

नालन्दा - दैवनागरी - पालि - गन्धमालाय

सुत्तपिटके

मज्झिमनिकायपालि

(३. उपरिपण्णासकं)

संसोधको

महापण्डितो राहुलसङ्किच्चानो

पधानसंसोधको

भिक्षु जगदीसकस्सपो

विहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन

पकासिता

बु० २५०२

१९५८

वि० २०१५

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE
MAJJHIMA NIKĀYA
(3. UPARI PANNĀSAKAM)

Editor
MAHAPANDITA RAHULA SANKRITYAYANA

General Editor
BHIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2502

V. E. 2015

1958

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hinayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life? Why should I live? Why should I do anything? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death?" Nijinzky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote: "The whole life of my wife and all of mankind is death." How can we be saved from the body of this death? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *trṣṇā* or *taṇhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffer-

ing. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action. Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramaṇis or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words: "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pāṇātipātā veramaṇi sikkhāpadam samādiyāmi
 Adinnādānā veramaṇi sikkhāpadam samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramaṇi sikkhāpadam samādiyāmi
 Musāvādā veramaṇi sikkhāpadam samādiyāmi
 Surā-merayamajja-pamādatthānā
 veramaṇi sikkhāpadam samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the outer conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's *pañcaśīla* we will develop patience, courage, love

and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvāṇaṃ paramaṃ sukhaṃ : Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *saṃsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows :

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I came to know : “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself”. Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

मज्झिमनिकायपालि

(उपरिपण्णासकं)

सूची

	पिट्ठक्या		पिट्ठक्या
१. देवदहसुत्तं	१	३. किन्तिसुत्तं	३१
§ १. निगण्ठानं दुक्खनिज्जरा- वादी	१	§ १. अविदममानेहि सिक्खि- तब्बं	३१
§ २. अफलो उपक्कमो अफलं पघानं	७	§ २. सामगिगकुसलता	३३
§ ३. सफलो उपक्कमो सफलं पघानं	११	४. सामगामसुत्तं	३७
(१) दुक्खनिदानस्स अज्झु- पेक्खतो	११	§ १. नातपुत्ते कालङ्कते भिन्ना निगण्ठा	३७
(२) दुक्खाय अत्तानं पदहतो	१२	§ २. बोधिपक्खियेसु धम्मेषु अविवादो	३८
(३) दुक्खनिरोधगामनीपटिपदं भावयतो	१४	§ ३. छ विवादमूलानि	३९
§ ४. तथागतानं दस पासंस- ट्टाना	१९	§ ४. सत्त अधिकरणसमथा	४०
२. पञ्चत्तयसुत्तं	२१	(१) सम्मुखाविनयो	४०
§ १. अपरन्तानुदिट्ठिनो अधि- वुत्तिपदानि	२१	(२) येमुय्यसिका	४०
§ २. पुब्बन्तानुदिट्ठिनो अधि- वुत्तिपदानि	२५	(३) सत्तिविनयो	४१
§ ३. पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनं पटिनिस्सग्गा	२७	(४) अमूळ्हविनयो	४१
		(५) पटिञ्जातकरणं	४२
		(६) तस्सपापियसिका	४२
		(७) तिणवत्त्यारको	४३
		§ ५. छ साराणीया धम्मा	४४
		५. सुनक्खत्तसुत्तं	४६
		§ १. भिक्खूनं अञ्जाव्याकरणं	४६
		§ २. तथागतस्स देसना	४७

	विद्वङ्गा		विद्वङ्गा
आनेञ्जसप्पायसुत्तं	५६	§ २. सप्पुरिसपटिपत्ति	८५
§ १. आनेञ्जसप्पाया पटिपदा	५६	तत्सुदानं	८७
§ २. आकिञ्चञ्जायतनसप्पाया		११. अनुपदसुत्तं	८८
पटिपदा	५७	§ १. सञ्चसमापत्तिलामी सारि-	
§ ३. नेवसञ्चानासञ्चायतन-		पुत्तो	८८
सप्पाया पटिपदा	५८	§ २. वसिप्पत्तो पारमिप्पत्तो	
§ ४. को भिक्खु परिनिव्वायति	५९	सारिपुत्तो	९२
§ ५. अरियो विमोक्खो	६०	१२. छव्विसोवनसुत्तं	९३
३. गणकमोगल्लानसुत्तं	६१	§ १. चतूसु वोहारसु विमुत्तो	९३
§ १. धम्मविनिये अनुपुञ्च-		§ २. पञ्चसु उपादानक्खल्लवेसु	
सिक्खा	६१	विमुत्तो	९४
§ २. मग्गक्खायी तयागतो	६४	§ ३. छसु धातूसु विमुत्तो	९४
§ ३. गणकमोगल्लानस्स भगवति		§ ४. अज्झत्तिकवाहिरायतनेसु	
पसादो	६६	विमुत्तो	९५
८. गोपकमोगल्लानसुत्तं	६८	§ ५. सञ्चनिमित्तेसु समूहत-	
§ १. अनुप्पन्नमग्गुप्पादेता		अहङ्कारो	९६
भगवा	६८	१३. सप्पुरिससुत्तं	१०१
§ २. तयागतच्चयेन धम्मो पटि-		§ १. सप्पुरिसवम्मा असप्पुरिस-	
सरणं	६९	धम्मा च	१०१
§ ३. दस पनादनीया धम्मा	७२	(१) उच्चाकुला पञ्चजितो	१०१
§ ४. तयागतवण्णितं ज्ञानं	७४	(२) जानो होति	१०२
९. महापुण्णमसुत्तं	७७	(३) लामी होति	१०२
§ १. उपादानम्भवा	७७	(४) बह्वसुतो होति	१०३
§ २. मरुत्तायदिट्ठि	७९	(५) विनयधरो होति	१०३
§ ३. अस्सादआदीनवनिस्सर-		(६) धम्मदधिको होति	१०४
णानि	८०	(७) धुतङ्गधरो होति	१०४
§ ४. अहङ्कारममङ्कारप्पहानं	८०	(८) ज्ञानलामी होति	१०६
§ ५. कमत्तानं कम्मामि फुल्लन्ति	८१	§ २. स्त्रीणासवो भिक्खु	१०८
१०. घृष्टपुण्णमसुत्तं	८३	१४. सेवितच्चासेवितच्चसुत्तं	१०९
§ १. अगप्पुरिग्नपटिपत्ति	८३	§ १. भगवता सङ्घित्तेन	
		भासितं	१०९

	पिटृञ्जा
§ २. सारिपुत्तेन अत्यो वित्था- रित्तो	१०९
§ ३. भगवतो अनुमोदना	१२२
१५. बहुधातुकसुत्तं	१२४
§ १. पण्डितेन वीमंसकेन भवि- तव्वं	१२४
§ २. कित्तावता धातुकुसलो होति	१२५
§ ३. कित्तावता आयतनकुसलो होति	१२६
§ ४. कित्तावता पटिच्चसमु- प्पादकुसलो होति	१२६
§ ५. कित्तावता ठानाठान- कुसलो होति ।	१२७
§ ६. एतस्स धम्मपरियायस्स नामानि	१३०
१६. इसिगिलिसुत्तं	१३१
§ १. अञ्जपञ्जत्तिका राज- गहपब्बता	१३१
§ २. कथं इसिगिलि समञ्जा उदपादि	१३१
§ ३. इसिगिलिनिवासी पच्चेक- बुद्धा	१३२
१७. महाचत्तारीसकसुत्तं	१३५
§ १. वीसति कुसलपक्खा	१३५
§ २. वीसति अकुसलपक्खा	१४०
१८. आनापानसतिसुत्तं	१४२
§ १. पुब्बारामे भिक्खूनं धम्मदेसना	१४२

	पिटृञ्जा
§ २. आनापानस्सति सतिपट्टाने परिपूरेति	१४४
§ ३. सतिपट्टाना बोज्जाङ्गे परिपूरेन्ति	१४७
१९. कायगतासतिसुत्तं	१५१
§ १. कायानुपस्सना	१५१
(१) आनापानसति	१५१
(२) इरियापयसति	१५२
(३) द्वत्तिसाकारसति	१५३
(४) धातुमनसिकारो	१५३
(५) असुभानुस्सति	१५४
§ २. भानसमापत्तियो	१५५
§ ३. तस्स भारो ओतारं न लभति	१५७
§ ४. अभिञ्जासच्छिकिरिया	१५९
§ ५. कायगताय सतिया दसा- निसंसा	१६०
२०. सङ्खारूपपत्तिसुत्तं	१६२
तस्सुदानं	१६७
२१. चूळसुञ्जतसुत्तं	१६८
§ १. भगवा सुञ्जताविहारेण विहरति	१६८
§ २. अविपल्लत्था सुञ्जता- वक्कन्ति	१६८
२२. महासुञ्जतसुत्तं	१७४
§ १. सङ्गणिकारामे आदीनवो वूपकट्ठे आनिसंसो च	१७४
§ २. कयं तत्थ सम्पजानो होति	१७५

	पिटृह्ना		पिटृह्ना
§ ३. आचरियन्तेवासिब्रह्मचारु- पदवा	१७९	खीरतियकूपमा	२०७
§ ४. कयं सत्यारं समुदाचरि- तव्वं	१८१	नवनीततियकूपमा	२०८
३. अच्छरियअवभुतसुत्तं	१८३	अग्गितियकूपमा	२०८
§ १. तथागतस्स अतीतवुद्ध- ज्ञानं	१८३	तेलतियकूपमा	२०९
§ २. तथागतस्स अवभुतधम्मा	१८४	खीरतियकूपमा	२१०
§ ३. अयं पि तथागतस्स अवभुतधम्मो	१८९	नवनीततियकूपमा	२१०
२४. वाकुलसुत्तं	१९०	अग्गितियकूपमा	२११
§ १. आयस्मतो वाकुलस्स अच्छरियधम्मा	१९०	२७. अनुरुद्धसुत्तं	२१२
§ २. अचेलकस्सपस्स पव्व- ज्जा	१९३	§ १. पञ्चकङ्गेन निमन्तितो आयस्मा अनुरुद्धो	२१२
२५. दन्तभूमिसुत्तं	१९४	§ २. चेतोविमुत्ति - अप्पमाणा महग्गता च	२१३
§ १. जयसेनराजकुमारवत्यु अदन्तपसूपमो राज- कुमारो	१९४	§ ३. चतस्सो भवूपपत्तियो	२१४
पव्वतपादट्टितपुरिसूपमो राजकुमारो	१९५	§ ४. परिताभा च अप्पमा- णाभा च देवता	२१६
§ २. दन्तो नागो राजारहो	१९८	§ ५. सङ्किलिट्ठाभा च परि- सुद्धाभा च देवता	२१८
§ ३. हतियदमकूपमो तथागतो	२००	२८. उपक्किलेससुत्तं	२२१
§ ४. अदन्त-दन्तमरणानि	२०२	§ १. कोसम्बिका भण्डनकारका मिक्खू	२२१
२६. भूमिजसुत्तं	२०४	§ २. खीरोदकीभूता अनुरुद्धा	२२३
§ १. भूमिजमिक्खु-जयसेन- राजकुमारवत्यु	२०४	§ ३. चित्तूपक्किलेसपह्णं	२२६
§ २. तथागतअनुमोदना	२०५	२९. वालपण्डितसुत्तं	२३३
तेलतियकूपमा	२०७	§ १. तीणि वालस्स वाल- लक्खणानि	२३३
		विनिपातगतो वालो	२३५
		मनुस्सत्तदुल्लभता	२३९
		§ २. तीणि पण्डितस्स पण्डित- लक्खणानि	२४०

	पिटृद्धा		पिटृद्धा
§ २. भगवतो घातुविभङ्ग- देसना	३२३	४४. छन्नोवादसुत्तं	३५२
§ ३. आयस्मतो पुक्कुसातिस्स अभिसम्परायो	३२१	§ १. वाळ्हगिलानो आयस्मा छन्नो	३५२
४१. सच्चविभङ्गसुत्तं	३३३	§ २. आयस्मतो छन्नस्स गति	३५५
§ १. सारिपुत्तमोगल्लाना सेवनीया	३३३	४५. पुण्णोवादसुत्तं	३५७
§ २. आयस्मतो सारिपुत्तस्स देसना	३३४	§ १. भगवतो पुण्णस्स ओवादो	३५७
(१) दुक्खं अरियसच्चं	३३४	§ २. सुनापरन्तका मनुस्सा चण्डा	३५८
(२) दुक्खसमुदयं अरियसच्चं	३३६	§ ३. परिनिव्वुतो आयस्मा पुण्णो	३६०
(३) दुक्खनिरोधं अरियसच्चं	३३६	४६. नन्दकोवादसुत्तं	३६१
(४) पटिपदा अरियसच्चं	३३६	§ १. नन्दको अनुञ्जातो भिक्खुनोवादाय	३६१
४२. दक्खिणाविभङ्गसुत्तं	३३९	§ २. आयस्मतो नन्दकस्स पटि- पुच्चकया	३६२
§ १. भगवन्तमुद्दिस्स कतं दुस्सयुगं	३३९	§ ३. दुतियम्पि नन्दको अनु- ञ्जातो भिक्खुनोवादाय	३६८
§ २. चुद्दस पाटिपुग्गलिका दक्खिणा	३४१	४७. चूळराहुलोवादसुत्तं	३७६
§ ३. सत्त सङ्गता दक्खिणा	३४२	§ १. आयस्मा राहुलो आसव- कसये विनीतो	३७६
§ ४. चतस्सो दक्खिणाविसु- द्वियो	३४२	४८. छल्लकसुत्तं	३८०
तत्सुद्दानं	३४४	§ १. छ ल्लकानि-उद्देसो	३८०
४३. अनायपिण्डकोवादसुत्तं	३४५	§ २. छ अज्जात्तिकानि आयत- नानि	३८०
§ १. वाळ्हगिलानो अनाय- पिण्डको	३४५	§ ३. छ बाहिरानि आयत- नानि	३८०
§ २. आयस्मतो सारिपुत्तस्स वम्मदेसना	३४७	§ ४. छ विञ्जाणकाया	३८१
§ ३. अनायपिण्डको देवपुत्तो	३५०	§ ५. छ फस्सकाया	३८१

	पिटृङ्का		पिटृङ्का
§ ६. छ वेदनाकाया	३८१	५०. नगरविन्देय्यसुत्तं	३९४
§ ७. छ तण्हाकाया	३८२	§ १. कथंभूता समणब्राह्मणा	
§ ८. अत्तदिट्ठि न उप-		न सक्कातब्बा	३९४
पज्जति	३८२	§ २. कथंभूता समणब्राह्मणा	
§ ९. सक्कायसमुदयगामिनी		सक्कातब्बा	३९५
पटिपदा	३८५	§ ३. नगरविन्देय्यकानं सरण-	
§ १०. सक्कायनिरोधगामिनी		गमनं	३९७
पटिपदा	३८५	५१. पिण्डपातपारिसुद्धिसुत्तं	३९८
§ ११. सानुसयो न दुक्खन्तकरो		§ १. सुञ्जताविहारो महा-	
होति	३८६	पुरिसविहारो	३९८
§ १२. अनासवो दुक्खन्तकरो		§ २. तस्स भिक्खुनो पटि-	
होति	३८७	सञ्चिक्खितब्बानि	३९८
९. महासळायतनिकसुत्तं	३८९	५२. इन्द्रियभावनासुत्तं	४०४
§ १. सारत्तो दुक्खं पटिसंवे-		§ १. पारासरियवादो निरा-	
देति	३८९	कतो	४०४
§ २. असारत्तो सुखं पटिसंवे-		§ २. अनुत्तरा इन्द्रियभावना	४०५
देति	३९०	§ ३. सेखो पाटिपदो	४०७
§ ३. असारत्तो मग्गं परि-		§ ४. अरियो भावितिन्द्रियो	४०८
पूरेति	३९१	तस्सुद्दानं	४०९

	पिढ्डङ्का		पिढ्डङ्का
§ ६. छ वेदनाकाया	३८१	५०. नगरविन्देय्यसुत्तं	३९४
§ ७. छ तण्हाकाया	३८२	§ १. कथंभूता समणब्राह्मणा	
§ ८. अत्तदिट्ठि न उप-		न सक्कातब्बा	३९४
पज्जति	३८२	§ २. कथंभूता समणब्राह्मणा	
§ ९. सक्कायसमुदयगामिनी		सक्कातब्बा	३९५
पटिपदा	३८५	§ ३. नगरविन्देय्यकानं सरण-	
§ १०. सक्कायनिरोधगामिनी		गमनं	३९७
पटिपदा	३८५	५१. पिण्डपातपारिसुद्धिसुत्तं	३९८
§ ११. सानुसयो न दुक्खन्तकरो		§ १. सुञ्जताविहारो महा-	
होति	३८६	पुरिसविहारो	३९८
§ १२. अनासवो दुक्खन्तकरो		§ २. तस्स भिक्खुनो पटि-	
होति	३८७	सञ्चिक्खितब्बानि	३९८
४९. महासळायतनिकसुत्तं	३८९	५२. इन्द्रियभावनासुत्तं	४०४
§ १. सारत्तो दुक्खं पटिसंवे-		§ १. पारासरियवादो निरा-	
देति	३८९	कतो	४०४
§ २. असारत्तो सुखं पटिसंवे-		§ २. अनुत्तरा इन्द्रियभावना	४०५
देति	३९०	§ ३. सेखो पाटिपदो	४०७
§ ३. असारत्तो मगं परि-		§ ४. अरियो भावितिन्द्रियो	४०८
पूरेति	३९१	तस्सुद्धानं	४०९

सुत्तपिटके
मज्झिमनिकायो
(उपरिपण्णासकं)

मज्झिमनिकायपालि

उपरिपण्णासकं

१. देवदहसुत्तं

§ १. निगण्ठानं दुक्खनिज्जरावादो

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति देवदहं नाम सक्कानं^१ निगमो। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच - "सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो - 'यं किञ्चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा, सव्वं तं पुब्बेकतहेतु। इति पुराणानं कम्मानं तपसा व्यन्तीभावा^२, नवानं कम्मानं अकरणा, आर्याति अनवस्सवो; आर्याति अनवस्सवा कम्मक्खयो; कम्मक्खया दुक्खक्खयो; दुक्खक्खया वेदनाक्खयो; वेदनाक्खया सव्वं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती' ति। एवंवादिनो, भिक्खवे, निगण्ठा^३। एवंवादाहं, भिक्खवे, निगण्ठे उपसङ्गमित्वा एवं वदामि - 'सच्चं किर तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो - यं किञ्चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा, सव्वं तं पुब्बेकतहेतु ... पे० ... वेदनाक्खया सव्वं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती' ति ? ते च मे, भिक्खवे, निगण्ठा एवं पुट्ठा 'आमा' ति पटिजानन्ति। त्याहं एवं वदामि - 'किं पन तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, जानाथ - अहुवम्हे^४ व' मयं पुब्बे, न नाहुवम्हा' ति ?

'नो हिदं, आवुसो'।

१. सक्कानं - सी०, रो०। २. व्यन्तिभावा - स्या०; व्यन्तीभावा - मी०; व्यन्तिभावा - रो०। ३. निगन्था - स्या०। ४-४. अहुवामेव - मी०, रो०।

'किं पन तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, जानाय - अकरम्हे' व' मयं पुच्ये पापकम्मं, न नाकरम्हा' ति ?

'नो हिदं, आवुसो' ।

'किं पन तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, जानाय - एवरूपं वा एवरूपं वा पापकम्मं अकरम्हा' ति ?

'नो हिदं, आवुसो' ।

'किं पन तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, जानाय - एत्तकं वा दुक्खं निज्जिण्णं, एत्तकं वा दुक्खं निज्जीरेतच्चं, एत्तकम्हि वा दुक्खे निज्जिण्णे सच्चं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती' ति ?

11. 215 10

'नो हिदं, आवुसो' ।

'किं पन तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, जानाय - दिट्ठेव धम्मे अकुसलानं धम्मानं पहानं, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं' ति ?

'नो हिदं, आवुसो' ।

२. 'इति किर तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, न जानाय - अट्ट-
15 वम्हे व मयं पुच्ये न नाट्टवम्हा ति, न जानाय - अकरम्हे व मयं पुच्ये पापकम्मं न नाकरम्हा ति, न जानाय - एवरूपं वा एवरूपं वा पापकम्मं अकरम्हा ति, न जानाय - एत्तकं वा दुक्खं निज्जिण्णं एत्तकं वा दुक्खं निज्जीरेतच्चं एत्तकम्हि वा दुक्खे निज्जिण्णे सच्चं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती ति, न जानाय - दिट्ठेव धम्मे अकुसलानं
20 धम्मानं पहानं कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं । एवं सन्ते आयस्मन्तानं निगण्ठानं न कल्लमस्स वेय्याकरणाय - यं किञ्चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुय वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा, सच्चं तं पुच्येकत्त-हेतु । इति पुराणानं कम्मनं तपसा व्यन्तीनावा, नवानं कम्मनं अकरणा, आर्याति अनवस्मवो; आर्याति अनवस्सवा कम्मकउयो;
25 कम्मकउया दुक्खकउयो; दुक्खकउया वेदनाकउयो; वेदनाकउया सच्चं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती' ति ।

'सचे पन तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, जानेय्याय - अट्टवम्हे व मयं पुच्ये न नाट्टवम्हा ति, जानेय्याय - अकरम्हे व मयं पुच्ये

पापकम्मं न नाकरम्हा ति, जानेय्याथ - एवरूपं वा एवरूपं वा
 पापकम्मं अकरम्हा ति, जानेय्याथ - एत्तकं वा दुक्खं निज्जिण्णं,
 एत्तकं वा दुक्खं निज्जीरेतव्वं, एत्तकम्हि वा दुक्खे निज्जिण्णे सव्वं
 दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती ति, जानेय्याथ - दिट्ठेव धम्मं अकुसलानं
 धम्मानं पहानं, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं; एवं सन्ते आयस्मन्तानं
 निगण्ठानं कल्लमस्स वेय्याकरणाय - यं किञ्चायं पुरिसपुग्गलो
 पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सव्वं तं पुब्बेकत-
 हेतु ... पे० ... वेदनाक्खया सव्वं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती' ति।

B. 3

R. 210

३. 'सैय्यथापि, आवुसो निगण्ठा, पुरिसो सल्लेन विद्धो
 अस्स सविसेन गाब्भूपलेपनेन; सो सल्लस्स पि वेधनहेतु' दुक्खा
 तिव्वा कटुका वेदना वेदियेय्य। तस्स मित्तामच्चा वातिसालोहिता
 भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्टापेय्युं'। तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो
 सत्थेन वणमुखं परिकन्तेय्य; सो सत्थेन पि वणमुखस्स परिकन्तनहेतु
 दुक्खा तिव्वा कटुका वेदना वेदियेय्य। तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो
 एसनिया सल्लं एसेय्य; सो एसनिया पि सल्लस्स एसनाहेतु दुक्खा
 तिव्वा कटुका वेदना वेदियेय्य। तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो सल्लं
 अब्बुहेय्युं; सो सल्लस्स पि अब्बुहनहेतु दुक्खा तिव्वा कटुका वेदना
 वेदियेय्य। तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो अगदङ्गारं वणमुखे ओदहेय्य;
 सो अगदङ्गारस्स पि वणमुखे ओदहनहेतु दुक्खा तिव्वा कटुका
 वेदना वेदियेय्य। सो अपरेन समयेन रूब्हेन वणेन सञ्छविना
 अरोगो अस्स सुखी सेरी सयंवसी येनकामङ्गमो। तस्स एवमस्स -
 अहं खो पुब्बे सल्लेन विद्धो अहोसिं सविसेन गाब्भूपलेपनेन। सोहं
 सल्लस्स पि वेधनहेतु दुक्खा तिव्वा कटुका वेदना वेदियिं। तस्स मे
 मित्तामच्चा वातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्टापेसुं'। तस्स
 मे सो भिसक्को सल्लकत्तो सत्थेन वणमुखं परिकन्ति'; सोहं सत्थेन
 पि वणमुखस्स परिकन्तनहेतु दुक्खा तिव्वा कटुका वेदना वेदियिं।
 तस्स मे सो भिसक्को सल्लकत्तो एसनिया सल्लं एसि; सो अहं
 एसनिया पि सल्लस्स एसनाहेतु दुक्खा तिव्वा कटुका वेदना वेदियिं।

१. वेदनाहेतु - सी०, रो०। २. तिप्पा - सी०, स्या०, रो०। ३. उपट्टापेय्युं - स्या०,
 रो०। ४. अब्बुहेय्य - रो०; अब्बुहेय्य - सी०; अब्बुहेय्य - स्या०। ५. ङ्गट्टापेसुं - सी०।
 ६. परिकन्तति - स्या०। ७. सत्थेन - रो०।

1.4

तस्स मे सो भिसक्को सल्लकत्तो सल्लं अब्बुहि; सोहं सल्लस्स पि अब्बुहनहेतु दुक्खा तिव्वा कटुका वेदना वेदिमि। तस्स मे सो भिसक्को सल्लकत्तो अगदङ्गारं वणमुखे ओदहि; सोहं अगद-
ङ्गारस्स पि वणमुखे ओदहनहेतु दुक्खा तिव्वा कटुका वेदना वेदिमि।

11. 217

5 सोमिहं एतरहि इब्बेन वणेन सञ्चविता अरोगो सुखी सेरी सयंवसी येनकामङ्गमो ति। एवमेव खो, आवुसो निगण्ठा, सचे तुम्हे जानेय्याय - अहुवम्हे व मयं पुव्वे न नाहुवम्हा ति, जानेय्याय - अकरम्हे व मयं पुव्वे पापकम्मं न नाकरम्हा ति, जानेय्याय - एवहपं वा एवहपं वा पापकम्मं अकरम्हा ति, जानेय्याय - एत्तकं वा
10 दुक्खं निज्जिण्णं, एत्तकं वा दुक्खं निज्जीरेतव्वं, एत्तकमिह वा दुक्खे निज्जिण्णे सव्वं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती ति, जानेय्याय - दिट्ठेव धम्मे अकुसलानं धम्मानं पहानं, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं; एवं सन्ते आयस्मन्तानं निगण्ठानं कल्लमस्स वेय्याकरणाय - यं किञ्चार्यं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सव्वं
15 तं पुव्वेकतहेतु ...पे०... वेदनाक्खया सव्वं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती ति। यस्मा च खो तुम्हे, आवुसो निगण्ठा, न जानाय - अहुवम्हे व मयं पुव्वे न नाहुवम्हा ति, न जानाय - अकरम्हे व मयं पुव्वे पापकम्मं न नाकरम्हा ति, न जानाय - एवहपं वा एवहपं वा पापकम्मं अकरम्हा ति, न जानाय - एत्तकं वा दुक्खं निज्जिण्णं, एत्तकं
20 वा दुक्खं निज्जीरेतव्वं, एत्तकमिह वा दुक्खे निज्जिण्णे सव्वं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती ति, न जानाय - दिट्ठेव धम्मे अकुसलानं धम्मानं पहानं, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं; तस्मा आयस्मन्तानं निगण्ठानं न कल्लमस्स वेय्याकरणाय - यं किञ्चार्यं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुयं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुयं वा सव्वं तं पुव्वेकतहेतु ...पे०... वेदना
25 क्खया सव्वं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती ति।

11.5

11. 218

४. "एवं वृत्ते, भिक्षुषु, ते निगण्ठा मं एतद्वोचुं - 'निगण्ठो, आवुसो, नाटपुत्तो सुव्वञ्चू सव्वदस्सावी, अपरिसेसं वाण-
दम्मन पटिज्जाणाति, चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च गततं समितं प्राणदस्मानं पच्चुपट्टितं ति। सो एवमाह - अरिय
20 मो वो, आवुसो निगण्ठा, पुव्वे व पापकम्मं कत्तं, तं इमाय कटुकाय

१ गोए-२५०। २-२ अरगमेव-२०, सो०। ३ गव्व त-२०।

दुक्करकारिकाय निज्जीरेथ, यं पनेत्थ एतरहि कायेन संवुत्ता वाचाय संवुत्ता मनसा संवुत्ता तं आयति पापकम्मस्स अकरणं । इति पुराणानं कम्मानं तपसा व्यन्तीभावा, नवानं कम्मानं अकरणा, आयति अनवस्सवो; आयति अनवस्सवा कम्मक्खयो; कम्मक्खया दुक्खक्खयो; दुक्खक्खया वेदनाक्खयो; वेदनाक्खया सब्बं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती ति । तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना' ति ।

§ २. अफलो उपक्कमो अफलं पधानं

५. “एवं वुत्ते अहं, भिक्खवे, ते निगण्ठे एतदवोचं – ‘पञ्च खो इमे, आवुसो निगण्ठा, धम्मा दिट्ठेव धम्मे द्विधाविपाका । कतमे पञ्च ? सद्धा, रुचि, अनुस्सवो, आकारपरिवितक्को, दिट्ठिनिज्झानक्खन्ति – इमे खो, आवुसो निगण्ठा, पञ्च धम्मा दिट्ठेव धम्मे द्विधाविपाका । तत्रायस्मन्तानं निगण्ठानं का अतीतसे सत्थरि सद्धा का रुचि को अनुस्सवो को आकारपरिवितक्को का दिट्ठिनिज्झानक्खन्ती’ ति । एवंवादी खो अहं, भिक्खवे, निगण्ठेसु न कञ्चि सहधम्मिकं वादपटिहारं समनुपस्सामि ।

“पुन च पराहं, भिक्खवे, ते निगण्ठे एवं वदामि – ‘तं किं मञ्जथ, आवुसो निगण्ठा, यस्मिं वो समये तिब्बो उपक्कमो होति तिब्बं पधानं, तिब्बा तस्मिं समये ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा कटुका वेदना वेदियेथ; यस्मिं पन वो समये न तिब्बा उपक्कमो होति न तिब्बं पधानं, न तिब्बा तस्मिं समये ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा कटुका वेदना वेदियेथा’ ति ?

‘यस्मिं नो, आवुसो गोतम, समये तिब्बो उपक्कमो होति तिब्बं पधानं, तिब्बा तस्मिं समये ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा कटुका वेदना वेदियाम; यस्मिं पन नो समये न तिब्बो उपक्कमो होति न तिब्बं पधानं, न तिब्बा तस्मिं समये ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा कटुका वेदना वेदियामा’ ति ।

६. ‘इति किर, आवुसो निगण्ठा, यस्मिं वो समये तिब्बो

उपक्कमो होति तिच्चं पधानं, तिच्चा तस्मिं समये ओपक्कमिका दुक्खा
तिच्चा कटुका वेदना वेदियेय; यस्मिं पन वो समये न तिच्चो उपक्कमो
होति न तिच्चं पधानं, न तिच्चा तस्मिं समये ओपक्कमिका दुक्खा
तिच्चा कटुका वेदना वेदियेय। एवं सन्ते आयस्मन्तानं निगण्ठानं

- ५ न कल्लमस्स वेय्याकरणाय - यं किञ्चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति
सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा, सच्चं तं 'पुञ्चेकतहेतु ... पे० ...
वेदनाक्खया सच्चं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती ति। सच्चे, आवुसो निगण्ठा,
यस्मिं वो समये तिच्चो उपक्कमो होति तिच्चं पधानं, न तिच्चा तस्मिं
समये ओपक्कमिका दुक्खा तिच्चा कटुका वेदना वेदियेय, यस्मिं
- १० पन वो समये न तिच्चो उपक्कमो होति न तिच्चं पधानं, तिच्चा
तस्मिं समये ओपक्कमिका दुक्खा तिच्चा कटुका वेदना वेदियेय;
एवं सन्ते आयस्मन्तानं निगण्ठानं कल्लमस्स वेय्याकरणाय - यं
किञ्चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं
वा सच्चं तं पुञ्चेकतहेतु ... पे० ... वेदनाक्खया सच्चं दुक्खं निज्जिण्णं
- १५ भविस्सती ति। यस्मा च खो, आवुसो निगण्ठा, यस्मिं वो समये
तिच्चो उपक्कमो होति तिच्चं पधानं, तिच्चा तस्मिं समये ओपक्क-
मिका दुक्खा तिच्चा कटुका वेदना वेदियेय; यस्मिं पन वो समये
न तिच्चो उपक्कमो होति न तिच्चं पधानं, न तिच्चा तस्मिं समये
ओपक्कमिका दुक्खा तिच्चा कटुका वेदना वेदियेय, ते तुम्हे सामं
- २० येव ओपक्कमिका दुक्खा तिच्चा कटुका वेदना वेदयमाना' अविज्जा
अञ्जाणा सम्मोहा विपच्चेय - यं किञ्चायं पुरिसपुग्गलो पटि-
संवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सच्चं तं पुञ्चेकतहेतु
... पे० ... वेदनाक्खया सच्चं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सती' ति। एवंवादी
पि खो अहं, भिक्खवे, निगण्ठेसु न कच्चि' सहवम्मिकं वादपटिहारं
- २५ ममनुपत्तामि।

B. 220

B. 7

७. "पुन च पराहं", भिक्खवे, ते निगण्ठे एवं वदामि - 'तं
कि मज्जयावुसो निगण्ठा, यमिदं कम्मं दिट्ठघम्मवेदनीयं तं उपक्कमेन
वा पधानेन वा मम्मरायवेदनीयं होत्ति ति लज्जमेत्तं' नि ?

'नो हिदं, आवुसो'।

१. वेदियेय - मी०, रो०। २. तिच्चि - मी०, रो०। ३. पत्ताहं - मी०, रो०।

‘यं पनिदं कम्मं सम्परायवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा दिट्ठधम्मवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ?

‘नो हिदं, आवुसो’ ।

‘तं किं मञ्जथावुसो निगण्ठा, यमिदं कम्मं सुखवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा दुक्खवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ? 5

‘नो हिदं, आवुसो’ ।

‘यं पनिदं कम्मं दुक्खवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा सुखवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ?

‘नो हिदं, आवुसो’ ।

‘तं किं मञ्जथावुसो निगण्ठा, यमिदं कम्मं परिपक्कवेदनीयं 10 तं उपक्कमेन वा पधानेन वा अपरिपक्कवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ?

‘नो हिदं, आवुसो’ ।

‘यं पनिदं कम्मं अपरिपक्कवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा परिपक्कवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ? 15

‘नो हिदं, आवुसो’ ।

‘तं किं मञ्जथावुसो निगण्ठा, यमिदं कम्मं बहुवेदनीयं तं 20 उपक्कमेन वा पधानेन वा अप्पवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ? R. 221

‘नो हिदं, आवुसो’ ।

‘यं पनिदं कम्मं अप्पवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा बहुवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ? 20

‘नो हिदं, आवुसो’ ।

‘तं किं मञ्जथावुसो निगण्ठा, यमिदं कम्मं सवेदनीयं तं 25 उपक्कमेन वा पधानेन वा अवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ?

‘नो हिदं, आवुसो’ ।

‘यं पनिदं कम्मं अवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा सवेदनीयं होतू ति लब्भमेतं’ ति ?

‘नो हिदं, आवुसो’।

८. ‘इति किर, आवुसो निगण्ठा, यमिदं कम्मं दिट्ठधम्म-
वेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा सम्परायवेदनीयं होतू ति
अलब्भमेतं, यं पनिदं’ कम्मं सम्परायवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन
६ वा दिट्ठधम्मवेदनीयं होतू ति अलब्भमेतं, यमिदं’ कम्मं सुखवेदनीयं
तं उपक्कमेन वा पधानेन वा दुक्खवेदनीयं होतू ति अलब्भमेतं,
यमिदं कम्मं दुक्खवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा सुखवेदनीयं
होतू ति अलब्भमेतं, यमिदं कम्मं परिपक्कवेदनीयं तं उपक्कमेन वा
पधानेन वा अपरिपक्कवेदनीयं होतू ति अलब्भमेतं, यमिदं कम्मं
१० अपरिपक्कवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा परिपक्कवेदनीयं
होतू ति अलब्भमेतं, यमिदं कम्मं ब्रह्मवेदनीयं तं उपक्कमेन वा
पधानेन वा अप्पवेदनीयं होतू ति अलब्भमेतं, यमिदं कम्मं अप्पवेद-
नीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा वहूवेदनीयं होतू ति अलब्भमेतं,
यमिदं कम्मं सवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा अवेदनीयं होतू
१५ ति अलब्भमेतं, यमिदं कम्मं अवेदनीयं तं उपक्कमेन वा पधानेन वा
सवेदनीयं होतू ति अलब्भमेतं; एवं सन्ते आयस्मन्तानं निगण्ठानं
अफलो उपक्कमो होति, अफलं पधानं’।

D. 8

D. 222

“एवंधादी, भिक्खवे, निगण्ठा। एवंधादीनं, भिक्खवे, निगण्ठानं
दस सहयम्मिका वादानुवादा गारय्हं ठानं आगच्छन्ति।

१९. “सच्चे, भिक्खवे, सत्ता पुब्बेकतहेतु सुखदुक्खं पटिसंवे-
देन्ति; अद्धा, भिक्खवे, निगण्ठा पुब्बे दुक्कटकम्मकारिनो’ यं
एतरहि एवरूपा दुक्खा तिव्वा कट्टुका वेदना वेदियन्ति। सच्चे,
भिक्खवे, सत्ता इस्सरनिम्मानहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति; अद्धा,
भिक्खवे, निगण्ठा पापकेन इस्सरेन निम्मिता यं एतरहि एवरूपा
२५ दुक्खा तिव्वा कट्टुका वेदना वेदियन्ति। सच्चे, भिक्खवे, सत्ता
सङ्गतिमावहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति; अद्धा, भिक्खवे, निगण्ठा
पापसङ्गतिका यं एतरहि एवरूपा दुक्खा तिव्वा कट्टुका वेदना वेदि-
यन्ति। सच्चे, भिक्खवे, सत्ता अभिजातिहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति;

१. यमिदं - मी०, ग्या०, रो०। २. य पिदं - मी०, रो०। ३. दुक्कट्टु - मी०,
रो०।

अद्धा, भिक्खवे, निगण्ठा पापाभिजातिका यं एतरहि एवरूपा दुक्खा तिब्वा कटुका वेदना वेदियन्ति । सचे, भिक्खवे, सत्ता दिट्ठधम्मू-पक्कमहेतु^१ सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति; अद्धा, भिक्खवे, निगण्ठा एवरूपा दिट्ठधम्मूपक्कमा यं एतरहि एवरूपा दुक्खा तिब्वा कटुका वेदना वेदियन्ति ।

5

“सचे, भिक्खवे, सत्ता पुब्बेकतहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा; नो चे सत्ता पुब्बेकतहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा । सचे, भिक्खवे, सत्ता इस्सरनिम्मानहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा; नो चे सत्ता इस्सरनिम्मानहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा । सचे, भिक्खवे, सत्ता सङ्गतिभावहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा; नो चे सत्ता सङ्गतिभावहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा । सचे, भिक्खवे, सत्ता अभिजातिहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा; नो चे सत्ता अभिजातिहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा । सचे, भिक्खवे, सत्ता दिट्ठधम्मूपक्कमहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा; नो चे सत्ता दिट्ठधम्मूपक्कमहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति, गारय्हा निगण्ठा । एवंवादी, भिक्खवे, निगण्ठा । एवंवादीनं, भिक्खवे, निगण्ठानं इमे दस सहधम्मिका वादानुवादा गारय्हं ठानं आगच्छन्ति । एवं खो, भिक्खवे, अफलो उपक्कमो होति, अफलं पधानं ।

10

B. 9

15

R. 223

20

§ ३. सफलो उपक्कमो सफलं पधानं

१०. “कथं च, भिक्खवे, सफलो उपक्कमो होति, सफलं पधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु न हेव अनद्धभूतं अत्तानं दुक्खेन अद्धभावेति, धम्मिकं च सुखं न परिच्चजति^२, तस्मिं च सुखे अनधिमुच्छितो होति । सो एवं पजानाति — ‘इमस्स खो मे दुक्खनं निदानस्स सङ्खारं पदहतो सङ्खारप्पधाना विरागो होति, इमस्स पन मे दुक्खनिदानस्स अज्झुपेक्खतो उपेक्खं भावयतो विरागो होती’ ति ।

25

(१) दुक्खनिदानस्स अज्झुपेक्खतो

सो यस्स हि ख्वास्स दुक्खनिदानस्स सङ्खारं पदहतो सङ्खार-

प्यधाना विरागो होति, सङ्घारं तस्य पदहति । यस्स पनस्स दुक्ख-
निदानस्स अज्झुपेक्खतो उपेक्खं भावयतो विरागो होति, उपेक्खं तस्य
भावेति । तस्स तस्स दुक्खनिदानस्स सङ्घारं पदहतो सङ्घारप्यधाना
विरागो होति - एवं पिस्स तं दुक्खं निज्जिण्णं होति । तस्स तस्स
६ दुक्खनिदानस्स अज्झुपेक्खतो उपेक्खं भावयतो विरागो होति - एवं
पिस्स तं दुक्खं निज्जिण्णं होति ।

११. "सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिया सारतो पटि-
वट्ठचित्तो तिच्चच्छन्दो तिच्चापेक्खो । सो तं इत्थिं पस्सेय्य
अच्चेन पुरिसेन सट्ठिं सन्तिट्ठन्तिं सल्लपन्तिं सञ्जग्घन्तिं संहसन्तिं ।
१० तं किं मच्चय, भिक्खवे, अपि नु तस्स पुरिसस्स अमुं इत्थिं दिस्वा
अच्चेन पुरिसेन सट्ठिं सन्तिट्ठन्तिं सल्लपन्तिं सञ्जग्घन्तिं संहसन्तिं
उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सूपायासा" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"तं किस्स हेतु" ?

१५ "अमुं हि, भन्ते, पुरिसो अमुस्सा इत्थिया सारतो, पटिवट्ठ-
चित्तो तिच्चच्छन्दो तिच्चापेक्खो । तस्मा तं इत्थिं दिस्वा अच्चेन
पुरिसेन सट्ठिं सन्तिट्ठन्तिं सल्लपन्तिं सञ्जग्घन्तिं संहसन्तिं उप्प-
ज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सूपायासा" ति ।

R. 224

R. 16

"अथ खो, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स एवमस्स - 'अहं खो
२० अमुस्सा इत्थिया सारतो पटिवट्ठचित्तो तिच्चच्छन्दो तिच्चापेक्खो ।
तस्स मे अमुं इत्थिं दिस्वा अच्चेन पुरिसेन सट्ठिं सन्तिट्ठन्तिं सल्ल-
पन्तिं सञ्जग्घन्तिं संहसन्तिं उप्पज्जन्तिं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सू-
पायासा । यद्भूताहं यो मे अमुस्सा इत्थिया छन्दरागो तं पज्जेय्युं' ति ।
सो यो अमुस्सा इत्थिया छन्दरागो तं पज्जेय्युं । सो तं इत्थिं पस्सेय्य
२५ अपरेण समयेन अच्चेन पुरिसेन सट्ठिं सन्तिट्ठन्तिं सल्लपन्तिं सञ्ज-
ग्घन्तिं संहसन्तिं । तं किं मच्चय, भिक्खवे, अपि नु तस्स पुरिसस्स
अमुं इत्थिं दिस्वा अच्चेन पुरिसेन सट्ठिं सन्तिट्ठन्तिं सल्लपन्तिं सञ्ज-
ग्घन्तिं संहसन्तिं उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सूपायासा" ति ?

१. • दोमनस्सु • - स्सा०, पे० । २. अमुं - सी० । ३. उप्पज्जन्ति - सी०, स्सा०
से० ।

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“अमु हि, भन्ते, पुरिसो अमुस्सा इत्थिया वीतरागो” । तस्मा तं इत्थि दिस्वा अञ्जेन पुरिसेन सद्धि सन्तिट्ठन्ति सल्लपन्ति सञ्जग्घन्ति संहसन्ति न उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सूपायासा” ति । 5

“एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु न हेव अनद्धभूतं अत्तानं दुक्खेन अद्धभावेति, धम्मिकं च सुखं न परिच्चजति, तस्मिं च सुखे अनधिमुच्छतो होति । सो एवं पजानाति — ‘इमस्स खो मे दुक्खनिदानस्स सङ्खारं पदहतो सङ्खारप्पधाना विरागो होति, इमस्स पन मे दुक्खनिदानस्स अज्झुपेक्खतो उपेक्खं भावयतो विरागो होती’ ति । 10
सो यस्स हि ख्वास्स दुक्खनिदानस्स सङ्खारं पदहतो सङ्खारप्पधाना विरागो होति, सङ्खारं तत्थ पदहति; यस्स पनस्स दुक्खनिदानस्स अज्झुपेक्खतो उपेक्खं भावयतो विरागो होति, उपेक्खं तत्थ भावेति । तस्स तस्स दुक्खनिदानस्स सङ्खारं पदहतो सङ्खारप्पधाना विरागो होति — एवं पिस्स तं दुक्खं निज्जिण्णं होति । तस्स तस्स दुक्ख- 15 R. 225
निदानस्स अज्झुपेक्खतो उपेक्खं भावयतो विरागो होति — एवं पिस्स तं दुक्खं निज्जिण्णं होति । एवं पि, भिक्खवे, सफलो उपकमो होति, सफलं पधानं ।

(२) दुक्खाय अत्तानं पदहतो

१२. ‘पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यथासुखं खो मे विहरतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला 20
धम्मा परिहायन्ति; दुक्खाय पन मे अत्तानं पदहतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति । यन्नूनाहं दुक्खाय अत्तानं पदहेय्यं’ ति । सो दुक्खाय अत्तानं पदहति । तस्स दुक्खाय अत्तानं पदहतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति । 25
सो न अपरेन समयेन दुक्खाय अत्तानं पदहति । तं किस्स हेतु ?
यस्स हि सो, भिक्खवे, भिक्खु अत्थाय दुक्खाय अत्तानं पदहेय्य स्वास्स अत्थो अभिनिप्फन्नो होति । तस्मा न अपरेन समयेन दुक्खाय अत्तानं

- पदहति । सेय्यथापि, भिक्खवे, उसुकारो तेजनं द्वीसु अलातेसु आता-
पेति परितापेति उजुं करोति कम्मनियं । यतो खो, भिक्खवे, उसु-
कारस्स तेजनं द्वीसु अलातेसु आतापितं होति परितापितं उजुं कतं
कम्मनियं, न सो तं अपरेण समयेण उसुकारो तेजनं द्वीसु अलातेसु
5 आतापेति परितापेति उजुं करोति कम्मनियं । तं किस्स हेतु ? यस्स
हि सो, भिक्खवे, अत्थाय उसुकारो तेजनं द्वीसु अलातेसु आतापेय्य
परितापेय्य उजुं करेय्य कम्मनियं स्वास्स अत्थो अभिनिप्फत्तो
होति । तस्मा न अपरेण समयेण उसुकारो तेजनं द्वीसु अलातेसु
आतापेति परितापेति उजुं करोति कम्मनियं । एवमेव खो, भिक्खवे,
10 भिक्खु इति पटिसञ्चिक्खति - 'यथासुखं खो मे विहरतो अकुसला
धम्मा अभिवद्वन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति; दुक्खाय पन मे
अत्तानं पदहतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभि-
वद्वन्ति । यदूनाहं दुक्खाय अत्तानं पदहेय्यं' ति । सो दुक्खाय अत्तानं
पदहति । तस्स दुक्खाय अत्तानं पदहतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति,
D. 230 15 कुसला धम्मा अभिवद्वन्ति । सो न अपरेण समयेण, दुक्खाय अत्तानं
पदहति । तं किस्स हेतु ? यस्स हि सो, भिक्खवे, भिक्खु अत्थाय
दुक्खाय अत्तानं पदहेय्य स्वास्स अत्थो अभिनिप्फत्तो होति । तस्मा न
अपरेण समयेण दुक्खाय अत्तानं पदहति । एवं पि, भिक्खवे, सफलो
उपक्कमो होति, सफलं पवानं ।

(३) दुक्खनिरोधगामनीपटिपदं भावपतो

- 20 १३. "पुन च परं, भिक्खवे, इव तथागतो लोके उप्पज्जति
अरहं मम्माम्भुद्धो विज्जाचरणसम्पत्तो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो
पुरिमदम्ममारथि" मत्था देवमनुस्सानं बृद्धो भगवा । सो इमं लोकं
मदेवकं समारकं सन्नहकं सस्समणवाद्धानि पजं सदेवमनुस्सं सयं
अनिज्जा सच्छिक्कत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जे-
11. 12 25 कल्याणं परियोसानकल्याणं सारथं सव्यञ्जने, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं
ब्रह्मचरिणं पकानेति । तं धम्मं मृणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा
अज्जतरस्मि वा कुण्ठे पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागतो
मदं पटिन्दभति । सो तेन सद्धापटिन्दभनेन समन्नागतो इति पटि-

सञ्चिक्खति - 'सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पव्वज्जा ।
 नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुणं एकन्तपरिसुद्धं सङ्घ-
 लिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि
 वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजेय्यं' ति । सो अप-
 रेण समयेण अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय, 6
 अप्पं वा जातिपरिवट्टं पहाय महन्तं वा जातिपरिवट्टं पहाय केस-
 मस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अन-
 गारियं पव्वजति ।

१४. "सो एवं पव्वजितो समानो भिक्खूनं सिक्खासाजीव-
 समापन्नो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहित- 10
 दण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विह-
 रति । अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति दिन्नादायी
 दिन्नपाटिकङ्घ्णी, अथेनेण सुचिभूतेण अत्तना विहरति । अब्रह्मचरियं
 पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा । मुसा-
 वादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो 15
 पच्चयिको अविस्वादको लोकस्स । पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय
 वाचाय पटिविरतो होति; इतो सुत्वा न अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय,
 अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय - इति भिन्नानं वा
 सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता समगगारामो समगगतो समगगन्दी
 समगगरणिं वाचं भासिता होति । फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय 20
 पटिविरतो होति; या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा
 पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपिं वाचं भासिता होति ।
 सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी
 अत्यवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवर्ति वाचं भासिता कालेण 25
 सापदेसं परियन्तवर्ति अत्यसंहितं । सो वीजगामभूतगामसमारम्भा
 पटिविरतो होति । एकभत्तिको होति रत्तूपरतो विरतो विकाल-
 भोजना । नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटिविरतो होति । माला-
 गन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो होति । उच्चासयना-
 महासयना पटिविरतो होति । जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरतो
 होति । आमकधञ्जपटिग्गहणा पटिविरतो होति । आमकमंसपटि- 30
 ग्गहणा पटिविरतो होति । इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा पटिविरतो होति ।

दासिदासपटिग्गहणा पटिविरतो होति । अजेळकपटिग्गहणा पटिविरतो होति । कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो होति । हृत्विगवस्सवळव-
पटिग्गहणा पटिविरतो होति । खेत्तवत्थुपटिग्गहणा पटिविरतो होति । दूतेय्यपटिग्गहणमनानुयोगा पटिविरतो होति । कयविक्कया
5 पटिविरतो होति । तुळाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो होति । उवकोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति । छेदनवधवन्धन-
विपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति ।

“सो सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन, कुच्छिपरि-
हारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति ।
10 सेव्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति सपत्तभारो व डेति,
एवमेव भिक्खु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन, कुच्छिपरि-
हारिकेन पिण्डपातेन; सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति ।
सो इमिना अरियेन सीलक्कमन्वेन समन्नागतो अज्जत्तं अनवज्जसुखं
पटिसंवेदेति ।

15 १५. “सो चक्खुना रूपं दिस्सवा न निमित्तग्गाही होति नानु-
व्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंभुतं विहरन्तं अभिज्ज्ञा-
दोमनस्सा पापका अकुसला घम्मा अन्यास्तवेव्युं तस्स संवराय
पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति ।
सोतेन सद् सुत्वा . पे०... धानेन गन्धं धायित्वा ...पे०... जिब्हाय रसं
20 सायित्वा .. पे०... कायेन फोड्डुव्वं फुसित्वा . पे०... मनसा घम्मं विञ्जाय
न निमित्तग्गाही होति नानुव्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनि-
न्द्रियं असंभुतं विहरन्तं अभिज्ज्ञादोमनस्सा पापका अकुसला घम्मा
अन्यास्तवेव्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये
सवरं आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो
30 अज्जत्तं अथासेरसुखं पटिसंवेदेति ।

B 14

“सो अभिनरुन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते
विशेषिते सम्पजानकारी होति, समिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी
होति, सञ्जाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते
सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्यावकम्मे सम्पजानकारी

१ हृत्विगवस्सवळव पटिग्गहणा - वी०; हृत्विगवस्सवळवपटिग्गहणा - स्वा० ।

होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजान-
कारी होति ।

१६. "सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्वेन समन्नागतो,
इमायं च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो", इमिना च अरियेन
इन्द्रियसंवरेण समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पजञ्जेण समन्ना- 5
गतो विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पव्वतं कन्दरं
गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं। सो पच्छाभत्तं
पिण्डपातपटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा, उजुं कायं पणि-
धाय, परिमुखं सति उपट्टपेत्वा। सो अभिज्झं लोके पहाय विगता-
भिज्झेण चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति। व्यापाद- 10
पदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्रपाणभूतहितानुकम्पी,
व्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति। थीनमिद्धं^१ पहाय विगतथीनमिद्धो
विहरति आलोकसञ्जी सतो सम्पजानो, थीनमिद्धा चित्तं परिसोधेति।
उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो,
उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति। विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचि- 15
किच्छो विहरति अकथङ्कथी कुसलेसु धम्मसेसु, विचिकिच्छाय चित्तं
परिसोधेति। सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपविकलेसे पञ्चाय
दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्महि सवि-
तक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति।
एवं पि, भिक्खवे, सफलो उपक्कमो होति, सफलं पधानं। 20

"पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा
अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समा-
धिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। एवं पि, भिक्खवे,
सफलो उपक्कमो होति, सफलं पधानं।

"पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु पीतिया च विरागा उपे- 25 B. 15
क्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च कायेन पटिसवेदेति।
यं तं अरिया आचिक्खन्ति - 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति
ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। एवं पि, भिक्खवे, सफलो उप-
क्कमो होति, सफलं पधानं।

१-१. सी०, स्या० पोत्यकेसु नरिय। २. गिनमिद्धं - म०।

“पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सुखस्स च पहाता दुक्खस्स च पहाता, पुब्बेव सोमनस्सदीमनस्सानं अत्यङ्गमा^१, अदुक्खमसुखं उपेक्खासत्तिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। एवं पि, भिक्खवे, सफलो उपक्कमो होति, सफलं पधानं।

१७. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपपिक्खलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठित्ते आनेञ्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानु-
स्सतित्राणाय चित्तं अभिनिन्नामेति। सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं - एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्रो पि जातियो चतस्रो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं^२
१० पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तालीसं^३ पि जातियो पञ्चासं पि जातियो जातिसत्तं पि जातिसहस्सं पि जातिसत्तसहस्सं पि अनेके पि संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे - ‘अमुत्रासि एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एव-
मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासि एवंनामो
१५ एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवं सुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरि-
यन्तो, सो ततो चुतो इधूपपत्तो^४ ति। इति साकारं सञ्छेसं अनेक-
विहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति। एवं पि, भिक्खवे, सफलो उपक्कमो होति, सफलं पधानं।

१८. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
२० विगतूपपिक्खलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठित्ते आनेञ्जप्पत्ते सत्तानं चुतूप-
पातत्राणाय चित्तं अभिनिन्नामेति। सो दिव्वेण चक्खुना विसुद्धेन अतिवक्रन्तमानुमकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
२५ मुवण्णे दुव्वण्णे, सुगते दुगते ययाकम्मूपणे सत्ते पजानाति - ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता
मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्टिका मिच्छा-
दिट्टिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनि-
पातं निरय उपपन्ना, इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायमुचरितेन समन्ना-
गता वचीमुचरितेन समन्नागता मनोमुचरितेन समन्नागता अरियानं
अनुपवादाना मग्गादिट्टिका सम्मादिट्टिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा

१ अ-पयना - मी०, सं०। २ वीगति - मी०। ३ चत्तालीस - म्या०।

परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना' ति । इति दिव्वेन चक्खुना
 विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने
 पणीते सुवण्णे दुव्वण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।
 एवं पि, भिक्खवे, सफलो उपक्कमो होति, सफलं पधानं ।

१९. "सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे 5 R. 227
 विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते' आसवानं खय-
 आणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति,
 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति
 यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं
 पजानाति; 'इमे आसवा' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं आसवसमुदयो' 10
 ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं आसवनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति,
 'अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । तस्स
 एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा
 पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मि
 विमुत्तमिति जाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं 15
 करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । एवं पि खो, भिक्खवे,
 सफलो उपक्कमो होति, सफलं पधानं । एवंवादी, भिक्खवे, तथागता^१ ।
 एवंवादीनं^२, भिक्खवे, तथागतानं^३ दस सहघम्मिका पासंसट्टाना^४
 आगच्छन्ति ।

§ ४. तथागतानं दस पासंसट्टाना

२०. "सचे, भिक्खवे, सत्ता पुव्वेकतहेतु सुखदुक्खं पटिसंवे- 20
 देन्ति; अद्दा, भिक्खवे, तथागतो पुव्वे सुकतकम्मकारी यं एतरहि
 एवरूपा अनासवा सुखा वेदना वेदेति । सचे, भिक्खवे, सत्ता इस्सर-
 निम्मानहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति; अद्दा, भिक्खवे, तथागतो भद्-
 केन इस्सरेन निम्मतो यं एतरहि एवरूपा अनासवा सुखा वेदना
 वेदेति । सचे, भिक्खवे, सत्ता सङ्गतिभावहेतु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति; 25
 अद्दा, भिक्खवे, तथागतो कल्याणसङ्गतिको यं एतरहि एवरूपा
 अनासवा सुखा वेदना वेदेति । सचे, भिक्खवे, सत्ता अभिजातिहेतु

B. 17

१. आनेज्जप्पत्ते - सी० । २. तथागतो - सी०, स्या०, रो० । ३. एवंवादि - सी०,
 स्या०, रो० । ४. तथागतं - सी०, स्या०, रो० । ५. पासंसट्टानं - स्या० ।

सुखदुःखं पटिसंवेदेन्ति; अद्वा, भिक्खवे, तथागतो कल्याणाभि-
जातिको यं एतरहि एवरूपा अनासवा सुखा वेदना वेदेति । सचे,
भिक्खवे, सत्ता दिट्ठवम्मूपक्कमहेतु सुखदुःखं पटिसंवेदेन्ति; अद्वा,
भिक्खवे, तथागतो कल्याणदिट्ठवम्मूपक्कमो यं एतरहि एवरूपा अना-
५ सवा सुखा वेदना वेदेति ।

“सचे, भिक्खवे, सत्ता पुब्बेकतहेतु सुखदुःखं पटिसंवेदेन्ति,
पासंसो तथागतो; नो चे सत्ता पुब्बेकतहेतु सुखदुःखं पटिसंवेदेन्ति,
पासंसो तथागतो । सचे, भिक्खवे, सत्ता इस्सरनिम्मानहेतु सुखदुःखं
पटिसंवेदेन्ति, पासंसो तथागतो; नो चे सत्ता इस्सरनिम्मानहेतु सुख-
१० दुःखं पटिसंवेदेन्ति, पासंसो तथागतो । सचे, भिक्खवे, सत्ता सङ्गति-
भावहेतु सुखदुःखं पटिसंवेदेन्ति, पासंसो तथागतो; नो चे सत्ता
सङ्गतिभावहेतु सुखदुःखं पटिसंवेदेन्ति, पासंसो तथागतो । सचे,
भिक्खवे, सत्ता अभिजातिहेतु सुखदुःखं पटिसंवेदेन्ति, पासंसो तथा-
गतो; नो चे सत्ता अभिजातिहेतु सुखदुःखं पटिसंवेदेन्ति, पासंसो
१५ तथागतो । सचे, भिक्खवे, सत्ता दिट्ठवम्मूपक्कमहेतु सुखदुःखं पटि-
संवेदेन्ति, पासंसो तथागतो; नो चे सत्ता दिट्ठवम्मूपक्कमहेतु सुख-
दुःखं पटिसंवेदेन्ति, पासंसो तथागतो । एवंवादी, भिक्खवे, तथागता ।
एवंवादीनं, भिक्खवे, तथागतानं इमे दस सहघम्मिका पासंसट्ठाना आग-
च्छन्ती” ति ।

२० २१. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
अमिनन्दुं ति ।

२. पञ्चतयसुतं

§ १. अपरन्तानुदिष्टिनो अधिवृत्तिपदानि

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि -
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच - “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा अपरन्तकप्पिका
अपरन्तानुदिष्टिनो अपरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिवृत्तिपदानि ६
अभिवदन्ति । ‘सञ्जी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति - इत्थेके
अभिवदन्ति; ‘असञ्जी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति - इत्थेके
अभिवदन्ति; ‘नेवसञ्जीनासञ्जी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’
ति - इत्थेके अभिवदन्ति; सतो वा पन सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं
पञ्जापेन्ति’, दिट्ठधम्मनिब्बानं वा पनेके अभिवदन्ति । इति सन्तं वा 10
अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, सतो वा पन सत्तस्स उच्छेदं
विनासं विभवं पञ्जापेन्ति, दिट्ठधम्मनिब्बानं वा पनेके अभिवदन्ति ।
इति इमानि पच्च हुत्वा तीणि होन्ति, तीणि हुत्वा पच्च होन्ति -
अयमुद्देशो पच्चत्तयस्स ।

B. 18

२. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा सर्ज्जि अत्तानं 15 R. 220
पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, रूप्पि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा
सर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, अरूप्पि वा ते भोन्तो
समणब्राह्मणा सर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, रूप्पि च
अरूप्पि च वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति
अरोगं परं मरणा, नेवरूप्पि नारूप्पि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सर्ज्जि 20
अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, एकत्तसर्ज्जि वा ते भोन्तो
समणब्राह्मणा सर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, नानत्त-
सर्ज्जि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं

B. 19

- परं मरणा, परित्तसञ्चि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, अप्पमाणसञ्चि वा ते भोन्तो समण-
 ब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, एतं वा पने-
 केसं^१ उपातिवत्तं विञ्चाणकसिणमेके अभिवदन्ति अप्पमाणं आनेञ्जं ।
- ५ तयिदं, भिक्खवे, तथागतो अभिजानाति । ये स्रो ते भोन्तो समण-
 ब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पेञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, रूपि वा ते
 भोन्तो समणब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा,
 अरूपि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं
 परं मरणा, रूपि च अरूपि च वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सञ्चि
 १० अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, नेवरूपि नारूपि वा ते भोन्तो
 समणब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, एकत्त-
 सञ्चि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं
 परं मरणा, नानत्तसञ्चि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं
 पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, परित्तसञ्चि वा ते भोन्तो समण-
 १५ ब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, अप्पमाणसञ्चि
 वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा सञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं
 मरणा, या वा पनेतासं^२ सञ्चानं परिसुद्धा परमा अग्गा अनुत्तरिया
 अवखायति - यदि रूपसञ्चानं यदि अरूपसञ्चानं यदि एकत्तसञ्चानं
 यदि नानत्तसञ्चानं । 'नत्थि किञ्ची' ति आंकिञ्चवञ्चायतनमेके
 २० अभिवदन्ति अप्पमाणं आनेञ्जं । 'तयिदं सद्धतं ओळारिकं अत्थि स्रो
 पन सद्धारानं निरोधो अत्येतं' ति - इति विदित्वा तस्स निस्सरण-
 दस्तावी तथागतो तदुपातिवत्तो ।

B. 230

३. "तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा असञ्चि अत्तानं
 पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, रूपि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 २५ असञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, अरूपि वा ते भोन्तो
 समणब्राह्मणा असञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, रूपि
 च अरूपि च वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा असञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति
 अरोगं परं मरणा, नेवरूपि नारूपि वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 असञ्चि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा । तत्र, भिक्खवे, ये ते

१. पनेतेय - स्वा० । २. आणञ्ज - रो० । ३. पनेय - रो० । ४. निन्ती - रो० ।

समणब्राह्मणा सर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा तेसमेते
 पटिक्कोसन्ति । तं किस्स हेतु? सञ्जा रोगो सञ्जा गण्डो सञ्जा
 सल्लं, एतं सन्तं एतं' पणीतं यदिदं - 'असञ्ज' ति । तयिदं, भिक्खवे,
 तथागतो अभिजानाति ये खो ते समणब्राह्मणा असर्ज्जि अत्तानं पञ्जा-
 पेन्ति अरोगं परं मरणा, रूपिं वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा असर्ज्जि 5 B. 20
 अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, अरूपिं वा ते भोन्तो समण-
 ब्राह्मणा असर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, रूपिं च अरूपिं
 च वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा असर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं
 मरणा, नेवरूपिं नारूपिं वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा असर्ज्जि अत्तानं
 पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा । यो हि कोचि, भिक्खवे, समणो वा 10
 ब्राह्मणो वा एवं वदेय्य - 'अहमञ्जत्र-रूपा, अञ्जत्र वेदनाय, अञ्जत्र
 सञ्जाय, अञ्जत्र सङ्खारेहि, विञ्जाणस्स' आगतिं वा गतिं वा
 चुत्तिं वा उपपत्तिं वा वुद्धिं वा विरूद्धिं वा वेपुल्लं वा पञ्जापेस्सामी',
 ति - नेतं ठानं विज्जति । 'तयिदं सङ्खतं ओळारिकं अत्थि खो पन
 सङ्खारानं निरोधो अत्थेत' ति - इति विदित्वा तस्स निस्सरणदस्सावी 15 B. 231
 तथागतो तदुपातिवत्तो ।

४. "तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा नेवसञ्जीनासर्ज्जि
 अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, रूपिं वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 नेवसञ्जीनासर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, अरूपि
 वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा नेवसञ्जीनासर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति 20
 अरोगं परं मरणा, रूपिं च अरूपिं च वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 नेवसञ्जीनासर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा, नेवरूपिं
 नारूपिं वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा नेवसञ्जीनासर्ज्जि अत्तानं पञ्जा-
 पेन्ति अरोगं परं मरणा । तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा सर्ज्जि
 अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं मरणा तेसमेते' पटिक्कोसन्ति, ये पि 25
 ते भोन्तो समणब्राह्मणा असर्ज्जि अत्तानं पञ्जापेन्ति अरोगं परं
 मरणा तेसमेते पटिक्कोसन्ति । तं किस्स हेतु? सञ्जा रोगो सञ्जा
 गण्डो सञ्जा सल्लं, असञ्जा सम्मोहो, एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं -

१. रो० फोत्वके नत्थि । २. अञ्जत्र विञ्जाणस्स - रो०; अञ्जत्र विञ्जाणा -
 स्सा० । ३. पञ्जापेस्सामी - म० । ४. तेमं एके - मी०, रो० ।

- 'नेवसञ्जीनासञ्जि' ति । तयिदं, भिक्खवे, तथागतो अभिजानाति' ।
 ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा नेवसञ्जीनासञ्जि अत्तानं पञ्चापेन्ति
 अरोगं परं मरणा, रूपि वा ते भोन्ती समणब्राह्मणा नेवसञ्जीनासञ्जि
 अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, अरूपि वा ते भोन्तो समण-
 5 ब्राह्मणा नेवसञ्जीनासञ्जि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा,
 रूपि च अरूपि च वा ते भोन्तो समणब्राह्मणा नेवसञ्जीनासञ्जि
 अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा, नेवरूपि नारूपि वा ते भोन्तो
 समणब्राह्मणा नेवसञ्जीनासञ्जि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं
 मरणा । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा दिट्ठसुतमुत्त-
 10 विञ्जातव्वसद्धारमत्तेन' एतस्स आयतनस्स उपसम्पदं पञ्चापेन्ति,
 व्यसनं हेतं, भिक्खवे, अक्खायति एतस्स आयतनस्स उपसम्प-
 दाय । न हेतं, भिक्खवे, आयतनं सद्धारसमापत्तिपत्तव्वमक्खायति ;
 सद्धारवसेससमापत्तिपत्तव्वमेतं', भिक्खवे, आयतनमक्खायति । 'तयिदं
 सद्द्वतं ओळारिकं अत्थि खो पन सद्धारानं निरोधो अयेते' ति -
 15 इति विदित्वा तस्स निस्सरणदस्सावी तथागतो तदुपातिवत्तो ।

५. "तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा सतो सत्तस्स उच्छेदं
 विनासं विगवं पञ्चापेन्ति, तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा सञ्जि
 अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा तेसमेते पटिक्कोसन्ति, ये पि ते
 भोन्तो समणब्राह्मणा असञ्जि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा
 20 तेसमेते पटिक्कोसन्ति, ये पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा नेवसञ्जी-
 नासञ्जि अत्तानं पञ्चापेन्ति अरोगं परं मरणा तेसमेते पटिक्कोसन्ति ।
 तं किस्म हेतु ? सव्वे पिमे भोन्तो समणब्राह्मणा उद्धं सरं' आसत्ति'
 येव अभिद्वदन्ति - 'इति पेच्च भविस्साम, इति पेच्च भविस्सामा'
 ति । सेव्यथापि नाम वाणिजस्स' वाणिज्जाय' गच्छतो एवं होति -
 25 'इतो मे उद्धं भविस्सति, इमिना इदं लच्छामी' ति, एवमेविमे भोन्तो
 समणब्राह्मणा वाणिजूपमा' मञ्जे पटिभन्ति - 'इति पेच्च भविस्साम,
 इति पेच्च भविस्सामा' ति । तयिदं, भिक्खवे, तथागतो अभिजानाति ।

१. ० गच्छा-रो० । २ पत्राति-सी०, रो० । ३. ० विञ्जातव्वसद्धारमत्तेन-
 सी०, रो० । ४. नाह्मण्य०-सी०, रो० । ५-५ सरा आयति-सी०, रो०; परमसन्धि
 आरानि-स्या० । ६ वाणिजस्स-स्या० । ७. वाणिज्जाय-स्या०, रो०; वाणिज्जाय-
 रो० । ८. इच्छामी-सी० । ९. वाणिज्जाय-स्या० ।

ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं
पञ्जापेन्ति ते सक्कायभया सक्कायपरिजेगुच्छा सक्कायञ्जेव अनु-
परिधावन्ति अनुपरिवत्तन्ति । सेय्यथापि नाम सा गद्दुलवद्धो^१ दब्हे
थम्भे वा खिले^२ वा उपनिवद्धो^३ तमेव थम्मं वा खिलं वा अनुपरि-
धावति अनुपरिवत्तति; एवमेविमे भोन्तो समणब्राह्मणा सक्कायभया
सक्कायपरिजेगुच्छा सक्कायञ्जेव अनुपरिधावन्ति अनुपरिवत्तन्ति ।
'तयिदं सङ्गतं ओळारिकं अत्थि खो पन सङ्खारानं निरोधो अत्थेत'
ति - इति विदित्वा तस्स निस्सरणदस्सावी तथागतो तदुपातिवत्तो ।

R. 233

B. 22

६. "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अपरन्त-
कप्पिका अपरन्तानुदिट्टिनो अपरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधि-
वृत्तिपदानि अभिवदन्ति, सब्बे ते इमानेव पञ्चायतनानि अभिवदन्ति
एतेसं वा अञ्चतरं ।

§ २. पुब्वन्तानुदिट्टिनो अधिवृत्तिपदानि

७. "सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा पुब्वन्तकप्पिका
पुब्वन्तानुदिट्टिनो पुब्वन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिवृत्तिपदानि
अभिवदन्ति । 'सस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं'
ति - इत्येके अभिवदन्ति, 'असस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं
मोघमञ्जं' ति - इत्येके अभिवदन्ति, 'सस्सतो च असस्सतो च अत्ता
च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति - इत्येके अभिवदन्ति,
'नेवसस्सतो नासस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं'
ति - इत्येके अभिवदन्ति, 'अन्तवा अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं
मोघमञ्जं' ति - इत्येके अभिवदन्ति, 'अनन्तवा अत्ता च लोको च,
इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति - इत्येके अभिवदन्ति, 'अन्तवा च
अनन्तवा च अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति - इत्येके
अभिवदन्ति, 'नेवन्तवा नानन्तवा अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं
मोघमञ्जं' ति - इत्येके अभिवदन्ति, 'एकत्तसञ्जी अत्ता च लोको च,
इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति - इत्येके अभिवदन्ति, 'नानत्तसञ्जी
अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति - इत्येके अभिवदन्ति,

१. गद्दुलवद्धो - स्या० । २. खिले - खी०, स्या०, रो० । ३. उपनिवद्धो - स्या० ।
स० ३-४

‘परित्तसञ्जी अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - इत्येके अभिवदन्ति, ‘अप्पमाणसञ्जी अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - इत्येके अभिवदन्ति, ‘एकन्तसुखी अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - इत्येके अभिवदन्ति, ‘एकन्तदुक्खी अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - इत्येके अभिवदन्ति, ‘सुखदुक्खी अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - इत्येके अभिवदन्ति, ‘अदुक्खमसुखी अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - इत्येके अभिवदन्ति ।

८. ‘तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एवंपादिनो एवं-
दिट्ठिनो - ‘सस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’
ति, तेसं वत्त अञ्जत्रेव सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा
अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया पच्चत्तं
येव वाणं भविस्सति परिसुद्धं परियोदातं ति - नेतं ठानं विज्जति ।
पच्चत्तं खो पन, भिक्खवे, वाणे असति परिसुद्धे परियोदाते यदपि ते
भोन्तो समणब्राह्मणा तत्थ वाणभागमत्तमेव परियोदपेन्ति तदपि तेसं
भवतं समणब्राह्मणानं उपादानमक्खायति । ‘तयिदं सद्दत्तं ओळारिकं
अत्थि खो पन सद्द्वारानं निरोधो अत्येतं’ ति - इति विदित्वा तस्स
निस्सरणदस्सावी तथागतो तदुपातिवत्तो ।

९. ‘तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एवंपादिनो एवं-
दिट्ठिनो - ‘असस्सतो अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति
...पे०... सस्सतो च असस्सतो च अत्ता च लोको च ... नेवसस्सतो
नासस्सतो अत्ता च लोको च ... अन्तवा अत्ता च लोको च ... अनन्तवा
अत्ता च लोको च ... अन्तवा च अनन्तवा च अत्ता च लोको च...नेव-
न्तवा नानन्तवा अत्ता च लोको च ... एकत्तसञ्जी अत्ता च लोको च
... नानत्तसञ्जी अत्ता च लोको च ... परित्तसञ्जी अत्ता च लोको च
... अप्पमाणसञ्जी अत्ता च लोको च ... एकन्तसुखी अत्ता च लोको च
... एकन्तदुक्खी अत्ता च लोको च ... सुखदुक्खी अत्ता च लोको च ...
अदुक्खमसुखी अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति, तेसं
वत्त अञ्जत्रेव सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र
आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया पच्चत्तं येव वाणं

भविस्सति' परिसुद्धं परियोदातं ति—नेतं ठानं विज्जति । पंच्चत्तं खो पन, भिक्खवे, आणे असति परिसुद्धे परियोदाते यदपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा तत्थ आणभागमत्तमेव परियोदपेन्ति तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं उपादानमक्खायति । 'तयिदं सङ्खतं ओळारिकं अत्थि खो पन सङ्खारानं निरोधो अत्थेतं' ति— इति विदित्वा तस्स निस्सरण- 5 दस्सावी तथागतो तदुपातिवत्तो ।

R. 236

§ ३. पुब्वन्तापरन्तानुद्विटीनं पटिनिस्सग्गा

१०. "इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा पुब्वन्तानुद्विटीनं च पटिनिस्सग्गा, अपरन्तानुद्विटीनं च पटिनिस्सग्गा, सब्बसो कामसंयोजनानं अनधिट्टाना, पविवेकं पीतिं उपसम्पज्ज विहरति— 'एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं पविवेकं पीतिं उपसम्पज्ज 10 विहरामी' ति । तस्स सा पविवेका पीति निरुज्जति । पविवेकाय पीतिया निरोधा उप्पज्जति दोमनस्सं, दोमनस्सस्स निरोधा उप्पज्जति पविवेका पीति । सेय्यथापि, भिक्खवे, यं छाया जहति तं आतपो फरति, यं आतपो जहति तं छाया फरति; एवमेव खो, भिक्खवे, पविवेकाय पीतिया निरोधा उप्पज्जति दोमनस्सं, दोमनस्सस्स निरोधा उप्पज्जति 15 पविवेका पीति । तयिदं, भिक्खवे, तथागतो अभिजानाति' । अयं खो भवं समणो वा ब्राह्मणो वा पुब्वन्तानुद्विटीनं च पटिनिस्सग्गा, अपरन्तानुद्विटीनं च पटिनिस्सग्गा, सब्बसो कामसंयोजनानं अनधि-ट्टाना, पविवेकं पीतिं उपसम्पज्ज विहरति— 'एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं पविवेकं पीतिं उपसम्पज्ज विहरामी' ति । तस्स सा पविवेका 20 पीति निरुज्जति । पविवेकाय पीतिया निरोधा उप्पज्जति दोमनस्सं, दोमनस्सस्स निरोधा उप्पज्जति पविवेका पीति । 'तयिदं सङ्खतं ओळारिकं अत्थि खो पन सङ्खारानं निरोधो अत्थेतं' ति— इति विदित्वा तस्स निस्सरणदस्सावी तथागतो तदुपातिवत्तो ।

B. 24

११. "इध पन, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा 25 पुब्वन्तानुद्विटीनं च पटिनिस्सग्गा, अपरन्तानुद्विटीनं च पटिनिस्सग्गा, सब्बसो कामसंयोजनानं अनधिट्टाना, पविवेकाय पीतिया समतिक्कमा

निरामिसं सुखं उपसम्पज्ज विहरति - 'एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं निरामिसं सुखं उपसम्पज्ज विहरामी' ति । तस्स तं निरामिसं सुखं निरुज्जति । निरामिसस्स सुखस्स निरोधा उप्पज्जति पविवेका पीति, पविवेकाय पीतिया निरोधा उप्पज्जति निरामिसं सुखं ।

६ सेय्यथापि, भिक्खवे, यं छाया जहति तं आतपो फरति, यं आतपो जहति तं छाया फरति; एवमेव खो, भिक्खवे, निरामिसस्स सुखस्स निरोधा उप्पज्जति पविवेका पीति, पविवेकाय पीतिया निरोधा उप्पज्जति निरामिसं सुखं । तयिदं, भिक्खवे, तथागतो अभिजानाति । अयं खो भवं समणो वा ब्राह्मणो वा पुञ्चन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा,

१० अपरन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा, सच्चसो कामसंयोजनानं अनधिट्ठाना, पविवेकाय पीतिया समतिक्रमा, निरामिसं सुखं उपसम्पज्ज विहरति - 'एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं निरामिसं सुखं उपसम्पज्ज विहरामी' ति । तस्स तं निरामिसं सुखं निरुज्जति । निरामिसस्स सुखस्स निरोधा उप्पज्जति पविवेका पीति, पविवेकाय पीतिया

१५ निरोधा उप्पज्जति निरामिसं सुखं । 'तयिदं सङ्गतं ओळारिकं अत्यि खो पन सङ्खारानं निरोधो अत्येतं' ति - इति विदित्वा तस्स निस्सरणदस्सावी तथागतो तदुपातिवत्तो ।

B. 25

१२. "इध पन, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा पुञ्चन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा, अपरन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा,

२० सच्चसो कामसंयोजनानं अनधिट्ठाना, पविवेकाय पीतिया समतिक्रमा, निरामिसस्स सुखस्स समतिक्रमा, अदुक्खमसुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरति - 'एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं अदुक्खमसुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरामी' ति । तस्स सा अदुक्खमसुखा वेदना निरुज्जति । अदुक्खमसुखाय वेदनाय निरोधा उप्पज्जति निरामिसं सुखं, निरामिसस्स सुखस्स निरोधा उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना । सेय्यथापि, भिक्खवे, यं छाया जहति तं आतपो फरति, यं आतपो जहति तं छाया फरति; एवमेव खो, भिक्खवे, अदुक्खमसुखाय वेदनाय निरोधा उप्पज्जति निरामिसं सुखं, निरामिसस्स सुखस्स निरोधा उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना । तयिदं, भिक्खवे, तथागतो अभिजानाति । अयं खो

२० भवं समणो वा ब्राह्मणो वा पुञ्चन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा, अपरन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा, सच्चसो कामसंयोजनानं अनधि-

ट्टाना, पविवेकाय पीतिया समतिक्कमा, निरामिसस्स सुखस्स सम-
 तिवक्कमा, अदुक्खमसुखं वेदनं उपसपज्ज विहरति — 'एतं सन्तं एतं
 पणीतं यदिदं अदुक्खमसुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरामी' ति । तस्स
 सा अदुक्खमसुखा वेदना निरुज्झति । अदुक्खमसुखाय वेदनाय निरोधा
 उप्पज्जति निरामिसं सुखं, निरामिसस्स सुखस्स निरोधा उप्पज्जति 5
 अदुक्खमसुखा वेदना । 'तयिदं सङ्घतं ओळारिकं अत्थि खो पन सङ्घा-
 रानं निरोधो अत्थेतं' ति — इति विदित्वा तस्स निस्सरणदस्सावी तथा-
 गतो तदुपातिवत्तो ।

१३. "इध पन, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा
 पुब्वन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा, अपरन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा, 10
 सब्वसो कामसंयोजनानं अनधिट्टाना, पविवेकाय पीतिया समतिक्कमा,
 निरामिसस्स सुखस्स समतिक्कमा, अदुक्खमसुखाय वेदनाय समति-
 क्कमा — 'सन्तोहमस्मि, निब्बुतोहमस्मि, अनुपादानोहमस्मी' ति समनु-
 पस्सति । तयिदं, भिक्खवे, तथागतो अभिजानाति । अयं खो भवं
 समणो वा ब्राह्मणो वा पुब्वन्तानुदिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा, अपरन्तानु- 15
 दिट्ठीनं च पटिनिस्सग्गा, सब्वसो कामसंयोजनानं अनधिट्टाना, पवि-
 वेकाय पीतिया समतिक्कमा, निरामिसस्स सुखस्स समतिक्कमा,
 अदुक्खमसुखाय वेदनाय समतिक्कमा — 'सन्तोहमस्मि, निब्बुतोहमस्मि,
 अनुपादानोहमस्मी' ति समनुपस्सति; अद्वा अयमायस्मा निब्बान-
 सप्पायं येव पटिपदं अभिवदति । अथ च पनायं भवं समणो वा 20
 ब्राह्मणो वा पुब्वन्तानुदिट्ठं वा उपादियमानो उपादियति, अपरन्तानु-
 दिट्ठं वा उपादियमानो उपादियति, कामसंयोजनं वा उपादियमानो
 उपादियति, पविवेकं वा पीतिं उपादियमानो उपादियति, निरामिसं
 वा सुखं उपादियमानो उपादियति, अदुक्खमसुखं वा वेदनं
 उपादियमानो उपादियति । यं च खो अयमायस्मा — 'सन्तो- 25
 हमस्मि, निब्बुतोहमस्मि, अनुपादानोहमस्मी' ति समनुपस्सति
 तदपि इमस्स भोतो समणस्स ब्राह्मणस्स उपादानमक्खायति ।
 'तयिदं सङ्घतं ओळारिकं अत्थि खो पन सङ्घारानं निरोधो
 अत्थेतं' ति — इति विदित्वा तस्स निस्सरणदस्सावी तथागतो
 तदुपातिवत्तो ।

"इदं खो पन, भिक्खवे, तथागतेन अनुत्तरं सन्तिवरपदं

अभिसम्बुद्धं यदिदं—छन्नं फस्तायतनानं समुदयं च अत्यङ्गमं^१ च
 अस्तादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादा-
 विमोक्त्वो^२”ति

१४. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
 ५ अभिनन्दुं ति ।

—:०:—

१. अत्यङ्गमं—गी०। २. 'यदिदं भिक्खवे तयागत्रेण अनुत्तरं चन्तिवरपदं अभि-
 सम्बुद्धं यदिदं छन्नं फस्तायतनानं समुदयं च अत्यङ्गमं (अत्यङ्गमं—गी०) च अस्तादं च
 आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादा विमोक्त्वो' इति अधिको पाठो एव
 गी०, स्पा०, रो०, कं० पौत्तिकेणु अत्य ।

३. किन्तिसुत्तं

§ १. अधिवदमानेहि सिक्खितब्बं

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा कुसिनारायं^१ विहरति वलिहरणे वनसण्डे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच - “किन्ति वो, भिक्खवे, मयि होति - ‘चीवरहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेति, पिण्डपातहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेति, सेनासनहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेति, इतिभवाभवहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेती’ ” ति ?

B. 27

“न खो नो, भन्ते, भगवति एवं होति - ‘चीवरहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेति, पिण्डपातहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेति, सेनासनहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेति, इतिभवाभवहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेती’ ” ति ।

“न च किर वो, भिक्खवे, मयि एवं होति - ‘चीवरहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेति...पे० ... इतिभवाभवहेतु वा समणो गोतमो धम्मं देसेती’ ति; अथ किन्ति चरहि^२ वो, भिक्खवे, मयि होती” ति ?

16

“एवं खो नो, भन्ते, भगवति होति - ‘अनुकम्पको भगवा हितेसी ; अनुकम्पं उपादाय धम्मं देसेती’ ” ति ।

“एवं च किर वो, भिक्खवे, मयि होति - ‘अनुकम्पको भगवा हितेसी ; अनुकम्पं उपादाय धम्मं देसेती’ ति ।

२. “तस्मातिह, भिक्खवे, ये वो मया धम्मा अभिञ्जा^३ देसिता, सेय्यथीदं - चत्तारो सत्तिपट्टाना चत्तारो सम्मप्पधाना चत्तारो इद्धिपादा पञ्चिन्द्रियानि पञ्च वलानि सत्त वोञ्जाङ्गा अरियो अट्टङ्गिको मग्गो, तत्थ सच्चवेहेव समग्गोहि सम्मोदमानेहि

14. 239

अविदमानेहि सिक्खितव्वं। तेसं च वो, भिक्खवे, समग्गानं सम्मोद-
 मानानं अविदमानानं सिक्खतं सियुं^१ द्वे भिक्खू अभिघम्मे नाना-
 वादा। तत्र चे तुम्हाकं एवमस्स - 'इमेसं खो आयस्मन्तानं अत्यतो
 च्चेव नानं व्यञ्जनतो च नानं' ति, तत्थ यं भिक्खुं सुवचतरं मञ्जे-
 ६ व्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो - 'आयस्मन्तानं खो
 अत्यतो च्चेव नानं, व्यञ्जनतो च नानं। तदमिनापेतं आयस्मन्तो
 जानाथ - यथा अत्यतो च्चेव नानं, व्यञ्जनतो च नानं। मायस्मन्तो
 विवादं आपज्जित्वा' ति। अथापरेसं एकतोपक्खिकानं भिक्खूनं यं भिक्खुं
 सुवचतरं मञ्जेव्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो - 'आय-
 १० स्मन्तानं खो अत्यतो च्चेव नानं, व्यञ्जनतो च नानं। तदमिनापेतं
 आयस्मन्तो जानाथ - यथा अत्यतो च्चेव नानं, व्यञ्जनतो च नानं।
 मायस्मन्तो विवादं आपज्जित्वा' ति। इति दुग्गहीतं^२ दुग्गहीततो
 धारेत्तव्वं, सुग्गहीतं^३ सुग्गहीततो धारेत्तव्वं। दुग्गहीतं दुग्गहीततो
 धारेत्वा सुग्गहीतं सुग्गहीततो धारेत्वा यो धम्मो यो विनयो सो
 १५ भासितव्वो।

D. 23

३. "तत्र चे तुम्हाकं एवमस्स - 'इमेसं खो आयस्मन्तानं
 अत्यतो हि खो नानं, व्यञ्जनतो समेती' ति, तत्थ यं भिक्खुं
 सुवचतरं मञ्जेव्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो -
 'आयस्मन्तानं खो अत्यतो हि नानं, व्यञ्जनतो समेति। तदमिनापेतं
 २० आयस्मन्तो जानाथ - यथा अत्यतो हि खो नानं, व्यञ्जनतो समेति।
 मायस्मन्तो विवादं आपज्जित्वा' ति। अथापरेसं एकतोपक्खिकानं
 भिक्खूनं यं भिक्खुं सुवचतरं मञ्जेव्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स
 वचनीयो - 'आयस्मन्तानं खो अत्यतो हि खो नानं, व्यञ्ज-
 नतो समेति। तदमिनापेतं आयस्मन्तो जानाथ - यथा अत्यतो हि
 ३० खो नानं, व्यञ्जनतो समेति। मायस्मन्तो विवादं आपज्जित्वा' ति।
 इति दुग्गहीतं दुग्गहीततो धारेत्तव्वं, सुग्गहीतं सुग्गहीततो धारेत्तव्वं।
 दुग्गहीतं दुग्गहीततो धारेत्वा सुग्गहीतं सुग्गहीततो धारेत्वा यो
 धम्मो यो विनयो सो भासितव्वो।

R. 240

४. "तत्र चे तुम्हाकं एवमस्स - 'इमेसं खो आयस्मन्तानं

१ निययु-म०; तत्थ सियु-सी०। २. दुग्गहित-म०, स्या०। ३. सुग्गहितं-
 म०; सुग्गहितं-स्या०; सुग्गहीन-रो०। ४-४. सी०, स्या०, रो० पोत्थपेनु नति।

अत्थतो हि खो समेति, व्यञ्जनतो नानं' ति, तत्थ यं भिक्खुं सुवचतरं मञ्जेय्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो - 'आयस्मन्तानं खो अत्थतो हि समेति, व्यञ्जनतो नानं। तदमिनापेतं आयस्मन्तो जानाथ - यथा अत्थतो हि खो समेति, व्यञ्जनतो नानं। अप्पमत्तकं खो पनेतं यदिदं - व्यञ्जनं। मायस्मन्तो अप्पमत्तके विवादं आप- 5
ज्जित्था' ति। अथापरेसं एकतोपक्खिकानं भिक्खूनं यं भिक्खुं सुवचतरं मञ्जेय्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो - 'आयस्मन्तानं खो अत्थतो हि समेति, व्यञ्जनतो नानं। तदमिनापेतं आयस्मन्तो जानाथ - यथा' अत्थतो हि खो समेति, व्यञ्जनतो नानं। अप्प-
मत्तकं खो पनेतं यदिदं - व्यञ्जनं। मायस्मन्तो अप्पमत्तके विवादं 10
आपज्जित्था' ति। इति सुग्गहीतं सुग्गहीततो धारेतब्बं, दुग्गहीतं दुग्गहीततो धारेतब्बं। सुग्गहीतं सुग्गहीततो धारेत्वा दुग्गहीतं दुग्गहीततो धारेत्वा यो धम्मो यो विनयो सो भासितब्बो।

B. 29

५. "तत्र चे तुम्हाकं एवमस्स - 'इमेसं खो आयस्मन्तानं अत्थतो चैव समेति व्यञ्जनतो च समेती' ति, तत्थ यं भिक्खुं सुवचतरं 16
मञ्जेय्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो - 'आयस्मन्तानं खो अत्थतो चैव समेति, व्यञ्जनतो च समेति। तदमिनापेतं आय-
स्मन्तो जानाथ - यथा अत्थतो चैव समेति व्यञ्जनतो च समेति। मायस्मन्तो विवादं आपज्जित्था' ति। अथापरेसं एकतोपक्खिकानं भिक्खूनं यं भिक्खुं सुवचतरं मञ्जेय्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स 20
वचनीयो - 'आयस्मन्तानं खो अत्थतो चैव समेति व्यञ्जनतो च समेति। तदमिनापेतं आयस्मन्तो जानाथ - यथा अत्थतो चैव समेति व्यञ्जनतो च समेति। मायस्मन्तो विवादं आपज्जित्था' ति। इति सुग्गहीतं सुग्ग-
हीततो धारेतब्बं। सुग्गहीतं सुग्गहीततो धारेत्वा यो धम्मो यो विनयो 25
सो भासितब्बो।

R. 241

25

§ २. सामगिकुसलता

६. "तेसं चे वो, भिक्खवे, समग्गानं सम्मोदमानानं अविक्खद-
मानानं सिक्खतं सिया अञ्जतरस्स भिक्खुनो आपत्ति सिया वीति-
क्कमो, तत्र, भिक्खवे, न चोदनाय' तरित्तब्बं'। पुग्गलो उपपरिक्खित्तब्बो

- 'इति मय्हं च अविहेसा भविस्सति परस्स च पुग्गलस्स अनुपघातो, परो हि पुग्गलो अक्कोधनो अनुपनाही अदब्बहिद्वी' सुप्पटिनिस्सग्गी,^१ सक्कोमि चाहं एतं पुग्गलं अकुसला वुट्ठापेत्वा कुसले पतिट्ठापेत्तुं' ति । सचे, भिक्खवे, एवमस्स, कल्लं वचनाय ।

5 "सचे पन, भिक्खवे, एवमस्स - 'मय्हं खो अविहेसा भविस्सति परस्स च पुग्गलस्स उपघातो, परो हि पुग्गलो कोधनो उपनाही अदब्बहिद्वी सुप्पटिनिस्सग्गी, सक्कोमि चाहं एतं पुग्गलं अकुसला वुट्ठापेत्वा कुसले पतिट्ठापेत्तुं । अप्पमत्तकं खो पनेतं यदिदं - परस्स पुग्गलस्स उपघातो । अथ खो एतदेव बहुतरं - स्वाहं' सक्कोमि
B. 30 10 एतं पुग्गलं अकुसला वुट्ठापेत्वा कुसले पतिट्ठापेत्तुं' ति । सचे, भिक्खवे, एवमस्स, कल्लं वचनाय ।

"सचे पन, भिक्खवे, एवमस्स - 'मय्हं खो विहेसा भविस्सति परस्स च पुग्गलस्स अनुपघातो । परो हि पुग्गलो अक्कोधनो अनुपनाही दब्बहिद्वी दुप्पटिनिस्सग्गी, सक्कोमि चाहं एतं पुग्गलं अकुसला
15 वुट्ठापेत्वा कुसले पतिट्ठापेत्तुं । अप्पमत्तकं खो पनेतं यदिदं - मय्हं विहेसा । अथ खो एतदेव बहुतरं - स्वाहं सक्कोमि एतं पुग्गलं अकुसला वुट्ठापेत्वा कुसले पतिट्ठापेत्तुं' ति । सचे, भिक्खवे, एवमस्स, कल्लं वचनाय ।

"सचे पन, भिक्खवे, एवमस्स - 'मय्हं च खो विहेसा
R. 212 20 भविस्सति परस्स च पुग्गलस्स उपघातो । परो हि पुग्गलो कोधनो उपनाही दब्बहिद्वी दुप्पटिनिस्सग्गी, सक्कोमि चाहं एतं पुग्गलं अकुसला वुट्ठापेत्वा कुसले पतिट्ठापेत्तुं । अप्पमत्तकं खो पनेतं यदिदं - मय्हं च विहेसा भविस्सति परस्स च पुग्गलस्स उपघातो । अथ खो एतदेव बहुतरं - स्वाहं सक्कोमि एतं पुग्गलं अकुसला वुट्ठापेत्वा
25 कुसले पतिट्ठापेत्तुं' ति । सचे, भिक्खवे, एवमस्स, कल्लं वचनाय ।

"सचे पन, भिक्खवे, एवमस्स - 'मय्हं च खो विहेसा भविस्सति परस्स च पुग्गलस्स उपघातो । परो हि पुग्गलो कोधनो उपनाही दब्बहिद्वी दुप्पटिनिस्सग्गी, न चाहं सक्कोमि एतं पुग्गलं अकुसला

१ ददब्बहिद्वी - गी०, रो० । २. सुप्पटिनिस्सग्गी - स्था० । ३. सोहं - गी०, रो० ।

वुद्धापेत्वा कुसले पतिट्ठापेतुं' ति । एवरूपे, भिक्खवे', पुग्गले उपेक्खा नातिमञ्जितव्वा ।

७. "तेसं च वो, भिक्खवे, समग्गानं सम्मोदमानानं अविददमानानं सिक्खतं अञ्जमञ्जस्स वचीसंहारो' उप्पज्जेय्य दिट्ठिपळासो' चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि । तत्थ एकतोपक्खिकानं 5 भिक्खूनं यं भिक्खुं सुवचतरं मञ्जेय्याथ सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो - 'यं नो, आवुसो, अम्हाकं समग्गानं सम्मोदमानानं अविददमानानं सिक्खतं अञ्जमञ्जस्स वचीसंहारो उप्पन्नो दिट्ठि- 10 पळासो चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि, तं जानमानो समणो' गरहेय्या' ति । सम्मा व्याकरमानो, भिक्खवे, भिक्खु एवं व्याकरेय्य - 'यं नो, आवुसो, अम्हाकं समग्गानं सम्मोदमानानं अविददमानानं सिक्खतं अञ्जमञ्जस्स वचीसंहारो उप्पन्नो दिट्ठिपळासो चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि, तं जानमानो समणो गरहेय्या ति । एतं पना- 15 वुसो, धम्मं अप्पहाय निब्बानं सच्छिकरेय्या' ति । सम्मा व्याकरमानो, भिक्खवे, भिक्खु एवं व्याकरेय्य - 'एतं, आवुसो, धम्मं अप्पहाय न निब्बानं सच्छिकरेय्या' ति ।

B. 31

"अथापरेसं एकतोपक्खिकानं भिक्खूनं यं भिक्खुं सुवचतरं मञ्जेय्याथ, सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो - 'यं नो, आवुसो, अम्हाकं समग्गानं सम्मोदमानानं अविददमानानं सिक्खतं अञ्ज- 20 मञ्जस्स वचीसंहारो उप्पन्नो दिट्ठिपळासो चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि, तं जानमानो समणो गरहेय्या' ति । सम्मा व्याकरमानो, भिक्खवे, भिक्खु एवं व्याकरेय्य - 'यं नो, आवुसो, अम्हाकं सम- 25 ग्गानं सम्मोदमानानं अविददमानानं सिक्खतं अञ्जमञ्जस्स वची-संहारो उप्पन्नो दिट्ठिपळासो चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि तं जानमानो समणो गरहेय्या ति । एतं पनावुसो, धम्मं अप्पहाय निब्बानं सच्छिकरेय्या' ति । सम्मा व्याकरमानो, भिक्खवे, भिक्खु एवं व्याकरेय्य - 'एतं खो, आवुसो, धम्मं अप्पहाय न निब्बानं सच्छि- 30 करेय्या' ति ।

11. 243

१. स्या०, रो० पोत्यवेनु नत्थि । २ वचीसंहारो - सी०, स्या०, रो० । ३. दिट्ठि-पळासो - सी० । ४. समानो - सी० । ५. व्याकरमानो - रो० ।

८. "तं चे, भिक्खवे, भिक्खुं परे एवं पुच्छेय्युं - 'आयस्मता नो एते भिक्खू अकुसला वुट्ठापेत्वा कुसले पतिट्ठापिता' ति? सम्मा व्याकरमानो, भिक्खवे, भिक्खु एवं व्याकरेय्य - 'इघाहं, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमि, तस्स मे भगवा धम्मं देसेसि,' ताहं' धम्मं सुत्वा तेसं भिक्खूनं अभासि। तं ते भिक्खू धम्मं सुत्वा अकुसला' वुट्ठहिंसु, कुसले पतिट्ठहिंसू' ति। एवं व्याकरमानो खो, भिक्खवे, भिक्खु न चेव अत्तानं उक्कंसेति, न पर वम्भेति,' धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरोति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं ठानं आगच्छती" ति।

९. इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
१० अभिनन्दुं ति।

—:०:—

१ देसेति-म्या०। २ तम्गाह-स्या०। ३ अकुसले-रो०। ४. वम्भेति-रो०।

४. सामगामसुतं

§ १. नातपुत्ते कालङ्कते भिन्ना निगण्ठा

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति साम-
गामे । तेन खो पन समयेन निगण्ठो^१ नातपुत्तो^२ पावायं अधुनाकालङ्कतो^३
होति । तस्स कालङ्करियाय^४ - भिन्ना निगण्ठा द्वेधिकजाता^५ भण्डन-
जाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता
विहरन्ति - "न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि, अहं इमं धम्मविनयं
आजानामि । किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि ! मिच्छापटिपन्नो
त्वमसि, अहमस्मि सम्मापटिपन्नो । सहितं मे, असहितं ते । पुरेवचनीयं
पच्छा अवच, पच्छावचनीयं पुरे अवच । अधिचिण्णं ते विपरावत्तं ।
आरोपितो ते वादो । निग्गहितोसि, चर वादप्पमोक्खाय ; निब्बेठेहि^६
वा सचे पहोसी" ति^७ । वधो येव^८ खो^९ मञ्जे निगण्ठेसु नातपुत्तियेसु
वत्तति । ये पि निगण्ठस्स नातपुत्तस्स सावका गिही ओदातवसना ते पि
निगण्ठेसु नातपुत्तियेसु निब्बिन्नरूपा^{१०} विरत्तरूपा पटिवाणरूपा^{११} यथा तं
दुरक्खाते धम्मविनये दुप्पवेदिते अनिय्यानिके अनुपसमसंवत्तनिके
असम्मासम्बुद्धप्पवेदिते भिन्नयूपे अप्पटिसरणे^{१२} ।

B. 32

R. 244

10

15

20

२. अथ खो चुन्दो समणुद्देशो पावायं वस्सं^{१३} वुत्थो^{१४} येन साम-
गामो येनायस्मा आनन्दी तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो चुन्दो समणुद्देशो
आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच - "निगण्ठो, भन्ते, नातपुत्तो पावायं
अधुनाकालङ्कतो । तस्स कालङ्करियाय भिन्ना निगण्ठा द्वेधिकजाता
... पे० ... भिन्नयूपे अप्पटिसरणे" ति । एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो चुन्दं
समणुद्देशं एतदवोच - "अत्थि खो इदं, आवुसो चुन्द, कथापाभतं भगवन्तं

१. निगन्थो - स्या० । २. नाटपुत्तो - म० । ३. अधुना कालकतो - सी०, स्या०, रो० ।

४. कालकरियाय - सी०, स्या०, रो० । ५. द्वेढ्हकजाता - स्या० । ६. निब्बेठेहि - सी०,
स्या० । ७. ति ते अञ्जमञ्जं कलहं करिस्सु - स्या० । ८-९. वधो येवेको - सी०, स्या०, रो० ।

१०. निब्बिन्दरूपा - स्या०, रो० । ११. पटिवाणरूपा - रो० । १२. अप्पटिसरणे ति - नी० ।

१३-१४. वस्संयुद्धो - म० ।

दस्सनाय । आयाम, आवुसो चुन्द, येन भगवा तेनुपसङ्कमिस्साम; उप-
सङ्कमित्वा एतभत्तं भगवतो आरोचेस्सामा” ति । “एवं, भन्ते” ति खो
चुन्दो समणुद्देशो आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसि ।

B. 33

T. 246

अय खो आयस्मा च आनन्दो चुन्दो च समणुद्देशो येन भगवा
० तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसी-
दिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच -
“अयं, भन्ते, चुन्दो समणुद्देशो एवमाह - ‘निगण्ठो, भन्ते, नातपुत्तो
पावायं बहुनाकालङ्कतो । तस्स कालङ्कुरियाय भिन्ना निगण्ठा द्वेधिक-
जाता ...पे०... भिन्नयूपे अप्पटिसरणे’ ति । तस्स मय्हं, भन्ते, एवं
१० होति - ‘माहेव भगवतो अच्चयेन सङ्घे विवादो उप्पज्जि; स्वास्स
विवादो बहुजनाहिताय बहुजनासुखाय बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय
दुक्खाय देवमनुस्सानं” ति ।

§ २. बोधिपक्खियेसु धम्मेषु अविवादो

३. “तं किं मञ्जसि, आनन्द, ये वो मया धम्मा अभिञ्जा
देसिता, सेय्यथीदं - चत्तारो सतिपट्ठाना चत्तारो सम्मप्पधाना चत्तारो
१५ इद्धिपादा पच्चिन्द्रियानि पच्च वलानि सत्त बोज्झङ्गा अरियो अट्टङ्गिको
मग्गो, पस्ससि नो त्वं, आनन्द, इमेषु धम्मेषु द्वे पि भिक्खू नानावादे”
ति ?

“येमे, भन्ते, धम्मा भगवता अभिञ्जा देसिता, सेय्यथीदं-
चत्तारो सतिपट्ठाना चत्तारो सम्मप्पधाना चत्तारो इद्धिपादा पच्चि-
२० न्द्रियानि पच्च वलानि सत्त बोज्झङ्गा अरियो अट्टङ्गिको मग्गो, नाहं
पस्सामि इमेषु धम्मेषु द्वे पि भिक्खू नानावादे । ये च खो, भन्ते,
पुग्गला भगवन्तं पतिस्सयमानरूपा विहरन्ति ते पि भगवतो अच्चयेन
सङ्घे विवादं जनेय्युं अज्जाजीवे वा अधिपातिमोक्खे वा; स्वास्स
विवादो बहुजनाहिताय बहुजनासुखाय बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय
२५ दुक्खाय देवमनुस्सानं” ति ।

“अप्पमत्तको सो, आनन्द, विवादो यदिदं - अज्जाजीवे वा
अधिपातिमोक्खे वा । मग्गे वा हि, आनन्द, पटिपट्ठाय वा सङ्घे

विवादो उप्पज्जमानो उप्पज्जेय्य; स्वास्स विवादो बहुजनाहिताय बहुजनासुखाय वहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं ।

§ ३. छ विवादमूलानि

४. "छयिमानि, आनन्द, विवादमूलानि । कतमानि छ ? इधानन्द, भिक्खु कोधनो होति उपनाही । यो सो, आनन्द, भिक्खु कोधनो होति उपनाही सो सत्थरि पि अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, 5 धम्मे पि अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, सङ्घे पि अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, सिक्खाय पि न परिपूरकारी होति । यो सो, आनन्द, भिक्खु सत्थरि अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, धम्मे ... सङ्घे^१ अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, सिक्खाय न परिपूरकारी होति^२, सो सङ्घे विवादं जनेति; यो होति विवादो बहुजनाहिताय बहुजनासुखाय 10 वहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । एवरूपं चे तुम्हे, आनन्द, विवादमूलं अज्झत्तं वा वहिद्धा वा समनुपस्सेय्याथ, तत्र तुम्हे, आनन्द, तस्सेव पापकस्स विवादमूलस्स पहानाय वाय-मेय्याथ । एवरूपं; चे तुम्हे, आनन्द, विवादमूलं अज्झत्तं वा वहिद्धा वा न समनुपस्सेय्याथ, तत्र तुम्हे, आनन्द, तस्सेव पापकस्स विवाद- 15 मूलस्स आयतिं अनवस्सवाय पटिपज्जेय्याथ । एवमेतस्स पापकस्स विवाद-मूलस्स पहानं होति, एवमेतस्स पापकस्स विवादमूलस्स आयतिं अन-वस्सवो होति ।

५. "पुन च परं, आनन्द, भिक्खु मक्खी होति पळासी^३ ...पे०... इस्सुकी होति मच्छरी ...पे०... सठो होति मायावी ...पे०... 20 पापिच्छो होति मिच्छादिट्ठी^४ ...पे०... सन्दिट्ठिपरामासी होति आधान-ग्गाही^५ दुप्पटिनिस्सग्गी । यो सो, आनन्द, भिक्खु सन्दिट्ठिपरामासी होति आधानग्गाही दुप्पटिनिस्सग्गी सो सत्थरि पि अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, धम्मे पि अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, सङ्घे पि अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, सिक्खाय पि न परिपूरकारी होति । यो सो, 25 आनन्द, भिक्खु सत्थरि अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, धम्मे ... सङ्घे ...

१. सङ्घे पि—सी०, स्या०, रो० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेनु नत्थि ।

३. पळासी—रो०; पळासी—नी० । ४. मिच्छादिट्ठी—स्या०, रो० । ५. आधानग्गाही—नी०, स्या०, रो० ।

- सिक्खाय न परिपूरकारी होति सो सद्धे विवादं जनेति; यो होति विवादो बहुजनाहिताय बहुजनसुखाय बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । एवरुपं चे तुम्हे, आनन्द, विवादमूलं अज्जतं वा वहिद्धा वा समनुपस्सेय्याथ, तत्र तुम्हे, आनन्द, तस्सेव पापकस्स
- 5 विवादमूलस्स पहानाय वायमेय्याथ । एवरुपं चे तुम्हे, आनन्द, विवाद-
मूलं अज्जतं वा वहिद्धा वा न समनुपस्सेय्याथ, तत्र तुम्हे, आनन्द,
तस्सेव पापकस्स विवादमूलस्स आयतिं अनवस्सवाय पटिपज्जेय्याथ ।
- B. 247 एवमेतस्स पापकस्स विवादमूलस्स पहानं होति, एवमेतस्स पापकस्स
विवादमूलस्स आयतिं अनवस्सवो होति । इमानि खो, आनन्द, छ
- 10 विवादमूलानि ।

§ ४. सत्त अधिकरणसमया

B. 25

६. "चत्तारिमानि, आनन्द, अधिकरणानि । कतमानि चत्तारि ? विवादाधिकरणं, अनुवादाधिकरणं, आपत्ताधिकरणं, किच्चाधिकरणं - इमानि खो, आनन्द, चत्तारि अधिकरणानि । सत्त खो पनिमे, आनन्द, अधिकरणसमया - उप्पन्नुप्पन्नानं अधिकरणानं समयाय वूपसमाय
- 15 सम्मुखाविनयो दातव्वो, सतिविनयो दातव्वो, अमूब्हुविनयो दातव्वो, पटिञ्जाय कारेतव्वं, येभुय्यसिका, तस्सपापियसिका,^१ तिपवत्थारको ।

(१) सम्मुखाविनयो

- ७ "कयं च, आनन्द, सम्मुखाविनयो होति ? इवानन्द, भिक्खू विवदन्ति धम्मो ति वा अबम्मो ति वा विनयो ति वा अविनयो ति वा । तेहानन्द,^१ भिक्खूहि सव्वेहेव समग्गेहि सन्निपतितव्वं । सन्नि-
20 पतित्वा धम्मनेत्ति समनुमज्जितव्वा । धम्मनेत्ति समनुमज्जित्वा यथा तत्थ समेति तथा तं अधिकरण वूपसमेतव्वं । एवं खो, आनन्द, सम्मुखा-
विनयो होति, एवं च पनिवेकच्चान अधिकरणानं वूपसमो होति यदिदं - सम्मुखाविनयेन ।

(२) येभुय्यसिका

८. "कयं च, आनन्द, येभुय्यसिका होति ? ते चे,^१ आनन्द,
25 भिक्खू न सयकोन्ति तं अधिकरण तस्मिं आवासे वूपसमेतुं, तेहानन्द,

१ तस्सपापियसिका - गी०, टी० । २ तंहेव आनन्द - टी० । ३ पव - स्या० ।

भिक्षूहि यस्मिं आवासे बहुतरा भिक्षू सो आवासो गन्तव्वो ।
तत्थ सब्बेहेव समग्गेहि सन्निपतितव्वं । सन्निपतित्वा धम्मनेत्ति
समनुमज्जितव्वा । धम्मनेत्तिं समनुमज्जित्वा यथा तत्थ समेति तथा
तं अधिकरणं वूपसमेतव्वं । एवं खो, आनन्द, येभुय्यसिका होति, एवं च
पनिधेकच्चानं अधिकरणानं वूपसमो होति यदिदं - येभुय्यसिकाय । 5

(३) सतिविनयो

९. "कथं च, आनन्द, सतिविनयो होति ? इधानन्द, भिक्षू
भिक्षुं एवरूपाय गरुकाय आपत्तिया चोदेन्ति पाराजिकेन वा
पाराजिकसामन्तेन वा - 'सरतायस्मा एवरूपिं' गरुकं आपत्तिं आप-
ज्जिता पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति ? सो एवमाह - 'न
खो अहं, आवुसो, सरामि एवरूपिं गरुकं आपत्तिं आपज्जिता पारा- 10
जिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति । तस्स खो, आनन्द, भिक्षुनो
सतिविनयो दातव्वो । एवं खो, आनन्द, सतिविनयो होति, एवं च
पनिधेकच्चानं अधिकरणानं वूपसमो होति यदिदं - सतिविनयेन ।

R. 248

(४) अमूह्विनयो

१०. "कथं च, आनन्द, अमूह्विनयो होति ? इधानन्द,
भिक्षू भिक्षुं एवरूपाय गरुकाय आपत्तिया चोदेन्ति पाराजिकेन 15
वा पाराजिकसामन्तेन वा - 'सरतायस्मा एवरूपिं गरुकं आपत्तिं
आपज्जिता पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति ? सो एवमाह -
'न खो अहं, आवुसो, सरामि एवरूपिं गरुकं आपत्तिं आपज्जिता
पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति । तमेनं सो निव्वेठेन्तं'
अतिवेठेति' - 'इद्धायस्मा साधुकमेव जानाहि यदि सरस्ति एवरूपिं 20
गरुकं आपत्तिं आपज्जिता पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति ।
सो एवमाह - 'अहं खो, आवुसो, उम्मादं पापुणिं चेतसो विपरि-
यासं' । तेन मे उम्मत्तकेन वहुं अस्सामणकं अज्झाचिण्णं भासित-
परिक्कन्तं' । नाहं तं सरामि । मूह्वेन मे एतं कतं' ति । तस्स खो,
आनन्द, भिक्षुनो अमूह्विनयो दातव्वो । एवं खो, आनन्द, अमूह्व- 25

B. 36

१. एवरूपं - सी०, स्या०, रो० । २. निव्वेठेन्तं - स्या० । ३. अनिधेयं - स्या० ।

४. विपरियेयं - सी०, स्या० । ५. भासितपरिक्कन्तं - सी०, स्या०, रो० ।

विनयो होति, एवं च पतिव्येकच्छानं अधिकरणानं वूपसमो होति यदिदं - अमूह्विनयेन ।

(५) पटिञ्जातकरणं

११. "कथं च, आनन्द, पटिञ्जातकरणं होति ? इवानन्द, भिक्खु चोदितो वा अचोदितो वा आपत्तिं सरति, विवरति उत्तानी-
 5 करोति । तेन, आनन्द, भिक्खुना वुद्धतरं भिक्खुं उपसङ्कमित्वा एकसं चीवरं कत्वा पादे वन्दित्वा उक्कुटिकं निसीदित्वा अञ्जलिं पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो - 'अहं, भन्ते, इत्यन्नामं आपत्तिं आपन्नो तं पटिदेसेमी' ति । सो एवमाह - 'पस्ससी' ति ?

'आम' पस्सामी' ति ।

10 'आयतिं संवरेय्यासी' ति ।

'संवरिस्सामी' ति ।

"एवं खो, आनन्द, पटिञ्जातकरणं होति, एवं च पतिव्येकच्छा अधिकरणानं वूपसमो होति यदिदं - पटिञ्जातकरणेन ।

(६) तस्सपापियसिका

R. 219 १२. "कथं च, आनन्द, तस्सपापियसिका होति ? इवानन्द
 15 भिक्खु भिक्खु' एवरूपाय गरुकाय आपत्तिया चोदेति' पाराजिकेन पाराजिकसामन्तेन वा - 'सरतायस्मा एवरूपिं गरुकं आपत्तिं आपज्जि पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति ? सो एवमाह - 'न खो ३ आवुसो, सरामि एवरूपिं गरुकं आपत्तिं आपज्जिता पाराजिकं पाराजिकसामन्तं वा' ति । तमेनं सो निव्वेदेन्तं अतिवेठेति - 'इच्छाय
 D. 27 20 साद्युक्मेव जानाहि यदि सरसि एवरूपिं गरुकं आपत्तिं आपज्जि पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति । सो एवमाह - 'न खो : आवुसो, सरामि एवरूपिं गरुकं आपत्तिं आपज्जिता पाराजिकं पाराजिकसामन्तं वा; सरामि च खो अह, आवुसो, एवरूपिं अप्पमा आपत्तिं आपज्जिता' ति । तमेनं सो निव्वेदेन्तं अतिवेठेति - 'इच्छाय

१ वुद्धवरो - स्या०, वुद्धवरो - मी०, रो० । २ भिक्खु - मी०, स्या०,

३ मी०, म्या०, रो० पोपक्कं नत्थि । ४ संवर आपज्ज्यामी - मी०, स्या०, रो० । ५

आपज्ज्यामी - मी०, म्या०, रो० । ६ भिक्खु - म्या०, रो० । ७ चोदेत्ति - स्या०,

८ सो - मी०, रो० ।

साधुकमेव जानाहि यदि सरसि एवरूपि गरुकं आपत्तिं आपज्जिता पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति ? सो एवमाह—'इमं हि नामाहं, आवुसो, अप्पमत्तिकं आपत्तिं आपज्जित्वा' अपुट्ठो पटिजानिस्सामि । किं पनाहं एवरूपि गरुकं आपत्तिं आपज्जित्वा पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा पुट्ठो न पटिजानिस्सामी' ति ? सो एवमाह—'इमं हि^१ नाम त्वं, आवुसो, अप्पमत्तिकं आपत्तिं आपज्जित्वा अपुट्ठो न पटिजानिस्ससि, किं पन त्वं एवरूपि गरुकं आपत्तिं आपज्जित्वा पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा पुट्ठो पटिजानिस्ससि ? इद्धायस्मा साधुकमेव जानाहि यदि सरसि एवरूपि गरुकं आपत्तिं आपज्जिता' पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति । सो एवमाह—'सरामि खो अहं, आवुसो, एवरूपि गरुकं आपत्तिं आपज्जिता पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा । दवा मे एतं वुत्तं, खा मे एतं वुत्तं—नाहं तं सरामि एवरूपि गरुकं आपत्तिं आपज्जिता पाराजिकं वा पाराजिकसामन्तं वा' ति । एवं खो, आनन्द, तस्सपापियसिका होति, एवं च पनिघेकच्चानं अधिकरणानं वूपसमो होति यदिदं—तस्सपापियसिकाय ।

(७) तिणवत्थारको

१३. "कथं च, आनन्द, तिणवत्थारको होति ? इधानन्द, भिक्खूनं भण्डनजातानं कलहजातानं विवादापन्नानं विहरतं वहुं अस्सामणकं अज्झाचिण्णं होति भासितपरिक्कन्तं । तेहानन्द, भिक्खूहि सब्बेहेव समग्गेहि सन्निपत्तित्वं । सन्निपत्तित्वा एकतोपक्खिकानं भिक्खूनं व्यत्तेन^१ भिक्खुना उट्ठायासना एकसं चीवरं कत्वा अज्जलि पणामेत्वा सङ्घो आपेतब्बो —

'सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो । इदं अम्हाकं भण्डनजातानं कलहजातानं विवादापन्नानं विहरतं वहुं अस्सामणकं अज्झाचिण्णं भासितपरिक्कन्तं । यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, अहं या चेव इमेसं आयस्मन्तानं आपत्ति या च अत्तनो आपत्ति, इमेसं चेव आयस्मन्तानं अत्याय अत्तनो च अत्याय, सङ्घमज्झे तिणवत्थारकेन देसेय्यं, ठपेत्वा थुल्लवज्जं ठपेत्वा गिहिपटिसंयुत्तं' ति ।

१. आपज्जिता—रो० । २. च—स्या० । ३. आपज्जित्वा—रो० । ४. व्यत्तनरेन—रो० ; व्यत्तवरेन—सी० ।

“अथापरसं एकतोपक्खिकाभं भिक्खुनं व्यत्तेन भिक्खुना उट्ठा-
यासना एकसं चीवरं कत्वा अञ्जलिं पणामेत्वा सङ्घो वापेतच्चो -

‘सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो । इदं अम्हाकं भण्डनजातानं कलह-
जातानं विवादापन्नानं विहरतं वहुं अस्सामणकं अञ्जाचिण्णं भासित-
परिक्कन्तं । यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, अहं या चैव इमेसं आयस्मन्तानं
आपत्तिं या च अत्तनो आपत्तिं, इमेसं चैव आयस्मन्तानं अत्याय अत्तनो
च अत्याय, सङ्घमज्जे तिणवत्तारकेन देसेव्यं, ठपेत्वा थुल्लवज्जं ठपेत्वा
गिहिपटिसंयुत्तं’ ति ।

“एवं खो, आनन्द, तिणवत्तारको होति, एवं च पनिघेकच्चानं
अधिकरणानं वूपसमो होति यदिदं - तिणवत्तारकेन ।

§५. छ साराणीया धम्मा

१४. “छयिमे, आनन्द, धम्मा साराणीया’ पियकरणा गरू-
करणा सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तन्ति । कतमे
छ ? इधानन्द, भिक्खुनो मेत्तं कायकम्मं पच्चुपट्टितं होति सन्नह्यचारीसु
आवि’ चैव रहो च । अयं पि धम्मो साराणीयो पियकरणो गरूकरणो
सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन च परं, आनन्द, भिक्खुनो मेत्तं वचोकम्मं पच्चुपट्टितं होति
सन्नह्यचारीसु आवि चैव रहो च । अयं पि धम्मो साराणीयो पियकरणो
गरूकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन च परं, आनन्द, भिक्खुनो मेत्तं मनोकम्मं पच्चुपट्टितं
होति सन्नह्यचारीसु आवि चैव रहो च । अयं पि धम्मो साराणीयो
पियकरणो गरूकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय
संवत्तति ।

३२. २३१

“पुन च परं, आनन्द, भिक्खु - ये ते लाभो वम्मिका
धम्मलद्धा अन्तमत्तो पत्तपरियापन्नमतं पि तयारूपेहि लाभेहि -
अपट्टिविभत्तभोगी होति, सीलवत्तेहि सन्नह्यचारीहि साधारणभोगी ।
अयं पि धम्मो साराणीयो पियकरणो गरूकरणो सङ्गहाय अविवादाय
सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

३२. २३२

“पुन च परं, आनन्द, भिक्खु – यानि तानि सीलानि अखण्डानि
अच्छिद्धानि असवलानि अकम्मासानि भुजिस्सानि^१ विञ्जुप्पसत्थानि^२
अपरामद्धानि समाधिसंवत्तनिकानि तथारूपेषु सीलेसु – सीलसामञ्जगतो
विहरति सब्रह्मचारीहि आवि चेव रहो च । अयं पि धम्मो साराणीयो
पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामग्गिया एकीभावाय ५
संवत्तति ।

“पुन च परं, आनन्द, भिक्खु – यायं दिट्ठि अरिया निव्यानिका
निव्याति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाय तथारूपाय दिट्ठिया – दिट्ठि-
सामञ्जगतो विहरति सब्रह्मचारीहि आवि चेव रहो च । अयं पि धम्मो
साराणीयो पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामग्गिया एकी- 10
भावाय संवत्तति । इमे खो, आनन्द, छ साराणीया धम्मा पियकरणा
गरुकरणा सङ्गहाय अविवादाय सामग्गिया एकीभावाय संवत्तन्ति ।

“इमे चे तुम्हे, आनन्द, छ साराणीये धम्मे समादाय वत्तेय्याथ,^३
पस्सथ नो तुम्हे, आनन्द, तं वचनपथं अणुं वा थूलं वा यं तुम्हे नाधि-
वासेय्याथा” ति ? 15

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तस्मातिहानन्द, इमे छ साराणीये धम्मे समादाय वत्तथ^४ । तं
वो भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

१५. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्सा आनन्दो भगवतो
भासितं अभिनन्दी ति । 20

—:०:—

१. भुजिस्सानि – रो० । २. विञ्जुप्पसत्थानि – स्या० । ३. संवत्तेय्याथ – सी०, रो० ।

४. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । ५. संवत्तेय्याथ – स्या० ।

५. सुनक्खत्तसुत्तं

§ १. भिक्खूने अञ्जाव्याकरणं

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन सम्बहुलेहि भिक्खूहि भगवतो सन्तिके अञ्जा व्याकता होति - “‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्यत्ताया’ ति पजानामा” ति । अस्सोसि खो सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो - “सम्बहुलेहि किर भिक्खूहि भगवतो सन्तिके अञ्जा व्याकता होति - ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्यत्ताया’ ति पजानामा” ति । अय खो सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अमिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो भगवन्तं एतदवोच - “सुत्तं मेत्तं, भन्ते - ‘सम्बहुलेहि किर भिक्खूहि भगवतो सन्तिके अञ्जा व्याकता होति - खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्यत्ताया ति पजानामा’ ति । ये ते, भन्ते, भिक्खू भगवतो सन्तिके अञ्जं व्याकंसु - ‘गीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्यत्ताया ति पजानामा’ ति, कच्चि ते, भन्ते, भिक्खू सम्मदेव अञ्जं व्याकंसु उदाहु सन्तत्थेकच्चे भिक्खू अधिमानेन अञ्जं व्याकंसु” ति ?

२. “ये ते, सुनक्खत्त, भिक्खू मम सन्तिके अञ्जं व्याकंसु - ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्यत्ताया ति पजानामा’ ति, सन्तत्थेकच्चे भिक्खू सम्मदेव अञ्जं व्याकंसु, सन्ति पनिधेकच्चे भिक्खू अधिमानेन पि अञ्जं व्याकंसु । तत्र, सुनक्खत्त, ये ते भिक्खू सम्मदेव अञ्जं व्याकंसु तेसं तंतथेव होति; ये पन ते भिक्खू अधिमानेन अञ्जं व्याकंसु तत्र, सुनक्खत्त, तथागतस्स एवं होति - ‘धम्मं नेसं देसेस्सं’ ति । एवं चेत्य, सुनक्खत्त, तथागतस्स होति - ‘धम्मं नेसं देसेस्सं’ ति । अय च पनिधेकच्चे मोघपुरिसा पञ्चं

अभिसङ्खरित्वा अभिसङ्खरित्वा तथागतं उपसङ्कमित्वा^१ पुच्छन्ति । तत्र, सुनक्खत्त, यं पि तथागतस्स एवं होति - 'धम्मं नेसं देसेस्सं' ति तस्स पि होति अञ्जथत्तं^२ ति ।

R. 253

“एतस्स भगवा कालो, एतस्स सुगत कालो, यं भगवा धम्मं देसेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

5

§ २. तथागतस्स देसना

३. “तेन हि, सुनक्खत्त सुणाहि^३, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच -

“पच्च खो इमे, सुनक्खत्त, कामगुणा । कतमे पच्च ? चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविञ्जेय्या सद्दा ... पे० ... धानविञ्जेय्या गन्धा ... जिह्हाविञ्जेय्या रसा ... कायविञ्जेय्या फोट्ठव्वा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया - इमे खो, सुनक्खत्त, पच्च कामगुणा ।

B. 41

४. “ठानं खो पनेतं, सुनक्खत्त, विज्जति यं इधेकच्चो पुरिसपुग्गलो लोकामिसाधिमुत्तो अस्स । लोकामिसाधिमुत्तस्स खो, सुनक्खत्त, पुरिसपुग्गलस्स तप्पतिरूपी^४ चैव कथा सण्ठाति, तदनुधम्मं च अनुवितक्केति, अनुविचारेति, तं च पुरिसं भजति, तेन च विर्त्ति^५ आपज्जति; आनेञ्जपटिसंयुत्ताय च पन कथाय कच्छमानाय न सुस्सूसति, न^६ सोतं ओदहति, न अञ्जा चित्तं उपट्ठापेति^७, न च तं पुरिसं भजति, न च तेन विर्त्ति आपज्जति । सेय्यथापि, सुनक्खत्त, पुरिसो सकम्हा गामा वा निगमा वा च्चिरविप्पवुत्थो अस्स । सो अञ्जतरं पुरिसं पस्सेय्य तम्हा गामा वा निगमा वा अचिरपक्कन्तं । सो तं पुरिसं तस्स गामस्स वा निगमस्स वा खेमत्तं च सुभिक्खत्तं च अप्पावाघत्तं च पुच्छेय्य; तस्स सो पुरिसो तस्स गामस्स वा निगमस्स वा खेमत्तं च सुभिक्खत्तं च अप्पावाघत्तं च संसेय्य । तं कि मञ्जसि, सुनक्खत्त, अपि नु सो पुरिसो तस्स पुरिसस्स सुस्सूसेय्य,

20

25 R. 254

१. सी०, रो० पोत्यकेमु नत्थि । २. सुणोहि - सी०, रो० । ३. तप्पतिरूपी - स्या० । ४. विर्त्ति - स्या० । ५. न च - स्या० । ६. उपट्ठपेति - सी०, रो० । ७. सुभिक्खत्तं - स्या०, रो० । ८. अप्पावाघत्तं - स्या०, रो० ।

सोतं ओदहेय्य, अञ्जा चित्तं उपट्ठापेय्य, तं च पुरिसं भजेय्य, तेन च विवित्ति आपज्जेय्या" ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, सुनक्खत्त, ठानमेतं विज्जति यं इधेकच्चो पुरिस-
 ५ पुग्गलो लोकामिसाधिमुत्तो अस्स । लोकामिसाधिमुत्तस्स खो, सुनक्खत्त,
 पुरिसपुग्गलस्स तप्पतिरूपी चेव कया सण्ठाति, तदनुधम्मं च अनु-
 वित्तक्केति, अनुविचारेति, तं च पुरिसं भजति, तेन च विवित्ति
 आपज्जति; आनेञ्जपटिसंयुत्ताय च पन कयाय कच्छमानाय न
 सुस्सूसति, न सोतं ओदहति, न अञ्जा चित्तं उपट्ठापेति, न च तं
 १० पुरिसं भजति, न च तेन विवित्ति आपज्जति । सो एवमस्स वेदित्तव्यो
 - ‘आनेञ्जसंयोजनेन’ हि खो विसंयुत्तो’ लोकामिसाधिमुत्तो पुरिस-
 पुग्गलो’ ति ।

B. 42

५. “ठानं खो पनेतं, सुनक्खत्त, विज्जति यं इधेकच्चो पुरिस-
 पुग्गलो आनेञ्जाधिमुत्तो अस्स । आनेञ्जाधिमुत्तस्स खो, सुनक्खत्त,
 १५ पुरिसपुग्गलस्स तप्पतिरूपी चेव कया सण्ठाति, तदनुधम्मं च अनु-
 वित्तक्केति, अनुविचारेति, तं च पुरिसं भजति, तेन च विवित्ति आप-
 ज्जति; लोकामिसपटिसंयुत्ताय’ च पन कयाय कच्छमानाय न सुस्सू-
 सति, न सोतं ओदहति, न अञ्जा चित्तं उपट्ठापेति, न च तं पुरिसं
 भजति, न च तेन विवित्ति आपज्जति । सेय्यवापि, सुनक्खत्त, पण्डु-
 २० पलासो बन्धना पवुत्तो’ अमच्चो हरितत्ताय; एवमेव खो, सुनक्खत्त,
 आनेञ्जाधिमुत्तस्स पुरिसपुग्गलस्स ये लोकामिससंयोजने से पवुत्ते ।
 सो एवमस्स वेदित्तव्यो - ‘लोकामिससंयोजनेन हि खो विसंयुत्तो
 आनेञ्जाधिमुत्तो पुरिसपुग्गलो’ ति ।

६. “ठानं खो पनेतं, सुनक्खत्त, विज्जति यं इधेकच्चो पुरिस-
 २५ पुग्गलो आकिञ्चञ्जायतनाधिमुत्तो’ अस्स । आकिञ्चञ्जायतनाधि-
 मुत्तस्स खो, सुनक्खत्त, पुरिसपुग्गलस्स तप्पतिरूपी चेव कया सण्ठाति,
 तदनुधम्मं च अनुवित्तक्केति, अनुविचारेति, तं च पुरिसं भजति, तेन
 च विवित्ति आपज्जति; आनेञ्जपटिसंयुत्ताय च पन कयाय कच्छमानाय

B. 226

१-! गो०, ह्या०, रो० पेत्यकेणु न्वि । २. लोकामिससंयोजनेन विसंयुत्ताय -
 गो० । ३. पवुत्तो - गो० । ४. आकिञ्चयाधिमुत्तो - रो० ।

न सुस्सूसति, न सोतं ओदहति, न अञ्जा चित्तं उपट्ठापेति, न च तं पुरिसं भजति, न च तेन विंत्ति आपज्जति। सेय्यथापि, सुनक्खत्त, पुथुसिला द्वेधा भिन्ना अप्पटिसन्धिका होति; एवमेव खो, सुनक्खत्त, आकिञ्चञ्जायतनाधिमुत्तस्स पुरिसपुग्गलस्स ये आनेञ्जसंयोजने से भिन्ने। सो एवमस्स वेदितब्बो - 'आनेञ्जसंयोजनेन हि खो विसंयुत्तो ६ आकिञ्चञ्जायतनाधिमुत्तो पुरिसपुग्गलो' ति।

७. "ठानं खो पनेतं, सुनक्खत्त, विज्जति यं इधेकच्चो पुरिस-पुग्गलो नेवसञ्जानासञ्जायतनाधिमुत्तो अस्स। नेवसञ्जानासञ्जायतनाधिमुत्तस्स खो, सुनक्खत्त, पुरिसपुग्गलस्स तप्पतिरूपी चेव कथा सण्ठाति, तदनुधम्मं च अनुवितक्केति, अनुविचारेति, तं च पुरिसं १० भजति, तेन च विंत्ति आपज्जति; आकिञ्चञ्जायतनपटिसंयुत्ताय च पन कथाय कच्छमानाय न सुस्सूसति, न सोतं ओदहति, न अञ्जा चित्तं उपट्ठापेति, न च तं पुरिसं भजति, न च तेन विंत्ति आपज्जति। सेय्यथापि, सुनक्खत्त, पुरिसो मनुञ्जभोजनं भुत्तावी छड्ढेय्य। तं किं मञ्जसि, सुनक्खत्त, अपि नु तस्स पुरिसस्स तस्मिं भत्ते पुन १५ भोत्तुकम्यता अस्सा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"तं किस्स हेतु" ?

"अदुं हि, भन्ते, भत्तं पटिकूलसम्मत्तं" ति।

"एवमेव खो, सुनक्खत्त, नेवसञ्जानासञ्जायतनाधिमुत्तस्स २० पुरिसपुग्गलस्स ये आकिञ्चञ्जायतनसंयोजने से वन्ते। सो एवमस्स वेदितब्बो - 'आकिञ्चञ्जायतनसंयोजनेन हि खो विसंयुत्तो नेवसञ्जानासञ्जायतनाधिमुत्तो पुरिसपुग्गलो' ति।

८. "ठानं खो पनेतं, सुनक्खत्त, विज्जति यं इधेकच्चो पुरिसपुग्गलो सम्मा निव्वानाधिमुत्तो अस्स। सम्मा निव्वानाधि- २५ मुत्तस्स खो, सुनक्खत्त, पुरिसपुग्गलस्स तप्पतिरूपी चेव कथा सण्ठाति, तदनुधम्मं च अनुवितक्केति, अनुविचारेति, तं च पुरिसं भजति, तेन च विंत्ति आपज्जति; नेवसञ्जानासञ्जायतनपटिसंयुत्ताय च पन कथाय कच्छमानाय न सुस्सूसति, न सोतं ओदहति, न अञ्जा चित्तं उपट्ठापेति, न च तं पुरिसं भजति, न च तेन विंत्ति आपज्जति। ३०

सेय्यथापि, सुनक्वत्त, तालो मत्यकच्छिन्नो अभव्यो पुन विरुब्धिया;
 एवमेव खो, सुनक्वत्त, सम्मा निव्वानाधिमुत्तस्स पुरिसपुग्गलस्स ये
 नेवसञ्जानासञ्जायतनसंयोजने से उच्छिन्नमूले' तालावत्युक्ते' अन-
 भावंकते' आर्याति अनुप्पादवम्मे। सो एवमस्स वेदितव्यो - 'नेव-
 8 सञ्जानासञ्जायतनसंयोजनेन हि खो विसंयुत्तो सम्मा निव्वानाधि-
 मुत्तो पुरिसपुग्गलो' ति।

९. "ठानं खो पनेत्तं, सुनक्वत्त, विज्जति यं इवेकञ्चस्स
 भिक्खुनो एवमस्स - 'तण्हा खो सल्लं समणेन वुत्तं, अविज्जाविसदोसो,
 छन्दरागव्यापादेन रूप्पति। तं मे तण्हासल्लं पहीनं, अपनीतो अविज्जा-
 10 विसदोसो, सम्मा निव्वानाधिमुत्तोहमस्मी' ति। एवंमानि' अस्स
 अत्ये' समाने'। सो यानि सम्मा निव्वानाधिमुत्तस्स असप्पायानि
 तानि अनुयुञ्जेय्य; असप्पायं चक्खुना रूपदस्सनं अनुयुञ्जेय्य, अस-
 प्पाय सौतेन सद्दं अनुयुञ्जेय्य, असप्पायं धानेन गन्धं अनुयुञ्जेय्य,
 11 असप्पायं जिह्वाय रसं अनुयुञ्जेय्य, असप्पायं कायेन फोद्व्वं अनु-
 युञ्जेय्य, असप्पायं मनसा धम्मं अनुयुञ्जेय्य। तस्स असप्पायं चक्खुना
 12 रूपदस्सनं अनुयुत्तस्स, असप्पायं सौतेन सद्दं अनुयुत्तस्स, असप्पायं
 धानेन गन्धं अनुयुत्तस्स, असप्पायं जिह्वाय रसं अनुयुत्तस्स, असप्पायं
 कायेन फोद्व्वं अनुयुत्तस्स, असप्पायं मनसा धम्मं अनुयुत्तस्स रागो
 चित्तं अनुद्वंसेय्य। सो रागानुद्वंसितेन चित्तेन मरणं वा नियच्छेय्य
 20 मरणमत्त वा दुक्खं।

"सेय्यथापि, सुनक्वत्त, पुरिसो सल्लेन विद्धो अस्स सविसेन
 गाब्धूपलेपनेन। तस्स भित्तामच्चा आतिसालोहिता भिसक्कं सल्ल-
 कत्त उपट्ठापेय्यु'। तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो सत्येन वणमुखं परि-
 कन्तेय्य। सत्येन वणमुखं परिकन्तित्वा' एसनिया सल्लं एसेय्य।
 12 25 एसनिया सल्लं एमित्वा सल्लं अब्बुहेय्य', अपनेय्य विसदोसं सज्जादि-
 सेसं। अनुपादिमेसो' ति जानमानो" सो एव वदेय्य - 'अम्मो पुरिस,

१ उच्छिन्नं उच्छिन्नमूले - मी०, रो०। २ तालावत्युक्ते - मी०। ३ अनभावकते -
 मी०, रो०, अनभावकते - म्या०। ४ एवमाने - मी०, रो०, एवमादि - म्या०।
 ५-६ अथ समाने - रो०, म्या०, अत्यसमाल - मी०। ६ उपट्ठापेय्यु - मी०, म्या०, रो०।
 ७ परिकन्तित्वा - मी०, रो०। ८ अब्बुहेय्य - मी०, रो०, अब्बुहेय्य - म्या०। ९ सज्जादि-
 सेसो - मी०। १० मञ्जिमतो - मी०, रो०।

उव्वभतं^१ खो ते सल्लं, अपनीतो विसदोसो सउपादिसेसो । अनलं च ते
 अन्तरायाय । सप्पायानि चैव भोजनानि भुञ्जेय्यासि, मा ते अस-
 प्पायानि भोजनानि भुञ्जतो वणो अस्सावी अस्स । कालेन कालं च
 वणं धोवेय्यासि, कालेन कालं वणमुखं आलिम्पेय्यासि, मा ते न
 कालेन कालं वणं धोवतो न^२ कालेन कालं वणमुखं आलिम्पतो पुव्व- ५
 लोहितं वणमुखं परियोनन्धि । मा च वातातपे चारित्तं अनुयुञ्जि,
 मा ते वातातपे चारित्तं अनुयुत्तस्स रजोसूकं^३ वणमुखं अनुद्धंसेसि ।
 वणानुरक्खी च, अम्मो पुरिस्स, विहरेय्यासि वणसारोपी^४ ति । तस्स
 एवमस्स - 'उव्वभतं खो मे सल्लं, अपनीतो विसदोसो अनुपादिसेसो ।
 अनलं च मे अन्तरायाया' ति । सो असप्पायानि चैव भोजनानि १०
 भुञ्जेय्य । तस्स असप्पायानि भोजनानि भुञ्जतो वणो अस्सावी
 अस्स । न च कालेन कालं वणं धोवेय्यं, न च कालेन कालं वणमुखं
 आलिम्पेय्य । तस्स न कालेन कालं वणं धोवतो, न^५ कालेन कालं
 वणमुखं आलिम्पतो पुव्वलोहितं वणमुखं परियोनन्धेय्य । वातातपे
 च चारित्तं अनुयुञ्जेय्य । तस्स वातातपे चारित्तं अनुयुत्तस्स रजो- १५
 सूकं वणमुखं अनुद्धंसेय्य । न च वणानुरक्खी विहरेय्य न वणसारोपी ।
 तस्स इमिस्सा च^६ असप्पायकिरियाय, असुचि विसदोसो अपनीतो
 सउपादिसेसो तदुभयेन वणो पुथुत्तं गच्छेय्य । सो पुथुत्तं गतेन वणेन
 मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं ।

B. 45

“एवमेव खो, सुनक्खत्त, ठानमेतं विज्जति यं इधेकच्चस्स २०
 भिक्खुनो एवमस्स - 'तण्हा खो सल्लं समणेन वुत्तं, अविज्जाविसदोसो
 छन्दरागव्यापादेन रूपति । तं मे तण्हासल्लं पहीनं, अपनीतो अविज्जा-
 विसदोसो, सम्मा निव्वानाधिमुत्तोहमस्मी' ति । एवंमानि^६ अस्स
 अतथं समानं । सो यानि सम्मा निव्वानाधिमुत्तस्स असप्पायानि
 तानि अनुयुञ्जेय्य, असप्पायं चक्खुना रूपदस्सनं अनुयुञ्जेय्य, अस- २५
 प्पायं सोतेन सहं अनुयुञ्जेय्य, असप्पायं घानेन गन्धं अनुयुञ्जेय्य,
 असप्पायं जिह्वाय रसं अनुयुञ्जेय्य, असप्पायं कायेन फोद्धुत्वं अनु-
 युञ्जेय्य, असप्पायं मनसा धम्मं अनुयुञ्जेय्य । तस्स असप्पायं चक्खुना

R. 258

१. उव्वभतं - स्या० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्वकेसु नत्थि । ३. रजोसूकं - सी०,
 स्या०, रो० । ४. न च - स्या० । ५. व - सी०, स्या०, रो० । ६. एवमादि - स्या०;
 एवंमानी - ती० ।

रूपदस्सनं अनुयुत्तस्स, असप्पायं सोतेन सद्दं अनुयुत्तस्स, असप्पायं धानेन गन्वं अनुयुत्तस्स, असप्पायं जिब्हाय रसं अनुयुत्तस्स, असप्पायं कायेन फोट्टुव्वं अनुयुत्तस्स, असप्पायं मनसा धम्मं अनुयुत्तस्स रागो चित्तं अनुदंसेय्य । सो रागानुदंसितेन चित्तेन मरणं वा निगच्छेय्य
 ५ मरणमत्तं वा दुक्खं । मरणं हेतं, सुनक्खत्त, अरियस्स विनये यो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति; मरणमत्तं हेतं, सुनक्खत्त, दुक्खं यं अञ्जतरं सङ्खिलिट्ठ आपात्त आपज्जति ।

१०. "ठानं खो पनेतं, सुनक्खत्त, विज्जति यं इधेकच्चस्स भिक्खुनो एवमस्स - 'तण्हा खो सल्लं समणेन वुत्तं, अविज्जाविसदोसो
 10 छन्दरागव्यापादेन' रूप्यति । तं मे तण्हासल्लं पहीनं, अपनीतो अविज्जा-
 विसदोसो, सम्मा निव्वानाधिमुत्तोहमस्मी' ति । सम्मा निव्वाना-
 नाधिमुत्तस्सेव सतो सो यानिं सम्मा निव्वानाधिमुत्तस्स असप्पायानि
 तानि नानुयुञ्जेय्य, असप्पायं चक्खुना रूपदस्सनं नानुयुञ्जेय्य,
 असप्पायं सोतेन सद्दं नानुयुञ्जेय्य, असप्पायं धानेन गन्वं नानुयुञ्जेय्य,
 15 असप्पायं जिब्हाय रसं नानुयुञ्जेय्य, असप्पायं कायेन फोट्टुव्वं नानु-
 युञ्जेय्य, असप्पायं मनसा धम्मं नानुयुञ्जेय्य । तस्स असप्पायं चक्खुना
 रूपदस्सनं नानुयुत्तस्स', असप्पायं सोतेन सद्दं नानुयुत्तस्स, असप्पायं
 धानेन गन्वं नानुयुत्तस्स, असप्पायं जिब्हाय रसं नानुयुत्तस्स, असप्पायं
 कायेन फोट्टुव्वं नानुयुत्तस्स, असप्पायं मनसा धम्मं नानुयुत्तस्स रागो चित्तं
 B. 40 20 नानुदंसेय्य । सो न रागानुदंसितेन चित्तेन नेव मरणं वा निगच्छेय्य
 R. 259 न मरणमत्तं वा दुक्खं ।

"सिध्ययापि, सुनक्खत्त, पुरिसो सल्लेन विट्ठो अस्स सविसेन
 गाब्धूपलेपनेन । तस्स मितामच्चा वातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं
 चपट्टापेय्यु । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो सत्येन वणमुखं परिकन्तेय्य ।
 25 सत्येन वणमुखं परिकन्तित्वा एसनिया सल्लं एसेय्य । एसनिया सल्लं
 एमित्वा सल्लं अब्बुहेय्य, अपनेय्य विसदोसं अनुपादिसेसं । अनुपादि-
 सेसो ति जानमानो सो एवं वदेय्य - 'अम्मो पुरिस, उच्चत्तं खो
 ते सल्लं, अपनीतो विसदोसो अनुपादिसेसो । अनलं च ते अन्तरायाय ।
 सप्पायानि चैव भोजनानि भुञ्जेय्यासि, मा ते असप्पायानि

१ यो-सो०, रो० । २. व्यापादेहि-रो०, स्मा० । ३. अननुयुत्तस्स-यो०, स्मा०,
 रो० । ४. य-स्मा० ।

भोजनानि भुञ्जतो वणो अस्सावी अस्स । कालेन कालं च वणं धोवेय्यासि, कालेन कालं वणमुखं आलिम्पेय्यासि, मा ते न' कालेन कालं वणं धोवतो न कालेन कालं वणमुखं आलिम्पतो पुव्वलोहितं वणमुखं परियोनन्धि । मा च वातातपे चारित्तं अनुयुञ्जि, मा ते वातातपे चारित्तं अनुयुत्तस्स रजोसूकं वणमुखं अनुद्धंसेसि । वणा- 5
नुरक्खी च, अम्भो पुरिस, विहरेय्यासि वणसारोपी' ति । तस्स एव-
मस्स - 'उब्भतं खो मे सल्लं, अपनीतो विसदोसो अनुपादिसेसो । अनलं च मे अन्तरायाया' ति । सो सप्पायानि चैव भोजनानि भुञ्जेय्य । तस्स सप्पायानि भोजनानि भुञ्जतो वणो न अस्सावी अस्स । कालेन कालं च वणं धोवेय्य, कालेन कालं वणमुखं आलिम्पेय्य, तस्स कालेन 10
कालं वणं धोवतो कालेन कालं वणमुखं आलिम्पतो न' पुव्वलोहितं वणमुखं परियोनन्धेय्य । न च वातातपे चारित्तं अनुयुञ्जेय्य । तस्स वातातपे चारित्तं अननुयुत्तस्स रजोसूकं वणमुखं नानुद्धंसेय्य । वणा-
नुरक्खी च विहरेय्य वणसारोपी । तस्स इमिस्सा च' सप्पायकिरि-
याय असु' च' विसदोसो अपनीतो अनुपादिसेसो तदुभयेन वणो 15
विरुहेय्य । सो रुब्हेन वणेन सञ्छविना नेव मरणं वा निगच्छेय्य न मरणमत्तं वा दुक्खं ।

“एवमेव खो, सुनक्खत्त, ठानमेतं विज्जति यं इधेकच्चस्स भिक्खुनो एवमस्स - 'तण्हा खो सल्लं समणेन वुत्तं, अविज्जाविसदोसो छन्दरागव्यापादेन रूप्पति । तं मे तण्हासल्लं पहीनं, अपनीतो अविज्जा- 20
विसदोसो, सम्मा निव्वानाधिमुत्तोहमस्मी' ति । सम्मा निव्वानाधिमुत्तस्सेव सतो सो यानि सम्मा निव्वानाधिमुत्तस्स असप्पायानि तानि नानुयुञ्जेय्य, असप्पायं चक्खुना रूपदस्सनं नानुयुञ्जेय्य, अस-
प्पायं सोतेन सहं नानुयुञ्जेय्य, असप्पायं घानेन गन्धं नानुयुञ्जेय्य, असप्पायं जिव्हाय रसं नानुयुञ्जेय्य, असप्पायं कायेन फोटुव्वं नानु- 25
युञ्जेय्य, असप्पायं मनसा धम्मं नानुयुञ्जेय्य । तस्स असप्पायं चक्खुना रूपदस्सनं नानुयुत्तस्स, असप्पायं सोतेन सहं नानुयुत्तस्स, असप्पायं घानेन गन्धं नानुयुत्तस्स, असप्पायं जिव्हाय रसं नानुयुत्तस्स,

B. 47

R. 260

१. सी०, स्था० पोत्यकेसु नत्थि । २. सी०, स्था०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । ३. व-

सी०, स्था०, रो० । ४-४. असुचि - सी०, रो० ।

असप्पायं कायेन फोट्टव्वं नानुयुत्तस्स, असप्पायं मनसा धम्मं नानु-
युत्तस्स, रागो चित्तं नानुद्धंसेय्य। सो न रागानुद्धंसितेन चित्तेन नेव
मरणं वा निगच्छेय्य न भरणमत्तं वा दुक्खं।

११. “उपमा खो मे अयं, सुनक्खत्त, कता अत्यस्स विञ्जा-
पनाय। अयं येवेत्थ अत्यो - वणो ति खो, सुनक्खत्त, छन्नेतं अज्झत्ति-
कानं आयतनानं अधिवचन; विसदोसो ति खो, सुनक्खत्त, अविज्जा-
येतं अधिवचन; सल्लं ति खो, सुनक्खत्त, तण्हायेतं अधिवचनं; एसनी
ति खो, सुनक्खत्त, सतियायेतं अधिवचनं; सत्थं ति खो, सुनक्खत्त,
अरियायेतं पञ्जाय अधिवचनं; भिसक्को सल्लकत्तो ति खो, सुनक्खत्त,
१० तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स।

“सो वत, सुनक्खत्त, भिक्खु छसु फस्सायतनेसु संबुत्तकारो
‘उपधि दुक्खस्स मूलं’ ति - इति विदित्वा निरुपधि उपधिसङ्घये
विमुत्तो उपधिस्मि वा कायं उपसंहरिस्सति चित्तं वा उप्पादेस्सती’
ति - नेतं ठान विज्जति। सेय्यथापि, सुनक्खत्त, आपानियकंसो वण्ण-
१५ सम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो; सो च खो विसेन संसट्ठो। अथ
पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्ख-
पटिकूलो। तं किं मज्झसि, सुनक्खत्त, अपि नु सो पुरिसो अम्
आपानियकसं पिवेय्य यं जञ्जा - ‘इमाहं पिवित्वा’ मरणं वा निगच्छामि
भरणमत्तं वा दुक्खं” ति ?

२० “नो हेतं, भन्ते”।

R. 261

B. 49

“एवमेव खो, सुनक्खत्त, सो वत भिक्खु छसु फस्सायतनेसु
संबुत्तकारो ‘उपधि दुक्खस्स मूलं’ ति - इति विदित्वा निरुपधि
उपधिसङ्घये विमुत्तो उपधिस्मि वा कायं उपसंहरिस्सति चित्तं वा
उप्पादेस्सती ति - नेतं ठानं विज्जति। सेय्यथापि, सुनक्खत्त, आसी-
२० विनो धोरविसो। अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो
सुखकामो दुक्खपटिकूलो। तं किं मज्झसि, सुनक्खत्त, अपि नु सो
पुरिसो अमुस्स आसीविसस्स धोरविसस्स हत्थं वा अद्दगट्ठं वा

१ गनियेउ - स्या०। २ उप्पदेस्सती - रो०। ३ मी०, रो० पोत्वकेमु नत्थि।
४ दुक्खपटिकूलो - मी०, स्या०, रो०। ५ पित्वा - स्या०, रो०। ६ हत्थे - स्या०।

युञ्जेय्य' यं जञ्जा - 'इमिनाहं दद्वो मरणं वा निगच्छामि मरण-
मत्तं वा दुक्खं' ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, सुनक्खत्त, सो वत्त भिक्खु छसु फस्सायतनेसु
संवुत्तकारी 'उपधि दुक्खस्स मूलं' ति - इति विदित्वा निरुपधि उपधि- ६
सङ्खये विमुत्तो उपधिस्सिं वा कायं उपसंहरिस्सति चित्तं वा उप्पा-
देस्सती ति - नेतं ठानं विज्जती” ति ।

१२. इदमवोच भगवा । अत्तमनो सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो
भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

६. आनेञ्जसप्पायसुत्तं

§ १. आनेञ्जसप्पाया पटिपदा

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा कुरुसु विहरति कम्मास-
 धम्मं^१ नाम कुरुत्तं निगमो। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—
 “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा
 एतदवोच—“अनिच्चा, भिक्खवे, कामा तुच्छा मुसा मोसधम्मा^२।
 ५ मायाकतमेत्तं^३, भिक्खवे, वाललापनं। ये च दिट्ठवम्मिका कामा, ये
 च सम्परायिका कामा; या च दिट्ठवम्मिका कामसञ्जा, या च
 सम्परायिका कामसञ्जा—उभयमेत्तं मारवेय्यं, मारस्सेस विसयो,
 मारस्सेस निवापो, मारस्सेस गोचरो। एत्येते पापका अकुसला
 मानसा अभिज्जा पि व्यापादा पि सारम्भा पि संवत्तन्ति, तेव
 १० अरियसावकस्स इधमनुसिक्खतो अन्तरायाय सम्भवन्ति। तत्र,
 भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति—‘ये च दिट्ठवम्मिका
 कामा, ये च सम्परायिका कामा; या च दिट्ठवम्मिका कामसञ्जा,
 या च सम्परायिका कामसञ्जा—उभयमेत्तं मारवेय्यं, मारस्सेस विसयो,
 १५ मारस्सेस निवापो, मारस्सेस गोचरो। एत्येते पापका अकुसला
 मानसा अभिज्जा पि व्यापादा पि सारम्भा पि संवत्तन्ति, तेव अरिय-
 सावकस्स इधमनुसिक्खतो अन्तरायाय सम्भवन्ति। यन्नूनाहं विपुलेन
 महग्गतेन चेतसा विहरेय्यं अभिभुय्य लोकं अविट्ठाय मनसा। विपुलेन
 हि मे महग्गतेन चेतसा विहरतो अभिभुय्य लोकं अविट्ठाय मनसा
 ये पापका अकुसला मानसा अभिज्जा पि व्यापादा पि सारम्भा पि
 २० ते न भविस्सन्ति। तेस पहाना^४ अपरित्तं च मे चित्तं भविस्सति
 अप्पमाणं मुभावित^५ ति। तस्स एवंपटिपन्नस्स तव्वहुलविहारिनी
 आयतने चित्तं पसीदति। सम्पसादे सति एतरहि वा आनेञ्जं
 समापज्जति पञ्जाय वा अविमुच्चति कायस्स भेदा परं मरणा।

१ आनेञ्जसप्पायसुत्तं—रो०। २ कम्मासधम्मं—सी०; कम्मसधम्मं—रो०।

३ मोसधम्मा—रो०। ४ मायाकतने त—म०। ५ ते च—सी०, रो०। ६ पहाना—सी०।

ठानमेतं विज्जति यं तंसंवत्तनिकं विञ्जाणं अस्स आनेञ्जूपगं । अयं, भिक्खवे, पठमा आनेञ्जसप्पाया पटिपदा अक्खायति ।

२. “पुन च परं, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चि-
क्खति - ‘ये च दिट्ठधम्मिका कामा, ये च सम्परायिका कामा;
या च दिट्ठधम्मिका कामसञ्जा, या च सम्परायिका कामसञ्जा; ६
यं किञ्च रूपं* चत्तारि च महाभूतानि, चतुस्रं च महाभूतानं उपा-
दायरूपं’ ति । तस्स एवंपटिपन्नस्स तब्बहुलविहारिनो आयतने चित्तं
पसीदति । सम्पसादे सति एतरहि वा आनेञ्जं समापज्जति पञ्जाय
वा अधिमुच्चति कायस्स भेदा परं मरणा । ठानमेतं विज्जति यं
तंसंवत्तनिकं विञ्जाणं अस्स आनेञ्जूपगं । अयं, भिक्खवे, दुतिया 10
आनेञ्जसप्पाया पटिपदा अक्खायति ।

३. “पुन च परं, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चि-
क्खति - ‘ये च दिट्ठधम्मिका कामा, ये च सम्परायिका कामा; या
च दिट्ठधम्मिका कामसञ्जा, या च सम्परायिका कामसञ्जा; ये च
दिट्ठधम्मिका रूपा, ये च सम्परायिका रूपा; या च दिट्ठधम्मिका 15
रूपसञ्जा, या च सम्परायिका रूपसञ्जा - उभयमेतं अनिच्चं ।
यदनिच्चं तं नालं अभिनन्दितुं, नालं अभिवदितुं, नालं अज्झोसितुं’
ति । तस्स एवंपटिपन्नस्स तब्बहुलविहारिनो आयतने चित्तं पसीदति ।
सम्पसादे सति एतरहि वा आनेञ्जं समापज्जति पञ्जाय वा अधि-
मुच्चति कायस्स भेदा परं मरणा । ठानमेतं विज्जति यं तंसंवत्तनिकं 20
विञ्जाणं अस्स आनेञ्जूपगं । अयं, भिक्खवे, ततिया आनेञ्जसप्पाया
पटिपदा अक्खायति ।

B. 263

§ २. आकिञ्चञ्जायतनसप्पाया पटिपदा

४. “पुन च परं, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चि-
क्खति - ‘ये च दिट्ठधम्मिका कामा, ये च सम्परायिका कामा; या
च दिट्ठधम्मिका कामसञ्जा, या च सम्परायिका कामसञ्जा; ये च 25
दिट्ठधम्मिका रूपा, ये च सम्परायिका रूपा; या च दिट्ठधम्मिका रूप-
सञ्जा, या च सम्परायिका रूपसञ्जा; या च आनेञ्जसञ्जा -

B. 60

* एत्थं ‘तत्र रूप’ इति अधिको पाठो म० पोत्यके दिस्यति ।

सव्वा सञ्जा । यत्येता अपरिसेसा निरुञ्जन्ति एतं सन्तं एतं पणीतं
 -यदिदं आकिञ्चञ्जायतनं' ति । तस्स एवंपटिपन्नस्स तव्वहुल-
 विहारिनो आयतने चित्तं पसीदति । सम्पसादे सति एतरहि वा
 आकिञ्चञ्जायतनं समापज्जति पञ्जाय वा अधिमुच्चति कायस्स
 ६ भेदा परं मरणा । ठानमेतं विज्जति यं तसंवत्तनिकं विञ्जाणं अस्स
 आकिञ्चञ्जायतनूपगं । अयं, भिक्खवे, पठमा आकिञ्चञ्जायतन-
 सप्पाया पटिपदा अक्खायति ।

५. "पुन च परं, भिक्खवे, अरियसावको अरञ्जगतो वा
 रक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो' वा इति पटिसञ्चिक्खति - 'सुञ्ज-
 10 मिदं अत्तेन वा अत्तनियेन वा' ति । तस्स एवंपटिपन्नस्स तव्वहुल-
 विहारिनो आयतने चित्तं पसीदति । सम्पसादे सति एतरहि वा
 आकिञ्चञ्जायतनं समापज्जति पञ्जाय वा अधिमुच्चति कायस्स
 भेदा परं मरणा । ठानमेतं विज्जति यं तसंवत्तनिकं विञ्जाणं अस्स
 आकिञ्चञ्जायतनूपगं । अयं, भिक्खवे, दुतिया आकिञ्चञ्जायतन-
 15 सप्पाया पटिपदा अक्खायति ।

३. २६४

६. "पुन च परं, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चि-
 क्खति - 'नाहं क्वचनि कस्सचि' किञ्चनतस्मि, न च क्वचनि'
 किस्मिञ्च किञ्चनं नत्थी' ति । तस्स एवंपटिपन्नस्स तव्वहुल-
 विहारिनो आयतने चित्तं पसीदति । सम्पसादे सति एतरहि वा
 20 आकिञ्चञ्जायतनं समापज्जति पञ्जाय वा अधिमुच्चति कायस्स
 भेदा परं मरणा । ठानमेतं विज्जति यं तसंवत्तनिकं विञ्जाणं अस्स
 आकिञ्चञ्जायतनूपगं । अयं, भिक्खवे, ततिया आकिञ्चञ्जायतन-
 सप्पाया पटिपदा अक्खायति ।

§ ३. नेवसञ्जानासञ्जायतनसप्पाया पटिपदा

७. "पुन च परं, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चि-
 25 क्खति - 'ये च दिट्ठधम्मिका कामा, ये च सम्परायिका कामा; या
 च दिट्ठधम्मिका कामसञ्जा, या च सम्परायिका कामसञ्जा; ये च
 दिट्ठधम्मिका रूपा, ये च सम्परायिका रूपा; या च दिट्ठधम्मिका

१ गो० पोपवे नचि । २ न कस्सचि - स्या० । ३ मम क्वचनि - सी०, रो० ।

रूपसञ्जा, या च सम्परायिका रूपसञ्जा; या च आनेञ्जसञ्जा,
या च आकिञ्चञ्जायतनसञ्जा - सञ्जा सञ्जा। यत्थेता अपरि-
सेसा निरुज्झन्ति एतं सन्तं एतं पणीतं - यदिदं नेवसञ्जानासञ्जा-
यतनं' ति। तस्स एवंपटिपन्नस्स तब्बहुलविहारिनो आयतने चित्तं
पसीदति। सम्पसादे सति एतरहि वा नेवसञ्जानासञ्जायतनं समा- 6
पज्जति पञ्जाय वा अधिमुच्चति कायस्स भेदा परं मरणा। ठानमेतं
विज्जति यं तंसंवत्तनिकं विञ्जाणं अस्स नेवसञ्जानासञ्जायतनूपगं।
अयं, भिक्खवे, नेवसञ्जानासञ्जायतनसप्पाया पटिपदा अक्खायती" ति।

§ ४. को भिक्खु परिनिब्बायति

८. एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच- "इध,
भन्ते, भिक्खु एवं पटिपन्नो होति - 'नो चस्स, नो च मे सिया; न 10
भविस्सति, न मे भविस्सति; यदत्थि यं, भूतं - तं पजहामी' ति।
एवं उपेक्खं पटिलभति। परिनिब्बायेय्य' नु खो सो', भन्ते, भिक्खु'
न वा परिनिब्बायेय्या" ति' ?

"अपेत्येकच्चो, आनन्द, भिक्खु परिनिब्बायेय्य, अपेत्येकच्चो
भिक्खु न परिनिब्बायेय्या" ति। 15

"को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनपेत्येकच्चो भिक्खु
परिनिब्बायेय्य, अपेत्येकच्चो भिक्खु न परिनिब्बायेय्या" ति ?

"इधानन्द, भिक्खु एवं पटिपन्नो होति - 'नो चस्स, नो च
मे सिया; न भविस्सति, न मे भविस्सति; यदत्थि, यं भूतं - तं 20
पजहामी' ति। एवं उपेक्खं पटिलभति। सो तं उपेक्खं अभिनन्दति,
अभिवदति, अज्झोसाय तिट्ठति। तस्स तं उपेक्खं अभिनन्दतो अभि-
वदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सितं होति विञ्जाणं तद्दुपादानं।
सउपादानो, आनन्द, भिक्खु न परिनिब्बायती" ति।

"कहं पन सो, भन्ते, भिक्खु उपादियमानो उपादियती" ति ?

"नेवसञ्जानासञ्जायतनं, आनन्दा" ति। 25

"उपादानसेट्ठं किर सो, भन्ते, भिक्खु उपादियमानो उपा-
दियती" ति ?

१. परिनिब्बायि - रो०; परिनिब्बायी - सी०। २. ऐमो - सी०, रो०। ३-३. भिग्गु
ति - नी०, रो०।

“उपादानसेट्ठं हि सो, आनन्द, भिक्खु उपादियमानो उपा-
दियति । उपादानसेट्ठं हेतं, आनन्द, यदिदं — नेवसञ्जानासञ्जायतनं ।

१. “इघानन्द, भिक्खु एवं पट्टिपन्नो होति — ‘नो चस्स, नो
च मे सिया; न भविस्सति, न मे भविस्सति; यदत्थि, यं भूतं — तं
५ पजहामी’ ति । एवं उपेक्खं पट्टिलभति । सो तं उपेक्खं नाभिनन्दति,
नाभिवदति, न अञ्जोसाय तिट्ठति । तस्स तं उपेक्खं अनभिनन्दतो
अनभिवदतो अनञ्जोसाय तिट्ठतो न तन्निसितं होति विञ्जाणं न
तदुपादानं । अनुपादानो, आनन्द, भिक्खु परिनिव्वायती” ति ।

E. 52

§ ५. अरियो विमोक्खो

१०. “अच्छरियं, भन्ते, अट्ठभुतं, भन्ते ! निस्साय निस्साय
१० किर नो, भन्ते, भगवता ओघस्स नित्यरणा अक्खाता । कतमो पन,
भन्ते, अरियो विमोक्खो” ति ?

“इघानन्द, भिक्खु अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘ये
च दिट्ठघम्मिका कामा, ये च सम्परायिका कामा; या च दिट्ठ-
घम्मिका कामसञ्जा, या च सम्परायिका कामसञ्जा; ये च दिट्ठ-
१५ घम्मिका रूपा, ये च सम्परायिका रूपा; या च दिट्ठघम्मिका रूप-
सञ्जा, या च सम्परायिका रूपसञ्जा; या च आनेञ्जसञ्जा, या
च आकिञ्चञ्जायतनसञ्जा, या च नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जा —
एस सक्कायो यावता सक्कायो । एतं अमतं यदिदं अनुपादां चित्तस्स
विमोक्खो । इति, भो, आनन्द, देसिता मया आनेञ्जसप्पाया पटिपदा,
२० देसिता आकिञ्चञ्जायतनसप्पाया पटिपदा, देसिता नेवसञ्जानासञ्जा-
यतनसप्पाया पटिपदा, देसिता निस्साय निस्साय ओघस्स नित्यरणा,
देसितो अरियो विमोक्खो । यं खो, आनन्द, सत्थारा करणीयं सावकानं
हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्पं उपादाय, कतं वो तं मया । एतानि,
२५ आनन्द, खस्समूलानि, एतानि सुञ्जागारानि । ज्ञायवानन्द, मा पमादत्थ,
मा पच्छा विप्पटिसारिनो बहुवत्थ । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी” ति ।
११. इदमवोच भगवा । अतमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
भासितं अभिनन्दी ति ।

E. 256

७. गणकमोग्गल्लानसुत्तं

§ १. धम्मविनिये अनुपुव्वसिक्खा

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
पुव्वारामे मिगारमातुपासादे। अथ खो गणकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो
येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि।
सम्मोदनीयं कथं साराणीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि।
एकमन्तं निसिन्नो खो गणकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो भगवन्तं ६
एतदवोच -

R. III 1

B. 53

“सेय्यथापि, भो गोतम, इमस्स मिगारमातुपासादस्स
दिस्सति अनुपुव्वसिक्खा अनुपुव्वकिरिया अनुपुव्वपटिपदा यदिदं -
याव पच्छिमसोपानकळेवरा^२: इमेसं पि हि, भो गोतम, ब्राह्मणानं
दिस्सति अनुपुव्वसिक्खा अनुपुव्वकिरिया अनुपुव्वपटिपदा यदिदं - 10
अज्जेने: इमेसं पि हि, भो गोतम, इस्सासानं दिस्सति अनुपुव्व-
सिक्खा अनुपुव्वकिरिया अनुपुव्वपटिपदा यदिदं - इस्सत्थे: अम्हाकं
पि हि, भो गोतम, गणकानं^३ गणनाजीवानं^४ दिस्सति अनुपुव्वसिक्खा
अनुपुव्वकिरिया अनुपुव्वपटिपदा यदिदं - सङ्खाने: मयं हि, भो
गोतम, अन्तेवासिं^५ लभित्वा पठमं एवं गणापेम - ‘एकं एककं, द्वे 15
दुका, तीणि तिका, चत्तारि चतुक्का, पञ्च पञ्चका, छ छक्का,
सत्त सत्तका, अट्ठ अट्ठका, नव नवका, दस दसका’ ति; सतं पि
मयं, भो गोतम, गणापेम, भिय्यो^६ पि गणापेम^६। सक्का नु खो,
भो गोतम, इमस्मि पि धम्मविनिये एवमेव अनुपुव्वसिक्खा अनु-
पुव्वकिरिया अनुपुव्वपटिपदा पञ्जापेतुं^७” ति ? 20

२. “सक्का, ब्राह्मण, इमस्मि पि धम्मविनिये अनुपुव्व-
सिक्खा अनुपुव्वकिरिया अनुपुव्वपटिपदा पञ्जापेतुं। सेय्यथापि,

R. 2

१. साराणीयं - म०। २. पच्छिमा सोपानकळेवरा - स्या०; पच्छिमा सोपानकळेवरा -
सी०; पच्छिमा सोपानकळेवरा - रो०। ३. गणानं - रो०। ४. गणाना० - रो०। ५. अन्ते-
वासी - सी०, स्या०। ६-६. शी०, रगा०, रो० गीत्यकेसु नत्वि। ७. पञ्जापेतुं - म०।

ब्राह्मण, रक्खो अस्सदमको^१ भद्दं^२ अस्साजानीयं लभित्वा पठमेनेव मुखावाने कारणं कारेति^३, अथ उत्तरिं कारणं कारेति; एवमेव खो, ब्राह्मण, तथागतो पुरिसदम्भं लभित्वा पठमं एवं विनेति - 'एहि त्वं, भिक्खु, सीलवा होहि, पातिमोक्खसंवरसंबुतो विहराहि आचार-
 ७ गोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खस्सु सिक्खापदेसू^४ ति ।

"यतो खो, ब्राह्मण, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्ख-
 संवरसंबुतो विहरति^५ आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भय-
 दस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, तमेनं तथागतो उत्तरिं
 १० विनेति - 'एहि त्वं, भिक्खु, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होहि, चक्खुना रूपं
 दिस्वा मा निमित्तग्गाही होहि^६ मानुव्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरण-
 मेनं^७ चक्खुन्द्रियं असंबुतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका
 अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स संवराय पटिपज्जाहि^८; रक्खाहि^९
 B. ६४ चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जाहिं^{१०} । सोतेन सद्दं सुत्वा ... पे० ...
 १५ धानेन गन्धं घायित्वा ... पे० ... जिब्हाय रसं सायित्वा ... पे० ... कायेन
 फोट्टुच्चं फुसित्वा ... पे० ... मनसा धम्मं विञ्जाय मा निमित्तग्गाही
 होहि मानुव्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंबुतं
 विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु
 तस्स संवराय पटिपज्जाहि; रक्खाहि मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं
 २० आपज्जाही^{११} ति ।

"यतो खो, ब्राह्मण, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, तमेनं
 तथागतो उत्तरिं विनेति - 'एहि त्वं, भिक्खु, भोजने मत्तञ्च होहि ।
 पटिमह्हा योनिसो आहारं आहारय्यासि - 'नेव दवाय न मदाय न
 मण्डनाय न विमूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय
 २३ विहिंसूपरतिया ब्रह्मचरियानुग्गहाय - इति पुराणं च वेदनं पटिहह्मामि,
 नवं च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति अनवज्जता
 च फासुविहारो चा^{१२} ति ।

"यतो खो, ब्राह्मण, भिक्खु भोजने मत्तञ्चू होति, तमेनं

१ अस्सदमको - म० । २ भद्दं - सी०, रो० । ३ कारेति - रो० । ४ होति -
 रो० । ५ गं० योपके मयि । ६ यतोधिकरणमेनं - रो० । ७ पटिपज्ज - सी०, रो० ।
 ८ रूप - गं०, ग० । ९ आरज्ज - सी०, रो० ।

तथागतो उत्तरिं विनेति - 'एहि त्वं, भिक्खु, जागरियं अनुयुत्तो विहराहि, दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेहि, रत्तिया पठमं यामं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेहि, रत्तिया मज्झिमं यामं दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेय्यासि पादे पादं अच्छाधाय' सतो सम्पजानो उट्टानसञ्जं मनसि- 5 करित्वा, रत्तिया पच्छिमं यामं पच्चुट्टाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेही' ति ।

"यतो खो, ब्राह्मण, भिक्खु जागरियं अनुयुत्तो होति, तमेनं तथागतो उत्तरिं विनेति - 'एहि त्वं, भिक्खु, सतिसम्पजञ्जेन समन्नागतो होहि, अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी, आलोकिते 10 विलोकिते सम्पजानकारी, समिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी' ति ।

"यतो खो, ब्राह्मण, भिक्खु सतिसम्पजञ्जेन समन्नागतो 15 होति, तमेनं तथागतो उत्तरिं विनेति - 'एहि त्वं, भिक्खु, विवित्तं सेनासनं भजाहि' अरञ्जं स्वखमूलं पव्वतं, कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं' ति । सो विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं स्वखमूलं पव्वतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं 20 आभुजित्वा, उजुं कायं पणिधाय, परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो अभिञ्जं लोके पहाय विगताभिञ्जेन चेतसा विहरति, अभिञ्जाय चित्तं परिसोधेति; व्यापादपदोसं पहाय अब्ब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, व्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति; थीनमिद्धं 25 पहाय विगतथीनमिद्धो विहरति आलोकसञ्जी सतो सम्पजानो, थीन- मिद्धा चित्तं परिसोधेति ; उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति; विचिकिच्छं पहाय तिणविचिकिच्छो विहरति अकथंकथी कुसलेसु धम्मेसु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति ।

३. ४

३. "सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुव्वलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। वितक्कविचारानं बूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं
 5 ... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। पीतिया च विरागा
 .. पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सुखस्स च पहाना
 ... पे०... चतुत्यं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति।

"ये खो ते, ब्राह्मण, भिक्खू सेक्खा^१ अपत्तमानसा^२ अनुत्तरं योगवत्थेयं पत्ययमाना विहरन्ति तेषु मे अयं एवस्पी अनुसासनी
 10 होति। ये पन ते भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसिवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीणभवसंयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता तेषं इमे धम्मा दिट्ठवम्मसुखविहाराय चैव संवत्तन्ति, मत्तिसम्पज्जञ्जाय चा^३ ति।

§ २. मग्गवसायी तथागतो

४. एवं वुत्ते, गणकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच
 15 - "किं नु खो भोतो गोतमस्स सावका भोता गोतमेन एवं ओवदीय-
 माना^४ एवं अनुसासीयमाना^५ सव्वे^६ अच्चन्तं निट्ठं निव्वानं आरा-
 वेन्ति उदाहु एकच्चे नारावेन्ती^७ ति ?

B. ७.

"अप्पेकच्चे खो, ब्राह्मण, मम सावका मया^८ एवं ओवदीय-
 माना एवं अनुसासीयमाना अच्चन्तं निट्ठं निव्वानं आरावेन्ति, एकच्चे
 20 नारावेन्ती^७ ति।

"को नु खो, भो, गोतम, हेतु को पच्चयो यं तिट्ठतेव निव्वानं,
 तिट्ठति निव्वानगामी^९ मग्गो, तिट्ठति भवं गोतमो समादपेता; अय
 च पन भोतो गोतमस्स सावका भोता गोतमेन एवं ओवदीयमाना
 एवं अनुसामीयमाना अप्पेकच्चे अच्चन्तं निट्ठं निव्वानं आरावेन्ति,
 25 एकच्चे नारावेन्ती^७ ति ?

१-१ पठमञ्जान - मी०, रो०। २ संवा - मी०, स्वा०, रो०। ३ अपत्तमानसा - मी०, स्वा०, रो०। ४ ओवदीयमाना - मी०, स्वा०, रो०। ५ अनुसामीयमाना - मी०, स्वा०, रो०। ६ मव्वे व - मी०, स्वा०, रो०। ७ खी०, रो० पोत्यवेमुनत्तिव। ८ निव्वान-
 मामिमाणा - मी०, रो०।

५. “तेन हि, ब्राह्मण, तंयेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मञ्जसि, ब्राह्मण, कुसलो त्वं राजगहगामिस्स मग्गस्सा” ति ?

“एवं, भो, कुसलो अहं राजगहगामिस्स मग्गस्सा” ति ।

“तं किं मञ्जसि, ब्राह्मण, इध पुरिसो आगच्छेय्य राजगहं 6
गन्तुकामो । सो तं उपसङ्कमित्वा एवं वदेय्य—‘इच्छामहं, भन्ते,
राजगहं गन्तुं; तस्स मे राजगहस्स मग्गं उपदिसा’ ति । तमेनं त्वं
एवं वदेय्यासि—‘एहम्भो’ पुरिस, अयं मग्गो राजगहं गच्छति । तेन
मुहुत्तं गच्छ, तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि अमुकं नाम गामं, तेन
मुहुत्तं गच्छ, तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि अमुकं नाम निगमं; तेन 10
मुहुत्तं गच्छ, तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि राजगहस्स आराम-
रामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं” ति ।
सो तथा एवं ओवदीयमानो एवं अनुसासीयमानो उम्मग्गं गहेत्वा
पच्छामुखो गच्छेय्य । अथ दुतियो पुरिसो आगच्छेय्य राजगहं गन्तु-
कामो । सो तं उपसङ्कमित्वा एवं वदेय्य—‘इच्छामहं, भन्ते, राजगहं 15
गन्तुं; तस्स मे राजगहस्स मग्गं उपदिसा’ ति । तमेनं त्वं एवं
वदेय्यासि—‘एहम्भो पुरिस, अयं मग्गो राजगहं गच्छति । तेन मुहुत्तं
गच्छ, तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि अमुकं नाम गामं; तेन मुहुत्तं
गच्छ, तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि अमुकं नाम निगमं; तेन मुहुत्तं
गच्छ, तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि राजगहस्स आरामरामणेय्यकं 20
वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं’ ति । सो तथा
एवं ओवदीयमानो एवं अनुसासीयमानो सोत्थिना राजगहं गच्छेय्य ।
को नु खो, ब्राह्मण, हेतु को पच्चयो यं तिट्ठतेव राजगहं, तिट्ठति राज-
गहगामी मग्गो, तिट्ठसि’ त्वं समादपेता; अथ च पन तथा एवं
ओवदीयमानो एवं अनुसासीयमानो एको पुरिसो उम्मग्गं गहेत्वा 25
पच्छामुखो गच्छेय्य, एको सोत्थिना राजगहं गच्छेय्या” ति ?

“एत्थ क्याहं”, भो गोतम, करोमि ? मग्गक्खायीह”, भो
गोतमा” ति ।

१. एवं भो—सो०, रो० । २. पोक्खरणीरामणेय्यकं—रो० । ३. तिट्ठति—सो० ।

४. म्याहं—रो० । ५. मग्गक्खामाहं—स्या० ।

“एवमेव खो, ब्राह्मण, तिष्ठतेव निव्वानं, तिष्ठति निव्वान-
गामी मग्गो, तिष्ठामहं समादपेता; अथ च पन मम सावका मया
एवं ओवदीयमाना एवं अनुसासीयमाना अप्पेकच्चे अच्चन्तं तिष्ठं
निव्वानं आरावेन्ति, एकच्चे नारावेन्ति। एत्थ क्याहं, ब्राह्मण,
५ करोमि? मग्गक्खायीहं, ब्राह्मण, तयागतो” ति।

§ ३. गणकमोग्गल्लानस्स भगवति पसादो

६. एवं वुत्ते, गणकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच -
“येमे, भो गोतम, पुग्गला अस्सद्धा जीविकत्था’ अगारस्सा अनगारियं
पव्वजिता सठा मायाविनो केटुभिनो’ उद्धता उन्नळा’ चपला मुखरा
विकिण्णवाचा इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारा भोजने अमत्तञ्चुनो जागरियं
१० अननुयुत्ता सामञ्जे अनपेक्खवन्तो सिक्खाय न तिव्वगारवा वाहुलिका’
सायलिका ओक्कमने पुव्वङ्गमा पविवेके निक्खित्तधुरा कुसीता हीन-
विरिया’ म्हुट्ठस्सतिनो’ असम्पजाना असमाहिता विव्वन्तचित्ता दुप्पञ्जा
एळमूगा, न तेहि भवं गोतमो सद्धि संवसति।

“ये पन ते कुलपुत्ता सद्धा अगारस्सा अनगारियं पव्वजिता
१५ असठा अमायाविनो अकेटुभिनो अनुद्धता अनुन्नळा अचपला अमुखरा
अविकिण्णवाचा इन्द्रियेसु गुत्तद्वारा भोजने मत्तञ्चुनो जागरियं
अनुयुत्ता सामञ्जे अपेक्खवन्तो सिक्खाय तिव्वगारवा नवाहुलिका
नमायलिका ओक्कमने निक्खित्तधुरा पविवेके पुव्वङ्गमा आरट्टविरिया
पहितत्ता उपट्टितस्सतिनो’ सम्पजाना समाहिता एकग्गचित्ता पञ्चवन्तो
२० अनेळमूगा’, तेहि भवं गोतमो सद्धि संवसति।

“सेय्यथापि, भो गोतम, ये केच्च मूलगन्धा, कालानुसारि’
तेसं अग्गमक्खायति; ये केच्च सारगन्धा, लीहितचन्दनं तेसं अग्ग-
मक्खायति; ये केच्च पुष्पगन्धा, वस्सिकं तेसं अग्गमक्खायति;
एवमेव भोतो गोतमस्स ओवादो परमज्जघम्मोसु।

११ २: “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि,

१ एत्थ ‘ग म्हा’ इति अपिसो पाठो म० पाठ्यके दिश्यति। २ केतुविनो - म०।
३ उन्नळा - रो०। ४ दाट्टित्तानि - म्या०। ५ हीनविरिया - म०। ६ म्हुट्ठतिनो -
म्या०। ७ उपट्टित्ततिनो - मी०, म्या०, रो०। ८ अनेळमूगा - रो०, म्या०। ९ वाळा-
मूगान्दि - म्या०, रो०, वायाङ्गान्दि - मी०।

भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य,
 मूहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य—
 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति; एवमेवं^१ भोता गोतमेन अनेक-
 परियायेन धम्मो पकासितो। एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि
 धम्मं च भिक्खुसङ्घं च। उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे
 पाणुपेतं सरणं गतं' ति।

१

—:०—

८. गोपकमोग्गल्लानसुत्तं

§ १. अनुप्पन्नमग्गुप्पादेता भगवा

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं आयस्मा आनन्दो राजर्गहे विहरति वेळ्ळुवने कलन्दकनिवापे अचिरपरिनिव्वुते भगवति। तेन खो पन समयेन राजा माग्घो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो राजगहं पट्टि-सङ्घारापेति रञ्जो पज्जोतस्स आसङ्कमानो। अथ खो आयस्मा
 ८ आनन्दो पुव्वण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि। अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरित्तुं। यन्नूनाहं येन गोपकमोग्गल्लानस्स ब्राह्मणस्स कम्मन्तो, येन गोपकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमेय्य” ति।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन गोपकमोग्गल्लानस्स ब्राह्मणस्स कम्मन्तो, येन गोपकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो गोपकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो आयस्मन्तं आनन्दं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान् आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “एतु खो भवं आनन्दो। स्वागतं भोतो आनन्दस्स। चिरस्सं खो भवं आनन्दो इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय। निसीदतु भवं आनन्दो, इदमासनं पज्जत्तं” ति। निसीदि
 १० खो आयस्मा आनन्दो पज्जत्ते आसने। गोपकमोग्गल्लानो पि खो ब्राह्मणो अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो गोपकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भो आनन्द, एकभियसु पि तेहि धम्महेहि सव्वेनसव्वं सव्वथासव्वं समन्ना-
 १५ गतो येहि धम्महेहि समन्नागतो सो भव गोतमो अहोसि अरहं सम्मा-
 २० सम्वुद्धो” ति ?

“अत्थि खो, ब्राह्मण, एकभियसु पि तेहि धम्महेहि सव्वेनसव्वं सव्वथासव्वं समन्नागतो येहि धम्महेहि समन्नागतो सो भगवा अहोसि अरहं सम्मासव्वुद्धो। सो हि, ब्राह्मण, भगवा अनुप्पन्नस्स मग्गस्स उप्पा-

देता, असञ्जातस्स मग्गस्स सञ्जनेता', अनक्खातस्स मग्गस्स अक्खाता, मग्गञ्जू, मग्गविदू, मग्गकोविदो; मग्गानुगा च पन एतरहि सावका विहरन्ति पच्छा समन्नागता" ति ।

अयं च हिदं आयस्मतो आनन्दस्स गोपकमोग्गल्लानेन ब्राह्मणेन सद्धि अन्तराकथा विप्पकता अहोसि' । अथ खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगध- 5
महामत्तो राजगहे कम्मन्ते अनुसञ्जायमानो येन गोपकमोग्गल्लानस्स ब्राह्मणस्स कम्मन्तो, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं' वीति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच - "कायनुत्थ, भो आनन्द, 10
एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता" ति ?

"इध मं, ब्राह्मण, गोपकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो एवमाह' -
'अत्थि नु खो, भो आनन्द, एकभिक्षु पि तेहि धम्मोहि सब्बेनसब्बं सब्बथासब्बं समन्नागतो येहि धम्मोहि समन्नागतो सो भवं गोतमो 15
अहोसि अरहं सम्मासम्बुद्धो' ति । एवं वुत्ते अहं, ब्राह्मण, गोपक-
मोग्गल्लानं ब्राह्मणं एतदवोचं - 'नत्थि खो, ब्राह्मण, एकभिक्षु पि तेहि धम्मोहि सब्बेनसब्बं सब्बथासब्बं समन्नागतो येहि धम्मोहि
समन्नागतो सो भगवा अहोसि अरहं सम्मासम्बुद्धो । सो हि, ब्राह्मण, भगवा अनुप्पन्नस्स मग्गस्स उप्पादेता, असञ्जातस्स मग्गस्स सञ्जनेता, 20
अनक्खातस्स मग्गस्स अक्खाता, मग्गञ्जू, मग्गविदू, मग्गकोविदो;
मग्गानुगा च पन एतरहि सावका विहरन्ति पच्छा समन्नागता' ति ।
अयं खो नो, ब्राह्मण, गोपकमोग्गल्लानेन ब्राह्मणेन सद्धि अन्तराकथा विप्पकता । अथ त्वं अनुप्पत्तो" ति ।

§ २. तथागतच्चयेन धम्मो पटिसरणं

२. "अत्थि नु खो, भो आनन्द, एकभिक्षु पि तेन भोता गोतमेन ठपितो - 'अयं वो ममच्चयेन पटिसरणं भविस्सती' ति, 25
यं तुम्हे एतरहि पटिपादेय्याथा" ति ?

१. सञ्जानेता - स्या०, रो० । २. होति - सी०, रो० । ३. साराणीयं - म० ।

४. इदमाह - रो० । ५. पटिपादेय्याथा - सी०, स्या०, रो० ।

“नत्थि खो, ब्राह्मण, एकभिक्षु पि तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ठपितो - ‘अयं वो ममच्चयेन पटिसरणं भविस्सती’ ति, यं मयं एतरहि पटिपादेय्यामा” ति ।

“अत्थि पन, भो आनन्द, एकभिक्षु पि सद्धेन सम्मतो, 5 सम्बहुलेहि थेरेहि भिक्खूहि ठपितो - ‘अयं नो भगवतो अच्चयेन पटिसरणं भविस्सती’ ति, यं तुम्हे एतरहि पटिपादेय्याया” ति ?

“नत्थि खो, ब्राह्मण, एकभिक्षु पि सद्धेन सम्मतो, सम्बहुलेहि थेरेहि भिक्खूहि ठपितो - ‘अयं नो भगवतो अच्चयेन पटिसरणं भविस्सती’ ति, यं मयं एतरहि पटिपादेय्यामा” ति ।

10 “एवं अप्पटिसरणे च पन, भो आनन्द, को हेतु सामग्गिया” ति ?

“न खो मयं, ब्राह्मण, अप्पटिसरणा; सप्पटिसरणा मयं, ब्राह्मण; धम्मप्पटिसरणा” ति ।

“अत्थि नु खो, भो आनन्द, एकभिक्षु पि तेन भोता गोतमेन ठपितो - अयं वो ममच्चयेन पटिसरणं भविस्सती ति, यं तुम्हे 15 एतरहि पटिपादेय्याया” ति - इति पुट्ठो समानो ‘नत्थि खो, ब्राह्मण, एकभिक्षु पि तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ठपितो - अयं वो ममच्चयेन पटिसरणं भविस्सती ति, यं मयं एतरहि पटिपादेय्यामा’ ति वदेसि; ‘अत्थि पन, भो आनन्द, एकभिक्षु पि सद्धेन सम्मतो, सम्बहुलेहि थेरेहि भिक्खूहि ठपितो - अयं 20 नो भगवतो अच्चयेन पटिसरणं भविस्सती ति, यं तुम्हे एतरहि पटिपादेय्याया’ ति - इति पुट्ठो समानो ‘नत्थि खो, ब्राह्मण, एकभिक्षु पि सद्धेन सम्मतो, सम्बहुलेहि थेरेहि भिक्खूहि ठपितो - अयं नो भगवतो अच्चयेन पटिसरणं भविस्सती ति, यं मयं एतरहि पटिपादेय्यामा’ ति - वदेसि; ‘एवं अप्पटिसरणे च पन, भो आनन्द, 25 को हेतु सामग्गिया’ ति इति पुट्ठो समानो ‘न खो मयं, ब्राह्मण, अप्पटिसरणा; सप्पटिसरणा मयं, ब्राह्मण; धम्मप्पटिसरणा’ ति वदेमि । इमस्स पन, भो आनन्द, भासितस्स कयं अत्यो दद्वुव्यो” ति ?

३. “अत्थि खो, ब्राह्मण, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन भिक्खूतं सिक्खापदं पच्चत्तं, पातिमोक्खं

१ सम्मानाग्गिया - म्या० । २ धम्मपटिसरणा - रो०, स्या०, मी० ।

उद्दिष्टं। ते मयं तदहुपोसथे यावतिका एकं गामखेत्तं^१ उपनिस्साय विहराम ते सव्वे एकज्झं सन्निपताम; सन्निपत्तिवा यस्स तं पवत्तति तं अज्जेसाम। तस्मिं चे भञ्जमाने होति भिक्खुस्स आपत्ति होति वीत्तिक्कमो तं मयं यथाधम्मं यथानुसिद्धं^२ कारेमा ति। न किर नो भवन्तो कारेन्ति; धम्मो नो कारेति”।

B 01

6

“अत्थि नु खो, भो आनन्द, एकभिक्खु पि यं तुम्हे एतरहि सक्करोथ गरं^३ करोथ^४ मानेथ पूजेथ; सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरथा” ति ?

“नत्थि खो, ब्राह्मण, एकभिक्खु पि यं मयं एतरहि सक्करोम गरं करोम मानेम पूजेम; सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय 10 विहरामा” ति।

“अत्थि नु खो, भो आनन्द, एकभिक्खु पि तेन भोता गोतमेन ठपितो—अयं वो ममच्चयेन पटिसरणं भविस्सती ति यं तुम्हे एतरहि पटिपादेय्याथा’ ति—इति पुट्ठो समानो ‘नत्थि खो, ब्राह्मण, एकभिक्खु पि तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा- 15 सम्बुद्धेन ठपितो—अयं वो ममच्चयेन पटिसरणं भविस्सती ति यं मयं एतरहि पटिपादेय्यामा’ ति वदेसि; ‘अत्थि पन, भो आनन्द, एकभिक्खु पि सञ्जेन सम्मतो, सम्बहुलेहि थेरेहि भिक्खूहि ठपितो—अयं नो भगवतो अच्चयेन पटिसरणं भविस्सती ति यं तुम्हे एतरहि पटि- 20 पादेय्याथा’ ति—इति पुट्ठो समानो ‘नत्थि खो, ब्राह्मण, एकभिक्खु पि सञ्जेन सम्मतो, सम्बहुलेहि थेरेहि भिक्खूहि ठपितो—अयं नो भगवतो अच्चयेन पटिसरणं भविस्सती ति यं मयं एतरहि पटि- पादेय्यामा’ ति वदेसि; ‘अत्थि नु खो, भो आनन्द, एकभिक्खु पि यं तुम्हे एतरहि सक्करोथ गरं करोथ मानेथ पूजेथ; सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरथा’ ति—इति पुट्ठो समानो ‘नत्थि’ खो, 25 ब्राह्मण, एकभिक्खु पि यं मयं एतरहि सक्करोम गरं करोम मानेम पूजेम; सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरामा’ ति वदेसि। इमस्स पन, भो आनन्द, भासितस्स कथं अत्थो दट्ठव्वो” ति ?

R. 11

१. गामात्तं—मी०, स्या०, रो०। २. यथासत्त्वं—रो०; यथासत्त्वं—सी०।

३-३ मरुत्तरोथ—सी०, स्या०, रो०। ४. अत्थि—सी०, स्या०, रो०।

§ ३. दस पसादनीया धम्मा

४. "अत्थि खो, ब्राह्मण, तेन भगवता जानता पस्सता अर-
हता सम्मासम्बुद्धेन दस पसादनीया' धम्मा अक्खाता। यस्मिं नो
इमे' धम्मा संविज्जन्ति तं मयं एतरहि सक्करोम गरं करोम
मानेम पूजेम; सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहराम। कतमे
५ दस ?

१६ ८२ "इध, ब्राह्मण, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंबुतो
विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय
१० सिक्खति सिक्खापदेसु।

"बहुस्सुतो होति सुतवरो सुतसन्निचयो। ये ते धम्मा आदि-
१० कल्याणा, मज्जे कल्याणा, परियोसानकल्याणा, सात्या', सव्यञ्जना',
केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति तथारूपास्स धम्मा
बहुस्सुता होन्ति धता' वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया
सुप्पटिविदा'।

"सन्तुट्ठो होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्यच्चयभेसज्ज-
१५ परिक्खारेहि।

"चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठवम्मसुखविहारानं
निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी।

"अनेकविहितं इद्विविधं' पच्चनुभोति - एको पि हुत्वा
बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति; आविभाव' तिरोभाव';
२० तिरोकुट्टु' तिरोपाकारं तिरोपच्चतं असज्जमानो गच्छति, सेय्यथापि
आकासे; पठविया' पि उमुज्जनिमुज्जं करोति, सेय्यथापि उदके;
उदके पि अभिज्जमाने" गच्छति, सेय्यथापि पठवियं; आकासे पि
१६ १२ पल्लद्वेन कमति", सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये"
एवंमहिद्विके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसति परिमज्जति, याव
२३ ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति।

१. पसादनीया - रो०। २. ते - स्वा०। ३. गाल्यं - म०। ४. सव्यञ्जनं - म०।
५. पाता - म०। ६. सुप्पटिविदा - म्या०। ७. चतुन्नं - मी०। ८. आवीभाव - सी०।
९. तिरोकुट्टं - म०। १०. पयविया - म०। ११. अभिज्जमानो - रो०। १२. चद्धमनि -
गो०, रो०। १३. ० गूरिये - म०।

“दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय” उभो सद्दे सुणाति—दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च ।

“परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति । सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’ ति पजानाति, वीतरागं वा चित्तं ‘वीतरागं चित्तं’ ति पजानाति, सदोसं वा चित्तं ‘सदोसं चित्तं’ ति पजानाति, वीतदोसं वा चित्तं ‘वीतदोसं चित्तं’ ति पजानाति, समोहं वा चित्तं ‘समोहं चित्तं’ ति पजानाति, वीतमोहं वा चित्तं ‘वीतमोहं चित्तं’ ति पजानाति, सद्दित्तं वा चित्तं ‘सद्दित्तं चित्तं’ ति पजानाति, विक्खित्तं वा चित्तं ‘विक्खित्तं चित्तं’ ति पजानाति, महग्गतं वा चित्तं ‘महग्गतं चित्तं’ ति पजानाति, अमहग्गतं वा चित्तं ‘अमहग्गतं चित्तं’ ति पजानाति, सउत्तरं वा चित्तं ‘सउत्तरं चित्तं’ ति पजानाति, अनुत्तरं वा चित्तं ‘अनुत्तरं चित्तं’ ति पजानाति, समाहितं वा चित्तं ‘समाहितं चित्तं’ ति पजानाति, असमाहितं वा चित्तं ‘असमाहितं चित्तं’ ति पजानाति, विमुत्तं वा चित्तं ‘विमुत्तं चित्तं’ ति पजानाति, अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’ ति पजानाति ।

“अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं—एकं पि जाति द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तारीसं पि जातियो पञ्चासं पि जातियो जातिसतं पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्सं पि अनेके पि संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे—‘अमुत्रासि एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि’; तत्रापासि एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

“आसवानं खया अनासवं चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं दिद्वेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति।

“इमे खो, ब्राह्मण, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दस पसादनीया धम्मा अक्खाता। यस्मिं नो इमे ५ धम्मा संविज्जन्ति तं मय एतरहि सक्करोमं गरं करोम मानेम पूजेम; सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरामा” ति।

§ ४. तयागतवण्णितं भानं

B. 13

५. एवं वुत्ते वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो उपनन्दं सेनापतिं आमन्तेसि—“तं किं मञ्जति” भवं” सेनापति यदिमे भोन्तो सक्कातव्वं सक्करोन्ति, गरं कातव्वं गरं करोन्ति, मानेतव्वं मानेन्ति, पूजेतव्वं पूजेन्ति” ?

B 64

10

“तग्घमे भोन्तो सक्कातव्वं सक्करोन्ति, गरं कातव्वं गरं करोन्ति, मानेतव्वं मानेन्ति, पूजेतव्वं पूजेन्ति। इमं च हि ते भोन्तो न सक्करेय्युं न गरं करेय्युं न मानेय्युं न पूजेय्युं; अयं किं चरहि ते भोन्तो सक्करेय्युं गरं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरं कत्वा 15 मानेत्वा पूजेत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं” ति ?

अयं खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच—“कहं पन भवं आनन्दो एतरहि विहरती” ति ?

“वेळुवने खोहं, ब्राह्मण, एतरहि विहरामी” ति।

“कच्चिं पन, भो आनन्द, वेळुवनं रमणीयं चैव अप्पसद्दं च 20 अप्पनिग्घोसं च विजनवातं मनुस्सराहस्सेय्यकं पटिसल्लानसारुप्पं” ति ?

“तग्घ, ब्राह्मण, वेळुवनं रमणीयं चैव अप्पसद्दं च अप्पनिग्घोसं च विजनवातं मनुस्सराहस्सेय्यकं पटिसल्लानसारुप्पं, यथा तं तुम्हादिमेहि रक्कवेहि गोपकेही” ति।

“तग्घ, भो आनन्द, वेळुवनं रमणीयं चैव अप्पसद्दं च अप्पनिग्घोसं च विजनवातं मनुस्सराहस्सेय्यकं पटिसल्लानसारुप्पं, यथा तं 25 भवन्तेहि ज्ञायीहि ज्ञानसीलीहि”। ज्ञायिनो चैव भवन्तो ज्ञान-

? मञ्जति—मा०, स्वा०, रो०। २ एव—म्या०, रो०। ३ रक्कवेहि—रो०; रक्कवेहि—म्या०। ४ ज्ञानसीलीहि—स्वा०, ज्ञानसीलीहि—रो०।

सीलिनो च । एकमिदाहं, भो आनन्द, समयं सो भवं गोतमो वेसालियं
 विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ ख्वाहं, भो आनन्द, येन
 महावनं कूटागारसाला येन सो भवं गोतमो तेनुपसङ्कमिं । तत्र
 च पन सो भवं गोतमो अनेकपरियायेन ज्ञानकथं कथेसि । ज्ञायी चेव
 सो भवं गोतमो अहोसि ज्ञानसीली च । सब्बं च पन सो भवं गोतमो ५
 ज्ञानं वण्णेसी” ति ।

६. “न च खो, ब्राह्मण, सो भगवा सब्बं ज्ञानं वण्णेसि,
 न पि सो भगवा सब्बं ज्ञानं न वण्णेसी ति । कथं रूपं च, ब्राह्मण,
 सो भगवा ज्ञानं न वण्णेसी ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो कामरागपरि-
 युट्ठितेन चेतसा विहरति कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स 10
 निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति; सो कामरागं येव अन्तरं करित्वा
 ज्ञायति पज्जायति निज्जायति अपज्जायति । व्यापादपरियुट्ठितेन
 चेतसा विहरति व्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स च व्यापादस्स निस्सरणं
 यथाभूतं नप्पजानाति; सो व्यापादं येव अन्तरं करित्वा ज्ञायति
 पज्जायति निज्जायति अपज्जायति । थीनमिद्धपरियुट्ठितेन चेतसा 15
 विहरति थीनमिद्धपरेतेन, उप्पन्नस्स च थीनमिद्धस्स निस्सरणं यथा-
 भूतं नप्पजानाति; सो थीनमिद्धं येव अन्तरं करित्वा ज्ञायति पज्जा-
 यति निज्जायति अपज्जायति । उद्धच्चकुक्कुच्चपरियुट्ठितेन चेतसा
 विहरति उद्धच्चकुक्कुच्चपरेतेन, उप्पन्नस्स च उद्धच्चकुक्कुच्चस्स
 निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति; सो उद्धच्चकुक्कुच्चं येव अन्तरं 20
 करित्वा ज्ञायति पज्जायति निज्जायति अपज्जायति । विचिकिच्छा-
 परियुट्ठितेन चेतसा विहरति विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचि-
 किच्छाय निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति; सो विचिकिच्छं येव अन्तरं
 करित्वा ज्ञायति पज्जायति निज्जायति अपज्जायति । एवरुपं खो,
 ब्राह्मण, सो भगवा ज्ञानं न वण्णेसि । 25

R. 14

B. 65

“कथं रूपं च, ब्राह्मण, सो भगवा ज्ञानं वण्णेसि ? इध,
 ब्राह्मण, भिन्नखु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवि-
 त्थकं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।
 वित्तकविचारानं वूपसमा अज्जत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं
 अदित्तकं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं ... ततियं ज्ञानं ... 30

चतुर्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एवरूपं खो, ब्राह्मण, सो भगवा
ज्ञानं वण्णेसी” ति ।

“गारुहं किर, भो आनन्द, सो भवं गोतमो ज्ञानं गरहि,
पासंसं पसंसि । हन्द, च दानि मयं, भो आनन्द, गच्छाम; बहु-
८ किच्चा मयं बहुकरणीया”ति ।

“यस्सदानि त्वं, ब्राह्मण, कालं मञ्जसी” ति ।

B. 15

अथ खो वस्सकारो ब्राह्मणो भगवमहामत्तो आयस्मत्तो
आनन्दस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामि ।
अथ खो गोपकमोग्गल्लानो ब्राह्मणो अचिरपक्कन्ते वस्सकारे ब्राह्मणे
10 भगवमहामत्ते आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच-“यं तो मयं भवन्तं
आनन्दं अपुच्छिम्हा^१ तं तो भवं आनन्दो न ध्याकासी” ति ।

“ननु^२ ते, ब्राह्मण, अवोचुम्हा^३ - ‘नत्थि खो, ब्राह्मण, एक-
भिक्षु पि तेहि धम्मोहि सव्वेनसव्वं सव्वयासव्वं समन्नागतो येहि
धम्मोहि समन्नागतो सो भगवा अहोसि अरहं सम्मासम्बुद्धो । सो हि,
15 ब्राह्मण, भगवा अनुप्पन्नस्स भग्गस्स उप्पादेता, असञ्जातस्स भग्गस्स
सञ्जनेता, अनक्रातस्स भग्गस्स अक्खाता, भग्गञ्जू, भग्गविद्दू,
भग्गकोविदो । भग्गानुगा च पन एतरहि सावका विहरन्ति पच्छा
समन्नागता” ति ।

B. 15

—:—

१ अपुच्छिम्हा- सी०, रो० । २. अणि नु-सी०, रो० । ३. अवोचुम्हा-सी०, रो० ।

६. महापुण्यमसुत्तं

§ १. उपादानकखन्धा

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुव्वारामे मिगारमातुपासादे। तेन खो पन समयेन भगवा तदहु-पोसथे पन्नरसे पुण्णाय पुण्णमाय रत्तिया भिक्खुसङ्घपरिवुतो अब्भो-कासे निसिन्नो होति। अथ खो अञ्जतरो भिक्खु उट्ठायासना एकसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच - 5

“पुच्छेय्याहं, भन्ते, भगवन्तं किञ्चिदेव देसं, सचे मे भगवा ओकासं करोति पञ्चस्स वेय्याकरणाया” ति।

“तेन हि त्वं, भिक्खु, सके आसने निसीदित्वा पुच्छ यदा-कह्वसी” ति।

अथ खो सो भिक्खु सके आसने निसीदित्वा भगवन्तं 10 एतदवोच - “इमे नु खो, भन्ते, पञ्चुपादानकखन्धा, सेय्यथीदं - रूपुपादानकखन्धो, वेदनुपादानकखन्धो, सञ्जुपादानकखन्धो, सङ्खारु-पादानकखन्धो, विञ्जाणुपादानकखन्धो” ति ?

R. 16

“इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानकखन्धा, सेय्यथीदं - रूपु-पादानकखन्धो, वेदनुपादानकखन्धो, सञ्जुपादानकखन्धो, सङ्खारु- 15 पादानकखन्धो, विञ्जाणुपादानकखन्धो” ति।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभि-नन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्चं पुच्छि - “इमे पन, भन्ते, पञ्चुपादानकखन्धा किमूलका” ति ?

“इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानकखन्धा छन्दमूलका” ति। 20

“तं येव नु खो, भन्ते, उपादानं ते पञ्चुपादानकखन्धा, उदाहु अञ्जत्र पञ्चहुपादानकखन्धेहि उपादानं” ति ?

१. महापुण्यमायसुत्तं - सी०। २. रूपुपादानकखन्धो - रो०। ३. अपुच्छि - सी०, रो०। ४. पञ्चुपादानकखन्धेहि - सी०, रो०।

“न खो, भिक्खु, तं येव उपादानं ते पञ्चुपादानक्खन्धा,
ना पि अञ्चत्र पञ्चहुपादानक्खन्वेहि उपादानं। यो खो, भिक्खु,
पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु छन्दरागो तं तत्य उपादानं” ति।

“सिया पन, भन्ते, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु छन्दराग-
वेमत्तता” ति ?

“सिया भिक्खू”, ति भगवा अवोच “इध, भिक्खु, एकच्चस्स
एवं होति—‘एवंरूपो सियं अनागतमद्धानं, एवंवेदनो सियं अनागत-
मद्धानं, एवसञ्चो सियं अनागतमद्धानं, एवंसङ्कारो सियं अनागत-
मद्धानं, एवंविञ्जाणो सियं अनागतमद्धानं’ ति। एवं खो, भिक्खु,
सिया पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु छन्दरागवेमत्तता” ति।

“कित्तावता पन, भन्ते, खन्धानं खन्धाधिवचनं होती” ति ?

“य किञ्चि, भिक्खु, रूपं—अतीतानागतपञ्चुप्पन्न अज्झत्तं
वा वहिद्धा वा, ओळारिकं वा सुखुमं वा, हीनं वा पणीतं वा, यं
दूरे सन्तिके वा—अयं रूपक्खन्धो। या काचि वेदना—अतीतानागत-
पञ्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा वहिद्धा वा, ओळारिका वा सुखुमा वा, हीना
वा पणीता वा, या दूरे सन्तिके वा—अयं वेदनाक्खन्धो। या काचि
सञ्जा—अतीतानागतपञ्चुप्पन्ना ... पे० ... या दूरे सन्तिके वा—अयं
सञ्जाक्खन्धो। ये केचि सङ्कारा—अतीतानागतपञ्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा
वहिद्धा वा, ओळारिका वा सुखुमा वा, हीना वा पणीता वा, ये दूरे
सन्तिके वा—अयं सङ्कारक्खन्धो। यं किञ्चि विञ्जाणं—अतीता-
नागतपञ्चुप्पन्न अज्झत्तं वा वहिद्धा वा, ओळारिकं वा सुखुमं वा,
हीनं वा पणीतं वा, यं दूरे सन्तिके वा—अयं विञ्जाणक्खन्धो।
एत्तावता खो, भिक्खु, खन्धानं खन्धाधिवचनं होती” ति।

‘को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो रूपक्खन्धस्स पञ्जा-
पनाय ? को हेतु को पच्चयो वेदनाक्खन्धस्स पञ्जापनाय ? को हेतु
को पच्चयो सञ्जाक्खन्धस्स पञ्जापनाय ? को हेतु को पच्चयो
सङ्कारक्खन्धस्स पञ्जापनाय ? को हेतु को पच्चयो विञ्जाणक्ख-
न्धस्स पञ्जापनाया” ति ?

“चत्तारो गो, भिक्खु, महाभूता हेतु, चत्तारो महाभूता
पच्चयो रूपक्खन्धस्स पञ्जापनाय। फस्सो हेतु, फस्सो पच्चयो

वेदनाक्खन्धस्स पञ्जापनाय । फस्सो हेतु, फस्सो पच्चयो सञ्जा-
क्खन्धस्स पञ्जापनाय । फस्सो हेतु, फस्सो पच्चयो सङ्खारक्खन्धस्स
पञ्जापनाय । नामरूपं खो, भिक्खु, हेतु, नामरूपं पच्चयो विञ्जाण-
क्खन्धस्स पञ्जापनाया” ति ।

§ २: सक्कायदिट्ठि

२. “कथं पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि होती” ति? 5

“इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुयुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरिय-
धम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी
सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो
समनुपस्सति रूपवन्तं वा अत्तानं अत्तनि वा रूपं रूपस्मि वा अत्तानं;
वेदनं अत्ततो समनुपस्सति वेदनावन्तं वा अत्तानं अत्तनि वा वेदनं 10
वेदनाय वा अत्तानं; सञ्जं अत्ततो समनुपस्सति सञ्जावन्तं वा
अत्तानं अत्तनि वा सञ्जं सञ्जाय वा अत्तानं; सङ्खारे अत्ततो समनु-
पस्सति सङ्खारवन्तं वा अत्तानं अत्तनि वा सङ्खारे सङ्खारेसु वा
अत्तानं; विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं
अत्तनि वा विञ्जाणं विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । एवं खो, भिक्खु, 16
सक्कायदिट्ठि होती” ति । R. 18

“कथं पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि न होती” ति ?

“इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी
अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी
सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो 20
समनुपस्सति न रूपवन्तं वा अत्तानं न अत्तनि वा रूपं न रूपस्मि वा
अत्तानं; न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति न वेदनावन्तं वा अत्तानं न
अत्तनि वा वेदनं न वेदनाय वा अत्तानं; न सञ्जं अत्ततो समनुपस्सति
न सञ्जावन्तं वा अत्तानं न अत्तनि वा सञ्जं न सञ्जाय वा अत्तानं;
न सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति न सङ्खारवन्तं वा अत्तानं न अत्तनि 25
वा सङ्खारे न सङ्खारेसु वा अत्तानं; न विञ्जाणं अत्ततो समनु-
पस्सति न विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं न अत्तनि वा विञ्जाणं न
विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । एवं खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि न
होती” ति ।

§ ३. अस्तादवादीनवनिस्सरणानि

३. “को नु खो, भन्ते, रूपे अस्तादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं? को वेदनाय अस्तादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं? को सञ्जाय अस्तादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं? को सह्यारेसु अस्तादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं? को विञ्जाणे अस्तादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं” ति ?

“यं खो, भिक्खु, रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं रूपे अस्तादो। यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं रूपे आदीनवो। यो रूपे छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं रूपे निस्सरणं। यं खो, भिक्खु, वेदनं पटिच्च ... सञ्चं पटिच्च ... सह्यारे पटिच्च ... विञ्जाणं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं विञ्जाणे अस्तादो। यं विञ्जाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं विञ्जाणे आदीनवो। यो विञ्जाणे छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं विञ्जाणे निस्सरणं” ति।

§ ४. अहङ्कारमङ्कारप्पहानं

४. “कयं पन, भन्ते, जानतो कयं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सञ्चनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ?

“यं किञ्चि, भिक्खु, रूपं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा मुत्तुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे मत्तिके वा सञ्चं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति— एवमेतं यथानूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति। या काचि वेदना ... या काचि मञ्जा... ये केचि मह्यारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं—अतीतानागत-पञ्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुत्तुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे मत्तिके वा—सञ्चं विञ्जाणं ‘नेतं मम, नेसो-हमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथानूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति। एवं गो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो इमस्मिं च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सञ्चनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति।

§ ५. कमत्तानं कम्मनि फुसन्ति

५. अथ खो अञ्जतरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवित्तक्को उदपादि—“इति किर, भो, रूपं अनत्ता, वेदना अनत्ता, सञ्जा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्जाणं अनत्ता”; अनत्तकत्तानि कम्मनि कमत्तानं फुसिस्सन्ती” ति? अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवित्तकमञ्जाय भिक्खू आमन्तेसि—“ठानं खो पनेत्तं, 5 भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो मोघपुरिसो अविद्धा’ अविज्जागतो तण्हाधिपतेय्येन चेतसा सत्थु सासनं अतिधावित्तव्वं’ मञ्जेय्य— ‘इति किर, भो, रूपं अनत्ता, वेदना अनत्ता, सञ्जा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्जाणं अनत्ता; अनत्तकत्तानि कम्मनि कमत्तानं फुसिस्सन्ती’ ति। पटिविनीता’ खो मे तुम्हे, भिक्खवे, तत्र’ तत्र धम्मेषु’। 10

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति?

“अनिच्चं, भन्ते”।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति?

“दुक्खं, भन्ते”।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- 15 पस्सितुं—‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति?

“नो हेतं, भन्ते”।

B. 70

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति?

“अनिच्चं, भन्ते”।

20

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति?

B. 20

“दुक्खं, भन्ते”।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- पस्सितुं—‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति?

“नो हेतं, भन्ते”।

25

“तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पत्तं

१. अनत्तं—सी०। २. अविद्धा—स्या०। ३. अभिधावित्तव्वं—स्या०। ४. पटिच्च विनीता—रो०, सी०; पटिपुञ्जामि विनीता—स्या०। ५-५. तेषु तेषु धम्मेषु च।
म०३-११

- अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा सव्वं रूपं—'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठव्वं। या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं
- 5 अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा सव्वं विञ्जाणं—'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठव्वं। एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि' निव्विन्दति, वेदनाय पि निव्विन्दति, सञ्जाय पि निव्विन्दति, सङ्खारेसु
- 10 पि निव्विन्दति, विञ्जाणस्मिं पि निव्विन्दति; निव्विन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति। विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति वाणं होति। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्यत्ताया' ति पजानाती" ति।

६. इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
- 15 अभिनन्दु ति। इमस्मिं च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने सट्ठिमत्तानं भिक्खूनं अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू ति।

—••—

१०. चूलपुष्पमसुत्तं

§ १. असप्पुरिसपटिपत्ति

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे भिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे पन्नरसे पुष्पाय पुष्पमाय रत्तिया भिक्खुसङ्घपरिवुतो अब्भोकासे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा भिक्खू आमन्तेसि - “जानेय्य नु खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसं - ‘असप्पुरिसो अयं भवं’” ति ?

R. 21

“नो हेतं, भन्ते” ।

“साधु, भिक्खवे; अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं असप्पुरिसो असप्पुरिसं जानेय्य - ‘असप्पुरिसो अयं भवं’ ति । जानेय्य पन, भिक्खवे, असप्पुरिसो सप्पुरिसं - ‘सप्पुरिसो अयं भवं’” ति ?

B. 71

“नो हेतं, भन्ते” ।

“साधु, भिक्खवे; एतं पि खो, भिक्खवे, अट्टानं अनवकासो यं असप्पुरिसो सप्पुरिसं जानेय्य - ‘सप्पुरिसो अयं भवं’ ति । असप्पुरिसो, भिक्खवे, अस्सद्धम्मसमन्नागतो होति, असप्पुरिसभत्ति^१ होति, असप्पुरिसचिन्ती होति, असप्पुरिसमन्ती होति, असप्पुरिसवाचो होति, असप्पुरिसकम्मन्तो होति, असप्पुरिसदिट्ठि^२ होति; असप्पुरिसदानं देति ।

16

“कथं च, भिक्खवे, असप्पुरिसो अस्सद्धम्मसमन्नागतो होति ? इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो अस्सद्धो^३ होति, अहिरिको होति, अनोत्तप्पी होति, अप्पस्सुतो होति, कुसीतो होति, मुट्ठस्सति होति, दुप्पञ्चो होति । एवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो अस्सद्धम्मसमन्नागतो^४ होति ।

20

“कथं च, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसभत्ति होति ?

१. चूलपुष्पमसुत्तं - सी० । २. असप्पुरिसभत्ती - रो०, सी०, स्या० । ३. ० दिट्ठी - सी०, स्या०, रो० । ४. असाद्धो - स्या०, रो० । ५. असद्धम्म० - सी०, स्या०, रो० ।

इध, भिक्खवे, असप्पुरिसस्स ये ते समणब्राह्मणा अस्सद्धा अहिरिका अनोत्तप्पिनो अप्पस्सुता कुसीता मुट्ठस्सतिनो दुप्पञ्चा त्यास्स' मित्ता होन्ति ते सहाया। एवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसभत्ति होति।

६ "कथं च, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसचिन्ती होति? इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो अत्तव्यावाघाय पि चैतेति, परव्यावाघाय पि चैतेति, उभयव्यावाघाय पि चैतेति। एवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसचिन्ती होति।

"कथं च, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसमन्ती होति?

१० इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो अत्तव्यावाघाय पि मन्तेति, परव्यावाघाय पि मन्तेति, उभयव्यावाघाय पि मन्तेति। एवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसमन्ती होति।

"कथं च, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसवाचो होति?

B. 72 १५ इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो मुसावादी' होति, पिसुणवाचो' होति, फसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति। एवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसवाचो होति।

"कथं च, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसकम्मन्तो होति?

इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति। एवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिस
२० कम्मन्तो होति।

"कथं च, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसदिट्ठि होति?

इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो एवंदिट्ठि' होति - 'नत्थि दिट्ठं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं' कम्मनं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता,
२५ नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना, ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्चा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती' ति। एवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिस-दिट्ठि होति।

१. त्यस्स-म्या०। २. मुसावादी-सी०, रो०। ३. पिसुणावाचो-रो०। ४. एवं-दिट्ठि-स्या०। ५. सुकतदुक्कटानं-रो०, गो०।

“कथं च, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसदानं देति ? इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो असक्कच्चं दानं देति, असहत्था दानं देति, अचित्तीकत्वा^१ दानं देति, अपविट्ठं^२ दानं देति अनागमनदिट्ठिको दानं देति । एवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिसो असप्पुरिसदानं देति ।

“सो,^३ भिक्खवे, असप्पुरिसो एवं अस्सद्धम्मसमन्नागतो, एवं असप्पुरिसभत्ति, एवं असप्पुरिसचिन्ती, एवं असप्पुरिसमन्ती, एवं असप्पुरिसवाचो, एवं असप्पुरिसकम्मन्तो, एवं असप्पुरिसदिट्ठि; एवं असप्पुरिसदानं दत्त्वा कायस्स भेदा परं मरणा या असप्पुरिसानं गतिं तत्थ उपपज्जति^४ । का च, भिक्खवे, असप्पुरिसानं गतिं ? निरयो वा तिरच्छानयोनि वा ।

§ २. सप्पुरिसपटिपत्ति

२. “जानेय्य नु खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसं – ‘सप्पुरिसो अयं भवं’ ” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

R. 23

“साधु, भिक्खवे; ठानमेतं, भिक्खवे, विज्जति यं सप्पुरिसो सप्पुरिसं जानेय्य – ‘सप्पुरिसो अयं भवं’ ति । जानेय्य पन, भिक्खवे, सप्पुरिसो असप्पुरिसं – ‘असप्पुरिसो अयं भवं’ ” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“साधु, भिक्खवे; एतं पि खो, भिक्खवे, ठानं विज्जति यं सप्पुरिसो असप्पुरिसं जानेय्य – ‘असप्पुरिसो अयं भवं’ ति । सप्पुरिसो, भिक्खवे, सद्धम्मसमन्नागतो होति, सप्पुरिसभत्ति होति, सप्पुरिसचिन्ती होति, सप्पुरिसमन्ती होति, सप्पुरिसवाचो होति, सप्पुरिसकम्मन्तो होति, सप्पुरिसदिट्ठि होति; सप्पुरिसदानं देति ।

B. 73

“कथं च, भिक्खवे, सप्पुरिसो सद्धम्मसमन्नागतो होति ? इध, भिक्खवे, सप्पुरिसो सद्धो होति, हिरिमा होति, ओत्तप्पी होति, बहुस्सुतो होति, आरद्धविरियो होति, उपट्ठितस्सति होति, पञ्जवा होति । एवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सद्धम्मसमन्नागतो होति ।

१. अचित्तिगत्त्वा – रो०; अचित्ति कत्त्वा – स्या० । २. अपविट्ठं – सी०, रो० । ३. त सो गो – सी०, रो०, स्या० । ४. उपपज्जति – रो०, सी०, स्या० ।

“कथं च, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसभत्ति होति? इध, भिक्खवे, सप्पुरिसस्स ये ते समणब्राह्मणा सद्धा हिरिमन्तो औत्त-
प्पिनो ब्रहुस्सुता आरद्धविरिया उपेद्धितस्सतिनो पञ्जवन्तो^१ त्यास्स
मिन्ता होन्ति, ते सहाया^२। एवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिस-
५ भत्ति होति।

“कथं च, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसचिन्ती होति? इध, भिक्खवे, सप्पुरिसो नेवत्तव्यावाधाय चेतेंति, न परव्यावाधाय चेतेंति, न उभयव्यावाधाय चेतेंति। एवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिस-
चिन्ती होति।

१० “कथं च, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसमन्ती होति? इध, भिक्खवे, सप्पुरिसो नेवत्तव्यावाधाय मन्तेति, न परव्यावाधाय मन्तेति, न उभयव्यावाधाय मन्तेति। एवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसमन्ती होति।

“कथं च, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसवाचो होति? इध, १५ भिक्खवे, सप्पुरिसो मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय^३ वाचाय^४ पटिविरतो होति, फरसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति। एवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसवाचो होति।

“कथं च, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसकम्मन्तो होति? इध, भिक्खवे, सप्पुरिसो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिञ्जा-
R. 24 20 दाना पटिविरतो होति, कामंसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति। एवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसकम्मन्तो होति।

B. 74 “कथं च, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसदिट्ठि होति? इध, भिक्खवे, सप्पुरिसो एवंदिट्ठि होति - ‘अत्थि दिट्ठं, अत्थि चिट्ठं, अत्थि हुतं, अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अत्थि अयं
25 लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मगता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती^५ ति। एवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसदिट्ठि होति।

१ पञ्जवन्तो - सी०, रो०। २ सहाया होन्ति - रो०। ३ पिसुणा - सी०।
४ वाचा - सी०।

“कथं च, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसदानं देति? इध, भिक्खवे, सप्पुरिसो सक्कच्चं दानं देति, सहत्था दानं देति, चित्ती-कत्वा दानं देति, अन्नपविट्ठं दानं देति, आगमनदिट्ठिको दानं देति। एवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो सप्पुरिसदानं देति।

“सो, भिक्खवे, सप्पुरिसो एवं सद्धम्मसमन्नागतो, एवं सप्पुरिस-⁵ भत्ति, एवं सप्पुरिसचिन्ती, एवं सप्पुरिसमन्ती, एवं सप्पुरिसवाचो, एवं सप्पुरिसकम्मन्तो, एवं सप्पुरिसदिट्ठि; एवं सप्पुरिसदानं दत्त्वा कायस्स भेदा परं मरणा या सप्पुरिसानं गति तत्थ उपपज्जति। का', भिक्खवे, सप्पुरिसानं गति? देवमहत्तता वा मनुस्समहत्तता वा” ति।¹⁰

३. इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति।

देवदहवग्गो निट्ठितो पठमो।

तस्सुद्धानं

देवदहं^१ पञ्चत्तयं, किन्ति-साम-सुनवत्तं।
सप्पायगणगोपक - महापुण्णचूळपुण्णञ्चा ति^१ ॥

—:०:—

१. का च - सी०, स्या०, रो०। २-२. रो० पोत्थके नत्थि;
देवदहं पञ्चत्तयं किन्ति, साम सुनवत्तसप्पाय।
गणगोपकपुण्णमद्रयं, इति पठयो देवदहवग्गो ॥
सी०।
देवदहपञ्चत्तयं किन्ति, निगन्थो यञ्जवेय्याकरणो।
पुरपयकगोपकं पुण्णमयो, देवदहवग्गो पठमो पवरो ॥

११. अनुपदसुतं

§ १. सव्वसमापत्तिलाभो सारिपुत्तो

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि— “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच—

५ “पण्डितो, भिक्खवे, सारिपुत्तो; महापञ्चो, भिक्खवे, सारिपुत्तो; पुथुपञ्चो, भिक्खवे, सारिपुत्तो; हासपञ्चो, भिक्खवे, सारिपुत्तो; जवनपञ्चो, भिक्खवे, सारिपुत्तो; तिक्खपञ्चो, भिक्खवे, सारिपुत्तो; निव्वेधिकपञ्चो, भिक्खवे, सारिपुत्तो; सारिपुत्तो, भिक्खवे, अद्दमासं अनुपदधम्मविपस्सनं विपस्सति।

१० “२. तत्रिदं, भिक्खवे, सारिपुत्तस्स अनुपदधम्मविपस्सनाय होति— ‘इध, भिक्खवे, सारिपुत्तो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितककं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। ये च पठमे ज्ञाने धम्मा वितकको च विचारो च पीति च सुखं च चित्तेकगता च, फस्सो वेदना सञ्जा चेतना चित्तं’

१५ छन्दो अधिमोक्खो विरियं सति उपेक्खा मनसिकारो—त्यास्स” धम्मा अनुपदववत्थिता होन्ति। त्यास्स धम्मा विदिता उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्टहन्ति, विदिता अन्नमत्थं गच्छन्ति। सो एवं पजानाति— ‘एवं किरमे धम्मा अद्दत्वा सम्मोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती’ ति। सो तेषु धम्मेषु अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिवद्धो विप्पमुत्तो विसं-

२० युत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति। सो ‘अत्थि उत्तरि’ निस्सरणं ति पजानाति। तव्वहुलीकारा अत्थित्वेवस्स होति।

१. हापुपुञ्चो—मी०, रो०। २ अद्दमास—सी०। ३. विपस्सि—न्या०, रो०। ४-४. पठमज्ञानं—सी०, रो०। ५. विप्राण—स्या०। ६ वीरियं—म०। ७. तस्स—स्या०। ८. पविनेन्ती—स्या०; पविनेन्ती—रो०। ९. विमरियादिनतेन—रो०। १०. उत्तरि—मी०, स्या०, रो०।

“पुन च परं, भिक्खवे, सारिपुत्तो वितक्कविचारानं वूपसमा
 अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समा-
 धिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। ये च दुतिये
 ज्ञाने धम्मा - अज्झत्तं सम्पसादो^१ च पीति च सुखं च चित्ते-
 कग्गता च, फस्सो वेदना सञ्जा चेतना चित्तं छन्दो अधिमोक्खो
 विरियं सति उपेक्खा मनसिकारो - त्यास्स धम्मा अनुपदववत्थिता
 होन्ति। त्यास्स धम्मा विदिता उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्टुहन्ति,
 विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति। सो एवं पजानाति - ‘एवं किरमे धम्मा
 अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती’ ति। सो तेसु धम्मेसु अनुपायो
 अनपायो अनिस्सितो अप्पटिबद्धो विप्पमुत्तो विसंयुत्तो विमरियादी-
 कतेन चेतसा विहरति। सो ‘अत्थि उत्तरि निस्सरणं’ ति पजा-
 नाति। तव्वहुलीकारा अत्थित्वेवस्स होति।

R. 20

B. 70

“पुन च परं, भिक्खवे, सारिपुत्तो पीतिया च विरागा उपे-
 क्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च कायेन पटिसंवेदेति।
 यं तं अरिया आचिक्खन्ति - ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति
 ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। ये च ततिये ज्ञाने धम्मा - सुखं^२
 च सति च सम्पज्जं च चित्तेकग्गता च, फस्सो वेदना सञ्जा
 चेतना चित्तं छन्दो अधिमोक्खा विरियं सति उपेक्खा मनसिकारो -
 त्यास्स धम्मा अनुपदववत्थिता होन्ति, त्यास्स धम्मा विदिता उप्प-
 ज्जन्ति, विदिता उपट्टुहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति। सो एवं
 पजानाति - ‘एवं किरमे धम्मा अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती’
 ति। सो तेसु धम्मेसु अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिबद्धो
 विप्पमुत्तो विसंयुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति। सो ‘अत्थि
 उत्तरि निस्सरणं’ ति पजानाति। तव्वहुलीकारा अत्थित्वेवस्स होति।

15

20

“पुन च परं, भिक्खवे, सारिपुत्तो सुखस्स च पहाना दुक्खस्स
 च पहाना पुव्वेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थज्जमा^३ अदुक्खमसुखं
 उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। ये च
 चतुत्थे ज्ञाने धम्मा - उपेक्खा अदुक्खमसुखा वेदना पस्सट्ठता^४

25

१-१. अज्झत्तसम्पसादो - सी०, रो०। २. उपेक्खा च सुग - स्या०, रो०।

३. अत्थगमा - सी०, रो०। ४. पस्सट्ठता - सी०; परिगुद्धता - स्या०; पत्ति - रो०।

चेतसो अनाभोगो सतिपारिसुद्धि चित्तेकगता च, फस्सो वेदना सञ्जा चेतना चित्तं छन्दो अधिमोक्खो विरियं सति उपेक्खा मनसिकारो - त्यास्स धम्मा अनुपदववत्थिता होन्ति । त्यास्स धम्मा विदिता उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । सो एवं पजानाति - 'एवं किरमे धम्मा अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती' ति । सो तेसु धम्मेसु अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिवद्धो विप्पमुत्तो विसयुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति । सो 'अत्थि उत्तरि निस्सरणं' ति तजानाति । तव्वहुलीकारा अत्थित्वेवस्स होति ।

27

6 पजानाति - 'एवं किरमे धम्मा अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती' ति । सो तेसु धम्मेसु अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिवद्धो विप्पमुत्तो विसयुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति । सो 'अत्थि उत्तरि निस्सरणं' ति तजानाति । तव्वहुलीकारा अत्थित्वेवस्स होति ।

B. 77

३. "पुन च परं, भिक्खवे, सारिपुत्तो सव्वसो रूपसञ्जाणं समतिक्कमा पटिघसञ्जाणं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्जाणं अमनसिकारा 'अनन्तो आकासो' ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । ये च आकासानञ्चायतने धम्मा - आकासानञ्चायतनसञ्जा च चित्तेकगता च फस्सो वेदना' सञ्जा चेतना चित्तं छन्दो अधिमोक्खो विरियं सति उपेक्खा मनसिकारो - त्यास्स धम्मा अनुपदववत्थिता होन्ति । त्यास्स धम्मा विदिता उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । सो एवं पजानाति - 'एवं किरमे धम्मा अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती' ति । सो तेसु धम्मेसु अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिवद्धो विप्पमुत्तो विसयुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति । सो 'अत्थि उत्तरि निस्सरणं' ति पजानाति । तव्वहुली-
15 कारा अत्थित्वेवस्स' होति ।

20 "पुन च परं, भिक्खवे, सारिपुत्तो सव्वसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म 'अनन्तं विञ्जाणं' ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । ये च विञ्जाणञ्चायतने धम्मा - विञ्जाणञ्चायतनसञ्जा च चित्तेकगता च, फस्सो वेदना सञ्जा चेतना चित्तं छन्दो अधिमोक्खो विरियं सति उपेक्खा मनसिकारो - त्यास्स धम्मा अनुपदववत्थिता होन्ति । त्यास्स धम्मा विदिता उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । सो एव पजानाति - 'एवं किरमे धम्मा अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती' ति । सो तेसु धम्मेसु अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिवद्धो विप्पमुत्तो विस-

युक्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति । सो 'अत्थि उत्तरि निस्सरणं'
ति पजानाति । तव्वहुलीकारा अत्थित्वेवस्स होति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, सारिपुत्तो सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं
समतिककम्म' 'नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विह-
रति । ये च आकिञ्चञ्जायतने धम्मा - आकिञ्चञ्जायतनसञ्जा 5
च चित्तेकगता च, फस्सो वेदना सञ्जा चेतना चित्तं छन्दो अधि-
मोक्खो विरियं सति उपेक्खा मनसिकारो - त्यास्स धम्मा अनुपद-
ववत्थिता होन्ति । त्यास्स धम्मा विदिता उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ट-
हन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । सो एवं पजानाति - 'एवं किरमे
धम्मा अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती' ति । सो तेसु धम्मेसु 10
अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिवद्धो विप्पमुत्तो विसंयुत्तो वि-
मरियादीकतेन चेतसा विहरति । सो 'अत्थि उत्तरि निस्सरणं' ति
पजानाति । तव्वहुलीकारा अत्थित्वेवस्स होति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, सारिपुत्तो सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं
समतिककम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो 15
ताय समापत्तिया सतो वुट्टहति । सो ताय समापत्तिया सतो वुट्ट-
हित्वा ये धम्मा अतीता निरुद्धा विपरिणता ते धम्मे समनुपस्सति -
'एवं किरमे धम्मा अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती' ति । सो तेसु
धम्मेसु अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिवद्धो विप्पमुत्तो विसं-
युत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति । सो 'अत्थि उत्तरि निस्स- 20
रणं' ति पजानाति । तव्वहुलीकारा अत्थित्वेवस्स होति ।

४. "पुन च परं, भिक्खवे, सारिपुत्तो सब्बसो नेवसञ्जा-
नासञ्जायतनं समतिककम्म सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति ।
पञ्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिकखीणा होन्ति । सो ताय समा-
पत्तिया सतो वुट्टहति । सो ताय समापत्तिया सतो वुट्टहित्वा ये धम्मा' 25
अतीता निरुद्धा विपरिणता ते धम्मे समनुपस्सति - 'एवं किरमे
धम्मा अहुत्वा सम्भोन्ति, हुत्वा पटिवेन्ती' ति । सो तेसु धम्मेसु
अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पटिवद्धो विप्पमुत्तो विसंयुत्तो
विमरियादीकतेन चेतसा विहरति । सो 'नत्थि उत्तरि निस्सरणं' ति
पजानाति । तव्वहुलीकारा नत्थित्वेवस्स होति । 30

§ २. वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो सारिपुत्तो

५. “यं खो तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो अरियस्मि सीलस्मि, वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो अरियस्मि समाधिस्मि, वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो अरियाय पञ्चाय,’ वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो अरियाय विमुत्तिया’ पि, सारिपुत्तमेव तं
- ६ सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो अरियस्मि सीलस्मि, वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो अरियस्मि समाधिस्मि, वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो अरियाय’ पञ्चाय’, वसिष्पत्तो पारमिष्पत्तो अरियाय विमुत्तिया’ ति ।
- ७ यं खो तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘भगवतो पुत्तो ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो धम्मदायादो नो आमिसदायादो’
- १० ति, सारिपुत्तमेव तं सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘भगवतो पुत्तो ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो धम्मदायादो नो आमिसदायादो’ ति । सारिपुत्तो, भिक्खवे, तथागतेन अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं सम्मदेव अनुप्पवत्तेती” ति ।
- १५ ६. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।

—:०:—

१२. छविसोधनसुत्तं^१

§ १. चतूसु बोहारेसु विमुत्तो

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—“भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच—

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अञ्जं व्याकरोति—‘खीणा जाति, 5
वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति।
तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो भासितं नेव अभिनन्दितव्वं नप्पट्ठिकोसितव्वं।
अनभिनन्दित्वा अप्पट्ठिकोसित्वा पञ्चो पुच्छितव्वो—‘चत्तारोमे,
आवुसो, बोहारा तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन
सम्मदक्खाता। कतमे चत्तारो? दिट्ठे दिट्ठवादिता, सुते सुतवादिता, 10
मुते मुतवादिता, विञ्जाते विञ्जातवादिता—इमे खो, आवुसो,
चत्तारो बोहारा तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन
सम्मदक्खाता। कथं जानतो पनायस्मतो कथं पस्सतो इमेसु चतूसु
बोहारेसु अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं’ ति? खीणासवस्स,
भिक्खवे, भिक्खुनो वुसितवतो कतकरणीयस्स ओहितभारस्स अनुप्पत्त- 15
सदत्थस्स परिक्खीणभवसंयोजनस्स सम्मदञ्जाविमुत्तस्स अयमनुधम्मो
होति वेय्याकरणाय—‘दिट्ठे खो अहं, आवुसो, अनुपायो अनपायो
अनिस्सितो अप्पट्ठिवद्धो विप्पमुत्तो विसंयुत्तो विमरियादीकतेन^२ चेतसा
विहरामि। सुते खो अहं, आवुसो ...पे०... मुते खो अहं, आवुसो ...पे०... 18
विञ्जाते खो अहं, आवुसो, अनुपायो अनपायो अनिस्सितो अप्पट्ठि- 20
वद्धो विप्पमुत्तो विसंयुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा चिहरामि। एवं
खो मे, आवुसो, जानतो एवं पस्सतो इमेसु चतूसु बोहारेसु अनुपादाय
आसवेहि चित्तं विमुत्तं’ ति।

R. 30

1. 80

§ २. पञ्चसु उपादानकखन्धेषु विमुत्तो

२. "तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो 'साधू' ति भासितं अभि-
नन्दितव्वं अनुमोदितव्वं। 'साधू' ति भासितं अभिनन्दित्वा अनु-
मोदित्वा उत्तरि पञ्हो पुच्छितव्वो -

'पञ्चमे,' आवुसो, उपादानकखन्धा तेन भगवता जानता
० पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खाता। कतमे पञ्च? सेय्य-
थीदं - रूपुपादानकखन्धो, वेदनुपादानकखन्धो, सञ्जुपादानकखन्धो,
सङ्खारुपादानकखन्धो विञ्जाणुपादानकखन्धो - इमे खो, आवुसो,
पञ्चुपादानकखन्धा तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन
सम्मदक्खाता। कथं जानतो पनायस्मतो, कथं पस्सतो इमेषु पञ्चसु
१० उपादानकखन्धेषु अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं' ति? खीणा-
सवस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो वुसितवतो कतकरणीयस्स ओहितभारस्स
धनुप्पत्तसदत्यस्स परिक्खीणभवसंयोजनस्स सम्मदञ्जाविमुत्तस्स अय-
मनुधम्मो ह्येति वेय्याकरणाय - 'रूपं खो अहं, आवुसो, अवलं विरागं'
१२. ३१ अनस्सासिकं ति विदित्वा ये रूपे उपायुपादानां चेतसो अधिट्ठाना-
१५ भिनिवेसानुसया तेसं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा
विमुत्तं मे चित्तं ति पजानामि। वेदनं खो अहं, आवुसो...पे०...सञ्चं
खो अहं, आवुसो...सङ्खारे खो अहं, आवुसो...विञ्जाणं खो अहं,
आवुसो, अवलं विरागं अनस्सासिकं ति विदित्वा ये विञ्जाणे उपा-
युपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया तेसं खया विरागा निरोधा
२० चागा पटिनिस्सग्गा विमुत्तं मे चित्तं ति पजानामि। एवं खो मे,
आवुसो, जानतो एवं पस्सतो इमेषु पञ्चसु उपादानकखन्धेषु अनुपादाय
आसवेहि चित्तं विमुत्तं' ति।

§ ३. छसु घातुसु विमुत्तो

३. "तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो 'साधू' ति भासितं अभि-
नन्दितव्वं, अनुमोदितव्वं। 'साधू' ति भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
२० उत्तरि पञ्हो पुच्छितव्वो -

'छयिमा, आवुसो, घातुयो तेन भगवता जानता पस्सता

१ पञ्च गो इमे - गो०, स्या०, रो०। २ रूपुपादानकखन्धो - सी०, स्या०, रो०।
३ विरागं - म०। ४ उपायुपादाना - स्या०; उपायुपादाना - सी०, रो०।

अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खाता । कतमा छ ? पथवीधातु,^१
 आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु, आकासधातु, विञ्जाणधातु — इमा
 खो, आवुसो, छ धातुयो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
 सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खाता । कथं जानतो पनायस्मतो, कथं पस्सतो
 इमासु छसु धातूसु अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं^२ ति ? खीणा- 5
 सवस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो वुसितवतो कतकरणीयस्स ओहितभारस्स
 अनुप्पत्तसदत्थस्स परिक्खीणभवसंयोजनस्स सम्मदञ्जाविमुत्तस्स अय-
 मनुधम्मो होति वेय्याकरणाय — 'पथवीधातुं खो अहं, आवुसो, अन-
 त्ततो^३ उपगच्छिं, न च पथवीधातुनिस्सितं अत्तानं । ये च पथवी-
 धातुनिस्सिता उपायूपादाना चेतसो अधिट्टानाभिनिवेसानुसया तेसं 10
 खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा विमुत्तं मे चित्तं ति पजा-
 नामि । आपोधातुं खो अहं, आवुसो ...पे०... तेजोधातुं खो अहं, आवुसो
 ...वायोधातुं खो अहं, आवुसो ... आकासधातुं खो अहं, आवुसो ...
 विञ्जाणधातुं खो अहं, आवुसो अनत्ततो उपगच्छिं, न च विञ्जाण-
 धातुनिस्सितं अत्तानं । ये च विञ्जाणधातुनिस्सिता उपायूपादाना चेतसो 15
 अधिट्टानाभिनिवेसानुसया तेसं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा
 विमुत्तं मे चित्तं ति पजानामि । एवं खो मे, आवुसो, जानतो एवं
 पस्सतो इमासु छसु धातूसु अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं^३ ति ।

§ ४. अञ्जलिकवाहिरायतनेसु विमुक्तौ

४. "तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो 'साधू' ति भासितं अभि- 11. 22
 नन्दितव्वं, अनुमोदितव्वं । 'साधू' ति भासितं अभिनन्दित्वा अनु- 20
 मोदित्वा उत्तरिं पञ्चो पुच्छितव्वो ।

'छ खो पनिमानि, आवुसो, अञ्जलिकवाहिरानि' आयतनानि
 तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खातानि ।
 कतमानि छ ? चक्खु चैव रूपा च, सोतं च सद्दा च, घानं च गन्धा च,
 जिह्वा च रसा च, कायो च फोट्टव्वा च, मनो च घम्मा च — 25
 इमानि खो, आवुसो, छ अञ्जलिकवाहिरानि आयतनानि तेन भगवता
 जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खातानि । कथं

१. पठ्योपातु — सी०, स्या०, रो० । २. न अत्ततो — म० । ३. अञ्जलिकानि
 वाहिरानि — स्या०, रो० ।

82

- जानतो पनायस्मतो, कथं पस्सतो इमेसु छसु अञ्जत्तिकवाहिरेसु आय-
तनेसु अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं' ति ? खीणासवस्स, भिक्खवे,
भिक्खुनो वुसितवतो कतकरणीयस्स ओहितभारस्स अनुप्पत्तसदत्यस्स
परिक्खीणभवसंयोजनस्स सम्मदञ्जाविमुत्तस्स अयमनुधम्मो होति
६ वेय्याकरणाय — 'चक्खुस्मि, आवुसो, रूपे चक्खुविञ्जाणे चक्खु-
विञ्जाणविञ्जातव्वेसु धम्मेषु यो छन्दो यो रागो या नन्दी' या
तण्हा ये च उपायूपादाना चेतसो अविट्ठानाभिनिवेसानुसया तेषं
खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा विमुत्तं मे चित्तं ति
पजानामि । सोतास्मि, आवुसो, सद्दे सोतविञ्जाणे ...पे०... घाणास्मि,
10 आवुसो, गन्वे घाणविञ्जाणे ... जिह्वाय, आवुसो, रसे जिह्वाविञ्जाणे
... कार्यास्मि, आवुसो, फोट्टव्वे कायविञ्जाणे ... मनस्मि, आवुसो,
धम्मे मनोविञ्जाणे मनोविञ्जाणविञ्जातव्वेसु धम्मेषु यो छन्दो
यो रागो या नन्दी या तण्हा ये च उपायूपादाना चेतसो अवि-
ट्ठानाभिनिवेसानुसया तेषं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा
15 विमुत्तं मे चित्तं ति पजानामि । एवं खो मे, आवुसो, जानतो एवं
पस्सतो इमेसु छसु अञ्जत्तिकवाहिरेसु आयतनेसु अनुपादाय आसवेहि
चित्तं विमुत्तं' ति ।

§ ५. सत्त्वनिमित्तेसु समूहतअहङ्कारो

५. "तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो 'सावू' ति भासितं अभिनन्दि-
तव्वं अनुमोदितव्वं । 'सावू' ति भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
20 उत्तरि पञ्चो पुच्छितव्वो—

1: 23 'कथं जानतो पनायस्मतो कथं पस्सतो इमस्मि च सवि-
ञ्जाणके काये वहिद्धा च सत्त्वनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया'
समूहता" ति ? खीणासवस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो वुसितवतो कत-
करणीयस्स ओहितभारस्स अनुप्पत्तसदत्यस्स परिक्खीणभवसंयोजनस्स
25 सम्मदञ्जाविमुत्तस्स अयमनुधम्मो होति वेय्याकरणाय — 'पुव्वे खो
अहं, आवुसो, अगारियभूतो समानो अविद्दसु अहोसि । तस्स मे
तयागतो वा तयागतसावक्को वा धम्मं देसेसि । ताहं धम्मं सुत्वा
तयागते सद्धं पटिण्णिमि । सो तेन सद्दापटिलामेन समत्तागतो इति

१ नन्दि—मो०, म्या० । २ ० ममिद्धार०—रो० । ३. गुणमूहता—सी०, स्वा०, रो० ।

पटिसञ्चिक्ख - सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पव्वज्जा ।
 नयिदं सुकरं अगारं अज्जावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्घ-
 लिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासा-
 यानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजेय्यं ति । सो
 खो अहं, आवुसो, अपरेन समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय महन्तं ६
 वा भोगक्खन्धं पहाय, अप्पं वा आतिपरिवट्टं पहाय महन्तं वा आति-
 परिवट्टं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा
 अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जि । सो एवं पव्वजितो समानो भिक्खूणं
 सिक्खासाजीवसमापन्नो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो
 अहोसिं निहितदण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूत- १०
 हितानुकम्पी विहासिं । अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो
 अहोसिं दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्खी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना
 विहासिं । अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी अहोसिं आराचारी विरतो
 मेथुना गामधम्मा । मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो अहोसिं
 सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । १५
 पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो अहोसिं, इतो सुत्वा
 न अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता
 अमूसं भेदाय; इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता
 समगाराभो समगरतो समगनन्दी समग्गकरणं वाचं भासिता
 अहोसिं । फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो अहोसिं; २०
 या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया^१ हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता
 बहुजनमनापा तथारूपि वाचं भासिता अहोसिं । सम्फप्पलापं पहाय
 सम्फप्पलापा पटिविरतो अहोसिं; कालवादी भूतवादी अत्थवादी
 धम्मवादी विनयवादी निधानवति वाचं भासिता अहोसिं कालेन
 सापदेसं परियन्तवति अत्थसंहितं । २५

B. 83

B. 34

‘सो बीजगामभूतगामसमारम्मा पटिविरतो अहोसिं, एक-
 भक्तिको अहोसिं रत्तुपरतो विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादित-
 विसूकदस्सना पटिविरतो अहोसिं । मालागन्धविलेपनधारणमण्डन-
 विभूसनट्टाना पटिविरतो अहोसिं । उच्चासयनमहासयना पटिविरतो

१. अहोसिं-स्या० । २. पेमणीया-गी० । ३. अत्यनञ्चित्वं-स्या० ।

अहोसिं । जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरतो अहोसिं, आमकधञ्ज-
 पटिग्गहणा पटिविरतो अहोसिं, आमकमंसपटिग्गहणा पटिविरतो
 अहोसिं; इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा^१ पटिविरतो अहोसिं, दासिदास-
 पटिग्गहणा^१ पटिविरतो अहोसिं, अजेळकपटिग्गहणा पटिविरतो
 ५ अहोसिं, कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो अहोसिं, हत्थिगवस्सवळव-
 पटिग्गहणा^१ पटिविरतो अहोसिं, खेत्तवत्थुपटिग्गहणा पटिविरतो
 अहोसिं । दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो अहोसिं, कयविक्कया
 पटिविरतो अहोसिं, तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो अहोसिं,
 उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरतो अहोसिं, छेदनवधवन्वन-
 १० विपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो अहोसिं ।

‘सो सन्तुट्ठो अहोसिं कायपरिहारिकेन चीवरेन, कुच्छिपरि-
 हारिकेन पिण्डपातेन । सो^१ येन येनेव पक्कमि समादायेव पक्कमि ।
 सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति सपत्तभारो व डेति;
 एवमेव खो अहं, आवुसो, सन्तुट्ठो अहोसिं कायपरिहारिकेन चीवरेन,
 १५ कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमि समादायेव
 पक्कमि । सो इमिना अरियेन सीलक्खन्नेन समन्नागतो अज्झत्तं अन-
 वज्जसुखं पटिसंवेदेसि ।

६. ‘सो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही अहोसिं नानु-
 व्यञ्जनग्गाही; यत्वाधिकरणमेन^१ चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झा-
 २० दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय
 पटिपज्जि; रक्खिं चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जि । सोतेन
 सद्दं सुत्वा ...पे०... धानेन गन्वं धायित्वा ...पे०... जिह्वाय रसं सायित्वा
 ...पे०... कायेन फोट्टुवं फुसित्वा ...पे०... मनसा धम्मं विञ्चाय न
 निमित्तग्गाही अहोसिं नानुव्यञ्जनग्गाही; यत्वाधिकरणमेन^१ मनिन्द्रियं
 २५ असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वा-
 स्मवेय्यं, तस्म संवराय पटिपज्जि; रक्खिं मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये
 संवरं आपज्जि । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो
 अज्झत्त अव्यासेकसुखं पटिसंवेदेसि ।

१. इत्थिकुमारिकापटिग्गहणा - मी०, इत्थिकुमारिका० - स्वा० । २. दासीदान०
 - स्वा० । ३. हत्थिगवाम्मवळवा० - मी०, रो०; हत्थिगवाम्मवळव० - म्वा० । ४. सो०,
 म्वा०, रो० पोन्नंनु नयि । ५. यत्वाधिकरणमेन - रो० ।

‘सो अभिक्कन्ते पटिवक्कन्ते सम्पजानकारी अहोसि, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी अहोसि, समिञ्जिते’ पसारिते सम्पजानकारी अहोसि, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी अहोसि, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी अहोसि, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी अहोसि, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे ६ सम्पजानकारी अहोसि।

‘सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, इमाय’ च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो’, इमिना च अरियेन इन्द्रियसंवरेण समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पजञ्जेण समन्नागतो विवित्तं सेनासत्तं भजिं अरञ्जं हक्खमूलं पव्वतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वन- 10 पत्यं अब्भोकासं पलालपुञ्जं। सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिवक्कन्तो निसीदिं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा। सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेण चेतसा विहासि, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेसि। व्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो 15 विहासिं सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, व्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेसि। धीनमिद्धं^३ पहाय विगतधीनमिद्धो विहासिं आलोकसञ्जी सतो सम्पजानो, धीनमिद्धा चित्तं परिसोधेसि। उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहासिं अज्झत्तं, वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेसि। विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहासिं अकथङ्कथी कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेसि। 20

७. ‘सो’ इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय 25 दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेषु सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासि। वितक्क-विचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं द्रुतियं ज्ञानं ... पे०... ततियं ज्ञानं ... पे० ... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासि।

‘सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते’ आसवानं खयवाणाय

१. नम्मिञ्जिते - सी०, रो०। २-२. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेमु नत्थि। ३. पिनिमिद्धं - म०। ४. रो० पोत्यके नत्थि। ५. आनेञ्जप्पत्ते - सी०; आणञ्जप्पत्ते - रो०।

चित्तं अभिनिघ्नामेसि । सो इदं दुक्खं ति यथाभूतं अब्भञ्जासि, अयं
 दुक्खसमुदयो ति यथाभूतं अब्भञ्जासि, अयं दुक्खनिरोधो ति यथाभूतं
 अब्भञ्जासि, अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं अब्भ-
 5 ति यथाभूतं अब्भञ्जासि, अयं आसवनिरोधो ति यथाभूतं अब्भञ्जासि,
 अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं अब्भञ्जासि । तस्स मे
 B. 80 एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चित्त्य', भवासवा
 पि चित्तं विमुच्चित्त्य, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चित्त्य : विमुत्तस्मि
 विमुत्तमिति ञ्णं अहोसि । खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं
 10 करणीयं, नापरं इत्थत्ताया ति अब्भञ्जासि । एवं खो मे, आवुसो,
 जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सब्ब-
 निमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया समूहता' ति ।

“तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो 'साधू' ति भासितं अभिनन्दितव्वं
 अनुमोदितव्वं । 'साधू' ति भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा एव-
 R. 37 15 मस्स वचनीयो—'लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं
 आयस्मन्तं तादिसं सब्बह्यचारि' समनुपस्सामा" ति ।

८. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
 अभिनन्दुं ति ।

—:०:—

१३. सप्पुरिससुत्तं

§ १. सप्पुरिसधम्मा असप्पुरिसधम्मा च

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच - “सप्पुरिसधम्मं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि” असप्पुरिसधम्मं च। तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच -

(१) उच्चाकुला पव्वजितो

२. “कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो? इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो उच्चाकुला पव्वजितो होति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - ‘अहं खोमिह उच्चाकुला पव्वजितो, इमे पनञ्जे भिक्खू न उच्चाकुला पव्वजिता’ ति। सो ताय उच्चाकुलीनताय अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - ‘न खो उच्चाकुलीनताय लोभधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति। नो चे पि उच्चाकुला पव्वजितो होति; सो च होति धम्मानुधम्मपटिपन्नो^१ सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो’ ति। सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा ताय उच्चाकुलीनताय नेवत्तानुक्कंसेति न परं वम्भेति। अयं, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

“पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो महाकुला पव्वजितो होति ... पे०... महाभोगकुला पव्वजितो होति ... पे०... उळारभोगकुला पव्वजितो होति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - ‘अहं खोमिह उळार-

१. देरिस्सामि - सी०, रो०। २. धम्मानुधम्मपटिपन्नो - सी०, स्या०, रो०।

भोगकुला पव्वजितो, इमे पनञ्चे भिक्खू न उळारभोगकुला पव्वजिता' ति। सो ताय उळारभोगताय अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति—'न खो उळारभोगताय लोभवम्मा वा
 5 परिकखयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति। नो चे पि उळारभोगकुला पव्वजितो होति; सो च होति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति। सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा ताय उळारभोगताय नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं
 10 पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

(२) ज्ञातो होति

३. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो ज्ञातो होति यसस्सी। सो इति पटिसञ्चिक्खति—'अहं खोम्हि ज्ञातो यसस्सी, इमे पनञ्चे भिक्खू अप्पञ्जाता अप्पेसक्खा' ति। सो तेन ज्ञातत्तेन' अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति—'न खो ज्ञातत्तेन लोभवम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति। नो चे पि ज्ञातो होति यसस्सी; सो च होति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति। सो पटिपदं येव अन्तरं
 15 करित्वा तेन ज्ञातत्तेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

(३) लाभो होती

B. ३७

B. ३८

४. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो लाभो होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं। सो इति पटिसञ्चिक्खति—'अहं खोम्हि लाभो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं, इमे पनञ्चे भिक्खू न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं' ति। सो तेन लाभेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिस-

धम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो लाभेन लोभधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति। नो चे पि अभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिकखारानं; सो च होति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीच्चिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति। सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन लाभेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

(४) बहुस्सुतो होति

५. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो बहुस्सुतो होति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह बहुस्सुतो, इमे पनञ्जे भिक्खू न बहुस्सुतो' ति। सो तेन वाहुसच्चेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो वाहुसच्चेन लोभधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति। नो चे पि बहुस्सुतो होति; सो च होति धम्मानुधम्म-प्पटिपन्नो सामीच्चिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति। सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन वाहुसच्चेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

(५) विनयधरो होति

६. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो विनयधरो होति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह विनयधरो, इमे पनञ्जे भिक्खू न विनयधरो' ति। सो तेन विनयधरत्तेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो विनयधरत्तेन लोभधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति। नो चे पि विनयधरो होति; सो च होति धम्मानुधम्म-प्पटिपन्नो सामीच्चिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति। सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन विनयधरत्तेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

(६) धम्मकथिको होति

B ९७

७. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो धम्मकथिको होति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह धम्मकथिको, इमे पनञ्जे भिक्खू न धम्मकथिका' ति। सो तेन धम्मकथिकत्तेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसवम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न सो धम्मकथिकत्तेन लोभधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति। नो चे पि धम्मकथिको होति; सो च होति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति। सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन धम्मकथिकत्तेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसवम्मो।

(७) घुतङ्गघरो होति

८. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो आरञ्जको' होति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह आरञ्जको इमे पनञ्जे भिक्खू न आरञ्जका' ति। सो तेन आरञ्जकत्तेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसवम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो आरञ्जकत्तेन लोभधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिकखयं गच्छन्ति। नो चे पि आरञ्जको होति; सो च होति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति। सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन आरञ्जकत्तेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसवम्मो।

B 41

९. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो पंसुकूलिको होति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह पंसुकूलिको, इमे पनञ्जे भिक्खू न पंसुकूलिका' ति। सो तेन पंसुकूलिकत्तेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसवम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो पंसुकूलिकत्तेन लोभधम्मा वा

परिक्खयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति । नो चे पि पंसुकूलिको होति; सो च होति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति । सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन पंसुकूलिकत्तेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति । अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो । 5

१०. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो पिण्डपातिको होति । सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोम्हि पिण्डपातिको, इमे पनञ्जे भिक्खू न पिण्डपातिका' ति । सो तेन पिण्डपातिकत्तेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति । अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो । सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो पिण्डपातिकत्तेन लोभधम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति । नो चे पि पिण्डपातिको होति; सो च होति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति । सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन पिण्डपातिकत्तेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति । अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो । 10 15

B. 90

११. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो रुक्खमूलिको होति । सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोम्हि रुक्खमूलिको, इमे पनञ्जे भिक्खू न रुक्खमूलिका' ति । सो तेन रुक्खमूलिकत्तेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति । अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो । सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो रुक्खमूलिकत्तेन लोभधम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति, दोसधम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति, मोहधम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति । नो चे पि रुक्खमूलिको होति; सो च होति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति । सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन रुक्खमूलिकत्तेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति । अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो । 20 25

R. 42

"पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो सोसानिको होति ...पे०... अब्भोकासिको होति ...पे० ... नेसज्जिको होति ...पे० ...ययासन्न्यतिको होति ...पे० ...एकासिको होति । सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं 30

खोमिह् एकासनिको, इमे पनञ्जे भिक्खू न एकासनिका' ति। सो तेन एकासनिकत्तेन अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसवम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो एकासनिकत्तेन लोभवम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति, दोसवम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति, मोहवम्मा वा परिक्खयं गच्छन्ति। नो चे पि एकासनिको होति; सो च होति वम्मानुवम्मप्पटिपत्तो सामीचिप्पटिपत्तो अनुवम्मचारी, सो तत्थ पुज्जो, सो तत्थ पासंसो' ति। सो पटिपदं येव अन्तरं करित्वा तेन एकासनिकत्तेन नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसवम्मो।

(८) भानलाभी होती

१२. "पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं भानं उपसम्पज्ज विहरति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह् पठमज्ज्ञानसमापत्तिया लाभी, इमे पनञ्जे भिक्खू पठमज्ज्ञानसमापत्तिया न लाभिनो' ति। सो ताय पठमज्ज्ञानसमापत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसवम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - पठमज्ज्ञानसमापत्तिया पि खो अतम्मयता वुत्ता भगवता। येन येन हि मञ्चन्ति ततो तं होति अञ्जया' ति। सो अतम्मयतञ्जेव अन्तरं करित्वा ताय पठमज्ज्ञानसमापत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसवम्मो।

"पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो वितक्कविचारानं वूपसमा अज्जत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभाव अवितक्कं अविचारं समाविजं पीतिमुखं दुतियं ज्ञानं ...पे० .. ततियं ज्ञानं चतुत्यं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह् चतुत्यज्ज्ञानसमापत्तिया लाभी, इमे पनञ्जे भिक्खू चतुत्यज्ज्ञानसमापत्तिया न लाभिनो' ति। सो ताय चतुत्यज्ज्ञानसमापत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसवम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'चतुत्यज्ज्ञानसमापत्तिया पि खो

अतम्मयता वुत्ता भगवता। येन येन हि मञ्जन्ति ततो तं होति अञ्जथा' ति। सो अतम्मयतञ्जेव अन्तरं करित्वा ताय चतुत्थ-
ज्ज्ञानसमापत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे,
सप्पुरिसधम्मो।

“पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो सब्बसो' रूपसञ्ज्ञानं 5
समतिककमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा' नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा
'अनन्तो आकासो' ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति।
सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह आकासानञ्चायतनसमापत्तिया
लाभी, इमे पनञ्जे भिक्खु आकासानञ्चायतनसमापत्तिया न लाभिनो'
ति। सो ताय आकासानञ्चायतनसमापत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं 10
वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो च खो,
भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'आकासानञ्चायतनसमापत्तिया पि
खो अतम्मयता वुत्ता भगवता। येन येन हि मञ्जन्ति ततो तं होति
अञ्जथा' ति। सो अतम्मयतञ्जेव अन्तरं करित्वा ताय आकासा-
नञ्चायतनसमापत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, 15
भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

B. 92

“पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो सब्बसो आकासानञ्चायतनं
समतिककम्म' 'अनन्तं विञ्जाणं' ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज
विहरति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह विञ्जाणञ्चायतन-
समापत्तिया लाभी, इमे पनञ्जे भिक्खू विञ्जाणञ्चायतनसमापत्तिया 20
न लाभिनो' ति। सो ताय विञ्जाणञ्चायतनसमापत्तिया अत्तानु-
क्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो
च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'विञ्जाणञ्चायतनसमा-
पत्तिया पि खो अतम्मयता वुत्ता भगवता। येन येन हि मञ्जन्ति
ततो तं होति अञ्जथा' ति। सो अतम्मयतञ्जेव अन्तरं करित्वा 25
ताय विञ्जाणञ्चायतनसमापत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति।
अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

R. 44

“पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं
समतिककम्म' नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति।
सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिया 30

लाभी, इमे पनञ्जे भिक्खू आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिया न लाभिनो' ति। सो ताय आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - 'आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिया पि सो
 ५ अतम्मयता वुत्ता भगवता। येन येन हि मञ्जन्ति ततो तं होति अञ्जथा' ति। सो अतम्मयतञ्जेव अन्तरं करित्वा ताय आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

"पुन च परं, भिक्खवे, असप्पुरिसो सव्वसो आकिञ्चञ्जायतनं
 १० समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति। सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'अहं खोमिह नेवसञ्जानासञ्जायतनसमापत्तिया लाभी, इमे पनञ्जे भिक्खू नेवसञ्जानासञ्जायतनसमापत्तिया न लाभिनो' ति। सो ताय नेवसञ्जानासञ्जायतनसमापत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो। सप्पुरिसो
 १५ च खो, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खति - नेवसञ्जानासञ्जायतनसमापत्तिया पि खो अतम्मयता वुत्ता भगवता। येन येन हि मञ्जन्ति ततो तं होति अञ्जथा' ति। सो अतम्मयतञ्जेव अन्तरं करित्वा ताय नेवसञ्जानासञ्जायतनसमापत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। अयं पि, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो।

§ २. खीणासवो भिक्खु

१३. "पुन च परं, भिक्खवे, सप्पुरिसो सव्वसो नेवसञ्जानासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति। पञ्जाय चस्स' दिस्वा आसवा परिकखीणा' होन्ति'। अयं, भिक्खवे, भिक्खु न किञ्चि मञ्जति, न कुहिञ्चि मञ्जति, न केनचि मञ्जती" ति।

१४. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति।

—०—

१४. सेवितव्यासेवितव्वसुत्तं

§ १. भगवता सङ्घित्तेन भासितं

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि -
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं ।
भगवा एतदवोच - “सेवितव्वासेवितव्वं वो, भिक्खवे, धम्मपरियायं
देसेस्सामि” । तं सुणाय, साधुकं मनसिकरोथ; भासिस्सामी” ति । 5
“एवं, भन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच
- ‘कायसमाचारं पाहं’, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि,
असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं कायसमाचारं । वचीसमाचारं
पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं
च अञ्जमञ्जं वचीसमाचारं । मनोसमाचारं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन 10
वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं मनोसमा-
चारं । चित्तुप्पादं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि,
असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं चित्तुप्पादं । सञ्जापटिलाभं पाहं,
भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च
अञ्जमञ्जं सञ्जापटिलाभं । दिट्ठिपटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन 15
वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं दिट्ठि-
पटिलाभं । अत्तभावपटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवि-
तव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं अत्तभावपटिलाभं” ति ।

§ २. सारिपुत्तेन अत्थो वित्यारितो

२. एवं वुत्ते आयस्सा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच -
“इमस्स खो अहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स, वित्यारेन 20
अत्थं अविभत्तस्स, एवं वित्यारेन अत्थं अजानामि -

३. “कायसमाचारं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवि-

तव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं कायसमाचारं' ति-
इति खो पनेतं वुत्तं भगवता। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथारूपं,
भन्ते, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला
धम्मा परिहायन्ति, एवरूपो कायसमाचारो न सेवितव्वो; यथारूपं
6 च खो, भन्ते, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति,
कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपो कायसमाचारो सेवितव्वो।

४. "कथंरूपं, भन्ते, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा
अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? इध, भन्ते, एकच्चो
पाणातिपाती होति लुहो लोहितपाणि' हतपहते' निविट्ठो अदयापन्नो
10 पाणभूतेसु; अदिन्नादायी खो पन होति, यं तं परस्स परवित्तूपकरणं
गामगतं वा अरञ्जगतं वा तं अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदाता होति;
कामेसुमिच्छाचारी खो पन होति, या ता मातुरक्खिता पितुरक्खिता
मातापितुरक्खिता' भातुरक्खिता भगिनिरक्खिता आतिरक्खिता गोत्त-
रक्खिता' धम्मरक्खिता' सस्सामिका सपरिदण्डा अन्तमसो माला-
15 गुळपरिक्खिता' पि तथारूपासु चारित्तं आपज्जिता होति - एवरूपं,
भन्ते, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला
धम्मा परिहायन्ति।

11. 47

"कथंरूपं, भन्ते, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परि-
हायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति? इध, भन्ते, एकच्चो पाणा-
20 तिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहित-
सत्थो, लज्जी दयापन्नो सव्वपाणभूतहितानुकम्पी विहरति; अदिन्ना-
दानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति, यं तं परस्स परवित्तूप-
करणं गामगतं वा अरञ्जगतं वा तं नादिन्नं' थेय्यसङ्घातं आदाता
होति; कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो
25 होति, या ता मातुरक्खिता पितुरक्खिता मातापितुरक्खिता भातु-
रक्खिता भगिनिरक्खिता आतिरक्खिता गोत्तरक्खिता धम्मरक्खिता
सस्सामिका सपरिदण्डा अन्तमसो मालागुळपरिक्खिता पि तथारूपासु

D 05

१. लोहितपाणी - सी०, स्या०, रो०। २. हतपहते - म०। ३. सी०, रो० पोत्यकेमु
नत्थि। ४ ५. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेमु नत्थि। ५. मालागुणपरिक्खिता - स्या०।
६ अदिन्न - सी०, स्या०, रो०।

न चारित्तं आपज्जिता होति—एवरूपं, भन्ते, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति। 'काय-समाचारं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं कायसमाचारं' ति—इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

5

“वचीसमाचारं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं वचीसमाचारं' ति—इति खो पनेतं वुत्तं भगवता। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथारूपं, भन्ते, वची-समाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपो वचीसमाचारो न सेवितव्वो; यथारूपं च खो, 10 भन्ते, वचीसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति एवरूपो वचीसमाचारो सेवितव्वो।

५. “कथंरूपं, भन्ते, वचीसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? इध, भन्ते, एकच्चो मुसावादी होति, सभागतो^१ वा परिसागतो^२ वा आतिमज्झगतो वा 15 पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो^३—‘एहम्भो^४ पुरिस, यं जानाति तं वदेही’ ति सो अजानं वा आह—‘जानामी’ ति, जानं वा आह—‘न जानामी’ ति; अपस्सं वा आह—‘पस्सामी’ ति, पस्सं वा आह—‘न पस्सामी’ ति—इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा सम्पजानमुसा भासिता होति; 20 पिसुणवाचो खो पन होति, इतो सुत्वा अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय—इति समग्गानं वा भेत्ता^५, भिन्नानं वा अनुप्पदाता, वग्गारामो, वग्गरतो, वग्गनन्दी, वग्गकरणिं वाचं भासिता होति; फरुसवाचो खो पन होति, या सा 25 वाचा कण्डका^६ कक्कासा फरुसा^७ परकट्टुका पराभिसज्जनी कोध-सामन्ता असमाधिसंवत्तनिका, तथारूपि वाचं भासिता होति; सम्फ-प्पलापी खो पन होति अकालवादी अभूतवादी अनत्थवादी अधम्म-

R 48

B. 96

१. सभागतो—स्या०। २. परिसगतो—स्या०; परिसगतो—सी०। ३. सक्खि-पुट्ठो—स्या०। ४. एवं भी—रो०। ५. भेदेता—स्या०। ६. अण्णवा—सी०, स्या०, रो०। ७. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थिय।

वादी अविनयवादी, अनिधानवर्ति वाचं भासिता होति अकालेन अनपदेसं अपरियन्तवर्ति अत्यसंहितं—एवरूपं, भन्ते, वचीसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवद्दन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति।

“कथंरूपं, भन्ते, वचीसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवद्दन्ति? इव, भन्ते, एकच्चो मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सभागतो वा परिसागतो वा वातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो—‘एहम्मो पुरिस, यं जानाति तं वदेही’ ति सो अजानं वा आह—‘न जानामी’ ति, जान वा आह—‘जानामी’ ति, अपस्सं वा आह—‘न पस्सामी’ ति, पस्सं वा आह—‘पस्सामी’ ति—इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिच्चिक्खहेतु वा न सम्पजानमुसा भासिता होति; पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, इतो सुत्वा न अमुन्न अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुन्न वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय—इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता समगारामो समग्गतो समगनन्दी समग्गकरणि वाचं भासिता होति; फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, या सा वाचा नेला कण्णसुसा पेमनिया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपि वाचं भासिता होति; सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी अत्यवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवर्ति वाचं भासिता होति कालेन सापदेसं परियन्तवर्ति अत्यसंहितं—एवरूपं, भन्ते, वचीसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवद्दन्ति। ‘वचीसमाचारं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि, तं च अञ्जमञ्जं वचीसमाचारं ति—इति य तं वुत्तं भगवता इदमेत पटिच्च वुत्तं।

६. “‘मनोममाचार पाह, भिक्खवे, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि, तं च अञ्जमञ्जं मनोसमाचारं’ ति—इति गो पनेत वुत्तं भगवता। किञ्चेत पटिच्च वुत्तं? यथारूपं, भन्ते, मनोममाचार सेवतो अकुसला धम्मा अभिवद्दन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपो मनोसमाचारो न सेवितव्वो; यथारूपं

च खो, भन्ते, मनोसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति एवरूपो मनोसमाचारो सेवितव्वो' ।

“कथंरूपं, भन्ते, मनोसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? इध, भन्ते, एकच्चो अभिज्जालु' होति, यं तं परस्स परवित्तूपकरणं तं अभिज्जाता' होति - 5
'अहो वत यं परस्स तं ममस्सा' ति; व्यापन्नचित्तो खो पन होति पट्टुमनसङ्कप्पो - 'इमे सत्ता हञ्जन्तु वा वज्जन्तु' वा उच्छिज्जन्तु वा वित्तस्सन्तु वा मा वा अहेसुं, ति - एवरूपं, भन्ते, मनोसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति ।

R. 50

“कथंरूपं, भन्ते, मनोसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति? इध, भन्ते, एकच्चो अनभिज्जालु होति, यं तं परस्स परवित्तूपकरणं तं नाभिज्जाता होति - 10
'अहो वत यं परस्स तं ममस्सा' ति; अव्यापन्नचित्तो खो पन होति अप्पट्टुमनसङ्कप्पो - 'इमे सत्ता अवेरा' अव्यावज्जा' अनीघा' सुखी' अत्तानं परिहरन्तु' ति - एवरूपं, भन्ते, मनोसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति । 'मनोसमाचारं पाहं भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं मनोसमाचारं' ति - इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं । 15

७. “चित्तुप्पादं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं 20
पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं चित्तुप्पादं' ति - इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथारूपं, भन्ते, चित्तुप्पादं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपो चित्तुप्पादो न सेवितव्वो; यथारूपं च खो, भन्ते, चित्तुप्पादं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति 25
एवरूपो चित्तुप्पादो सेवितव्वो ।

“कथंरूपं, भन्ते, चित्तुप्पादं सेवतो अकुसला धम्मा अभि-

१. न सेवितव्वो - स्या० । २. अभिज्जालु - सी०, रो० । ३. अभिज्जिता - स्या०, रो० । ४. गिज्जन्तु - स्या० । ५. रया० पोत्यके नत्वि । ६. अव्यापज्जा - रो०; अव्यापज्जा - स्या० । ७. अनीघा - सी० । ८. सुसितो - सी० ।

वड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? इव, भन्ते, एकच्चो अभि-
 ०४ ज्जालु होति, अभिज्जासहगतेन चेतसा विहरति; व्यापादवा^१ होति,
 व्यापादसहगतेन चेतसा विहरति; विहेसवा^२ होति, विहेसासहगतेन
 चेतसा विहरति—एवरूपं, भन्ते, चित्तुप्पादं सेवतो अकुसला धम्मा
 ५ अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति।

“कथंरूपं, भन्ते, चित्तुप्पादं सेवतो अकुसला धम्मा परि-
 ६१ हायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति? इव, भन्ते, एकच्चो अन-
 भिज्जालु होति, अनभिज्जासहगतेन चेतसा विहरति; अव्यापादवा
 होति, अव्यापादसहगतेन चेतसा विहरति; अविहेसवा होति, अविहेसा-
 १० सहगतेन चेतसा विहरति—एवरूपं, भन्ते, चित्तुप्पादं सेवतो
 अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति। ‘चित्तु-
 प्पादं पाहं, भिक्खवे, दुविघेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं
 पि; तं च अञ्जमञ्जं चित्तुप्पादं’ ति—इति यं तं वुत्तं भगवता
 इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

१५ ८. “सञ्जापटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविघेन वदामि—
 सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं सञ्जापटिलोभं^३
 ति—इति खो पनेतं वुत्तं भगवता। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथा-
 रूपं, भन्ते, सञ्जापटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति,
 कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपो सञ्जापटिलाभो न सेवितव्वो;
 २० यथारूपं च खो, भन्ते, सञ्जापटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा परि-
 हायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति एवरूपो सञ्जापटिलाभो सेवितव्वो।

“कथंरूपं, भन्ते, सञ्जापटिलाभ सेवतो अकुसला धम्मा
 अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? इव, भन्ते, एकच्चो अभि-
 ज्जालु होति, अभिज्जामहगताय^३ सञ्जाय विहरति; व्यापादवा होति,
 २५ व्यापादसहगताय सञ्जाय विहरति; विहेसवा होति, विहेसासहगताय
 सञ्जाय विहरति—एवरूपं, भन्ते, सञ्जापटिलाभं सेवतो अकुसला
 धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति।

“कथंरूपं, भन्ते, सञ्जापटिलाभ सेवतो अकुसला धम्मा

१ व्यापादवा—सी०, रो०। २ विहेसा वा—रो०। ३ अभिज्जामहगतेन—
 २५०।

परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति? इध, भन्ते, एकच्चो
 अनभिज्झालु होति, अनभिज्झासहगताय सञ्जाय विहरति; अव्या-
 पादवा होति, अव्यापादसहगताय सञ्जाय विहरति; अविहेसवा
 होति, अविहेसासहगताय सञ्जाय विहरति—एवरूपं, भन्ते, सञ्जा-
 पटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभि- 5 B. 09
 वड्ढन्ति। 'सञ्जापटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि—सेवि-
 तब्बं पि, असेवितब्बं पि; तं च अञ्जमञ्जं सञ्जापटिलाभं' ति—
 इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

९. “दिट्ठिपटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि—
 सेवितब्बं पि, असेवितब्बं पि; तं च अञ्जमञ्जं दिट्ठिपटिलाभं’ 10 R. 52
 ति—इति खो पनेतं वुत्तं भगवता। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथा-
 रूपं, भन्ते, दिट्ठिपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति,
 कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपो दिट्ठिपटिलाभो न सेवितब्बो;
 यथारूपं च खो, भन्ते, दिट्ठिपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा परि-
 हायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति—एवरूपो दिट्ठिपटिलाभो 15
 सेवितब्बो।

“कथंरूपं, भन्ते, दिट्ठिपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा अभि-
 वड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? इध, भन्ते, एकच्चो एवं-
 दिट्ठिको होति—‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकत-
 दुक्कटानं’ कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परोलोको, 20
 नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके
 समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं
 सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति—एवरूपं, भन्ते, दिट्ठि-
 पटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परि-
 हायन्ति। 25

“कथंरूपं, भन्ते, दिट्ठिपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा परि-
 हायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति? इध, भन्ते, एकच्चो एवं-
 दिट्ठिको होति—‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुतं, अत्थि सुकत-
 दुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अत्थि अयं लोको, अत्थि परो

लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती' ति - एवरूपं, भन्ते, दिट्ठिपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति। 'दिट्ठिपटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं दिट्ठिपटिलाभं' ति - इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

१०. "अत्तभावपटिलाभ पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं अत्तभावपटिलाभं' ति - इति खो पनेतं वुत्तं भगवता। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथारूपं, भन्ते, अत्तभावपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति - एवरूपो अत्तभावपटिलाभो न सेवितव्वो; यथारूपं च खो, भन्ते, अत्तभावपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति - एवरूपो अत्तभावपटिलाभो सेवितव्वो।

"कथंरूपं, भन्ते, अत्तभावपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? सव्यावज्झं, भन्ते, अत्तभावपटिलाभं अभिनिव्वत्तयतो' अपरिनिट्ठितभावाय अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति'; अव्यावज्झं, भन्ते, अत्तभावपटिलाभं अभिनिव्वत्तयतो परिनिट्ठितभावाय अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति। 'अत्तभावपटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं अत्तभावपटिलाभं' ति - इति यं त वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्त।

२३ "इमस्स यो अहं, भन्ते, भगवता सद्धितेन भासितस्स, वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स, एवं वित्थारेण अत्थ आजानामी" ति।

"साधु साधु, सारिपुत्त। साधु खो त्व, सारिपुत्त, इमस्स

१. अभिनिव्वत्तस्स - स्था०। २. "कथंरूपं भन्ते अत्तभावपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति" इति एत्थ अधिवो पादो मी०, स्था०, रो० पोपरंभु दिम्मति।

मया सङ्घित्तेन भासितस्स, वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स, एवं वित्थारेण अत्थं आजानासि' ।

११. “कायसमाचारं पाहं, भिक्खवे, दुविधेण वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं कायसमाचारं’ ति—इति खो पनेतं वुत्तं मया । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथारूपं ६ सारिपुत्त, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपो कायसमाचारो न सेवितव्वो; यथारूपं च खो, सारिपुत्त, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति—एवरूपो कायसमाचारो सेवितव्वो ।

“कथंरूपं, सारिपुत्त, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा 10 B. 54 अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? इध, सारिपुत्त, एकच्चो पाणातिपाती होति लुद्धो लोहितपाणि हतप्पहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु; अदिन्नादायी खो पन होति, यं तं परस्स परवित्तूपकरणं गामगतं वा अरञ्जगतं वा तं अदिन्नं थ्येय्यसङ्घातं आदाता होति; कामेसुमिच्छाचारी खो पन होति, या ता मातुरक्खिता पितुरक्खिता 15 मातापितुरक्खिता भातुरक्खिता भगिनिरक्खिता आतिरक्खिता गोत्तरक्खिता धम्मरक्खिता सस्सामिका सपरिदण्डा अन्तमसो मालागुळ-परिक्खित्ता पि तथारूपासु चारित्तं आपज्जिता होति—एवरूपं, सारिपुत्त, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति । 20

“कथंरूपं, सारिपुत्त, कायसमाचारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति? इध, सारिपुत्त, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो सव्वपाणभूतहितानुकम्पी विहरति; अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति, यं तं परस्स पर- 25 वित्तूपकरणं गामगतं वा अरञ्जगतं वा तं नादिन्नं थ्येय्यसङ्घातं आदाता' होति; कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, या ता मातुरक्खिता पितुरक्खिता मातापितुरक्खिता भातुरक्खिता भगिनिरक्खिता आतिरक्खिता गोत्तरक्खिता धम्मरक्खिता सस्सामिका

सपरिदण्डा अन्तमसो मालागुल्लपरिक्खत्ता पि तथारूपासु न चारित्तं
 आपज्जिता होति - एवरूपं, सारिपुत्त, कायसमाचारं सेवतो अकुसला
 धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति। 'कायसमाचारं पाहं,
 भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं च
 ५ अञ्जमञ्जं कायसमाचारं' ति - इति यं तं वुत्तं मया इदमेतं पटिच्च
 वुत्तं।

१२. "वचीसमाचारं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि...पे०...
 मनोसमाचारं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि ...पे०... चित्तुप्पादं पाहं,
 भिक्खवे, दुविधेन वदामि ...पे०... सञ्जापटिलाभं पाहं, भिक्खवे,
 १० दुविधेन वदामि...पे०...दिट्ठिपटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि
 ...पे०... अत्तभावपटिलाभं पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं
 पि, असेवितव्वं पि; तं च अञ्जमञ्जं अत्तभावपटिलाभं' ति - इति
 यो पनेतं वुत्तं मया। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथारूपं, सारिपुत्त,
 अत्तभावपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला
 १५ धम्मा परिहायन्ति एवरूपो अत्तभावपटिलाभो न सेवितव्वो; यथा-
 रूपं च खो, सारिपुत्त, अत्तभावपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा
 परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति - एवरूपो अत्तभावपटिलाभो
 सेवितव्वो।

"कथंरूपं, सारिपुत्त, अत्तभावपटिलाभं सेवतो अकुसला धम्मा
 २० अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति? सव्यावज्जं, सारिपुत्त,
 अत्तभावपटिलाभं अभिनिव्वत्तयतो अपरिनिट्ठितभावाय अकुसला
 धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति; अव्यावज्जं, सारि-
 पुत्त, अत्तभावपटिलाभं अभिनिव्वत्तयतो परिनिट्ठितभावाय अकुसला
 धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति। 'अत्तभावपटिलाभं
 २५ पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; तं
 च अञ्जमञ्जं अत्तभावपटिलाभं' ति - इति यं तं वुत्तं मया इदमेतं
 पटिच्च वुत्तं। इमस्स यो, सारिपुत्त, मया सद्धित्तेन भासितस्स एवं
 वित्तारं अत्थो दट्ठव्वो।

१३. "चक्खुविज्जेय्यं रूपं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि -
 ३० सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि, मोतविज्जेय्यं सद्दं पाहं, सारिपुत्त,

दुविधेन वदामि— सेवितव्वं असेवितव्वं पि; धानविञ्जेय्यं गन्धं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; जिह्वाविञ्जेय्यं रसं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; कायविञ्जेय्यं फोट्टव्वं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पि; मनोविञ्जेय्यं धम्मं पाहं, 6 सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी” ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच—“इमस्स खो अहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स, वित्थारेण अत्थं अवि- भत्तस्स, एवं वित्थारेण अत्थं आजानामि । ‘चक्खुविञ्जेय्यं रूपं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी’ 10 R. 58 ति—इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथारूपं, भन्ते, चक्खुविञ्जेय्यं रूपं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपं चक्खुविञ्जेय्यं रूपं न सेवितव्वं; यथारूपं च खो, भन्ते, चक्खुविञ्जेय्यं रूपं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति एवरूपं चक्खुविञ्जेय्यं रूपं 15 B. 103 सेवितव्वं । ‘चक्खुविञ्जेय्यं रूपं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी’ ति—इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“सोतविञ्जेय्यं सद्दं पाहं, सारिपुत्त ...पै०... एवरूपो सोत- विञ्जेय्यो सद्दो न सेवितव्वो ... एवरूपो सोतविञ्जेय्यो सद्दो सेवि- 20 R. 57 तव्वो ... एवरूपो धानविञ्जेय्यो गन्धो न सेवितव्वो ... एवरूपो धान- विञ्जेय्यो गन्धो सेवितव्वो ... एवरूपो जिह्वाविञ्जेय्यो रसो न सेवि- तव्वो ... एवरूपो जिह्वाविञ्जेय्यो रसो सेवितव्वो ... कायविञ्जेय्यं फोट्टव्वं पाहं, सारिपुत्त ...पै०... एवरूपो कायविञ्जेय्यो फोट्टव्वो न सेवितव्वो ... एवरूपो कायविञ्जेय्यो फोट्टव्वो सेवितव्वो । 25

“मनोविञ्जेय्यं धम्मं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि— सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी’ ति—इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यथारूपं, भन्ते, मनोविञ्जेय्यं धम्मं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपो मनोविञ्जेय्यो धम्मो न सेवितव्वो; यथारूपं च खो, भन्ते, मनोविञ्जेय्यं 30 R. 58

धम्मं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभि-
 वड्ढन्ति एवरूपो मनोविञ्ज्जेय्यो धम्मो सेवितव्वो । 'मनोविञ्ज्जेय्यं
 धम्मं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं
 पी' ति - इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं । इमस्स खो
 ५ अहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स, वित्त्यारेन अत्थं अविभत्तस्स,
 एवं वित्त्यारेन अत्थं आजानामी" ति ।

"साधु साधु, सारिपुत्त ! साधु खो त्वं, सारिपुत्त, इमस्स
 मया सङ्घित्तेन भासितस्स, वित्त्यारेन अत्थं अविभत्तस्स, एवं वित्त्यारेन
 अत्थं आजानासि । 'चक्खुविञ्ज्जेय्यं रूपं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन
 10 वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी' ति - इति खो पनेतं वुत्तं
 मया । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं ? यथारूपं, सारिपुत्त, चक्खुविञ्ज्जेय्यं
 रूपं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति
 एवरूपं चक्खुविञ्ज्जेय्यं रूपं न सेवितव्वं ; यथारूपं च खो, सारिपुत्त,
 चक्खुविञ्ज्जेय्यं रूपं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा
 15 अभिवड्ढन्ति एवरूपं चक्खुविञ्ज्जेय्यं रूपं सेवितव्वं । 'चक्खुविञ्ज्जेय्यं
 रूपं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी'
 ति - इति यं तं वुत्तं मया इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

B. 104

"सोतविञ्ज्जेय्यं सद्दं पाहं, सारिपुत्त ... पे० ... एवरूपो सोत-
 विञ्ज्जेय्यो सद्दो न सेवितव्वो ... एवरूपो सोतविञ्ज्जेय्यो सद्दो सेवितव्वो
 20 ... एवरूपो घानविञ्ज्जेय्यो गन्धो न सेवितव्वो ... एवरूपो घानविञ्ज्जेय्यो
 गन्धो सेवितव्वो ... एवरूपो जिह्वाविञ्ज्जेय्यो रसो न सेवितव्वो ...
 एवरूपो जिह्वाविञ्ज्जेय्यो रसो सेवितव्वो ... एवरूपो कायविञ्ज्जेय्यो
 फोट्टव्वो न सेवितव्वो ... एवरूपो कायविञ्ज्जेय्यो फोट्टव्वो सेवितव्वो ।

"मनोविञ्ज्जेय्यं धम्मं पाहं, सारिपुत्त ... पे० ... एवरूपो मनो-
 25 विञ्ज्जेय्यो धम्मो न सेवितव्वो ... एवरूपो मनोविञ्ज्जेय्यो धम्मो सेवि-
 तव्वो । 'मनोविञ्ज्जेय्यं धम्मं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि -
 सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी' ति - इति यं तं वुत्तं मया इदमेतं
 पटिच्च वुत्तं । इमस्स खो, सारिपुत्त, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं
 वित्त्यारेन अत्थो दट्टव्वो ।

30

१४. "चीवरं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि - सेवितव्वं

पि, असेवितब्बं पि ... पे० ... पिण्डपातं पाहं, सारिपुत्त ... सेनासनं पाहं,
सारिपुत्त ... गामं पाहं, सारिपुत्त ... निगमं पाहं, सारिपुत्त ... नगरं पाहं,
सारिपुत्त ... जनपदं पाहं, सारिपुत्त ... पुग्गलं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन
वदामि - सेवितब्बं पि, असेवितब्बं पी" ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच - "इमस्स ५ R. 59
खो अहं, भन्ते, भगवता सद्धित्तेन भासितस्स, वित्थारेन अत्थं
अविभत्तस्स, एवं वित्थारेन अत्थं आजानामि । 'चीवरं पाहं,
सारिपुत्त, दुविधेन वदामि - सेवितब्बं पि, असेवितब्बं पी' ति -
इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं ? यथारूपं,
भन्ते, चीवरं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा 10
परिहायन्ति एवरूपं चीवरं न सेवितब्बं; यथारूपं च खो, भन्ते,
चीवरं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा
अभिवड्ढन्ति एवरूपं चीवरं सेवितब्बं । 'चीवरं पाहं, सारिपुत्त,
दुविधेन वदामि - सेवितब्बं पि, असेवितब्बं पी' ति - इति यं तं वुत्तं
भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं । 15

"पिण्डपातं पाहं, सारिपुत्त ... पे० ... एवरूपो पिण्डपातो न
सेवितब्बो ... एवरूपो पिण्डपातो सेवितब्बो ... सेनासनं पाहं, सारिपुत्त
... पे० ... एवरूपं सेनासनं न सेवितब्बं ... एवरूपं सेनासनं सेवितब्बं ...
गामं पाहं, सारिपुत्त ... पे० ... एवरूपो गामो न सेवितब्बो ... एवरूपो 20
गामो सेवितब्बो ... एवरूपो निगमो न सेवितब्बो ... एवरूपो निगमो
सेवितब्बो ... एवरूपं नगरं न सेवितब्बं ... एवरूपं नगरं सेवितब्बं ...
एवरूपो जन-पदो न सेवितब्बो ... एवरूपो जनपदो सेवितब्बो ।

"पुग्गलं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि - सेवितब्बं पि,
असेवितब्बं पी' ति - इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं
पटिच्च वुत्तं ? यथारूपं, भन्ते, पुग्गलं सेवतो अकुसला धम्मा अभि- 25
वड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपो पुग्गलो न सेवितब्बो;
यथारूपं च खो, भन्ते, पुग्गलं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति,
कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति एवरूपो पुग्गलो सेवितब्बो । 'पुग्गलं पाहं,
सारिपुत्त, दुविधेन वदामि - सेवितब्बं पि, असेवितब्बं पी' ति - इति
यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं ति । इमस्स खो अहं, भन्ते, 30

भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स, वित्त्यारेन अत्थं अविभत्तस्स एवं वित्त्यारेन अत्थं आजानामी” ति ।

§ ३. भगवतो अनुमोदना

१५. “साधु साधु, सारिपुत्त ! साधु खो त्वं, सारिपुत्त, इमस्स मया सङ्घित्तेन भासितस्स, वित्त्यारेन अत्थं अविभत्तस्स एवं वित्त्यारेन अत्थं आजानासि । ‘चीवरं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी’ ति—इति खो पनेतं वुत्तं मया । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं ? यथारूपं, सारिपुत्त, चीवरं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपं चीवरं न सेवितव्वं; यथारूपं च खो, सारिपुत्त, चीवरं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति एवरूपं चीवरं सेवितव्वं । ‘चीवरं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी’ ति—इति यं तं वुत्तं मया इदमेतं पटिच्च वुत्तं । (यथा पठमं तथा वित्त्यारेतव्वं) एवरूपो पिण्डपातो ... एवरूपं सेनासनं ... एवरूपो गामो ... एवरूपो निगमो ... एवरूपं नगरं ... एवरूपो जनपदो ।

“पुगलं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी’ ति—इति खो पनेतं वुत्तं मया । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं ? यथारूपं, सारिपुत्त, पुगलं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति एवरूपो पुगलो न सेवितव्वो; यथारूपं च खो, सारिपुत्त, पुगलं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति एवरूपो पुगलो सेवितव्वो । ‘पुगलं पाहं, सारिपुत्त, दुविधेन वदामि—सेवितव्वं पि, असेवितव्वं पी’ ति—इति यं तं वुत्तं मया इदमेतं पटिच्च वुत्तं । इमस्स खो, सारिपुत्त, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्त्यारेन अत्थो दट्ठव्वो ।

१६. “सव्वे पि चे, सारिपुत्त, खत्तिया इमस्स मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्त्यारेन अत्थं आजानेय्युं, सव्वेसानं पिस्स खत्तियानं दीघरत्तं हिताय सुत्ताय । सव्वे पि चे, सारिपुत्त, ब्राह्मणा ...पे०... सव्वे पि चे, सारिपुत्त, वेस्सा ... सव्वे पि चे, सारिपुत्त, सुद्धा इमस्स मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्त्यारेन अत्थं आजानेय्युं, सव्वेसानं पिस्स

सुदानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सदेवको पि चे, सारिपुत्त, लोको
 समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा इमस्स मया
 सहित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानेय्य^१, सदेवकस्स पिस्स
 लोको समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेव-
 मनुस्साय दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति । ६

१७. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्सा सारिपुत्तो भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति ।

R. 61

—: ० :—

१५. बहुधातुकसुत्तं

§ १. पण्डितेन वीमंसकेन भवितव्यं

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनायपिण्डकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच -

- ५ "यानि कानिचि, भिक्खवे, भयानि उप्पज्जन्ति सव्वानि तानि वालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो; ये केचि उपद्वा उप्पज्जन्ति सव्वे ते वालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो; ये केचि उपसग्गा' उप्पज्जन्ति सव्वे ते वालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो। सेय्यथापि, भिक्खवे, नळागारा वा तिणागारा वा अग्गि मुत्तो' कूटागारानि पि
 १० दहति' उल्लित्तावलित्तानि निवातानि फुसितग्गळानि' पिहितवात-
 पानानि; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि भयानि उप्पज्जन्ति सव्वानि तानि वालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो; ये केचि उपद्वा उप्पज्जन्ति सव्वे ते वालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो; ये केचि उपसग्गा उप्पज्जन्ति सव्वे ते वालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो।
 १५ इति खो, भिक्खवे, सप्पटिभयो वालो, अप्पटिभयो पण्डितो; सउपद्वा वालो, अनुपद्वा पण्डितो; सउपसग्गो वालो, अनुपसग्गो पण्डितो। नत्थि, भिक्खवे, पण्डिततो भयं, नत्थि पण्डिततो उपद्वा, नत्थि पण्डिततो उपसग्गो। तस्मातिह, भिक्खवे, 'पण्डिता भविस्साम वीमंसका' ति - एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति।

R. ८२ २० एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच - "कित्तावता नु खो, भन्ते, पण्डितो भिक्खु 'वीमंसको' ति अलं वचनाया" ति ?

"यतो खो, आनन्द, भिक्खु धातुकुसलो च होति, आयतन-

१. उप्पसग्गा - सी०। २. मुत्तो - सी०, रो०। ३. दहति - सी०, स्या०।
 ४. फुसितग्गळानि - सी०, रो०। ५. स्या० पाठ्यके नत्थि।

कुसलो च होति, पटिच्चसमुप्पादकुसलो च होति, ठानाठानकुसलो च होति—एत्तावता खो, आनन्द, पण्डितो भिक्खु 'वीमंसको' ति अलं वचनाया" ति ।

§ २. कित्तावता धातुकुसलो होति

२. "कित्तावता पन, भन्ते, 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ?

6

"अट्टारस' खो इमा, आनन्द, धातुयो—चक्खुधातु, रूपधातु, चक्खुविञ्जाणधातु; सोत्तधातु, सद्दधातु, सोत्तविञ्जाणधातु; धान-धातु', गन्धधातु, धानविञ्जाणधातु; जिह्वाधातु, रसधातु, जिह्वा-विञ्जाणधातु; कायधातु, फोट्टव्वधातु, कायविञ्जाणधातु; मनोधातु, धम्मधातु, मनोविञ्जाणधातु। इमा खो, आनन्द, अट्टारस धातुयो 10 यतो जानाति पस्सति—एत्तावता पि खो, आनन्द, 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ।

"सिया पन, भन्ते, अञ्जो पि परियायो, यथा 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ?

"सिया, आनन्द। छयिमा, आनन्द, धातुयो—पठवीधातु', 16 आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु, आकासधातु, विञ्जाणधातु। इमा खो, आनन्द, छ धातुयो यतो जानाति पस्सति—एत्तावता पि खो, आनन्द, 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ।

B. 108

"सिया पन, भन्ते, अञ्जो पि परियायो, यथा 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ?

20

"सिया, आनन्द। छयिमा, आनन्द, धातुयो—सुखधातु, दुक्खधातु, सोमनस्सधातु, दोमनस्सधातु, उपेक्खाधातु, अविञ्जा-धातु। इमा खो, आनन्द, छ धातुयो यतो जानाति पस्सति—एत्ता-वता पि खो, आनन्द, 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ।

"सिया पन, भन्ते, अञ्जो पि परियायो, यथा 'धातुकुसलो 25 भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ?

"सिया, आनन्द। छयिमा, आनन्द, धातुयो—कामधातु,

63

नेक्खम्मधातु, व्यापादधातु, अव्यापादधातु, विहिंसाधातु^१, अविहिंसा-
धातु। इमा खो, आनन्द, छ धातुयो यतो जानाति पस्सति - एत्ता-
वता पि खो, आनन्द, 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति।

“सिया पन, भन्ते, अञ्जो पि परियायो, यथा 'धातुकुसलो
6 भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ?

“सिया, आनन्द। तिस्सो इमा, आनन्द, धातुयो - कामधातु,
रूपधातु, अरूपधातु। इमा खो, आनन्द, तिस्सो धातुयो यतो जानाति
पस्सति - एत्तावता पि खो, आनन्द, 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं
वचनाया" ति।

10 “सिया पन, भन्ते, अञ्जो पि परियायो, यथा 'धातुकुसलो
भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ?

“सिया, आनन्द। द्वे इमा, आनन्द, धातुयो - सद्धताधातु^२,
असद्धताधातु^३। इमा खो, आनन्द, द्वे धातुयो यतो जानाति पस्सति -
एत्तावता पि खो, आनन्द, 'धातुकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति।

§ ३. कित्तावता आयतनकुसलो होति

15 ३. “कित्तावता पन, भन्ते, 'आयतनकुसलो भिक्खू' ति अलं
वचनाया" ति ?

“छ खो पनिमानि, आनन्द, अज्झत्तिकवाहिरानि आयतनानि
- चक्खु च्चेव रूपा च सोतं च सदा च घानं च गन्वा^४ च जिह्वा च
रसा च कायो च फोट्टव्वा^५ च मनो च धम्मा, च। इमानि खो,
20 आनन्द, छ अज्झत्तिकवाहिरानि आयतनानि यतो जानाति पस्सति -
एत्तावता खो, आनन्द, 'आयतनकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति।

§ ४. कित्तावता पटिच्चसमुप्पादकुसलो होति

D 109

४. “कित्तावता पन, भन्ते, 'पटिच्चसमुप्पादकुसलो भिक्खू'
ति अलं वचनाया" ति ?

“इधानन्द, भिक्खु एव पजानाति^६ - 'इमस्मि सति इदं होति,
25 इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति, इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स

१ विहेसाधातु - सी०, रो०। २-२ सद्धता च धातु असद्धता च धातु - सी०, रो०।
३ गन्धो - सी०, रो०। ४ फोट्टव्वा - सी०, रो०। ५ जानाति - सी०, स्या०, रो०।

निरोधा इदं निरुद्भति, यदिदं—अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खार-
 पच्चया विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सल्लाय-
 यतनं, सल्लायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
 तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति,
 जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सूपायासा सम्भवन्ति । 5
 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जायत्वेव
 असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो,
 विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सल्लायतननिरोधो,
 सल्लायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदानिरोधो, वेदना-
 निरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा 10
 भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सूपायासा निरुद्भन्ति । एवमेतस्स केवलस्स
 दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । एत्तावता खो, आनन्द, 'पटिच्च-
 समुप्पादकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ।

R. 64

§ ५. कित्तावता ठानाठानकुसलो होति

५. "कित्तावता पन, भन्ते, 'ठानाठानकुसलो भिक्खू' ति 16
 अलं वचनाया" ति ?

"इधानन्द, भिक्खु 'अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो
 पुग्गलो कञ्चि' सङ्खारं निच्चतो उपगच्छेय्य, नेतं ठानं विज्जती'
 ति पजानाति; 'ठानं च खो एतं विज्जति यं पुयुज्जनो कञ्चि
 सङ्खारं निच्चतो उपगच्छेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति; 20
 'अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो कञ्चि सङ्खारं सुखतो
 उपगच्छेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति; ठानं च खो एतं
 विज्जति यं पुयुज्जनो कञ्चि सङ्खारं सुखतो उपगच्छेय्य, ठानमेतं
 विज्जती' ति पजानाति । 'अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो
 पुग्गलो कञ्चि धम्मं अत्ततो उपगच्छेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति 25
 पजानाति, ठानं च खो एतं विज्जति यं पुयुज्जनो कञ्चि धम्मं
 अत्ततो उपगच्छेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति ।

६. "अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो मातरं

B. 110

जीविता वीरोपेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं पुथुज्जनो मातरं जीविता वीरोपेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति। 'अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो पितरं जीविता वीरोपेय्य ...पे०... अरहन्तं जीविता वीरोपेय्य, ठानमेतं विज्जती'

R 63

5 ति पजानाति। 'अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो दुट्ठ-
चित्तो तथागतस्स लोहितं उप्पादेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति-
पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं पुथुज्जनो दुट्ठचित्तो तथा-
गतस्स लोहितं उप्पादेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति।
'अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो सङ्घं भिन्देय्य, नेतं
10 ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च सो एतं विज्जति यं पुथु-
ज्जनो सङ्घं भिन्देय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति। 'अट्टान-
मेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो अञ्जं सत्थारं उद्दिसेय्य,
नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं
पुथुज्जनो अञ्जं सत्थारं उद्दिसेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति।

15 ७. "अट्टानमेतं अनवकासो यं एकस्सा लोकधातुया द्वे
अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा अपुट्ठं अचरिमं उप्पज्जेय्युं, नेतं ठानं विज्जती'
ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं एकस्सा लोकधातुया
एको अरहं सम्मासम्बुद्धो उप्पज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति।
'अट्टानमेतं अनवकासो यं एकस्सा लोकधातुया द्वे राजानो चक्क-
20 वत्तिनो अपुट्ठं अचरिमं उप्पज्जेय्युं, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति,
'ठानं च सो एतं विज्जति यं एकस्सा लोकधातुया एको राजा
चक्कवत्ती' उप्पज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति।

८. "अट्टानमेतं अनवकासो यं इत्थी अरहं अस्स सम्मा-
सम्बुद्धो, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति
25 यं पुरिसो अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति।
'अट्टानमेतं अनवकासो यं इत्थी राजा अस्स चक्कवत्ती, नेतं ठानं
विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं पुरिसो राजा
अस्स चक्कवत्ती, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति। 'अट्टानमेतं अनव-
कासो यं इत्थी सक्कत्तं करेय्य' ... मारत्तं करेय्य ... ब्रह्मत्तं करेय्य,

R 64

नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, ठानं च खो एतं विज्जति यं पुरिसो सक्कत्तं करेय्य... मारत्तं करेय्य... ब्रह्मत्तं करेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति ।

९. "अट्टानमेतं अनवकासो यं कायदुच्चरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं कायदुच्चरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति । 'अट्टानमेतं अनवकासोयं वचीदुच्चरितस्स ... पे० ... यं मनोदुच्चरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, ठानं च खो एतं विज्जति यं वचीदुच्चरितस्स ... पे० ... यं मनोदुच्चरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति । 'अट्टानमेतं अनवकासो यं कायसुचरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं कायसुचरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति । 'अट्टानमेतं अनवकासो यं वचीसुचरितस्स ... पे० ... यं मनोसुचरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं वचीसुचरितस्स ... पे० ... यं मनोसुचरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति ।

'अट्टानमेतं अनवकासो यं कायदुच्चरितसमङ्गी तंनिदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं कायदुच्चरितसमङ्गी तंनिदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति । 'अट्टानमेतं अनवकासो यं वचीदुच्चरितसमङ्गी ... पे० ... यं मनोदुच्चरितसमङ्गी तंनिदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं वचीदुच्चरितसमङ्गी ... पे० ... यं मनोदुच्चरितसमङ्गी तंनिदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति

पजानाति । 'अट्टानमेतं अनवकासो यं कायसुचरितसमङ्गी तंनिदाना
 तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं
 उपपज्जेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति पजानाति, 'ठानं च खो एतं
 विज्जति यं कायसुचरितसमङ्गी तंनिदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा
 5 परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति
 पजानाति । 'अट्टानमेतं अनवकासो यं वचीसुचरितसमङ्गी ... पे० ... यं
 मनोसुचरितसमङ्गी तंनिदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा
 अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य, नेतं ठानं विज्जती' ति
 पजानाति, 'ठानं च खो एतं विज्जति यं वचीसुचरितसमङ्गी ... पे० ... यं
 10 मनोसुचरितसमङ्गी तंनिदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा
 सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पजानाति ।
 एत्तावता खो, आनन्द, 'ठानाठानकुसलो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ।

३६. एतस्स धम्मपरियायस्स नामानि

१०. एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच—
 "अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! कोनामो अयं, भन्ते, धम्मपरि-
 15 यायो" ति ?

"तस्मात्तिह त्वं, आनन्द, इमं धम्मपरियायं 'बहुधातुको' ति
 पि नं धारेहि, 'चतुपरिवट्टो' पि ति नं धारेहि, 'धम्मादासो' ति पि नं
 धारेहि, 'अमत्तदुन्दुभी' ति पि नं धारेहि, 'अनुत्तरो सङ्गामविजयो'
 ति पि नं धारेही" ति ।

20 ११. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति ।

१६. इसिगलिसुत्तं

§ १. अञ्जपञ्जत्तिका राजगहपव्वता

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा राजगहे विहरति इसि-
गिलिस्मि पव्वते। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—“भिक्खवो”
ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच-

R. 03

“पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं वेभारं पव्वतं” ति ?

“एवं, भन्ते”।

5

“एतस्स पि खो, भिक्खवे, वेभारस्स पव्वतस्स अञ्जा व
समञ्जा अहोसि अञ्जा पञ्जत्ति। पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं
पण्डवं पव्वतं” ति ?

B. 113

“एवं, भन्ते”।

“एतस्स पि खो, भिक्खवे, पण्डवस्स पव्वतस्स अञ्जा व
समञ्जा अहोसि अञ्जा पञ्जत्ति। पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं
वेपुल्लं पव्वतं” ति ?

“एवं, भन्ते”।

“एतस्स पि खो, भिक्खवे, वेपुल्लस्स पव्वतस्स अञ्जा व
समञ्जा अहोसि अञ्जा पञ्जत्ति। पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं
गिज्झकूटं पव्वतं” ति ?

16

“एवं, भन्ते”।

“एतस्स पि खो, भिक्खवे, गिज्झकूटस्स पव्वतस्स अञ्जा व
समञ्जा अहोसि अञ्जा पञ्जत्ति। पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, इमं
इसिगिलिं पव्वतं” ति ?

20

“एवं, भन्ते”।

§ २. कथं इसिगलिं समञ्जा उदपादि

२. “इमस्स खो पन, भिक्खवे, इसिगलिस्स पव्वतस्स एसा
व समञ्जा अहोसि एसा पञ्जत्ति।

“भूतपुत्रं, भिक्खवे, पञ्च पञ्चेकबुद्धसतानि इमस्मिं इसि-
गिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासिनो अहेसुं। ते इमं पव्वतं पविस्सन्ता
दिस्सन्ति, पविट्ठा न दिस्सन्ति। तमेनं मनुस्सा दिस्वा एवमाहंसु-
'अयं पव्वतो इमे इसी गिलती' ति; 'इसिगिलि इसिगिलि' त्वेव समञ्जा
उदपादि। आचिक्खिस्सामि, भिक्खवे, पञ्चेकबुद्धानं नामानि; कित्त-
यिस्सामि, भिक्खवे, पञ्चेकबुद्धानं नामानि; देसेस्सामि', भिक्खवे,
पञ्चेकबुद्धानं नामानि। तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासि-
स्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पञ्च-
स्सोसुं। भगवा एतदवोच-;]

§ ३. इसिगिलिनिवासी पञ्चेकबुद्धा

३. “अरिट्ठो नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसि-
गिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी अहोसि; उपरिट्ठो नाम, भिक्खवे,
पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी अहोसि;
तगरसिखी नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसिगिलिस्मिं
पव्वते चिरनिवासी अहोसि; यसस्सी नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो
इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी अहोसि; सुदस्सनो नाम,
भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी
अहोसि; पियदस्सी नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसि-
गिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी अहोसि; गन्धारो नाम, भिक्खवे, पञ्चेक-
सम्बुद्धो इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी अहोसि; पिण्डोलो
नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी
अहोसि; उपासभो नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसिगिलिस्मिं
पव्वते चिरनिवासी अहोसि; नीतो नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो
इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी अहोसि, तथो नाम, भिक्खवे,
पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी अहोसि,
मुतवा नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते
चिरनिवासी अहोसि, भावित्तो नाम, भिक्खवे, पञ्चेकसम्बुद्धो
इमस्मिं इसिगिलिस्मिं पव्वते चिरनिवासी अहोमि।

४. "ये सत्तसारां अनीघा^१ निरासा,
पञ्चेकमेवज्जगमंसु^२ बोधिं^३ ।
तेसं विसल्लानं नरुत्तमानं,
नामानि मे कित्तयतो सुणाथ ॥

"अरिट्ठो उपरिट्ठो तगरसिखी यसस्सी,
सुदस्सनो पियदस्सी च सुसम्बुद्धो^४ ।
गन्धारो पिण्डोलो उपासभो च,
नीतो तथो सुतवा भावितत्तो ॥

6

"सुम्भो सुभो मतुलो^५ अट्टमो च,
अथस्सुमेघो अनीघो सुदाठो ।
पञ्चेकबुद्धा भवनेत्तिखीणा,
हिङ्गू च हिङ्गो च महानुभावा ॥

R. 70

10

"द्वे जालिनो मुनिनो अट्टको च,
अथ कोसल्लो^६ बुद्धो अथो सुवाहु ।
उपनेमिसो नेमिसो सन्तचित्तो,
सच्चो तथो विरजो पण्डितो च ॥

15

"काळूपकाळा^७ विजितो जितो च,
अङ्गो च पङ्गो च गुत्तिजितो^८ च ।
पस्सि^९ जहि^{१०} उपधिदुक्खमूलं^{११},
अपराजितो मारवलं अजेसि ॥

B. 115

20

"सत्था पवत्ता सरभङ्गो लोमहंसो,
उच्चङ्गमायो असितो अनासवो ।
मनोमयो मानच्छिदो च वन्धुमा,
तदाधिमुत्तो^{१२} विमलो च केतुमा ॥

१. अनिया-स्या०, रो० । २-२ पञ्चेकमेवज्जगमसु सुबोधि-सी०, स्या०, रो० ।
३. बुद्धो-सी०, स्या०, रो० । ४. मेयुलो-सी०, स्या०, रो० । ५. कोमलो-मी०, रो० ।
६. काळूपकाळा-सी० । ७. गुत्तिच्छिनो-स्या०; गुत्तिजितो-सी०, रो० । ८. पस्सो-
सी०, स्या०, रो० । ९. जही-मी०, रो० । १०. उपधि दुक्खमूलं-सी०, स्या०, रो० ।
११. तदाधिमुत्तो-स्या० ।

“केतुम्भरागो^१ च मातङ्गो अरियो,
अयच्चुतो अच्चुतगामव्यामको ।
सुमङ्गलो दव्विलो सुपत्तिट्ठितो^२,
असय्हो खेमाभिरतो च सोरतो ॥

6 “दुरन्नयो सङ्घो अयो पि उज्जयो^३,
अपरो मुनि^४ सय्हो अनोमनिक्कमो ।
आनन्दो^५ नन्दो^६ उपनन्दो द्वादस,
भारद्वाजो अन्तिमदेहवारी ॥

10 “वोवि^७ महानामो अयो पि उत्तरो,
केसी सिखी सुन्दरो द्वारभाजो^८ ।
तिस्सूपत्तिस्सा भववन्वनच्छिदा,
उपसिखि^९ तण्हच्छिदो च सिखरि^{१०} ॥

15 “बुद्धो अहु मङ्गलो वीतरागो,
उसभच्छिदा जालिनि दुक्खमूलं ।
सन्तं पदं अज्जगमोपनीतो^{११},
उपोसथो सुन्दरो सच्चमानो ॥

R. 71 “जेतो जयन्तो पदुमो उप्पलो च,
पदुमुत्तरो रक्खितो पव्वतो च ।
मानत्यद्धो सोभितो वीतरागो,
20 कण्हो च बुद्धो सुविमुत्तचित्तो ॥

B. 116 “एते च अञ्जे च महानुभावा,
पच्चेकबुद्धा भवनेत्तिखीणा ।
ते सव्वसङ्गातिगते महेसी,
परिनिव्वुत्ते वन्दथ अप्पमेय्ये” ति ॥

— ० —

१ केतुम्भरागो-मी०, स्या०, रो० । २ सुपत्तिट्ठितो-मी० । ३ उज्जयो-मी० ।
४ मुनी-मी०, रो० । ५-६ आनन्दनन्दो-मी०, स्या०, रो० । ७ बोयी-मी० ।
८ भारद्वाजो-मी०, स्या०, रो० । ९ उपनीतो-मी०, स्या०, रो० । १० सीदरी-मी०,
स्या०, रो० । ११ अज्जगमूपनीतो-स्या०, रो०, अज्जगमूपनीतो-मी० ।

१७. महाचत्तारीसकसुत्तं

§ १. वीसति कुसलपवखा

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच - “अरियं वो, भिक्खवे, सम्मासमाधिं देसेस्सामि” सउपनिसं सपरिक्खारं। तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासि- 5 स्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच -

“कतमो च, भिक्खवे, अरियो सम्मासमाधि सउपनिसो सपरिक्खारो? सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति; या खो, 10 भिक्खवे, इमेहि सत्तहङ्गेहि चित्तस्स एकगता परिक्खता - अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियो सम्मासमाधि सउपनिसो इति पि, सपरिक्खारो इति पि”। तत्र, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुंस्वङ्गमा होति। कथं च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुंस्वङ्गमा होति? मिच्छादिट्ठि ‘मिच्छादिट्ठी’ ति पजानाति, सम्मादिट्ठि ‘सम्मादिट्ठी’ ति पजानाति - सास्स होति 15 सम्मादिट्ठि।

“कतमा च, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि? ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हृतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं’ कम्मनं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मा- 20 पटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ ति - अयं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि।

117

“कतमा च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि ? सम्मादिट्ठि पहं, भिक्खवे, द्वायं वदामि—अत्थि, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि सासवा पुञ्चभागिया उपधिवेपक्का; अत्थि, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि अरिया अनासवा लोकुत्तरा मग्गङ्गा। कतमा च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि सासवा पुञ्चभागिया उपधिवेपक्का ? ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुतं, अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मनं फलं विपाक्को, अत्थि अयं लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि लोके समणद्वाह्मणा सम्मग्गता सम्मापट्ठिपत्ता ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्तो’ ति—अयं, भिक्खवे; सम्मादिट्ठि सासवा पुञ्चभागिया उपधिवेपक्का।

“कतमा च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि अरिया अनासवा लोकुत्तरा मग्गङ्गा ? या खो, भिक्खवे, अरियचित्तस्स अनासवचित्तस्स अरियमग्गसमङ्गिनो’ अरियमग्गं भावयतो पञ्जा पञ्चिन्द्रियं पञ्जावलं धम्मविचयसम्बोज्जङ्गो सम्मादिट्ठि मग्गङ्गं—अयं वुच्चति’, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि अरिया अनासवा लोकुत्तरा मग्गङ्गा। सो’ मिच्छादिट्ठिया पहानाय’ वायमति, सम्मादिट्ठिया, उपसम्पदाय, स्वास्स’ होति सम्मावायामो। सो सतो मिच्छादिट्ठि पजहति, सतो सम्मादिट्ठि उपसम्पज्ज विहरति, सास्स होति सम्मासति। इतियिमे’ तयो धम्मा सम्मादिट्ठि अनुपरिधावन्ति अनुपरिवत्तन्ति, सेय्यथीदं— सम्मादिट्ठि, सम्मावायामो, सम्मासति।

R- 73

२. “तत्र, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति। कथं च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति ? मिच्छासङ्कप्पं ‘मिच्छासङ्कप्पो’ ति पजानाति, सम्मासङ्कप्पं ‘सम्मासङ्कप्पो’ ति पजानाति, सास्स होति सम्मादिट्ठि। कतमो च, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो ? कामसङ्कप्पो, व्यापादसङ्कप्पो, विहिंसासङ्कप्पो—अयं, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्मासङ्कप्पो ? सम्मासङ्कप्पं पहं,

१. अत्थिमग्गस्य मग्गङ्गिनो—सी०, रो०। २. सी०, म्या०, रो० पोथकेमु नत्थि।
३. यो—सी०, रो०। ४. पहानाय—यी०। ५. साम्य—सी०, रो०। ६. इतियिमे—स्वा०, रो०; इतिमे—सी०। ७. कतमा—सी०।

भिक्षवे, द्वायं वदामि—अत्थि, भिक्षवे, सम्मासङ्कप्पो सासवो पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को; अत्थि, भिक्षवे, सम्मासङ्कप्पो अरियो अनासवो लोकुत्तरो मग्गङ्गो। कतमो च, भिक्षवे, सम्मासङ्कप्पो सासवो पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को? नेक्खम्मसङ्कप्पो, अव्यापाद-सङ्कप्पो, अविहिंसासङ्कप्पो—अयं, भिक्षवे, सम्मासङ्कप्पो सासवो 5 पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को।

B. 118

“कतमो च, भिक्षवे, सम्मासङ्कप्पो अरियो अनासवो लोकुत्तरो मग्गङ्गो? यो खो, भिक्षवे, अरियचित्तस्स अनासवचित्तस्स अरियमग्गसमङ्गिनो अरियमग्गं भावयतो तक्को वितक्को सङ्कप्पो अप्पना^१ व्यप्पना^२ चेतसो अभिनिरोपना वचीसङ्कारो—अयं, भिक्षवे, 10 सम्मासङ्कप्पो अरियो अनासवो लोकुत्तरो मग्गङ्गो। सो मिच्छा-सङ्कप्पस्स पहानाय वायमति, सम्मासङ्कप्पस्स उपसम्पदाय, स्वास्स^३ होति सम्मावायामो। सो सतो मिच्छासङ्कप्पं पजहति, सतो सम्मा-सङ्कप्पं उपसम्पज्ज विहरति; सास्स होति सम्मासति। इतियिमे तयो धम्मा सम्मासङ्कप्पं अनुपरिधावन्ति अनुपरिवत्तन्ति, सेय्यथीदं— 15 सम्मादिट्ठि, सम्मावायामो, सम्मासति।

३. “तत्र, भिक्षवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति। कथं च, भिक्षवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति? मिच्छावाचं ‘मिच्छावाचा’ ति पजानाति, सम्मावाचं ‘सम्मावाचा’ ति पजानाति; सास्स होति सम्मादिट्ठि। कतमा च, भिक्षवे, मिच्छावाचा? मुसावादो, पिसुणा 20 वाचा, फरसा वाचा, सम्फप्पलापो—अयं, भिक्षवे, मिच्छावाचा। कतमा च, भिक्षवे, सम्मावाचा? सम्मावाचं पहं, भिक्षवे, द्वायं वदामि—अत्थि, भिक्षवे, सम्मावाचा सासवा पुञ्जभागिया उपधिवेपक्का; अत्थि, भिक्षवे, सम्मावाचा अरिया अनासवा लोकुत्तरा मग्गङ्गा। कतमा च, भिक्षवे, सम्मावाचा सासवा पुञ्जभागिया 25 उपधिवेपक्का? मुसावादा वैरमणी, पिसुणाय वाचाय वैरमणी, फरसाय वाचाय वैरमणी, सम्फप्पलापा वैरमणी—अयं, भिक्षवे, सम्मावाचा सासवा पुञ्जभागिया उपधिवेपक्का। कतमा च, भिक्षवे,

B. 74

१. इयं—सी०, स्था०, रो०। २. अप्पणा—सी०। ३. व्यप्पणा—गी०; व्यप्पना—रो०। ४. त्वस्स—सी० रो०।

सम्मावाचा अरिया अनासवा लोकुत्तरा मग्गङ्गा ? या खो, भिक्खवे, अरियचित्तस्स अनासवचित्तस्स अरियमग्गसमङ्गिनो अरियमग्ग भावयतो चतूहि^१ वचीदुच्चरितेहि आरति विरति पटिविरति वेरमणी -अय, भिक्खवे, सम्मावाचा अरिया अनासवा लोकुत्तरा मग्गङ्गा।

8 सो मिच्छावाचाय पहानाय वायमति, सम्मावाचाय उपसम्पदाय; स्वास्स होति सम्मावायामो। सो सतो मिच्छावाच पजहति, सतो सम्मावाच उपसम्पज्ज विहरति, सास्स होति सम्मासति। इतियिमे तयो धम्मा सम्मावाच अनुपरिधावन्ति अनुपरिवत्तन्ति, सेय्यथीद - सम्मादिट्ठि, सम्मावायामो, सम्मासति।

10 ४ "तत्र, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति। कथं च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति? मिच्छाकम्मन्त 'मिच्छा-कम्मन्तो' ति पजानाति, सम्माकम्मन्त 'सम्माकम्मन्तो' ति पजानाति, सास्स होति सम्मादिट्ठि। कतमो च, भिक्खवे, मिच्छाकम्मन्तो? पाणातिपातो, अदिन्नादान, कामेसुमिच्छाचारो -अय, भिक्खवे, मिच्छाकम्मन्तो। कतमो च, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो? सम्मा-कम्मन्त पह, भिक्खवे, द्वाय वदामि -अत्थि, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो सासवो पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को, अत्थि, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो अरियो अनासवो लोकुत्तरो मग्गङ्गो। कतमो च, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो सासवो पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को? अत्थि, भिक्खवे, पाणातिपाता वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी -अय, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो सासवो पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को। कतमो च, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो अरियो अनासवो लोकुत्तरो मग्गङ्गो? या खो, भिक्खवे, अरियचित्तस्स अनासवचित्तस्स अरियमग्गसमङ्गिनो अरियमग्ग भावयतो तीहि^२ कायदुच्चरितेहि आरति विरति पटि-
1 73 25 विरति वेरमणी -अय, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो अरियो अनासवो लोकुत्तरो मग्गङ्गो। सो मिच्छाकम्मन्तस्स पहानाय वायमति, सम्मा-कम्मन्तस्स उपसम्पदाय, स्वास्स होति सम्मावायामो। सो सतो मिच्छाकम्मन्त पजहति, सतो सम्माकम्मन्त उपसम्पज्ज विहरति, सास्स होति सम्मासति। इतियिमे तयो धम्मा सम्माकम्मन्त अनु-

१ चतुहि पि-सी०, चतूहि पि-स्या०, चो० । २ तीहि पि-सी०, स्या०, रो०।

परिधावन्ति अनुपरिवत्तन्ति, सेय्यथीदं—सम्मादिट्ठि, सम्मावायामो, सम्मासति ।

५. “तत्र, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति । कथं च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति? मिच्छाआजीवं ‘मिच्छा-आजीवो’ ति पजानाति, सम्माआजीवं ‘सम्माआजीवो’ ति पजानाति; सास्स होति सम्मादिट्ठि । कतमो च, भिक्खवे, मिच्छाआजीवो? कुहना, लपना, नेमित्तिकता, निप्पेसिकता, लाभेन लाभं निज्जिगि-सनता’—अयं, भिक्खवे, मिच्छाआजीवो । कतमो च, भिक्खवे, सम्माआजीवो? सम्माआजीवं प्हं, भिक्खवे, द्वायं वदामि—अत्थि, भिक्खवे, सम्माआजीवो सासवो पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को; अत्थि, भिक्खवे, सम्माआजीवो अरियो अनासवो लोक्कुत्तरो मग्गङ्गो । कतमो च, भिक्खवे, सम्माआजीवो सासवो पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को? इध, भिक्खवे, अरियसावको मिच्छाआजीवं पहाय सम्मा-आजीवेन जीविकं कप्पेति—अयं, भिक्खवे, सम्माआजीवो सासवो पुञ्जभागियो उपधिवेपक्को । कतमो च, भिक्खवे, सम्माआजीवो अरियो अनासवो लोक्कुत्तरो मग्गङ्गो? या खो, भिक्खवे, अरिय-चित्तस्स अनासवचित्तस्स अरियमग्गसमङ्गिनो अरियमग्गं भावयतो मिच्छाआजीवा आरति विरति पटिविरति वेरमणी—अयं, भिक्खवे, सम्माआजीवो अरियो अनासवो लोक्कुत्तरो मग्गङ्गो । सो मिच्छाआजी-वस्स पहानाय वायमति, सम्माआजीवस्स उपसम्पदाय; स्वास्स होति सम्मावायामो । सो सतो मिच्छाआजीवं पजहति, सतो सम्मा-आजीवं उपसम्पज्ज विहरति; सास्स होति सम्मासति । इतियिमे तयो धम्मा सम्माआजीवं अनुपरिधावन्ति अनुपरिवत्तन्ति, सेय्यथीदं—सम्मादिट्ठि, सम्मावायामो, सम्मासति ।

६. “तत्र, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति । कथं च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति? सम्मादिट्ठिस्स, भिक्खवे, सम्मासङ्कप्पो प्होति, सम्मासङ्कप्पस्स सम्मावाचा प्होति, सम्मा-वाचस्स सम्माकम्मन्तो प्होति, सम्माकम्मन्तस्स सम्माआजीवो प्होति, सम्माआजीवस्स सम्मावायामो प्होति, सम्मावायामस्स

सम्मासति प्होति, सम्मासतिस्स सम्मासमाधि प्होति, सम्मासमाधिस्स सम्माबाणं प्होति, सम्माबाणस्स सम्माविमुत्ति प्होति। इति खो, भिक्खवे, अट्टङ्गसमन्नागतो सेक्खो^१, दसङ्गसमन्नागतो अरहा होति।

§ २. वीसति अकुसलपक्खा

७. "तत्र, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति। कथं च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि पुव्वङ्गमा होति? सम्मादिट्ठिस्स, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि निज्जिण्णा होति। ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति। सम्मादिट्ठिपच्चया अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति।
- १० सम्मासङ्कप्पस्स, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो निज्जिण्णो होति ...पे०... सम्मावाचस्स, भिक्खवे, मिच्छावाचा निज्जिण्णा होति ... सम्माकम्मन्तस्स, भिक्खवे, मिच्छाकम्मन्तो निज्जिण्णो होति ... सम्मावाजीवस्स, भिक्खवे, मिच्छावाजीवो निज्जिण्णो होति ... सम्मावायामस्स, भिक्खवे, मिच्छावायामो निज्जिण्णो होति ... सम्मासतिस्स, भिक्खवे,
- १५ मिच्छासति निज्जिण्णा होति ... सम्मासमाधिस्स, भिक्खवे, मिच्छासमाधि निज्जिण्णो होति ... सम्माबाणस्स, भिक्खवे, मिच्छाबाणं निज्जिण्णं होति ... सम्माविमुत्तस्स, भिक्खवे, मिच्छाविमुत्ति निज्जिण्णा होति। ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति। सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके
- २० कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति।

"इति खो, भिक्खवे, वीसति कुसलपक्खा, वीसति अकुसलपक्खा—महाचत्तारीसको धम्मपरियायो पवत्तितो अप्पटिवत्तियो समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकास्मि।

८. "यो हि कोचि, भिक्खवे, समणो वा ब्राह्मणो वा इमं महाचत्तारीसकं धम्मपरियायं गरहितव्वं पटिक्कोसितव्वं मञ्चेय्य तस्स दिट्ठेव धम्मे दस सहयम्मिका वादानुवादा गारय्हं ठानं आग-

१. संघो—म्या०; संघो पटिपदो—रो०; संघो पटिपदा—मी०।

च्छन्ति—सम्मारिद्धिं चे भवं गरहति, ये च मिच्छादिद्वी समण-
 ब्राह्मणा ते भोतो पुज्जा, ते भोतो पासंसा; सम्मासङ्कप्पं चे भवं
 गरहति, ये च मिच्छासङ्कप्पा समणब्राह्मणा ते भोतो पुज्जा, ते भोतो
 पासंसा; सम्मावाचं चे भवं गरहति ...पे०... सम्माकम्मन्तं चे भवं
 गरहति ... सम्मावाजीवं चे भवं गरहति ... सम्मावायामं चे भवं गरहति ६
 ... सम्मासतिं चे भवं गरहति ... सम्मासमाधिं चे भवं गरहति ... सम्मा-
 जाणं चे भवं गरहति ... सम्माविमुत्तिं चे भवं गरहति, ये च मिच्छा-
 विमुत्ती समणब्राह्मणा ते भोतो पुज्जा, ते भोतो पासंसा। यो कोचि,
 भिक्खवे, समणो वा ब्राह्मणो वा इमं महाचत्तारीसकं धम्मपरियायं
 गरहितव्वं पटिक्कोसितव्वं मञ्जेय्य तस्स दिट्ठेव धम्मे इमे दस 10
 सहधम्मिका वादानुवादा गारय्हं ठानं आगच्छन्ति। ये पि ते,
 भिक्खवे, अहेसुं ओक्कला^१ वयभिञ्जा^२ अहेतुवादा अकिरियवादा
 नत्थिकवादा ते पि महाचत्तारीसकं धम्मपरियायं न गरहितव्वं न
 पटिक्कोसितव्वं मञ्जेय्युं। तं किस्स हेतु? निन्दाव्यारोसउपारम्भ-
 भया” ति। 16

R. 78

B. 122

९. इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
 अभिनन्दुं ति।

— ० —

१८. आनापानसतिसुतं

§ १. पुद्गरामे भिक्खूनं धम्मदेसना

१. एव मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
पुद्गरामे मिगारमातुपासादे सम्बहुलैहि अभिञ्जातेहि अभिञ्जातेहि
थेरेहि सावकेहि सद्धि - आयस्मता च सारिपुत्तेन आयस्मता च महा-
मोगल्लानेन आयस्मता च महाकस्सपेन आयस्मता च महाकच्चायनेन
५ आयस्मता च महाकोट्टितेन^१ आयस्मता च महाकप्पिनेन आयस्मता च
महाचुन्देन आयस्मता^२ च अनुरुद्धेन^३ आयस्मता च रेवतेन आयस्मता
च आनन्देन, अञ्जेहि च अभिञ्जातेहि अभिञ्जातेहि थेरेहि सावकेहि
सद्धि ।

तेन सो पन समयेन थेरा भिक्खू नवे भिक्खू ओवदन्ति
१० अनुसासन्ति। अप्पेकच्चे थेरा भिक्खू दस पि भिक्खू ओवदन्ति
अनुसासन्ति, अप्पेकच्चे थेरा भिक्खू वीस^४ पि भिक्खू ओवदन्ति अनु-
सासन्ति, अप्पेकच्चे थेरा भिक्खू तिसं पि भिक्खू ओवदन्ति अनु-
सासन्ति, अप्पेकच्चे थेरा भिक्खू चत्तारीस^५ पि भिक्खू ओवदन्ति अनु-
सासन्ति। ते च नवा भिक्खू थेरेहि भिक्खूहि ओवदियमाना
१५ अनुसासियमाना उळारं^६ पुव्वेनापरं विसेसं जानन्ति^७ ।

२. तेन सो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे पत्तरसे^८ पवार-
णाय पुण्णाय पुण्णमाय रत्तिया भिक्खुसङ्घपरिवुतो अट्ठभोकासे
निसिन्नो होति। अथ सो भगवा तुण्हीभूत तुण्हीभूत^९ भिक्खुसङ्घं
अनुविलोकेत्वा भिक्खू आमन्तेसि - "आरद्धोस्मि, भिवसवे, इमाय
२० पटिपदाय; आरद्धचित्तोस्मि, भिक्खवे, इमाय पटिपदाय। तस्मात्तिह,
भिक्खवे, भिय्यो^{१०} सोमत्ताय^{११} विरियं^{१२} आरभथ अप्पत्तस्स पत्तिया,

१ आनापानम्मनिमुत्त - म०। २ महामांडुत्तेन - म०। ३-३. स्या० पोत्यके
नरिय। ४ वीमानिनि - मी०, रो०। ५ चत्तारोम - स्या०। ६ ओळार - स्या०।
७ पत्ताननि - स्या०। ८ पत्तरसे - स्या०। ९ स्या० पोत्यके नरिय। १०-१०. भिय्यो-
मोमत्ताय - रो०। ११ वीणिय - म०।

अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इधेवाहं
 सावत्थियं कोमुदिं चातुमासिनिं आगमेस्सामी” ति । अस्सोसुं खो
 जानपदा भिक्खू—“भगवा किर तत्थेव सावत्थियं कोमुदिं चातु-
 मासिनिं आगमेस्सती” ति । ते जानपदा भिक्खू सावत्थियं ओसरन्ति
 भगवन्तं दस्सनाय । ते च खो थेरा भिक्खू भिय्यो सोमत्ताय नवे
 भिक्खू ओवदन्ति अनुसासन्ति, अप्पेकच्चे थेरा भिक्खू दस पि
 भिक्खू ओवदन्ति अनुसासन्ति, अप्पेकच्चे थेरा भिक्खू वीसं पि
 भिक्खू ओवदन्ति अनुसासन्ति, अप्पेकच्चे थेरा भिक्खू तिसं पि भिक्खू
 ओवदन्ति अनुसासन्ति, अप्पेकच्चे थेरा भिक्खू चत्तारीसं पि भिक्खू
 ओवदन्ति अनुसासन्ति । ते च नवा भिक्खू थेरेहिं भिक्खूहिं ओवदिय-
 माना अनुसासियमाना उल्लारं पुब्बेनापरं विसेसं जानन्ति ।

३. तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे पन्नरसे कोमु-
 दिया चातुमासिनिया पुण्णाय पुण्णमाय रत्तिथा भिक्खुसङ्घपरिवुतो
 अब्भोकासे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं
 भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा भिक्खू आमन्तेसि—“अपलापायं, भिक्खवे,
 परिसा; निप्पलापायं, भिक्खवे, परिसा; सुद्धा^१ सारे^२ पतिट्ठिता ।
 तथारूपो अयं, भिक्खवे, भिक्खुसङ्घो; तथारूपा अयं, भिक्खवे,
 परिसा यथारूपा परिसा आहुनेय्या पाहुनेय्या दक्खिणेय्या अञ्जलि-
 करणीया अनुत्तरं पुञ्जकखेतं लोकस्स । तथारूपो अयं, भिक्खवे,
 भिक्खुसङ्घो; तथारूपा अयं, भिक्खवे, परिसा यथारूपाय परिसाय
 अप्पं दिन्नं बहु होति, बहुं दिन्नं बहुतरं । तथारूपो अयं, भिक्खवे,
 भिक्खुसङ्घो; तथारूपा अयं, भिक्खवे, परिसा यथारूपा परिसा
 दुल्लभा दस्सनाय लोकस्स । तथारूपो अयं, भिक्खवे, भिक्खुसङ्घो;
 तथारूपा अयं, भिक्खवे, परिसा यथारूपं परिसेसं अलं योजनगणनानि
 दस्सनाय गन्तुं पुटोसेना^३ पि ।

४. “सन्ति, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मिं भिक्खुसङ्घे अरहन्तो
 खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था
 परिकखीणभवसंयोजना सम्मदञ्जाविमुत्ता—एवरूपा पि, भिक्खवे,
 सन्ति भिक्खू इमस्मिं भिक्खुसङ्घे । सन्ति, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मिं

भिक्षुसङ्घे पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपात्तिका
तत्थ परिनिव्वायिनो अनावत्तिवम्मा तस्मा लोका-एवरूपा पि,
भिक्षवे, सन्ति भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे । सन्ति, भिक्षवे, भिक्षू
इमस्मि भिक्षुसङ्घे तिण्णं संयोजनानं परिकखया रागदोसमोहानं
५ तनुत्ता सकदागामिनो सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करि-
स्सन्ति-एवरूपा पि, भिक्षवे, सन्ति भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे ।
सन्ति, भिक्षवे, भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे तिण्णं संयोजनानं परि-
कखया सोतापन्ना अविनिपातवम्मा नियता सम्बोधिपरायणा' -एव-
रूपा पि, भिक्षवे, सन्ति भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे ।

- १० "सन्ति, भिक्षवे, भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे चतुन्नं सतिपट्टा-
नानं भावनानुयोगमनुयुत्ता विहरन्ति-एवरूपा पि, भिक्षवे, सन्ति
भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे । सन्ति, भिक्षवे, भिक्षू इमस्मि भिक्षु-
सङ्घे चतुन्नं सम्पपवानानं भावनानुयोगमनुयुत्ता विहरन्ति ... पे०...
चतुन्नं इट्ठिपादानं ... पञ्चन्नं इन्द्रियानं ... पञ्चन्नं बलानं ... सत्तन्नं वोज्झ-
१५ ज्ञानं ... अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स भावनानुयोगमनुयुत्ता विहरन्ति
-एवरूपा पि, भिक्षवे, सन्ति भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे । सन्ति,
भिक्षवे, भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे मेत्ताभावनानुयोगमनुयुत्ता विह-
रन्ति ... करुणाभावनानुयोगमनुयुत्ता विहरन्ति ... मुदिताभावनानुयोग-
मनुयुत्ता विहरन्ति ... उपेक्खाभावनानुयोगमनुयुत्ता विहरन्ति ... असुभ-
२० भावनानुयोगमनुयुत्ता विहरन्ति ... अनिच्चसञ्जाभावनानुयोगमनुयुत्ता
विहरन्ति-एवरूपा पि, भिक्षवे, सन्ति भिक्षू इमस्मि भिक्षु-
सङ्घे । सन्ति, भिक्षवे, भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे आनापानस्सति-
भावनानुयोगमनुयुत्ता' विहरन्ति ।

§ २. आनापानस्सति सतिपट्टाने परिपूरेति

५. "आनापानस्सति, भिक्षवे, भाविता बहुलीकता महप्फला
२५ होति महानिसंसा । आनापानस्सति, भिक्षवे, भाविता बहुलीकता
चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेन्ति । चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुली-
कता सत्त वोज्झङ्गे परिपूरेन्ति । सत्त वोज्झङ्गा भाविता बहुली-
कता विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ति ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो वा रक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिघाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो सतो व अस्स-
सति सतो व पस्ससति ।

B. 125

5

“दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ ति पजानाति; रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ ति पजानाति, रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ ति पजानाति; ‘सव्वकायपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सव्वकायपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं काय-
सङ्खारं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्स-
सिस्सामी’ ति सिक्खति ।

10

“‘पीतिपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पीतिपटि-
संवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘सुखपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’
ति सिक्खति, ‘सुखपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘चित्त-
सङ्खारपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तसङ्खारपटि-
संवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्स-
सिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’
ति सिक्खति ।

16

R. 53

“‘चित्तपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तपटि-
संवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘अभिप्पमोदय चित्तं अस्स-
सिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘अभिप्पमोदयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति;
‘समादहं चित्तं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘समादहं चित्तं पस्ससि-
स्सामी’ ति सिक्खति; ‘विमोचयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति,
‘विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति ।

25

“‘अनिच्चानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘अनिच्चा-
नुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘विरागानुपस्सी अस्ससिस्सामी’
ति सिक्खति, ‘विरागानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘निरोधा-
नुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘निरोधानुपस्सी पस्ससिस्सामी’
ति सिक्खति; ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, 30

‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति । एवं भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा ।

६. “कथं भाविता च, भिक्खवे, अनापानस्सति कथं बहुलीकता चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेत्ति ? यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ ति पजानाति; रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ ति पजानाति, रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ ति पजानाति; ‘सव्वकायपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सव्वकायपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; काये कायानुपस्सी, भिक्खवे, तस्मिं समये भिक्खु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । कायेसु कायञ्चतराहं, भिक्खवे, एवं वदामि यदिदं - अस्सासपस्सासा । तस्मात्तिह, भिक्खवे, काये कायानुपस्सी तस्मिं समये भिक्खु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

७. “यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु ‘पीतिपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पीतिपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘सुखपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सुखपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘चित्तसङ्खारपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तसङ्खारपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, वेदनासु वेदनानुपस्सी, भिक्खवे, तस्मिं समये भिक्खु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । वेदनासु वेदनाञ्चतराहं, भिक्खवे, एवं वदामि यदिदं - अस्सासपस्सासानं साधुक मनसिकारं । तस्मात्तिह, भिक्खवे, वेदनासु वेदनानुपस्सी तस्मिं समये भिक्खु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

- “यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु ‘चित्तपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति;

'अभिप्पमोदयं चित्तं अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'अभिप्पमोदयं चित्तं पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'समादहं चित्तं अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'समादहं चित्तं पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'विमोचयं चित्तं अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; चित्ते चित्तानुपस्सी, भिक्खवे, तस्मिं समये भिक्खु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । नाहं, भिक्खवे, मुटुस्सतिस्स' असम्पजानस्स आनापानस्सतिं वदामि । तस्मातिह, भिक्खवे, चित्ते चित्तानुपस्सी तस्मिं समये भिक्खु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

B. 127

5

"यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु 'अनिच्चानुपस्सी अस्स-सिस्सामी' ति सिक्खति, 'अनिच्चानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'विरागानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'विरागानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'निरोधानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'निरोधानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'पटिनिस्सगानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पटिनिस्सगानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; धम्मेषु धम्मानुपस्सी, भिक्खवे, तस्मिं समये भिक्खु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । सो यं तं अभिज्झादोमनस्सानं पहानं तं पञ्चाय दिस्वा साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । तस्मातिह, भिक्खवे, धम्मेषु धम्मानुपस्सी तस्मिं समये भिक्खु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

15

R. 85

20

"एवं भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एवं बहुलीकता चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति ।

§ ३. सतिपट्टाना बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति

७. "कथं भाविता च, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना कथं बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति? यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, उपट्ठितास्स' तस्मिं समये सति

25

होति असम्मुट्ठा । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो उपट्ठिता सति होति असम्मुट्ठा, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति । सतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

- १) “सो तथासतो विहरन्तो तं धम्मं पञ्जाय पविचिनति पविचयति^१ परिवीमंस आपज्जति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथासतो विहरन्तो तं धम्मं पञ्जाय पविचिनति पविचयति परिवीमंस आपज्जति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, धम्म-
१०) विचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“तस्स तं धम्मं पञ्जाय पविचिनतो पविचयतो परिवीमंसं आपज्जतो आरद्धं होति विरियं असल्लीनं । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो तं धम्मं पञ्जाय पविचिनतो पविचयतो परिवीमंसं आपज्जतो आरद्धं होति विरियं असल्लीनं, विरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो
१५) आरद्धो होति, विरियसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, विरिय-सम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पीतिसम्बो-
२०) ज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो
२५) आरद्धो होति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“पस्सद्विकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पस्सद्विकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, समाधि-

सम्बोज्जङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, समाधिसम्बोज्जङ्गो तस्मिं
समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“सो तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खता होति । यस्मिं
समये, भिक्खवे, भिक्खु तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खता
होति, उपेक्खासम्बोज्जङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, 5
उपेक्खासम्बोज्जङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्जङ्गो
तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

८. “यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु वेदनासु...पे०...चित्ते...पे०...
धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य
लोके अभिज्जादोमनस्सं, उपट्ठितास्स तस्मिं समये सति होति अस- 10
म्मुट्ठा’ । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो उपट्ठिता सति होति
असम्मुट्ठा, सतिसम्बोज्जङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति,
सतिसम्बोज्जङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, सतिसम्बोज्जङ्गो
तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“सो तथासतो विहरन्तो तं धम्मं पञ्जाय पविचिनति 15
पविचयति परिवीमंसं आपज्जति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु
तथासतो विहरन्तो तं धम्मं पञ्जाय पविचिनति पविचयति परिवीमंसं
आपज्जति, धम्मविचयसम्बोज्जङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो
होति, धम्मविचयसम्बोज्जङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, धम्म- 20
विचयसम्बोज्जङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“तस्स तं धम्मं पञ्जाय पविचिनतो पविचयतो परिवीमंसं
आपज्जतो आरद्धं होति विरियं असल्लीनं । यस्मिं समये, भिक्खवे,
भिक्खुनो तं धम्मं पञ्जाय पविचिनतो पविचयतो परिवीमंसं आपज्जतो
आरद्धं होति विरियं असल्लीनं, विरियसम्बोज्जङ्गो तस्मिं समये
भिक्खुनो आरद्धो होति, विरियसम्बोज्जङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, 25
विरियसम्बोज्जङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा । यस्मिं समये,
भिक्खवे, भिक्खुनो आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा,
पीतिसम्बोज्जङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पीतिसम्बो-

ज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“पस्सद्विकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पस्सद्विकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, समाधिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“सो तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । एवं भाविता सो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना एवं बहुलीकता सत्त सम्बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ।

९. “कयं भाविता च, भिक्खवे, सत्त वोज्झङ्गा कयं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सत्तिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्मग्गपरिणामिं; वम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति .. पे० ... विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति .. पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति . पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति उपेक्खामसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्मग्गपरिणामिं । एवं भाविता सो, भिक्खवे, सत्त वोज्झङ्गा एव बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती” ति ।

१० इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।

१६. कायगतासतिसुत्तं

§ १. कायानुपस्सना

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो सम्बहुलानं भिक्खूनं
पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं उपट्टानसालायं सन्निसिन्नानं सन्नि-
पत्तितानं अयमन्तराकथा उदपादि - “अच्छरियं, आवुसो, अब्भुतं,
आवुसो! यावञ्चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-
सम्बुद्धेन कायगतासति भाविता बहुलीकता महप्फला वुत्ता महा-
निसंसा” ति। अयं च हिदं तेसं भिक्खूनं अन्तराकथा विप्पकता होति,
अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लानां वुट्ठितो येन उपट्टानसाला
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो
भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय
सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता” ति ?

B. 131

5

10

“इध, भन्ते, अम्हाकं पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं
उपट्टानसालायं सन्निसिन्नानं सन्निपत्तितानं अयमन्तराकथा उदपादि -
‘अच्छरियं, आवुसो, अब्भुतं, आवुसो! यावञ्चिदं तेन भगवता जानता
पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन कायगतासति भाविता बहुलीकता
महप्फला वुत्ता महानिसंसा’ ति। अयं खो नो, भन्ते, अन्तराकथा
विप्पकता, अथ भगवा अनुप्पत्तो” ति।

R. 89

15

(१) आनापानसति

२. “कथं भाविता च, भिक्खवे, कायगतासति कथं बहुलीकता
महप्फला होति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो वा
स्वस्वमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा
उजुं कायं पणिघाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा। सो सतो व अस्ससति

20

सतो व पस्ससति, दीघ वा अस्ससन्तो 'दीघ अस्ससामी' ति पजानाति, दीघ वा पस्ससन्तो 'दीघ पस्ससामी' ति पजानाति; रस्स वा अस्ससन्तो 'रस्स अस्ससामी' ति पजानाति, रस्स वा पस्ससन्तो 'रस्स पस्ससामी' ति पजानाति, 'सव्वकायपटिसवेदी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'सव्वकायपटिसवेदी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पस्सम्भय कायसह्वार अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पस्सम्भय कायसह्वार पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति। तस्स एव अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ये गेहसिता सरसङ्कप्पा ते पहीयन्ति। तेस पहाना अज्झत्तमेव चित्त सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि' होति'⁵ समाधियति। एव, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासति भावेति।¹⁰

(२) इरियापयसति

B 132

३ "पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खु गच्छन्तो वा 'गच्छामी' ति पजानाति, ठितो वा 'ठितोम्ही' ति पजानाति, निसिन्नो वा 'निसिन्नोम्ही' ति पजानाति, सथानो वा 'सथानोम्ही' ति पजानाति। यथा यथा वा पनस्स कायो पणिहितो तथा तथा न पजानाति। तस्स एव¹⁵ अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ये गेहसिता सरसङ्कप्पा ते पहीयन्ति। तेस पहाना अज्झत्तमेव चित्त सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि होति समाधियति। एव पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासति भावेति।

R 80

"पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खु अभिक्कन्ते पटिवकन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिञ्जिते' पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते सायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चार-पस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति। तस्स एव अप्पमत्तस्स²⁰ आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ये गेहसिता सरसङ्कप्पा ते पहीयन्ति। तेस पहाना अज्झत्तमेव चित्त सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि होति समाधियति। एव पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासति भावेति।

(३) द्वितिसाकारसति

४. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं उद्धं पादतला अधो केसमत्थका तच्चपरियन्तं पूरं नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति - 'अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मंसं न्हारु' अट्ठि^१ अट्ठिमिञ्जं^२ वक्कं हृदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो सिद्धाणिका लसिका मुत्तं^३ ति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, उभतोमुखा पुतोळि^४ पूरा नाना-विहितस्स धञ्जस्स, सेय्यथीदं - सालीन वीहीनं मुग्गानं मासानं तिलानं तण्डुलानं, तमेनं चक्खुमा पुरिसो मुञ्चित्वा पच्चवेक्खेय्य - 'इमे साली इमे वीही इमे मुग्गा इमे मासा इमे तिला इमे तण्डुला'^५ ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं उद्धं पादतला अधो केसमत्थका तच्चपरियन्तं पूरं नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति - 'अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मंसं न्हारु अट्ठि अट्ठिमिञ्जं वक्कं हृदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो सिद्धाणिका लसिका मुत्तं^६ ति। तस्स एवं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ये गेहसिता सरसङ्कप्पा ते पहीयन्ति। तेसं पहाना अज्झत्तमेव चित्तं सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि होति समावियति। एवं पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासतिं भावेति।

(४) धातुमनसिकारो

५. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं यथाठितं यथापणिहितं धातुसो पच्चवेक्खति - 'अत्थि इमस्मिं काये पथवी-धातु^१ आपोधातु तेजोधातु वायोधातू' ति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा गाविं वधित्वा चतुमहापथे^२ विलसो विभजित्वा निसिन्नो अस्स; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं यथाठितं यथापणिहितं

१. नराम्-गी०, स्या०, रो०। २. अट्ठी-गी०, रो०, म्या०। ३. अट्ठिमिञ्जा-गी०, रो०। ४. मुनोली-गी०, रो०; मुतोली-स्या०। ५. षड्वीधातु-गी०, म्या०, रो०। ६. चातुमहापथे-गी०।

धातुसो पञ्चवेकत्वति - 'अत्यि इमस्मिं काये पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू' ति । तस्स एवं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ये गेहसिता सरसङ्कप्पा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना अज्जत्तमेव चित्तं सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि होति समाधियति । एवं पि,
 5 भिक्खवे, भिक्खु कायगतासतिं भावेति ।

(५) असुभानुस्सति

६. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सेय्यथापि पस्सेय्य सरीरं सिवथिकाय छड्ढितं एकाहमतं वा द्वीहमतं वा तीहमतं वा उद्धुमातकं विनीलकं विपुव्वकजातं । सो इममेव कायं उपसंहरति - 'अयं पि खो कायो एवंधम्मो एवंभावी एवंअनतीतो' ति । तस्स
 10 एवं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ये गेहसिता सरसङ्कप्पा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना अज्जत्तमेव चित्तं सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि होति समाधियति । एवं पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासतिं भावेति ।

B. 134

"पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सेय्यथापि पस्सेय्य सरीरं सिवथिकाय छड्ढितं काकेहि वा खज्जमानं कुललेहि वा खज्जमानं गिज्जेहि वा खज्जमानं कङ्केहि वा खज्जमानं सुनखेहि वा खज्जमानं व्यग्घेहि वा खज्जमानं दीपीहि वा खज्जमानं सिङ्गालेहि वा खज्जमानं विविधेहि वा पाणकजातेहि खज्जमानं । सो इममेव कायं उपसंहरति - 'अयं पि खो कायो एवंधम्मो एवंभावी एवंअनतीतो' ति । तस्स एवं अप्पमत्तस्स ...पे० ... एवं पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासतिं भावेति ।
 20

B. 92

"पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सेय्यथापि पस्सेय्य सरीरं सिवथिकाय छड्ढितं अट्टिकसङ्खलिकं समंसलोहितं न्हास्सम्बन्वं...पे०... अट्टिकसङ्खलिकं निम्मंसलोहितमक्खितं न्हास्सम्बन्वं...पे०...अट्टिकसङ्खलिकं अपगतमंसलोहितं न्हास्सम्बन्वं...पे०...अट्टिकानि अपगतसम्बन्धानि' दिसाविदिसाविकिखत्तानि अञ्जेन हृत्यट्टिकं अञ्जेन पादट्टिकं
 25

१ मीवविनाय - म्या० । २. एतन्नतीतो - मी० । ३-३. मुवापेहि वा खज्जमानं - मी०, स्या०, रो० । ४. गिगालेहि - मी०, रो० । ५. अपगतनहास्सम्बन्धानि - स्या० ।

अञ्जेन' गोष्फकट्टिकं' अञ्जेन जङ्घट्टिकं अञ्जेन ऊरुट्टिकं अञ्जेन कट्टिकं अञ्जेन फासुकट्टिकं अञ्जेन पिट्टिकण्टकं अञ्जेन खन्धट्टिकं अञ्जेन गीवट्टिकं अञ्जेन हनुकट्टिकं अञ्जेन दन्तट्टिकं अञ्जेन सीसकटाहं । सो इममेव कायं उपसंहरति - 'अयं पि खो कायो एवंधम्मो एवंभावी एवंअनतीतो' ति । तस्स एवं अप्प- 5 मत्तस्स...पे०...एवं पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासति भावेति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सेय्यथापि पस्सेय्य सरीरं सिद- थिकाय छड्ढितं - अट्टिकानि सेतानि सङ्खवण्णपट्टिभागानि' ...पे०... अट्टिकानि पुञ्जकितानि' तेरोवस्सिकानि...पे०...अट्टिकानि पूतीनि चुण्णकजातानि । सो इममेव कायं उपसंहरति - 'अयं पि खो कायो 10 एवंधम्मो एवंभावी एवंअनतीतो' ति । तस्स एवं अप्पमत्तस्स ...पे०...एवं पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासति भावेति ।

· § २. भानसमापत्तिथो

७. “पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं विवेकजेन पीति- सुखेन अभिसन्देति' परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि 15 सव्वावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं" होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, दक्खो न्हापको" वा न्हापकन्तेवासी वा कंसथाले न्हानीय- चुण्णानि" आकिरित्वा उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं सन्नेय्य, सास्स" न्हानीयपिण्ड स्नेहानुगता स्नेहपरेता सन्तरवाहिरा फुटा" स्नेहेन न" च पग्घरिणी"; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं विवेकजेन 20 पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति; नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । तस्स एवं अप्पमत्तस्स...पे०...एवं पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासति भावेति ।

B. 135

B. 04

१-१. सी०, स्या०, रो० पोत्वकेसु नत्वि । २-२. सी०, स्या०, रो० पोत्वकेसु नत्वि ।

३. पिट्टिकं - ग० । ४-४. नी०, स्या०, रो० पोत्वकेसु नत्वि । ५. एनअनतीतो - नी० ।

६. मद्दयप्पूणनिभानि - सी०, स्या०, रो० । ७. पुञ्जकितानि अट्टिकानि - नी०, रो० ।

८-८. पठमज्ञान - नी०, रो० । ९. अभिसन्देति - स्या० । १०. अप्फुटं - नी०, स्या०, रो० ।

११. न्हापको - सी०, स्या०, रो० । १२. न्हापको - सी०, रो०; न्हापको - स्या० ।

१३. सायं - ग० । १४. फुटा - सी०, स्या०; फुटा - रो० । १५. स्या० पोत्वके नत्वि ।

१६. पग्घरिणी - स्या० ।

“पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा
 .पे० .दुत्तियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सो इममेव कायं समाधि-
 जेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति; नास्स
 किञ्चि सव्वावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति।
 ५ सेय्यथापि, भिक्खवे, उदकरहदो गम्भीरो उव्विदोदको। तस्स^१
 नेवस्स पुरत्थिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं न पच्छिमाय दिसाय
 उदकस्स आयमुखं न उत्तराय दिसाय उदकस्स आयमुखं न दक्खि-
 णाय दिसाय उदकस्स आयमुखं; देवो च न कालेन कालं सम्मा
 धार अनुप्पवेच्छेय्य; अथ खो तम्हा^२ व^३ उदकरहदा सीता वारिधारा
 १० उव्विज्जित्वा तमेव उदकरहदं सीतेन वारिना अभिसन्देय्य परि-
 सन्देय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स किञ्चि सव्वावतो उदकरहदस्स
 सीतेन वारिना अप्फुट अस्स; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु इममेव
 काय समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति
 परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स समाधिजेन पीति-
 १५ सुखेन अप्फुटं होति। तस्स एवं अप्पमत्तस्स . पे० ... एवं पि, भिक्खवे,
 भिक्खु कायगतासति भावेति।

“पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु पीतिया च विरागा...पे०...
 ततिय ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सो इममेव कायं निप्पीतिकेन^४
 सुखेन^५ अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि
 २० सव्वावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति। सेय्यथापि,
 भिक्खवे, उप्पलिनिय वा पट्टुमिनिय वा पुण्डरीकिनिय वा अप्पे-
 कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि
 उदके संवद्धानि^६ उदकानुग्गतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि^७, तानि
 याव चग्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिसन्नानि परिसन्नानि
 २५ परिपूरानि परिप्फूटानि^८, नास्स किञ्चि सव्वावत उप्पलान वा
 पदुमान वा पुण्डरीकान वा सीतेन वारिना अप्फुट अस्स, एवमेव
 खो, भिक्खवे, भिक्खु इममेव काय निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति
 परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स

१ ग्या० पाठ्यने नत्थि। २-२ तम्मा-ग्या०। ३-३ निप्पीतिमुपे-ग्या०। ४ सव-
 दानि-ग्या०, रा०, गम्भयानि-ग्या०। ५ अन्तोनिमुग्गपोजानि-ग्या०। ६ परिप्फु-
 तानि-ग्या०, ग्या०, रा०।

निष्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति । तस्स एवं अप्पमत्तस्स...पे०...
एवं पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासति भावेति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सुखस्स च पहाना...पे०...
चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा
परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति; नास्स^१ किञ्चि सव्वावतो ६
कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति । सेय्यथापि,
भिक्खवे, पुरिसो ओदातेन वत्थेन ससीसं पारुपित्वा निसिन्नो अस्स,
त्रास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स ओदातेन वत्थेन अप्फुटं अस्स;
एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियो-
दातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स 10
परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति । तस्स एवं अप्पमत्तस्स
आतापिनो पहित्तस्स विहरतो ये गेहसिता सरसङ्कप्पा ते पहीयन्ति ।
तेसं पहाना अज्झत्तमेव चित्तं सन्तिट्ठति, सन्निसीदति एकोदि होति
समाधियति । एवं पि, भिक्खवे, भिक्खु कायगतासति भावेति ।

§ ३. तस्स मारो ओतारं न लभति

८. “यस्स कस्सच्चि, भिक्खवे, कायगतासति भाविता बहु- 15
लीकता, अन्तो गधावास्स^१ कुसला धम्मा ये केचि विज्जाभागिया ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, यस्स कस्सच्चि महासमुद्दो चेतसा फुटो, अन्तो-
गधावास्स कुन्नदियो या काचि समुद्दङ्गमा; एवमेव खो, भिक्खवे,
यस्स कस्सच्चि कायगतासति भाविता बहुलीकता, अन्तो गधावास्स
कुसला धम्मा ये केचि विज्जाभागिया । 20

“यस्स कस्सच्चि, भिक्खवे, कायगतासति अभाविता अवहु-
लीकता, लभति तस्स मारो ओतारं, लभति तस्स मारो आरम्मणं ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो गरुक्कं सिलागुळं^२ अल्लमत्तिकापुञ्जे ३
पक्खिपेय्य । तं किं मञ्जय, भिक्खवे, अपि नु तं गरुक्कं सिलागुळं
अल्लमत्तिकापुञ्जे लभेथ ओतारं” ति ? 25

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सच्चि कायगतासति अभा- ३
विता अवहुलीकता, लभति तस्स मारो ओतारं, लभति तस्स मारो ३

B. 137

R. 05

आरम्भणं । सेव्ययापि, भिक्षवे, सुखं कटुं कोलापं; अथ पुरिसो
 आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय - 'अग्निं अभिनिव्वत्तेस्सामि, तेजो
 पातुकरिस्सामी' ति । तं किं मञ्जथ, भिक्षवे, अपि नु सो पुरिसो
 अमुं सुखं कटुं कोलापं उत्तरारणि आदाय अभिमन्थेन्तो अग्निं
 ४ अभिनिव्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या" ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्षवे, यस्स कस्सच्चि कायगतासति अभा-
 विता अवहलीकता, लभति तस्स मारो ओतारं, लभति तस्स मारो
 आरम्भणं । सेव्ययापि, भिक्षवे, उदकमणिको रिस्सो तुच्छो आदारो
 10 उपितो; अथ पुरिसो आगच्छेय्य उदकमारं आदाय । तं किं मञ्जथ,
 भिक्षवे, अपि नु सो पुरिसो लभेय्य उदकस्स निक्खेपनं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्षवे, यस्स कस्सच्चि कायगतासति अभा-
 विता अवहलीकता, लभति तस्स मारो ओतारं, लभति तस्स मारो
 15 आरम्भणं ।

९. “यस्स कस्सच्चि, भिक्षवे, कायगतासति भाविता बहु-
 लीकता, न तस्स लभति मारो ओतारं, न तस्स लभति मारो आर-
 म्भणं । सेव्ययापि, भिक्षवे, पुरिसो लहुकं सुत्तगुळं सव्वसारमये
 अगलफळके पविस्सपेय्य । तं किं मञ्जथ, भिक्षवे, अपि नु सो पुरिसो
 20 तं लहुकं सुत्तगुळं सव्वसारमये अगलफळके लभेय्य ओतारं” ति ?
 “नो हेतं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्षवे, यस्स कस्सच्चि कायगतासति भाविता
 बहुलीकता, न तस्स लभति मारो ओतारं, न तस्स लभति मारो
 आरम्भणं । सेव्ययापि, भिक्षवे, अल्लं कटुं सस्नेहं; अथ पुरिसो
 25 आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय - 'अग्निं अभिनिव्वत्तेस्सामि, तेजो
 पातुकरिस्सामी' ति । तं किं मञ्जथ, भिक्षवे, अपि नु सो पुरिसो
 अमुं अल्लं कटुं सस्नेहं उत्तरारणि आदाय अभिमन्थेन्तो अग्निं
 अग्निं व्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सच्चि कायगतासति भाविता बहुलीकता, न तस्स लभति मारो ओतारं, न तस्स लभति मारो आरम्मणं । सेय्यथापि, भिक्खवे, उदकमणिको पूरो उदकस्स सम-
तित्तिको काकपेय्यो आधारे ठपितो; अथ पुरिसो आगच्छेय्य उदकभारं ६
आदाय । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु सो पुरिसो लभेथ उदकस्स
निकखेपनं” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सच्चि कायगतासति भाविता बहुलीकता, न तस्स लभति मारो ओतारं, न तस्स लभति मारो 10
आरम्मणं ।

§ ४. अभिञ्जासच्छिकिरिया

१०. “यस्स कस्सच्चि, भिक्खवे, कायगतासति भाविता बहु-
लीकता, सो यस्स यस्स अभिञ्जासच्छिकरणीयस्स धम्मस्स चित्तं
अभिनिन्नामेति अभिञ्जासच्छिकिरियाय, तत्र तत्रेव सक्खिभव्वतं
पापुणाति सति सति आयतने । सेय्यथापि, भिक्खवे, उदकमणिको 15
पूरो उदकस्स समतित्तिको काकपेय्यो आधारे ठपितो । तमेनं बलवा
पुरिसो यतो यतो आविञ्छेय्य^१, आगच्छेय्य उदकं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सच्चि कायगतासति भाविता
लीकता सो, यस्स यस्स अभिञ्जासच्छिकरणीयस्स धम्मस्स चित्तं 20
अभिनिन्नामेति अभिञ्जासच्छिकिरियाय, तत्र तत्रेव सक्खिभव्वतं
पुणाति सति सति आयतने । सेय्यथापि, भिक्खवे, समे भूमिभागे
पुरस्सा पोक्खरणी अस्स आळिवन्धा^२ पूरा उदकस्स समतित्तिका
कापेय्या । तमेनं बलवा पुरिसो यतो यतो आळि मुञ्चेय्य^३ आग-
च्छेय्य उदकं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

१. सक्खिभव्वतं - स्या०; सक्खिभव्वतं - रो० । २. आवञ्जेय्य - सी०, रो०; आप-
ञ्जेय्य - स्या० । ३. आळिवन्धा - सी०, स्या०, रो० । ४. पञ्चेय्य - स्या० ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि कायगतासति भाविता बहुलीकता, सो यस्स यस्स अभिञ्जासच्छिकरणीयस्स धम्मस्स चित्त अभिनिन्नामेति अभिञ्जासच्छिकरियाय, तत्र तत्रेव सक्खिभव्वतं पापुणाति सति सतिआयतने । सेय्यथापि, भिक्खवे, सुभूमिय चतुमहा-
 5 पथे^१ आजञ्जरथो युत्तो अस्स ठितो थोधस्तपतोदो^२; तमेन दक्खो योग्गाचरियो अस्सदम्मसारथि^३ अभिरहित्वा^४ वामेन हत्थेन रस्मियो गहेत्वा दक्खिणेन हत्थेन पतोदं गहेत्वा येनिच्छक यदिच्छकं सारेय्या पि पच्चासारेय्या पि; एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि काय-
 गतासति भाविता बहुलीकता, सो यस्स यस्स अभिञ्जासच्छिकरणीयस्स
 10 धम्मस्स चित्तं अभिनिन्नामेति अभिञ्जासच्छिकरियाय, तत्र तत्रेव सक्खिभव्वतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

§ ५. कायगताय सतिया दसानिसंसा

११. “कायगताय, भिक्खवे, सतिया आसेविताय भाविताय बहुलीकताय यानीकताय वत्थुकताय अनुद्धिताय परिचिताय सुसमारद्दाय^५ दसानिससा पाटिकद्दा^६ ।

15 “अरतिरतिसहो होति, न च त अरति सहति, उप्पन्न अरति अभिभुय्य^७ विहरति ।

“भयभेरवसहो होति, न च त भयभेरव सहति, उप्पन्न भयभेरव अभिभुय्य विहरति ।

20 “खमो होति सीतन्स उप्पह्मस्स जिघच्छाय पिपासाय डसमकस- वातातपमरीमपसम्फस्सान^८ दुरुत्तान दुरागतान वचनपयान, उप्प- भ्रान सारौरिकान वेदनान दुक्खान तिब्बान^९ खरान^{१०} कटुकान असा- तान अमनापान पाणहरान अधिवामकजातिको होति ।

“चतुन्न ज्ञानान आभिचेतसिकान” दिट्ठधम्ममुखविहारान निवामलाभी होति अकिच्छलाभी अकमिग्गलाभी ।

१ चानुम्महाय्ये-मी०, म्या० । २ उमन्नरपदादा-म्या० । ३ ० माग्गो-मी० । ४ अभिरहित्वा-स्सा० । ५ ० इय-मी०, म्या० । ६ पाटिकद्दा वनमे दय-मी० । ७ अभिभुय्य अभिभुय्य-मी०, रा० । ८ ० मग्गिप०-म्या०, ० मिस्सिप०-मी०, रा० । ९ निष्पान-मी०, म्या०, रा० । १० स्या० पाचके नत्थि । ११ अभिवेव-मिन्न-मी०, रा० ।

“सो अनेकविहितं इद्विविधं पञ्चानुभोति । एको पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति, आविभावं” ...पे० ... याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति^१ ।

“दिव्वाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कमन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणाति दिव्वे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च...पे०... । 5

“परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो पटिच्च पजानाति । सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’ ति पजानाति, वीतरागं वा चित्तं ...पे०...सदोसं वा चित्तं...वीतदोस वा चित्तं...समोह वा चित्तं...वीत-मोहं वा चित्तं...सद्धित्तं वा चित्तं... विक्खित्तं वा चित्तं... महग्गतं वा चित्तं... अमहग्गतं वा चित्तं... सउत्तरं वा चित्तं... अनुत्तरं वा चित्तं... 10 समाहितं वा चित्तं... असमाहितं वा चित्तं... विमुत्तं वा चित्तं... अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’ ति पजानाति ।

“सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं—एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ... पे० ... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । 16 R. 09

“दिव्वेन च्चवखुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुव्वण्णे, सुगते दुग्गते यथा-कम्मूपगे सत्ते पजानाति । 20 B. 140

“आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । 20

“कायगताय, भिक्खवे, सतिया आसेविताय भाविताय बहुलीकताय यानीकताय बत्थुकताय अनुट्ठिताय परिचित्ताय सुसमारद्धाय इमे दसानिसंसा पाटिकङ्खा” ति ।

१२. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति । 25

—:०:—

२०. सङ्घारूपपत्तिसुत्तं

१. एवं मे सुत। एक समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि -“ भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु। भगवा एतदवोच -“सङ्घारूपपत्ति वो, भिक्खवे, देसेस्सामि^१, तं सुणाय, साधुक मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति सो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच —

२. “इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, सीलेन समन्नागतो होति, सुतेन समन्नागतो होति, चागेन समन्नागतो होति, पञ्चाय समन्नागतो होति। तस्स एवं होति -‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा खत्तियमहासालानं सहव्यत^२ उपपज्जेय्य’ ति। सो त चित्तं दहति^३, तं चित्तं अधिद्वाति, त चित्तं भावेति। तस्स ते सङ्घारा च विहारा^४ च एव भाविता एवं बहुलीकता तन्नपपत्तिया सवत्तन्ति। अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तन्नपपत्तिया संबत्तति।

३. “पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, सीलेन समन्नागतो होति, सुतेन समन्नागतो होति, चागेन समन्नागतो होति, पञ्चाय समन्नागतो होति। तस्स एव होति -‘अहो वताहं कायस्स भेदा पर मरणा ब्राह्मणमहासालान पे० गहपत्तिमहासालानं सहव्यत उपपज्जेय्य’ ति। सो त चित्तं दहति, त चित्तं अधिद्वाति, तं चित्तं भावेति। तस्स ते सङ्घारा च विहारा च एव भाविता एवं बहुलीकता तन्नपपत्तिया सवत्तन्ति। अय, भिक्खवे, मग्गो अयं पटि-
पदा तन्नपपत्तिया सवत्तति।

४ “पुन* च पर, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, सीलेन समन्नागतो होति, सुतेन समन्नागतो होति, चागेन समन्नागतो

१ गङ्गारूपनिमुन - मी०, रा०, सङ्घारूपपत्तिमुन - म्या०। २ देविम्मामि - मी०, म्या०, रा०। ३ गत्तियमहासात्रान वा - म्या०। ४ महव्यत - मी०, रो०। ५ पदद्वि-
म्या०। ६ विहारो - मी०, रो०।

होति, पञ्चाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं होति - 'चातुमहाराजिका'
 देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला' ति । तस्स एवं होति - 'अहो
 वताहं कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहव्यतं
 उपपज्जेय्यं' ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिद्व्वाति, तं चित्तं
 भावेति । तस्स ते सङ्गारा च विहारा च एवं भाविता एवं बहुलोकता 5
 तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुप-
 पत्तिया संवत्तति* ।

५. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सङ्गाय समन्नागतो होति,
 सीलेन समन्नागतो होति, सुतेन समन्नागतो होति, चागेन समन्नागतो
 होति, पञ्चाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं होति - तावतिसा देवा...पे०... 10
 यामा देवा ... तुसिता देवा ... निम्मानरती देवा ... परनिम्मितवसवत्ती
 देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला ति । तस्स एवं होति - 'अहो
 वताहं कायस्स भेदा परं मरणा परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहव्यतं
 उपपज्जेय्यं' ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिद्व्वाति, तं चित्तं
 भावेति । तस्स ते सङ्गारा च विहारा च एवं भाविता एवं बहुलीकता 15 B. 142
 तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया
 संवत्तति ।

६. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सङ्गाय समन्नागतो होति,
 सीलेन समन्नागतो होति, सुतेन समन्नागतो होति, चागेन समन्नागतो
 होति, पञ्चाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं होति - 'सहस्सो ब्रह्मा 20
 दीघायुको वण्णवा सुखवहुलो' ति । सहस्सो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहस्सि-
 लोकधातुं फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा विहरति । ये पि तत्थ सत्ता उप-
 पन्ना ते पि फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा विहरति । सेय्यथापि, भिक्खवे,
 चक्खुमा पुरिसो एकं आमण्डं हत्थे करित्वा पच्चवेक्खेय्य; एवमेव
 खो, भिक्खवे, सहस्सो ब्रह्मा सहस्सिलोकधातुं फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा 25
 विहरति । ये पि तत्थ सत्ता उपपन्ना ते पि फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा
 विहरति । तस्स एवं होति - 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा
 सहस्सस्स ब्रह्मणो सहव्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो तं चित्तं दहति,
 तं चित्तं अधिद्व्वाति, तं चित्तं भावेति । तस्स ते सङ्गारा च विहारा

च एवं भाविता एवं बहुलीकता तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

७. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, सीलेन समन्नागतो होति, सुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागतो होति ।
- ६ तस्स सुत होति - द्विसहस्सो ब्रह्मा ... पे० ... तिसहस्सो ब्रह्मा ... चतुसहस्सो ब्रह्मा ... पञ्चसहस्सो ब्रह्मा दीघायुको वण्णवा सुखवहुलो ति । पञ्चसहस्सो, भिक्खवे, ब्रह्मा पञ्चसहस्सिलोकधातु फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । ये पि तत्थ सत्ता उपपन्ना ते पि फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । सेय्यथापि, भिक्खवे, चक्खुमा पुरिसो पञ्च आमण्डानि
- १० हत्थे करित्वा पञ्चवेक्खेय्य; एवमेव खो, भिक्खवे, पञ्चसहस्सो ब्रह्मा पञ्चसहस्सिलोकधातु फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । ये पि तत्थ सत्ता उपपन्ना ते पि फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । तस्स एवं होति - 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा पञ्चसहस्सस्स ब्रह्मणो सहय्यतं उपपज्जेय्य' ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिद्वीति,
- १३ १५ तं चित्तं भावेति । तस्स ते सद्धारो च विहारो च एवं भाविता एवं बहुलीकता तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अय पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

- ८ "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, सीलेन समन्नागतो होति, सुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागतो होति ।
- २० तस्म मुतं होति - 'दससहस्सो ब्रह्मा दीघायुको वण्णवा सुखवहुलो' ति । दससहस्सो, भिक्खवे, ब्रह्मा दससहस्सिलोकधातु फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । ये पि तत्थ मत्ता उपपन्ना ते पि फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । सेय्यथापि, भिक्खवे, मणि वेळ्ळुरियो भुग्गो जातिमा' अट्ठंसो भुपरिकम्मकनो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भामते' च
- २३ तपते' च विरोचति च, एवमेव खो, भिक्खवे, दससहस्सो ब्रह्मा दससहस्सिलोकधातु फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । ये पि तत्थ मत्ता उपपन्ना ते पि फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । तस्म एवं होति - 'अहो वताहं कायस्म भेदा परं मरणा दससहस्सस्स ब्रह्मणो

१ उन्ना-मी०, स्पा० । २ जनिमा-स्पा० । ३ नामनि-मी०, स्पा०, रो० ।
४ मणि-मी०, स्पा०, रो० पोपत्ते नत्थि ।

सहृद्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिद्वति, तं चित्तं भावेति । तस्स ते सङ्खारा च विहारा च एवं भाविता एवं बहुलीकता तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

९. 'पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, 5
सीलेन ... सुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं
होति—'सतसहस्सो ब्रह्मा दीघायुको वण्णवा सुखबहुलो' ति । सतसहस्सो,
भिक्खवे, ब्रह्मा सतसहस्सिलोकधातुं फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति ।
ये पि तत्थ सत्ता उपपन्ना ते पि फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, निक्खं' जम्बोनदं दक्खकम्ममारपुत्तज्वकामुख- 10
सुकुसलसम्पहट्टं पण्डुकम्बले निक्खित्तं भासते च तपते च विरोचति
च; एवमेव खो, भिक्खवे, सतसहस्सो ब्रह्मा सतसहस्सिलोकधातुं
फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । ये पि तत्थ सत्ता उपपन्ना ते पि
फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । तस्स एवं होति — 'अहो वताहं
कायस्स भेदा परं मरणा सतसहस्सस्स ब्रह्मनो सहृद्यतं उपपज्जेयं' ति । 15 B. 144
सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिद्वति, तं चित्तं भावेति । तस्स ते
सङ्खारा च विहारा च एवं भाविता एवं बहुलीकता तत्रुपपत्तिया
संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

१०. 'पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति,
सीलेन ... सुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं 20
होति—आभा देवा ...पे०... परित्ताभा देवा ... अप्पमाणभा देवा ...
आभस्सरा देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला ति । तस्स एवं होति —
'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा आभस्सरानं देवानं सहृद्यतं उप-
पज्जेय्यं' ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिद्वति, तं चित्तं भावेति ।
तस्स ते सङ्खारा च विहारा च एवं भाविता एवं बहुलीकता तत्रुपपत्तिया 25
संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

११. 'पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति,
सीलेन ... सुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं होति —
परित्तसुभा देवा ...पे०... अप्पमाणसुभा देवा ... सुभकिण्हा देवा दीघा-

युका वण्णवन्तो सुखवहुला ति । तस्स एवं होति - 'अहो वताहं कायस्स भेदा पर मरणा सुभकिण्हान देवानं सहव्यत उपपज्जेय्य' ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिट्ठाति, तं चित्तं भावेति । तस्स ते सद्धारु च विहारु च एव भाविता एवं बहुलीकता तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

१२. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, सीलेन .. सुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं होति- वेहप्फला देवा ... पे० ... अविहा देवा ... अतप्पा देवा ... सुदस्सा देवा ... सुदस्सी देवा ... अकनिट्ठा देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला ति । तस्स एवं होति - 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा अकनिट्ठानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य' ति । सो त चित्तं दहति, तं चित्तं अधिट्ठाति, तं चित्तं भावेति । तस्स ते सद्धारु च विहारु च एवं भाविता एव बहुलीकता तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

१३. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, सीलेन ... मुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं होति - 'आकासानञ्चायतनूपगा देवा दीघायुका चिरट्ठितिका सुखवहुला' ति । तस्म एव होति - 'अहो वताहं कायस्स भेदा पर मरणा आकासानञ्चायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य' ति । सो त चित्तं दहति, त चित्तं अधिट्ठाति, तं चित्तं भावेति । तस्स ते सद्धारु च विहारु च एवं भाविता एव बहुलीकता तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

१४. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्दाय समन्नागतो होति, सीलेन मुतेन चागेन . पञ्जाय समन्नागतो होति । तस्म सुतं होति - 'विज्जाणञ्चायतनूपगा देवा दीघायुका चिरट्ठितिका सुखवहुला' ति । तस्म एव होति - 'अहो वताहं कायस्स भेदा पर मरणा विज्जाणञ्चायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य' ति । सो त चित्तं दहति, त चित्तं अधिट्ठाति, त चित्तं भावेति । तस्स ते सद्धारु च विहारु च एवं भाविता एव बहुलीकता तत्रुपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तत्रुपपत्तिया संवत्तति ।

१५. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्धाय समन्नागतो होति, सीलेन...सुतेन...चागेन...पञ्जाय समन्नागतो होति । तस्स सुतं होति - आकिञ्चञ्जायतनूपगा देवा ... पे० ... नेवसञ्जानासञ्जायतनूपगा देवा दीघायुका चिरद्वितिका सुखवहुला ति । तस्स एवं होति - 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा नेवसञ्जानासञ्जायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिट्ठाति, तं चित्तं भावेति । तस्स ते सङ्घारा च विहारा च एवं भाविता एवं बहुलीकता तन्नपपत्तिया संवत्तन्ति । अयं, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा तन्नपपत्तिया संवत्तति ।

१६. "पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सद्धाय समन्नागतो होति, सीलेन ... सुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागतो होति । तस्स एवं होति - 'अहो वताहं आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यं' ति । सो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं, भिक्खवे, भिक्खु न कत्थञ्चि उपपज्जती" ति ।

१७. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।

अनुपदवग्गो निट्ठितो दुत्तियो ।

तस्सुद्दानं*

अनुपाद - सोधन - पोरिसधम्मो',
सेवितव्व - बहुधातु - विभत्ति' ।
बुद्धस्स' कित्तिनाम चत्तारीसेन',
आनापानो कायगतो उपपत्ति ।

20

—:०:—

* रो० पोट्यके मत्वि । १. अनुपदमोपनपोरिसधम्मा - गी० ; अनुपदमोपनपोरिसधम्मो - स्या० । २. भेविनेन० - गी० । ३ - ३. ० आनापानो - स्या० ; इगिगिळि चत्तारीमन आनापान षायसति अय उपपत्ति - सी० ।

२१. चूळसुञ्जतसुतं

§ १. भगवा सुञ्जताविहारेन विहरति

B. 147,

R. 104

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुञ्जारामे मिगारमातुपासादे। अथ खो आयस्मा आनन्दो सायण्ह-समयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच - "एकमिदं," भन्ते, समयं भगवा सक्केसु विहरति नगरकं नाम सक्कयानं निगमो। तत्थ मे, भन्ते, भगवतो सम्मुखा सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं - 'सुञ्जताविहारे-नाहं, आनन्द, एतरहि बहुलं विहरामी' ति। कच्चि मेतं, भन्ते सुस्सुतं सुग्गहितं सुमनसिकतं सूपधारितं" ति ?

§ २. अविपल्लत्था सुञ्जताधक्कन्ति

१० "तग्घ ते एतं, आनन्द, सुस्सुतं सुग्गहितं सुमनसिकतं सूप-धारितं। पुब्बे पाहं, आनन्द, एतरहि पि" सुञ्जताविहारेन बहुलं विहरामि। सेय्यथापि, आनन्द, अयं मिगारमातुपासादो सुञ्जो हत्थिय-गवस्सवळवेन, सुञ्जो जातरपरजतेन, सुञ्जो इत्थियपुरिससन्निपातेन" अत्थि चैविदं असुञ्जतं यदिदं - भिक्खुसङ्घं पटिच्च एकतं;"
 १५ एवमेव सो, आनन्द, भिक्खु अमनसिकरित्वा गामसञ्जं, अमनसि-करित्वा मनुस्ससञ्जं, अरञ्जमञ्जं पटिच्च मनसि करोति एकतं। तस्स अरञ्जसञ्जाय चित्तं पक्कन्दति पमीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति। सो एवं पजानाति - 'ये अस्सु दरया गामसञ्जं पटिच्च तेव न मन्ति, ये अस्सु दरया मनुस्ससञ्जं पटिच्च तेव न सन्ति, अत्थि
 २० चैवायं दरयमत्ता यदिदं - अरञ्जमञ्जं पटिच्च एकतं' ति। सो

१ नायन्तयमय - म०। २ एकमिदाह - मी०। ३ मुग्गहिं - म्या०। ४ वाह - मी०, म्ना०, रो०। ५ च - मी०, म्ना०, रो०। ६ गवाम्म० - मी०, म्ना०, रो०। ७ इत्थियुग्गि० - म्या०।

‘सुञ्जमिदं सञ्जागतं गामसञ्जाया’ ति पजानाति, ‘सुञ्जमिदं सञ्जागतं मनुस्ससञ्जाया’ ति पजानाति, ‘अत्थि चेविदं असुञ्जतं यदिदं - अरञ्जसञ्जं पटिच्च एकत्तं’ ति। इति यं हि खो तत्थ न होति तेन तं सुञ्जं समनुपस्सति, यं पन तत्थ अवसिट्ठं होति तं ‘सन्तमिदं अत्थी’ ति पजानाति। एवं पिस्स एसा, आनन्द, यथाभुच्चा 5 अविपल्लत्था परिसुद्धा सुञ्जतावक्कन्ति भवति।

R. 105

३. “पुन च परं, आनन्द, भिक्खु अमनसिकरित्वा मनुस्स-सञ्जं, अमनसिकरित्वा अरञ्जसञ्जं, पथवीसञ्जं’ पटिच्च मनसि करोति एकत्तं। तस्स पथवीसञ्जाय चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति। सेय्यथापि, आनन्द, आसभचम्मं^१ सङ्कुसतेन सुविहतं विगतवलिकं^२; एवमेव खो, आनन्द, भिक्खु यं इमिस्सा पथविया उक्कूलविकूलं^३ नदीविदुगं खाणुकण्टकट्टानं^४ पव्वतविसमं तं राब्बं अमनसिकरित्वा पथवीसञ्जं पटिच्च मनसि करोति एकत्तं। तस्स पथवीसञ्जाय चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति। सो एवं पजानाति - ‘ये अस्सु दरथा मनुस्ससञ्जं पटिच्च तेध न सन्ति, ये अस्सु दरथा अरञ्जसञ्जं पटिच्च तेध न सन्ति, अत्थि चेवायं दरथमत्ता’ यदिदं - पथवीसञ्जं पटिच्च एकत्तं’ ति। सो ‘सुञ्ज-मिदं सञ्जागतं मनुस्ससञ्जाया’ ति पजानाति, ‘सुञ्जमिदं सञ्जागतं अरञ्जसञ्जाया’ ति पजानाति, ‘अत्थि चेविदं असुञ्जतं यदिदं - पथवीसञ्जं पटिच्च एकत्तं’ ति। इति यं हि खो तत्थ न होति तेन तं सुञ्जं समनुपस्सति, यं पुत्त तत्थ अवसिट्ठं होति तं ‘सन्तमिदं अत्थी’ ति पजानाति। एवं पिस्स एसा, आनन्द, यथाभुच्चा अविपल्लत्था परिसुद्धा सुञ्जतावक्कन्ति भवति। 16 20

B. 148

४. “पुन च परं, आनन्द, भिक्खु अमनसिकरित्वा अरञ्ज-सञ्जं, अमनसिकरित्वा पथवीसञ्जं, आकासानञ्चायतनसञ्जं पटिच्च मनसि करोति एकत्तं। तस्स आकासानञ्चायतनसञ्जाय चित्तं पक्ख-न्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति। सो एवं पजानाति - ‘ये 25

१. पठनीयञ्जं - गो०, त्या०, रो०। २. उसभचम्मं - रो०। ३. विगतवसिकं - रो०।

४. उक्कूलविकूलं - म्या०; उक्कूलविकूलं - सो०, रो०। ५. गाणुकण्टकट्टानं - त्या०;

० कण्टकापारं - रो०; ० कण्टकापारं - मी०।

100

अस्सु दरया अरञ्जसञ्जं पटिच्च तेव न सन्ति, ये अस्सु दरया पथवीसञ्जं पटिच्च तेव न सन्ति, अत्थि चेवायं दरयमत्ता यदिदं - आकासानञ्चायतनसञ्जं पटिच्च एकत्तं' ति । सो 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं अरञ्जसञ्जाया' ति पजानाति, 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं पथवीसञ्जाया' ति पजानाति, 'अत्थि चेविदं असुञ्जतं यदिदं - आकासानञ्चायतनसञ्जं पटिच्च एकत्तं' ति । इति यं हि खो तत्थ न होति तेन तं सुञ्जं समनुपस्सति, यं पन तत्थ अवसिट्ठं होति तं 'सन्तमिदं अत्थो' ति पजानाति । एवं पिस्स एसा, आनन्द, ययाभुच्चा अविपल्लत्या परिसुद्धा सुञ्जतावक्कन्ति भवति ।

10 ५. "पुन च परं, आनन्द, भिक्खु अमनसिकरित्वा पथवीसञ्ज, अमनसिकरित्वा आकासानञ्चायतनसञ्जं, विञ्जाणञ्चायतनसञ्ज पटिच्च मनसि करोति एकत्त । तस्स विञ्जाणञ्चायतनसञ्जाय चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति । सो एवं पजानाति - 'ये अस्सु दरया पथवीसञ्जं पटिच्च तेव न सन्ति, ये अस्सु दरया आकासानञ्चायतनसञ्जं पटिच्च तेव न सन्ति, अत्थि चेवायं दरयमत्ता यदिदं - विञ्जाणञ्चायतनसञ्जं पटिच्च एकत्तं' ति । सो 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं पथवीसञ्जाया' ति पजानाति, 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं आकासानञ्चायतनसञ्जाया' ति पजानाति, 'अत्थि चेविदं असुञ्जतं यदिदं - विञ्जाणञ्चायतनसञ्जं पटिच्च एकत्तं' ति । इति यं हि खो तत्थ न होति तेन तं सुञ्जं समनुपस्सति, य पन तत्थ अवसिट्ठं होति तं 'सन्तमिदं अत्थो' ति पजानाति । एवं पिस्स एसा, आनन्द, ययाभुच्चा अविपल्लत्या परिसुद्धा सुञ्जतावक्कन्ति भवति ।

B. 149

20 ६. "पुन च पर, आनन्द, भिक्खु अमनसिकरित्वा आकासानञ्चायतनसञ्ज, अमनसिकरित्वा विञ्जाणञ्चायतनसञ्जं, आकिञ्चञ्चायतनसञ्जं पटिच्च मनसि करोति एकत्त । तस्स आकिञ्चञ्चायतनसञ्जाय चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति । सो एवं पजानाति - 'ये अस्सु दरया आकासानञ्चायतनसञ्जं पटिच्च तेव न सन्ति, ये अस्सु दरया विञ्जाणञ्चायतनसञ्जं पटिच्च तेव न सन्ति, अत्थि चेवायं दरयमत्ता यदिदं - आकिञ्चञ्चायतनसञ्जं पटिच्च एकत्तं' ति । सो 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं आकासानञ्चायतनसञ्जाया' ति पजानाति, सुञ्जमिदं सञ्जागतं

॥

विञ्जाणञ्चायतनसञ्जाया' ति पजानाति, 'अत्थि चेविदं असुञ्जतं यदिदं - आकिञ्चायतनसञ्जं पटिच्च एकत्तं' ति। इति यं हि खो तत्थ न होति तेन तं सुञ्जं समनुपस्सति, यं पन तत्थ अवसिट्ठं होति तं 'सन्तमिदं अत्थी' ति पजानाति। एवं पिस्स एसा, आनन्द, यथाभुच्चा अविपल्लत्या परिसुद्धा सुञ्जतावकन्ति भवति। 5

७. "पुन च परं, आनन्द भिक्खु अमनसिकरित्वा विञ्जाणञ्चायतनसञ्जं, अमनसिकरित्वा आकिञ्चञ्जायतनसञ्जं, नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जं पटिच्च मनसि करोति एकत्तं। तस्स नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जाय चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति। सो एवं पजानाति - 'ये अस्सु दरथा विञ्जाणञ्चायतनसञ्जं पटिच्च तेध न सन्ति, ये अस्सु दरथा आकिञ्चञ्जायतनसञ्जं पटिच्च तेध न सन्ति, अत्थि चेवायं दरथमत्ता यदिदं - नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जं पटिच्च एकत्तं' ति। सो 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं विञ्जाणञ्चायतनसञ्जाया' ति पजानाति, 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं आकिञ्चञ्जायतनसञ्जाया' ति पजानाति, 'अत्थि चेविदं असुञ्जतं यदिदं - नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जं पटिच्च एकत्तं' ति। इति यं हि खो तत्थ न होति तेन तं सुञ्जं समनुपस्सति, यं पन तत्थ अवसिट्ठं होति तं 'सन्तमिदं अत्थी' ति पजानाति। एवं पिस्स एसा, आनन्द, यथाभुच्चा अविपल्लत्या परिसुद्धा सुञ्जतावकन्ति भवति। 10

८. "पुन च परं, आनन्द, भिक्खु अमनसिकरित्वा आकिञ्चञ्जायतनसञ्जं, अमनसिकरित्वा नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जं, अनिमित्तं चेतोसमाधिं पटिच्च मनसि करोति एकत्तं। तस्स अनिमित्ते चेतोसमाधिं चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति। सो एवं पजानाति - 'ये अस्सु दरथा आकिञ्चञ्जायतनसञ्जं पटिच्च तेध न सन्ति, ये अस्सु दरथा नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जं पटिच्च तेध न सन्ति, अत्थि चेवायं दरथमत्ता यदिदं - इममेव कायं पटिच्च सञ्जायतनिकं जीवितपच्चया' ति। सो 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं आकिञ्चञ्जायतनसञ्जाया' ति पजानाति, 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जाया' ति पजानाति, 'अत्थि चेविदं असुञ्जतं यदिदं - इममेव कायं पटिच्च सञ्जायतनिकं जीवितपच्चया' ति। इति यं हि खो तत्थ न होति तेन तं सुञ्जं 15 B. 150 20 25 30 R. 108

समनुपस्सति, यं पन तत्थ अवसिट्ठं होति तं 'सन्तमिदं अत्थी' ति पजानाति। एवं पिस्स एसा, आनन्द, यथाभुच्चा अविपल्लत्था परिसुद्धा सुञ्जतावक्कन्ति भवति।

९. "पुन च परं, आनन्द, भिक्खु अमनसिकरित्वा आकिञ्चञ्जायतनसञ्चं, अमनसिकरित्वा नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्चं, अनिमित्तं चेतोसमाधिं पटिच्च मनसि करोति एकत्तं। तस्स अनिमित्ते चेतोसमाधिम्मिह चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति। सो एवं पजानाति - 'अयं पि खो अनिमित्तो चेतोसमाधि अभिसङ्घतो अभिसञ्चेतयिको'। 'यं खो पन किञ्चि अभिसङ्घतं अभिसञ्चेतयिकं' तदनिच्चं निरोधयम्मं' ति पजानाति। तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति। विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति वाणं होति। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति। सो एवं पजानाति - 'ये अस्सु दरथा कामासवं पटिच्च तेघ न सन्ति, ये अस्सु दरथा भवासवं पटिच्च तेघ न सन्ति, ये अस्सु दरथा अविज्जासवं पटिच्च तेघ न सन्ति, अत्थि च्चेवायं दरथमत्ता यदिदं - इममेव कायं पटिच्च सञ्जायतनिकं जीवितपच्चया' ति। सो 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं कामासवेना' ति पजानाति, 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं भवासवेना' ति पजानाति, 'सुञ्जमिदं सञ्जागतं अविज्जासवेना' ति पजानाति, 'अत्थि च्चेविदं असुञ्जतं यदिदं - इममेव कायं पटिच्च सञ्जायतनिकं जीवितपच्चया' ति। इति यं हि गो तत्थ न होति तेन तं सुञ्जं समनुपस्सति, यं पन तत्थ अवसिट्ठं होति तं 'मन्तमिदं अत्थी' ति पजानाति। एव पिस्स' एसा, आनन्द, यथाभुच्चा अविपल्लत्था परिसुद्धा परमानुत्तरा सुञ्जतावक्कन्ति भवति।

१०. "ये पि हि केचि, आनन्द, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा परिसुद्धं परमानुत्तरं सुञ्जतं उपसम्पज्ज विहरिस्सु, सव्वे ते इमं येव परिमुद्ध परमानुत्तर मुञ्जत उपसम्पज्ज विहरिस्सु। ये पि हि केचि, आनन्द, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा परिमुद्धं परमानुत्तर

१ अभिगञ्चेतयिको - म०, रो०। २ अभिमञ्चेतयिको - म०, रो०। ३. गो०, ग्या०, रो० गोपधंमुत्थि।

सुञ्जतं उपसम्पज्ज विहरिस्सन्ति, सब्बे ते इमं येव परिसुद्धं परमानुत्तरं
 सुञ्जतं उपसम्पज्ज विहरिस्सन्ति । ये पि हि केच्चि, आनन्द, एत्तरहि
 समणा वा ब्राह्मणा वा परिसुद्धं परमानुत्तरं सुञ्जतं उपसम्पज्ज विहरन्ति,
 सब्बे ते इमं येव परिसुद्धं परमानुत्तरं सुञ्जतं उपसम्पज्ज विहरन्ति ।
 तस्मात्तिह, आनन्द, 'परिसुद्धं परमानुत्तरं सुञ्जतं उपसम्पज्ज विहरि- ६
 स्सामा" ति - एवं हि वो, आनन्द, सिक्खितव्वं" ति ।

११. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति ।

—:०:—

२२. महासुञ्जतसुत्तं

§ १. सङ्गणिकारामे आदीनवो वूपकठ्ठे आनिसंसो च

१. एवं मे सुत्तं। एकं समय भगवा सक्केसु विहरति कपिल-
वत्युस्मिं निग्रोधारामे। अथ खो भगवा पुव्वण्हसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय कपिलवत्थुं पिण्डाय पाविसि। कपिलवत्युस्मिं
पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तो येन काळखेमकस्स
८ सक्कस्स विहारो तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय। तेन खो पन समयेन
काळखेमकस्स सक्कस्स विहारे सम्बहुलानि सेनासनानि पञ्जत्तानि
होन्ति। अद्दा खो भगवा काळखेमकस्स सक्कस्स विहारे सम्बहुलानि
सेनासनानि पञ्जत्तानि। दिस्वान भगवतो एतदहोसि – “सम्बहुलानि
१० नु खो इध भिक्खू विहरन्ती” ति।

२. तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो सम्बहुलेहि भिक्खूहि
मद्धि घटायमक्कस्स विहारे चीवरकम्म करोति। अथ खो भगवा
सायण्हसमय पटिसल्लाना' वुट्ठितो येन घटायसक्कस्स विहारो तेनुप-
सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो भगवा
१५ आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि – “सम्बहुलानि खो, आनन्द, काळखेम-
कस्स सक्कस्स विहारे सेनासनानि पञ्जत्तानि। सम्बहुला नु खो
एत्य भिक्खू विहरन्ती” ति ?

“सम्बहुलानि, भन्ते, काळखेमकस्स सक्कस्स विहारे सेना-
सनानि पञ्जत्तानि। सम्बहुला भिक्खू एत्य विहरन्ति। चीवरकार-
२० ममयो नो, भन्ते, वत्तती” ति।

“न यो, आनन्द, भिक्खु मोभन्ति सङ्गणिकारामो सङ्गणि-
कारतो सङ्गणिवारामन अनुयुत्तो गणागमो गणरतो गणसम्मुदितो।

सो वतानन्द, भिक्खु सङ्गणिकारामो सङ्गणिकारतो सङ्गणिकारामतं
 अनुयुत्तो गणारामो गणरतो गणसम्मुदितो यं तं नेक्खम्मसुखं पवि-
 वेकसुखं उपसमसुखं सम्बोधिसुखं तस्स सुखस्स निकामलाभी भवि-
 स्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी ति - नेतं ठानं विज्जति । यो च खो
 सो, आनन्द, भिक्खु एको गणस्मा वूपकट्ठो विहरति तस्सेतं भिक्खुनो 5
 पाटिकङ्खं यं तं नेक्खम्मसुखं पविवेकसुखं उपसमसुखं सम्बोधिसुखं
 तस्स सुखस्स निकामलाभी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी
 ति - ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु सङ्गणिकारमो सङ्गणिकरतो सङ्गणि-
 कारामतं अनुयुत्तो गणारामो गणरतो गणसम्मुदितो सामायिकं वा 10
 कन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरिस्सति असामायिकं वा अकुप्पं
 ति - नेतं ठानं विज्जति । यो च खो सो, आनन्द, भिक्खु एको
 गणस्मा वूपकट्ठो विहरति तस्सेतं भिक्खुनो पाटिकङ्खं सामायिकं
 वा कन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरिस्सति असामायिकं वा
 अकुप्पं ति - ठानमेतं विज्जति । 15

B. 153

R. 111

“नाहं, आनन्द, एकं रूपं पि समनुपस्सामि यत्थ रत्तस्स
 यथाभिरत्तस्स^१ रूपस्स विपरिणामञ्जथाभावा न उप्पज्जेय्युं सोक-
 परिदेवदुक्खदोमनस्सूपायासा ।

§ २. कथं तत्त्व सम्पजानो होति

३. “अयं खो पनानन्द, विहारो तथागतेन अभिसम्बुद्धो यदिदं -
 सव्वनिमित्तानं अमनसिकारा अज्जत्तं सुञ्जतं उपसम्पज्ज विहरितुं” 20
 तत्र चे, आनन्द, तथागतं इमिना विहारेण विहरन्तं भवन्ति^२ उपसङ्क-
 मितारो भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो राजानो
 राजमहामत्ता तित्थिया तित्थियसावका । तत्रानन्द, तथागतो विवेक-
 निन्नेनेव चित्तेन विवेकपोणेन विवेकपट्भारेण वूपकट्ठेन नेक्खम्मा-
 भिरतेन व्यन्तीभूतेन सव्वसो आसवट्ठानीयेहि धम्महेहि अञ्जदत्थुं 25
 उय्योजनिकपटिसंयुत्तं येव कथं कत्ता होति । तस्मातिहानन्द, भिक्खु
 चे पि आकङ्खेय्य - ‘अज्जत्तं सुञ्जतं उपसम्पज्ज विहरेय्यं’ ति,

१. गामविसं - शी० । २. यथाभिरत्तस्य - स्या० ; यथाभिरत्तस्य - शी०, रो० ।

३. विहरति - स्या० । ४. भगवन्तं - शी०, स्या० । ५. अञ्जदत्थुं - स्या० ।

तेनानन्द, भिक्खुना अज्झत्तमेव चित्तं सण्ठपेतव्वं सन्निसादेतव्वं एकोदि कातव्वं समादहातव्वं।

४. “कथञ्चानन्द, भिक्खु अज्झत्तमेव चित्तं सण्ठपेति सन्निसादेति एकोदि^१ करोति समादहति ? इवानन्द, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि ... पे० ... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ... पे० ... दुतियं ज्ञानं ... ततियं ज्ञानं ... चतुत्थ ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। एवं खो, आनन्द, भिक्खु अज्झत्तमेव चित्तं सण्ठपेति सन्निसादेति एकोदिं करोति समादहति। सो अज्झत्तं सुञ्जतं मनसि करोति। तस्स अज्झत्तं सुञ्जतं मनसिकरोतो सुञ्ज-
 ६ ताय^२ चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति^३। एवं सन्तमेतं, आनन्द, भिक्खु एवं पजानाति – ‘अज्झत्तं सुञ्जत खो मे मनसिकरोतो अज्झत्तं सुञ्जताय चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चती’ ति। इतिह तत्थ सम्पजानो होति। सो वहिद्धा सुञ्जत मनसि करोति ...पे०... सो अज्झत्तवहिद्धा सुञ्जत
 १० मनसि करोति ...पे०... सो आनेञ्जं मनसि करोति। तस्स आनेञ्जं मनसिकरोतो आनेञ्जाय चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति। एवं सन्तमेतं, आनन्द, भिक्खु एवं पजानाति – ‘आनेञ्जं खो मे’ मनसिकरोतो आनेञ्जाय चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चती’ ति। इतिह तत्थ सम्पजानो
 १५ होति।

“तेनानन्द, भिक्खुना तस्मिं येव पुरिमस्मिं समाधिनिमित्ते अज्झत्तमेव चित्तं सण्ठपेतव्वं सन्निसादेतव्वं एकोदि कातव्वं समाद-
 हातव्वं। सो अज्झत्तं सुञ्जत मनसि करोति। तस्स अज्झत्तं सुञ्जतं मनसिकरोतो अज्झत्त सुञ्जताय चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति
 २३ विमुच्चति। एवं सन्तमेत, आनन्द, भिक्खु एवं पजानाति – ‘अज्झत्तं सुञ्जत खो मे मनसिकरोतो अज्झत्त सुञ्जताय चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चती’ ति। इतिह तत्थ सम्पजानो होति। सो वहिद्धा सुञ्जत मनसि करोति. पे०... सो अज्झत्तवहिद्धा सुञ्जत

१ एकोदि—सी०, म्या०, रो०। २ अज्झत्तं सुञ्जताय—सी०, म्या०, रो०। ३ नाधि-
 दच्चनि—सी०, म्या०। ४ म्या० पाल्यके नत्थि।

मनसि करोति ...पे०... सो आनेञ्जं मनसि करोति । तस्स आनेञ्जं मनसिकरोतो आनेञ्जाय' चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति । एवं सन्तमेतं, आनन्द, भिक्खु एवं पजानाति - 'आनेञ्जं खो मे मनसिकरोतो आनेञ्जाय चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चती' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति ।

5

५. "तस्स चे, आनन्द, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो चङ्कमाय चित्तं नमति, सो चङ्कमति - 'एवं मं चङ्कमन्तं नाभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सविस्सन्ती' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति । तस्स चे, आनन्द, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो ठानाय चित्तं नमति, सो तिट्ठति - 'एवं मं ठित्तं नाभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सविस्सन्ती' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति । तस्स चे, आनन्द, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो निसज्जाय चित्तं नमति, सो निसीदति - 'एवं मं निसिन्नं नाभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सविस्सन्ती' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति । तस्स चे, आनन्द, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो सयनाय चित्तं नमति, सो सयति - 'एवं मं सयन्तं नाभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सविस्सन्ती' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति ।

R. 113

15

"तस्स चे, आनन्द, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो कथाय' चित्तं नमति, सो - 'यायं कथा हीना गम्मा पोथुज्जनिका अनरिया अनत्थसंहिता न निव्विदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निव्वानाय' संवत्तति, सेय्यथीदं - राजकथा चोरकथा महामत्तकथा सेनाकथा भयकथा युद्धकथा अन्नकथा पानकथा वत्थकथा सयनकथा मालाकथा गन्धकथा जातिकथा यानकथा गामकथा निगमकथा नगरकथा जनपदकथा इत्थिकथा सुराकथा' विसिखाकथा कुम्भट्टानकथा पुव्वपेतकथा नानत्तकथा लोकक्खायिका समुद्दक्खायिका इतिभवाभवकथा इति' वा इति' - एवरूपिं कथं न कथेस्सामी' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो

B. 166

20

25

१. आनेञ्जे-मी०, रो० । २. भासाय-स्या०, रो०; भस्ताय-मी० । ३. निव्वानाय-सी० । ४. मूरकथा-स्या०, रो०; पुरिसकथा मुराकथा-सी० । ५-५. स्या० पोथके नत्थि ।

होति । या च खो अयं, आनन्द, कथा अभिसल्लेखिका चेतोविनी-
वरणसप्पाया' एकन्तनिव्विदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय
अभिञ्जाय सम्बोधाय निव्वानाय संवत्तति, सेय्यथीदं - अप्पिच्छकथा
सन्तुट्टिकथा पविवेककथा असंसग्गकथा विरियारम्भकथा^१, सीलकथा
५ समाधिकथा पञ्जाकथा विमुत्तिकथा विमुत्तिबाणदस्सनकथा इति -
'एवरुपिं कथं कथेस्सामी' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति ।

१. 114 "तस्स चे, आनन्द, भिक्खुनो डमिना विहारेण विहरतो
वितक्काय चित्तं नमति, सो - 'ये ते वितक्का हीना गम्मा पोयु-
ज्जनिका अनरिया अनत्थसंहिता न निव्विदाय न विरागाय न
१० निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निव्वानाय
संवत्तन्ति, सेय्यथीदं - कामवितक्को व्यापादवितक्को विहिंसावितक्को
इति एवरुपे' वितक्के न' वितक्केस्सामी' ति । इतिह तत्थ सम्प-
जानो होति । ये च खो इमे, आनन्द, वितक्का अरिया निय्यानिका
निय्यन्ति तक्करस्स सम्मादुक्खक्खयाय, सेय्यथीदं - नेक्खम्मवितक्को
१५ अव्यापादवितक्को अविहिंसावितक्को इति - 'एवरुपे वितक्के वित-
क्केस्सामी' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति ।

६. "पञ्च खो इमे, आनन्द, कामगुणा । कतमे पञ्च ?
चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा^१ कामूपसंहिता
रजनीया, सोतविञ्जेय्या सदा ... धानविञ्जेय्या गन्वा ... जिह्वाविञ्जेय्या
२० रसा ... कायविञ्जेय्या फोट्टुवा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा, कामूप-
संहिता रजनीया - इमे खो, आनन्द, पञ्च कामगुणा यत्थ भिक्खुना
अभिस्खणं सकं चित्तं पञ्चवेक्खितव्वं - 'अत्थि नु खो मे इमेसु
पञ्चमु कामगुणेमु अञ्जतरस्मि वा अञ्जतरस्मिं वा आयतने
उप्पज्जति चेतसो समुदाचारो' ति ? सचे, आनन्द, भिक्खु पञ्च-
२५ वेक्खमानो एवं पजानाति - "अत्थि खो मे इमेसु पञ्चसु कामगुणेषु
अञ्जतरस्मिं वा अञ्जतरस्मिं वा आयतने उप्पज्जति चेतसो समुदा-
चारो' ति, एव सन्तमेत, आनन्द, भिक्खु एवं पजानाति - 'यो

१ चेतोविनीवरणसप्पाया - गी० म्या०, चेतोविनिवरणसप्पाया - रो० । २ कीर्त्या-
रम्भनया - म० । ३ ३ एवरुपेण वितक्कं - गी०, स्या०, एवरुपे वितक्केण - रो० । ४ स्या०
पोयुणे ऋषि ।

खो इमेसु पञ्चसु कामगुणेषु छन्दरागो सो मे नप्पहीनो' ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति । सचे पनानन्द, भिक्खु पच्चवेवखमानो एवं पजानाति - 'नत्थि खो मे इमेसु पञ्चसु कामगुणेषु अञ्ज-तरस्मिं वा अञ्जतरस्मिं वा आयतने उप्पज्जति चेतसो समुदाचारो' ति, एवं सन्तमेतं, आनन्द, भिक्खु एवं पजानाति - 'यो खो इमेसु पञ्चसु कामगुणेषु छन्दरागो सो मे पहीनो' ति । इतिह तत्थ सम्प-जानो होति ।

७. "पञ्च खो इमे, आनन्द, उपादानक्खन्धा यत्थ भिक्खुना उदयव्वयानुपस्सिना विहातव्वं - 'इति रूपं इति रूपस्स समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना ... इति सञ्जा ... इति सङ्कारा ... इति विञ्जाणं इति विञ्जाणस्स समुदयो इति विञ्जाणस्स अत्थ-ङ्गमो' ति । तस्स इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु उदयव्वयानुपस्सिनो विहरतो यो पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु अस्मिमानो सो पहीयति । एवं सन्तमेतं, आनन्द, भिक्खु एवं पजानाति - 'यो खो इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु अस्मिमानो सो मे पहीनो' ति । इतिह तत्थ सम्प-जानो होति । इमे खो ते, आनन्द, धम्मा एकन्तकुसला कुसलायातिका अरिया लोकुत्तरा अनवक्कन्ता पापिमत्ता । तं किं मञ्जसि, आनन्द, कं अत्थवसं सम्पस्समानो अरहति सावको सत्थारं अनुवन्धितुं अपि पणुज्जमानो" ति ?

"भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवंनेत्तिका भगवंपटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं येव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

§ ३. आचरियन्तेवासिब्रह्मचारूपद्वा

८. "न खो, आनन्द, अरहति सावको सत्थारं अनुवन्धितुं, यदिदं सुत्तं' गेय्यं वेय्याकरणं तस्स हेतु' । तं किस्स हेतु ? दीघरत्तस्स हि ते', आनन्द, धम्मा सुता घता' वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । या च खो अयं, आनन्द, कथा अभिसत्त्लेखिका

१. अत्थगमो - सी०, रो० । २. पणुज्जमानो - रो० । ३-३. सुत्तमेय्यवेय्याकरणस्स सोत्तं - स्या० ; सुत्तं गेय्यं वेय्याकरणस्स हेतु - रो० । ४. थो - सी०, स्या०, रो० । ५. घता - म०

चेतोविनीवरणसप्पाया एकन्तनिव्विदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय
 अभिञ्जाय सम्बोधाय निव्वानाय संवत्तति, सेय्यथीदं -- अप्पिच्छकथा
 सन्तुट्टिकथा पविवेककथा असंमग्गकथा विरियारम्भकथा सीलकथा
 समाधिकथा पञ्जाकथा विमुत्तिकथा विमुत्तिवाणदस्सनकथा -
 5 एवत्पिया खो, आनन्द, कथाय हेतु^१ अरहति मावको सत्थारं अनुवन्वितुं
 अपि पणुज्जमानो ।

“एवं सन्ते खो, आनन्द, आचरियूपद्दवो होति, एवं सन्ते
 अन्तेवासूपद्दवो होति, एवं सन्ते ब्रह्मचारूपद्दवो होति ।

९. “कथञ्चानन्द, आचरियूपद्दवो होति ? इधानन्द, एकच्चो
 10 सत्था विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं ख्वख्खमूलं पव्वतं कन्दरं गिरि-
 R. 116 गुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । तस्स तयावूपकट्टस्स
 विहरतो अन्वावत्तन्ति^२ ब्राह्मणगहपतिका नेगमा चैव जानपदा च । सो
 अन्वावत्तन्तेसु ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चैव जानपदेसु च मुच्छं^३
 निकामयति^४, गेवं आपज्जति, आवत्तति वाहुल्लाय । अयं वुच्चतानन्द,
 15 उपद्दवो आचरियो । आचरियूपद्दवेन अर्वाविसु नं पापका अकुसला
 धम्मा सङ्घिल्लेसिका पोन्नोव्वविका सदरा दुक्खविपाका आयति जाति-
 जरामरणिया । एवं खो, आनन्द, आचरियूपद्दवो होति ।

१०. “कथञ्चानन्द, अन्तेवामूपद्दवो होति ? तस्सेव यो
 पनानन्द, मत्थु सावको तस्स सत्थु विवेकमनुब्रूह्यमानो विवित्तं सेना-
 B. 153 20 सनं भजति अरञ्जं ख्वख्खमूलं पव्वतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं
 अब्भोकासं पलालपुञ्जं । तस्स तयावूपकट्टस्स विहरतो अन्वावत्तन्ति
 ब्राह्मणगहपतिका नेगमा चैव जानपदा च । सो अन्वावत्तन्तेसु^५ ब्राह्मण-
 गहपतिकेसु नेगमेसु चैव जानपदेसु च मुच्छं निकामयति, गेवं
 आपज्जति, आवत्तति वाहुल्लाय । अयं वुच्चतानन्द, उपद्दवो^६ अन्ते-
 25 वामी । अन्तेवासूपद्दवेन अर्वाविसु नं पापका अकुसला धम्मा सङ्घि-
 लेसिका पोन्नोव्वविका^७ सदरा दुक्खविपाका आयति जातिजरामरणिया^८ ।
 एवं खो, आनन्द, अन्तेवासूपद्दवो होति ।

१ मोनु-स्या० । २ अन्वावट्टन्ति-सी०, स्या०, रो०, व० । ३-३ मुच्छन्ति कामयन्ति-
 सी०, रो० । ४ अन्वावट्टन्ते-स्या०, रो०, अन्वावट्टन्ते-सी० । ५ उपदट्टन्तो-सी०, रो० ।
 ६ पोन्नोव्वविका-सी०, पोन्नोव्वविका-रो० । ७ ० मरणीया-सी०, स्या० ।

११. “कथञ्चानन्द, ब्रह्मचारूपद्द्वो होति ? इधानन्द, तथा-
गतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो
सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं
बुद्धो भगवा । सो विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पव्वतं
कन्दरं गिरिगुहं सुसान वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । तस्स तथा- 5
वूपकट्टस्स विहरतो अन्वावत्तन्ति ब्राह्मणगहपतिका नेगमा चेव जान-
पदा च । सो अन्वावत्तन्तेसु ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जान-
पदेसु च न मुच्छं निकामयति, न गेधं आपज्जति, न आवत्तति
वाहुल्लाय । तस्सेव खो पनानन्द, सत्थु सावको तस्स सत्थु विवेकमनु-
ब्रूह्यमानो विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पव्वतं कन्दरं 10
गिरिगुहं सुसान वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । तस्स तथावूपकट्टस्स
विहरतो अन्वावत्तन्ति ब्राह्मणगहपतिका नेगमा चेव जानपदा च ।
सो अन्वावत्तन्तेसु ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च मुच्छं
निकामयति, गेधं आपज्जति, आवत्तति वाहुल्लाय । अयं वुच्चतानन्द,
उपद्द्वो ब्रह्मचारी । ब्रह्मचारूपद्द्वेन अर्वाधिसु नं पापका अकुसला 15
धम्मा सङ्किलेसिका पोनीब्भविका सदरा दुक्खविपाका आर्याति जाति-
जरामरणिया । एवं खो, आनन्द, ब्रह्मचारूपद्द्वो होति ।

“तत्रानन्द, यो चेवायं’ आचरियूपद्द्वो, यो च अन्तेवासूपद्द्वो
अयं तेहि ब्रह्मचारूपद्द्वो दुक्खविपाकतरो चेव कट्टकविपाकतरो च,
अपि च विनिपाताय संवत्तति । 20

§ ४. कथं सत्यारं समुदाचरितम्

१२. “तस्मातिह मं, आनन्द, मित्तवताय समुदाचरथ, मा
सपत्तवताय । तं वो भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाय ।

“कथञ्चानन्द, सत्यारं सावका सपत्तवताय समुदाचरन्ति,
नो मित्तवताय ? इधानन्द, सत्था सावकानं धम्मं देसेति अनुकम्पको
हितेसी अनुकम्पं उपादाय — ‘इदं वो हिताय, इदं वो सुखाया’ ति । 25
तस्स सावका न सुस्सूसन्ति, न सोतं ओदहन्ति, न अञ्जा चित्तं उपट्ट-
पेन्ति, वोक्कम्म च सत्थुसासना वत्तन्ति । एवं खो, आनन्द, सत्यारं
सावका सपत्तवताय समुदाचरन्ति, नो मित्तवताय ।

“कथञ्चानन्द, सत्यारं सावका मित्तवताय समुदाचरन्ति, नो सपत्तवताय? इधानन्द, सत्या सावकानं धम्मं देसेति अनुकम्पको हितेसी अनुकम्पं उपादाय—‘इदं वो हिताय, इदं वो सुखाया’ ति। तस्स सावका सुस्सूसन्ति, सोतं ओदहन्ति, अञ्जा चित्तं उपट्टपेन्ति, न च वोककम सत्युसासना वत्तन्ति। एवं खो, आनन्द, सत्यारं सावका मित्तवताय समुदाचरन्ति, नो सपत्तवताय।

“तस्मातिह मं, आनन्द, मित्तवताय समुदाचरथ, मा सपत्तवताय। तं वो भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाय। न वो’ अहं, आनन्द, तथा परवकमिस्सामि यथा कुम्भकारो आमके आमकमत्ते। निग्गय्ह निग्गय्ह्हाहं, आनन्द, वक्खामि; पवय्ह पवय्ह, आनन्द, वक्खामि’। यो सारो सो ठस्सती” ति।

१३. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

—:०:—

२३. अच्छरियअब्भुतसुत्तं

§ १. तथागतस्स अतीतबुद्धभानं

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो सम्बहुलानं भिक्खूनं पच्छा-
भत्तं पिण्डपातपटिककन्तानं उपट्टानसालायं सन्निसिन्नानं सन्नपत्तितानं
अयमन्तराकथा उदपादि—“अच्छरियं, आवुसो, अब्भुत्तं, आवुसो,
तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता, यत्र हि नाम तथागतो अतीते 5 B. 100
बुद्धे परिनिव्वुत्ते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे” परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्ख-
वीतिवत्ते जानिस्सति—‘एवंजच्चा ते भगवन्तो अहेसुं’ इति पि,
‘एवंनामा ते भगवन्तो अहेसुं’ इति पि, ‘एवंगोत्ता ते भगवन्तो अहेसुं’
इति पि, ‘एवंसीला ते भगवन्तो अहेसुं’ इति पि, ‘एवंधम्मा ते भग-
वन्तो अहेसुं’ इति पि, ‘एवंपञ्जा ते भगवन्तो अहेसुं’ इति पि, ‘एवं- 10
विहारी ते भगवन्तो अहेसुं’ इति पि, ‘एवंविमुत्ता ते भगवन्तो अहेसुं’
इति पी” ति! एवं वुत्ते, आयस्सा आनन्दो ते भिक्खू एतदवोच—
“अच्छरिया चेव, आवुसो, तथागता अच्छरियधम्मसमन्नागता च;
अब्भुता चेव, आवुसो, तथागता अब्भुतधम्मसमन्नागता चा” ति।
अयं च’ हिदं’ तेसं भिक्खूनं अन्तराकथा विप्पकता होति। 15 R. 119

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनुपट्टान-
साला तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि। निसज्ज
खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—“काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय
सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता” ति ?

“इध, भन्ते, अम्हाकं पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तानं उप- 20
ट्टानसालायं सन्निसिन्नानं सन्नपत्तितानं अयमन्तराकथा उदपादि—
‘अच्छरियं, आवुसो, अब्भुत्तं, आवुसो, तथागतस्स महिद्धिकता महानु-

१. अच्छरियअब्भुतधम्मसुत्तं—स्या०, रो०; अच्छरियधम्मसुत्तं—सी०। २. छिन्नवट्टमे
—स्या०। ३-३. चरहि—सी०।

भावता, यत्र हि नाम तथागतो अतीते बुद्धे परिनिवृत्ते छिन्नपपञ्चे
छिन्नवट्टुमे परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्खवीतिवत्ते जानिस्सति - एवंजच्चा
ते भगवन्तो अहेसु इति पि, एवंनामा ... एवंगोत्ता .. एवंसीला ... एवं-
घम्मा . एवंपञ्चा . एवविहारी ... एवंविमुत्ता ते भगवन्तो अहेसुं इति
६ पी' ति! एव वुत्ते, भन्ते, आयस्मा आनन्दो अम्हे एतदवोच -
'अच्छरिया चेव, आवुसो, तथागता अच्छरियघम्मसमन्नागता च,
अवभुता चेव, आवुसो, तथागता अवभुतघम्मसमन्नागता चा' ति। अय
खो नो, भन्ते, अन्तराकया विप्पकता; अथ भगवा अनुप्पत्तो" ति।

§ २. तथागतस्स अवभुतघम्मा

२. अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्द आमन्तेसि - 'तस्मा-
१० तिह तं, आनन्द, भिय्योसोमन्ताय पटिभन्तु तथागतस्स अच्छरिया
अवभुतघम्मा" ति।

"सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं -
'सतो सम्पजानो, आनन्द, वोधिसत्तो तुसित काय उपपज्जी' ति। य
पि, भन्ते, सतो सम्पजानो वोधिसत्तो तुसित कायं उपपज्जि इद
१५ पाह, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अवभुतघम्म धारेमि।

"सम्मुखो मेत, भन्ते, भगवतो सुत, सम्मुखा पटिग्गहित -
'सतो सम्पजानो, आनन्द, वोधिसत्तो तुसिते काये अट्ठासी' ति। यं
पि, भन्ते, सतो सम्पजानो वोधिसत्तो तुसिते काये अट्ठासि इद पाहं,
१ भन्ते, भगवतो अच्छरिय अवभुतघम्म धारेमि।

२० ३ "सम्मुखा मेत, भन्ते, भगवतो सुत, सम्मुखा पटिग्गहितं
- "यावतायुकं, आनन्द, वोधिसत्तो तुसिते काये अट्ठासी' ति। यं पि,
भन्ते, यावतायुक वोधिमत्तो तुसिते काये अट्ठासि इद पाह, भन्ते,
भगवतो अच्छरिय अवभुतघम्म धारेमि।

"सम्मुखा मेत, भन्ते, भगवतो सुत, सम्मुखा पटिग्गहितं -
२५ 'सतो सम्पजानो, आनन्द, वोधिमत्तो तुसिता, काया चवित्वा मातु-
कुच्चि ओक्कमी' ति। य पि, भन्ते, सतो सम्पजानो वोधिमत्तो
तुसिता काया चवित्वा मातुकुच्चि ओक्कमि इद' पाह', भन्ते, भगवतो
अच्छरियं अवभुतघम्म धारेमि।

४. "सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्ग-
 हितं— 'यदा, आनन्द, बोधिसत्तो तुसिता काया चवित्वा मातुकुच्छि
 ओक्कमि, अथ सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया
 पजाय सदेवमनुस्साय अप्पमाणो उळारो ओभासो लोके पातुभवति
 अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । या पि ता लोकन्तरिका अघा असं- 5
 वुत्ता अन्धकारा अन्धकारतिमिसा, यत्थ पिमे चन्दिमसुरिया' एवं-
 महिद्धिका एवमहानुभावा आभाय नानुभोन्ति तत्थ पि अप्पमाणो
 उळारो ओभासो लोके' पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं ।
 ये पि तत्थ सत्ता उपपन्ना ते पि तेनोभासेन अञ्जमञ्जं' सञ्जा-
 नन्ति'—अञ्जे पि किर, भो, सन्ति सत्ता इधूपपन्ना ति । अयं च 10
 दससहस्सी लोकघातु सङ्कम्पति सम्पकम्पति सम्पवेधति अप्पमाणो च
 उळारो ओभासो लोके पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं'
 ति । यं पि, भन्ते...पे०...इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अबभुत-
 धम्मं धारेमि ।

B. 162

५. "सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं 15
 — 'यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छि ओक्कन्तो होति, चत्तारो'
 देवपुत्ता चतुद्दिसं आरक्खाय उपगच्छन्ति—मा नं बोधिसत्तं वा बोधि-
 सत्तमातरं वा मनुस्सो वा अमनुस्सो वा कोचि वा विहेठेसी" ति ।
 यं पि, भन्ते ... पे० ... इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अबभुतधम्मं
 धारेमि । 20

६. "सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं
 — 'यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छि ओक्कन्तो होति, पकतिया
 सीलवती बोधिसत्तमाता होति विरता पाणातिपाता विरता अदिन्ना-
 दाना विरता कामेसुमिच्छाचारा विरता मुसावादा विरता सुरा-
 मेरयमज्जपमादद्धाना' ति । यं पि, भन्ते ... पे० ... इदं पाहं, भन्ते, भग- 25
 वतो अच्छरियं अबभुतधम्मं धारेमि ।

"सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं
 — 'यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छि ओक्कन्तो होति, न बोधि-

B. 121

१. ० गूरिया—म० । २. मी०, स्या०, रो० पेत्यापेगु नत्थि । ३-३. अञ्जमञ्जस्त
 जानन्ति—स्या० । ४. चत्तारो नं—सी०, स्या०, रो० । ५. विहेठेगी—स्या० ।

सत्तमातु पुरिसेसु मानसं उप्पज्जति कामगुणूपसहितं, अनतिवकमनीया
च बोधिसत्तमाता होति केनचि पुरिसेन रत्तचित्तेना' ति। यं पि,
भन्ते ... पे० ... इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमि।

६ "सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं—
यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छि ओक्कन्तो होति, लाभिनी बोधि-
सत्तमाता होति पच्चन्नं कामगुणानं। सा पच्चहि कामगुणेहि सम-
प्पिता समङ्गीभूता परिचारेती' ति। यं पि, भन्ते ... पे० ... इदं पाहं,
भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमि।

७. "सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्ग-
१० हितं— यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छि ओक्कन्तो होति, न
बोधिसत्तमातु कोचिदेव आवाधो उप्पज्जति; सुखिनी बोधिसत्तमाता
होति अकिलन्तकाया; बोधिसत्तं च बोधिसत्तमाता तिरोकुच्छिगतं
पस्सति सव्वङ्गपच्चङ्गं अहीनिन्द्रियं। सेय्यथापि, आनन्द, मणि वेळु-
रियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो। तत्रास्स सुत्तं आवुत्तं
१५ नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदात्तं वा पण्डुसुत्तं वा। तमेनं चक्खुमा
पुरिसो हत्ये करित्वा पच्चवेक्खेय्य—अयं खो मणि वेळुरियो सुभो
जातिमा' अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो, तत्रिदं सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं
वा लोहितं वा ओदात्तं वा पण्डुसुत्तं वा ति। एवमेव खो, आनन्द,
यदा बोधिसत्तो मातुकुच्छि ओक्कन्तो होति, न बोधिसत्तमातु कोचि-
२० देव आवाधो उप्पज्जति; सुखिनी बोधिसत्तमाता होति अकिलन्त-
काया; बोधिसत्तं च बोधिसत्तमाता तिरोकुच्छिगतं पस्सति सव्वङ्ग-
पच्चङ्गं अहीनिन्द्रियं' ति। यं पि, भन्ते—पे० . इदं पाहं, भन्ते, भग-
वतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमि।

८. "सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं
२५ —सत्ताहजाते', आनन्द, बोधिसत्ते बोधिसत्तमाता कालं करोति,
तुसितं कायं उप्पज्जती' ति। यं पि, भन्ते. पे०...इदं पाहं, भन्ते,
भगवतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमि।

"सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुत, सम्मुखा पटिग्गहितं—

‘यथा खो पनानन्द, अञ्जा इत्थिका नव वा दस वा मासे गव्भं कुच्छिना परिहरित्वा विजायन्ति, न हेवं बोधिसत्तं बोधिसत्तमाता विजायति । दसेव मासानि बोधिसत्तं बोधिसत्तमाता कुच्छिना परिहरित्वा विजायती’ ति । यं पि, भन्ते ... पे०...इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमि ।

6

“सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘यथा खो पनानन्द, अञ्जा इत्थिका निसिन्ना वा निपन्ना वा विजायन्ति, न हेवं बोधिसत्तं बोधिसत्तमाता विजायति । ठिता व बोधिसत्तं बोधिसत्तमाता विजायती’ ति । यं पि, भन्ते...पे०...इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमि ।

10

“सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छिम्हा निक्खमति, देवा नं पठमं पटिग्गण्हन्ति पच्छा मनुस्सा ति । यं पि, भन्ते ... पे० ... इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमि ।

९. “सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं 15 B. 164
— ‘यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छिम्हा निक्खमति, अप्पत्तो व बोधिसत्तो पथविं होति, चत्तारो नं देवपुत्ता पटिग्गहेत्वा मातु पुरतो ठपेन्ति — अत्तमना, देवि, होहि’; महेसक्खो ते पुत्तो उप्पन्नो’ ति । यं पि, भन्ते ... पे०... इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमि ।

20

“सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छिम्हा निक्खमति, विसदो’ व निक्खमति अमक्खितो उदेन’ अमक्खितो सेम्हेन अमक्खितो रुहिरेन अमक्खितो केनचि असुचिना सुद्धो विसदो । सेय्ययापि, आनन्द, मणिरतनं कासिके वत्थे निक्खित्तं नेव मणिरतनं कासिकं वत्थं मक्खेति 25
ना पि कासिकं वत्थं मणिरतनं मक्खेति । तं किस्स हेतु ? उभिन्नं सुद्धत्ता । एवमेव खो, आनन्द, यदा बोधिसत्तो मातुकुच्छिम्हा निक्खमति, विसदो व निक्खमति अमक्खितो उदेन अमक्खितो सेम्हेन

R. 123

अमक्खतो रहिरेन अमक्खतो केनचि असुचिना सुद्धो विसदो' ति। यं पि, भन्ते ... पे० ... इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतवम्मं धारेमि।

“सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं—

५ 'यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छिम्हा निक्खमति, द्वे उदकस्स धारा अन्तलिक्खा पातुभवन्ति—एका सीतस्स, एका उण्हस्स; येन बोधिसत्तस्स उदककिच्चं करोन्ति मातु चा' ति। यं पि, भन्ते ... पे० ... इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतवम्मं धारेमि।

१०. “सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटि-

१० ग्गहितं—'सम्पतिजातो, आनन्द, बोधिसत्तो समेहि पादेहि पथवियं पतिट्ठहित्वा उत्तराभिमुखो सत्तपदवीतिहारेण' गच्छति, सेतम्हि छत्ते अनुधारियमाने', सव्वा च दिसा विलोकेति, आसभि च वाचं भासति—अग्गोहमस्मि लोकस्स, जेट्ठोहमस्मि लोकस्स, सेट्ठोहमस्मि लोकस्स। अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनव्ववो' ति। यं पि, १५ भन्ते ... पे० ... इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतवम्मं धारेमि।

“सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं—

‘यदा, आनन्द, बोधिसत्तो मातुकुच्छिम्हा निक्खमति, अथ सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अप्पमाणो उळारो ओभासो लोके पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं २० देवानुभावं। या पि ता लोकन्तरिका अघा असंवुता अन्धकारा अन्धकारतिमिसा यत्थ पिमे चन्दिमसुरिया एवमहिद्धिका एवमहानुभावा आभाय नानुभोन्ति तत्थ पि अप्पमाणो उळारो ओभासो लोके पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं। ये पि तत्थ सत्ता उपपन्ना ते पि तेनोभासेन अञ्चमञ्चं सञ्जानन्ति—अञ्जे पि किर, भो, २५ सन्ति सत्ता इधूपपन्ना ति। अयं च दससहस्सी लोकवातु सङ्कप्पति सम्पकम्पति सम्पवेघति, अप्पमाणो च उळारो ओभासो लोके पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं' ति। यं पि, भन्ते ... पे० ... इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतवम्मं धारेमी” ति।

१. सत्तपदवीतिहारे—सी०, रो०। २. अनुहीरमाने—स्या०; अनुभीरमाने—सी०, रो०।

§ ३. अयं पि तथागतस्स अब्भुतधम्मो

११. “तस्मातिह त्वं, आनन्दं, इदं पि तथागतस्स अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेहि । इधानन्द, तथागतस्स विदिता वेदना उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति; विदिता सञ्जा उप्पज्जन्ति ... पे० ... विदिता वितक्का उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । इदं पि खो, त्वं, आनन्द, तथागतस्स ५ अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेही” ति ।

“यं पि, भन्ते, भगवतो विदिता वेदना उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति; विदिता सञ्जा ... विदिता वितक्का उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । इदं पाहं, भन्ते, भगवतो अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेमी” ति । 10

१२. इदमवोच आयस्मा आनन्दो । समनुज्जो सत्था अहोसि; अत्तमना च ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स भासितं अभिनन्दुं ति ।

२४. वाकुलसुत्तं

§ १. आयस्मतो वाकुलस्स अच्छरियधम्मा

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं आयस्मा वाकुलो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अथ सो अचेलकस्सपो^१ आयस्मतो वाकुलस्स पुराणगिहिसहायो^२ येनायस्मा वाकुलो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता वाकुलेन सद्दि सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^३ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो अचेलकस्सपो आयस्मन्तं वाकुलं एतदवोच —

“कीवचिरं पव्वजितोसि, आवुसो वाकुला” ति ?

“असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्सा”^४ ति।

“इमेहि पन ते, आवुसो वाकुल, असीतिया वस्सेहि कति-
^{१०} क्वत्तुं मेथुनो धम्मो^५ पट्टिसेवितो” ति ?

“न खो मं, आवुसो कस्सप, एवं पुच्छितव्वं — ‘इमेहि पन ते, आवुसो वाकुल, असीतिया वस्सेहि कतिक्वत्तुं मेथुनो धम्मो पट्टिसेवितो’ ति। एवं च खो मं, आवुसो कस्सप, पुच्छितव्वं — ‘इमेहि पन ते, आवुसो वाकुल, असीतिया वस्सेहि कतिक्वत्तुं कामसञ्जा^६ उप्पन्नपुव्वा’ ति ? असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्स नाभिजानामि कामसञ्जं उप्पन्नपुव्वं”।

“यं पायस्मा वाकुलो असीतिया वस्सेहि नाभिजानाति कामसञ्जं उप्पन्नपुव्व इदं पि भयं आयस्मतो वाकुलस्स अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेम”।

१ वत्तुलमुत्त — मी०, रो०, वत्तुलत्तेरच्छरियम्भूतमुत्तं — स्या०। २. अचेलो कस्सपो-
 म्या०। ३. गिहीगहायो — मी०, रो०। ४. साराणीयं — मी०, म्या०, रो०। ५. पव्वजितस्सा-
 रो०। ६. म्या० पो यत्ते नरिय।

“असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्स नाभिजानामि व्यापादसञ्जं ... पे० ... विहिंसासञ्जं उप्पन्नपुव्वं” ।

“यं पायस्मा बाकुलो असीतिया वस्सेहि नाभिजानाति-विहिंसा सञ्जं उप्पन्नपुव्वं इदं पि मयं आयस्मतो बाकुलस्स अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेम” ।

5

“असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्स नाभिजानामि कामवितक्कं उप्पन्नपुव्वं” ।

“यं पायस्मा बाकुलो असीतिया वस्सेहि नाभिजानाति काम-वितक्कं उप्पन्नपुव्वं इदं पि मयं आयस्मतो बाकुलस्स अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेम” ।

10

“असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्स नाभिजानामि व्यापादवितक्कं ...पे०... विहिंसावितक्कं उप्पन्नपुव्वं” ।

“यं पायस्मा बाकुलो असीतिया वस्सेहि नाभिजानाति विहिंसावितक्कं उप्पन्नपुव्वं इदं पि मयं आयस्मतो बाकुलस्स अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेम” ।

B. 167

15

२. “असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्स नाभिजानामि गहपतिचीवरं सादिता” ।

R. 126

“यं पायस्मा बाकुलो असीतिया वस्सेहि नाभिजानाति गहपतिचीवरं सादिता इदं पि मयं आयस्मतो बाकुलस्स अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेम” ।

20

“असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्स नाभिजानामि सत्थेन चीवरं छिन्दिता” ।

“यं पायस्मा बाकुलो असीतिया वस्सेहि नाभिजानाति सत्थेन चीवरं छिन्दिता ...पे० ...धारेम” ।

असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्स नाभिजानामि सूचिया चीवरं सिद्धिता ...पे० ...नाभिजानामि रजनेन' चीवरं रजिता ...नाभिजानामि कठिने' चीवरं सिद्धिता ...नाभिजानामि सब्रह्मचारीन* 25

चीवरकम्मे विचारिता* ... नाभिजानामि निमन्तनं सादिता ... नाभि-
 जानामि एवरूपं चित्तं उप्पन्नपुव्वं - 'अहो वत मं कोचि निमन्तेय्या'
 ति ... नाभिजानामि अन्तरघरे निसीदिता ... नाभिजानामि अन्तरघरे
 भुञ्जिता ... नाभिजानामि मातुगामस्स अनुव्यञ्जनसो निमित्तं
 ६ गहेता ... नाभिजानामि मातुगामस्स धम्मं देसिता अन्तमसो चतुप्पदं
 पि गायं ... नाभिजानामि भिक्खुनुपस्सयं' उपसङ्कमिता ... नाभिजानामि
 भिक्खुनिया धम्म देसिता ... नाभिजानामि सिक्खमानाय धम्मं देसिता
 ... नाभिजानामि सामणेरिया' धम्मं देसिता ... नाभिजानामि पव्वाजेता
 ... नाभिजानामि उपसम्पादेता ... नाभिजानामि निस्सयं दाता' ... नाभि-
 १० जानामि सामणेरं उपट्ठापेता' ... नाभिजानामि जन्ताघरे न्हायिता' ...
 नाभिजानामि चुण्णेन न्हायिता ... नाभिजानामि सन्नह्यचारो' गत्त-
 परिकम्मे विचारिता' ... नाभिजानामि आवाधं उप्पन्नपुव्वं, अन्तमसो
 गद्दूहनमतं पि ... नाभिजानामि भेसज्जं उपहरिता, अन्तमसो हरीतकी-
 खण्ड' पि ... नाभिजानामि अपस्सेनकं अपस्सयिता' ... नाभिजानामि सेय्यं
 १५ कप्पेता ।

“यं पायस्मा ... पे० ... धारेम” ।

“असीति मे, आवुसो, वस्सानि पव्वजितस्स नाभिजानामि
 गामन्तसेनासने वस्सं उपगन्ता” ।

“यं पायस्मा वाकुलो असीतिया वस्सेहि नाभिजानाति गामन्त-
 २० सेनासने वस्सं उपगन्ता इद पि मयं आयस्मतो वाकुलस्स अच्छरियं अब्भुत-
 धम्मं धारेम” ।

“सत्ताहमेव खो अहं, आवुसो, सरणो' रट्ठपिण्डं भुञ्जिं; अय
 अट्ठमियं अच्छा उदपादि” ।

“यं पायस्मा वाकुलो सत्ताहमेव सरणो रट्ठपिण्डं भुञ्जिं;
 २५ अय अट्ठमियं अच्छा उदपादि इद पि मयं आयस्मतो वाकुलस्स
 अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेम” ।

-. सन्नह्यचारीचीवरकम्मे व्यापारिता-सी०, रो० । १. भिक्खुनुपस्सय-
 सी०, स्या०, रो० । २. सामणेराय-रो० । ३. देना-सी०, स्या०, रो० । ४. उपट्ठपेता-
 सी० । ५. न्हायिता-सी०, स्या०, रो० । ६-६ सन्नह्यचारिगतपरिकम्म सादिता-
 स्या०; सन्नह्यचारीगतपरिकम्मे व्यापग्जिता-रो०, ० व्यापारिता-सी० । ७. हत्तिखण्डं
 -म०; हत्तिखण्डं-स्या० । ८. अपस्सेता-नी०, रो०, अपसयिता-स्या० । ९. साणो-
 रो०; साणो-स्या० ।

३. “लभेय्याहं, आवुसो वाकुल, इमस्मिं धम्मवित्तये पव्वज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं” ति ।

§ २. अचलकस्सपस्स पव्वज्जा

४. अलत्थ खो अचलकस्सपो इमस्मिं धम्मवित्तये पव्वज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो पनायस्मा कस्सपो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो नचिरस्सेव - यस्सत्थाय ६
कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं - ब्रह्म-
चरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उप-
सम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं,
नापरं इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि । अब्भतरो खो पनायस्मा
कस्सपो अरहतं अहोसि । १०

अथ खो आयस्मा वाकुलो अपरेण समयेन अपापुरणं आदाय विहारेण विहारं उपसङ्गमित्वा एवमाह - “अभिवक्कमथायस्मन्तो, अभिवक्कमथायस्मन्तो । अज्ज मे परिनिव्वानं भविस्सती” ति ।

“यं पायस्मा वाकुलो अवापुरणं आदाय विहारेण विहारं उपसङ्गमित्वा एवमाह - ‘अभिवक्कमथायस्मन्तो, अभिवक्कमथायस्मन्तो; १५
अज्ज मे परिनिव्वानं भविस्सती’ ति इदं पि मयं आयस्मतो वाकुलस्स
अच्छरियं अब्भुतधम्मं धारेम” ।

अथ खो आयस्मा वाकुलो मज्झे भिक्खुसङ्घस्स निसिन्नको २०
व परिनिव्वायि । “यं पायस्मा वाकुलो मज्झे भिक्खुसङ्घस्स निसिन्नको
व परिनिव्वायि इदं पि मयं आयस्मतो वाकुलस्स अच्छरियं अब्भुत-
धम्मं धारेमा” ति ।

R. 128

—:०:—

२५. दन्तभूमिसुतं

§ १. जयसेनराजकुमारवत्यु

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन अचिरवतो समणुद्देशो अरञ्ज-
कुटिकायं विहरति । अथ खो जयसेनो राजकुमारो जङ्घाविहारं
अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन अचिरवतो समणुद्देशो तेनुप-
५ सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा अचिरवतेन समणुद्देशेन सट्ठिं सम्मोदि ।
सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नो खो जयसेनो राजकुमारो अचिरवतं समणुद्देशं एतदवोच -

“सुतं मेतं, भो अग्गिवेस्सन - ‘इध भिक्खु अप्पमत्तो आतापी
पहितत्तो विहरन्तो फुसेय्य चित्तस्स एकगतं” ति ।

१० “एवमेतं, राजकुमार, एवमेतं, राजकुमार । इध भिक्खु
अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो फुसेय्य चित्तस्स एकगतं” ति ।

“साधु मे भवं अग्गिवेस्सनो यथासुतं यथापरियत्तं धम्मं
देसेतू” ति ।

१५ “न खो ते अहं, राजकुमार, सक्कोमि यथासुतं यथापरियत्तं
धम्मं देसेतुं । अहं च हि ते, राजकुमार, यथासुतं यथापरियत्तं धम्मं
देसेय्यं, त्वं च मे भासितस्स अत्थ न आजानेय्यासि, सो ममस्स
किलमथो, सा ममस्स विहेसा” ति ।

१२३ “देसेतु मे भव अग्गिवेस्सनो यथासुतं यथापरियत्तं धम्मं ।
अप्पेवनामाहं भौतो अग्गिवेस्सनस्स भासितस्स अत्थं आजानेय्यं” ति ।

२० “देसेय्यं खो ते अहं, राजकुमार, यथासुतं यथापरियत्तं धम्मं ।
सचे मे त्वं भासितम्म अत्थ आजानेय्यासि, इच्चेतं कुसलं; नो चे मे

त्वं भासितस्स अत्थं आजानेय्यासि, यथासके तिट्ठेय्यासि, न मं तत्थ उत्तरिं पटिपुच्छेय्यासी" ति ।

“देसेतु मे भवं अग्गिवेस्सनो यथासुतं यथापरियत्तं धम्मं । सचे अहं भोतो अग्गिवेस्सनस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामि, इच्चेतं कुसलं; नो चे अहं भोतो अग्गिवेस्सनस्स भासितस्स अत्थं 5 आजानिस्सामि, यथासके तिट्ठिस्सामि, नाहं तत्थ भवन्तं अग्गिवेस्सनं उत्तरिं पटिपुच्छिस्सामी” ति ।

२. अथ खो अचिरवतो समणुद्देशो जयसेनस्स राजकुमारस्स यथासुतं यथापरियत्तं धम्मं देसेसि । एवं वुत्ते, जयसेनो राजकुमारो अचिरवतं समणुद्देशं एतदवोच — “अट्टानमेतं, भो अग्गिवेस्सन, अन- 10 वकासो यं भिक्खु अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो फुसेय्य चित्तस्स एकगत्तं” ति । अथ खो जयसेनो राजकुमारो अचिरवतस्स समणुद्देशस्स अट्टानतं च अनवकासतं च पवेदेत्वा उट्टायासना पक्कामि ।

अथ खो अचिरवतो समणुद्देशो अचिरपक्कन्ते जयसेने राज-कुमारे येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा 15 एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो अचिरवतो समणुद्देशो याव-तको अहोसि जयसेनेन राजकुमारेण सट्ठिं कथा सल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचसि ।

एवं वुत्ते, भगवा अचिरवतं समणुद्देशं एतदवोच — “तं कुतेत्य, अग्गिवेस्सन, लब्भा । यं तं नेक्खम्मेण जातब्बं नेक्खम्मेण दट्ठब्बं नेक्खम्मेण 20 पत्तब्बं नेक्खम्मेण सच्छिकातब्बं तं वत जयसेनो राजकुमारो काममज्झे वसन्तो कामे परिभुञ्जन्तो कामवित्तकेहि खज्जमानो कामपरिळाहेन परिडय्हमानो कामपरियेसनाय उस्सुको अस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सती ति — नेतं ठानं विज्जति ।

अदन्तपसूपमो राजकुमारो

३. “सेय्यथापिस्सु, अग्गिवेस्सन, द्वे हत्थियदम्मा वा अस्सदम्मा 25 वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता, द्वे हत्थियदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता । तं किं मज्जसि, अग्गिवेस्सन, ये

ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता, अपि नु ते दन्ता व दन्तकारण गच्छेय्यु, दन्ता व दन्तभूमि सम्पापुणेय्यु” ति ?

“एव, भन्ते” ।

5 “ये पत ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता, अपि नु ते अदन्ता व दन्तकारण गच्छेय्यु, अदन्ता व दन्तभूमि सम्पापुणेय्यु, सेय्यथापि ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता’ ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

10 “एवमेव खो, अग्गिवेस्सन, य ते नेक्खम्मेन आतव्व नेक्खम्मेन दट्टव्व नेक्खम्मेन पत्तव्व नेक्खम्मेन सच्चिकातव्व त वत जयसेनो राजकुमारो काममज्जे वसन्तो कामे परिभुञ्जन्तो कामत्रितक्केहि खज्जमानो कामपरिच्छाहेन परिडह्मानो कामपरियेसनाय उस्सुको अस्सति वा दक्खति वा सच्चि वा करिस्सती ति - नेत
15 ठान विज्जति ।

पव्वतपादद्वितपुरिसूपमो राजकुमारो

४ “सेय्यथापि, अग्गिवेस्सन, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे महापत्रतो । तमेन द्वे सहायका तम्हा गामा वा निगमा वा
20 निक्खमित्वा हत्थिविलङ्घकेन येन सो पव्वतो तेनुपसङ्कमेय्यु, उपसङ्कमित्वा एको सहायको हेट्ठा पव्वतपादे तिट्ठेय्य, एको सहायको उपरिपव्वत आरोहेय्य । तमेन हेट्ठा पव्वतपादे ठितो सहायको उपरिपव्वते ठित सहायक एव वदेय्य - ‘य, सम्म, किं त्व पस्ससि उपरिपव्वते ठितो’ ति ? सो एव वदेय्य - ‘पस्सामि खो अह, सम्म,
25 उपरिपव्वते ठितो आरामरामणेय्यक वनरामणेय्यक भूमिरामणेय्यक पोक्खरणीरामणेय्यक’ ति ।

131 “सो एव वदेय्य - ‘अट्ठान खो एत, सम्म, अनवकासो य त्व उपरिपव्वते ठितो पस्सेय्यासि आरामरामणेय्यक वनरामणेय्यक भूमिरामणेय्यक पोक्खरणीरामणेय्यक’ ति । तमेन उपग्गिपव्वते

ठितो'सहायको' हेट्टिमपव्वतपादं' ओरोहित्वा तं सहायकं वाहायं' गहेत्वा
उपरिपव्वतं आरोपेत्वा मुहुत्तं अस्सासेत्वा एवं वदेय्य - 'यं, सम्म,
किं त्वं पस्ससि उपरिपव्वते ठितो' ति ? सो एवं वदेय्य - 'पस्सामि
खो अहं, सम्म, उपरिपव्वते ठितो आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं
भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं' ति ।

5

“सो एवं वदेय्य - 'इदानेव खो ते, सम्म, भासितं - मयं
एवं आजानाम - अट्टानं खो एतं सम्म, अनवकासो यं त्वं उपरि-
पव्वते ठितो पस्सेय्यासि आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिराम-
णेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं ति । इदानेव च पन ते भासितं मयं एवं
आजानाम-पस्सामि खो अहं, सम्म, उपरिपव्वते ठितो आरामरामणेय्यकं
वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं' ति । सो एवं
वदेय्य - 'तथा हि पनाहं, सम्म, इमिना महता पव्वतेन आवुतो' दहेय्यं'
नाहसं' ति ।

“अतो' महन्ततरेन, अग्गिवेस्सन, अविज्जाखन्धेन जयसेनो
राजकुमारो आवुतो निवुतो ओफुटो' परियोनद्धो । सो वत यं तं
नेक्खम्मेन वातव्वं नेक्खम्मेन दट्टव्वं नेक्खम्मेन पत्तव्वं नेक्खम्मेन
सच्छिकातव्वं तं पत्त जयसेनो राजकुमारो काममज्जे वसन्तो कामे
परिभुञ्जन्तो कामवितक्केहि खज्जमानो कामपरिळाहेन परिड्यह-
मानो कामपरियेसनाय उस्सुको वस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा
करिस्सती ति - नेतं ठानं विज्जति । सचे खो तं, अग्गिवेस्सन,
जयसेनस्स राजकुमारस्स इमा' द्वे उपमा पटिभायेय्युं, अनच्छरियं
ते जयसेनो राजकुमारो पसीदेय्य, पसन्नो च ते पसन्नाकारं
करेय्या" ति ।

B. 172

15

20

“कुतो पन मं, भन्ते, जयसेनस्स राजकुमारस्स इमा द्वे
उपमा पटिभायिस्सन्ति अनच्छरिया पुव्वे अस्सुतपुव्वा, सेय्ययापि
भगवन्तं" ति ?

25

१-१ गहं यं ठितो - रया० । २. हेट्टिमपव्वतपादं - गी०, रो० । ३. वाहाय - गी०,
रया०, रो० । ४. आवुतो - म्या०; आवटो - रो० । ५. दहेय्यं - स्सा० । ६. एयमेव गो
जतो - गी०, रया०, रो० । ७. ओमुतो - गी०; ओपुटो - म्या०, रो० । ८. इमे - रो० ।
९. पटिभायेय्यु - गी०, म्या०, रो० ।

§ २. दन्तो नागो राजारहो

५. "सेय्यथापि, अग्गिवेस्सन, राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो नागवनिकं आमन्तेति" - 'एहि' त्वं, सम्म नागवनिक, रञ्जो नागं अभिरुहित्वा' नागवनं पविसित्वा आरञ्जकं' नागं अतिपस्सित्वा रञ्जो नागस्स गीवायं' उपनिवन्धाही' ति। 'एवं, देवा' ति खो,
- ६ अग्गिवेस्सन, नागवनिको रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स पटिस्सुत्वा रञ्जो नागं अभिरुहित्वा नागवनं पविसित्वा आरञ्जकं नागं अतिपस्सित्वा रञ्जो नागस्स गीवायं उपनिवन्धति। तमेनं रञ्जो नागो अब्भोकासं नीहरति। एत्तावता खो, अग्गिवेस्सन, आरञ्जको नागो अब्भोकासं गतो होति। एत्यगेधा' हि, अग्गिवेस्सन, आरञ्जका नागा
- १० यदिदं - नागवनं। तमेनं नागवनिको रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स आरोचेसि" - 'अब्भोकासगतो खो, देव, आरञ्जको नागो ति। अर्थ' खो अग्गिवेस्सन', तमेनं राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो हत्थियदमकं आमन्तेसि - 'एहि त्वं, सम्म हत्थियदमक, आरञ्जकं नागं दमयाहि आरञ्जकानं चैव सीलानं अभिनिम्मदनाय आरञ्जकानं चैव सरस-
- १५ ङ्कप्पानं अभिनिम्मदनाय आरञ्जकानं चैव दरथकिलमथपरिळाहानं अभिनिम्मदनाय गामन्ते अभिरमापनाय मनुस्सकन्तेसु सीलेसु समादपनाया' ति।

- १७ " 'एवं, देवा' ति खो, अग्गिवेस्सन, हत्थियदमको रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स पटिस्सुत्वा महन्त थम्म पथवियं निखणित्वा" २० आरञ्जकस्स नागस्स गीवाय उपनिवन्धति आरञ्जकान चैव सीलान अभिनिम्मदनाय आरञ्जकान चैव सरसङ्कप्पान अभिनिम्मदनाय आरञ्जकानं चैव दरथकिलमथपरिळाहान अभिनिम्मदनाय गामन्ते अभिरमापनाय मनुस्सकन्तेसु सीलेसु समादपनाय। तमेन हत्थियदमको या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता
- २५ बहुजनमनापा तथारूपाहि वाचाहि समुदाचरति। यतो खो,

१ आमन्तेति - स्या०। २ रो० पोथने नत्थि। ३ अभिरुहित्वा - स्या०। ४-४ वाञ्छनाग - स्या०, वाञ्छ नाग - सी०। ५ गीवाय - सी०, रो०। ६ एतगेधा - सी०, रो०। ७ आरोचेति - सी०, रो०। ८-८ सी०, स्या०, रो० पोथनेनु नत्थि। ९ पटिविय - सी०, म्या०, रो०। १० निखणित्वा - स्या०।

अग्निवेस्सन, आरञ्जको नागो हृत्थिदमकस्स या सा वाचा नेला कण्ण-
सुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपाहि
वाचाहि समुदाचरियमानो सुस्सूसति, सोतं ओदहति, अञ्जा चित्तं
उपट्ठापेति; तमेनं हृत्थिदमको उत्तरि' तिणघासोदकं अनुप्पवेच्छति ।

“यतो खो, अग्निवेस्सन, आरञ्जको नागो हृत्थिदमकस्स 5
तिणघासोदकं पटिग्गण्हाति^१, तत्र^२ हृत्थिदमकस्स एवं होति -
'जीविस्सति खो दानि आरञ्जको नागो' ति । तमेनं हृत्थिदमको
उत्तरिकारणं कारेति^३ - 'आदिय', भो, निक्खिप, भो' ति । यतो खो,
अग्निवेस्सन, आरञ्जको नागो हृत्थिदमकस्स आदाननिक्खेपवचनकरो
होति ओवादप्पटिकरो, तमेनं हृत्थिदमको उत्तरि कारणं कारेति - 10
'अभिव्वकम, भो, पटिव्वकम, भो' ति । यतो खो, अग्निवेस्सन, आर- 11
ञ्जको नागो हृत्थिदमकस्स अभिव्वकमपटिव्वकमवचनकरो होति
ओवादप्पटिकरो, तमेनं हृत्थिदमको उत्तरि कारणं कारेति - 'उट्ठह,
भो, निसीद, भो' ति । यतो खो, अग्निवेस्सन, आरञ्जको नागो
हृत्थिदमकस्स उट्ठाननिसज्जाय वचनकरो होति ओवादप्पटिकरो, 15
तमेनं हृत्थिदमको उत्तरि आनेञ्जं^४ नाम कारणं कारेति, महन्तस्स 16
फलकं सोण्डाय उपनिबन्धति, तोमरहृत्यो च पुरिसो उपरिगीवाय
निसिन्नो होति, समन्ततो च तोमरहृत्या पुरिसा परिवारेत्वा ठिता
होन्ति, हृत्थिदमको च दीघतोमरर्याद्वि गहेत्वा पुरतो ठितो होति ।
सो आनेञ्जं कारणं कारियमानो नेव पुरिमे पादे चोपेति न पच्छिमे 20
पादे चोपेति, न पुरिमकायं^५ चोपेति न पच्छिमकायं^६ चोपेति, न
सीसं चोपेति, न कण्णे^७ चोपेति, न दन्ते चोपेति, न नङ्गुट्टं^८ चोपेति, 21
न सोण्डं चोपेति । सो होति आरञ्जको नागो खमो सत्तिप्पहारानं
असिप्पहारानं उसुप्पहारानं सरपत्तप्पहारानं^९ भेरिपणववंससङ्खडिण्डि-
मनिन्नादसद्दानं^{१०} सव्ववद्धदोसनिहितनित्रीतकसावो राजारहो राज- 25
भोग्गो रञ्जो अञ्जं तेव सङ्खं गच्छति ।

१. उत्तरि-मी०, स्या०, रो० । २. पटिग्गण्हाति- सी०; पटिग्गण्हाति-रो० ।
३. तत्प-गी०, रो० । ४. करोति-रो० । ५. आदिस्स-स्या०, रो०; अभिव्वकम-सी० ।
६. आनेञ्जं-रो० । ७. पुरिमं कायं-सी०, स्या०, रो० । ८. पच्छिमं कायं-सी०, स्या०,
रो० । ९. कण्णं-रो० । १०. परसत्तुणहारानं-स्या०, रो०; परसत्तुणहारानं-सी० ।
११. भेरिपणववंससङ्खडिण्डिमनिन्नादसद्दानं-स्या०; भेरिपणववंससङ्खडिण्डिमनिन्नाद-रो० ।

§ ३. हृत्थिदमकूपमो तथागतो

६. “एवमेव खो, अग्गिवेस्सन, इव तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा। सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सन्नहकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं
 ६ अभिञ्चा सच्चिक्त्वा पवेदेति। सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्यं सव्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति। तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपति-
 पुत्तो वा अञ्जतरस्मिं वा कुले पच्चाजातो। सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति। सो तेन सद्दापटिलाभेन समन्नागतो
 10 इति पटिसञ्चिक्कवति - ‘सम्भायो घरावासो रजापयो, अब्भोकासो पव्वज्जा। नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्त-
 परिसुद्धं सद्धल्लिपितं ब्रह्मचरियं चरित्तुं। यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्सा अनगारियं पव्वजेय्यं’ ति।

“सो अपरेण समयेण अप्पं वा भोगक्खन्वं पहाय महन्तं वा
 15 भोगक्खन्वं पहाय अप्पं वा जातिपरिवट्टं पहाय महन्तं वा जाति-
 परिवट्टं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्सा अनगारियं पव्वजति’। एत्तावता खो, अग्गिवेस्सन, अरियसावको अब्भोकासगतो होति। एत्थगेवा हि, अग्गिवेस्सन, देवमनुस्सा यदिदं - पच्च कामगुणा। तमेनं तथागतो उत्तरिं
 20 विनेति - ‘एहि त्वं, भिक्खु, सीलवा होहि, पातिमोक्खसंवरसंबुतो विहराहि आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेमु भयदस्सावी, समादाय सिक्खस्सु सिक्खापदेसू’ ति।

“यतो खो, अग्गिवेस्सन, अरियसावको सीलवा होति पातिमोक्खसंवरसंबुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु
 B. 175 25 वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, तमेनं तथागतं उत्तरिं विनेति - ‘एहि त्वं, भिक्खु, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होहि, चक्खुन रूपं दिस्वा मा निमित्तगाही. पे० .. (यथा गणकमोगल्लानसुत्तन्ते ए वित्थारेत्त्वानि)

७. "सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विकलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। वेदनासु ...पे० ... चित्ते... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झानदोमनस्सं। सेय्यथापि, अग्गिवेस्सन, हृत्थिदमको महन्तं थम्भं पथवियं निखणित्वा आरञ्जकस्स नागस्स गीवायं उपनिबन्धति आरञ्जकानं चैव सीलानं अभिनिम्मदनाय आरञ्जकानं चैव सरसङ्कप्पानं अभिनिम्मदनाय आरञ्जकानं चैव दरथकिलमथ-परिळाहानं अभिनिम्मदनाय गामन्ते अभिरमापनाय मनुस्सकन्तेसु सीलेसु समादपनाय; एवमेव खो, अग्गिवेस्सन, अरियसावकस्स इमे चत्तारो सतिपट्टाना चेतसो उपनिबन्धना' होन्ति गेहसितानं चैव सीलानं अभिनिम्मदनाय गेहसितानं चैव सरसङ्कप्पानं अभिनिम्मदनाय गेहसितानं चैव दरथकिलमथपरिळाहानं अभिनिम्मदनाय आयस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय।

८. "तमेनं तथागतो उत्तरिं विनेति - 'एहि त्वं, भिक्खु, काये कायानुपस्सी विहराहि, मा च कामूपसंहितं' वितक्कं वितक्केसि। वेदनासु ... चित्ते ... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहराहि, मा च कामूपसंहितं वितक्कं वितक्केसी' ति।

"सो वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं ... ततियं ज्ञानं ... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिवाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति। सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं - एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ...पे० ... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति।

९. "सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते सत्तानं चुतूप-पातवाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति। सो दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन

अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने' हीने पणीते सुवण्णे दुव्वण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठित्ते आनेञ्जप्पत्ते आसवानं खयवाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोवो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति; 'इमे आसवा' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं आसवसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं आसवनिरोवो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति अणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्यत्ताया' ति पजानाति ।

“सो होति' भिक्खु खमो सीतस्स उण्हस्स जिघच्छाय पिपासाय उसमकसवातातपसरोसपसम्फस्सानं दुरुत्तानं दुरागतानं वचनपथानं, उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कट्टुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासकजातिको' होति सच्चरागदोसमोहनिहितनिन्नीतकसावो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्चक्खेत्तं, लोकस्स ।

§ ४. अदन्त-दन्तमरणानि

१०. “महल्लको चे पि, अग्गिवेस्सन, रञ्जो नागो अदन्तो अविनीतो कालं करोति, 'अदन्तमरण महल्लको रञ्जो नागो काल-द्धतो' त्वेव सद्धं गच्छति, मज्झिमो चे पि, अग्गिवेस्सन, रञ्जो नागो ... दहरो चे पि, अग्गिवेस्सन, रञ्जो नागो अदन्तो अविनीतो कालं करोति, 'अदन्तमरण दहरो रञ्जो नागो कालद्धतो' त्वेव सद्धं गच्छति; एवमेव खो, अग्गिवेस्सन, थेरो चे पि भिक्खु अखीणासवो

१. उप्पज्जमाने-मी० । २ मी०, म्या० पोत्वकेवु नत्वि । ३ निष्पान-स्या०, रो० । ४. म्या० पोत्वके नत्वि । ५. अधिवासि-स्या० । ६-६ कालकरो त्वेव-मी०, स्या०, रो०

कालं करोति, 'अदन्तमरणं थेरो भिक्खु कालङ्कतो' त्वेव सङ्घं गच्छति; मज्झिमो चे पि, अग्गिवेस्सन, भिक्खु ... नवो चे पि, अग्गिवेस्सन, भिक्खु अखीणासवो कालं करोति, 'अदन्तमरणं नवो भिक्खु कालङ्कतो' त्वेव सङ्घं गच्छति ।

"महल्लको चे पि, अग्गिवेस्सन, रञ्जो नागो सुदन्तो सुविनीतो कालं करोति, 'दन्तमरणं महल्लको रञ्जो नागो कालङ्कतो' त्वेव सङ्घं गच्छति; मज्झिमो चे पि, अग्गिवेस्सन, रञ्जो नागो ... दहरो चे पि, अग्गिवेस्सन, रञ्जो नागो सुदन्तो सुविनीतो कालं करोति, 'दन्तमरणं दहरो रञ्जो नागो' कालङ्कतो' त्वेव सङ्घं गच्छति; एवमेव खो, अग्गिवेस्सन, थेरो चे पि भिक्खु खीणासवो कालं करोति, 'दन्तमरणं थेरो भिक्खु कालङ्कतो' त्वेव सङ्घं गच्छति; मज्झिमो चे पि, अग्गिवेस्सन, भिक्खु ... नवो चे पि, अग्गिवेस्सन, भिक्खु खीणासवो कालं करोति, 'दन्तमरणं नवो भिक्खु कालङ्कतो' सङ्घं गच्छती"ति ।

११. इदमवोच भगवा । अत्तमनो अचिरवतो समणुद्देशो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

—:०:—

२६. भूमिजसुतं

§ १. भूमिजभियखु-जयसेनराजकुमारवत्थु

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा राजगहे विहरति
 चेच्छुवने कलन्दकनिवापे। अथ खो आयस्मा भूमिजो पुव्वण्हसमयं
 निवासैत्वा पत्तचीवरमादाय येन जयसेनस्स राजकुमारस्स निवेसनं
 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि। अथ खो
 5 जयसेनो राजकुमारो येनायस्मा भूमिजो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
 आयस्मता भूमिजेन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कयं साराणीयं
 वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो जयसेनो
 राजकुमारो आयस्मन्तं भूमिजं एतदवोच - "सन्ति, भो भूमिज,
 एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो - 'आसं चे पि करित्वा
 10 ब्रह्मचरियं चरन्ति', अभव्वा' फलस्स अविगमाय; अनासं चे पि
 करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अविगमाय; आसं च
 अनासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अवि-
 गमाय; नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा
 फलस्स अविगमाया' ति। इय भोत्तो भूमिजस्स सत्था किंवादी'
 15 किमक्खायी" ति ?

"न खो मेतं, राजकुमार, भगवतो सम्मुखा सुतं, सम्मुखा
 पटिग्गहितं। ठातं च खो एतं विज्जति यं भगवा एवं व्याकरेय्यं -
 'आसं चे पि करित्वा अयोनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स
 अविगमाय; अनासं चे पि करित्वा अयोनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति,
 20 अभव्वा फलस्स अविगमाय; आसं च अनासं चे पि करित्वा अयोनिसो
 ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अविगमाय; नेवासं नानासं
 चे पि करित्वा अयोनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अवि-

१. चरनि - सी०, रो०। २. अभव्वा - सी०, रो०। ३. ० किदिट्ठी - स्या०।
 ४. व्याकरेय्य - सी०, रो०।

गमाय । आसं चे पि करित्वा योनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा योनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; आसं च अनासं चे पि करित्वा योनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; नेवासं नानासं चे पि करित्वा योनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाया' ति । न खो मेतं, राजकुमार, भगवतो सम्मुखा सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं । ठानं च खो एतं विज्जति यं भगवा एवं व्याकरेय्या" ति ।

R. 139

“सचे खो भोतो भूमिजस्स सत्था एवंवादी एवमक्खायी, अद्धा भोतो भूमिजस्स सत्था सव्वेसं येव पुथुसमणब्राह्मणानं मुद्धानं मञ्जे आहच्च तिट्ठती” ति । अथ खो जयसेनो राजकुमारो आयस्मन्तं भूमिजं सकेनेव थालिपाकेन परिविसि ।

§ २. तथागतअनुमोदना

२. अथ खो आयस्मा भूमिजो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भूमिजो भगवन्तं एतदवोच — “इवाहं, भन्ते, पुव्वण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन जयसेनस्स राजकुमारस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि । अथ खो, भन्ते, जयसेनो राजकुमारो येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मया' सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो, भन्ते, जयसेनो राजकुमारो मं एतदवोच — ‘सन्ति, भो भूमिज, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — आसं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाया' ति । इय भोतो भूमिजस्स सत्था किंवादी किमक्खायी' ति ? एवं वुत्ते अहं, भन्ते, जयसेनं

B. 179

राजकुमारं एतदवोचं'- 'न खो मेत, राजकुमार, भगवतो सम्मुखा सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं। ठानं च खो एतं विज्जति यं भगवा एवं व्याकरेय्य - आसं चे पि करित्वा अयोनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा अयोनिसो
 5 ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; आसं च अनासं चे पि करित्वा अयोनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; नेवासं नानासं चे पि करित्वा अयोनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय। आसं चे पि करित्वा योनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा
 10 .. पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा ..पे०.. नेवासं नानासं चे पि करित्वा योनिसो ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाया ति। न खो मेतं, राजकुमार, भगवतो सम्मुखा सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं। ठान च खो एतं विज्जति यं भगवा एव व्याकरेय्या' ति।

‘सचे भोतो भूमिजस्स सत्या एववादी एवमक्खायी, अद्धा
 15 भोतो भूमिजस्स सत्या सव्वेसं येव पुथुसमणब्राह्मणानं मुद्धानं मञ्जे आहच्च तिट्ठती’ ति।

“कच्चाहं”, भन्ते, एवं पुट्ठो एव व्याकरमानो वुत्तवादी चैव भगवतो होमि, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खामि, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरोमि, न च कोचि सहघम्मिको वादानुवादो गारय्हं
 20 ठान आगच्छती” ति ?

“तग्घ त्वं, भूमिज, एव पुट्ठो एव व्याकरमानो वुत्तवादी चैव मे’ होसि, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खसि, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरोसि, न च कोचि सहघम्मिको वादानुवादो गारय्हं ठान आगच्छति। ये हि केचि, भूमिज, समणा वा ब्राह्मणा वा मिच्छादिट्ठिनो
 30 25 मिच्छासङ्कप्पा मिच्छावाचा मिच्छाकम्मन्ता मिच्छाआजीवा मिच्छावायामा मिच्छामती मिच्छासमाधिना ते आस चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय, अनासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय, आस च अनास

चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय । तं किस्स हेतु? अयोनि^१ हेसा, भूमिज, फलस्स अधिगमाय ।

तेलत्थिकूपमा

३. "सेय्यथापि, भूमिज, पुरिसो तेलत्थिको तेलगवेसी तेल- 5
परियेसनं चरमानो वालिकं दोणिया आकिरित्वा^१ उदकेन परिप्फोसकं
परिप्फोसकं पीळेय्य; आसं चे पि करित्वा वालिकं दोणिया आकि-
रित्वा उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं पीळेय्य, अभव्वो तेलस्स
अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा वालिकं दोणिया आकिरित्वा
उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं पीळेय्य, अभव्वो तेलस्स अधिगमाय; 10
आसं च अनासं चे पि करित्वा वालिकं दोणिया आकिरित्वा उदकेन
परिप्फोसकं परिप्फोसकं पीळेय्य, अभव्वो तेलस्स अधिगमाय; नेवासं
नानासं चे पि वालिकं दोणिया आकिरित्वा उदकेन परिप्फोसकं परि-
प्फोसकं पीळेय्य, अभव्वो तेलस्स अधिगमाय । तं किस्स हेतु?
अयोनि^१ हेसा^१, भूमिज, तेलस्स अधिगमाय । एवमेव खो, भूमिज, ये 15
हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा मिच्छादिट्ठिनो^२ मिच्छासङ्कप्पा
मिच्छावाचा मिच्छाकम्मन्ता मिच्छाआजीवा मिच्छावायामा मिच्छा-
सती मिच्छासमाधिना ते आसं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति,
अभव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं
रन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; आसं च अनासं चे पि करित्वा 20
ह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; नेवासं नानासं
ं पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय । तं
केस्स हेतु? अयोनि हेसा, भूमिज, फलस्स अधिगमाय ।

R. 141

खीरत्थिकूपमा

४. "सेय्यथापि, भूमिज, पुरिसो खीरत्थिको खीरगवेसी
खीरपरियेसनं चरमानो गाविं तरुणवच्छं विसाणतो आविञ्छेय्य^३; 25

१. अयोनि-सी० । २. आकीरित्वा-स्वा० । ३-३. अयोनिगो हेसा-सी०;
अयोनिगो-ग्या० । ४. मिच्छादिट्ठी-रो० । ५. आविञ्छेय्य-मी०, स्वा०, रो० ।

आसं चे पि करित्वा गावि तरुणवच्छं विसाणतो आविञ्छेय्य, अभव्वा खीरस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... नेवासं नानासं चे पि करित्वा गावि तरुणवच्छं विसाणतो आविञ्छेय्य, अभव्वा खीरस्स अधिगमाय । तं किं हेतु? अयोनि हेसा, भूमिज; खीरस्स अधिगमाय । एवमेव भूमिज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा मिच्छादिद्विनो ... पे० ... मिच्छासमाधिना ते आसं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय । तं किस्स हेतु? अयोनि हेसा, भूमिज, फलस्स अधिगमाय ।

नवनीतत्तिकूपमा

५. "सेय्यथापि, भूमिज, पुरिसो नवनीतत्तिको" नवनीतत्तिको नवनीतपरियेसनं चरमानो उदकं कलसे आसिञ्चित्वा मत्त्येन आविञ्छेय्य; आसं चे पि करित्वा उदकं कलसे आसिञ्चित्वा मत्त्येन आविञ्छेय्य, अभव्वा नवनीतस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... नेवासं नानासं चे पि करित्वा उदकं कलसे आसिञ्चित्वा मत्त्येन आविञ्चित्वा मत्त्येन आविञ्छेय्य, अभव्वा नवनीतस्स अधिगमाय । तं किस्स हेतु? अयोनि हेसा, भूमिज, नवनीतस्स अधिगमाय । एवमेव खो, भूमिज, ये हि समणा वा ब्राह्मणा वा मिच्छादिद्विनो ... पे० ... मिच्छासमाधिना ते आसं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय । तं किस्स हेतु? अयोनि हेसा, भूमिज, फलस्स अधिगमाय ।

अग्गित्थिकूपमा

६. "सेय्यथापि, भूमिज, पुरिसो अग्गित्थिको" अग्गित्थिको अग्गित्थिको अग्गित्थिको नवनीतपरियेसनं चरमानो अल्लं कट्ठं सस्नेहं उत्तरारणिं आदाय द

मन्थेय्य^१। आसं चे पि करित्वा अल्लं कट्टं सस्नेहं उत्तरारणिं आदाय
 अभिमन्थेय्य, अभव्वो अग्गिस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा
 ...पे०...आसं च अनासं चे पि करित्वा...पे०...नेवासं नानासं चे पि
 करित्वा अल्लं कट्टं सस्नेहं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेय्य, अभव्वो
 अग्गिस्स अधिगमाय। तं किस्स हेतु? अयोनि हेसा, भूमिज, अग्गिस्स 5
 अधिगमाय। एवमेव खो, भूमिज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा
 मिच्छादिट्ठिनो...पे०...मिच्छासमाधिन्नो ते आसं चे पि करित्वा ब्रह्म-
 चरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा
 ...पे०...आसं च अनासं चे पि करित्वा...पे०...नेवासं नानासं चे पि
 करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अभव्वा फलस्स अधिगमाय। तं किस्स 10
 हेतु? अयोनि हेसा, भूमिज, फलस्स अधिगमाय। ये^२ हि^३ केचि,
 भूमिज, समणा वा ब्राह्मणा वा सम्मादिट्ठिनो सम्मासङ्कप्पा सम्मा-
 वाचा सम्माकम्मन्ता सम्माआजीवा सम्मावायामा सम्मासती सम्मा-
 समाधिन्नो ते आसं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स
 अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स 15
 अधिगमाय; आसं च अनासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति,
 भव्वा फलस्स अधिगमाय; नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं
 चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय। तं किस्स हेतु? योनि^१ हेसा^२,
 भूमिज, फलस्स अधिगमाय* ।

तेलत्थिकूपमा

७. "सेय्यथापि, भूमिज, पुरिसो तेलत्थिको तेलगवेसी तेल-
 परियेसनं चरमानो तिलपिट्ठं दोणिया आकिरित्वा उदकेन परिप्फोसकं 20
 परिप्फोसकं पीळेय्य; आसं चे पि करित्वा तिलपिट्ठं दोणिया आकि-
 रित्वा उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं पीळेय्य, भव्वो तेलस्स अधि-
 गमाय; अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा
 ... पे० ... नेवासं नानासं चे पि करित्वा तिलपिट्ठं दोणिया आकिरित्वा
 उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं पीळेय्य, भव्वो तेलस्स अधिगमाय। 25
 तं किस्स हेतु? योनि हेसा, भूमिज, तेलस्स अधिगमाय। एवमेव
 खो, भूमिज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा सम्मादिट्ठिनो

१. अभिमन्थेय्य - गी०, स्मा० रो० । २. च यो - स्मा० । ३ - ३. योनिगो - स्मा० ।

-. सो० पोट्टके मत्थि ।

... पे० ... सम्मासमाधिनो ते आसं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा...पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय। तं किस्स हेतु? योनि हेसा, भूमिज, फलस्स अधिगमाय।

खीरत्तिकूपमा

८. "सेव्ययापि, भूमिज, पुरिसो खीरत्तिको खीरगवैसी खीरपरियेसनं चरमानो गावि तरुणवच्छं थनतो^१ आविञ्छेय्य; आसं चे पि करित्वा गावि तरुणवच्छं थनतो आविञ्छेय्य, भव्वो खीरस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा .. पे० .. नेवासं नानासं चे पि करित्वा गावि तरुणवच्छं थनतो आविञ्छेय्य, भव्वो खीरस्स अधिगमाय। तं किस्स हेतु? योनि हेसा, भूमिज, खीरस्स अधिगमाय। एवमेव खो, भूमिज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा सम्मादिट्ठिनो .. पे० ... सम्मासमाधिनो ते आसं चे पि करित्वा ... पे० ... अनासं चे पि करित्वा ... पे० ... आसं च अनासं चे पि करित्वा .. पे० ... नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय। तं किस्स हेतु? योनि हेसा, भूमिज, फलस्स अधिगमाय।

नवनीतत्तिकूपमा

९. "सेव्ययापि, भूमिज, पुरिसो नवनीतत्तिको नवनीतगवैसं नवनीतपरियेसनं चरमानो दधि कलसे^२ आसिञ्चित्वा मत्थे आविञ्छेय्य, आसं चे पि करित्वा दधि कलसे आसिञ्चित्वा मत्थे आविञ्छेय्य, भव्वो नवनीतस्स अधिगमाय, अनासं चे पि करित्वा आसं च अनासं चे पि करित्वा नेवासं नानासं चे पि करित्वा दधि कलसे आसिञ्चित्वा मत्थेन आविञ्छेय्य, भव्वो नवनीतस्स अधिगमाय। तं किस्स हेतु? योनि हेसा, भूमिज, नवनीतस्स अधिगमाय। एवमेव खो, भूमिज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा सम्मादिट्ठिनो .. पे० . सम्माममाधिनो ते आसं चे पि करित्वा ब्रह्मचरि-

चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा... आसं
च अनासं चे पि करित्वा... नेवासं नानासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं
चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय। तं किस्स हेतु? योनि हेसा,
भूमिज, फलस्स अधिगमाय।

अग्गित्थिकूपमा

१०. "सेय्यथापि, भूमिज, पुरिसो अग्गित्थिको अग्गिगवेसी 5
अग्गिपरियेसनं चरमानो सुक्खं कट्ठं कोळापं उत्तरारणिं आदाय
अभिमन्थेय्य^१; आसं चे पि करित्वा... अनासं चे पि करित्वा... आसं
च अनासं चे पि करित्वा... नेवासं नानासं चे पि करित्वा सुक्ख
कट्ठं कोळापं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेय्य, भव्वो अग्गिस्स अधि-
गमाय। तं किस्स हेतु? योनि हेसा, भूमिज, अग्गिस्स अधिगमाय। 10
एवमेव खो, भूमिज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा सम्मा-
दिट्ठिनो... पे०... सम्मासमाधिनो ते आसं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं
चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; अनासं चे पि करित्वा ब्रह्मचरियं
चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; आसं च अनासं चे पि करित्वा
ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय; नेवासं नानासं चे 15
पि करित्वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, भव्वा फलस्स अधिगमाय। तं किस्स
हेतु? योनि हेसा, भूमिज, फलस्स अधिगमाय।

B. 144

"सचे खो तं, भूमिज, जयसेनस्स राजकुमारस्स इमा चतस्सो
उपमा पट्टिभायेय्युं^२ अनच्छरियं ते जयसेनो राजकुमारो पसीदेय्य,
पसन्नो च ते पसन्नाकारं करेय्या" ति। 20

B. 184

"कुतो पन मं, भन्ते, जयसेनस्स राजकुमारस्स इमा चतस्सो
उपमा पट्टिभायिस्सन्ति^३ अनच्छरियं पुब्बे अस्सुतपुब्बा, सेय्यथापि
भगवन्तं" ति?

११. इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्सा भूमिजो भगवतो
भासितं अभिनन्दी ति। 25

---:०:---

१. सुक्खं-मी०। २. अभिमन्थेय्य भव्वो अग्गिस्स अधिगमाय-मी०, स्या०, रो०।

३. पट्टिभायिस्सन्ति-मी०, स्या०। ४. पट्टिभायिस्सन्ति-मी०, रो०।

२७. अनुरुद्धसुतं

§ १. पञ्चकङ्गेन निमन्तितो आयस्मा अनुरुद्धो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो पञ्चकङ्गो थपति अञ्ज-
तरं पुरिसं आमन्तेसि - "एहि त्वं, अम्मो पुरिस, येनायस्मा अनुरुद्धो
तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो अनुरुद्धस्स पादे
६ सिरसा वन्दाहि" - 'पञ्चकङ्गो, भन्ते, थपति आयस्मतो अनुरुद्धस्स
पादे सिरसा वन्दती' ति; एवं च वदेहि' - 'अधिवासेतु किर, भन्ते,
आयस्मा अनुरुद्धो पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स स्वातनाय अत्तचतुत्थो भत्तं;
येन च किर, भन्ते, आयस्मा अनुरुद्धो पगेवतरं आगच्छेय्य; पञ्च-
कङ्गो, भन्ते', थपति बहुकिच्चो बहुकरणीयो राजकरणीयेना' " ति ।
१० "एवं, भन्ते" ति खो सो पुरिसो पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स पटिस्सुत्वा
येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं अनुरुद्धं
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिच्चो खो सो पुरिसो
आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच - "पञ्चकङ्गो, भन्ते, थपति आयस्मतो
अनुरुद्धस्स पादे सिरसा वन्दति, एवं च वदेति - 'अधिवासेतु किर,
१५ भन्ते, आयस्मा अनुरुद्धो पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स स्वातनाय अत्तचतुत्थो
भत्तं; येन च किर, भन्ते, आयस्मा अनुरुद्धो पगेवतरं आगच्छेय्य;
पञ्चकङ्गो, भन्ते, थपति बहुकिच्चो बहुकरणीयो राजकरणीयेना' " ति ।
अधिवासेमि गो आयस्मा अनुरुद्धो तुण्हीभावेन ।

२. अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो तस्सा रत्तिया अच्चयेन

२१ पुञ्जण्हमयं निवामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स
निवेसणं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि ।
अथ गो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं अनुरुद्धं पणीतेन खादनीयेन

भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो पञ्चकङ्को
थपति आयस्मन्तं अनुरुद्धं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणिं अञ्जतरं नीचं
आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पञ्चकङ्को
थपति आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच -

§ २. चेतोविमुक्ति - अप्पमाणा महग्गता च

३. “इध मं, भन्ते, थेरा भिक्खू उपसङ्कमित्वा एवमाहंसु ५
- ‘अप्पमाणं, गहपति, चेतोविमुक्ति भावेही” ति । एकच्चे थेरा
एवमाहंसु - ‘महग्गतां, गहपति, चेतोविमुक्ति भावेही” ति । या चायं,
भन्ते, अप्पमाणा चेतोविमुक्ति या च महग्गता चेतोविमुक्ति - इमे
धम्मा नानत्था चेव नानाव्यञ्जना च, उदाहु एकत्था व्यञ्जनमेव
नानं” ति ?

R. 146

10

“तेन हि, गहपति, तं येवत्थं पटिभातु । अपण्णकं ते इतो
भविस्सती” ति ।

“मय्हं खो, भन्ते, एवं होति - ‘या चायं अप्पमाणा चेतो-
विमुक्ति या च महग्गता चेतोविमुक्ति इमे धम्मा एकत्था व्यञ्जनमेव
नानं” ति ।

15

“या चायं, गहपति, अप्पमाणा चेतोविमुक्ति या च महग्गता
चेतोविमुक्ति इमे धम्मा नानत्था चेव नानाव्यञ्जना च । तदमिना-
पेतं, गहपति, परियायेन वेदितव्वं यथा इमे धम्मा नानत्था चेव
नानाव्यञ्जना च ।

“कत्तमा च, गहपति, अप्पमाणा चेतोविमुक्ति ? इध, गहपति, २०
भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं
तथा ततियं तथा चतुत्थं; इति उद्धमघो तिरियं सब्वधि सब्वत्ताय”
सव्वान्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन
अवेरेन अव्यावज्जेन फरित्वा विहरति । करुणासहगतेन चेतसा ...
मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा २५
विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं; इति उद्धमघो

१. रो० पांत्यके तत्त्व । २-२. ‘अप्पमाणा गहपति चेतोविमुक्ति भावेतव्वा’ - इति पि ।

३. एज्जा - रो० । ४-४. तञ्जेवेत्थ - रो०, स्पा० । ५. अपन्नकं - रो० । ६. चतुत्थि -
रो०, रो० । ७. मद्यत्तताय - स्पा० । ८. अव्यापज्जेन - रो०, स्पा०, रो० ।

तिरियं सव्वधि सव्वत्तताय सव्वावन्तं लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुल्लेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यावज्जेन फरित्वा विहरति । अयं वुच्चति, गहपति, अप्पमाणा चेतोविमुत्ति ।

४. "कतमा च, गहपति, महग्गता चेतोविमुत्ति? इध, गहपति, भिक्खु यावता एकं रुक्खमूलं महग्गतं ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । अयं वुच्चति, गहपति, महग्गता चेतोविमुत्ति । इध पन, गहपति, भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा रुक्खमूलानि महग्गतं ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । अयं पि' वुच्चति, गहपति, महग्गता चेतोविमुत्ति । इध पन, गहपति, भिक्खु यावता एकं गामक्खेत्तं महग्गतं ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । अयं पि वुच्चति, गहपति, महग्गता चेतोविमुत्ति । इध पन, गहपति, भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा गामक्खेत्तानि महग्गतं ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । अयं पि वुच्चति, गहपति, महग्गता चेतोविमुत्ति । इध पन, गहपति, भिक्खु यावता एकं महारज्जं महग्गतं ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । अयं पि वुच्चति, गहपति, महग्गता चेतोविमुत्ति । इध पन, गहपति, भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा महारज्जानि महग्गतं ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । अयं पि वुच्चति, गहपति, महग्गता चेतोविमुत्ति । इध पन, गहपति, भिक्खु यावता ममुद्दपरियन्तं पथवि' महग्गतं ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । अयं पि वुच्चति, गहपति, महग्गता चेतोविमुत्ति । इमिना यो एतं, गहपति, परियायेन वेदितव्व यया इमे धम्मा नानत्या चैव नानाव्यञ्जना च ।

§ ३. चतस्सो भवूपपत्तियो

५. "चतस्सो खो इमा गहपति, भवूपपत्तियो' । कतमा चतस्सो? इध, गहपति, एकच्चो 'परित्ताभा' ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति । सो कायस्स भेदा पर मरणा परित्ताभानं देवानं सहव्यत' उपपज्जति' । इध पन, गहपति, एकच्चो 'अप्पमाणाभा' ति'

१ म्या०, ४० पंचमेतु गति । २ पञ्चि - गो०, म्या०, रो० । ३ भवूपपत्तियो - रो० । ४ गहपति - गो०, रो० । ५ उप्पज्जति - रो० । ६ - ६ अप्पमाणा नि - रो०, अप्पमाणा नि - म्या० ।

फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति। सो कायस्स भेदा परं मरणा
अप्पमाणाभानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति। इध पन, गहपति, एकच्चो
'सङ्खिल्लिद्धाभा' ति^१ फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति। सो कायस्स
भेदा परं मरणा सङ्खिल्लिद्धाभानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति। इध
पन, गहपति, एकच्चो 'परिसुद्धाभा' ति^१ फरित्वा अधिमुच्चित्वा ६
विहरति। सो कायस्स भेदा परं मरणा परिसुद्धाभानं देवानं सह-
व्यतं उपपज्जति। इमा खो, गहपति, चतस्रो भवूपत्तियो।

“होति खो सो, गहपति, समयो, या ता देवता एकज्झं
सन्निपतन्ति, तासं एकज्झं सन्निपतितानं वण्णनानत्तं हि खो पञ्चा-
यति नो च आभानानत्तं। सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो सम्बहुलानि 10 B. 187
तेलप्पदीपानि एकं घरं पवेसेय्य, तेसं एकं घरं पवेसितानं अच्चिनानत्तं
हि खो पञ्चायेथ, नो च आभानानत्तं; एवमेव खो, गहपति, होति 11
खो सो समयो, या ता देवता एकज्झं सन्निपतन्ति तासं एकज्झं
सन्निपतितानं वण्णनानत्तं हि खो पञ्चायति, नो च आभानानत्तं। B. 148

“होति खो सो, गहपति, समयो, या ता देवता ततो विपक्क- 15
मन्ति, तासं ततो विपक्कमन्तीनं वण्णनानत्तं चैव पञ्चायति आभा-
नानत्तं च। सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो तानि सम्बहुलानि तेलप्प-
दीपानि तम्हा घरा नीहरेय्य^१, तेसं ततो नीहतानं^२ अच्चिनानत्तं चैव
पञ्चायेथ आभानानत्तं च; एवमेव खो, गहपति, होति खो सो समयो,
या ता देवता ततो विपक्कमन्ति, तासं ततो विपक्कमन्तीनं वण्णनानत्तं 20
चैव पञ्चायति आभानानत्तं च।

“न खो, गहपति, तासं देवतानं एवं होति—‘इदं अम्हाकं’ 1
निच्चं ति वा धुवं ति वा सस्सतं’ ति वा, अपि च यत्थ यत्थेव ता
देवता अभिनिविसन्ति तत्थ तत्थेव ता देवता अभिरमन्ति। सेय्यथापि,
गहपति, मक्खिकानं काजेन वा पिट्ठेन वा हरीयमानानं^३ न एवं 25
होति—‘इदं अम्हाकं निच्चं ति वा धुवं ति वा सस्सतं’ ति वा, अपि
च यत्थ यत्थेव ता मक्खिका अभिनिविसन्ति तत्थ तत्थेव ता मक्खिका

१-१. सङ्खिल्लिद्धाभानि—स्या०। २-२. परिसुद्धाभानि—स्या०। ३. नीहरेय्यं—
स्या०। ४. नीहरेय्यानं—सी०, स्या०, रो०। ५. हरियमानानं—स्या०।

अभिरमन्ति; एवमेव खो, गृहपति, तासं देवतानं न एवं होति - 'इदं अम्हाकं निच्चं ति वा धुवं ति वा सस्सतं' ति वा, अपि च यत्थ यत्थेव ता देवता अभिनिविसन्ति तत्थ तत्थेव ता देवता अभिरमन्ती" ति ।

§ ४. परित्ताभा च अप्पमाणाभा च देवता

६. एवं वुत्ते, आयस्मा सभियो' कच्चानो' आयस्मन्तं अनु-
रुद्धं एतदवोच - "साधु, भन्ते अनुरुद्ध ! अत्थि च मे एत्थ उत्तरि
पटिपुच्छित्त्वं । या ता, भन्ते, देवता आभा सव्वा ता परित्ताभा
उदाहु सन्तेत्य एकच्चा देवता अप्पमाणाभा" ति ?

"तदङ्गेन खो, आवुसो कच्चान, सन्तेत्य' एकच्चा देवता
परित्ताभा, सन्ति पनेत्य एकच्चा देवता अप्पमाणाभा" ति ।

"को नु खो, भन्ते अनुरुद्ध, हेतु को पच्चयो येन तासं देव-
तानं एकं देवनिकायं उपपन्नानं सन्तेत्य एकच्चा देवता परित्ताभा,
सन्ति पनेत्य एकच्चा देवता अप्पमाणाभा" ति ?

"तेन हावुसो' कच्चान, तं येवेत्य पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते
खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मञ्जसि, आवुसो कच्चान,
ख्यायं भिक्खु यावता एकं रुक्खमूलं 'महग्गतं' ति फरित्वा अधि-
मुच्चित्त्वा विहरति, यो चायं भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा रुक्ख-
मूलानि 'महग्गतं' ति फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा विहरति - इमासं
उभिन्नं चित्तभावनानं कतमा चित्तभावना महग्गततरा" ति ?

"ख्यायं, भन्ते, भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा रुक्खमूलानि
'महग्गतं' ति फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा विहरति - अयं इमासं उभिन्नं
चित्तभावनानं महग्गततरा" ति ।

"तं किं मञ्जसि, आवुसो कच्चान, ख्यायं भिक्खु यावता
द्वे वा तीणि वा रुक्खमूलानि 'महग्गतं' ति फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा
विहरति, यो चायं भिक्खु यावता एकं गामक्खेत्तं 'महग्गतं' ति फरित्वा

१. अभियो-स्या०, रो० । २. कच्चायो-मी० । ३. सन्ति पनेत्य-सी० ।
४. आवुसो-सी०, रो० ।

अधिमुच्चित्वा विहरति - इमासं उभिन्नं चित्तभावनानं कतमा चित्त-
भावना महग्गततरा” ति ?

“ध्वायं, भन्ते, भिक्खु यावता एकं गामक्खेत्तं ‘महग्गतं’ ति
फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति - अयं इमासं उभिन्नं चित्तभावनानं
महग्गततरा” ति ।

5

“तं कि मञ्जसि, आवुसो कच्चान, ध्वायं भिक्खु यावता एकं
गामक्खेत्तं ‘महग्गतं’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति, यो चाय
भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा गामक्खेत्तानि ‘महग्गतं’ ति फरित्वा
अधिमुच्चित्वा विहरति - इमासं उभिन्नं चित्तभावनानं कतमा चित्त-
भावना महग्गततरा” ति ?

10

“ध्वायं, भन्ते, भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा गामक्खेत्तानि
‘महग्गतं’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति - अयं इमासं उभिन्नं
चित्तभावनानं महग्गततरा” ति ।

“तं कि मञ्जसि, आवुसो कच्चान, ध्वायं भिक्खु यावता द्वे
वा तीणि वा गामक्खेत्तानि ‘महग्गतं’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विह-
रति, यो चायं भिक्खु यावता एकं महारज्जं ‘महग्गतं’ ति फरित्वा
अधिमुच्चित्वा विहरति - इमासं उभिन्नं चित्तभावनानं कतमा चित्त-
भावना महग्गततरा” ति ?

15 R. 150

B. 189

“ध्वायं, भन्ते, भिक्खु यावता एकं महारज्जं ‘महग्गतं’ ति
फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति - अयं इमासं उभिन्नं चित्तभावनानं
महग्गततरा” ति ।

20

“तं कि मञ्जसि, आवुसो कच्चान, ध्वायं भिक्खु यावता एक
महारज्जं ‘महग्गतं’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति, यो चायं
भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा महारज्जानि ‘महग्गतं’ ति फरित्वा
अधिमुच्चित्वा विहरति - इमासं उभिन्नं चित्तभावनानं कतमा चित्त-
भावना महग्गततरा” ति ?

25

“ध्वायं, भन्ते, भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा महारज्जानि
‘महग्गतं’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति - अयं इमासं उभिन्नं
चित्तभावनानं महग्गततरा” ति ।

“तं किं मञ्जसि, आवुसो कच्चान, ख्वायं भिक्खु यावता द्वे वा तीणि वा महारज्जानि ‘महग्गतं’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति, यो चायं भिक्खु यावता समुद्दपरियन्तं पथविं ‘महग्गतं’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति—इमासं उभिन्नं चित्तभावनां कतमा चित्तभावना महग्गततरा” ति ?

“ख्वायं, भन्ते, भिक्खु यावता समुद्दपरियन्तं पथविं ‘महग्गतं’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति—अयं इमासं उभिन्नं चित्तभावनां महग्गततरा” ति ?

“अयं खो, आवुसो कच्चान, हेतु अयं पच्चयो, येन तासं देवतानं एकं देवनिकायं उपपन्नानं सन्तेत्य एकच्चा देवता परित्ताभा, सन्ति पनेत्य एकच्चा देवता अप्पमाणाभा” ति ।

§ ५. सङ्किल्लिद्धाभा च परिसुद्धाभा च देवता

७. “साधु, भन्ते अनुरुद्ध ! अत्यि च मे एत्य उत्तरिं पटि-पुच्छितव्वं । यावता, भन्ते, देवता आभा सव्वा ता सङ्किल्लिद्धाभा उदाहु सन्तेत्य एकच्चा देवता परिसुद्धाभा” ति ?

१६ “तदङ्गेन खो, आवुसो कच्चान, सन्तेत्य एकच्चा देवता सङ्किल्लिद्धाभा, सन्ति पनेत्य एकच्चा देवता परिसुद्धाभा” ति ।

“को नु खो, भन्ते, अनुरुद्ध, हेतु को पच्चयो, येन तासं देवतानं एकं देवनिकाय उपपन्नानं सन्तेत्य एकच्चा देवता सङ्किल्लिद्धाभा, सन्ति पनेत्य एकच्चा देवता परिसुद्धाभा” ति ?

२० “तेन, आवुसो कच्चान, उपमं ते करिस्सामि । उपमायपिवे-कच्चं विञ्जू पुरिसां भासितस्स अत्यं आजानन्ति । सेय्यथापि, आवुसो कच्चान, तेलप्पदीपस्स ज्ञायतो तेल पि अपरिसुद्धं वट्टि पि अपरिसुद्धा, सो तेलस्स पि अपरिसुद्धत्ता वट्टिया पि अपरिसुद्धत्ता अन्यन्वं विय ज्ञायति, एवमेव खो, आवुसो कच्चान, इधेकच्चो भिक्खु ‘सङ्किल्लिद्धाभा’ ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति, तस्स

१ या ता—इति वि । २-३ उपमायपिवेकच्चं विञ्जू पुरिसां—गी०, रो० ।
४ आदानानि—रो०; जानानि—मी० ।

कायदुद्गुलं पि न सुप्पटिप्पस्सद्धं होति, थीनमिद्धं^१ पि न सुसमूहतं होति, उद्धच्चकुक्कुच्चं पि न सुप्पटिविनीतं होति, सो कायदुद्गुलस्स पि न सुप्पटिप्पस्सद्धता थीनमिद्धस्स पि न सुसमूहतत्ता उद्धच्चकुक्कुच्चस्स पि न सुप्पटिविनीतत्ता अन्धन्धं विय ज्ञायति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सङ्किलिद्धाभानं देवानं^२ सहव्यतं उपपज्जति । सेय्य-
थापि, आवुसो कच्चान, तेलप्पदीपस्स ज्ञायतो तेलं पि परिसुद्धं
वट्टि पि परिसुद्धा, सो तेलस्स पि परिसुद्धत्ता वट्टिया पि परिसुद्धत्ता
न अन्धन्धं विय ज्ञायति; एवमेव खो, आवुसो कच्चान, इधेकच्चो
भिव्खु 'परिसुद्धाभा' ति फरित्वा अधिमुच्चित्वा विहरति, तस्स
कायदुद्गुलं पि सुप्पटिप्पस्सद्धं होति, थीनमिद्धं पि सुसमूहतं होति,
उद्धच्चकुक्कुच्चं पि सुप्पटिविनीतं होति, सो कायदुद्गुलस्स पि सुप्प-
टिप्पस्सद्धत्ता थीनमिद्धस्स पि सुसमूहतत्ता उद्धच्चकुक्कुच्चस्स पि
सुप्पटिविनीतत्ता न अन्धन्धं विय ज्ञायति । सो कायस्स भेदा परं
मरणा परिसुद्धाभानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, आवुसो
कच्चान, हेतु अयं पच्चयो येन तासं देवतानं एकं देवनिकायं उप-
पन्नानं सन्तेत्थ एकच्चा देवता सङ्किलिद्धाभा, सन्ति^३ पनेत्थ एकच्चा^४
देवता परिसुद्धाभा^५ ति ।

R. 152

15

८. एवं वुत्ते, आयस्सा सभियो^१ कच्चानो आयस्मन्तं अनु-
रुद्धं एतदवोच - "साधु, भन्ते अनुरुद्ध ! न, भन्ते, आयस्सा अनु-
रुद्धो एवमाह - 'एवं मे सुतं' ति वा एवं अरहति भवितुं' ति वा;
अथ च पन, भन्ते, आयस्सा अनुरुद्धो 'एवं पि ता देवता, इति पि
ता देवता' त्वेव भासति । तस्स मय्हं, भन्ते, एवं होति - 'अद्धा आय-
स्मता अनुरुद्धेन ताहि देवताहि सद्धि सन्निवुत्थपुव्वं चैव सल्लपितपुव्वं
च साकच्छा च समापज्जितपुव्वा' ति ।

20

"अद्धा खो अयं, आवुसो कच्चान, आसज्ज उपनीय वाचा
भासिता, अपि च ते अहं व्याकरिस्सामि^२ - 'दीघरत्तं खो मे, आवुसो
कच्चान, ताहि देवताहि सद्धि सन्निवुत्थपुव्वं चैव सल्लपितपुव्वं च
साकच्छा च समापज्जितपुव्वा' ति ।

B. 191

१. वितमिद्धं - म० । २. रया० पौत्यके गत्थि । ३-३. सन्तेत्येकच्चा - स्या० ।

४. अग्निमी - स्या०, रो० । ५. व्याकरिस्सामि - मी०, रो० ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सभियो कच्चानो पञ्चकङ्गं थपति एतद-
 वोच—“लाभा ते, गहपति, सुलद्धं ते, गहपति^१, यं त्वं चेव तं
 कद्दावम्मं पहासि^२, मयं^३ चिमं^३ धम्मपरियायं अलत्थम्हा
 सवनाया” ति ।

—:०—

१ थपति—धी० । २ पञ्चकङ्गि—इति पि । ३-३. यं पि म—मो०, स्या०, व०,
 रो० ।

२८, उपविकलेससुतं

§ १. कोसम्बिका भण्डनकारका भिक्खू

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति
घोसितारामे। तेन खो पन समयेन कोसम्बियं भिक्खू भण्डनजाता
कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति।
अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि। एकमन्तं ठितो खो सो 5
भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “इध, भन्ते, कोसम्बियं भिक्खू भण्डनजाता
कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति।
साधु, भन्ते, भगवा येन ते भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया”
ति। अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन। अथ खो भगवा येन ते भिक्खू
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “अलं, भिक्खवे, 10
मा भण्डनं मा कलहं मा विग्गहं मा विवादं” ति।

एवं वुत्ते, अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “आगमेतु,
भन्ते! भगवा धम्मस्सामी; अप्पोस्सुक्को, भन्ते, भगवा दिट्ठधम्म-
सुखविहारं अनुयुत्तो विहरतु; मयमेतेन भण्डनेन कलहेन विग्गहेन
विवादेन पञ्चायिस्सामा” ति। दुतियं पि खो भगवा ते भिक्खू 15
एतदवोच — “अलं, भिक्खवे, मा भण्डनं मा कलहं मा विग्गहं मा
विवादं” ति। दुतियं पि खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “आग-
मेतु, भन्ते! भगवा धम्मस्सामी; अप्पोस्सुक्को, भन्ते, भगवा दिट्ठ-
धम्मसुखविहारं अनुयुत्तो विहरतु; मयमेतेन भण्डनेन कलहेन विग्ग-
हेन विवादेन पञ्चायिस्सामा” ति। ततियं पि खो भगवा ते भिक्खू 20
एतदवोच — “अलं, भिक्खवे, मा भण्डनं मा कलहं मा विग्गहं मा
विवादं” ति। ततियं पि खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “आग-
मेतु, भन्ते, भगवा धम्मस्सामी; अप्पोस्सुक्को, भन्ते, भगवा दिट्ठ-

B. 153

20 B. 102

धम्मसुखविहारं अनुयुत्तो विहरतु; मयमेतेन भण्डनेन कलहेन विगहेन विवादेन पञ्चायिस्सामा' ति ।

अथ खो भगवा पुव्वप्फ्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कोसम्बि पिण्डाय पावसि । कोसम्बियं पिण्डाय चरित्वा पच्छामत्तं पिण्डपातपटिवकन्तो सेनासन संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय ठितको व इमा गाथा अभासि -

२. "पुयुसद्दो समजनो, न वालो कोच्चि मञ्जय ।
सद्धस्मि भिज्जमानस्मि, नाञ्जं भिय्यो अमञ्जरं ॥

१० "परिमुद्धा पिण्डताभासा, वाचागोचरभाणिनो ।
याविच्छन्ति मुखायामं, येन नेरिता न त विदू ॥

"अवकोच्छि म अवधि मं, अजिनि मं अहासि मे ।
ये च त उपनय्हन्ति, वेरं तेसं न सम्मत्ति ॥

"अवकोच्छि म अवधि म, अजिनि मं अहासि मे ।
ये च तं नुपनय्हन्ति, वेर तेसूपसम्मत्ति ॥

१५ "न हि वेरेन वेरानि, सम्मन्तीघ कुदाचन ।
अवेरेन च सम्मन्ति, एस धम्मो सनन्तनो ॥

"परे च न विजानन्ति, मयमेत्य यमामसे ।
ये च तत्थ विजानन्ति, ततो सम्मन्ति मेवगा ॥

२० "अट्टिच्छिन्ना' पाणहरा', गवस्सधनहारिनो' ।
रट्ट वेलुम्पमानान, तेम पि होति सद्धन्ति ।
कस्मा तुम्हाक नो सिया ॥

२५ "मचे लभेथ निपक सहाय,
सद्धि चर माधुविहारि धीर ।
अभिभुय्य सद्धानि परिम्मयानि,
चरेय्य तेनत्तमनो सतीमा' ॥

१ अमञ्जय - स्वा० । २ मी०, रो० पा० येनेमु नत्थि । ३ अट्टिच्छिन्ना - स्वा०, रो० । ४ पाणाहरा - स्वा० । ५ गवस्सधनहारिणा - मी०, रो०, गवास्सधनहारियो - स्वा० । ६ गनिमा - स्वा० ।

“नो चे लभेथ निपकं सहायं,
सद्धिं चरं साधुविहारि धीरं।
राजा व रट्टं विजितं पहाय,
एको चर मातङ्गरञ्जेव नागो ॥

एकस्स चरितं सेय्यो, नत्थि वाले सहायता।
एको चरे न च पापानि कयिरा,
अप्पोस्सुक्को मातङ्गरञ्जेव नागो” ति ॥

§ २. खीरोदकीभूता अनुरुद्धा

३. अथ खो भगवा ठित्तको व इमा गाथा भासित्वा येन
वालकलोणकारगामो' तेनुपसङ्कमि। तेन खो पन समयेन आयस्मा
भगु वालकलोणकारगामे विहरति। अहसा खो आयस्मा भगु 10
भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान आसनं पञ्जापेसि' उदकं
च पादानं धोवनं'। निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने। निसज्ज पादे
पक्खालेसि। आयस्मा पि खो भगु भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं भगुं भगवा एतदवोच -
“कच्चि, भिक्खु, खमनीयं, कच्चि यापनीयं, कच्चि पिण्डकेन न 15
किलमसी” ति ?

“खमनीयं भगवा, यापनीयं भगवा, न चाहं, भन्ते, पिण्डकेन
किलमामी” ति।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं भगुं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा
इपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना येन पाचीनवंसदायो 20
सङ्कमि।

तेन खो पन समयेन आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा च
यो आयस्मा च किमिलो' पाचीनवंसदाये विहरन्ति। अहसा खो
मालो' भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान भगवन्तं एतद-
- “मा, महासमण', एतं दायं पाविसि। सन्तेत्य तयो कुलपुत्ता 23

१. वालकलोणकारगामो—इति पि। २. पञ्जापेसि—म०। ३. मी०, स्या०, रो०
केगु नत्थि। ४. किमिलो—सी०, स्या०, रो०। ५. दायपालको—स्या०। ६. समण—
स्या०, रो०।

अत्तकामरूपा विहरन्ति । मा तेसं अफासुमकासी” ति । अस्सोसि खो आयस्मा अनुरुद्धो दायपालस्स भगवता सद्धिं मन्तयमानस्स^१ । सुत्वान दायपालं एतदवोच - “मा, आवुसो दायपाल, भगवन्तं वारेसि । सत्या नो भगवा अनुप्पत्तो” ति ।

४. अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येनायस्मा च नन्दियो येनायस्मा च किमिलो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं च नन्दियं आयस्मन्तं च किमिलं एतदवोच - “अभिककमथायस्मन्तो, अभिककमथायस्मन्तो, सत्या नो भगवा अनुप्पत्तो” ति । अथ खो आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा च नन्दियो आयस्मा च किमिलो भगवन्तं पच्चुग्गन्त्वा एको भगवतो पत्तचीवरं पटिग्गहेसि, एको आसनं पञ्जापेसि^२, एको पादोदकं उपट्टपेसि । निसीदि भगवा पञ्जते आसने । निसज्ज पादे पक्खालेसि । ते पि खो आयस्मन्तो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिद्धं खो आयस्मन्तं अनुरुद्धं भगवा एतदवोच - “कच्चि वो^३, अनुरुद्धा, खमनीयं, कच्चि यापनीयं, कच्चि पिण्डकेन न^४ किलमथा” ति ?

“खमनीयं भगवा, यापनीयं भगवा, न च मयं, भन्ते, पिण्डकेन किलमामा” ति ।

- “कच्चि पन वो, अनुरुद्धा, समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरया” ति ?

“तग्घ मयं, भन्ते, समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरामा” ति ।

- “यथा कयं पन तुम्हे, अनुरुद्धा, समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरया” ति ?

“इध मय्हं, भन्ते, एवं होति - ‘लाभा वत्त मे, सुलद्धं वत्त मे योहं एवरूपेहि सन्नह्वाचारीहि सद्धिं विहरामी ति । तस्स’

१. मन्तियमानस्स - स्या० । २. पञ्जपेसि - म० । ३. ते - स्या० । ४. कच्चि मित्वा - स्या० ।

मय्हं, भन्ते, इमेसु आयस्मन्तेसु मेत्तं कायकम्मं पच्चुपट्टितं आवि^१
 चेव रहो च, मेत्तं वचीकम्मं पच्चुपट्टितं आवि चेव रहो च, मेत्तं
 मनोकम्मं पच्चुपट्टितं आवि चेव रहो च। तस्स, मय्हं, भन्ते, एधं
 होति - 'यन्नूनाहं सकं चित्तं निक्खिपित्वा इमेसं येव आयस्मन्ताभं
 चित्तस्स वसेन वत्तेय्यं' ति। सो खो अहं, भन्ते, सकं चित्तं निक्खि- 5
 पित्वा इमेसं येव आयस्मन्तानं चित्तस्स वसेन वत्तामि। नाना हि
 खो नो, भन्ते, काया, एकं च पन मञ्जे चित्तं' ति।

आयस्मा पि खो नन्दियो ... पे० ... आयस्मा पि खो किमिलो
 भगवन्तं एतदवोचुं^२ - "मय्हं पि खो, भन्ते, एवं होति - 'लाभा वत
 मे, सुलद्धं वत मे योहं एवरूपेहि सब्रह्मचारीहि सद्धिं विहरामी' 10
 ति। तस्स मय्हं, भन्ते, इमेसु आयस्मन्तेसु मेत्तं कायकम्मं पच्चुपट्टितं
 आवि चेव रहो च, मेत्तं वचीकम्मं पच्चुपट्टितं आवि चेव रहो च,
 मेत्तं मनोकम्मं पच्चुपट्टितं आवि चेव रहो च। तस्स मय्हं, भन्ते,
 एवं होति - 'यन्नूनाहं सकं चित्तं निक्खिपित्वा इमेसं येव आयस्म-
 न्तानं चित्तस्स वसेन वत्तेय्यं' ति। सो खो अहं, भन्ते, सकं चित्तं 15
 निक्खिपित्वा इमेसं येव आयस्मन्तानं चित्तस्स वसेन वत्तामि।
 नाना हि खो नो, भन्ते, काया, एकं च पन मञ्जे चित्तं ति।
 एवं खो मयं, भन्ते, समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता
 अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरामा' ति।

B. 185

५. "साधु, साधु, अनुरुद्धा! कच्चि पन वो, अनुरुद्धा, 20
 अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरथा' ति ?

"तग्घ मयं, भन्ते, अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विह-
 रामा' ति।

R. 157

"यथा कथं पन तुम्हे, अनुरुद्धा, अप्पमत्ता आतापिनो
 पहितत्ता विहरथा' ति ? 25

"इध, भन्ते, अम्हाकं यो पठमं गामतो पिण्डाय पटिक्कमति
 सो आसनानि पञ्जापेति, पानीयं परिभोजनीयं उपट्ठापेति^३, अव-
 ककारपातिं उपट्ठापेति। यो पच्छा गामतो पिण्डाय पटिक्कमति -

१. आवी-नी०, स्मा०, रो०। २. एतदवोच - म०। ३. उपट्ठपेति - गो०, म्या०, रो०।
 म० ३-२९

सचे होति भुत्तावसेसो, सचे आकङ्खति, भुञ्जति: नो चे आकङ्खति, अप्पहरिते वा छट्ठेति अप्पाणके^१ वा उदके ओपिलापेति - सो आसनानि पटिसामेति, पानीयं परिभोजनीयं पटिसामेति, अवक्कारपातिं धोचित्वा^२ पटिसामेति, भत्तगं सम्मज्जति । यो पस्सति पानीयघटं वा परिभोजनीयघटं^३ वा वच्चघटं^४ वा रित्तं तुच्छं सो उपट्टापेति; सच्चस्स होति अविस्सहं, हत्यविकारेण दुतियं आमन्तेत्वा हत्यविलङ्घकेण उपट्टापेम^५, न त्वेव मयं, भन्ते, तप्पच्चया वाचं भिन्दाम । पञ्चाहिकं खो पन मयं, भन्ते, सच्चरत्तिं^६ धम्मिया कयाय सत्तिसीदाम । एवं खो मयं, भन्ते, अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरामा^७” ति ।

§ ३. चित्तूपयिकलेसपहानं

१० ६. “साधु, साधु, अनुरुद्धा! अत्थि पन वो, अनुरुद्धा, एवं अप्पमत्तानं आतापीनं^८ पहितत्तानं विहरतं उत्तरिमनुस्सवम्मा अलमरियव्राणदस्सनविसेसो अविगतो फासुविहारो” ति ?

“इध मयं, भन्ते, अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्ता ओभासं चैव सञ्जानाम दस्सनं च रूपानं । सो खो पन नो ओभासो नच्चिरस्सेव अन्तरघायति दस्सनं च रूपानं; तं च निमित्तं नप्पटिविज्झामा^९” ति ।

“तं खो पन वो, अनुरुद्धा, निमित्तं पटिविज्झितत्वं । अहं पि सुदं, अनुरुद्धा, पुब्बे व सम्बोधा अनभिसम्बुद्धो बोधिसत्तो व समानो ओभासं चैव सञ्जानामि दस्सनं च रूपानं । सो खो पन मे ओभासो नच्चिरस्सेव अन्तरघायति दस्सनं च रूपानं । तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतदहोसि - ‘को नु खो हेतु को पच्चयो येन मे ओभासो अन्तरघायति दस्सनं च रूपानं’ ति ? तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतदहोसि - ‘विचिकिच्छा खो मे उदपादि, विचिकिच्छाधिकरणं च पन मे समाधि चवि । समाधिम्मिह् चुते ओभासो अन्तरघायति दस्सनं च रूपानं । सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा उप्पज्जिस्सती’ ति ।

१ अप्पाणे - म० । २ गी०, म्या० पोत्थवेगु नत्थि । ३ म्या० पोत्थवे नत्थि । ४ गी०, रो० पोत्थवेगु नत्थि । ५ उपट्टापेति - गी०, उपट्टापेम - स्या०, रो० । ६ मच्चरत्तिय - गी०, म्या०, रो० । ७ स्या० पोत्थवे नत्थि । ८ अणटिविज्झामा - स्या० ।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा, अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विह-
रन्तो ओभासं च्चव सञ्जानामि दस्सनं च रूपानं। सो खो पन मे
ओभासो नचिरस्सेव अन्तरधायति दस्सनं च रूपानं। तस्स मय्हं,
अनुरुद्धा, एतदहोसि - ‘को नु खो हेतु को पच्चयो येन मे
ओभासो अन्तरधायति दस्सनं च रूपानं’ ति? तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, 5
एतदहोसि - ‘अमनसिकारो खो मे उदपादि, अमनसिकाराधिकरणं
च पन मे समाधि चवि। समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरधायति
दस्सनं च रूपानं। सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा
उप्पज्जिस्सति न अमनसिकारो’ ति।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा ...पे०... तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, 10
एतदहोसि - ‘थीनमिद्धं’ खो मे उदपादि, थीनमिद्धाधिकरणं च
पन मे समाधि चवि। समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरधायति
दस्सनं च रूपानं। सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा
उप्पज्जिस्सति न अमनसिकारो न थीनमिद्धं’ ति।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा ...पे०... तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतद- 15
होसि - ‘छम्भितत्तं खो मे उदपादि, छम्भितत्ताधिकरणं च पन मे
समाधि चवि। समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरधायति दस्सनं च
रूपानं। सेय्यथापि, अनुरुद्धा, पुरिसो अद्धानमग्गप्पटिपन्नो, तस्स
उभतोपस्से वट्टका^१ उप्पतेय्युं^२, तस्स ततोनिदानं^३ छम्भितत्तं उप्प-
ज्जेय्य; एवमेव खो मे, अनुरुद्धा, छम्भितत्तं उदपादि, छम्भित- 20
त्ताधिकरणं च पन मे समाधि चवि। समाधिम्हि चुते ओभासो
अन्तरधायति दस्सनं च रूपानं। सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन
न विचिकिच्छा उप्पज्जिस्सति न अमनसिकारो न थीनमिद्धं न
छम्भितत्तं’ ति।

B. 197

R. 159

“सो खो अहं, अनुरुद्धा ...पे०... तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतद- 25
होसि - ‘उप्पिलं’ खो मे उदपादि, उप्पिलाधिकरणं च पन मे समाधि
चवि। समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरधायति दस्सनं च रूपानं।

१ गिनमिद्धं - म०। २. वधवा - सी०; स्या०, रो०। ३. उप्पज्जेय्यु - स्या०।

४. उभतो निदान - सी०, रो०। ५. उद्विन्न - सी०, रो०; उद्विल - स्या०।

मेय्यथापि, अनुरुद्धा, पुरिसो एकं निधिमुखं गवेसन्तो सकिदेव
 पञ्चनिधिमुखानि अधिगच्छेय्य, तस्स ततोनिदानं उप्पिलं उप्पज्जेय्य;
 एवमेव खो मे, अनुरुद्धा, उप्पिलं उदपादि, उप्पिलाधिकरणं
 च पन मे समाधि चवि । समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरवायति
 ६ दस्सनं च रूपानं । सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा
 उप्पज्जिस्सति न अमनसिकारो न थीनमिद्धं न छम्भितत्तं न उप्पिलं' ति ।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा ... पे० ... तस्स मय्हं, अनुरुद्धा,
 एतदहोमि - 'दुट्ठुल्लं खो मे उदपादि, दुट्ठुल्लाधिकरणं च पन मे
 ममाधि चवि । समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरवायति दस्सनं च
 १० रूपानं । सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा उप्प-
 ज्जिस्सति न अमनसिकारो न थीनमिद्धं न छम्भितत्तं न उप्पिलं न
 दुट्ठुल्लं' ति ।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा .. पे०... तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतद-
 होसि - 'अच्चारद्धविरियं खो मे उदपादि, अच्चारद्धविरियाधिकरणं
 १५ च पन मे समाधि चवि । समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरवायति
 दस्सनं च रूपानं । सेय्यथापि, अनुरुद्धा, पुरिसो उभोहि हृत्येहि
 वट्टक गाब्धं गण्हेय्य, सो तत्येव मतमेय्य', एवमेव खो मे अनुरुद्धा
 अच्चारद्धविरियं उदपादि, अच्चारद्धविरियाधिकरणं च पन मे
 ममाधि चवि । समाधिम्हि चुते ओभामो अन्तरवायति दस्सनं च
 २० रूपानं । सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा उप्प-
 ज्जिस्सति न अमनसिकारो न थीनमिद्धं न छम्भितत्तं न उप्पिलं
 न दुट्ठुल्लं न अच्चारद्धविरियं' ति ।

“सो गो अह, अनुरुद्धा .. पे० तस्स मय्ह, अनुरुद्धा, एतद-
 होमि - 'अतिलीनविरियं खो मे उदपादि, अतिलीनविरियाधिकरणं
 २५ च पन मे समाधि चवि । ममाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरवायति
 दस्सनं च रूपानं । सेय्यथापि, अनुरुद्धा, पुरिसो वट्टकं मिथिल गण्हेय्य,
 सो तस्स हन्यतो उप्पनेय्य, एवमेव खो मे, अनुरुद्धा, अतिलीन-
 विरियं उदपादि, अतिलीनविरियाधिकरणं च पन मे ममाधि चवि ।
 ममाधिम्हि चुते ओभामो अन्तरवायति दस्सनं च रूपानं । सोहं तथा

करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा उप्पज्जिस्सति न
अमनसिकारो न थीनमिद्धं न छम्भितत्तं न उप्पिलं न दुट्ठुल्लं न
अच्चारद्धविरियं न अतिलीनविरियं' ति ।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा...पे० ... तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतद-
होसि - ‘अभिजप्पा खो मे उदपादि, अभिजप्पाधिकरणं च पन मे ६
समाधि चवि । समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरधायति दस्सनं च
रूपानं । सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा उप्प-
ज्जिस्सति न अमनसिकारो न थीनमिद्धं न छम्भितत्तं न उप्पिलं न
दुट्ठुल्लं न अच्चारद्धविरियं न अतिलीनविरियं न अभिजप्पा’ ति ।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा ... पे० ... तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, 10
एतदहोसि - ‘नानत्तसञ्जा खो मे उदपादि, नानत्तसञ्जाधिकरणं
च पन मे समाधि चवि । समाधिम्हि चुते ओभासो अन्तरधायति
दस्सनं च रूपानं । सोहं तथा करिस्सामि यथा मे पुन न विचिकिच्छा
उप्पज्जिस्सति न अमनसिकारो न थीनमिद्धं न छम्भितत्तं न उप्पिलं
न दुट्ठुल्लं न अच्चारद्धविरियं न अतिलीनविरियं न अभिजप्पा न 15
नानत्तसञ्जा’ ति ।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा, अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो
विहरन्तो ओभासं चेव सञ्जानामि दस्सनं च रूपानं । सो खो
पन मे ओभासो नचिरस्सेव अन्तरधायति दस्सनं च रूपानं । तस्स
मय्हं अनुरुद्धा एतदहोसि - ‘को नु खो हेतु को पच्चयो येन मे 20
ओभासो अन्तरधायति दस्सनं च रूपानं’ ति । तस्स मय्हं, अनुरुद्धा,
एतदहोसि - ‘अतिनिज्झायितत्तं खो मे रूपानं उदपादि, अतिनिज्झायि-
तत्ताधिकरणं च पन मे रूपानं समाधि चवि । समाधिम्हि चुते
ओभासो अन्तरधायति दस्सनं च रूपानं । सोहं तथा करिस्सामि
यथा मे पुन न विचिकिच्छा उप्पज्जिस्सति न अमनसिकारो न 27
थीनमिद्धं न छम्भितत्तं न उप्पिलं न दुट्ठुल्लं न अच्चारद्धविरियं न
अतिलीनविरियं न अभिजप्पा न नानत्तसञ्जा न अतिनिज्झायितत्तं
रूपानं’ ति ।

७. “सो खो अहं, अनुरुद्धा, ‘विचिकिच्छा चित्तस्स उप-
विकलेसो’ ति - इति विदित्वा विचिकिच्छं चित्तस्स उपविकलेसं 30

- पजहिं, 'अमनसिकारो चित्तस्स उपक्किलेसो' ति - इति विदित्वा
 अमनसिकारं चित्तस्स उपक्किलेसं पजहिं, 'थीनमिदं चित्तस्स उप-
 क्किलेसो' ति - इति विदित्वा थीनमिदं चित्तस्स उपक्किलेसं
 पजहिं, 'छम्भितत्तं चित्तस्स उपक्किलेसो' ति - इति विदित्वा
 ६ छम्भितत्तं चित्तस्स उपक्किलेसं पजहिं, 'उप्पिलं चित्तस्स उपक्किलेसो'
 ति - इति विदित्वा उप्पिलं चित्तस्स उपक्किलेसं पजहिं, 'दुट्ठुल्लं
 चित्तस्स उपक्किलेसो' ति - इति विदित्वा दुट्ठुल्लं चित्तस्स उपक्किले-
 सं पजहिं, 'अच्चारद्वविरियं चित्तस्स उपक्किलेसो' ति - इति विदित्वा
 अच्चारद्वविरियं चित्तस्स उपक्किलेसं पजहिं, 'अतिलीनविरियं चित्तस्स
 10 उपक्किलेसो' ति - इति विदित्वा अतिलीनविरियं चित्तस्स उपक्किलेसं
 पजहिं, 'अभिजप्पा चित्तस्स उपक्किलेसो' ति - इति विदित्वा अभि-
 जप्पं चित्तस्स उपक्किलेसं पजहिं, 'नानत्तसञ्जा चित्तस्स उपक्किले-
 सो' ति - इति विदित्वा नानत्तसञ्जं चित्तस्स उपक्किलेसं पजहिं,
 'अभिनिज्जायितत्तं रूपानं चित्तस्स उपक्किलेसो' ति - इति विदित्वा
 15 अभिनिज्जायितत्तं रूपानं चित्तस्स उपक्किलेसं पजहिं ।

८. "सो खो अहं, अनुरुद्धा, अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो
 विहरन्तो ओभासं हि खो सञ्जानामि, न च रूपानि पस्सामि;
 रूपानि हि खो पस्सामि, न च ओभाम सञ्जानामि - 'केवलं पि
 रत्तिं केवलं पि दिवं' केवलं पि रत्तिन्दिव' । तस्म मय्हं, अनुरुद्धा,
 20 एतदहोमि - 'को नु गो हेतु को पच्चयो व्याहं' ओभामं हि गो
 सञ्जानामि न च रूपानि पस्सामि, रूपानि हि खो' पस्सामि न
 च ओभासं सञ्जानामि - केवलं पि रत्तिं केवलं पि दिवं केवलं पि
 रत्तिन्दिवं' ति । तस्म मय्हं, अनुरुद्धा, एतदहोमि - 'यस्मिं हि गो
 अहं समये रूपनिमित्तं अमः । निकरित्वा ओभामनिमित्तं मनसि करोगि,
 25 ओभामं हि खो तस्मिं समये सञ्जानामि, न च रूपानि पस्सामि ।
 यस्मिं पनाहं समये ओभागनिमित्तं अमनमिक्खित्वा रूपनिमित्तं
 मनसि करोगि, रूपानि हि गो तस्मिं समये पस्सामि न च ओभाम
 सञ्जानामि - 'केवलं पि रत्तिं केवलं पि दिवं केवलं पि रत्ति-
 न्दिवं' ति ।

१ दिव्व - गो०, ग्या०, रो० । २ व्याहं - गो०, = ज्ञ०, रो० । ३ खो तस्मि
 मयो - गो० । ४ गच्छि - रो० ।

“सो खो अहं, अनुरुद्धा, अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो परित्तं चेव ओभासं सञ्जानामि, परित्तानि च रूपानि पस्सामि; अप्पमाणं चेव ओभासं सञ्जानामि, अप्पमाणानि च रूपानि पस्सामि - केवलं पि रत्तिं केवलं पि दिवं केवलं पि रत्तिन्दिवं। तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतदहोसि - ‘को नु खो हेतु को पच्चयो य्वाहं परित्तं चेव ओभासं सञ्जानामि, परित्तानि च रूपानि पस्सामि; अप्पमाणं चेव ओभासं सञ्जानामि, अप्पमाणानि च रूपानि पस्सामि - केवलं पि रत्तिं केवलं पि दिवं केवलं पि रत्तिन्दिवं’ ति। तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतदहोसि - ‘यस्मिं खो मे समये परित्तो समाधि होति, परित्तं मे तस्मिं समये चक्खु होति। सोहं परित्तेन चक्खुना परित्तं चेव ओभासं सञ्जानामि, परित्तानि च रूपानि पस्सामि। यस्मिं पन मे समये अप्पमाणो समाधि होति, अप्पमाणं मे तस्मिं समये चक्खु होति। सोहं अप्पमाणेन चक्खुना अप्पमाणं चेव ओभासं सञ्जानामि, अप्पमाणानि च रूपानि पस्सामि - केवलं पि रत्तिं केवलं पि दिवं केवलं पि रत्तिन्दिवं ति। यतो खो मे, अनुरुद्धा, ‘विचिकिच्छा चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा विचिकिच्छा चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘अमनसिकारो चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा अमनसिकारो चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘थीनमिद्धं चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा थीनमिद्धं चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘छम्भितत्तं चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा छम्भितत्तं चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘उप्पिलं चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा उप्पिलं चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘दुट्ठुल्लं चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा दुट्ठुल्लं चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘अच्चारद्धविरियं चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा अच्चारद्धविरियं चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘अतिलीनविरियं चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा अतिलीनविरियं चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘अभिजप्पा चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा अभिजप्पा चित्तस्स उपक्विकलेसो पहीनो अहोसि, ‘नानत्तसञ्जा चित्तस्स उपक्विकलेसो’ ति - इति विदित्वा नानत्तसञ्जा चित्तस्स

उपक्कलेसो पहीनो अहोसि, 'अतिनिज्झायितत्तं रूपानं चित्तस्स उपक्कलेसो' ति - इति विदित्वा अतिनिज्झायितत्तं रूपानं चित्तस्स उपक्कलेसो पहीनो अहोसि ।

९. "तस्स मय्हं, अनुरुद्धा, एतदहोसि - 'ये खो मे चित्तस्स उपक्कलेसो ते मे पहीना । हन्द, दानाहं तिविधेन समाधिं भावेमी' ति । सो खो अहं, अनुरुद्धा, सवितक्कं पि सविचारं समाधिं भावेसि अवितक्कं पि विचारमत्तं समाधिं भावेसि, अवितक्कं पि अविचा समाधिं भावेसि, सप्पीतिकं पि समाधिं भावेसि, निप्पीतिकं पि समाधिं भावेसि, सातसहगतं पि समाधिं भावेसि, उपेक्खासहगतं पि समाधिं भावेसि । यतो खो मे, अनुरुद्धा, सवितक्को पि सविचारं समाधिं भावितो अहोसि, अवितक्को पि विचारमत्तो समाधिं भावितो अहोसि, अवितक्को पि अविचारो समाधिं भावितो अहोसि, सप्पीतिकं पि समाधिं भावितो अहोसि, निप्पीतिको पि समाधिं भावितो अहोसि, सातसहगतो पि समाधिं भावितो अहोसि, उपेक्खासहगतो पि समाधिं भावितो अहोसि । आणं च पन मे दस्सनं उदपादि, अकुप्पाः चेतोविमुत्ति' । अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनव्ववो" ति ।

१०. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्सा अनुरुद्धो भगवत् भासितं अभिनन्दी ति ।

— ० —

२६. बालपण्डितसुतं

§ १. तीणि बालस्स बाललक्षणानि

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
 जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि
 - “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं।
 भगवा एतदवोच -

“तीणिमानि, भिक्खवे, बालस्स बाललक्षणानि बालनिमित्तानि
 बालापदानानि^१। कतमानि तीणि? इध, भिक्खवे, बालो दुच्चि-
 न्तितचिन्ती च होति दुब्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी^२ च। नो
 चेत्तं, भिक्खवे, बालो दुच्चिन्तितचिन्ती च अभविस्स दुब्भासित-
 भासी च दुक्कटकम्मकारी च केन^३ नं पण्डिता जानेय्युं - ‘बालो
 अयं भवं असप्पुरिसो’ ति? यस्मा च खो, भिक्खवे, बालो दुच्चिन्तित-
 चिन्ती च होति दुब्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी च तस्मा नं
 पण्डिता जानन्ति - ‘बालो अयं भवं असप्पुरिसो’ ति। स खो सो,
 भिक्खवे, बालो तिविघं दिट्ठेव धम्मे दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति।
 सचे, भिक्खवे, बालो सभायं वा निसिन्नो होति, रथिकायं^४ वा
 निसिन्नो होति, सिद्धाटके वा निसिन्नो होति; तत्र चे जनो तज्जं
 तस्सारुप्यं कथं मन्तेति। सचे, भिक्खवे, बालो पाणातिपाती होति,
 अदिन्नादायी होति, कामेसुभिच्छाचारी होति, मुसावादी होति,
 सुरामेरयमज्जपमादट्टायी होति, तत्र, भिक्खवे, बालस्स एवं होति -
 ‘यं खो जनो तज्जं तस्सारुप्यं कथं मन्तेति, संविज्जन्तेव’ ते^५ धम्मा
 मयि, अहं च तेसु धम्मेसु सन्दिस्सामी’ ति। इदं, भिक्खवे, बालो
 पठमं दिट्ठेव धम्मे दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति।

२. “पुन च परं, भिक्खवे, बालो पस्सति राजानो चोरं

१. बालापदानानि - रो०। २. दुक्कत० - सी०, रो०। ३. के - स्या०।

४. रथियाय - सी०, रो०, स्या०। ५-५. संविज्जन्ते ते प - गी०, स्या०, रो०।

- आगुचारिं गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ते - कसाहि पि ताळेन्ते वेत्तेहि पि ताळेन्ते अद्धदण्डकेहि पि ताळेन्ते हृत्यं पि छिन्दन्ते पादं पि छिन्दन्ते हृत्यपादं पि छिन्दन्ते कण्णं पि छिन्दन्ते नासं पि छिन्दन्ते कण्णनासं पि छिन्दन्ते विलङ्गयालिकं पि करोन्ते सङ्ख-
 5 मुण्डिकं पि करोन्ते राहुमुखं पि करोन्ते जोतिमालिकं पि करोन्ते हृत्यपज्जोतिकं पि करोन्ते एरकवत्तिकं पि करोन्ते चीरकवासिकं पि करोन्ते एण्येय्यकं पि करोन्ते वळिसमंसिकं^१ पि करोन्ते कहापणिकं^२ पि करोन्ते खारापतच्छिकं पि करोन्ते पलिघपरिवत्तिकं^३ पि करोन्ते पलालपीठकं^४ पि करोन्ते तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ते सुनखेहि पि
 10 खादापेन्ते जीवन्तं^५ पि सूले उत्तासेन्ते असिना पि .सीसं छिन्दन्ते । तत्र, भिक्खवे, वालस्स एवं होति - 'यथारूपानं खो पापकानं कम्मानं हेतु राजानो चोरं आगुचारिं गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ति - कसाहि पि ताळेन्ति ... पे० ... असिना पि सीसं छिन्दन्ति; संविज्जन्तेव ते घम्मा मयि, अहं च तेसु घम्मेसु सन्दिस्सामि । मं चे पि राजानो
 15 जानेय्युं, मयं पि राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेय्युं - कसाहि पि ताळेय्युं ... जीवन्तं पि सूले उत्तासेय्युं, असिना पि सीसं छिन्देय्युं' ति । इदं पि, भिक्खवे, वालो दुतियं दिट्ठेव घम्मे दुक्कं दोमनस्सं पटिसंवेदेति ।

३. "पुन च परं, भिक्खवे, वालं पीठसमारुब्धं^६ वा मञ्च-
 20 समारुब्धं वा छमारयं^७ वा सेमानं, यानिस्स पुब्बे पापकानि कम्मानि कतानि^८ कायेन दुच्चरितानि वाचाय दुच्चरितानि मनसा दुच्चरितानि तानिस्स तम्हि समये ओलम्बन्ति अज्झोलम्बन्ति अभिप्पलम्बन्ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, महत्तं पव्वतकूटानं छाया सायन्हसमयं^९ पथविया ओलम्बन्ति अज्झोलम्बन्ति अभिप्पलम्बन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे,
 25 वालं पीठसमारुब्धं वा मञ्चसमारुब्धं वा छमारयं वा सेमानं,
 30 यानिस्स पुब्बे पापकानि कम्मानि कतानि कायेन दुच्चरितानि वाचाय दुच्चरितानि मनसा दुच्चरितानि तानिस्स तम्हि समये ओलम्बन्ति

१. वल्लिसमंसि - सी० । २. कहापणिक - सी०, स्या०, रो० । ३. पलीघपरिव-
 वत्तिकं - स्या० । ४. पलालपिट्टिक - रो०, पलालपिट्टिक - सी० । ५. जीवन्ति - सी० ।
 ६. पीठसमारुब्ध - रो० । ७. छमारय - सी०, रो० । ८. रो० पोत्यके नत्ति । ९. महत्तान
 - सी०, रो० । १०. सायन्हसमय - सी०, स्या०, रो० ।

अज्झोलम्बन्ति अभिप्पलम्बन्ति । तत्र, भिक्खवे, बालस्स एवं होति -
 'अकतं वत मे कल्याणं, अकतं कुसलं, अकतं भीरुत्ताणं; कतं पापं,
 कतं लुद्धं,' कतं किब्बिसं । यावता,^१ भो,^२ अकतकल्याणानं अकत-
 कुसलानं अकतभीरुत्ताणानं कतपापानं कतलुद्धानं कतकिब्बिसानं
 गतिं तं गतिं पेच्च गच्छामी' ति । सो सोचति किलमति परिदेवति 5
 उरत्ताळिं कन्दति सम्मोहं आपज्जति । इदं पि, भिक्खवे, बालो
 ततियं दिट्ठेव धम्मे दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति ।

विनिपातगतो बालो

४. "स खो सो, भिक्खवे, बालो कायेन दुच्चरितं चरित्वा
 वाचाय दुच्चरितं चरित्वा मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा 15
 परं मरणा अपायं दुग्गातिं विनिपातं निरयं उपपज्जति" । यं खो तं,
 भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य - 'एकन्तं अनिट्ठं एकन्तं अकन्तं
 एकन्तं अमनापं' ति, निरयमेव तं सम्मा वदमानो वदेय्य - 'एकन्तं
 अनिट्ठं एकन्तं अकन्तं एकन्तं अमनापं' ति । यावच्चिदं, भिक्खवे,
 उपमा^३ पि न सुकरा याव दुक्खा निरया" ति ।

५. एवं वृत्ते, अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - "सक्का 20
 पन, भन्ते, उपमं^४ कातुं" ति ? "सक्का भिक्खू" ति भगवा अवोच ।
 सेय्यथापि, भिक्खु,^५ चोरं आगुचारिं गहेत्वा रञ्जो दस्सेय्युं - 'अयं
 खो, देव, चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही' ति ।
 तमेनं राजा एवं वदेय्य - 'गच्छथ, भो, इमं पुरिसं पुव्वण्हसमयं
 सत्तिसतेन हनथा' ति । तमेनं पुव्वण्हसमयं सत्तिसतेन हनेय्युं । अथ 25 B. 204
 राजा मज्झन्हिकसमयं^६ एवं वदेय्य - 'अम्भो, कथं सो पुरिसो' ति ।

"तथेव, देव, जीवती' ति । तमेनं राजा एवं वदेय्य - 'गच्छथ,
 भो, तं पुरिसं मज्झन्हिकसमयं सत्तिसतेन हनथा' ति । तमेनं मज्झ-
 न्हिकसमयं सत्तिसतेन हनेय्युं । अथ राजा सायन्हसमयं एवं वदेय्य -
 'अम्भो, कथं सो पुरिसो' ति । 30

१ लुद्धक - गी० । २-२. या च होति - सी० ; यावता होति - स्या० । ३. उण-
 ज्जति - गी०, रो० । ४. उपमाहि - मी० । ५. उपमा - सी०, रो०, स्या० । ६. भित्तये -
 स्या० । ७. मज्जनियगमयं - सी०, स्या० ; मज्जन्तिकं समयं - रो० ।

“तथेव, देव, जीवती’ ति। तमेनं राजा एवं वदेय्य -
 ‘गच्छथ, भो, तं पुरिसं सायन्हसमयं सत्तिसतेन हनथा’ ति। तमेनं
 सायन्हसमयं सत्तिसतेन हनेय्युं। तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु
 सो पुरिसो तीहि सत्तिसतेन हञ्जमानो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं
 ६ पटिसंवेदियेथा’ ति ?

“एकिस्सा पि, भन्ते, सत्तिया हञ्जमानो सो पुरिसो ततो-
 निदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदियेथ, को पन वादो तीहि सत्ति-
 सतेही” ति ?

६. अथ खो भगवा परित्तं पाणिमत्तं पासाणं गहेत्वा भिक्खू
 १०. आमन्तेसि - “तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमो नु खो महन्ततरो -
 यो चायं मया परित्तो पाणिमत्तो पासाणो गहितो, यो च’ हिमवा’
 पव्वतराजा’ ति ?

“अप्पमत्तको अयं, भन्ते, भगवता परित्तो पाणिमत्तो पासाणो
 गहितो, हिमवन्तं पव्वतराजानं उपनिधाय सङ्घं पि न उपेति, कलभाणं
 १६ पि न उपेति, उपनिधं’ पि न उपेति”।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यं सो पुरिसो तीहि सत्तिसतेहि
 हञ्जमानो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति तं निरयकस्सं
 दुक्खस्सं उपनिधाय सङ्घं पि न उपेति, कलभाणं पि न उपेति,
 उपनिधं पि न उपेति।

२० “तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला पञ्चविधवन्वनं नाम कम्म-
 कारणं करोन्ति - तत्तं अयोखिलं हृत्ये गमेन्ति, तत्तं अयोखिलं
 दुतिये हृत्ये गमेन्ति, तत्तं अयोखिलं पादे गमेन्ति, तत्तं अयोखिलं
 दुतिये पादे गमेन्ति, तत्तं अयोखिलं मज्जे उरस्मिं गमेन्ति। सो तत्थ
 दुक्खा तिब्वा खरा’ कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति
 २५ याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति”। तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला
 संवेसेत्वा” कुठारीहि” तच्छन्ति। सो तत्थ दुक्खा तिब्वा...पे० ...

१-१. स्या०, रो० पोत्यवेमु नत्थि। २ हिमवा वा-रो०। ३ उपनिधि-सी०,
 रो०। ४ निरयकस्स-सी०, रो०; निरयस्स-स्या०। ५ सी०, रो० पोत्यवेमु नत्थि।
 ६. शरण-सी०, स्या०, रो०। ७ वारेन्ति-स्या०। ८. अयोखीरं-सी०, रो०।
 ९. सी०, स्या०, रो० पोत्यवेमु नत्थि। १०. व्यन्ति०- रो०। ११. संवेसेत्वा-स्या०।
 १२. कुठारीहि-रो०।

व्यन्तीहोति । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला उद्धंपादं अधोसिरं गहेत्वा
 वासीहि तच्छन्ति । सो तत्थ दुक्खा तिब्वा ...पे०... व्यन्तीहोति । B. 20
 तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला रथे योजेत्वा आदित्ताय पथविया
 सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय^१ सारेन्ति पि पच्चासारेन्ति पि । सो E. 16
 तत्थ दुक्खा तिब्वा ...पे०... व्यन्तीहोति । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला 5
 महन्तं अङ्गारपव्वतं आदितं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं आरोपेन्ति पि
 ओरोपेन्ति पि । सो तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति,
 न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति । तमेनं,
 भिक्खवे, निरयपाला उद्धंपादं^२ अधोसिरं गहेत्वा तत्ताय लोहकुम्भिया
 पक्खपन्ति आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय । सो तत्थ 10
 फेणुद्देहकं पच्चति । सो तत्थ फेणुद्देहकं पच्चमानो सकिं पि उद्धं
 गच्छति, सकिं पि अधो गच्छति, सकिं पि तिरियं गच्छति । सो
 तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं
 करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति । तमेनं, भिक्खवे, निरय-
 पाला महानिरये पक्खपन्ति । सो खो पन, भिक्खवे, महानिरयो— 15

चतुक्कण्णो चतुद्धारो, विभत्तो भागसो मित्तो ।

अयोपाकारपरियन्तो, अयसा पटिकुज्जित्तो ॥

तस्स अयोमया भूमि, जलिता तेजसा युता ।

समन्ता योजनसतं, फरित्वा तिट्ठति सव्वदा ॥

“अनेकपरियायेन पि खो अहं, भिक्खवे, निरयकथं कथेय्यं; 20

यावञ्चिदं, भिक्खवे, न सुकरा^३ अक्खानेन पापुणित्तुं याव दुक्खा निरया ।

७. “सन्ति, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा तिणभक्खा ।

ते अल्लानि पि तिणानि सुक्खानि^४ पि तिणानि दन्तुल्लेहकं^५ खादन्ति ।

कतमे च, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा तिणभक्खा ? हत्थी^६ अस्सा

गोणा गद्रभा अजा मिगा, ये वा पनञ्जे पि केचि तिरच्छानगता 25

पाणा तिणभक्खा । स खो सो, भिक्खवे, वालो इध पुव्वे रसादो

इध पापानि कम्मामि करित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तेसं

सत्तानं सहव्यतं^७ उपपज्जति ये ते सत्ता तिणभक्खा ।

१. सज्जोतिभूताय—रो०, स्या० । २. उद्धंपाद—सी० । ३. सुकरं—सी०, रो०, स्या० ।

४. मुत्तानि—रो० । ५. दन्तुल्लेहकं—रो० । ६. सी०, स्या०, रो० पोट्यथेत्तु नत्ति ।

७. सहव्यतं—सी०, रो० ।

“सन्ति, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा गूथभक्खा। ते दूरतो व गूथगन्धं घायित्वा धावन्ति - ‘एत्थ भुञ्जिस्साम, एत्थ भुञ्जिस्सामा’ ति। सेय्यथापि नाम ब्राह्मणा आहुतिगन्धेन धावन्ति - ‘एत्थ भुञ्जिस्साम, एत्थ भुञ्जिस्सामा’ ति। एवमेव खो, भिक्खवे, सन्ति तिरच्छानगता पाणा गूथभक्खा, ते दूरतो व गूथगन्धं घायित्वा धावन्ति - ‘एत्थ भुञ्जिस्साम, एत्थ भुञ्जिस्सामा’ ति। कतमे च, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा गूथभक्खा? कुक्कुटा सूकरा सोणा सिङ्गाला’, ये वा पनञ्जे पि केचि तिरच्छानगता पाणा गूथभक्खा। स खो सो, भिक्खवे, वालो इध पुव्वे रसादो इध पापानि कम्मनि करित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तेसं सत्तानं सहव्यतं उपपज्जति ये ते सत्ता गूथभक्खा।

“सन्ति, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा अन्धकारे जायन्ति अन्धकारे जीयन्ति अन्धकारे मीयन्ति। कतमे च, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा अन्धकारे जायन्ति अन्धकारे जीयन्ति अन्धकारे मीयन्ति? कीटा पुळ्वा’ गण्डुप्पादा, ये वा पनञ्जे पि केचि तिरच्छानगता पाणा अन्धकारे जायन्ति अन्धकारे जीयन्ति अन्धकारे मीयन्ति। स खो सो, भिक्खवे, वालो इध पुव्वे रसादो, इध पापानि कम्मनि करित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तेसं सत्तानं सहव्यतं उपपज्जति ये ते सत्ता अन्धकारे जायन्ति अन्धकारे जीयन्ति अन्धकारे मीयन्ति।

“सन्ति, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा उदकस्मिं जायन्ति उदकस्मिं जीयन्ति उदकस्मिं मीयन्ति। कतमे च, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा उदकस्मिं जायन्ति उदकस्मिं जीयन्ति उदकस्मिं मीयन्ति? मच्छा कच्छपा सुसुमारा, ये वा पनञ्जे पि केचि तिरच्छानगता पाणा उदकस्मिं जायन्ति उदकस्मिं जीयन्ति उदकस्मिं मीयन्ति। स खो सो, भिक्खवे, वालो इध पुव्वे रसादो इध पापानि कम्मनि करित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तेसं सत्तानं सहव्यतं उपपज्जति ये ते सत्ता उदकस्मिं जायन्ति उदकस्मिं जीयन्ति उदकस्मिं मीयन्ति।

“सन्ति, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा असुचिस्मिं जायन्ति असुचिस्मिं जीयन्ति असुचिस्मिं मीयन्ति । कतमे च, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा असुचिस्मिं जायन्ति असुचिस्मिं जीयन्ति असुचिस्मिं मीयन्ति ? ये ते, भिक्खवे, सत्ता पूतिमच्छे वा जायन्ति पूतिमच्छे वा जीयन्ति पूतिमच्छे वा मीयन्ति पूतिमच्छे वा ...पे०... पूतिकुम्मासे वा ... चन्दनिकाय वा ... ओल्लिगल्ले^१ वा जायन्ति, ये वा पनञ्जे पि केचि तिरच्छानगता पाणा असुचिस्मिं जायन्ति असुचिस्मिं जीयन्ति असुचिस्मिं मीयन्ति । स खो सो, भिक्खवे, वालो इध पुब्बे रसादो इध पापानि कम्मनि करित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तेसं सत्तानं सहव्यतं उपपज्जति ये ते सत्ता असुचिस्मिं जायन्ति असुचिस्मिं जीयन्ति असुचिस्मिं मीयन्ति ।

B. 207

B. 160

10

“अनेकपरियायेन पि खो अहं, भिक्खवे, तिरच्छानयोनिकथं कथेय्यं; यावञ्चिदं, भिक्खवे, न सुकरं अक्खानेन पापुणितुं याव दुक्खा तिरच्छानयोनि ।

मनुस्सत्तदुल्लभता

८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो एकच्छिग्गलं युगं महासमुद्दे पक्खिपेय्य । तमेनं पुरत्थिमो वातो पच्छिमेन संहरेय्य, पच्छिमो वातो पुरत्थिमेन संहरेय्य, उत्तरो वातो दक्खिणेन संहरेय्य, दक्खिणो वातो उत्तरेण संहरेय्य । तत्रास्स^२ काणो कच्छपो, सो वस्ससतस्स वस्ससतस्स^३ अच्चयेन सकिं उम्मुज्जेय्य । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु सो काणो कच्छपो अमुस्मिं एकच्छिग्गले युगे गीवं पवेसेय्या^४” ति ?

15

20

“नो हेतं, भन्ते । यदि पन, भन्ते, कदाचि करहचि दीघस्स अद्दुनो अच्चयेना” ति ।

“खिप्पतरं खो सो, भिक्खवे, काणो कच्छपो अमुस्मिं एकच्छिग्गले^५ युगे गीवं पवेसेय्य, अतो दुल्लभतराहं, भिक्खवे, मनुस्सत्तं वदामि सकिं विनिपातगतेन वालेन । तं किस्स हेतु ? न हेत्थ,

25

१. ओल्लिगल्ले—रो० । २. तत्रस्म—यी० । ३. वस्ससहस्सस्स—मी०; म्या०, रो० पाल्लेकेणु नत्थि । ४. अमुस्मि—सी०, रो० । ५. एकच्छिग्गले—स्या०, रो० ।

भिक्षवे, अत्यि धम्मचरिया समचरिया कुसलकिरिया पुञ्जकिरिया।
अञ्जमञ्जसादिका एत्थ, भिक्षवे, वत्तति दुव्वलखादिका।

“स खो सो, भिक्षवे, वालो सचे कदाचि करहचि दीघस्स
अद्दुनो अच्चयेन मनुस्सत्त आगच्छति, यानि तानि नीचकुलानि -
५ चण्डालकुल वा नेसादकुल वा वेनकुल^१ वा रथकारकुल वा पुक्कुसकुल
वा। तथारूपे कुले पञ्चाजायति^२ दलिहे अप्पन्नपानभोजने कसिर-
वुत्तिके, यत्थ कसिरेन घासच्छादो लब्धति। सो च होति दुव्वण्णो
दुद्दसिको ओकोटिमको वव्हावाघो^३ काणो वा कुणो वा खुज्जो^४ वा
पक्खहतो वा न लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्ध-
१० विलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स। सो कायेन दुच्चरित चरति
वाचाय दुच्चरित चरति मनसा दुच्चरित चरति। सो कायेन दुच्चरित
चरित्वा वाचाय दुच्चरित चरित्वा मनसा दुच्चरित चरित्वा कायस्स
भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात्त निरय उपपज्जति।

“सेय्यथापि, भिक्षवे, अक्खघुत्तो पठमेनेव कलिग्गहेन पुत्त
१५ पि जीयेथ, दार पि जीयेथ, सब्ब सापतेय्य पि जीयेथ, उत्तरि^५ पि
अधिवन्ध^६ निगच्छेय्य। अप्पमत्तको सो, भिक्षवे, कलिग्गहो य सो
अक्खघुत्तो पठमेनेव कलिग्गहेन पुत्त पि जीयेथ, दार पि जीयेथ,
सब्ब सापतेय्य पि जीयेथ, उत्तरि पि अधिवन्ध निगच्छेय्य। अथ
खो अयमेव ततो महन्ततरो कलिग्गहो य सो वालो कायेन दुच्चरित
२० चरित्वा वाचाय दुच्चरित चरित्वा मनसा दुच्चरित चरित्वा कायस्स
भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात्त निरय उपपज्जति। अथ,
भिक्षवे, केवला परिपूरा वालभूमो ति।

§ २ तीणि पण्डितस्स पण्डितलक्खणानि

१ “तीणिमानि, भिक्षवे, पण्डितस्स पण्डितलक्खणानि
पण्डितनिमित्तानि पण्डितापदानानि। क्तमानि तीणि ? इध, भिक्षवे,
२५ पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च होति सुभासितभासी च सुवत्तकम्मकारी
च। नो चेत, भिक्षवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च अभविस्स

१ वेणुत्त-गी०, रो०। २ पञ्चाजायति-स्या०। ३ वव्हावाघा-स्या०।
४ गज्जा-गी०, स्या०, रा०। ५ उत्तरि-गी०, स्या०, रा०। ६ अनुत्त-गी०, रो०।
अद्दुवय-स्या०।

सुभासितभासी च सुकतकम्मकारी च, केन नं पण्डिता जानेय्युं —
 'पण्डितो अयं भवं सप्पुरिसो' ति ? यस्मा च खो, भिक्खवे, पण्डितो
 सुचिन्तितचिन्ती च होति सुभासितभासी च सुकतकम्मकारी च
 तस्मा नं पण्डिता जानन्ति — 'पण्डितो अयं भवं सप्पुरिसो' ति । स
 खो सो, भिक्खवे, पण्डितो तिविघं दिट्ठेव धम्मे सुखं सोमनस्सं 5
 पटिसंवेदेति । सचे, भिक्खवे, पण्डितो सभायं' वा निसिन्नो होति,
 रथिकाय वा निसिन्नो होति, सिञ्जाटके वा निसिन्नो होति; तत्र
 चे' जनो तज्जं तस्सारुप्यं कथं मन्तेति । सचे, भिक्खवे, पण्डितो
 पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति,
 कामेसुभिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, 10
 सुरामेरयमज्जप्पमादट्टाना' पटिविरतो होति; तत्र, भिक्खवे,
 पण्डितस्स एवं होति — 'यं खो जनो तज्जं तस्सारुप्यं कथं मन्तेति;
 संविज्जन्तेव ते धम्मा मयि, अहं च तेषु धम्मेसु सन्दिस्सामी' ति ।
 इदं, भिक्खवे, पण्डितो पठमं दिट्ठेव धम्मे सुखं सोमनस्सं पटि-
 संवेदेति ।

B. 209

R. 171

15

१०. "पुन च परं, भिक्खवे, पण्डितो पस्सति राजानो चोरं
 आगुचारिं गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ते — कसाहि पि
 ताळेन्ते वेत्तेहि पि ताळेन्ते अद्ददण्डकेहि पि ताळेन्ते हत्थं पि छिन्दन्ते
 पादं पि छिन्दन्ते हत्थपादं पि छिन्दन्ते कण्णं पि छिन्दन्ते नासं
 पि छिन्दन्ते कण्णनासं पि छिन्दन्ते विलङ्गथालिकं पि करोन्ते 20
 सङ्खमुण्डिकं पि करोन्ते राहुमुखं पि करोन्ते जोतिमालिकं पि करोन्ते
 हत्थपज्जोतिकं पि करोन्ते एरकवत्तिकं पि करोन्ते चौरकवासिकं
 पि करोन्ते एणेय्यकं पि करोन्ते वलिसमंसिकं' पि करोन्ते कहापणिकं
 पि करोन्ते खारापतच्छिकं पि करोन्ते पलिघपरिवत्तिकं पि करोन्ते
 पलालपीठकं पि करोन्ते तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ते सुनखेहि पि 25
 खादापेन्ते जीवन्तिं पि सूले उत्तासेन्ते असिना पि सीसं छिन्दन्ते ।
 तत्र, भिक्खवे, पण्डितस्स एवं होति — 'यथारूपानं खो पापकानं
 कम्मानं हेतु राजानो चोरं आगुचारिं गहेत्वा विविधा कम्मकारणा
 कारेन्ति ...पे०... न ते धम्मा मयि संविज्जन्ति, अहं च न तेषु

१. सनाप — नी०, रो० । २. स्या० पोत्यके तत्त्व । ३. ० मज्जपमादट्टाना — नी०,
 स्या०, रो० । ४. यट्ठित० — स्या० ।

धम्मेषु सन्दिस्सामी' ति । इदं पि, भिक्खवे, पण्डितो दुतियं दिट्ठेव धम्मे सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदेति ।

११. "पुन च परं, भिक्खवे, पण्डितं पीठसमारूह्हं वा मञ्चसमारूह्हं वा छमायं वा सेमानं, यानिस्स पुट्ठे कल्याणानि
 ५ कम्मानि कतानि कायेन सुचरितानि वाचाय सुचरितानि मनसा सुचरितानि तानिस्स तम्हि समये ओलम्बन्ति ...पे०... सेय्यथापि, भिक्खवे, महत्तं पव्वतकूटानं छाया सायन्हसमयं पथविया ओलम्बन्ति अज्जोलम्बन्ति अभिप्पलम्बन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, पण्डितं पीठसमारूह्हं वा मञ्चसमारूह्हं वा छमायं वा सेमानं यानिस्स
 १० पुट्ठे कल्याणानि कम्मानि कतानि कायेन सुचरितानि वाचाय सुचरितानि मनसा सुचरितानि तानिस्स तम्हि समये ओलम्बन्ति अज्जोलम्बन्ति अभिप्पलम्बन्ति । तत्र, भिक्खवे, पण्डितस्स एवं होति - 'अकत्तं वत मे पापं, अकत्तं लुट्ठं, अकत्तं किच्चिसं; कत्तं कल्याणं, कत्तं कुसलं, कत्तं भीरुत्ताणं । यावता, भो, अकत्तपापानं
 १५ अकत्तलुट्ठानं अकत्तकिच्चिसानं कत्तकल्याणानं कत्तकुसलानं कत्तभीरुत्ताणानं गति तं गतिं पेच्च गच्छामी' ति । सो न सोचति, न किलमति, न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । इदं पि, भिक्खवे, पण्डितो ततियं दिट्ठेव धम्मे सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदेति ।

"स खो सो, भिक्खवे, पण्डितो कायेन सुचरितं चरित्वा
 २० वाचाय सुचरितं चरित्वा मनसा सुचरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । यं खो तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य - 'एकन्तं इट्ठु एकन्तं कन्तं एकन्तं, मनापं' ति, सग्गमेव तं सम्मा वदमानो वदेय्य - 'एकन्तं इट्ठु एकन्तं कन्तं एकन्तं मनापं' ति । यावच्चिदं, भिक्खवे, उपमा पि न सुकरा याव
 २५ सुवा सग्गा' ति ।

सेय्यथापि राजा चक्रवर्त्ती

१२. एवं वृत्ते, अञ्जतरो भिक्खु मगवन्तं एतदवोच - "सक्का पन, भन्ते, उपमं कातु' ति ? "सक्का भिक्खू" ति भगवा

अवोच । “सेव्यथापि, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती” सत्तहि रतनेहि
 समन्नागतो चतूहि च इद्धीहि ततोनिदानं सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदेति ।
 कतमेहि सत्तहि ? इध, भिक्खवे, रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स
 तदहुपोसथे पन्नरसे^१ सीसंन्हातस्स^२ उपोसथिकस्स उपरिपासादवर-
 गतस्स^३ दिव्वं चक्करतनं पातुभवति सहस्सारं सनेमिकं सनाभिकं ५
 सब्बाकारपरिपूरं । तं^४ दिस्वान रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स
 एवं^५ होति” - ‘सुतं खो पन मेतं यस्स रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स
 तदहुपोसथे पन्नरसे सीसंन्हातस्स उपोसथिकस्स उपरिपासादवरगतस्स
 दिव्वं चक्करतनं पातुभवति सहस्सारं सनेमिकं सनाभिकं सब्बा-
 कारपरिपूरं । सो होति राजा चक्कवत्ती ति । अस्सं नु खो अहं राजा 10
 चक्कवत्ती’ ति ?

B. 211

“अथ खो, भिक्खवे, राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो* वामेन
 हत्थेन भिङ्गारं^६ गहेत्वा दक्खिणेन हत्थेन चक्करतनं अब्भुक्किरति -
 ‘पवत्ततु भवं चक्करतनं, अभिविजिनातु भवं चक्करतनं’ ति । अथ
 खो तं, भिक्खवे, चक्करतनं पुरत्थिमं दिसं पवत्तति । अन्वदेव राजा 15
 चक्कवत्ती सद्धिं चतुरङ्गिनिया सेनाय । यस्मिं खो पन, भिक्खवे,
 पदेसे चक्करतनं पटिट्ठाति तत्थ^७ राजा चक्कवत्ती वासं उपेति
 सद्धिं चतुरङ्गिनिया सेनाय । ये खो पन, भिक्खवे, पुरत्थिमाय दिसाय
 पटिराजानो ते राजानं चक्कवत्तिं उपसङ्कमित्वा एवमाहंसु - ‘एहि 20
 खो, महाराज ! स्वागतं ते’, महाराज ! सकं ते, महाराज ! अनुसांस,
 महाराजा’ ति । राजा चक्कवत्ती एवमाह - ‘पाणो न हन्तव्वो,
 अदिन्नं नादातव्वं, कामेसुमिच्छा न चरितव्व्वा, मुसा न भासितव्व्वा,
 मज्जं न पातव्वं, यथाभुत्तं^८ च भुज्जया’ ति । ये खो पन, भिक्खवे,
 पुरत्थिमाय दिसाय पटिराजानो ते रञ्जो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता^९
 भवन्ति” । 25

R. 173

१. भिक्खु - सी०, रो० । २. चक्कवत्ति - सी०, स्या० । ३. पणरसे - सी०, स्या० ।
 ४. सीसंन्हातस्स - सी०, रो० । ५. उत्तरि० - सी० । ६. स्या०, रो० पोत्यकेमु नत्वि ।
 ७-७. एतदहोसि - स्या० । * सी०, स्या०, रो० पोत्यकेमु एत्थ ‘उट्ठायासना०’ इति अधिको
 पाटो दिस्सति । ८. भिङ्गारं - स्या० । ९. तथ - सी०, रो०, स्या० । १०. सी०, स्या०, रो०
 पोत्यकेमु नत्वि । ११. यथाभूतं - स्या० । १२. अनुयुत्ता - सी०, स्या०, रो० । १३. अहेतुं -
 स्या० ।

१३. "अथ खो तं, भिक्खवे, चक्करतनं पुरत्थिमं समुद्दं अज्झोगाहेत्वा^१ पच्चुत्तरित्वा दक्खिणं दिसं पवत्तति ...पे०... दक्खिणं समुद्दं अज्झोगाहेत्वा पच्चुत्तरित्वा पच्छिमं दिसं पवत्तति ... पच्छिमं^२ समुद्दं अज्झोगाहेत्वा पच्चुत्तरित्वा उत्तरं दिसं पवत्तति। अन्वदेव
० राजा चक्कवत्ती सद्धिं चतुरङ्गिनिया सेनाय। यस्मिं खो पन, भिक्खवे, पदेसे चक्करतनं पतिट्ठाति तत्थ राजा चक्कवत्ती वासं उपेति सद्धिं चतुरङ्गिनिया सेनाय।

"ये खो पन, भिक्खवे, उत्तराय दिसाय पटिराजानो ते राजानं चक्कवत्तिं उपसङ्गमित्वा एवमाहंसु - 'एहि खो, महाराज! स्वागतं ते, महाराज! सकं ते, महाराज! अनुसास, महाराज' ति।
१० राजा चक्कवत्ती एवमाह - 'पाणो न हन्तव्वी, अदित्रं नादातव्वं, कामेसुमिच्छा न चरित्तव्वा, मुसा न भासितव्वा, मज्जं न पातव्वं; यथाभुत्तं च भुञ्जथा' ति। ये खो पन, भिक्खवे, उत्तराय दिसाय पटिराजानो ते रज्जो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता भवन्ति।

१५ "अथ खो तं, भिक्खवे, चक्करतनं समुद्दपरियन्तं पर्यावि अभिविजिनित्वा तमेव^३ राजघानिं पच्चागन्त्वा रज्जो चक्कवत्तिस्स अन्तेपुरद्वारे अक्खाहतं मज्जे तिट्ठति रज्जो चक्कवत्तिस्स अन्तेपुरद्वारं उपसोभयमानं। रज्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स एवरूपं चक्करतनं पातुभवति।

२० १४. "पुन च परं, भिक्खवे, रज्जो चक्कवत्तिस्स हत्थिरतनं पातुभवति - सव्वसेतो सत्तप्पतिट्ठो इद्धिमा वेहासङ्गमो उपोसयो नाम नागराजा। तं दिस्वान रज्जो चक्कवत्तिस्स चित्तं पसीदति - 'भद्दकं वत, भो, हत्थियानं, सचे दमयं उपेय्या' ति। अथ खो तं, भिक्खवे, हत्थिरतनं सेय्ययापि नाम भद्दो^४ हत्थाजानीयो दीघरत्तं
२५ सुपरिदन्तो एवमेव दमयं उपेति। भूतपुव्वं, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती तमेव हत्थिरतनं वीमंसमानो पुव्वण्हसमयं अभिरुहित्वा समुद्दपरियन्तं पर्यावि अनुसंयायित्वा^५ तमेव राजघानिं पच्चागन्त्वा पातरासमकासि। रज्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स एवरूपं हत्थिरतनं पातुभवति।

१ अज्झोगाहेत्वा - सी०, स्या०, रो०। २. पच्छिमं दिरं - स्या०। ३. तमेनं - स्या०। ४. नदो - सी०। ५. अनुपरियायित्वा - स्या०।

“पुन च परं, भिक्खवे, रञ्जो चक्कवत्तिस्स अस्सरतनं पातुभवति - सव्वसेतो काळसीसो^१ मुञ्जकेसो इद्धिमा वेहासङ्गमो वलाहको नाम अस्सराजा। तं दिस्वान रञ्जो चक्कवत्तिस्स चित्तं पसीदति - ‘भट्ठकं वत, भो, अस्सयानं, सचे दमथं उपेय्या’ ति। अथ खो तं, भिक्खवे, अस्सरतनं सेय्यथापि नाम भट्ठो अस्साजानीयो दीघरत्तं सुपरिदन्तो एवमेव दमथं उपेति। भूतपुब्बं, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती तमेव अस्सरतनं वीमंसमानो पुव्वण्हसमयं अभिरुहित्वा समुद्दपरियन्तं पथविं अनुसंयायित्वा तमेव राजधानिं पच्चागन्त्वा पातरासमकासि। रञ्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स एवरूपं अस्सरतनं पातुभवति।

10

“पुन च परं, भिक्खवे, रञ्जो चक्कवत्तिस्स मणिरतनं पातुभवति। सो होति मणि वेळुरियो सुभो जातिमा^२ अट्ठसो सुपरि-कम्मकतो। तस्स खो पन, भिक्खवे, मणिरतनस्स आभा समन्ता योजनं फुटा होति। भूतपुब्बं, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती तमेव मणिरतनं वीमंसमानो चतुरङ्गिणिं सेनं सन्नय्हित्वा मणिं धज्जगं आरोपेत्वा रत्तन्धकारतिमिसायं^३ पायासि। ये खो पन, भिक्खवे, समन्ता गामा अहेसुं ते तेनोभासेन^४ कम्मन्ते पयोजेसुं ‘दिवा’ ति मञ्जमाना। रञ्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स एवरूपं मणिरतनं पातुभवति।

15 B. 213

“पुन च परं, भिक्खवे, रञ्जो चक्कवत्तिस्स इत्थिरतनं पातुभवति। सा अभिरूपा दस्सनीया पासादिका परमाय वण्ण-पोक्खरताय समन्नागता नातिदीघा नातिरस्सा नातिकिसा नातिथूला नातिकाल्लिका^५ नाच्चोदाता, अतिक्कन्ता मानुसं वण्णं, अप्पत्ता दिव्वं वण्णं। तस्स खो पन, भिक्खवे, इत्थिरतनस्स एवरूपो काय-सम्फस्सो होति सेय्यथापि नाम तूलपिचुनो वा कप्पासपिचुनो वा। तस्स खो पन, भिक्खवे, इत्थिरतनस्स सीते उण्हानि गत्तानि होन्ति, उण्हे सीत्तानि गत्तानि होन्ति। तस्स खो पन, भिक्खवे, इत्थिरतनस्स कायतो चन्दनगन्धो वायति, मुखतो उप्पलगन्धो वायति। तं खो

20

R. 176

25

१. काकसीसो - स्या०, रो०, सी०। २. जोतिमा - स्या०। ३. षट्ठिमिसायं - सी०।

४. मणिनोभासेन - सी०। ५. नातिकाल्लि - सी०, रो०।

पन, भिक्खवे, इत्थिरतनं रञ्जो' चक्कवत्तिस्स पुव्वुद्वायिनी होति पच्छानिपातिनी किंकारपटिस्साविनी मनापचारिनी पियवादिनी। तं खो पन, भिक्खवे, इत्थिरतनं राजानं चक्कवत्तिं मनसा पि नो अतिचरति, कुतो पन कायेन? रञ्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स
 ६ एवरूपं इत्थिरतनं पातुभवति।

“पुन च परं, भिक्खवे, रञ्जो चक्कवत्तिस्स गहपतिरतनं पातुभवति। तस्स कम्मविपाकजं दिव्वचक्खु पातुभवति, येन निधिं पस्सति सस्सामिकं पि अस्सामिकं पि। सो राजानं चक्कवत्तिं उप-
 १० सङ्कमित्वा एवमाह - ‘अप्पोस्सुक्को त्वं, देव, होहि। अहं ते धनेन धनकरणीयं करिस्सामी’ ति। भूतपुव्वं, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती तमेव गहपतिरतनं वीमंसमानो नावं अभिरुहित्वा मज्झे गङ्गाय नदिया सोतं ओगाहित्वा' गहपतिरतनं एतदवोच - ‘अत्यो मे, गहपति, हिरञ्जसुवण्णेना’ ति।

‘तेन हि, महाराज, एकं तीरं नावा उपेतू’ ति।

१५ ‘इधेव मे, गहपति, अत्यो हिरञ्जसुवण्णेना’ ति।]

“अथ खो तं, भिक्खवे, गहपतिरतनं उभोहि हृत्येहि उदके ओमसित्वा पूरं हिरञ्जसुवण्णस्स कुम्भिं उद्धरित्वा राजानं चक्कवत्तिं
 २० ‘एतदवोच’ - ‘अलमेत्तावता, महाराज! कतमेत्तावता, महाराज! पूजितमेत्तावता, महाराज’ ति। राजा चक्कवत्ती एवमाह - ‘अल-
 २५ मेत्तावता, गहपति! कतमेत्तावता, गहपति! पूजितमेत्तावता, गहपती’ ति। रञ्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स एवरूपं गहपतिरतनं पातुभवति।

“पुन च परं, भिक्खवे, रञ्जो चक्कवत्तिस्स परिणायकरतनं पातुभवति - पण्डितो व्यत्तो' मेघावी पटिवलो राजानं चक्कवत्तिं उपयापेतव्वं' उपयापेतुं अपयापेतव्वं अपयापेतुं ठपेतव्वं ठपेतुं। सो
 ३० राजानं चक्कवत्तिं उपसङ्कमित्वा एवमाह - ‘अप्पोस्सुक्को त्वं, देव, होहि। अहमनुसासिस्सामी’ ति। रञ्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स एवरूपं परिणायकरतनं पातुभवति। राजा, भिक्खवे, चक्कवत्ती इमेहि सत्तहि रतनेहि समन्नागतो होति।

१. स्या० पाठ्यके नत्थि। २. ओगहेत्वा - सी०, रो०। ३. एवमाह - सी०, स्या०, रो०। ४. पत्तायकरतनं - स्या०, मी०। ५. व्यत्तो - रो०। ६-६. उपट्टपेतव्वं उपट्टापेतुं - सी०, स्या०; ० उपट्टपेतु - रो०।

१५. “कतमाहि’ चतूहि इद्धीहि? इध, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती अभिरूपो होति दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खर-
ताय समन्नागतो अतिविय अञ्जेहि मनुस्सेहि। राजा, भिक्खवे,
चक्कवत्ती इमाय पठमाय इद्धिया समन्नागतो होति।

“पुन च परं, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती दीघायुको होति ६
चिरद्वितिको अतिविय अञ्जेहि मनुस्सेहि। राजा, भिक्खवे, चक्कवत्ती
इमाय दुतियाय इद्धिया समन्नागतो होति।

“पुन च परं, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती अप्पावाधो होति
अप्पातद्धो समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नात्तिसीताय नाच्चु-
प्हाय अतिविय अञ्जेहि मनुस्सेहि। राजा, भिक्खवे, चक्कवत्ती 10
इमाय ततियाय इद्धिया समन्नागतो होति।

“पुन च परं, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती ब्राह्मणगहपतिकानं
पियो होति मनापो। सेय्यथापि, भिक्खवे, पिता पुत्तानं पियो होति
मनापो, एवमेव खो, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती ब्राह्मणगहपतिकानं
पियो होति मनापो। रञ्जो पि, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स ब्राह्मण- 15
गहपतिका पिया होन्ति मनापा। सेय्यथापि, भिक्खवे, पितु पुत्ता
पिया होन्ति मनापा, एवमेव खो, भिक्खवे, रञ्जो पि चक्कवत्तिस्स
ब्राह्मणगहपतिका पिया होन्ति मनापा।

“भूतपुव्वं, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती चतुरङ्गिनिया सेनाय 215
उय्यानभूमि निव्यासि। अथ खो, भिक्खवे, ब्राह्मणगहपतिका राजानं 20
चक्कवत्ति उपसङ्कमित्वा एवमाहंसु—‘अतरमानो, देव, याहि यथा
तं मयं चिरतरं पस्सेय्यामा’ ति। राजा पि, भिक्खवे, चक्कवत्ती
सारथि आमन्तेसि—‘अतरमानो, सारथि, पेसेहि यथा मं ब्राह्मण-
गहपतिका’ चिरतरं पस्सेय्यु” ति। राजा, भिक्खवे, चक्कवत्ती इमाय 217
चतुत्थाय इद्धिया समन्नागतो होति। राजा, भिक्खवे, चक्कवत्ती 25
इमाहि चतूहि इद्धीहि समन्नागतो होति।

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु खो राजा चक्कवत्ती
इमेहि सत्तहि रतनेहि समन्नागतो इमाहि चतूहि च इद्धीहि ततो-
निदानं सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदियेया” ति ?

“एकमेकेन' पि', भन्ते, रतनेन समन्नागतो राजा चक्कवत्ती ततोनिदानं सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदियेय, को पन वादो सत्तहि रतनेहि चतूहि च इद्धीही” ति ?

१६. अथ खो भगवा परित्तं पाणिमत्तं पासाणं गहेत्वा
5 भिक्खू आमन्तेसि - “तं किं मञ्जय, भिक्खवे, कतमो नु खो महत्ततरो
- यो चायं मया परित्तो पाणिमत्तो पासाणो गहितो यो च हिमवा
पव्वतराजा” ति ?

“अप्पमत्तको अयं, भन्ते, भगवता परित्तो पाणिमत्तो पासाणो
गहितो; हिमवन्तं पव्वतराजानं उपनिघाय सङ्घं पि न उपेति; कल-
10 भागं पि न उपेति; उपनिघं पि न उपेती” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यं राजा चक्कवत्ती सत्तहि रतनेहि
समन्नागतो चतूहि च इद्धीहि ततोनिदानं सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदेति
तं दिव्वस्स सुखस्स उपनिघाय सङ्घं पि न उपेति; कलभागं पि न
उपेति; उपनिघं पि न उपेति ।

16 “स खो सो, भिक्खवे, पण्डितो सचे कदाचि करहचि दोघस्स
अद्धनो अच्चयेन मनुस्सत्तं आगच्छति, यानि तानि उच्चाकुलानि -
खत्तियमहासालकुलं वा ब्राह्मणमहासालकुलं वा गहपतिमहासालकुलं
वा तथारूपे कुले पच्चाजायति अद्धे महद्धने महाभोगे पहूतजातरूप-
रजते पहूपवित्तूपकरणे पहूतधनधञ्जे । सो च होति अभिरूपो दस्स-
16 20 नीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, लाभी अन्नस्स
पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स ।
सो कायेन सुचरित्तं चरति, वाचाय सुचरित्तं चरति, मनसा सुचरित्तं
178 चरति । सो कायेन सुचरित्तं चरित्वा, वाचाय सुचरित्तं चरित्वा, मनसा
सुचरित्तं चरित्वा, कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं
25 उपपज्जति । सेय्यथापि, भिक्खवे, अक्खधुत्तो पठमेनेव कटग्गहेन महत्तं
भोगक्खन्वं अधिगच्छेय्य; अप्पमत्तको सो, भिक्खवे, कटग्गहो यं सो
अक्खधुत्तो पठमेनेव कटग्गहेन महत्तं भोगक्खन्वं अधिगच्छेय्य । अथ
खो अयमेव ततो महत्ततरो कटग्गहो यं सो पण्डितो कायेन सुचरित्तं

चरित्वा, वाचाय सुचरितं चरित्वा, मनसा सुचरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । अयं, भिक्खवे, केवला परिपूरा पण्डितभूमी” ति ।

१७. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।

८

३०. देवदूतसुतं

§ १. पञ्च देवदूता

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि-
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं ।
भगवा एतदवोच-

५ “सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वे अगारा सद्दारा, तत्थ चक्खुमा
पुरिसो मज्जे ठितो पस्सेय्य मनुस्से गेहं पविसन्ते पि निक्खमन्ते पि
अनुचङ्कमन्ते’ पि अनुविचरन्ते पि; एवमेव खो अहं, भिक्खवे,
दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने
१० उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुव्वण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे
सत्ते पजानामि’- ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायसुच्चरितेन समन्नागता
वचीसुच्चरितेन समन्नागता मनोसुच्चरितेन समन्नागता अरियानं अनुप-
वादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना; ते कायस्स भेदा
परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता
कायसुच्चरितेन समन्नागता वचीसुच्चरितेन समन्नागता मनोसुच्चरितेन
७९ १५ समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमा-
दाना; ते कायस्स भेदा परं मरणा मनुस्सेसु उपपन्ना’ । इमे वत
भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता
मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका
मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना; ते कायस्स भेदा परं मरणा पेत्तिविसयं
२० उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता
वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उप-
वादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना; ते कायस्स भेदा
परं मरणा तिरच्छानयोनिं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता काय-

१ अनुसञ्चरन्ते-सी०, स्या०, रो० । २. परसामि-रो० । ३ उपपन्ना-सी०,
स्या० ।

दुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन
समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिद्विका मिच्छादिद्विकम्म-
समादाना; ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं'
निरयं उपपन्ना' ति ।

२. "तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला नानाबाहासु गहेत्वा यमस्स 5
रञ्जो दस्सेन्ति - 'अयं, देव, पुरिसो अमत्तेय्यो' अपेत्तेय्यो' असा-
मञ्जो' अब्राह्मञ्जो', न कुले जेट्ठापचायी' । इमस्स देवो दण्डं पणेत्तू'
ति । तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा पठमं देवदूतं समनुयुञ्जति समनु-
गाहति' समनुभासति - 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु पठमं
देवदूतं पातुभूतं' ति ? सो एवमाह - 'नाद्दसं, भन्ते' ति । 10

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, न
त्वं अद्दस मनुस्सेसु दहरं कुमारं मन्दं उत्तानसेय्यकं सके मुत्तकरीसे
पल्लिपन्नं सेमानं' ति ? सो एवमाह - 'अद्दसं, भन्ते' ति ।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, तस्स
ते विञ्जुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि - अहं पि खोम्हि जाति- 16
धम्मो, जातिं अनतीतो । हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन वाचाय
मनसा' ति ? सो एवमाह - 'नासक्खिस्सं, भन्ते, पमादस्सं, भन्ते' ति ।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, पमाद-
वताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्वं, अम्भो
पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं । तं खो पत्त ते एतं पापकम्मं 20
नेव मातरा कत्तं न पितरा कत्तं न भातरा कत्तं न भगिनिया कत्तं
न मित्तामच्चेहि कत्तं न आतिसालोहितेहि कत्तं न समणब्राह्मणेहि कत्तं
न देवताहि कत्तं, तथावेतं पापकम्मं कत्तं, त्वञ्जेवेतस्स विपाकं पट्टि-
संवेदिस्ससी' ति ।

३. "तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा पठमं देवदूतं समनु- 25
युञ्जित्वा समनुगाहित्वा समनुभासित्वा दुतियं देवदूतं समनुयुञ्जति
समनुगाहति समनुभासति - 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु
दुतियं देवदूतं पातुभूतं' ति ? सो एवमाह - 'नाद्दसं, भन्ते' ति ।

१. सी० पोत्यके नत्थि । २. अमेत्तेय्यो - रो०, स्या० । ३. स्या०, रो० पोत्यकेयु नत्थि ।

४. सी० पोत्यके नत्थि । ५. अब्राह्मञ्जो - रो० । ६. जेट्ठापच्चयी - रो० । ७. पनेत्तु - सी० ।

८. समनुगाहति - स्या० ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह—‘अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु इत्थिं वा पुरिसं वा* जिण्णं गोपानसिवद्धं भोगं दण्डपरायनं पवेधमानं गच्छन्तं आतुरं गतयोच्चनं खण्डदन्तं पलित-
केसं विलूनं खलितसिरं^१ वलिनं^२ तिलकाहतगतं^३ ति ? सो एवमाह—
४ ‘अद्दसं, भन्ते’ ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह—‘अम्भो पुरिस, तस्स ते विञ्चुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि—अहं पि खोम्हि जरा-
घम्मो, जरं अनतीतो । हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन वाचाय मनसा’
ति ? सो एवमाह—‘नासक्खिस्सं, भन्ते, पमादस्सं, भन्ते’ ति ।

१० “तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह—‘अम्भो, पुरिस,
पमादवताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्वं,
अम्भो पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं’ । तं खो पन ते एतं
पापकम्मं नेव मातरा कत्तं न पित्तरा कत्तं न भातरा कत्तं न भगिनिया
कत्तं न मित्तामच्चेहि कत्तं न आतिसालोहितेहि कत्तं न समणब्राह्मणेहि
१५ कत्तं न देवताहि कत्तं, तथावेत पापकम्मं कत्तं, त्वञ्जेवेतस्स विपाक
पटिसवेदिससी’ ति ।

४. “तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा दुतियं देवदूतं समनुयुञ्जित्वा
समनुगाहित्वा समनुभासित्वा ततियं देवदूतं समनुयुञ्जति समनु-
गाहति समनुभासति—‘अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु ततियं
२० देवदूतं पातुभूतं’ ति ? सो एवमाह—‘नाद्दस, भन्ते’ ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह—‘अम्भो पुरिस, न त्वं
अद्दस मनुस्सेसु इत्थिं वा पुरिसं वा आवाधिकं दुक्खितं वाब्बहिलान
सके भुत्तकरीसे पलिपन्नं सेमानं अञ्जेहि बुद्धापियमानं अञ्जेहि संवे-
सियमानं’ ति ? सो एवमाह—‘अद्दसं, भन्ते’ ति ।

२४ “तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह—‘अम्भो पुरिस, तस्स
ते विञ्चुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि—अहं पि खोम्हि
व्याधिघम्मो’, व्याधि अनतीतो । हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन

* ‘आसीनिक (असीनिक वा नवुनिक वा—स्या०) वा नावृत्तिक वा वस्त्रसन्निव वा प्रातिप’ इति अधिकोपाठो सी०, स्या०, रो० पाल्यकेसु एत्य दिस्मति । १. खलित सिरं—मी० ।
२ वलीन—स्या०, रो०, वञ्चित—सी० । ३ पामत्त—रो० । ४. स्या० पाल्यके नत्थि ।
५ व्यापिपम्मो—मी० ।

वाचाय मनसा' ति? सो एवमाह - 'नासक्खिस्सं, भन्ते, पमादस्सं, भन्ते' ति।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, पमाद-
वताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा। तग्घ त्वं, अम्भो
पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं। तं खो पन ते एतं पापकम्मं 5
नेव मातरा कत्तं न पितरा कत्तं न भातरा कत्तं न भगिनिया कत्तं
न मित्तामच्चेहि कत्तं न आतिसालोहितेहि कत्तं न समणन्नाह्मणेहि
कत्तं न देवताहि कत्तं, तथावेतं पापकम्मं कत्तं, त्वञ्जेवेतस्स विपाकं
पटिसंवेदिस्ससी' ति।

५. "तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा ततियं देवदूतं समनु- 10
युञ्जित्वा समनुगाहित्वा समनुभासित्वा चतुत्थं देवदूतं समनुयुञ्जति
समनुगाहति समनुभासति - 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु
चतुत्थं देवदूतं पातुभूतं' ति? सो एवमाह - 'नाद्दसं, भन्ते' ति।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, न त्वं
अद्दस मनुस्सेसु राजानो चोरं आगुचारिं गहेत्वा विविधा कम्मकारणा 15
कारेन्ते - कसाहि पि ताळेन्ते वेत्तेहि पि ताळेन्ते अद्ददण्डकेहि' पि
ताळेन्ते हत्थं पि छिन्दन्ते पादं पि छिन्दन्ते हत्थपादं पि छिन्दन्ते कण्णं
पि छिन्दन्ते नासं पि छिन्दन्ते कण्णनासं पि छिन्दन्ते विलङ्गथालिकं
पि करोन्ते सङ्खमुण्डिकं पि करोन्ते राहुमुखं पि करोन्ते जोतिमालिकं
पि करोन्ते हत्थपज्जोतिकं पि करोन्ते एरकवत्तिकं पि करोन्ते चीरक- 20
वासिकं पि करोन्ते एणेत्यकं पि करोन्ते बल्लिसमंसिकं' पि करोन्ते
कहापणिकं पि करोन्ते खारापतच्छिकं पि करोन्ते पलिघपरिवत्तिकं
पि करोन्ते पलालपीठकं पि करोन्ते तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ते
सुनखेहि पि खादापेन्ते जीवन्तं पि सूले उत्तासेन्ते असिना पि सीसं
छिन्दन्ते' ति? सो एवमाह - 'अद्दसं, भन्ते' ति। 25

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, तस्स
ते विञ्जुस्स सतो महल्लकस्स न' एतदहोसि - ये किर, भो, पापकानि
कम्मानि करोन्ति ते दिट्ठेय धम्मे एवरूपा विविधा कम्मकारणा

करीयन्ति, किमद्भं' पन परत्य ! हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन वाचाय मनसा' ति ? सो एवमाह - 'नासक्खिस्सं, भन्ते, पमादस्सं, भन्ते' ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, पमाद-
वताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्वं, अम्भो
पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं । तं खो पन ते एतं पापकम्मं
नेव मातरा कत्तं न पितरा कत्तं न भातरा कत्तं न भगिनिया कत्तं
न मित्तामच्चेहि कत्तं न आतिसालोहितेहि कत्तं न समणब्राह्मणेहि कत्तं
न देवताहि कत्तं, तथावेतं पापकम्मं कत्तं, त्वञ्जेवेतस्स विपाकं पटि-
संवेदिस्ससी' ति ।

६. “तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा चतुत्थं देवदूतं समनु-
युञ्जित्वा समनुगाहित्वा समनुभासित्वा पञ्चमं देवदूतं समनुयुञ्जति
समनुगाहति समनुभासति - 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु
पञ्चमं देवदूतं पातुभूतं' ति ? सो एवमाह - 'नाद्दसं, भन्ते' ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, न त्वं
अद्दस मनुस्सेसु ईत्थि वा पुरिसं वा एकाहमतं वा द्वीहमतं वा तीह-
मतं वा उद्धुमातकं विनीलकं विपुव्वकजातं' ति ? सो एवमाह -
'अद्दसं, भन्ते' ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, तस्स
ते विञ्चुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि - अहं पि खोम्हि मरण-
घम्मो, मरणं अनतीतो । हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन वाचाय मनसा'
ति ? सो एवमाह - 'नासक्खिस्सं, भन्ते, पमादस्सं, भन्ते' ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह - 'अम्भो पुरिस, पमाद-
वताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्वं, अम्भो
पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं । तं खो पन ते एतं पापकम्मं
नेव मातरा कत्तं न पितरा कत्तं न भातरा कत्तं न भगिनिया कत्तं न
मित्तामच्चेहि कत्तं न आतिसालोहितेहि कत्तं न समणब्राह्मणेहि कत्तं
न देवताहि कत्तं, तथावेतं पापकम्मं कत्तं, त्वञ्जेवेतस्स विपाकं पटि-
संवेदिस्ससी' ति ।

§ २. पञ्चविधबन्धनं नाम कम्मकारणं

७. "तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा पञ्चमं देवदूतं समनु-
युञ्जित्वा समनुगाहित्वा समनुभासित्वा तुण्ही होति । तमेनं, भिक्खवे,
निरयपाला पञ्चविधबन्धनं नाम कम्मकारणं^१ करोन्ति - तत्तं अयो-
खिलं^२ हत्थे गमेन्ति, तत्तं अयोखिलं दुतिये हत्थे गमेन्ति, तत्तं अयो-
खिलं पादे गमेन्ति, तत्तं अयोखिलं दुतिये पादे गमेन्ति, तत्तं अयो- ६
खिलं मज्जेउरस्मिं गमेन्ति । सो तत्थ दुक्खा तिब्वा^३ खरा^४ कटुका
वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्ती-
होति । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला संवेसेत्वा^५ कुठारीहि तच्छन्ति
... पे० ... तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला उद्धंपादं अधोसिरं गहेत्वा वासीहि
तच्छन्ति ... पे० ... तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला रथे योजेत्वा आदित्ताय^६ 10
पथविया^७ सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय^८ सारेन्ति पि, पञ्चासारेन्ति
पि ... पे० ... तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला महत्तं अङ्गारपब्बतं आदित्तं
सम्पज्जलितं सजोतिभूतं आरोपेन्ति पि ओरोपेन्ति पि ... पे० ... तमेनं,
भिक्खवे, निरयपाला उद्धंपादं अधोसिरं गहेत्वा तत्ताय लोहकुम्भिया
पक्खिपन्ति आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय । सो तत्थ 15
फेणुद्देहकं पच्चति । सो तत्थ फेणुद्देहकं पच्चमानो सकिं पि उद्धं
गच्छति, सकिं पि अथो गच्छति, सकिं पि तिरियं गच्छति । सो तत्थ
दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति
याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला
महानिरये पक्खिपन्ति । सो खो पन, भिक्खवे, महानिरयो - 20
चतुक्कण्णो चतुद्वारो, विभत्तो भागसो मितो ।
अयोपाकारपरियन्तो, अयसा पटिकुज्जितो^९ ॥
तस्स अयोमया भूमि, जलिता तेजसायुत्ता ।
समन्ता योजनसतं, फरित्वा तिदुति सच्चदा ॥
८. "तस्स खो पन, भिक्खवे, महानिरयस्स पुरित्थमाय 25
भित्तिया अच्च उट्टहित्वा पच्छिमाय भित्तिया पटिहञ्जति, पच्छि-

R. 183

B. 222

१. कम्मकारणं - स्या० । २. अयोखिलं - सी०, स्या०, रो० । ३. तिप्पा - सी०, स्या०,
रो० । ४. स्या०, सी०, रो० पोत्यकेनु नत्थि । ५. संवेसेत्वा - स्या०, रो० । ६. तत्ताय
भूमिया आदित्ताय - स्या० । ७. स्या० पोत्यके नत्थि । ८. सज्जोतिभूताय - स्या०, रो० ।
९. पटिकुज्जितो - सी० ।

माय भित्तिया अच्चि उट्टुहित्वा पुरत्तियमाय भित्तिया पट्टिहञ्जति,
 उत्तराय भित्तिया अच्चि उट्टुहित्वा दक्खिणाय भित्तिया पट्टिहञ्जति,
 दक्खिणाय भित्तिया अच्चि उट्टुहित्वा उत्तराय भित्तिया पट्टिहञ्जति,
 हेट्ठा अच्चि उट्टुहित्वा उपरि पट्टिहञ्जति, उपरितो अच्चि उट्टुहित्वा
 5 हेट्ठा पट्टिहञ्जति । सो तत्थ दुक्खा तिव्वा खरा कट्टुका वेदना वेदेति,
 न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति ।

“होति खो सो, भिक्खवे, समयो यं कदाचि करहचि दीघस्स
 अट्टुनो अच्चयेन तस्स महानिरयस्स पुरत्तियमं द्वारं अपापुरीयति^१ ।
 सो तत्थ सीघेन जवेन धावति । तस्स सीघेन जवेन धावतो छविं पि
 10 ड्हति, चम्मं पि ड्हति, मंसं पि ड्हति, न्हारं पि ड्हति, अट्टीनि
 पि सम्पघूपायन्ति^२, उच्चतं तादिसमेव होति । यतो च खो सो,
 भिक्खवे, बहुसम्पत्तो होति, अय तं द्वारं पिवीयति^३ । सो तत्थ
 दुक्खा तिव्वा खरा कट्टुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति
 याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति ।

15 “होति खो सो, भिक्खवे, समयो यं कदाचि करहचि दीघस्स
 अट्टुनो अच्चयेन तस्स महानिरयस्स पच्छिमं द्वारं अपापुरीयति ...पे०...
 उत्तरं द्वारं अपापुरीयति...पे०...दक्खिणं द्वारं अपापुरीयति । सो तत्थ
 सीघेन जवेन धावति । तस्स सीघेन जवेन धावतो छविं पि ड्हति,
 चम्मं पि ड्हति, मंसं पि ड्हति, न्हारं पि ड्हति, अट्टीनि पि
 20 सम्पघूपायन्ति, उच्चतं तादिसमेव होति । यतो च खो सो, भिक्खवे,
 बहुसम्पत्तो होति, अय तं द्वारं पिवीयति । सो तत्थ दुक्खा तिव्वा
 खरा कट्टुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति याव न तं
 पापकम्मं व्यन्तीहोति ।

25 “होति खो सो, भिक्खवे, समयो यं कदाचि करहचि दीघस्स
 अट्टुनो अच्चयेन तस्स महानिरयस्स पुरत्तियमं द्वारं अपापुरीयति ।
 सो तत्थ सीघेन जवेन धावति । तस्स सीघेन जवेन धावतो छविं पि
 ड्हति, चम्मं पि ड्हति, मंसं पि ड्हति, न्हारं पि ड्हति, अट्टीनि
 पि सम्पघूपायन्ति, उच्चतं तादिसमेव होति । सो तेन द्वारेण निक्ख-
 मति ।

१. अपापुरीयति - मी० । २. सम्पघूपायन्ति - म्या०, रो० । ३. पिवीयति - मी०,
 म्या०, रो० ।

९. "तस्स खो पन, भिक्खवे, महानिरयस्स समनन्तरा सहितमेव महन्तो गूथनिरयो। सो तत्थ पतति। तस्मिं खो पन, भिक्खवे, गूथनिरये सूचिमुखा पाणा छविं छिन्दन्ति, छविं छेत्वा चम्मं छिन्दन्ति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दन्ति, मंसं छेत्वा न्हारं छिन्दन्ति, न्हारं छेत्वा अट्ठिं छिन्दन्ति, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं खादन्ति। सो 5 तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति।

"तस्स खो पन, भिक्खवे, गूथनिरयस्स समनन्तरा सहितमेव महन्तो कुक्कुलनिरयो। सो तत्थ पतति। सो तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति याव न तं 10 पापकम्मं व्यन्तीहोति।

"तस्स खो पन, भिक्खवे, कुक्कुलनिरयस्स समनन्तरा सहितमेव महन्तं सिम्बलिवनं^१ उद्धं^२ योजनमुग्गतं^३ सोळसङ्गुलकण्टकं^४ आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं। तं तत्थ आरोपेन्ति पि ओरोपेन्ति पि। सो तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न 16 च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति।

"तस्स खो पन, भिक्खवे, सिम्बलिवनस्स समनन्तरा सहितमेव महन्तं असिपत्तवनं। सो तत्थ पविसति। तस्स वातेरितानि पत्तानि पतितानि^५ हत्थं पि छिन्दन्ति, पादं पि छिन्दन्ति, हत्थपादं पि छिन्दन्ति, कण्णं पि छिन्दन्ति, नासं पि छिन्दन्ति, कण्णनासं पि 20 छिन्दन्ति। सो तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति।

"तस्स खो पन, भिक्खवे, असिपत्तवनस्स समनन्तरा सहितमेव महती खारोदका^६ नदी। सो तत्थ पतति। सो तत्थ अनुसोतं पि वुह्ति, पटिसोतं पि वुह्ति, अनुसोतपटिसोतं पि वुह्ति। सो 25 तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति।

१. सिम्बलीवनं—सो०। २. उच्चं—स्या०। ३. योजनसमुग्गतं—स्या०, सो०।

४. सोळसङ्गुलकण्टकं—स्या०, रो०। ५. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेगु नत्वि। ६. भारोदिता—सो०।

१०. "तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला वलिसेन' उद्धरित्वा थले पतिट्ठापेत्वा एवमाहंसु - 'अम्भो पुरिस, किं इच्छसी' ति? सो एवमाह - 'जिघच्छितोस्मि, भन्ते' ति। तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला तत्तेन अयोसङ्कुना मुखं विवरित्वा आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोति-
 ५ भूतेन तत्तं लोहगुळं मुखे पक्खपन्ति आदित्तं सम्पज्जलितं सजोति-
 भूतं। सो तस्स ओट्टं पि दहति^१, मुखं पि दहति, कण्ठं पि दहति, उरं^२ पि दहति, अन्तं पि अन्तगुणं पि आदाय अधोभागा निक्खमति। सो तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं व्यन्तीहोति। तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला
 १० एवमाहंसु - 'अम्भो पुरिस, किं इच्छसी' ति? सो एवमाह - 'पिपासि-
 तोस्मि, भन्ते' ति। तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला तत्तेन अयोसङ्कुना मुखं विवरित्वा आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोतिभूतेन तत्तं सम्बलोहं मुखे आसिञ्चन्ति आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं। तं तस्स ओट्टं पि दहति, मुखं पि दहति, कण्ठं पि दहति, उरं पि दहति, अन्तं पि
 १५ अन्तगुणं पि आदाय अधोभागा निक्खमति। सो तत्थ दुक्खा तिब्वा खरा कटुका वेदना वेदेति, न च ताव कालं करोति, याव न तं पाप-
 कम्मं व्यन्तीहोति। तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला पुन महानिरये पक्खपन्ति।

- "भूतपुव्वं, भिक्खवे, यमस्स रञ्जो एतदहोसि - 'ये किर, भो,
 २० लोके पापकानि अकुसलानि कम्मनि करोन्ति ते एवरूपा विविधा कम्मकारणा करीयन्ति। अहो वताह मनुस्सत्तं लभेय्यं। तथागतो च लोके उप्पज्जेय्य अरहं सम्मासम्बुद्धो। तं चाहं भगवन्तं पयिरूपा-
 सेय्यं। सो च मे भगवा धम्मं देसेय्य। तस्स चाहं भगवतो धम्मं आजानेय्य' ति। तं सो पनाहं, भिक्खवे, नाञ्चस्स समणस्स वा
 २५ ब्राह्मणस्स वा सुत्वा वदामि, अपि च यदेव सामं वातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेवाहं वदामी" ति।

११. इदमवोच भगवा। इद वत्वान सुगतो अयापरं एतद-
 वोच सत्या -

१. वट्ठमेन - स्या०, रो०। २. दहति - मी०, स्या०, रो०। ३. उदर - मी०, स्या०।

“चोदिता देवदूतेहि, ये पमज्जन्ति माणवा ।
ते दीघरत्तं सोचन्ति, हीनकायूपगा नरा ॥

“ये च खो देवदूतेहि, सन्तो सप्पुरिसा इध ।
चोदिता नप्पमज्जन्ति, अरियधम्मे कुदाचनं ॥

“उपादाने भयं दिस्वा, जातिमरणसम्भवे ।
अनुपादा विमुच्चन्ति, जातिमरणसङ्ख्ये ॥

“ते खेमप्पत्ता^१ सुखिनो, दिट्ठधम्माभिनिव्वुता ।
सव्वेवेरभयातीता, सव्वदुक्खं उपच्चगुं” ति ॥

सुञ्जतवगो निट्ठितो ततियो ।

तस्सुद्धानं

द्विधा व सुञ्जता होति, अब्भुतधम्मवाकुलं ।
अचिरवतभूमिजनामो, अनुदुपक्किलेसं ।
वालपण्डितो देवदूतं च ते दसा ति ॥

—:—

३१. भद्देकरत्तसुत्तं

§ १. भद्देकरत्तस्स उद्देशो

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच – “भद्देकरत्तस्स वो, भिक्खवे, उद्देशं च विभङ्गं च देसिस्सामि”। तं सुणाय, साधुकं मनसि करोय; भासिस्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

“अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं।
यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

10 “पच्चुप्पन्नं च यो धम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति।
असंहीरं असट्ठकूप्यं, तं विद्वा मनुब्रूहये ॥

“अज्जेव किच्चमातप्पं, को जञ्जा मरणं सुवे।
न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥

15 “एवंविहारि आतापि, अहोरत्तमतन्दितं।
तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनि ॥

§ २. भद्देकरत्तस्स विभङ्गो

२. “कथं च, भिक्खवे, अतीतं अन्वागमेति? ‘एवंरूपो अहोसि अतीतमद्धानं’ ति तत्थ नन्दि समन्वानेति, ‘एवंवेदनो अहोसि अतीतमद्धानं’ ति तत्थ नन्दि समन्वानेति, ‘एवंसञ्चो अहोसि अतीतमद्धानं’ ति तत्थ नन्दि समन्वानेति, ‘एवंसह्वारो अहोसि अतीतमद्धानं’ ति तत्थ नन्दि समन्वानेति, ‘एवंविञ्जाणो अहोसि अतीत-

१. देमेन्नामि – म०। २ अग्रहिर – स्या०। ३ विदा – स्या०। ४. एवरूपो-
रो०।

मद्धानं' ति तत्थ नन्दिं समन्वानेति—एवं खो, भिक्खवे, अतीतं
अन्वागमेति ।

“कथं च, भिक्खवे, अतीतं नान्वागमेति ? 'एवंरूपो अहोसि
अतीतमद्धानं' ति तत्थ नन्दिं न समन्वानेति, 'एवंवेदनो अहोसि
अतीतमद्धानं' ति तत्थ नन्दिं न समन्वानेति, 'एवंसञ्जो अहोसि 5
अतीतमद्धानं' ति तत्थ नन्दिं न समन्वानेति, 'एवंसङ्खारो अहोसि
अतीतमद्धानं' ति तत्थ नन्दिं न समन्वानेति, 'एवंविञ्जाणो अहोसि
अतीतमद्धानं' ति तत्थ नन्दिं न समन्वानेति—एवं खो, भिक्खवे,
अतीतं नान्वागमेति ।

३. “कथं च, भिक्खवे, अनागतं पटिकङ्कति ? 'एवंरूपो सियं 10
अनागतमद्धानं' ति तत्थ नन्दिं समन्वानेति, एवंवेदनो सियं ... पे० ...
एवंसञ्जो सियं ... एवंसङ्खारो सियं ... एवंविञ्जाणो सियं अनागतमद्धानं
ति तत्थ नन्दिं समन्वानेति—एवं खो, भिक्खवे, अनागतं पटिकङ्कति ।

“कथं च, भिक्खवे, अनागतं नप्पटिकङ्कति ? 'एवंरूपो सियं
अनागतमद्धानं' ति तत्थ नन्दिं न समन्वानेति, एवंवेदनो सियं ... 15
एवंसञ्जो सियं ... एवंसङ्खारो सियं ... 'एवंविञ्जाणो सियं अनागत-
मद्धानं' ति तत्थ नन्दिं न समन्वानेति—एवं खो, भिक्खवे, अनागतं
नप्पटिकङ्कति ।

४. “कथं च, भिक्खवे, पच्चुप्पत्तेसु घम्मेसु संहीरति ? इध,
भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स 20
अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिस-
धम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति,
रूपवन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं; वेदं
...पे०... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाण-
वन्तं वा अत्तानं अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं— 25
एवं खो, भिक्खवे, पच्चुप्पत्तेसु घम्मेसु संहीरति ।

“कथं च, भिक्खवे, पच्चुप्पत्तेसु घम्मेसु न संहीरति ? इध,
भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स
कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स
कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न 30

B.

R. 159

रूपवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं; न वेदनं ... न सञ्चं ... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं - एवं खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नेसु घम्मेसु न संहीरति ।

5 “अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।
यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

“पच्चुप्पन्नं च यो घम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति ।
असंहीरं असङ्कुप्पं, तं विद्वा मनुब्रूहये ॥

10 “अज्जेव किच्चमात्तप्पं, को जज्जा मरणं सुवे ।
न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥

“एवंविहारि आतारिपि, अहोरत्तमतन्दितं ।
तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी ति ॥

“‘भद्देकरत्तस्स वो, भिक्खवे, उद्देसं च विभङ्गं च देसे-
स्सामी’ ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं” ति ।

15 ५. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
अभिनन्दुं ति ।

३२. आनन्दभद्देकरत्तसुत्तं

§ १. भगवता अनुञ्जातो आनन्दो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो उपट्टानसालायं भिक्खूनं^१ धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च भासति ।

R. 19°

अथ खो भगवा सायन्हसमयं^२ पटिसल्लाना^३ वुट्ठितो येनु- 6
पट्टानसाला तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “को नु खो, भिक्खवे, उप-
ट्टानसालायं भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि
सम्पहंसेसि, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च अभासी” ति ?

“आयस्मा, भन्ते, आनन्दो उपट्टानसालायं भिक्खूनं धम्मिया 10
कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि, भद्देकरत्तस्स
उद्देसं च विभङ्गं च अभासी” ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि - “यथा कथं
अन त्वं, आनन्द, भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि
समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च अभासी” ति ? 15 B. 229

§ २. आनन्देन व्याकृतं भद्देकरत्तं

२. “एवं खो अहं, भन्ते, भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि
समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च
अभासि -

‘अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

20

१. भिक्खू - रया०, रो० । २. सायण्हसमयं - गो०, त्या०, रो० । ३. पटिसल्लाना

‘पञ्चुप्पन्नं च यो धम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति ।
 असंहीरं असङ्कप्पं, तं विद्वां मनुवूहये ॥
 ‘अज्जेव किच्चमातप्पं, को जञ्जा मरणं सुवे ।
 न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥
 5 ‘एवंविहारिं आतापि, अहोरत्तमतन्दितं ।
 तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनि ॥

३. ‘कथं च, आवुसो, अतीतं अन्वागमेति ? एवंरूपो अहोसि
 अतीतमद्धानं ति तत्थ नन्दि समन्वानेति, एवंवेदनो अहोसि अतीत-
 मद्धानं ति तत्थ नन्दि समन्वानेति, एवंसञ्जो अहोसि अतीतमद्धानं ति
 10 तत्थ नन्दि समन्वानेति, एवंसङ्खारो अहोसि अतीतमद्धानं ति तत्थ
 नन्दि समन्वानेति, एवंविञ्जाणो अहोसि अतीतमद्धानं ति तत्थ नन्दि
 समन्वानेति - एवं खो, आवुसो, अतीतं अन्वागमेति ।

‘कथं च, आवुसो, अतीतं नान्वागमेति ? एवंरूपो अहोसि
 अतीतमद्धानं ति तत्थ नन्दि न समन्वानेति, एवंवेदनो अहोसि अतीत-
 15 मद्धानं ति तत्थ नन्दि न समन्वानेति, एवंसञ्जो अहोसि अतीतमद्धानं
 ति तत्थ नन्दि न समन्वानेति, एवंसङ्खारो अहोसि अतीतमद्धानं
 ति तत्थ नन्दि न समन्वानेति, एवंविञ्जाणो अहोसि अतीतमद्धानं
 ति तत्थ नन्दि न समन्वानेति - एवं खो, आवुसो, अतीतं नान्वागमेति ।

‘कथं च, आवुसो, अनागतं पटिकह्वति ? एवंरूपो सियं
 20 अनागतमद्धानं ति तत्थ नन्दि समन्वानेति, एवंवेदनो सियं...पे०...
 एवंसञ्जो सियं... एवंसङ्खारो सियं... एवंविञ्जाणो सियं अनागत-
 मद्धानं ति तत्थ नन्दि समन्वानेति - एवं खो, आवुसो, अनागतं
 पटिकह्वति ।

‘कथं च, आवुसो, अनागतं नप्पटिकह्वति ? एवंरूपो सियं
 25 अनागतमद्धानं ति तत्थ नन्दि न समन्वानेति, एवंवेदनो सियं...पे०...
 एवंसञ्जो सियं... एवंसङ्खारो सियं... एवंविञ्जाणो सियं अनागत-
 मद्धानं ति तत्थ नन्दि न समन्वानेति - एवं खो, आवुसो, अनागतं
 नप्पटिकह्वति ।

‘कथं च, आवुसो, पञ्चुप्पन्नेसु धम्मेषु संहीरति ? इध,

आवुसो, अस्सुतवा पुयुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स
 अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स
 अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं
 वा अत्तानं, अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं; वेदनं ... सञ्चं ...
 सङ्खारे ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं, 5
 अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं - एवं खो, आवुसो,
 पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु संहिरति ।

‘कथं च, आवुसो, पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु न संहिरति? इध,
 आवुसो, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो
 अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो 10
 सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा
 अत्तानं, न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं; न वेदनं ... न
 सञ्चं ... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्तं
 वा अत्तानं, न अत्तनि वा विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं -
 एवं खो, आवुसो, पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु न संहिरति । 15

‘अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्हे अनागतं ।

यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

‘पच्चुप्पन्नं च यो धम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति ।

असंहारं असङ्कुप्पं, तं विद्धा मनुब्रूहये ॥

‘अज्जेव किञ्चमात्तप्पं, को जञ्जा मरणं सुवे । 20

न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥

‘एवंविहारि आतापि, अहोरत्तमतन्दितं ।

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी’ ति ॥

“एवं खो अहं, भन्ते, भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि
 समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च 25
 अभासि” ति ।

§ ३. भगवतो अनुमोदना

४. “साधु, साधु, आनन्द! साधु खो त्वं, आनन्द, भिक्खूनं .
 धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि, भद्देक-
 रत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च अभासि -

‘अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

...पे० ...

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी’ ति ॥

“कथं च, आनन्द, अतीतं अन्वागमेति...पे०...एवं खो, आनन्द,
 ६ अतीतं अन्वागमेति । कथं च, आनन्द, अतीतं नान्वागमेति...पे०...
 एवं खो, आनन्द, अतीतं नान्वागमेति । कथं च, आनन्द, अनागतं
 पटिकह्वति...पे०...एवं खो, आनन्द, अनागतं पटिकह्वति । कथं च,
 आनन्द, अनागतं नप्पटिकह्वति...पे०...एवं खो, आनन्द, अनागतं
 नप्पटिकह्वति । कथं च, आनन्द, पच्चुप्पन्नेसु धम्मेषु संहीरति...पे०...
 १० एवं खो, आनन्द, पच्चुप्पन्नेसु धम्मेषु संहीरति । कथं च, आनन्द,
 पच्चुप्पन्नेसु धम्मेषु न संहीरति...पे०...एवं खो, आनन्द, पच्चुप्पन्नेसु
 धम्मेषु न संहीरति ।

“अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

...पे० ...

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी’ ति ॥

५. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति ।

३३. महाकचानभदेकरत्तसुत्तं

§ १. भगवतो सङ्घित्तदेसना

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति तपोदारामे । अथ खो आयस्मा समिद्धि रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय येन तपोदो तेनुपसङ्कमि गत्तानि परिसिञ्चित्तुं । तपोदे गत्तानि परिसिञ्चित्त्वा पच्चुत्तरित्वा एकचीवरो अट्ठासि गत्तानि पुव्वापयमानो । अथ खो अञ्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवणा 5 केवलकप्पं तपोदं ओभासेत्त्वा येनायस्मा समिद्धि तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्त्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता आयस्मन्तं समिद्धिं एतदवोच - “धारेसि त्वं, भिक्खु, भदेकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं चा” ति ?

“न खो अहं, आवुसो, धारेमि भदेकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं 10 च । त्वं पनावुसो, धारेसि भदेकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं चा” ति ?

“अहं पि खो, भिक्खु, न धारेमि भदेकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च । धारेसि पन त्वं, भिक्खु, भदेकरत्तियो गाथा” ति ?

“न खो अहं, आवुसो, धारेमि भदेकरत्तियो गाथा ति । त्वं पनावुसो, धारेसि भदेकरत्तियो गाथा” ति ? 16

“अहं पि खो, भिक्खु न धारेमि भदेकरत्तियो गाथा ति । उग्गण्हाहि त्वं, भिक्खु, भदेकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च; परियापुणाहि त्वं, भिक्खु, भदेकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च; धारेहि त्वं, भिक्खु, भदेकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च । अत्यसंहितो^१, भिक्खु, भदेकरत्तस्स उद्देसो च विभङ्गो च आदिब्रह्मचरियको” ति । इदमवोच 20 सा देवता; इदं वत्वा तत्थेवन्तरवायि ।

२. अथ खो आयस्मा समिद्धि तस्सा रत्तिया अच्चयेन येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्त्वा भगवन्तं अभिवादेत्त्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसित्तो खो आयस्मा समिद्धि भगवन्तं एतदवोच -

- “इवाह, भन्ते, रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय येन तपोदो तेनुपसङ्कमिं गत्तानि परिसिञ्चित्तुं। तपोदे गत्तानि परिसिञ्चित्वा पच्चुत्तरित्वा एकचीवरो अट्ठासिं गत्तानि पुट्ठवापयमानो। अय खो भन्ते, अञ्चतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा
- ६ केवलकप्प तपोद ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा एकमन्त अट्ठासिं। एकमन्त ळिता खो सा देवता मं एतदवोच - ‘धारेसि त्व, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं चा’ ति? एव वुत्ते अहं, भन्ते, त देवतं एतदवोच’ - ‘न खो अह, आवुसो, धारेमि भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च। त्व पनावुसो, धारेसि
- १० भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं चा’ ति?

‘अहं पि खो, भिक्खु, न धारेमि भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च। धारेसि यन त्व, भिक्खु, भद्देकरत्तियो गाया’ ति?

‘न खो अहं, आवुसो, धारेमि भद्देकरत्तियो गाया ति। त्व पनावुसो, धारेसि भद्देकरत्तियो गाया’ ति?

- १५ “अहं पि खो, भिक्खु, न धारेमि भद्देकरत्तियो गाया ति। उगण्हाहि त्व, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च; परियापुणाहि त्व, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च, धारेहि त्व, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च। अत्यसंहितो, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स उद्देसो च विभङ्गो च आदिब्रह्मचरियको’ ति। इदमवोच,
- २० भन्ते, सा देवता; इदं वत्वा तत्येवन्तरघायि। साधु मे, भन्ते, भगवा भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च देसेतू’ ति।

“तेन हि, भिक्खु, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो आयस्सा समिद्धि भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच -

- २५ “अतीत नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं। यदतीत पहीन त, अप्पत्त च अनागत ॥
- “पच्चुप्पग्रं च यो धम्म, तत्य तत्य विपस्सति। असहीर असद्धुप्प, तं विद्धा मनुवृहये ॥

“अज्जेव किच्चमातप्पं, को जज्जा मरणं सुवे ।
 न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥
 “एवंविहारिं आतापिं, अहोरत्तमतन्दितं ।
 तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी” ति ॥

इदमवोच भगवा; इदं वत्वान सुगतो उट्ठायासना विहारं ६
 पाविसि । अथ खो तेसं भिक्खूनं, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो, एतद-
 होसि - “इदं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिस्सित्वा
 वित्थारेण अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो -

‘अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।
 यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

10

‘पच्चुप्पन्नं च यो धम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति ।
 असंहीरं असङ्कुप्पं, तं विट्ठा मनुब्रूहये ॥

‘अज्जेव किच्चमातप्पं, को जज्जा मरणं सुवे ।
 न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥

B.

‘एवंविहारिं आतापिं, अहोरत्तमतन्दितं ।
 तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी’ ति ॥

15

“को नु खो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स
 वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थं विभजेय्या” ति ?

§ २. आयस्मतो महाकच्चानस्स वित्थारवसना

३. अथ खो तेसं भिक्खूनं एतदहोसि - “अयं खो आयस्मा
 महाकच्चानो सत्थु चेव संवणितो सम्भावितो च विञ्चूनं सब्रहा- 20
 चारीनं; पहीति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन
 उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थं
 विभजितुं । यन्नून मयं येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमेय्याम;
 उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्थं पटिपुच्छेय्यामा” ति ।

B.

अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमिसु; 25
 उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं
 कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना

खो ते भिक्खू आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोचुं - "इदं खो भो, आवुसो कच्चान, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्यारेन अत्यं अविभजित्वा उट्टायासना विहारं पविट्ठो -

'अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

६ ...पे०...

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी' ति ।

"तेसं नो, आवुसो कच्चान, अम्हाकं, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो, एतदहोसि - 'इदं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्यारेन अत्यं अविभजित्वा उट्टायासना विहारं पविट्ठो-

१० 'अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

...पे०...

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी' ति ।

"को नु खो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्यारेन अत्यं अविभत्तस्स वित्यारेन अत्यं विभजेय्या ति? तेसं
१५ नो, आवुसो कच्चान, अम्हाकं एतदहोसि - 'अयं खो आयस्मा महाकच्चानो सत्यु चेव संवण्णितो सम्भावितो च विञ्चूनं सन्नहा-
चारीनं, प्होति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्यारेन अत्यं अविभत्तस्स वित्यारेन अत्यं
विभजितु । यन्नून मयं येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमेय्याम;
२० उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्यं पटिपुच्छेय्यामा' ति ।
विभजतायस्मा महाकच्चानो" ति ।

४. "सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी
५ सारपरियेसनं चरमानो महतो ख्वस्स तिट्ठतो सारवतो अतिक्कम्मेष
मूलं अतिक्कम्म खन्वं साखापलासे सारं परियेसित्त्वं मञ्जेय्य;
२५ एवं सम्पदमिदं आयस्मन्तानं सत्यरि सम्मुखीभूते तं भगवन्तं अति-
सित्त्वा अम्हे' एतमत्यं पटिपुच्छित्त्वं मञ्जय । सो हावुसो, भगवा
जानं जानाति, पस्म पस्सति, चक्खुभूतो वाणभूतो धम्मभूतो ब्रह्मभूतो
वत्ता पवत्ता अत्यस्स निन्नेता अमतस्स दाता धम्मस्सामी तथागतो ।

सो चैव पनेतस्स कालो अहोसि यं भगवन्तं येव एतमत्थं पटिपुच्छे-
य्याथ, यथा वो भगवा व्याकरेय्य' तथा नं धारेय्याथा' ति ।

५. "अद्वावुसो कच्चान, भगवा जानं जानाति, पस्सं पस्सति,
चक्खुभूतो ब्राणभूतो धम्मभूतो ब्रह्मभूतो वत्ता पवत्ता अत्यस्स निन्नेता
अमतस्स दाता धम्मस्सामी तथागतो । सो चैव पनेतस्स कालो 5
अहोसि यं भगवन्तं येव एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम; यथा नो भगवा
व्याकरेय्य तथा नं धारेय्याम । अपि चायस्मा महाकच्चानो सत्थु चैव
संवण्णितो सम्भावितो च विञ्जूनं सब्रह्मचारीनं; प्होति चायस्मा
महाकच्चानो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन
अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजितुं । विभजतायस्मा महा- 10
कच्चानो अगहं करित्वा" ति ।

६. "तेन हावुसो, सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासि-
स्सामी" ति । "एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महाकच्चा-
नस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा महाकच्चानो एतदवोच —

"यं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा 15 P 27
वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो —

'अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकङ्खे अनागतं ।

...पे०...

तं वे भद्देकरतो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी' ति॥

इमस्स खो अहं, आवुसो, भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन 20
अत्थं अविभत्तस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामि—

७. 'कयं च, आवुसो, अतीतं अन्वागमेति ? इति मे चक्खु'
अहोसि अतीतमद्धानं इति रूपा ति — तत्थ छन्दरागप्पटिवद्धं' होति
विञ्जाणं, छन्दरागप्पटिवद्धत्ता विञ्जाणस्स तदभिनन्दति, तदभि-
नन्दन्तो अतीतं अन्वागमेति । इति मे सोतं अहोसि अतीतमद्धानं 25
इति सद्धा' ति ... पे० ... इति मे घानं अहोसि अतीतमद्धानं इति गन्धा
ति ... इति मे जिन्हा अहोसि अतीतमद्धानं इति रसा ति ... इति मे

१. व्याकरेय्य—स्या०, रो० । २. चस्तु—रो० । ३. छन्दरागपटिकयं—इति वि ।

४. सद्धो—गी०, रो० ।

कायो अहोसि अतीतमद्धानं इति फोट्टुच्चा ति ... इति मे मनो अहोसि अतीतमद्धानं इति घम्मा ति - तत्थ छन्दरागप्पटिवद्धं होति विञ्जाणं, छन्दरागप्पटिवद्धत्ता विञ्जाणस्स तदभिनन्दति, तदभिनन्दन्तो अतीतं अन्वागमेति - एवं खो, आवुसो, अतीतं अन्वागमेति ।

- ५ 'कयं च, आवुसो, अतीतं नान्वागमेति ? इति मे चक्खु अहोसि अतीतमद्धानं इति रूपा ति - तत्थ न छन्दरागप्पटिवद्धं होति विञ्जाणं, न छन्दरागप्पटिवद्धत्ता विञ्जाणस्स न तदभिनन्दति, न तदभिनन्दन्तो अतीतं नान्वागमेति । इति मे सोतं अहोसि अतीतमद्धानं इति सद्दा ति ... पे० ... इति मे घानं अहोसि अतीतमद्धानं इति गन्वा ति ... इति मे जिह्वा अहोसि अतीतमद्धानं इति रसा ति ... इति मे कायो अहोसि अतीतमद्धानं इति फोट्टुच्चा ति ... इति मे मनो अहोसि अतीतमद्धानं इति घम्मा ति - तत्थ न छन्दरागप्पटिवद्धं होति विञ्जाणं, न छन्दरागप्पटिवद्धत्ता विञ्जाणस्स न तदभिनन्दति, न तदभिनन्दन्तो अतीतं नान्वागमेति - एवं खो, आवुसो, अतीतं नान्वागमेति ।

८. 'कयं च, आवुसो, अनागतं पटिकह्वति ? इति मे चक्खु सिया अनागतमद्धानं इति रूपा ति - अप्पटिलद्धस्स पटिलाभाय चित्तं पणिदहति, चेतसो पणिधानपच्चया तदभिनन्दति, तदभिनन्दन्तो अनागतं पटिकह्वति । इति मे सोतं सिया अनागतमद्धानं इति सद्दा ति ... पे० ... इति मे घानं सिया अनागतमद्धानं इति गन्वा ति ... इति मे जिह्वा सिया अनागतमद्धानं इति रसा ति ... इति मे कायो सिया अनागतमद्धानं इति फोट्टुच्चा ति ... इति मे मनो सिया अनागतमद्धानं इति घम्मा ति - अप्पटिलद्धस्स पटिलाभाय चित्तं पणिदहति, चेतसो पणिधानपच्चया तदभिनन्दति, तदभिनन्दन्तो अनागतं पटिकह्वति - एवं खो, आवुसो, अनागतं पटिकह्वति ।

९. 'कयं च, आवुसो, अनागतं नप्पटिकह्वति ? इति मे चक्खु सिया अनागतमद्धानं इति रूपा ति - अप्पटिलद्धस्स पटिलाभाय चित्तं नप्पणिदहति, चेतसो अप्पणिधानपच्चया न तदभिनन्दति, न तदभिनन्दन्तो अनागतं नप्पटिकह्वति । इति मे सोतं सिया अनागतमद्धानं इति सद्दा ति ... पे० ... इति मे घानं सिया अनागतमद्धानं इति

गन्धा ति ... इति मे जिह्वा सिया अनागतमद्धानं इति रसा ति ... इति मे कायो सिया अनागतमद्धानं इति फोट्टुब्बा ति ... इति मे मनो सिया अनागतमद्धानं इति धम्मा ति - अप्पटिलद्धस्स पटिलाभाय चित्तं नप्पणिदहति, चेतसो अप्पणिधानपच्चया न तदभिनन्दति, न तदभिनन्दन्तो अनागतं नप्पटिकङ्खति - एवं खो, आवुसो, अनागतं ६ नप्पटिकङ्खति ।

१०. 'कथं च, आवुसो, पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु संहीरति'? यं चावुसो, चक्खु ये च रूपा - उभयमेतं पच्चुप्पन्नं । तस्मिं चे पच्चुप्पन्ने छन्दरागप्पटिवद्धं होति विञ्जाणं, छन्दरागप्पटिवद्धत्ता विञ्जाणस्स तदभिनन्दति, तदभिनन्दन्तो पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु संहीरति । यं १० चावुसो, सोतं ये च सद्दा ... पे०... यं चावुसो, धानं ये च गन्धा ... या चावुसो, जिह्वा ये च रसा ... यो चावुसो, कायो ये च फोट्टुब्बा ... यो चावुसो, मनो ये च धम्मा - उभयमेतं पच्चुप्पन्नं । तस्मिं चे पच्चुप्पन्ने छन्दरागप्पटिवद्धं होति विञ्जाणं, छन्दरागप्पटिवद्धत्ता विञ्जाणस्स तदभिनन्दति, तदभिनन्दन्तो पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु संहीरति - एवं खो, आवुसो, पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु संहीरति । १५

'कथं च, आवुसो, पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु न संहीरति'? यं चावुसो, चक्खु ये च रूपा - उभयमेतं पच्चुप्पन्नं । तस्मिं चे पच्चुप्पन्ने न छन्दरागप्पटिवद्धं होति विञ्जाणं, न छन्दरागप्पटिवद्धत्ता विञ्जाणस्स न तदभिनन्दति, न तदभिनन्दन्तो पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु २० न संहीरति । यं चावुसो, सोतं ये च सद्दा ... पे०... यं चावुसो, धानं ये च गन्धा ... या चावुसो, जिह्वा ये च रसा ... यो चावुसो, कायो ये च फोट्टुब्बा ... यो चावुसो, मनो ये च धम्मा - उभयमेतं पच्चुप्पन्नं । तस्मिं चे पच्चुप्पन्ने न छन्दरागप्पटिवद्धं होति विञ्जाणं, न छन्दरागप्पटिवद्धत्ता विञ्जाणस्स न तदभिनन्दति, न तदभिनन्दन्तो २५ पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु न संहीरति - एवं खो, आवुसो, पच्चुप्पन्नेसु धम्मेसु न संहीरति ।

B. 238

R. 198

११. "यं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देसं उद्दि-
सित्वा वित्यारेण अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठी -

१ सहिरति - स्या० । २. येव - मी० । ३. सरति - स्या० ।

‘अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

...पे०...

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी’ ति ।

इमस्स खो अहं, आवुसो, भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्त्यारेण
अत्यं अविभत्तस्स एवं वित्त्यारेण अत्यं आजानामि । आकह्वमाना
च पन तुम्हे आयस्मतो भगवन्तं येव उपसङ्कमित्वा एतमत्यं पटि-
पुच्छेय्याय, यथा वो भगवा व्याकरोति तथा नं धारेय्याथा’ ति ।

§ ३. तथागतस्स अनुमोदना

१२. अय खो ते भिक्खू आयस्मतो महाकच्चानस्स भासितं

अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु;
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं
निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं - “यं खो नो, भन्ते,
भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्त्यारेण अत्यं अविभजित्वा
उट्ठायासना विहारं पविट्ठो—

‘अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

...पे० ...

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी’ ति ॥

तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो, एतदहोसि - ‘इदं
खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्त्यारेण अत्यं
अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो—

अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

पच्चुप्पन्नं च यो घम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति ।

असहीरं असट्ठकुप्प, तं विट्ठा मनुब्रूहये ॥

अज्जेव किच्चमात्तप्प, को जज्जा मरणं सुवे ।

न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥

एवंविहारि आतापि, अहोरत्तमतन्दितं ।

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी ति ॥

‘को नु खो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स

वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थं विभजेय्या' ति ? तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं एतदहोसि - 'अयं खो आयस्मा' महाकच्चानो सत्थु चैव संवण्णितो सम्भावितो च विञ्चूनं सब्रह्मचारीनं, पहोति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता सङ्खित्तेण उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थं विभजितुं । यन्नूनं 5 मयं येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम' ति । अथ खो मयं, भन्ते, येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमिम्ह; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्थं पटिपुच्छिम्ह । तेसं नो, भन्ते, आयस्मता महाकच्चानेण इमेहि आकारेहि इमेहि पदेहि इमेहि व्यञ्जनेहि 10 अत्थो विभत्तो" ति ।

“पण्डितो, भिक्खवे, महाकच्चानो; महापञ्जो, भिक्खवे महाकच्चानो । मं चे पि तुम्हे, भिक्खवे, एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ, अहं पि तं एवमेवं व्याकरेय्यं यथा तं महाकच्चानेण व्याकतं । एसो, चवेत्तस्स अत्थो । एवं च नं धारेथा” ति । 15

१३. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।

—:०:—

३४. लोमसकङ्गियभद्देकरत्तसुत्तं

§ १. चन्दनदेवपुत्तेन उस्ताहितो भिक्खु

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन आयस्मा लोमसकङ्गियो सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे। अथ खो चन्दनो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं
६ निग्रोधारामं ओभासेत्वा येनायस्मा लोमसकङ्गियो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठितो खो चन्दनो देवपुत्तो आयस्मन्तं लोमसकङ्गियं एतदवोच - "धारेसि त्वं, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं चा" ति ?

१० "न खो अहं, आवुसो, धारेमि भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च। त्वं पनावुसो, धारेसि भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं चा" ति ?

"अहं पि खो, भिक्खु, न धारेमि भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च। धारेसि पन त्वं, भिक्खु, भद्देकरत्तियो गाथा" ति ?

"न खो अहं, आवुसो, धारेमि भद्देकरत्तियो गाथा। त्वं पनावुसो, धारेसि भद्देकरत्तियो गाथा" ति ?

१५ "धारेमि खो अहं, भिक्खु, भद्देकरत्तियो गाथा" ति।

"यथा कयं पन त्व, आवुसो, धारेसि भद्देकरत्तियो गाथा" ति ?

"एकमिदं, भिक्खु, समयं भगवा देवेसु तावत्तिसेसु विहरति पारिच्छत्तकमूले पण्डुकम्बलसिलायं। तत्र भगवा देवानं तावत्तिसानं भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च अभासि-

२० 'अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं।
यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

‘पञ्चुप्पन्नं च यो धम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति ।
 असंहीरं असङ्कुप्पं, तं विद्वा मनुबूहये ॥
 ‘अज्जेव किच्चमात्तप्पं, को जज्जा मरणं सुवे ।
 न हि नो सङ्गं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥
 ‘एवंविहारिं आतापि, अहोरत्तमतन्दितं ।
 तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी’ ति ॥

5

“एवं खो अहं, भिक्षु, धारैमि भद्देकरत्तियो गाथा । उग्ग-
 ण्हाहि त्वं, भिक्षु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च; परियापुणाहि
 त्वं, भिक्षु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च; धारैहि त्वं, भिक्षु,
 भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च । अत्थसंहितो, भिक्षु, भद्देकरत्तस्स
 उद्देसो च विभङ्गो च आदिब्रह्मचरियको” ति । इदमवोच चन्दनो
 देवपुत्तो । इदं वत्वा तत्थैवन्तरवायि ।

B.

10

२. अथ खो आयस्मा लोमसकङ्गियो तस्सा रत्तिया अच्चयेन
 सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सावत्थि तेन चारिकं
 पक्कामि । अनुपुञ्जेन चारिकं चरमानो येन सावत्थि जेतवनं अनाथ-
 पिण्डकस्स आरामो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं
 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा
 लोमसकङ्गियो भगवन्तं एतदवोच -

R.

15

“एकमिदाहं, भन्ते, समये सक्केसु विहरामि कपिलवत्युस्मिं
 निग्रोधारामे । अथ खो, भन्ते, अञ्जतरो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय
 रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो कैवलकप्पं निग्रोधारामं औभासेत्वा येनाहं
 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा एकमन्तं अट्ठसि । एकमन्तं ठितो खो
 भन्ते, सो देवपुत्तो मं एतदवोच - ‘धारैसि त्वं, भिक्षु, भद्देकरत्तस्स
 उद्देसं च विभङ्गं चा’ ति ? एवं वुत्ते अहं, भन्ते, तं देवपुत्तं एतद-
 वोचं - ‘न खो अहं, आवुसो, धारैमि भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं
 च । त्वं पनावुसो, धारैसि भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं चा’ ति ?

20

25

‘अहं पि खो, भिक्षु, न धारैमि भद्देकरत्तस्स उद्देसं च
 विभङ्गं च । धारैसि पन त्वं, भिक्षु, भद्देकरत्तियो गाथा’ ति ?

‘न खो अहं, आवुसो, धारैमि भद्देकरत्तियो गाथा । त्वं
 पनावुसो, धारैसि भद्देकरत्तियो गाथा’ ति ?

30

‘घारेमि खो अहं, भिक्खु, भद्देकरत्तियो गाथा’ ति ।

‘यथा कयं पन त्वं, आवुसो, घारेसि भद्देकरत्तियो गाथा’ ति ?

‘एकमिदं, भिक्खु, समयं भगव देवेषु तावतिंसेसु विहरति
पारिच्छत्तकमूले पण्डुकम्बलसिलायं । तत्र खो भगवा देवानं ताव-
५ तिसानं भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च अभासि—
अतीतं नान्वागमेय्य नप्पटिकह्वे अनागतं ।

...पे०...

तं वे भद्देकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी’ ति ।

‘एवं खो अहं, भिक्खु, घारेमि भद्देकरत्तियो गाथा । उग्ग-
१० ण्हाहि त्वं, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च; परियापुणाहि
त्वं, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च; घारेहि त्वं, भिक्खु,
भद्देकरत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च । अत्थसंहितो, भिक्खु, भद्देकरत्तस्स
उद्देसो च विभङ्गो च आदिग्रहाचरियको’ ति । इदमवोच, भन्ते, सो
देवपुत्तो; इदं वत्वा तत्येवन्तरघायि । साधु मे, भन्ते, भगवा भद्देक-
रत्तस्स उद्देसं च विभङ्गं च देसेतू’ ति ।

§ २. भगवतो भद्देकरत्तदेसना

१५ ३. “जानासि पन त्वं, भिक्खु, तं देवपुत्तं” ति ?

“न खो अहं, भन्ते, जानामि तं देवपुत्तं” ति ।

“चन्दनो नाम सो, भिक्खु, देवपुत्तो । चन्दनो, भिक्खु,
देवपुत्तो अट्ठिं कत्वा’ मनसि कत्वा सच्चचेतसा’ समन्नाहरत्वा
ओहितसोतो धम्मं सुणाति । तेन हि, भिक्खु, सुणाहि, साधुकं मनसि
२० करोहि; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा
लोमसकङ्घियो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच—

“अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।

यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

“पच्चुप्पन्नं च यो धम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति ।

असंहीरं असद्धकुप्पं, तं विद्वा मनुब्रूहये ॥

“अज्जेव किच्चमातप्पं, को जञ्जा मरणं सुवे ।

न हि नो सङ्गर तेन, महासेनेन मच्चुना ॥

“एवंविहारिं आतापि, अहोरत्तमतन्दितं ।
तं वे भदेकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनि ॥

“कथं च, भिक्खु, अतीतं अन्वागमेति ... पे० ... एवं खो, भिक्खु,
अतीतं अन्वागमेति । कथं च, भिक्खु, अतीतं नान्वागमेति ... पे० ... B.
एवं खो, भिक्खु, अतीतं नान्वागमेति । कथं च, भिक्खु, अनागतं 5
पटिकह्वति ... पे० ... एवं खो, भिक्खु, अनागतं पटिकह्वति । कथं च,
भिक्खु, अनागतं नप्पटिकह्वति ... पे० ... एवं खो, भिक्खु, अनागतं
नप्पटिकह्वति । कथं च, भिक्खु, पच्चुप्पत्तेसु धम्मेसु संहीरति ... पे० ...
एवं खो, भिक्खु, पच्चुप्पत्तेसु धम्मेसु संहीरति । कथं च, भिक्खु,
पच्चुप्पत्तेसु धम्मेसु न संहीरति ... पे० ... एवं खो, भिक्खु, पच्चुप्पत्तेसु 10
धम्मेसु न संहीरति ।

“अतीतं नान्वागमेय्य, नप्पटिकह्वे अनागतं ।
यदतीतं पहीनं तं, अप्पत्तं च अनागतं ॥

“पच्चुप्पन्नं च यो धम्मं, तत्थ तत्थ विपस्सति ।
असंहीरं अड्कुप्पं, तं विद्धा मनुब्रूहये ॥ 15

“अज्जेव किच्चमात्तप्पं, को जज्जा मरणं सुवे ।
न हि नो सज्जरं तेन, महासेनेन मच्चुना ॥

“एवंविहारिं आतापि, अहोरत्तमतन्दितं ।
तं वे भदेकरत्तो ति, सन्तो आचिक्खते मुनी”ति ॥

४. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा लोमसकङ्गियो 20
भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

३५. चुळकम्मविभङ्गसुत्तं

§ १. मनुस्सानं हीनप्पणीतताय को हेतु

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। अथ खो सुभो माणवो तोदेय्य-पुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कयं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि।
- ६ एकमन्तं निसिद्धो खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच -
 “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मनुस्सानं येव सतं मनुस्सभूतानं दिस्सन्ति’ हीनप्पणीतता? दिस्सन्ति हि, भो गोतम, मनुस्सा अप्पायुका, दिस्सन्ति दीघायुका; दिस्सन्ति वव्हावाघा, दिस्सन्ति अप्पावाघा; दिस्सन्ति दुच्चण्णा, दिस्सन्ति वण्णवन्तो;
- १० दिस्सन्ति अप्पेसक्खा, दिस्सन्ति महेशक्खा; दिस्सन्ति अप्पभोगा, दिस्सन्ति महाभोगा; दिस्सन्ति नीचकुलीना, दिस्सन्ति उच्चाकुलीना; दिस्सन्ति दुप्पञ्जा, दिस्सन्ति पञ्जवन्तो। को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मनुस्सानं येव सतं मनुस्सभूतानं दिस्सन्ति हीनप्पणीतता” ति ?

§ २. कम्महेतुका मनुस्सानं हीनप्पणीतता

- १५ २. “कम्मस्सका, माणव, सत्ता कम्मदायादा कम्मयोनी’ कम्मब्रन्वू कम्मप्पटिसरणा। कम्मं सत्ते विभजति यदिदं - हीन-प्पणीतताया” ति।

“न खो अहं इमस्स भोतो गोतमस्स सद्धित्तेन भासितस्स वित्त्यारेण अत्थं अविभत्तस्स वित्त्यारेण अत्थं आजानामि। सावु मे भवं गोतमो तथा घम्म देसेतु यथा अहं इमस्स भोतो गोतमस्स सद्धित्तेन भानितस्स वित्त्यारेण अत्थं अविभत्तस्स वित्त्यारेण अत्थं आजानेय्य” ति।

३. “तेन हि, माणव, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति। “एवं, भो” ति खो सुभो माणवो तोदेव्यपुत्तो भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच –

“इध, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा पाणातिपाती होति लुहो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु। 5
सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति। नो चे कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति अप्पायुको होति। अप्पायुकसंवत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं – पाणातिपाती होति लुहो 10
लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु।

“इध पन, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति। सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं 16
उपपज्जति। नो चे कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति दीघायुको होति। दीघायुकसंवत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं – पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहित- 20
सत्थो, लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति।

४. “इध, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा सत्तानं विहेठकजातिको होति, पाणिना वा लेड्डुना वा दण्डेन वा सत्थेन वा। सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति। नो चे कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति, सचे 25
मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति व्वावाधो होति। व्वावाधसंवत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं – सत्तानं विहेठकजातिको होति पाणिना वा लेड्डुना वा दण्डेन वा सत्थेन वा।

“इध पन, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा सत्तानं अविहेठकजातिको होति पाणिना वा लेड्डुना वा दण्डेन वा सत्थेन 30
वा। सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा

परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति अप्पावाधो होति । अप्पावाधसंवत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं - सत्तानं अविहेठकजातिको होति पाणिना वा लेद्धुना वा दण्डेन वा सत्येन वा ।

५. "इध, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा कोधनो होति उपायासवहुलो; अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति व्यापज्जति पतिट्ठीयति कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति । सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरय उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति दुव्वण्णो होति । दुव्वण्णसंवत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं - कोधनो होति उपायासवहुलो; अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति व्यापज्जति पतिट्ठीयति कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति ।

"इध पन, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अक्कोधनो होति अनुपायासवहुलो; वहुं पि वुत्तो समानो नाभिसज्जति न कुप्पति न व्यापज्जति न पतिट्ठीयति न कोप च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति । सो तेन कम्मेन एव समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति पासादिको होति । पासादिकसंवत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं - अक्कोधनो होति अनुपायासवहुलो; वहुं पि वुत्तो समानो नाभिसज्जति न कुप्पति न व्यापज्जति न पतिट्ठीयति न कोप च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति ।

६. "इध, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा इस्सा-मनको होति, परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु इस्सति उपदुस्सति इस्म वन्धति । सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं

उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति अप्पे-
सक्खो होति । अप्पेसक्खसंवत्तनिका एसा, माणव, पट्ठिपदा यदिदं -
इस्सामनको होति; परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु इस्सति
उपदुस्सति इस्सं बन्धति ।

“इध पन, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अनिस्सा- 6 R.
मनको होति; परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु न इस्सति
न उपदुस्सति न इस्सं बन्धति । सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं
समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति ।
नो चे कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति, सचे
मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति महेसक्खो होति । 10
महेसक्खसंवत्तनिका एसा, माणव, पट्ठिपदा यदिदं - अनिस्सामनको
होति; परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु न इस्सति न उप-
दुस्सति न इस्सं बन्धति ।

७. “इध, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा न दाता
होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्ध- 15
विलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समा-
दिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप-
पज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं
निरयं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति
अप्पभोगो होति । अप्पभोगसंवत्तनिका एसा, माणव, पट्ठिपदा यदिदं - 20 B.
न दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं माला-
गन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं ।

“इध पन, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा दाता
होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं माला-
गन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं 25
समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । नो
चे कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति, सचे
मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति महाभोगो होति ।
महाभोगसंवत्तनिका एसा, माणव, पट्ठिपदा यदिदं - दाता होति
समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं 30
सेय्यावसथपदीपेय्यं ।

८. "इध, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा यद्धो होति अतिमानी; अभिवादेतव्वं न अभिवादेति, पच्चुट्टातव्वं न पच्चुट्ठेति, आसनारहस्स न आसनं देति, मग्गारहस्स न मग्गं देति, सक्कातव्वं न सक्करोति, गरुकातव्वं न गरुकरोति, मानेतव्वं न मानेति, पूजे-
 ६ तव्वं न पूजेति । सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति नीचकुलीनो होति ।
 १० नीचकुलीनसंबत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं—यद्धो होति अतिमानी; अभिवादेतव्वं न अभिवादेति, पच्चुट्टातव्वं न पच्चुट्ठेति, आसनारहस्स न आसनं देति, मग्गारहस्स न मग्गं देति, सक्कातव्वं न सक्करोति, गरुकातव्वं न गरुकरोति, मानेतव्वं न मानेति, पूजेतव्वं न पूजेति ।

"इध पन, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अत्यद्धो
 १५ होति अनतिमानी; अभिवादेतव्वं अभिवादेति, पच्चुट्टातव्वं पच्चुट्ठेति, आसनारहस्स आसनं देति, मग्गारहस्स मग्गं देति, सक्कातव्वं सक्करोति, गरुकातव्वं गरुकरोति, मानेतव्वं मानेति, पूजेतव्वं पूजेति । सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा
 २० सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति उच्चाकुलीनो होति । उच्चाकुलीनसंबत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं—अत्यद्धो होति अनतिमानी; अभिवादेतव्वं अभिवादेति, पच्चुट्टातव्वं पच्चुट्ठेति, आसनारहस्स आसनं देति, मग्गारहस्स मग्गं देति, सक्कातव्वं सक्करोति, गरुकातव्वं गरुकरोति, माने-
 २५ तव्वं मानेति, पूजेतव्वं पूजेति ।

९. "इध, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा समणं वा ब्राह्मणं वा उपसङ्कमित्वा न परिपुच्छिता होति—'किं, भन्ते, कुसलं, किं अकुसलं; किं सावज्जं, किं अनवज्जं; किं सेवितव्वं, किं न सेवितव्वं; किं मे करीयमानं दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय होति, किं वा
 ३० पन मे करीयमानं दीघरत्तं हिताय सुक्खाय होती' ति? सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं

दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति दुप्पञ्जो होति । दुप्पञ्जसंवत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं— समणं वा ब्राह्मणं वा उपसङ्कमित्वा न परिपुच्छिता होति— 'किं, भन्ते, कुसलं, किं अकुसलं; किं सावज्जं, किं अनवज्जं; किं सेवितब्बं, किं न सेवितब्बं; किं मे करीयमानं दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय होति, किं वा पन मे करीयमानं दीघरत्तं हिताय सुखाय होती' ति ?

“इध पन, माणव, एकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा समणं वा ब्राह्मणं वा उपसङ्कमित्वा परिपुच्छिता होति— 'किं, भन्ते, कुसलं, किं अकुसलं; किं सावज्जं, किं अनवज्जं; किं सेवितब्बं, किं न सेवितब्बं; किं मे करीयमानं दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय होति, किं वा पन मे करीयमानं दीघरत्तं हिताय सुखाय होती' ति ? सो तेन कम्मेन एवं समत्तेन एवं समादिन्नेन कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । नो चे कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति, सचे मनुस्सत्तं आगच्छति यत्थ यत्थ पच्चाजायति महापञ्जो होति । महापञ्जसंवत्तनिका एसा, माणव, पटिपदा यदिदं— समणं वा ब्राह्मणं वा उपसङ्कमित्वा परिपुच्छिता होति— 'किं, भन्ते, कुसलं, किं अकुसलं; किं सावज्जं, किं अनवज्जं; किं सेवितब्बं, किं न सेवितब्बं; किं मे करीयमानं दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय होति, किं वा पन मे करीयमानं दीघरत्तं हिताय सुखाय होती' ति ?

१०. “इति खो, माणव, अप्पायुकसंवत्तनिका पटिपदा अप्पायुकत्तं उपनेति, दीघायुकसंवत्तनिका पटिपदा दीघायुकत्तं उपनेति; ब्हावाधसंवत्तनिका पटिपदा ब्हावाधत्तं उपनेति, अप्पावाधसंवत्तनिका पटिपदा अप्पावाधत्तं उपनेति; दुब्बण्णसंवत्तनिका पटिपदा दुब्बण्णत्तं उपनेति, पासादिकसंवत्तनिका पटिपदा पासादिकत्तं उपनेति; अप्पेसक्खसंवत्तनिका पटिपदा अप्पेसक्खत्तं उपनेति, महेसक्खसंवत्तनिका पटिपदा महेसक्खत्तं उपनेति; अप्पभोगसंवत्तनिका पटिपदा अप्पभोगत्तं उपनेति, महाभोगसंवत्तनिका पटिपदा महाभोगत्तं

उपनेति; नीचकुलीनसंवत्तनिका पटिपदा नीचकुलीनत्तं उपनेति, उच्चाकुलीनसंवत्तनिका पटिपदा उच्चाकुलीनत्तं उपनेति; दुप्पञ्ज-
सवत्तनिका पटिपदा दुप्पञ्जत्तं उपनेति, महापञ्जसंवत्तनिका पटिपदा
महापञ्जत्तं उपनेति। कम्मस्सका, माणव, सत्ता कम्मदायादा कम्म-
योनी कम्मवन्धू कम्मप्पटिसरणा। कम्मं सत्ते विभजति यदिदं-
हीनप्पणीतताया” ति।

§ ३. तोदेय्यपुत्तस्स उपासकत्तपटिवेदना

११. एवं वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच -
“अभिककन्तं, भो गोतम, अभिककन्तं, भो गोतम! सेय्ययापि, भो
गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स
१० वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा त्तेलपज्जोत्तं धारेय्य - ‘चक्खुमन्तो
रूपानि दक्खन्ती” ति ; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन
घम्मो पकासितो। एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि घम्मं च
भिक्खुसङ्घं च। उपासक म भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत
सरणं गत” ति।

—:—

३६. महाकम्मविभङ्गसुत्तं

§ १. पोतलिपुत्त-समिद्धि-उदायिवत्थु

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळु-
वने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन आयस्मा समिद्धि अरञ्ज-
कुटिकायं विहरति। अथ खो पोतलिपुत्तो परिव्वाजको जङ्घाविहारं
अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येनायस्मा समिद्धि तेनुपसङ्कमि; उप-
सङ्कमित्वा आयस्मता समिद्धिना सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं 5
साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो पोतलि-
पुत्तो परिव्वाजको आयस्मन्तं समिद्धि एतदवोच—“सम्मुखा मेतं”,
आवुसो समिद्धि, समणस्स गोतमस्स सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं—
‘मोघं कायकम्मं मोघं वचीकम्मं, मनोकम्ममेव सच्चं’ ति। अत्थि च
सा समापत्ति यं समापत्ति समापन्नो न किञ्चि वेदियती” ति? 10

“मा हेवं, आवुसो पोतलिपुत्त, अवच; मा हेवं, आवुसो
पोतलिपुत्त, अवच; मा भगवन्तं अब्भाचिक्खि”। न हि साधु भग-
वतो अब्भक्खानं। न हि भगवा एवं वदेय्य—‘मोघं कायकम्मं मोघं
वचीकम्मं, मनोकम्ममेव सच्चं’ ति। अत्थि च खो सा, आवुसो,
समापत्ति यं समापत्ति समापन्नो न किञ्चि वेदियती” ति। 15

“कीवचिरं पव्वजितोसि, आवुसो समिद्धी” ति?

“न चिरं, आवुसो! तोणि वस्सानी” ति।

“एत्थ दानि मयं थेरे भिक्खू किं वक्खाम, यत्र हि नाम एवं-
नवो भिक्खु सत्थारं परिरक्खितव्वं मञ्जिस्सति। सञ्चेतनिकं, आवुसो
समिद्धि, कम्मं कत्वा कायेन वाचाय मनसा किं सो वेदियती” ति? 20

“सञ्चेतनिकं, आवुसो पोतलिपुत्त, कम्मं कत्वा कायेन वाचाय
मनसा दुक्खं सो वेदियती” ति।

१. ० कुटिकाय—सी०, रो०। २. मे तं—रो०। ३. पटिग्गहितं—मी०, रो०।
४-४. वेसा—सी०। ५. एवं—सी०, स्या०, रो०। ६-६. स्या०, कं० पोतलोनु नत्थि।
७. अब्भाचिक्ख—स्या०।

अथ खो पोतलिपुत्तो परिव्वाजको आयस्मतो समिद्धिस्स
भासितं नेव अभिनन्दि नप्पटिक्कोसि; अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्को-
सित्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

२. अथ खो आयस्मा समिद्धि अचिरपक्कन्ते पोतलिपुत्ते
५ परिव्वाजके येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता
आनन्देन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कयं साराणीयं वीतिसारेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा समिद्धि यावतको
अहोसि पोतलिपुत्तेन परिव्वाजकेन सद्धि कयासल्लापो तं सव्वं आय-
स्मतो आनन्दस्स आरोचेसि ।

१० एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं समिद्धि एतदवोच-
“अत्थि खो इदं”, आवुसो समिद्धि, कयापाभतं भगवन्तं दस्सनाय।
आयामावुसो समिद्धि, येन भगवा तेनुपसङ्कमिस्साम’; उपसङ्कमित्वा
एतमत्यं भगवतो आरोचेस्साम’ । यथा नो भगवा व्याकरिस्सति’
तथा नं धारेस्सामा” ति । “एवमावुसो” ति खो आयस्मा समिद्धि
१५ आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसि ।

अथ खो आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च समिद्धि येन
भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको
अहोसि आयस्मतो समिद्धिस्स पोतलिपुत्तेन परिव्वाजकेन सद्धि कया-
२० सल्लापो तं सव्वं भगवतो आरोचेसि । एवं वुत्ते, भगवा आयस्मन्तं
आनन्दं एतदवोच - “दस्सनं पि खो अहं, आनन्द, पोतलिपुत्तस्स
परिव्वाजकस्स नाभिजानामि, कुतो पनेवरुप कयासल्लापं? इमिना
च’, आनन्द, समिद्धिना मोघपुरिसेन पोतलिपुत्तस्स परिव्वाजकस्स
विभज्जव्याकरणीयो’ पच्चो एकसेन व्याकतो” ति । एवं वुत्ते, आयस्मा
२५ उदायी’ भगवन्तं एतदवोच - “सचे पन, भन्ते, आयस्मता समिद्धिना
इदं मन्वाय भासित - यं किञ्चि वेदयितं तं दुक्खस्मि” ति ।

१ इम - मी०, रो० । २ उपसङ्कमेय्याम - मी०, म्या०, रो० । ३ आरोचेय्याम
मी०, स्या०, रो० । ४ व्याकरिस्मिनि - मी० । ५ धारेय्यामा - मी०, स्या०, रो०
६ व - मी०, म्या०, रो० । ७ विमज्ज - स्या०; विमज्जव्याकरणीयो - मी० । ८. उदायी
- म्या०, रो० ।

३. अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “पस्ससि^१
 नो^२ त्वं, आनन्द, इमस्स उदायिस्स मोघपुरिसस्स उम्मगं? अञ्जांसि
 खो अहं, आनन्द — ‘इदानेवायं उदायी मोघपुरिसो उम्मज्जमानो
 अयोनिसो उम्मज्जिस्सती’ ति। आदि^३ येव^३, आनन्द, पोतलिपुत्तेन
 परिब्बाजकेन तिस्सो वेदना पुच्छिता। सचायं, आनन्द, समिद्धि 5
 मोघपुरिसो पोतलिपुत्तस्स परिब्बाजकस्स एवं पुट्टो एवं व्याकरेय्य —
 ‘सञ्चेतनिकं, आवुसो पोतलिपुत्त, कम्मं कत्वा कायेन वाचाय मनसा
 सुखवेदनीयं सुखं सो वेदयति’; सञ्चेतनिकं, आवुसो पोतलिपुत्त,
 कम्मं कत्वा कायेन वाचाय मनसा दुक्खवेदनीयं दुक्खं सो वेदयति;
 सञ्चेतनिकं, आवुसो पोतलिपुत्त, कम्मं कत्वा कायेन वाचाय मनसा 10
 अदुक्खमसुखवेदनीयं अदुक्खमसुखं सो वेदयती’ ति। एवं व्याकरमानो
 खो, आनन्द, समिद्धि मोघपुरिसो पोतलिपुत्तस्स परिब्बाजकस्स सम्मा
 व्याकरमानो^४ व्याकरेय्य। अपि च, आनन्द, के च अञ्जतिथिया^५
 परिब्बाजका^५ वाला अव्यत्ता के च तथागतस्स महाकम्मविभङ्गं
 जानिस्सन्ति? सचे तुम्हे, आनन्द, सुणेय्याथ तथागतस्स महाकम्म- 15
 विभङ्गं विभजन्तस्सा” ति।

B.

B.

§ २. भगवतो महाकम्मविभङ्गे व्याकरणं

४. “एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो यं भगवा
 महाकम्मविभङ्गं विभजेय्य। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति।
 “तेन हानन्द, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”
 ति। “एवं, भन्ते” तिं खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि। 20
 भगवा एतदवोच —

चत्तारो पुग्गला

५. “चत्तारोमे, आनन्द, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकास्मि।
 कतमे चत्तारो? इघानन्द, एकच्चो पुग्गलो इघ पाणातिपाती होति,
 अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुण-

१-१. पस्स सो - सी०, स्पा०, रो०। २-२. आदिमोव - मी०; आदिमो व - रो०।

३. वेदियति - सी०, स्पा०, रो०। ४. सी०, स्पा०, रो०, कं० पोतयेमु नत्थि। ५-५. अञ्ज-
 तित्थियपरिब्बाजका - स्पा०, रो०।

वाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु^१ होति, व्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठि^२ होति । सो कायस्स भेदा पर मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति^३ ।

६ “इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो इध पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु होति, व्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठि होति । सो कायस्स भेदा पर मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति ।

१० “इधानन्द, एकच्चो पुग्गलो इध पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय^४ वाचाय^५ पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अव्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि^६ होति । सो कायस्स भेदा पर मरणा सुग्गतिं सग्ग लोकं उपपज्जति ।

१५ “इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो इध पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अव्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति । सो कायस्स भेदा पर मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति ।

२० ६. “इधानन्द, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्प-मन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसि-कारमन्वाय तथा रूप चेतोममार्धि फुसति यथासमाहिते चित्ते दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्खन्तमानुसक्केन अमु पुग्गल पस्सति—इध पाणातिपाति अदिन्नादायि कामेसुमिच्छाचारि मुसावादि पिसुणवाच^७ फरुसवाच^८ सम्फप्पलापि अभिज्झालु व्यापन्नचित्त मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा पस्सति अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्न ।

१ अभिज्झालु—मी०, रो० । २ मिच्छादिट्ठि—मी०, म्या०, रो० । ३ उप-ज्जति—रो० । ४-५ पिसुणाय वाचा—मी०, पिसुणावाचा—रो० । ६ सम्मादिट्ठि—मी०, म्या०, रो० । ७ पिसुणवाचि—स्या०, पिसुणावाचि—रो० । ८ फरुसवाचि—स्या०, फरुसावाचि—रो० ।

सो एवमाह — 'अत्थि किर, भो, पापकानि कम्मनि, अत्थि दुच्चरितस्स विपाको। अमाहं' पुग्गलं अद्दसं इध पाणातिपाति अदिन्नादायि ... पे० ... मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा पस्सामि अपायं दुग्गति विनिपातं निरयं उपपन्नं' ति। सो एवमाह — 'यो किर, भो, पाणातिपाती अदिन्नादायी ... पे० ... मिच्छादिट्ठि, सब्बो सो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गति विनिपातं निरयं उपपज्जति। ये एवं जानन्ति, ते सम्मा जानन्ति; ये अञ्जथा जानन्ति, मिच्छा तेसं वाणं' ति। इति सो यदेव तस्स सामं वातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेव तत्थ थामसा परामासा^१ अभिनिविस्स वोहरति — 'इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं' ति।

“इध पनानन्द, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसर्माधि फुसति यथासमाहिते चित्ते दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन अमुं पुग्गलं पस्सति — इध पाणातिपाति अदिन्नादायि ... पे० ... मिच्छादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा पस्सति सुग्गति सग्गं लोकं उपपन्नं। सो एवमाह — 'नत्थि किर, भो, पापकानि कम्मनि, नत्थि दुच्चरितस्स विपाको। अमाहं पुग्गलं अद्दसं — इध पाणातिपाति अदिन्नादायि ... पे० ... मिच्छादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा पस्सामि सुग्गति सग्गं लोकं उपपन्नं' ति। सो एवमाह — 'यो किर, भो, पाणातिपाती अदिन्नादायी ... पे० ... मिच्छादिट्ठि, सब्बो सो कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गति सग्गं लोकं उपपज्जति। ये एवं जानन्ति ते सम्मा जानन्ति; ये अञ्जथा जानन्ति, मिच्छा तेसं वाणं' ति। इति सो यदेव तस्स सामं वातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेव तत्थ थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरति — 'इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं' ति।

“इधानन्द, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसर्माधि फुसति यथासमाहिते चित्ते दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन अमुं पुग्गलं पस्सति — इध पाणातिपाता

पटिविरतं अदिन्नादाना पटिविरतं कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतं मुसा-
 वादा पटिविरतं पिसुणाय वाचाय पटिविरतं फरुसाय वाचाय पटि-
 विरतं सम्फप्पलापा पटिविरतं अनभिज्जालुं अव्यापन्नचित्तं सम्मादिट्ठि,
 कायस्स भेदा परं मरणा पस्सति सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्नं । सो
 ५ एवमाह — ‘अत्थि किर, भो, कल्याणानि कम्मनि, अत्थि सुचरितस्स
 विपाको । अमाहं पुग्गलं अहसं — इव पाणातिपाता पटिविरतं अदिन्नादाना
 पटिविरतं ... पे० ... सम्मादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा पस्सामि सुगतिं
 सग्गं लोकं उपपन्नं’ ति । सो एवमाह — ‘यो किर, भो, पाणातिपाता
 पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो ... पे० ... सम्मादिट्ठि सव्वो सुसो
 १० कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । ये एवं जानन्ति
 ते सम्मा जानन्ति; ये अञ्जया जानन्ति, मिच्छा तेसं व्राणं’ ति । इति
 सो यदेव तस्स सामं व्रातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेव तत्थ थामसा
 परामासा अभिनिविस्स वोहरति — ‘इदमेव सच्चं, मोघमञ्ज’ ति ।

“इव पनानन्द, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्प-

१५ मन्वाय पवानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकार-
 मन्वाय तथात्थं चेतोसमाधिं फुसति यथासमाहिते चित्ते दिव्वेन
 चक्खुना विसुट्ठेन अतिक्कन्तमानुसकेन अमुं पुग्गलं पस्सति — इव
 पाणातिपाता पटिविरतं ... पे० .. सम्मादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा
 पस्सति अपायं दुग्गतिं विनिपात निरयं उपपन्नं । सो एवमाह —
 २० ‘नत्थि किर, भो, कल्याणानि कम्मनि, नत्थि मुचरितस्स विपाको ।
 अमाहं पुग्गलं अहसं — इव पाणातिपाता पटिविरतं अदिन्नादाना
 पटिविरतं ... पे० ... सम्मादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा पस्सामि
 अपायं दुग्गतिं विनिपात निरयं उपपन्नं’ ति । सो एवमाह — ‘यो
 किर, भो, पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो ... पे० ..
 २५ सम्मादिट्ठि’, सव्वो सो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनि-
 पातं निरय उपपज्जति । ये एवं जानन्ति ते सम्मा जानन्ति; ये
 अञ्जया जानन्ति, मिच्छा तेमं व्राणं’ ति । इति सो यदेव तस्स
 सामं व्रातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेव तत्थ थामसा परामासा
 अभिनिविस्स वोहरति — ‘इदमेव सच्चं, मोघमञ्ज’ ति ।

७. “तत्रानन्द, ध्यायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवमाह—
 ‘अत्थि किर, भो, पापकानि कम्मनि, अत्थि दुच्चरितस्स विपाको’
 ति इदमस्स अनुजानामि; यं पि सो एवमाह—‘अमाहं पुग्गलं
 अहसं—इध पाणातिपातिं अदिन्नादायिं ... पे० ... मिच्छादिट्ठिं, कायस्स
 भेदा परं मरणा पस्सामि अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं’ 5
 ति इदं पिस्स अनुजानामि; यं च खो सो एवमाह—‘यो किर, भो,
 पाणातिपाती अदिन्नादायी ... पे० ... मिच्छादिट्ठिं, सब्बो सो कायस्स
 भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जती’ ति
 इदमस्स नानुजानामि; यं पि सो एवमाह—‘ये एवं जानन्ति ते
 सम्मा जानन्ति; ये अञ्जथा जानन्ति, मिच्छा तेसं वाणं’ ति इदं 10
 पिस्स नानुजानामि; यं पि सो यदेव तस्स सामं वातं सामं दिट्ठं
 सामं विदितं तदेव तत्थ थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरति—
 ‘इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ ति इदं पिस्स नानुजानामि। तं किस्स
 हेतु? अञ्जथा हि, आनन्द, तथागतस्स महाकम्मविभङ्गे वाणं
 होति। 15

“तत्रानन्द, ध्यायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवमाह—‘नत्थि
 किर, भो, पापकानि कम्मनि, नत्थि दुच्चरितस्स विपाको’ ति
 इदमस्स नानुजानामि; यं च खो सो एवमाह—‘अमाहं पुग्गलं
 अहसं—इध पाणातिपातिं अदिन्नादायिं ... पे० ... मिच्छादिट्ठिं कायस्स
 भेदा परं मरणा पस्सामि सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपन्नं’ ति इदमस्स 20
 अनुजानामि; यं च खो सो एवमाह—‘यो किर, भो, पाणातिपाती
 अदिन्नादायी ... पे० ... मिच्छादिट्ठिं, सब्बो सो कायस्स भेदा परं मरणा
 सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जती’ ति इदमस्स नानुजानामि; यं पि सो
 एवमाह—‘ये एवं जानन्ति ते सम्मा जानन्ति; ये अञ्जथा जानन्ति,
 मिच्छा तेसं वाणं’ ति इदं पिस्स नानुजानामि; यं पि सो यदेव तस्स 25
 सामं वातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेव तत्थ थामसा परामासा
 अभिनिविस्स वोहरति—‘इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ ति इदं पिस्स
 नानुजानामि। तं किस्स हेतु? अञ्जथा हि, आनन्द, तथागतस्स
 महाकम्मविभङ्गे वाणं होति।

“तत्रानन्द, ध्यायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवमाह—‘अत्थि 30

किर, भो, कल्याणानि कम्मानि, अत्थि सुचरितस्स विपाको' ति इदमस्स अनुजानामि; यं पि सो एवमाहं— 'अमाहं पुग्गलं अद्दसं— इध पाणातिपाता पटिविरतं अदिन्नादाना पटिविरतं ... पे० ... सम्मादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा पस्सामि सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्नं' ति इदं पिस्स अनुजानामि; यं च खो सो एवमाह — 'यो किर, भो, पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो ... पे० ... सम्मादिट्ठि, सव्वो सो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जती' ति इदमस्स नानुजानामि; यं पि सो एवमाह — 'ये एवं जानन्ति ते सम्मा जानन्ति; ये अञ्जया जानन्ति, मिच्छा तेसं वाणं' ति इदं पिस्स नानुजानामि; यं पि सो यदेव तस्स सामं वातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेव तत्थ थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरति — 'इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं' ति इदं पिस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु? अञ्जया हि, आनन्द, तथागतस्स महाकम्मविभङ्गे वाणं होति ।

"तत्रानन्द, ख्यायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवमाह — 'नत्थि किर, भो, कल्याणानि कम्मानि, नत्थि सुचरितस्स विपाको' ति इदमस्स नानुजानामि; यं च खो सो एवमाह — 'अमाहं पुग्गलं अद्दसं — इध पाणातिपाता पटिविरतं अदिन्नादाना पटिविरतं ... पे० ... सम्मादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा पस्सामि अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं' ति इदमस्स अनुजानामि; यं च खो सो एवमाह — 'यो किर, भो, पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो ... पे० ... सम्मादिट्ठि, सव्वो सो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जती' ति इदमस्स नानुजानामि; यं च खो सो एवमाह — 'ये एवं जानन्ति ते सम्मा जानन्ति; ये अञ्जया जानन्ति, मिच्छा तेसं वाणं' ति इदं पिस्स नानुजानामि; यं पि सो यदेव तस्स सामं वातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेव तत्थ थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरति — 'इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं' ति इदं पिस्स नानुजानामि । तं कस्स हेतु? अञ्जया हि, आनन्द, तथागतस्स महाकम्मविभङ्गे वाणं होति ।

चत्तारि कम्मानि

८. "तत्रानन्द, ख्यायं पुग्गलो इध पाणातिपाती अदिन्ना-

दायी ...पे०... मिच्छादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपात निरयं उपपज्जति, पुब्बे वास्स तं कतं होति पापकम्मं दुक्खवेदनीयं, पच्छा वास्स तं कतं होति पापकम्मं दुक्खवेदनीयं, मरणकाले वास्स होति मिच्छादिट्ठि समत्ता समादिन्ना^१। तेन सो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति। 6
 यं च खो सो इध पाणातिपाती होति अदिन्नादायी होति ...पे०... मिच्छादिट्ठि होति तस्स दिट्ठेव धम्मे विपाकं पटिसंवेदेति उपपज्ज^२ वा अपरे वा परियाये।

“तत्रानन्द, ध्यायं पुग्गलो इध पाणातिपाती अदिन्नादायी ...पे०... मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उप- 10
 पज्जति, पुब्बे वास्स तं कतं होति कल्याणकम्मं सुखवेदनीयं, पच्छा वास्स तं कतं होति कल्याणकम्मं सुखवेदनीयं, मरणकाले वास्स होति सम्मादिट्ठि समत्ता समादिन्ना। तेन सो कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति। यं च खो^३ सो इध पाणातिपाती होति अदिन्नादायी होति ...पे०... मिच्छादिट्ठि होति तस्स दिट्ठेव 15
 धम्मे विपाकं पटिसंवेदेति उपपज्ज वा अपरे वा परियाये।

“तत्रानन्द, ध्यायं पुग्गलो इध पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो ...पे०... सम्मादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति, पुब्बे वास्स तं कतं होति कल्याणकम्मं सुखवेदनीयं, पच्छा वास्स तं कतं होति कल्याणकम्मं सुखवेदनीयं, 20
 मरणकाले वास्स होति सम्मादिट्ठि समत्ता समादिन्ना। तेन सो कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति। यं च खो सो इध पाणातिपाता पटिविरतो होति अदिन्नादाना पटिविरतो होति ...पे०... सम्मादिट्ठि होति, तस्स दिट्ठेव धम्मे विपाकं पटिसंवेदेति उपपज्ज वा अपरे वा परियाये। 25

R. 216

D. 258

“तत्रानन्द, ध्यायं पुग्गलो इध पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो ...पे०... सम्मादिट्ठि, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति, पुब्बे वास्स तं कतं होति पापकम्मं दुक्खवेदनीयं, पच्छा वास्स तं कतं होति पापकम्मं

१. समादिष्णा - रो०। २. उपपज्जं - सी०; उपपज्ज - रो०; उपपज्जे - स्था०।

३-३. सचे खो - सी०, रो०।

दुक्खवेदनीयं, मरणकाले वास्स होति मिच्छादिट्ठि समत्ता समादिन्ना ।
 तेन सो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं
 उपपज्जति । यं च खो सो इव पाणातिपाता पटिविरतो होति,
 अदिन्नादाना पटिविरतो होति ...पे०... सम्मादिट्ठि होति, तस्म दिट्ठेव
 ५ घम्मे विपाकं पटिसंवेदेति उपपज्ज वा अपरे वा परियाये ।

“इति खो, आनन्द, अत्थि कम्मं अभव्वं अभव्वाभासं,
 अत्थि कम्मं अभव्वं भव्वाभासं, अत्थि कम्मं भव्वं चैव भव्वाभासं
 च, अत्थि कम्मं भव्वं अभव्वाभासं” ति ।

९. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
 १० भासितं अभिनन्दी ति ।

३७. सळायतनविभङ्गसुत्तं

§ १. सळायतनविभङ्गस्स उद्देशो

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच - “सळायतनविभङ्गं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि”। तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति। “एवं, भन्ते” 5 ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच -

“छ अज्झत्तिकानि आयतनानि वेदितब्बानि, छ बाहिरानि आयतनानि वेदितब्बानि, छ विज्जाणकाया वेदितब्बा, छ फस्सकाया वेदितब्बा, अट्टारस’ मनोपविचारा वेदितब्बा, छत्तिंस सत्तपदा वेदितब्बा, तत्र इदं निस्साय इदं पजह्य, तयो सत्तिपट्टाना यदरियो 10 सेवति यदरियो सेवमानो सत्था गणमनुसासितुमरहति, सो वुच्चति योग्गाचरियानं अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथी’ ति - अयमुद्देशो सळायतनविभङ्गस्स। B. D.

§ २. सळायतनविभङ्गस्स विभङ्गो

२. “छ अज्झत्तिकानि आयतनानि वेदितब्बानी’ ति - इति खे पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? ‘चक्खायतनं सोत्तायतनं 15 धानायतनं’ जिब्हायतनं कायायतनं मनायतनं - छ अज्झत्तिकानि आयतनानि वेदितब्बानी’ ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

३. “छ बाहिरानि आयतनानि वेदितब्बानी’ ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? ‘रूपायतनं सद्दायतनं गन्धायतनं रसायतनं फोट्टुब्बायतनं धम्मायतनं - छ बाहिरानि आयतनानि 20 वेदितब्बानी’ ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

१. देत्तिस्सामि - सी०, स्या०, रो०। २. अट्टादस - सी०, रो०। ३. धापायतनं - सी०।

४. " 'छ विञ्जाणकाया वेदितव्वा' ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? 'चक्खुविञ्जाणं सोतविञ्जाणं घानविञ्जाणं जिह्वाविञ्जाणं कायविञ्जाणं मनोविञ्जाणं - छ विञ्जाणकाया वेदितव्वा' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

५. " 'छ फस्सकाया वेदितव्वा' ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? 'चक्खुसम्फस्सो सोतसम्फस्सो घानसम्फस्सो जिह्वासम्फस्सो कायसम्फस्सो मनोसम्फस्सो - छ फस्सकाया वेदितव्वा' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

६. " 'अट्टारस मनोपविचारा वेदितव्वा' ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? 'चक्खुना रूपं दिस्वा सोमनस्सट्टानीयं रूपं उपविचरति, दोमनस्सट्टानीयं रूपं उपविचरति, उपेक्खट्टानीयं रूपं उपविचरति। सोतेन सहं सुत्वा ... पे० ... घानेन गन्वं धायित्वा ... जिह्वाय रसं सायित्वा ... कायेन फोट्टुवं फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्जाय सोमनस्सट्टानीयं धम्मं उपविचरति, दोमनस्सट्टानीयं धम्मं उपविचरति, उपेक्खट्टानीयं धम्मं उपविचरति। इति छ सोमनस्सूपविचारा', छ दोमनस्सूपविचारा, छ उपेक्खूपविचारा, अट्टारस मनोपविचारा वेदितव्वा' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

७. " 'द्यत्तिस सत्तपदा वेदितव्वा' ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? छ गेहसितानि सोमनस्सानि, छ नेक्खम्मसितानि सोमनस्सानि, छ गेहसितानि दोमनस्सानि, छ नेक्खम्मसितानि दोमनस्सानि, छ गेहसिता उपेक्खा, छ नेक्खम्मसिता उपेक्खा। तत्थ कतमानि छ गेहसितानि सोमनस्सानि? चक्खुविञ्जेय्यानं रूपानं इट्ठानं कन्तान मनापान मनोरमानं लोकामिसपटिसंपुत्तानं पटिलाभं वा पटिलाभतो समनुपस्सतो पुब्बे वा पटिलद्धपुब्बं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं समनुस्सरतो उप्पज्जति सोमनस्सं। यं एवरूपं सोमनस्सं इद वुच्चति गेहसित सोमनस्सं। सोतविञ्जेय्यानं सहानं ... घानविञ्जेय्यानं गन्धानं ... जिह्वाविञ्जेय्यानं रसानं ... कायविञ्जेय्यानं फोट्टुवानं ... मनोविञ्जेय्यानं धम्मानं इट्ठानं कन्तानं

मनापानं ...पे०... सोमनस्सं । यं एवरूपं सोमनस्सं इदं वुच्चति गेहसितं सोमनस्सं । इमानि छ गेहसितानि सोमनस्सानि ।

“तत्थ कत्तमानि छ नेक्खम्मसितानि सोमनस्सानि ? रूपानं त्वेव अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामविरागनिरोधं, ‘पुब्बे चेव रूपा एतरहि च सब्बे ते रूपा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो उप्पज्जति सोमनस्सं । यं एवरूपं सोमनस्सं इदं वुच्चति नेक्खम्मसितं सोमनस्सं । सद्दानं त्वेव ... गन्धानं त्वेव ... रसानं त्वेव ... फोट्टुब्बानं त्वेव ... धम्मानं त्वेव अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामविरागनिरोधं, ‘पुब्बे चेव धम्मा एतरहि च सब्बे ते धम्मा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो उप्पज्जति सोमनस्सं । यं एवरूपं सोमनस्सं इदं वुच्चति नेक्खम्मसितं सोमनस्सं । इमानि छ नेक्खम्मसितानि सोमनस्सानि ।

“तत्थ कत्तमानि छ गेहसितानि दोमनस्सानि ? चक्खु-विञ्जेय्यानं रूपानं ...पे०... सोतविञ्जेय्यानं सद्दानं ... घानविञ्जेय्यानं गन्धानं ... जिब्हाविञ्जेय्यानं रसानं ... कायविञ्जेय्यानं फोट्टुब्बानं ... मनोविञ्जेय्यानं धम्मानं इट्ठानं कन्तानं मनापानं मनोरमानं लोका-मिसपटिसंयुत्तानं अप्पटिलोभं वा अप्पटिलाभतो समनुपस्सतो पुब्बे वा अप्पटिलद्धपुब्बं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं समनुस्सरतो उप्पज्जति दोमनस्सं । यं एवरूपं दोमनस्सं इदं वुच्चति गेहसितं दोमनस्सं । इमानि छ गेहसितानि दोमनस्सानि ।

“तत्थ कत्तमानि छ नेक्खम्मसितानि दोमनस्सानि ? रूपानं त्वेव अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामविरागनिरोधं, ‘पुब्बे चेव रूपा एतरहि च सब्बे ते रूपा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा अनुत्तरेसु विमोक्खेसु’ पिहं 25 उपट्ठापेति — ‘कुदास्सु’ नामाहं तदायतनं उपसम्पज्ज विहरिस्सामि यदरिया एतरहि आयतनं उपसम्पज्ज विहरन्ती’ ति इति अनुत्तरेसु विमोक्खेसु पिहं उपट्ठापयतो उप्पज्जति पिहपच्चया दोमनस्सं । यं एवरूपं दोमनस्सं इदं वुच्चति नेक्खम्मसितं दोमनस्सं । सद्दानं

त्वेव ...पे०... गन्धानं त्वेव...रसानं त्वेव ... फोट्टुव्वानं त्वेव ... धम्मानं त्वेव अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामविरागनिरोधं, 'पुब्बे चैव धम्मा एतरहि च सव्वे ते धम्मा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा अनुत्तरेसु विमोक्खेसु पिहं उपट्ठापेति - 'कुदास्सु नामाहं तदायतनं उपसम्पज्ज विहरिस्सामि यदरिया एतरहि आयतनं उपसम्पज्ज विहरन्ती' ति इति अनुत्तरेसु विमोक्खेसु पिहं उपट्ठापयतो उप्पज्जति पिहपच्चया दोमनस्सं। यं एवरूपं दोमनस्सं इदं वुच्चति नेक्खम्मसितं दोमनस्सं। इमानि छ नेक्खम्मसितानि दोमनस्सानि।

० ८. "तत्थ कतमा छ गेहसिता उपेक्खा? चक्खुना रूपं दिस्वा उप्पज्जति' उपेक्खा बालस्स मूब्हस्स पुथुज्जनस्स अनोधिजिनस्स अविपाकजिनस्स अनादीनवदस्साविनो अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स। या एवरूपा उपेक्खा, रूपं सा नातिवत्तति। तस्मा सा उपेक्खा 'गेहसिता' ति वुच्चति। सोतेन सद्दं सुत्वा ... धानेन गन्धं घायित्वा ... जिब्हाय रसं सायित्वा ... कायेन फोट्टुव्वं फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्जाय उप्पज्जति उपेक्खा बालस्स मूब्हस्स पुथुज्जनस्स अनोधिजिनस्स अविपाकजिनस्स अनादीनवदस्साविनो अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स। या एवरूपा उपेक्खा, धम्मं सा नातिवत्तति। तस्मा सा उपेक्खा 'गेहसिता' ति वुच्चति। इमा छ गेहसिता उपेक्खा।

२० "तत्थ कतमा छ नेक्खम्मसिता उपेक्खा? रूपानं त्वेव अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामविरागनिरोधं, 'पुब्बे चैव रूपा एतरहि च सव्वे ते रूपा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो उप्पज्जति उपेक्खा। या एवरूपा उपेक्खा, रूपं सा अतिवत्तति। तस्मा सा उपेक्खा 'नेक्खम्मसिता' ति वुच्चति। सद्दानं त्वेव ... गन्धानं त्वेव ... रसानं त्वेव ... फोट्टुव्वानं त्वेव ... धम्मानं त्वेव अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामविरागनिरोधं, 'पुब्बे चैव धम्मा एतरहि च सव्वे ते धम्मा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो उप्पज्जति उपेक्खा। या एवरूपा उपेक्खा, धम्मं सा अतिवत्तति। तस्मा सा उपेक्खा

‘नेक्खम्मसिता’ ति वुच्चति । इमा छ नेक्खम्मसिता उपेक्खा ।
 ‘छत्तिस सत्तपदा वेदितव्वा’ ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च
 वुत्तं ।

९. “तत्र इदं निस्साय इदं पजहथा’ ति - इति खो पनेतं
 वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्र, भिक्खवे, यानि छ नेक्खम्मसितानि ८
 सोमनस्सानि तानि निस्साय तानि आगम्म यानि छ गेहसितानि
 सोमनस्सानि तानि पजहथ, तानि समतिक्कमथ । एवमेतेसं पहानं^१
 होति, एवमेतेसं समतिक्कमो होति ।

“तत्र, भिक्खवे, यानि छ नेक्खम्मसितानि दोमनस्सानि
 तानि निस्साय तानि आगम्म यानि छ गेहसितानि दोमनस्सानि 10
 तानि पजहथ, तानि समतिक्कमथ । एवमेतेसं पहानं होति, एवमेतेसं
 समतिक्कमो होति ।

“तत्र, भिक्खवे, या छ नेक्खम्मसिता उपेक्खा ता निस्साय
 ता आगम्म या छ गेहसिता उपेक्खा ता पजहथ, ता समतिक्कमथ ।
 एवमेतासं पहानं होति, एवमेतासं समतिक्कमो होति । 15

“तत्र, भिक्खवे, यानि छ नेक्खम्मसितानि सोमनस्सानि
 तानि निस्साय तानि आगम्म यानि छ नेक्खम्मसितानि दोमनस्सानि
 तानि पजहथ, तानि समतिक्कमथ । एवमेतेसं पहानं होति, एवमेतेसं
 समतिक्कमो होति ।

“तत्र, भिक्खवे, या छ नेक्खम्मसिता उपेक्खा ता निस्साय ता 20
 आगम्म यानि छ नेक्खम्मसितानि सोमनस्सानि तानि पजहथ, तानि
 समतिक्कमथ । एवमेतेसं पहानं होति, एवमेतेसं समतिक्कमो होति ।

“अत्थि, भिक्खवे, उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता, अत्थि
 उपेक्खा एकत्ता एकत्तसिता । कतमा च, भिक्खवे, उपेक्खा नानत्ता
 नानत्तसिता? अत्थि, भिक्खवे, उपेक्खा रूपेसु, अत्थि सद्देसु, अत्थि 25
 गन्धेसु, अत्थि रसेसु, अत्थि फोट्टुच्चेसु - अयं, भिक्खवे, उपेक्खा
 नानत्ता नानत्तसिता । कतमा च, भिक्खवे, उपेक्खा एकत्ता एकत्त-
 सिता? अत्थि, भिक्खवे, उपेक्खा आकासानञ्जायतननिस्सिता,
 अत्थि विञ्जाणञ्जायतननिस्सिता, अत्थि आकिञ्चञ्जायतननिस्सिता,

नेवसञ्जानासञ्जायतननिस्सिता - अयं, भिक्खवे, उपेक्खा एकत्तसिता ।

“तत्र, भिक्खवे, यायं उपेक्खा एकत्ता एकत्तसिता तं १ तं आगम्म यायं उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता तं पजहथ, तं क्कमथ । एवमेतिस्सा प्हानं होति, एवमेतिस्सा समतिक्कमो होति ।

“अतम्मयतं, भिक्खवे, निस्साय अतम्मयतं आगम्म यायं १ एकत्ता एकत्तसिता तं पजहथ, तं समतिक्कमथ । एवमेतिस्सा होति, एवमेतिस्सा समतिक्कमो होति । ‘तत्र इदं निस्साय जहया’ ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

१०. “‘तयो सत्तिपट्टाना यदरियो सेवति, यदरियो सेवमानो गणमनुसासितुमरहती’ ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं ३ वुत्तं? इध, भिक्खवे, सत्या सावकानं धम्मं देसेति अनुकम्पको । अनुकम्पं उपादाय - ‘इदं वो हिताय, इदं वो सुखाया’ ति । सावका न सुस्सूसन्ति, न सोतं ओदहन्ति, न अञ्जा चित्तं न्ति, वोक्कम्म च सत्युसासना वत्तन्ति । तत्र, भिक्खवे, तथागतो ३ अनत्तमनो’ होति, न च अनत्तमनतं’ पटिसंवेदेति, अनवस्सुतो हरति सतो सम्पजानो । इदं, भिक्खवे, पठमं सत्तिपट्टानं यदरियो १, यदरियो सेवमानो सत्या गणमनुसासितुमरहति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, सत्या सावकानं धम्मं देसेति अनु-को हितेसी अनुकम्पं उपादाय - ‘इदं वो हिताय, इदं वो या’ ति । तस्स एकच्चे सावका न सुस्सूसन्ति, न सोतं ओदहन्ति, अञ्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति, वोक्कम्म च सत्युसासना वत्तन्ति; ज्वे सावका सुस्सूसन्ति, सोतं ओदहन्ति, अञ्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति, ३ वोक्कम्म सत्युसासना वत्तन्ति । तत्र, भिक्खवे, तथागतो न अनत्तमनो’ होति, न च अनत्तमनतं’ पटिसंवेदेति; न च अत्तमनो’ १, न च अत्तमनतं’ पटिसंवेदेति । अनत्तमनता’ च अत्तमनता - तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरति सतो सम्पजानो ।

१. गुम्पुपनि - स्या०; गुम्पुपनि - रो० । २. अत्तमनो - सी०, स्या०, रो० । अत्तमनतं - सी०, स्या०, रो० । ३. अत्तमनो - सी०, स्या०, रो० । ४. अत्तमनतं - स्या०, रो० । ५. अत्तमनो - सी०, स्या०, रो० । ६. अत्तमनतं - सी०, स्या०, रो० । ७. अत्तमनतं - सी०, स्या०, रो० । ८-८. अत्तमनतं च अनत्तमनतं च - सी०, म्या०, रो० ।

इदं वुच्चति, भिक्खवे, द्दुतियं सतिपट्टानं यदरियो सेवति, यदरियो सेवमानो सत्था गणमनुसासितुमरहति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, सत्था सावकानं धम्मं देसेति अनु-
कम्पको हितेसी अनुकम्पं उपादाय - ‘इदं वो हिताय, इदं वो
सुखाया’ ति । तस्स सावका सुस्सूसन्ति, सोतं ओदहन्ति, अञ्जा 5
चित्तं उपट्ठपेन्ति, न च बोवकम्म सत्थुसासना वत्तन्ति । तत्र, भिक्खवे,
तथागतो अत्तमनो चेव होति, अत्तमनतं च पटिसंवेदेति, अनवस्सुतो
च विहरति सतो सम्पजानो । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ततियं सतिपट्टानं
यदरियो सेवति, यदरियो सेवमानो सत्था गणमनुसासितुमरहति ।
तयो सतिपट्टाना; यदरियो सेवति, यदरियो सेवमानो सत्था गण- 10
मनुसासितुमरहती’ ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

११. “सो वुच्चति योग्गाचरियानं अनुत्तारो पुरिसदम्म-
सारथी’ ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं ?
हत्थिदमकेन, भिक्खवे, हत्थिदम्मो सारितो एकं येव दिसं धावति -
पुरत्थिमं वा पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं वा । अस्सदमकेन, 15
भिक्खवे, अस्सदम्मो सारितो एकं येव दिसं धावति - पुरत्थिमं
वा पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं वा । गोदमकेन, भिक्खवे, गोदम्मो
सारितो एकं येव दिसं धावति - पुरत्थिमं वा पच्छिमं वा उत्तरं
वा दक्खिणं वा । तथागतेन हि, भिक्खवे, अरहता सम्मासम्बुद्धेन
पुरिसदम्मो सारितो अट्ठ दिसा विधावति । रूपी रूपानि पस्सति - 20
अयं एका दिसा; अज्जत्तं अरूपसञ्जी वहिद्धा रूपानि पस्सति -
अयं द्दुतिया दिसा; सुभं त्वेव’ अधिमुत्तो होति - अयं ततिया
दिसा; सब्बसो रूपसञ्जानं समतिक्कमा पटिघसञ्जानं अत्थङ्गमा
नानत्तसञ्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतनं
उपसम्पज्ज विहरति - अयं चतुत्थी दिसा; सब्बसो आकासान- 25
ञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विञ्जाणं’ ति विञ्जाणञ्चायतनं
उपसम्पज्ज विहरति - अयं पञ्चमी दिसा; सब्बसो विञ्जाण-
ञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्चायतनं उप-
सम्पज्ज विहरति - अयं छट्ठी दिसा; सब्बसो आकिञ्चञ्चायतनं

१. गोदम्मकेन - सी० । पट्टमा - सी०, स्या०, रो० । ३. त्वेव - रो० ।

४. अत्यंगमा - सी० । ५. च , स्या० । ६. छट्ठा - स्या०, रो० ।

समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति - अयं सत्तमी दिसा; सञ्जसो नेवसञ्जानासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयित्तनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति - अयं अट्टमी दिसा। तथागतेन, भिक्खवे, अरहता सम्मासम्बुद्धेन पुरिसदम्मो सारितो इमा अट्ट दिसा विधावति। 'सो वुच्चति योग्गाचरियानं अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथी' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं" ति।

१२. इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति।

३८. उद्देसविभङ्गसुत्तं

§ १. भगवतो सङ्घित्तदेसना

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच — “उद्देसविभङ्गं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि”। तं सुणाथ, साञ्चुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू 5 भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच —

“तथा तथा, भिक्खवे, भिक्खु उपपरिक्खेय्य यथा यथा^१ उपपरिक्खतो बहिद्धा चस्स विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं, अज्झत्तं असण्ठित्तं अनुपादाय न परितस्सेय्य। बहिद्धा, भिक्खवे, विञ्जाणे अविक्खित्ते अविसटे सति अज्झत्तं असण्ठित्ते अनुपादाय अपरितस्सतो 10 आयतिं जातिजरामरणदुक्खसमुदयसम्भवो न होती” ति। इदमवोच भगवा। इदं वत्वान^२ सुगतो उट्ठयासना विहारं पाविसि।

२. अथ खो तेसं भिक्खूनं, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो, एतदहोसि — “इदं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेण अत्थं अविभजित्वा उट्ठयासना विहारं पविट्ठो — ‘तथा 15 तथा, भिक्खवे, भिक्खु उपपरिक्खेय्य यथा यथा उपपरिक्खतो बहिद्धा चस्स विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं, अज्झत्तं असण्ठित्तं अनुपादाय न परितस्सेय्य। बहिद्धा, भिक्खवे, विञ्जाणे अविक्खित्ते अविसटे सति अज्झत्तं असण्ठित्ते अनुपादाय अपरितस्सतो आयतिं जाति- 20 जरामरणदुक्खसमुदयसम्भवो न होती’ ति। को नु खो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थं विभजेय्या” ति? अथ खो तेसं भिक्खूनं एतदहोसि — “अयं खो आयस्सा महाकच्चानो सत्थु चेव संवण्णितो सम्भावितो

१. देसित्तामि — ती०, स्या०, रो०। २. यथास्स — ती०, स्या०, कं०, रो०।

३. वत्वा — ती०, रो०।

च विञ्चूनं सब्रह्मचारीनं; प्होति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थं विभजित्तुं। यन्नून मयं येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्थं पटिपुच्छेय्यामा” ति।

अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेण सद्धिं सम्मोदिसु। सम्मोदनीयं कयं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोचुं -

10 “इदं खो नो, आवुसो कच्चान, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेण अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो - ‘तथा तथा, भिक्खवे, भिक्खु उपपरिक्खेय्य यथा यथा उपपरिक्खतो वहिद्धा चस्स विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं, अज्झत्तं असण्ठित्तं अनुपादाय न परितस्सेय्य। वहिद्धा, भिक्खवे, विञ्जाणे अविक्खित्ते

15 अविसटे सति अज्झत्तं असण्ठित्ते अनुपादाय अपरितस्सतो आयतिं जातिजरामरणदुक्खसमुदयसम्भवो न होतो’ ति। तेसं नो, आवुसो कच्चान, अम्हाकं, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो, एतदहोसि - ‘इदं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेण अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो ... प० ... यन्नून मयं

20 येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्थं पटिपुच्छेय्यामा’ ति। विभजतायस्मा महाकच्चानो” ति।

३. “सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारणवेसी सारपरियेसनं चरमानो महतो ख्वस्स तिट्ठतो सारवतो अतिककम्मव

25 मूलं अतिककम्म खन्वं साखापलासे सारं परियेसितत्वं मञ्जेय्य, एवं सम्पदमिदं आयस्मन्तानं सत्थरि सम्मुखीभूते तं भगवन्तं अतिसित्वा अम्हे एतमत्थं पटिपुच्छितत्वं मञ्जथ’। सो हावुसो, भगवा जानं जानाति, पस्सं पस्सति, चक्खुभूतो आणभूतो धम्मभूतो ब्रह्मभूतो वत्ता पवत्ता अत्थस्स निन्नेता अमतस्स दाता धम्मस्सामी तथागतो।

सो चेव पनेतस्स कालो अहोसि य भगवन्त येव एतमत्थ पटिपुच्छेय्याथ ;
यथा वो' भगवा व्याकरेय्य' तथा न धारेय्याथा" ति ।

“अद्धावुसो कच्चान, भगवा जान जानाति, पस्सं पस्सति,
चक्खुभूतो आणभूतो धम्मभूतो ब्रह्मभूतो वत्ता पवत्ता अत्थस्स निन्नेता
अमतस्स दाता धम्मस्सामी तथागतो । सो चेव पनेतस्स कालो 5
अहोसि य भगवन्त येव एतमत्थ पटिपुच्छेय्याम, यथा नो भगवा
व्याकरेय्य तथा न धारेय्याम । अपि चायस्मा महाकच्चानो सत्थु
चेव सवण्णितो सम्भावितो च विञ्जून सन्नह्यचारीन । पहोति चायस्मा
महाकच्चानो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन
अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजितु । विभजतायस्मा महा- 10
कच्चानो अग्रह' करित्वा" ति ।

“तेन हावुसो, सुणाय, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी”
ति । “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महाकच्चानस्स
पच्चस्सोसु । आयस्मा महाकच्चानो एतदवोच -

“य खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा 15
वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो पे० .
इमस्स खो अह, आवुसो, भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स
वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामि- 20

§ २ आयस्मतो महाकच्चानस्स वित्थारदेसना

४ 'कथञ्चावुसो, बहिद्धा विञ्जाण विक्खित्त विसट ति
वुच्चति ? इधावुसो, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा रूपनिमित्ता- 20
नुसारि' विञ्जाण होति रूपनिमित्तस्सादगधित' रूपनिमित्तस्साद-
विनिबन्ध' रूपनिमित्तस्सादसयोजनसयुत्त बहिद्धा विञ्जाण विक्खित्त
विसट ति वुच्चति । सोत्तेन सद् सुत्वा पे० घानेन गन्ध घायित्वा .
जिब्हाय रस सायित्वा कायेन फोट्ठव्व फुसित्वा मनसा धम्म
विञ्जाय धम्मनिमित्तानुसारि विञ्जाण होति, धम्मनिमित्त- 25
स्सादगधित धम्मनिमित्तस्सादविनिबन्ध धम्मनिमित्तस्सादसयोजन-

१ नो-सी०, स्या० । २ व्याकरेय्य-सी० । ३ अग्रह-स्या०, रो० । ४ रूप-
निमित्तानुसारो-रो० । ५ ० गधित-सी०, रो० । ६ ० वद-सी०, रो० ।

संयुक्तं वहिद्धा विञ्जाणं विक्खित्तं विसटं ति वुच्चति । एवं खो आवुसो, वहिद्धा विञ्जाणं विक्खित्तं विसटं ति वुच्चति ।

५. 'कथञ्चावुसो, वहिद्धा विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं ति वुच्चति ? इधावुसो, भिक्खुनो चक्खुना रूपं दिस्वा न रूपनिमित्तानुसारि विञ्जाणं होति न रूपनिमित्तस्सादगघितं न रूपनिमित्तस्सादविनिवन्धं न रूपनिमित्तस्सादसंयोजनसंयुक्तं वहिद्धा विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं ति वुच्चति । सोत्तेन सद्दं सुत्वा ... पे० ... घानेन गन्धं धायित्वा ... जिह्हाय रसं सायित्वा ... कायेन फोट्टुञ्चं फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्जाय न धम्मनिमित्तानुसारि विञ्जाणं होति न धम्मनिमित्तस्सादगघितं न धम्मनिमित्तस्सादविनिवन्धं न धम्मनिमित्तस्सादसंयोजनसंयुक्तं वहिद्धा विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं ति वुच्चति । एवं खो, आवुसो, वहिद्धा विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं ति वुच्चति ।

६. 'कथञ्चावुसो, अज्झत्तं सण्ठितं ति वुच्चति ? इधावुसो, भिक्खु विविच्चैव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं' ज्ञानं' उपसम्पज्ज विहरति । तस्स विवेकजपीतिसुखानुसारि विञ्जाणं होति विवेकजपीतिसुखस्सादगघितं विवेकजपीतिसुखस्सादविनिवन्धं विवेकजपीतिसुखस्सादसंयोजनसंयुक्तं अज्झत्तं चित्तं सण्ठितं ति वुच्चति ।

२० 'पुन च परं, आवुसो, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादन चेतसो एकोदिमावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स समाधिजपीतिसुखानुसारि विञ्जाणं होति समाधिजपीतिसुखस्सादगघितं समाधिजपीतिसुखस्सादविनिवन्धं समाधिजपीतिसुखस्सादसंयोजनसंयुक्तं अज्झत्तं चित्तं सण्ठितं ति वुच्चति ।

'पुन च परं, आवुसो, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिन्तन्ति - उपेक्खको सतिमा सुखविहारी ति तत्तियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स उपेक्खानुसारि विञ्जाणं होति

उपेक्षासुखस्सादगधितं उपेक्षासुखस्सादविनिबन्धं उपेक्षासुखस्साद-
संयोजनसंयुतं अज्ज्ञत्तं चित्तं सण्ठितं ति वुच्चति ।

'पुन च परं, आवुसो, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च
पहाना' पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा^१ अदुक्खमसुखं उपेक्षा-
सतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स अदुक्खम- 5
सुखानुसारि विञ्जाणं होति अदुक्खमसुखस्सादगधितं अदुक्खम-
सुखस्सादविनिबन्धं अदुक्खमसुखस्सादसंयोजनसंयुतं अज्ज्ञत्तं चित्तं
सण्ठितं ति वुच्चति । एवं खो, आवुसो, अज्ज्ञत्तं^२ सण्ठितं ति वुच्चति ।

७. 'कथञ्चावुसो, अज्ज्ञत्तं असण्ठितं ति वुच्चति? इधा-
वुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि ...पे०... 10
पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स न विवेकजपीतिसुखानुसारि
विञ्जाणं होति न विवेकजपीतिसुखस्सादगधितं न विवेकजपीति-
सुखस्सादविनिबन्धं न विवेकजपीतिसुखस्सादसंयोजनसंयुतं अज्ज्ञत्तं
चित्तं असण्ठितं ति वुच्चति ।

'पुन च परं, आवुसो, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा 15
...पे०...दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स न समाधिजपीति-
सुखानुसारि विञ्जाणं होति न समाधिजपीतिसुखस्सादगधितं न
समाधिजपीतिसुखस्सादविनिबन्धं न समाधिजपीतिसुखस्सादसंयोजन-
संयुतं अज्ज्ञत्तं चित्तं असण्ठितं ति वुच्चति ।

'पुन च परं, आवुसो, भिक्खु पीतिया च विरागा...पे०... 20
ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स न उपेक्षानुसारि विञ्जाणं
होति न उपेक्षासुखस्सादगधितं न उपेक्षासुखस्सादविनिबन्धं न
उपेक्षासुखस्सादसंयोजनसंयुतं अज्ज्ञत्तं चित्तं असण्ठितं ति वुच्चति ।

'पुन च परं, आवुसो, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स
च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं 25
उपेक्षासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स न
अदुक्खमसुखानुसारि विञ्जाणं होति न अदुक्खमसुखस्सादगधितं न
अदुक्खमसुखस्सादविनिबन्धं न अदुक्खमसुखस्सादसंयोजनसंयुतं अज्ज्ञत्तं

१. पहाना-सी० । २. अत्थगमा-सी०, रो० । ३. अज्ज्ञत्तं चित्तं-सी०, स्या०

चित्तं असण्ठितं ति वुच्चति । एवं खो, आवुसो, अज्झत्तं^१ असण्ठितं ति वुच्चति ।

८. 'कथञ्चावुसो, अनुपादा^२ परितस्सना होति ? इधावुसो, अस्सुतवा^३ पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो
 ५ अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अको-
 विदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति रूपवन्तं
 वा अत्तानं अत्तनि वा रूपं रूपस्मिं वा अत्तानं । तस्स तं रूपं
 विपरिणमति, अञ्जथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथाभावा
 रूपविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स रूपविपरिणामानु-
 १० परिवत्तजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति ।
 चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा^४ च
 अनुपादाय च परितस्सति । वेदनं^५...पे०... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं
 अत्ततो समनुपस्सति विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं अत्तनि वा विञ्जाणं
 विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं । तस्स तं विञ्जाणं विपरिणमति, अञ्जथा
 १५ होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा विञ्जाणविपरिणामा-
 नुपरिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्तजा
 परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परि-
 यादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च अनुपादाय
 च परितस्सति । एवं खो, आवुसो, अनुपादा परितस्सना होति ।

२० ९. 'कथञ्चावुसो, अनुपादाना^६ अपरितस्सना होति ?
 इधावुसो, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स
 १ कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स
 कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति न
 रूपवन्तं वा अत्तानं न अत्तनि वा रूपं न रूपस्मिं वा अत्तानं ।
 २५ तस्स तं रूपं विपरिणमति, अञ्जथा होति । तस्स रूपविपरिणाम-
 ञ्जथाभावा न च रूपविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स
 न रूपविपरिणामानुपरिवत्तजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं
 परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना^७ न चेतुत्तासवा होति न च

१ अज्झत्त चित्तं - मी०, म्या०, रो० । २ अनुपादाय - मी० । ३ अनुतवा - रो० ।

४ उपेक्खवा - रो०, उपेक्खवा - मी० । ५ वेदना - मी० । ६ अनुपादा - मी०, म्या०, रो० । ७ अरियादाना - म्या०, रो० ।

विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न परितस्सति । न वेदनं ... न सञ्जं...न सङ्खारे...न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति न विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं न अत्तनि वा विञ्जाणं न विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं । तस्स तं विञ्जाणं विपरिणमति, अञ्जथा होति । तस्स विञ्जाण-विपरिणामञ्जथाभावा न च विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं ८ होति । तस्स न विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्तजा परितस्सना धम्म-समुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च न परितस्सति । एवं खो, आवुसो, अनुपादा अपरितस्सना होति' ।

“यं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा 10 वित्थारेण अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो – ‘तथा तथा, भिक्खवे, भिक्खु उपपरिक्खेय्य यथा यथा’ उपपरिक्खतो बहिद्धा चस्स विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं, अज्जत्तं असण्ठितं अनुपादाय न परितस्सेय्य । बहिद्धा, भिक्खवे, विञ्जाणे अविक्खित्ते अविसटे सति अज्जत्तं असण्ठिते अनुपादाय अपरितस्सतो आयतिं जाति- 15 जरामरणदुक्खसमुदयसम्भवो न होती’ ति । इमस्स खो अहं, आवुसो, भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दित्ठस्स वित्थारेण अत्थं अविभत्तस्स एवं वित्थारेण अत्थं आज्जात्तामि । आकङ्खमाना च पन तुम्हे आयस्सन्तो भगवन्तं येव उपसङ्गमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ; यथा वो भगवा व्याकरोति तथा नं धारेय्याथा” ति । 20

§ ३. भगवतो अनुमोदना

१०. अथ खो ते भिक्खू आयस्मतो महाकच्चानस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं –

“यं खो नो, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्था- 25 रेण अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो – ‘तथा तथा, भिक्खवे, भिक्खु उपपरिक्खेय्य यथा यथा उपपरिक्खतो बहिद्धा चस्स विञ्जाणं अविक्खित्तं अविसटं, अज्जत्तं असण्ठितं अनुपादाय न ३०

परितस्सेय्य। वहिद्धा, भिक्खवे, विञ्जाणे अविक्खित्ते अविस्सट्ठे सति अज्झत्तं असण्ठित्ते अनुपादाय अपरितस्सतो आयतिं जातिजरा-
मरणदुक्खसमुदयसम्भवो न होती” ति।

- “तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो, एतदहोसि - ‘इदं खो नो, आवुसो, भगवा सद्धित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्त्यारेण अत्यं अविभजित्वा उट्टायासना विहारं पविट्ठो - यथा यथा, भिक्खवे, भिक्खु उपपरिक्खेय्य, यथा यथा उपपरिक्खतो वहिद्धा चस्स विञ्जाणं अविक्खित्तं अविस्सट्ठं, अज्झत्तं असण्ठित्तं अनुपादाय न परितस्सेय्य। वहिद्धा, भिक्खवे, विञ्जाणे अविक्खित्ते अविस्सट्ठे सति अज्झत्तं असण्ठित्ते अनुपादाय अपरितस्सतो आयतिं जातिजरा-
मरणदुक्खसमुदयसम्भवो न होती ति। को नु खो इमस्स भगवता सद्धित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्त्यारेण अत्यं अविभत्तस्स वित्त्यारेण अत्यं विभजेय्या’ ति? तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं एतदहोसि - ‘अयं खो आयस्मा महाकच्चानो सत्यु चेव संवणितो सम्भावितो च
विञ्जूनं सव्रह्मचारीनं। प्होत्ति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता सद्धित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्त्यारेण अत्यं अविभत्तस्स वित्त्यारेण अत्यं विभजितुं। यन्नून मयं येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्यं पटिपुच्छेय्यामा ति। अय खो मयं, भन्ते, येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमिम्ह; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्यं पटिपुच्छिम्ह। तेसं नो, भन्ते, आयस्मता महाकच्चानेण इमेहि आकारेहि इमेहि पदेहि इमेहि व्यञ्जनेहि अत्यो विभत्तो” ति।

“पण्डितो, भिक्खवे, महाकच्चानो; महापञ्चो, भिक्खवे, महाकच्चानो। मं चे पि तुम्हे, भिक्खवे, एतमत्यं पटिपुच्छेय्याय, अहं पि एवमेवं व्याकरेय्ये यथा तं महाकच्चानेण व्याकत्तं। एसो चेवेतस्स’ अत्यो। एवं च नं धारेय्याया” ति।

११ इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति।

— ० —

१ विव - मी०, रो०। २ व्याकरेय्यं - सी०। ३. चेव तस्म - म्या०; चेत्तस्स सी०, रो०।

३६. अरणविभङ्गसुत्तं

§ १. अरणविभङ्गस्स उद्देशो

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तोसि “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच - “अरणविभङ्गं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि”। तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच -

“न कामसुखमनुयुञ्जेय्य हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्थसंहितं, न च अत्तकिलमथानुयोगमनुयुञ्जेय्य दुक्खं अनरियं अनत्थसंहितं। एते खो भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा, चक्खुकरणी ब्राणकरणी उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निव्वानाय संवत्तति। उस्सादनं च जञ्जा, अपसादनं च जञ्जा; उस्सादनं च अत्वा अपसादनं च अत्वा नेवुस्सादेय्य, न अपसादेय्य, धम्ममेव देसेय्य। सुखविनिच्छयं जञ्जा; सुखविनिच्छयं अत्वा अज्झत्तं सुखमनुयुञ्जेय्य। रहोवादं न भासेय्य, सम्मुखा न खीणं भणे। अतरमानो व भासेय्य, नो तरमानो। जनपदनिरुत्तिं नाभिनिवेसेय्य, समञ्जं नातिधावेय्या ति - अयमुद्देशो अरणविभङ्गस्स।

§ २. अरणविभङ्गस्स निद्देशो

२. “न कामसुखमनुयुञ्जेय्य हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्थसंहितं, न च अत्तकिलमथानुयोगमनुयुञ्जेय्य दुक्खं अनरियं अनत्थसंहितं” ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? यो कामपटिसन्धिसुखिनो सोमनस्सानुयोगो हीनो गम्मो पोथुज्जनिको

१. देसिस्सामि - सी०, स्या०, रो०। २. अनत्थसंहितं - स्या०। ३-३. ते - सी०, स्या०, रो०। ४. निव्वानाय - सी०। ५-५. नातिधीणं - स्या०।

अनरियो अनत्यसंहितो, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिच्छाहो; मिच्छापटिपदा। यो कामपटिसन्धिसुखिनो सोमनस्सानुयोगं अननुयोगो हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्यसंहितं, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिच्छाहो; सम्मापटि-
 5 पदा। यो अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो अनत्यसंहितो, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिच्छाहो; मिच्छापटिपदा। यो अत्तकिलमथानुयोगं अननुयोगो दुक्खं अनरियं अनत्यसंहितं, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिच्छाहो; सम्मा-
 10 पटिपदा। 'न कामसुखमनुयुञ्जेय्य हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्यसंहितं, न च अत्तकिलमथानुयोगं अनुयुञ्जेय्य दुक्खं अनरियं अनत्यसंहितं' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

३. "एते खो उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा, चक्खुकरणी ब्राणकरणी उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निव्वानाय संवत्तती' ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं
 15 पटिच्च वुत्तं? अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं - सम्मा-
 दिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्मावाजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि। 'एते खो उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा, चक्खुकरणी
 20 ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

४. "उत्सादनं च जञ्जा, अपसादनं च जञ्जा; उत्सादनं च अत्था अपसादनं च अत्था नेवुत्सादेय्य, न अपसादेय्य, धम्ममेव देसेय्या' ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? कयं च, भिक्खवे, उत्सादना च होति अपसादना च, नो च धम्मदेसना?
 25 'ये कामपटिसन्धिसुखिनो सोमनस्सानुयोगं अनुयुत्ता हीनं गम्मं पोथु-
 ज्जनिकं अनरियं अनत्यसंहितं, सव्वे ते सदुक्खा सउपघाता सउपा-
 यासा सपरिच्छाहा मिच्छापटिपत्ता' ति - इति वदं इत्येके अपसादेति।

"ये कामपटिसन्धिसुखिनो सोमनस्सानुयोगं अननुयुत्तो हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्यसंहितं, सव्वे ते अदुक्खा अनुपघाता

अनुपायासा अपरिच्छाहा सम्मापटिपन्ना' ति - इति वदं इत्येके उस्सादेति ।

“‘ये अत्तकिलमथानुयोगं अनुयुत्ता दुक्खं अनरियं अनत्थसंहितं, सव्वे ते सदुक्खा सउपघाता सउपायासा सपरिच्छाहा मिच्छापटिपन्ना' ति - इति वदं इत्येके अपसादेति ।

“‘ये अत्तकिलमथानुयोगं अननुयुत्ता दुक्खं अनरियं अनत्थसंहितं, सव्वे ते अदुक्खा अनुपघाता अनुपायासा अपरिच्छाहा सम्मापटिपन्ना' ति - इति वदं इत्येके उस्सादेति ।

“‘येसं केसञ्चि भवसंयोजनं अप्पहीनं', सव्वे ते सदुक्खा सउपघाता सउपायासा सपरिच्छाहा मिच्छापटिपन्ना' ति - इति वदं इत्येके अपसादेति ।

“‘येसं केसञ्चि भवसंयोजनं' पहीनं, सव्वे ते अदुक्खा अनुपघाता अनुपायासा अपरिच्छाहा सम्मापटिपन्ना' ति - इति वदं इत्येके उस्सादेति । एवं खो, भिक्खवे, उस्सादना च होति अपसादना च, नो च धम्मदेसना ।

५. “कथं च, भिक्खवे, नेवुस्सादना होति न अपसादना, धम्मदेसना च ? ‘ये कामपटिसन्धिसुखिनो सोमनस्सानुयोगं अनुयुत्ता हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्थसंहितं, सव्वे ते सदुक्खा सउपघाता सउपायासा सपरिच्छाहा मिच्छापटिपन्ना' ति - न एवमाह । अनुयोगो च खो, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिच्छाहो; मिच्छापटिपदा' ति - इति वदं धम्ममेव देसेति ।

“‘ये कामपटिसन्धिसुखिनो सोमनस्सानुयोगं अननुयुत्ता हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्थसंहितं, सव्वे ते अदुक्खा अनुपघाता अनुपायासा अपरिच्छाहा सम्मापटिपन्ना' ति - न एवमाह । ‘अननुयोगो च खो, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिच्छाहो; सम्मापटिपदा' ति - इति वदं धम्ममेव देसेति ।

“‘ये अत्तकिलमथानुयोगं अनुयुत्ता दुक्खं अनरियं अनत्थसंहितं, सव्वे ते सदुक्खा सउपघाता सउपायासा सपरिच्छाहा मिच्छापटिपन्ना' ति - न एवमाह । ‘अनुयोगो च खो, सदुक्खो एसो धम्मो

सउपघातो सउपायासो सपरिळाहो; मिच्छापटिपदा' ति - इति वदं धम्ममेव देसेति ।

“ ये अत्तकिलमथानुयोगं अननुयुत्ता दुक्खं अनरियं अनत्य-
संहितं, सव्वे ते अदुक्खा अनुपघाता अनुपायासा अपरिळाहा सम्मा
5 पटिपन्ना' ति - न एवमाह । 'अननुयोगो च खो, अदुक्खो एसो धम्मो
अनुपघातो अनुपायासो अपरिळाहो; सम्मापटिपदा' ति - इति वदं
धम्ममेव देसेति ।

“ 'येसं केसञ्चि भवसंयोजनं अप्पहीनं, सव्वे ते सदुक्खा सउप-
घाता सउपायासा सपरिळाहा मिच्छापटिपन्ना' ति - न एवमाह । 'भव-
10 संयोजने च खो अप्पहीने भवो पि' अप्पहीनो होती' ति - इति वदं
धम्ममेव देसेति ।

“ 'येसं केसञ्चि भवसंयोजनं पहीनं, सव्वे ते अदुक्खा अनुप-
घाता अनुपायासा अपरिळाहा सम्मापटिपन्ना' ति - न एवमाह ।
'भवसंयोजने च खो पहीने भवो पि पहीनो होती' ति - इति वदं
15 धम्ममेव देसेति । एवं खो, भिक्खवे, नेवुस्सादना होति न अपसादना,
धम्मदेसना च' । 'उस्सादनं च जञ्जा, अपसादनं च जञ्जा; उस्सादनं
च अत्वा अपसादनं च अत्वा नेवुस्सादेय्य, न अपसादेय्य, धम्ममेव
देसेय्या' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्त ।

६. “ 'सुखविनिच्छयं जञ्जा; सुखविनिच्छयं अत्वा अज्झत्तं
20 सुखमनुयुञ्जेय्या' ति - इति खो पनेत वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च
वुत्तं? पञ्चमे, भिक्खवे, कामगुणा । कतमे पञ्च? चक्खुविञ्जेय्या
रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता' रजनीया, सीत-
विञ्जेय्या सदा ... धानविञ्जेय्या' गन्धा ... जिह्वाविञ्जेय्या रसा
... कायविञ्जेय्या फोट्ठ्वा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूप-
25 संहिता रजनीया - इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा । यं खो,
भिक्खवे, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं
इदं वुच्चति कामसुखं मीब्बहसुखं' पुयुज्जनसुखं अनरियसुखं । 'न
वासेवितव्वं', न भावेतव्वं, न वहलीकातव्वं, भायितव्वं एतस्स

१. मी०, स्या०, रो० पोत्यवेगु नत्थि । २ व-स्या० । ३ कामूपसंहिता-
स्या० । ४ धानविञ्जेय्या-सी० । ५ मिब्बहसुखं-म्या० । ६ वेवितव्वं-स्या० ।

पि न आतुरीयति, विसद्वं पि होति विञ्जेय्यं अतरमानस्त भासितं।
 'अतरमानो व' भासेय्य, नो तरमानो' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं
 पटिच्च वुत्तं।

९. "जनपदनिरुत्ति नाभिनिवेसेय्य, समञ्जं नातिधावेय्या'
 ५ ति - इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? कथं च,
 भिक्खवे, जनपदनिरुत्तिया च अभिनिवेसो होति समञ्जाय च
 अतिसारो? इय, भिक्खवे, तदेवेकच्चेसु जनपदेसु 'पाती' ति सञ्जा-
 नन्ति, 'पत्तं' ति सञ्जानन्ति, 'वित्तं' ति सञ्जानन्ति, 'सरावं' ति
 सञ्जानन्ति 'धारोपं' ति सञ्जानन्ति, 'पोणं' ति सञ्जानन्ति, 'पिसी-
 १० लवं' ति सञ्जानन्ति। इति यथा यथा नं तेसु तेसु जनपदेसु सञ्जानन्ति
 तथा तथा थामसा परामासा' अभिनिविस्स वोहरति - 'इदमेव सच्चं,
 मोघमञ्जं' ति। एवं खो भिक्खवे, जनपदनिरुत्तिया च अभिनिवेसो
 होति समञ्जाय च अतिसारो।

१०. "कथं च, भिक्खवे, जनपदनिरुत्तिया च अनभिनिवेसो
 १५ होति समञ्जाय च अनतिसारो? इय, भिक्खवे, तदेवेकच्चेसु
 जनपदेसु 'पाती' ति सञ्जानन्ति, 'पत्तं' ति सञ्जानन्ति, 'वित्तं' ति
 सञ्जानन्ति, 'सरावं' ति सञ्जानन्ति, 'धारोपं' ति सञ्जानन्ति,
 'पोणं' ति सञ्जानन्ति, 'पिसीलवं' ति सञ्जानन्ति। इति यथा यथा
 नं तेसु तेसु जनपदेसु सञ्जानन्ति 'इदं किर मे आयस्मन्तो सन्वाय
 २० वोहरन्ती' ति तथा तथा वोहरति अपराममं'। एवं खो, भिक्खवे,
 जनपदनिरुत्तिया च अनभिनिवेसो होति समञ्जाय च अनतिसारो।
 'जनपदनिरुत्ति नाभिनिवेसेय्य समञ्जं नातिधावेय्या' ति - इति यं तं
 वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

§ ३. मिच्छापटिपदा च सम्मापटिपदा च

११. "तत्र, भिक्खवे, यो कामपटिसन्धिसुखिनो सोमनस्सा-
 २० नुयोगो हीनो गम्मो पोयुज्जनिको अनरियो अनत्यसंहितो, सट्टकखो

१. च-मी०। २ वित्त-रो०; पिट्ट-स्या०। ३ हरोम-स्या०। ४. एव्य
 'हनन्ति सञ्जानन्ति' इति अधिको पाठो स्या० पाल्यके अत्रिय। ५. पिमीळ-मी० रो०;
 पिपि०-म्या०। ६. परामम-मी०। ७. अपराममति-मी०।

एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिळाहो; मिच्छापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो सरणो । तत्र, भिक्खवे, यो कामपटिसन्धिसुखिनो सोमनस्सानुयोग अननुयोगो हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्थसंहितं, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिळाहो; सम्मापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो अरणो ।

5

१२. “तत्र, भिक्खवे, यो अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो अनत्थसंहितो, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिळाहो; मिच्छापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो सरणो । तत्र, भिक्खवे, यो अत्तकिलमथानुयोगं अननुयोगो दुक्खं अनरियं अनत्थसंहितं, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिळाहो; सम्मापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो अरणो ।

B.

R.

१३. “तत्र, भिक्खवे, यायं मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा, चक्खुकरणी जाणकरणी उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निव्वानाय संवत्तति, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिळाहो, सम्मापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो अरणो ।

15

१४. “तत्र, भिक्खवे, याय उस्सादना च अपसादना च नो च धम्मदेसना, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिळाहो, मिच्छापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो सरणो । तत्र, भिक्खवे, यायं नेवुस्सादना च' अपसादना' च धम्मो धम्मदेसना च,' अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिळाहो, सम्मापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो अरणो ।

20

१५. “तत्र, भिक्खवे, यमिद कामसुखं' मीब्हुसुखं पोथुज्जनसुखं' अनरियसुखं, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिळाहो, मिच्छापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो सरणो* । तत्र, भिक्खवे, यमिद नेक्खम्मसुखं पविवेकसुखं उपसमसुखं सम्बोधिसुखं, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिळाहो; सम्मापटिपदा । तस्मा एसो धम्मो अरणो ।

25

१६. “तत्र, भिक्खवे, य्वायं रहोवादो अभूतो' अतच्छो

१-१. न अपसादना-स्या०, रो० । २ व-स्या०; वा-रो० । ३. पुयुज्जनसुखं-सो०, रो० । *-*. स्या० पोत्यके नत्थि । ४. रो० पोत्यके नत्थि । ५. अभूतो-स्या० ।

अनत्यसंहितो, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरि-
 ७ छाहो; मिच्छापटिपदा। तस्मा एसो धम्मो सरणो। तत्र, भिक्खवे,
 ख्वायं' रहोवादो भूतो तच्छो अनत्यसंहितो, सदुक्खो एसो धम्मो
 सउपघातो सउपायासो सपरिच्छाहो; मिच्छापटिपदा। तस्मा एसो
 ८ धम्मो सरणो। तत्र, भिक्खवे, ख्वायं' रहोवादो भूतो तच्छो अत्य-
 संहितो, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिच्छाहो;
 सम्मापटिपदा। तस्मा एसो धम्मो अरणो।

१७ "तत्र, भिक्खवे, ख्वायं सम्मुखा खीणवादो अभूतो अतच्छो
 अनत्यसंहितो, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरि-
 १० छाहो; मिच्छापटिपदा। तस्मा एसो धम्मो सरणो। तत्र, भिक्खवे,
 ख्वायं सम्मुखा खीणवादो भूतो तच्छो अनत्यसंहितो, सदुक्खो एसो
 धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिच्छाहो, मिच्छापटिपदा। तस्मा
 एसो धम्मो सरणो। तत्र, भिक्खवे, ख्वायं सम्मुखा खीणवादो भूतो
 तच्छो अत्यसंहितो, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो
 १५ अपरिच्छाहो; सम्मापटिपदा। तस्मा एसो धम्मो अरणो।

१८. "तत्र, भिक्खवे, यमिदं तरमानस्स भासितं, सदुक्खो
 एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो सपरिच्छाहो; मिच्छापटिपदा।
 तस्मा एसो धम्मो सरणो। तत्र, भिक्खवे, यमिदं अतरमानस्स
 भासितं, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिच्छाहो;
 २० सम्मापटिपदा। तस्मा एसो धम्मो अरणो।

१९. "तत्र, भिक्खवे, ख्वायं जनपदनिरुत्तिया च अभिनिवेसो
 समञ्जाय च अतिसारो, सदुक्खो एसो धम्मो सउपघातो सउपायासो
 सपरिच्छाहो, मिच्छापटिपदा। तस्मा एसो धम्मो सरणो। तत्र
 भिक्खवे, ख्वायं जनपदनिरुत्तिया च अनभिनिवेसो समञ्जाय च
 २५ अनतिसारो, अदुक्खो एसो धम्मो अनुपघातो अनुपायासो अपरिच्छाहो;
 सम्मापटिपदा। तस्मा एसो धम्मो अरणो।

"तस्मात्तिह, भिक्खवे, 'सरणं च धम्मं जानिस्साम, अरणं
 च धम्मं जानिस्साम; मरणं च धम्मं जत्वा अरणं च धम्मं जत्वा

अरणपटिपदं पटिपज्जिस्सामा' ति एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्थं । सुभूति च पन, भिक्खवे, कुलपुत्तो अरणपटिपदं पटिपन्नो" ति ।

२०. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।

—:०:—

४०. धातुविभङ्गसूतं

§ १. अदिट्पुञ्जेन भगवता आयस्मा पुक्कुसाति

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा भगवेषु चारिकं चरमानो
येन राजगहं तदवसरि; येन भगवो कुम्भकारो तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा भगवं कुम्भकारं एतदवोच - "सचे ते, भगव,
अगर विहरेमु' आवेसने' एकरत्तं" ति।

६ "न खो मे, भन्ते, गर। अत्यि चेत्य पञ्चजितो पठमं वासूप-
गतो। सचे सो अनुजानाति, विहरथ', भन्ते, यथामुवं" ति।

तेन खो पन समयेन पुक्कुसाति नाम कुलपुत्तो भगवन्तं
उद्दिस्स सद्वाय अगारस्मा अनगारियं पञ्चजितो। सो तस्मि कुम्भ-
कारावेसने पठमं वासूपगतो होति। अथ खो भगवा येनायस्मा
१० पुक्कुसाति तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं पुक्कुसाति एतद-
वोच - "सचे ते, भिक्खु, अगर विहरेमु आवेसने एकरत्तं" ति।
"उल्दं," आवुसो, कुम्भकारावेसनं। विहरतायस्मा यथा-
सुखं" ति।

अथ खो भगवा कुम्भकारावेसनं पविसित्वा एकमन्तं
१५ त्तिणसन्धारकं पञ्चापेत्वा निसीदि पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कार्यं
पणिवाय परिमुवं सति उपट्टपेत्वा। अथ खो भगवा बहुदेव रत्तिं
निसज्जाय वीतिनामेसि। आयस्मा पि खो पुक्कुमाति बहुदेव रत्तिं
निसज्जाय वीतिनामेसि।

अथ खो भगवतो एतदहोसि - "पानादिकं खो अयं कुलपुत्तो
२० उरियति'। यन्नाहं पुच्छेय्यं" ति। अथ खो भगवा आयस्मन्तं
पुक्कुमाति एतदवोच - "कंसि त्वं, भिक्खु, उद्दिस्स पञ्चजितो?
को वा ते मत्था? कस्म वा त्वं धम्मं रोचेमी" ति?

१-१. विहगमावेसने-सो०, रो०; विहगम निवेसने-स्या०। २. एदग्नि-
सो०, म्या०, रो०। ३. विहर-सो०, रो०। ४. उल्दं-सो०, म्या०, रो०। ५. त्तिण-
सुपरिक्क-सो०; त्तिणसन्धारक-स्या०, रो०। ६. उरीयति-सो०।

“अथावुसो, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पव्वजितो । तं खो पन भगवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अठ्ठभुग्गतो - ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविद्दु अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति । ताहं भगवन्तं उद्दिस्स पव्वजितो । सो च मे भगवा सत्था । 5 तस्स चाहं भगवतो धम्मं रोचेमी” ति ।

“कहं पन, भिक्खु, एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मा-सम्बुद्धो” ति ।

“अथावुसो, उत्तरेसु जनपदेषु सावत्थि नाम नगरं । तत्थ सो भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो” ति । 10

“दिट्ठपुव्वो पन ते, भिक्खु, सो भगवा; दिस्वा च पन जानेय्यासी” ति ?

“न खो मे, आवुसो, दिट्ठपुव्वो सो भगवा; दिस्वा चाहं न जानेय्यं” ति ।

अथ खो भगवतो एतदहोसि - “ममं च ख्वायं कुलपुत्तो 16 उद्दिस्स पव्वजितो । यत्तूनस्साहं धम्मं देसेय्यं” ति । अथ खो भगवा आयस्मन्तं पुक्कुसातिं आमन्तेसि - “धम्मं ते, भिक्खु, देसिस्सामि” । तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी ति । “एवमावुसो” ति खो आयस्मा पुक्कुसाति भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच -

§ २. भगवतो धातुविभङ्गदेसना

२. “‘छधातुरो’ अयं, भिक्खु, पुरिसो छफस्सायतनो अट्ठा- 20 रसमनोपविचारो चतुराधिट्ठानो; यत्थ ठितं मञ्जस्सवा’ नप्पवत्तन्ति, मञ्जस्सवे खो पन नप्पवत्तमाने मुनि ‘सन्तो’ ति वुच्चति । पञ्चं नप्पमज्जेय्य, सच्चमनुरवखेय्य, चागमनुबूहेय्य, सन्तिमेव सो सिक्खे-य्या’ ति - अयमुद्देशो धातुविभङ्गस्स’ ।

३. “‘द्वधातुरो अयं, भिक्खु, पुरिसो’ ति - इति खो पनेतं 25 वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? छयिमा, भिक्खु, धातुयो’ - पथवी-

१. देसेस्सामि - ग० । २. छधातुरो - सी० । ३. मञ्जुस्सवा - सी०, रो० । ४. छधातु-विभङ्गरत्त - सी०, स्सा०, रो० । ५-५. गी०, रो० पोरथेषु सत्थि ।

धातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु, आकासधातु, विञ्जाण-
धातु। 'छधातुरो अयं, भिक्खु, पुरिसो' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेत
पटिच्च वुत्तं।

४. " 'छफस्सायतनो अयं, भिक्खु, पुरिसो' ति - इति खो
५ पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चक्खुसम्फस्सायतनं, सोत-
सम्फस्सायतनं, धानसम्फस्सायतनं, जिह्वासम्फस्सायतनं, कायसम्फ-
स्सायतनं, मनोसम्फस्सायतनं'। 'छफस्सायतनो अयं, भिक्खु, पुरिसो'
ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

५. " 'अट्टारसमनोपविचारो' अयं, भिक्खु, पुरिसो' ति -
इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चक्खुना रूपं दिस्वा
सोमनस्सट्ठानीयं रूपं उपविचरति, दोमनस्सट्ठानीयं रूपं उपविचरति,
उपेक्खट्ठानीयं' रूपं उपविचरति; सोतेन सट्ठं सुत्वा...पे०... धानेन
गन्धं घायित्वा ... जिह्वाय रसं सायित्वा ... कायेन फोट्टुच्चं फुसित्वा ..
मनसा धम्मं विञ्जाय सोमनस्सट्ठानीयं धम्मं उपविचरति, दोमनस्सट्ठानीयं
१५ धम्मं उपविचरति, उपेक्खट्ठानीयं धम्मं उपविचरति - इति छ
सोमनस्सुपविचारा छदोमनस्सुपविचारा छ उपेक्खुपविचारा। 'अट्टारस-
मनोपविचारो अयं, भिक्खु, पुरिसो' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेत
पटिच्च वुत्तं।

६. " 'चतुराधिट्ठानो अयं, भिक्खु, पुरिसो' ति - इति खो पनेतं
२० वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? पञ्जाधिट्ठानो, सच्चाधिट्ठानो, चागा-
धिट्ठानो, उपसमाधिट्ठानो। 'चतुराधिट्ठानो अयं, भिक्खु, पुरिसो'
ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

७. " 'पञ्जं नप्पमज्जेय्य, सच्चमनुरक्खेय्य, चागमनुब्रूहेय्य,
सन्तिमेव सो सिक्खेय्या' ति.- इति खो पनेत वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च
२५ वुत्तं? कय च, भिक्खु, पञ्जं नप्पमज्जति? छयिमा, भिक्खु,
धातुयो - पथवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु, आकासधातु,
विञ्जाणधातु।

१-१ चक्खु फस्सायतन, सोत फस्सायतन मनोफस्सायतन - स्था०। २ अट्टारस-
मनोपविचारो - सी०, रो०। ३ उपेक्खाट्ठानीय - म०। ४ नप्पमज्जेति - सी०। ५ पठवी
धातु - सी०, स्था०, रो०।

८. "कतमा च, भिक्खु, पथवीधातु? पथवीधातु सिया अज्झ-
त्तिका सिया वाहिरा। कतमो च, भिक्खु, अज्झत्तिका पथवीधातु? यं
अज्झत्तं पच्चत्तं कक्खळं खरिगतं उपादिन्नं, सेय्यथीदं - केसा
लोमा नखा दन्ता तचो मंसं न्हाह' अट्ठि' अट्ठिमिञ्जं' वक्कं हृदयं
यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं, 5
यं वा पनञ्जं पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं कक्खळं खरिगतं उपा-
दिन्नं - अयं वुच्चति, भिक्खु, अज्झत्तिका पथवीधातु। या चेव खो
पन अज्झत्तिका पथवीधातु या च वाहिरा पथवीधातु पथवीधातु
रेवेसा। 'तं नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता' ति - चतमेतं यथाभूतं
सम्मप्पञ्जाय दट्ठव्वं। एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा पथवी, 10
धातुया निव्विन्दति, पथवीधातुया चित्तं विराजेति।

९. "कतमा च, भिक्खु, आपोधातु? आपोधातु सिया
अज्झत्तिका सिया वाहिरा। कतमा च, भिक्खु, अज्झत्तिका आपो-
धातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं आपो आपोगतं उपादिन्नं सेय्यथीदं -
पित्तं सेम्हं पुव्वो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो' सिङ्घाणिका 16
लसिका मुत्तं, यं वा पनञ्जं पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं आपो
आपोगतं उपादिन्नं - अयं वुच्चति, भिक्खु, अज्झत्तिका आपोधातु।
या चेव खो पन अज्झत्तिका आपोधातु या च वाहिरा आपोधातु
आपोधातुरेवेसा। 'तं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति -
एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठव्वं। एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जा 20
दिस्वा आपोधातुया निव्विन्दति, आपोधातुया चित्तं विराजेति।

१०. "कतमा च, भिक्खु, तेजोधातु? तेजोधातु सिया
अज्झत्तिका सिया वाहिरा। कतमा च, भिक्खु, अज्झत्तिका तेजो-
धातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं तेजो तेजोगतं उपादिन्नं, सेय्यथीदं - येन
च सन्तप्पति, येन च जीरीयति', येन च परिड्य्हति, येन च 25
असितपीतखायितसायितं सम्मा परिणामं गच्छति, य वा पनञ्जं पि
किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं तेजो तेजोगतं उपादिन्नं - अयं वुच्चति,

१. कक्खळ - सी०, स्या०। २. न्हाह - सी०, स्या०, रो०। ३. अट्ठि - सी०,
स्या०, रो०। ४. अट्ठिमिञ्जा - सी०, रो०। ५. खेळो - स्या०। ६. जिगियति - स्या०;
जरीयति - सी०; जनीयति - रो०।

भिक्षु, अज्झत्तिका तेजोधातु। या चेव खो पन अज्झत्तिका तेजोधातु
या च वाहिरा तेजोधातु तेजोधातुरेवेसा। 'तं नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता' ति - एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठुव्वं। एवमेतं
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा तेजोधातुया निच्चिन्दति, तेजोधातुया
६ चित्तं विराजेति।

११ "कतमा च, भिक्षु, वायोधातु? वायोधातु सिया
अज्झत्तिका सिया वाहिरा। कतमा च, भिक्षु, अज्झत्तिका वायो-
धातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगतं उपादिन्नं, सेय्यथीदं -
उद्धङ्गमा वाता अवोगमा वाता कुच्चिसया वाता कोट्टासया वाता
१० अङ्गमङ्गानुसारिणो वाता अस्सासो पस्सासो इति, य वा पनञ्जं
पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगतं उपादिन्नं - अयं वुच्चति,
भिक्षु, अज्झत्तिका वायोधातु। या चेव खो पन अज्झत्तिका वायो-
धातु या च वाहिरा वायोधातु वायोधातुरेवेसा। 'तं नेतं मम, नेसो-
हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति - एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठुव्वं।
१५ एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा वायोधातुया निच्चिन्दति,
वायोधातुया चित्तं विराजेति।

१२ "कतमा च, भिक्षु, आकासधातु? आकासधातु सिया
अज्झत्तिका सिया वाहिरा। कतमा च, भिक्षु, अज्झत्तिका आकासधातु?
य अज्झत्तं पच्चत्तं आकास आकासगतं उपादिन्नं, सेय्यथीदं -
२० कण्णच्छिदं नासच्छिदं मुखद्वारं येन च असितपीतखायितसायितं
अज्झोहरति, यत्थं च असितपीतखायितसायितं सन्तिट्ठति, येन च
असितपीतखायितसायितं अवोभागं निम्भमति, य वा पनञ्जं पि
किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं आकास आकासगतं अघं अघगतं विवरं
विवरगतं असम्पट्ठं मसलोहितेहि' उपादिन्नं - अयं वुच्चति भिक्षु अज्झ-
२५ त्तिका आकासधातु। या चेव खो पन अज्झत्तिका आकासधातु या च
वाहिरा आकासधातु आकासधातुरेवेसा। 'तं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता' ति - एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठुव्वं। एवमेतं यथाभूतं
सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आकासधातुया निच्चिन्दति, आकासधातुया
चित्तं विराजेति।

१३. "अथापरं विञ्जाणं येव अवसिस्सति परिसुद्धं परि-
योदातं। तेन च विञ्जाणेन किं विजानाति' ? 'सुखं' ति पि विजा-
नाति, 'दुक्खं' ति पि विजानाति, 'अदुक्खमसुखं' ति पि विजानाति।
सुखवेदनीयं, भिक्खु, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना। सो सुखं वेदनं
वेदयमानो 'सुखं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति। 'तस्सेव सुखवेदनीयस्स 6
फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं सुखवेदनीयं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना
सुखा वेदना सा निरुज्झति, सा वूपसम्मती' ति पजानाति।

१४. "दुक्खवेदनीयं, भिक्खु, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा
वेदना। सो दुक्खं वेदनं वेदयमानो 'दुक्खं वेदनं वेदयामी' ति
पजानाति। 'तस्सेव दुक्खवेदनीयस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं 10
वेदयितं दुक्खवेदनीयं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना दुक्खा वेदना सा
निरुज्झति, सा वूपसम्मती' ति पजानाति।

१५. "अदुक्खमसुखवेदनीयं, भिक्खु, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति
अदुक्खमसुखा वेदना। सो अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयमानो 'अदुक्खमसुखं
वेदनं वेदयामी' ति पजानाति। 'तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनीयस्स फस्सस्स 16 B.
निरोधा यं तज्जं वेदयितं अदुक्खमसुखवेदनीयं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना
अदुक्खमसुखा वेदना सा निरुज्झति, सा वूपसम्मती' ति पजानाति।

१६. "सेय्यथापि, भिक्खु, द्विन्नं कट्टानं सङ्घट्टा^१ समोधाना
उस्मा जायति, तेजो अभिनिव्वत्तति, तेसं येव द्विन्नं कट्टानं नानाभावा
विनिक्खेपा^२ या तज्जा उस्मा सा निरुज्झति, सा वूपसम्मति; 20
एवमेव खो, भिक्खु, सुखवेदनीयं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखा
वेदना। सो सुखं वेदनं वेदयमानो 'सुखं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति।
'तस्सेव सुखवेदनीयस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं सुखवेदनीयं
फस्सं पटिच्च उप्पन्ना सुखा वेदना सा निरुज्झति, सा वूपसम्मती'
ति पजानाति। दुक्खवेदनीयं, भिक्खु, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति 25
दुक्खा वेदना। सो दुक्खं वेदनं वेदयमानो 'दुक्खं वेदनं वेदयामी' ति
पजानाति। 'तस्सेव दुक्खवेदनीयस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं
वेदयितं दुक्खवेदनीयं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना दुक्खा वेदना सा

१-१. निञ्चि जाणाति - सी०, स्या०, रो०। २ वेदयमानो - सी०, स्या०, रो०।

३. सङ्घटा - स्या०; सम्फस्स - सी० रो०। ४. विक्खेपा - म०।

निरुज्जति, सा वूपसम्मती' ति पजानाति । अदुक्खमसुखवेदनीयं, भिक्खु, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना । सो अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयमानो 'अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति । 'तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनीयस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं

६ अदुक्खमसुखवेदनीयं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखा वेदना सा निरुज्जति, सा वूपसम्मती' ति पजानाति ।

१७. "अथापरं उपेक्खा येव अवसिस्सति परिसुद्धा परियोदाता मुदु च कम्मज्जा च पभस्सरा च । सेय्यथापि, भिक्खु, दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा उक्कं वन्वेय्य, उक्कं वन्धित्वा

१९ उक्कामुखं आलिम्पेय्य, उक्कामुखं आलिम्पेत्वा सण्डासेन जातरूपं गहेत्वा उक्कामुखे पक्खिपेय्य, तमेनं कालेन कालं अभिघमेय्य, कालेन कालं उदकेन परिप्फोसेय्य, कालेन कालं अज्झुपेक्खेय्य, तं होति जातरूपं सुघन्तं' निद्वन्तं' नीहटं' निघ्नोतकसावं मुदु च कम्मज्जं च पभस्सरं च, यस्सा यस्सा च पिळ्ळन्धनविकतिया' आकह्वति -

१५ यदि पट्टिकायं यदि कुण्डलाय यदि गीवेय्यकाय यदि सुवण्णमालाय तं चस्स अत्थं अनुभोति; एवमेव खो, भिक्खु, अथापरं उपेक्खा येव अवसिस्सति परिमुद्धा परियोदाता मुदु च कम्मज्जा च पभस्सरा च ।

१८. "सो एवं पजानाति - 'इमं चे अहं उपेक्खं एवं

२० परिसुद्धं एवं परियोदातं आकासानञ्चायतनं उपसंहरेय्य, तदनुवम्मं च चित्तं भावेय्यं । एवं मे अयं उपेक्खा तन्निस्सिता तदुपादाना चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्य । इमं चे अहं उपेक्खं एवं परिसुद्धं एवं परियोदातं विञ्ज्जाणञ्चायतनं उपसंहरेय्यं, तदनुवम्मं च चित्तं भावेय्यं । एवं मे अयं उपेक्खा तन्निस्सिता तदुपादाना चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्य ।

१४ २३ इमं चे अहं उपेक्खं एव परिमुद्धं एव परियोदातं आकिञ्चञ्चायतनं उपसंहरेय्यं, तदनुवम्मं च चित्तं भावेय्यं । एवं मे अयं उपेक्खा तन्निस्सिता तदुपादाना चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्य । इमं चे अहं उपेक्खं एवं परिमुद्धं एवं परियोदातं नेवसञ्जानासञ्चायतनं

१-१ म्या० वांग्पके नयि, पल गुणन निद्वन्त-गी०, रो० । २. नीहट-गी०, म्या० । ३. पिळ्ळपन०-गी०, म्या०, पिळ्ळधन०-रो० । ४. पवट्टिकाय-स्या० रो०; पवट्टिकाय-गी० ।

उपसंहरेय्यं, तदनुधम्मं च चित्तं भावेय्यं । एवं मे अयं उपेक्खा तन्निस्सिता तदुपादाना चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्या' ति ।

१९. "सो एवं पजानाति - 'इमं चे अहं उपेक्खं एवं परिसुद्धं एवं परियोदातं आकासानञ्चायतनं उपसंहरेय्यं, तदनुधम्मं च चित्तं भावेय्यं; सङ्खतमेतं । इमं चे अहं उपेक्खं एवं परिसुद्धं एवं परियोदातं विञ्जाणञ्चायतनं उपसंहरेय्यं, तदनुधम्मं च चित्तं भावेय्यं; सङ्खतमेतं । इमं चे अहं उपेक्खं एवं परिसुद्धं एवं परियोदातं आकिञ्चञ्जायतनं उपसंहरेय्यं, तदनुधम्मं च चित्तं भावेय्यं; सङ्खतमेतं । इमं चे अहं उपेक्खं एवं परिसुद्धं एवं परियोदातं नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसंहरेय्यं, तदनुधम्मं च चित्तं भावेय्यं; सङ्खतमेतं' ति ।

"सो नेव तं अभिसङ्खरोति, न अभिसञ्चेतयति भवाय वा विभवाय वा । सो अनभिसङ्खरोन्तो अनभिसञ्चेतयन्तो भवाय वा विभवाय वा न किञ्चि लोके उपादियति, अनुपादियं न परितस्सति, अपरितस्सं पच्चत्तं येव परिनिव्वायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति ।

२०. "सो सुखं चे वेदनं वेदेति, 'सा अनिच्चा' ति पजानाति, 'अनज्झोसिता' ति पजानाति, 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति । दुक्खं चे वेदनं वेदेति, 'सा अनिच्चा' ति पजानाति, 'अनज्झोसिता' ति पजानाति, 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति । अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदेति, 'सा अनिच्चा' ति पजानाति, 'अनज्झोसिता' ति पजानाति, 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति ।

२१. "सो सुखं चे वेदनं वेदेति, विसंयुत्तो नं वेदेति; दुक्खं चे वेदनं वेदेति, विसंयुत्तो नं वेदेति; अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदेति, विसंयुत्तो नं वेदेति । सो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति, 'कायस्स भेदा' परं मरणा' उट्ठं जीवितपरियादाना इधेव सब्ववेदयित्तानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाति ।

१. तं न - गी० । २. मो दुक्खं - गी०, ग्या०, रो० । ३-३. गी०, स्या०, रो०

पोत्यकेमु नत्थि ।

म०३-४२

२२. "सेव्यथापि, भिक्खु, तेलं च पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायति; तस्सेव तेलस्स च वट्ठिया च परियादाना अञ्चस्स च अनुपादाना' अनाहारो निव्वायति; एवमेव खो, भिक्खु, कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति, 'कायस्स भेदा परं मरणा उद्धं जीवितपरियादाना इवेव सव्ववेदयितानि अनभिनन्दितानि' सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाति । तस्मा एवं समन्नागतो भिक्खु इमिना परमेन पञ्चाधिट्टानेन समन्नागतो होति । एसा हि, भिक्खु, परमा अरिया पञ्जा यदिदं -
 10 सव्वदुक्खक्खये जाणं ।

२३. "तस्स सा विमुत्ति सच्चे ठिता अकुप्पा होति । तं हि, भिक्खु, मुसा यं मोसघम्मं, तं सच्चं य अमोसघम्मं निव्वानं । तस्मा एवं समन्नागतो भिक्खु इमिना परमेन सच्चाधिट्टानेन समन्नागतो होति । एतं हि, भिक्खु, परमं अरियसच्च यदिदं - अमोसघम्मं
 15 निव्वानं ।

२४. "तस्सेव खो पन पुव्वे अविट्ठसुनो उपवी होन्ति समत्ता समादिन्ना । त्यास्स पहीना होन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्युक्ता अनभावङ्कता' आयति अनुप्पादघम्मा । तस्मा एवं समन्नागतो भिक्खु इमिना परमेन चागाधिट्टानेन समन्नागतो होति । एसो हि,
 20 भिक्खु, परमो अरियो चागो यदिदं - सव्वूपधिपटिनिस्सग्गो ।

२५. "तस्सेव खो पन पुव्वे अविट्ठसुनो अभिज्जा होति छन्दो सारागो । स्वास्स पहीनो होति उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादघम्मो । तस्सेव खो पन पुव्वे अविट्ठसुनो आघातो होति व्यापादो सम्पदोसो । स्वास्स पहीनो होति
 25 उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादघम्मो । तस्सेव खो पन पुव्वे अविट्ठसुनो अविज्जा होति सम्मोहो । स्वास्स पहीनो होति उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादघम्मो । तस्मा एव समन्नागतो भिक्खु इमिना परमेन उप-

समाधिद्वानेन समन्नागतो होति । एसो हि, भिक्खु, परमो अरियो
उपसमो यदिदं - रागदोसमोहानं उपसमो । 'पञ्जं' नप्पमज्जेय्य,
सच्चमनुरक्खेय्य, चागमनुब्रूहेय्य, सन्तिमेव सो सिक्खेय्या' ति - इति
यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

२६. "यत्थ ठितं मज्जस्सवा नप्पवत्तन्ति, मज्जस्सवे खो 5
पन नप्पवत्तमाने मुनि सन्तो ति वुच्चती' ति - इति खो पनेतं
वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? 'अस्मी' ति, भिक्खु, मज्जितमेतं,
'अयमहस्मी' ति मज्जितमेतं, 'भविस्स' ति मज्जितमेतं, 'न भविस्स' ति
मज्जितमेतं, 'रूपी भविस्स' ति मज्जितमेतं, 'अरूपी भविस्स' ति
मज्जितमेतं, 'सञ्जी भविस्स' ति मज्जितमेतं, 'असञ्जी भविस्स' ति 10
मज्जितमेतं, 'नेवसञ्जीनासञ्जी भविस्स' ति मज्जितमेतं । मज्जितं,
भिक्खु, रोगो मज्जितं गण्डो मज्जितं सल्लं । सब्बमज्जितानं त्वेव,
भिक्खु, समतिक्कमा मुनि 'सन्तो' ति वुच्चति । मुनि खो पन, भिक्खु,
सन्तो न जायति, न जीयति, न मीयति, न कुप्पति, न पिहेति ।
तज्जिहस्स, भिक्खु, नत्थि येन जायेथ, अजायमानो किं जीयिस्सति, 15
अजीयमानो किं मीयिस्सति, अमीयमानो किं कुप्पिस्सति, अकुप्पमानो
किस्स पिहेस्सति? 'यत्थ ठितं मज्जस्सवा नप्पवत्तन्ति, मज्जस्सवे
खो पन नप्पवत्तमाने मुनि 'सन्तो' ति वुच्चती' ति - इति यं तं
वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं । इमं खो मे त्वं, भिक्खु, सङ्घित्तेन
छधातुविभङ्गं धारेही' ति । 20

§ ३. आयस्मतो पुक्कुसातिस्स अभिसम्परायो

२७. अथ खो आयस्मा पुक्कुसाति - "सत्था किर मे
अनुप्पत्तो, सुगतो किर मे अनुप्पत्तो सम्मासम्बुद्धो किर मे अनुप्पत्तो"
ति उट्ठायासना एकंसं चीवरं कत्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपत्तित्वा
भगवन्तं एतदवोच - "अच्चयो मे, भन्ते, अच्चगमा यथावालं"
यथामूब्धं यथाअकुसलं, योहं भगवन्तं आवुसोवादेन समुदाचरितव्वं 25
अमज्जिस्सं । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिग्गहातुं
आयतिं संवराया" ति ।

१. पञ्जा - ती० । २. नाहमस्मी - स्या० । ३. जियति - स्या०, रो० ।
४-४. मियति - स्या०; रो० पौत्वके नत्थि । ५. पि होति - मी० । ६. तं पिग्ग - मी०,
स्या०, रो० । ७. यथावलं - ती० । ८. पतिग्गहातु - मी० ।

“तद्य त्वं, भिक्षु, अच्चयो अच्चगमा यथावालं यथामूब्धं यथाबकुसलं, यं मं त्वं आवुसोवादेन समुदाचरितत्वं अमञ्जित्थ। यतो च खो त्वं, भिक्षु, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोसि, त ते मयं पटिगण्हाम। वुद्धिं हेसां, भिक्षु, अरियस्स विनये यो अच्चय अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, आयतिं संवरं आपज्जती” ति।

“लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके उपसम्पदं” ति।

“परिपुण्ण ते, भिक्षु, पत्तचीवरं” ति ?

“न खो मे, भन्ते, परिपुण्णं पत्तचीवरं” ति।

10 “न खो, भिक्षु, तथागता अपरिपुण्णपत्तचीवरं उपसम्पादेन्ती” ति।

अथ खो आयस्मा पुक्कुसाति भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पत्तचीवरपरियेसनं पक्कामि।

15 अथ खो आयस्मन्तं पुक्कुसाति पत्तचीवरपरियेसनं चरन्त विव्वन्तां गावीं जीविता वीरोपेसि। अथ खो सम्बहुला भिक्षू येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्नां खो ते भिक्षू भगवन्तं एतदवोचुं - “यो सो, भन्ते, पुक्कुसाति नाम कुलपुत्तो भगवता सद्दित्तेन ओवादेन ओवदितो सो कालङ्कतो। तस्स का गति, को

20 अभिसम्परायो” ति ?
“पण्डितो, भिक्षवे, पुक्कुसाति कुलपुत्तो पच्चपादि धम्मस्सानुधम्म, न च म धम्माधिकरण विहेठेसि। पुक्कुसाति, भिक्षवे, कुलपुत्तो पच्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिकखया ओपपातिको तत्थ परिनिव्वायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका” ति।

२८ इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्षू भगवतो भासितं अभिनन्दु ति।

— ० —

४१. सच्चविभङ्गसुत्तं

§ १. सारिपुत्तमोग्गल्लाना सेवनीया

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा वाराणसियं विहरति
इसिपतने मिगदाये। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “भिक्खवो”
ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच-

“तथागतेन, भिक्खवे, अरहता सम्मासम्बुद्धेन वाराणसियं
इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं^१ समणेन 5
वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मूना वा केनचि वा लोकस्मिं,
यदिदं - चतुन्नं अरियसच्चानं आचिक्खना देसना पञ्जापना पट्टपना
विवरणा विभजना उत्तानीकम्मं। कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरिय-
सच्चस्स आचिक्खना देसना पञ्जापना पट्टपना विवरणा विभजना
उत्तानीकम्मं, दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स आचिक्खना देसना 10
पञ्जापना पट्टपना विवरणा विभजना उत्तानीकम्मं, दुक्खनिरोधस्स
अरियसच्चस्स आचिक्खना देसना पञ्जापना पट्टपना विवरणा
विभजना उत्तानीकम्मं, दुक्खनिरोधगामिनिया^२ पटिपदाय^३ अरिय-
सच्चस्स आचिक्खना देसना पञ्जापना पट्टपना विवरणा विभजना
उत्तानीकम्मं। तथागतेन, भिक्खवे, अरहता सम्मासम्बुद्धेन वाराणसियं 15
इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन
वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मूना वा केनचि वा लोकस्मिं,
यदिदं - इमेसं चतुन्नं अरियसच्चानं आचिक्खना देसना पञ्जापना
पट्टपना विवरणा विभजना उत्तानीकम्मं।

“सेवेथ,^४ भिक्खवे, सारिपुत्तमोग्गल्लाने; भजथ, भिक्खवे, 20
सारिपुत्तमोग्गल्लाने। पण्डिता भिक्खू अनुग्गाहका सन्नह्यचारिणं^५।
सेय्यथापि, भिक्खवे, जनेता^६, एवं सारिपुत्तो; सेय्यथापि जातस्स
आपादेता, एवं मोग्गल्लानो। सारिपुत्तो, भिक्खवे, सोतापत्तिफले

१. अप्पटिवत्तियं - सी०; अप्पटिवत्तियं - रो०। २-२. दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा
- सी०। ३. नेवय - म०। ४. प्रज्ञाचारी - रो०। ५. जनेता - मी०, रो०।

विनेति, मोग्गल्लानो उत्तमस्ये। सारिपुत्तो, भिक्खवे, प्होति चत्तारि अरियसच्चानि वित्त्यारेन आचिक्खत्तु देसेतुं पञ्जापेतुं पट्टपेतुं विवरितुं विभजितु उत्तानीकात्तु” ति। इदमवोच भगवा। इदं वत्तवानं सुगतो उट्ठयासना विहारं पाविसि।

§ २. आयस्मतो सारिपुत्तस्स देसना

२. तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो भिक्खू आमन्तेसि - “आवुसो भिक्खवे” ति। “आवुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं। आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच -

“तथागतेन, आवुसो, अरहता सम्मासम्बुद्धेन वाराणसियं
 10 इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्क पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन
 वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा
 लोकस्मिं, यदिदं - चतुन्न अरियसच्चानं आचिक्खना देसना पञ्जा-
 पना पट्टपना विवरणा विभजना उत्तानीकम्मं। कतमेस चतुन्नं?
 दुक्खस्स अरियसच्चस्स आचिक्खना देसना पञ्जापना पट्टपना
 15 विवरणा विभजना उत्तानीकम्म, दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स
 आचिक्खना देसना पञ्जापना पट्टपना विवरणा विभजना उत्तानीकम्म,
 दुक्खनिरोधस्स अरियसच्चस्स आचिक्खना देसना पञ्जापना पट्टपना
 विवरणा विभजना उत्तानीकम्म, दुक्खनिरोधगामिनिया पट्टिपदाय
 अरियसच्चस्स आचिक्खना देसना पञ्जापना पट्टपना विवरणा
 20 विभजना उत्तानीकम्म।

(१) दुक्खं अरियसच्चं

३ “कतम चावुसो, दुक्ख अरियसच्चं? जाति पि दुक्खा, जरा पि दुक्खा, मरण पि दुक्ख, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पि दुक्खा, य पिच्छ न लभति त पि दुक्ख, मद्दित्तेन पञ्चुपादान-
 क्वन्त्या दुक्खा।

२३ “कतमा चावुसो, जाति? या तेसं तेम सत्तान तम्हि तम्हि

सत्तनिकाये जाति सञ्जाति ओक्कन्ति अभिनिव्वत्ति^१ खन्धानं पातु-
भावो आयतनानं पटिलाभो, अयं वुच्चतावुसो - 'जाति'।

“कतमा चावुसो, जरा? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि
सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो
संहानि इन्द्रियानं परिपाको, अयं वुच्चतावुसो - 'जरा'।

“कतमं चावुसो, मरणं? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा
सत्तनिकाया चुत्ति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालङ्किरिया^२
खन्धानं भेदो कळेवरस्स^३ निक्खेपो जीवित्तिन्द्रियस्सु^४ पच्छेदो^५, इदं
वुच्चतावुसो - 'मरणं'।

“कतमो चावुसो, सोको? यो खो, आवुसो, अञ्जतरञ्ज-
तरेण व्यसनेन^६ समन्नागतस्स अञ्जतरञ्जतरेण दुक्खधम्मेण फुट्टस्स
सोको सोचना सोचित्तं अन्तोसोको अन्तोपरिसोको, अयं वुच्चता-
वुसो - 'सोको'।

“कतमो चावुसो, परिदेवो? यो खो, आवुसो, अञ्ज-
तरञ्जतरेण व्यसनेन समन्नागतस्स अञ्जतरञ्जतरेण दुक्खधम्मेण
फुट्टस्स आदेवो परिदेवो आदेवना परिदेवना आदेवित्तं परिदेवित्तं,
अयं वुच्चतावुसो - 'परिदेवो'।

“कतमं चावुसो, दुक्खं? यं खो, आवुसो, कायिकं दुक्खं
कायिकं असातं कायसम्फस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं, इदं वुच्चता-
वुसो - 'दुक्खं'।

“कतमं चावुसो, दोमनस्सं? यं खो, आवुसो, चेतसिकं^७
दुक्खं चेतसिकं असातं मनोसम्फस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं, इदं
वुच्चतावुसो - 'दोमनस्सं'।

“कतमो चावुसो, उपायासो? यो खो, आवुसो, अञ्जतर-
ञ्जतरेण व्यसनेन समन्नागतस्स अञ्जतरञ्जतरेण दुक्खधम्मेण फुट्टस्स
आयासो उपायासो आयासित्तं उपायासित्तं, अयं वुच्चतावुसो -
'उपायासो'।

१. निव्वत्ति अभिनिव्वत्ति - स्या०, रो०। २. कालङ्किरिया - गो०, स्या०, रो०।

३. कळेवरस्स - सी०; कळेवरस्स - रो०। ४-४. गो०, रो० पीत्येसु गत्ति। ५. व्यसनेन -
सी०। ६. कतमा - रो०। ७-७. रो० पीत्ये गत्ति। ८. असातं वेदयितं - सी०।

“कतमं चावुसो, यं पिच्छं न लभति तं पि दुक्खं? जाति-
धम्मानं, आवुसो, सत्तानं एवं इच्छा उपपज्जति - ‘अहो वत, मयं
न जातिधम्मा अस्साम; न च, वत, नो जाति आगच्छेय्या’ ति।
न खो पनेतं इच्छाय पत्तव्वं। इदं पि - ‘यं पिच्छं न लभति तं पि
दुक्खं’। जराधम्मानं, आवुसो, सत्तानं...पे०... व्याधिधम्मानं, आवुसो,
सत्तानं... मरणधम्मानं, आवुसो, सत्तानं... सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
पायासधम्मानं, आवुसो, सत्तानं एवं इच्छा उपपज्जति - ‘अहो वत,
मयं न सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा अस्साम; न च, वत,
नो सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा आगच्छेय्यु’ ति। न खो पनेतं
इच्छाय पत्तव्वं। इदं पि - ‘यं पिच्छं न लभति तं पि दुक्खं’।

“कतमे चावुसो, सद्दित्तेन पञ्चुपादानकखन्धा दुक्खा?
सेय्यथीदं - रूपुपादानकखन्धो, वेदनुपादानकखन्धो, सञ्जुपादानकखन्धो,
सङ्खारुपादानकखन्धो, विञ्जाणुपादानकखन्धो। इमे वुच्चन्तावुसो -
‘सद्दित्तेन पञ्चुपादानकखन्धा दुक्खा’। इदं वुच्चतावुसो - ‘दुक्खं
अरियसच्चं’।

(२) दुक्खसमुदयं अरियसच्चं

४. “कतमं चावुसो, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं? याय तण्हा
पोनोग्गभिका^१ नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी^२, सेय्यथीदं-कामतण्हा
भवतण्हा विभवतण्हा, इदं वुच्चतावुसो - ‘दुक्खसमुदयं अरियसच्चं’।

(३) दुक्खनिरोधं अरियसच्चं

५. “कतमं चावुसो, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं? यो तस्साये
तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो, इ
वुच्चतावुसो - ‘दुक्खनिरोधं अरियसच्चं’।

(४) पटिपदा अरियसच्चं

६. “कतमं चावुसो, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरि-
सच्चं? अयमेव अरियो अट्टङ्गिको भग्गो, सेय्यथीदं - सम्मादिं
सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्म
वायामो, सम्मासत्ति, सम्मासमाधि।

१ दुक्खसमुदयो - स्या०। २ पोवोभविता - गी०, रो०। ३ ० नन्दनी - तं।
४. दुक्खनिरोधो - स्या०।

“कतमा चावुसो, सम्मादिट्ठि? यं खो, आवुसो, दुक्खे
आणं दुक्खसमुदये आणं दुक्खनिरोधे आणं दुक्खनिरोधगामिनिया
पटिपदाय आणं, अयं वुच्चतावुसो - ‘सम्मादिट्ठि’।

“कतमो चावुसो, सम्मासङ्कप्पो? नेक्खम्मसङ्कप्पो अव्या-
पादसङ्कप्पो अविहिंसासङ्कप्पो, अयं वुच्चतावुसो - ‘सम्मासङ्कप्पो’। ६

“कतमा चावुसो, सम्मावाचा? मुसावादा वेरमणी पिसुणाय
वाचाय वेरमणी फल्लसाय वाचाय वेरमणी सम्फप्पलापा वेरमणी,
अयं वुच्चतावुसो - ‘सम्मावाचा’।

“कतमो चावुसो, सम्माकम्मन्तो? पाणातिपाता वेरमणी
अदिन्नादाना वेरमणी कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी, अयं वुच्चता- 10
वुसो - ‘सम्माकम्मन्तो’।

“कतमो चावुसो, सम्माआजीवो? इधावुसो, अरियसावको
मिच्छाआजीवं पहाय सम्माआजीवेन जीविकं कप्पेति, अयं वुच्च-
तावुसो - ‘सम्माआजीवो’।

“कतमो चावुसो, सम्मावायामो? इधावुसो, भिक्खु अनुप्पन्नानं 15
पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं’
आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं
पहानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति,
अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं
आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं 20
ठितिया असम्मोसाय’ भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया
छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, अयं
वुच्चतावुसो - ‘सम्मावायामो’।

“कतमा चावुसो, सम्मासति? इधावुसो, भिक्खु काये कायानु-
पस्ती विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झा- 25
दोमनस्सं, वेदनासु वेदानानुपस्ती विहरति ...पे०... चित्ते चित्तानुपस्ती
विहरति ... धम्मेषु धम्मानुपस्ती विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, अयं वुच्चतावुसो - ‘सम्मासति’।

“कतमो चावुसो, सम्मासमाधि? इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव

कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितकं सविचारं विवेकज
 पीतिसुख पठमं ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, वितकविचारानं वूपसमा
 अज्जत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितकं अविचारं समाधिजं
 पीतिसुख दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, पीतिया च विरागा
 ६ उपेक्खको च विहरति ...पे०... ततियं ज्ञानं ...पे०... चतुत्थं ज्ञान उप-
 सम्पज्ज विहरति, अयं वुच्चतावुसो - 'सम्मासमाधि'। इदं वुच्चता-
 वुसो - 'दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च'।

७ "तथागतेनावुसो, अरहता सम्मासम्बुद्धेन वाराणसिय
 इसिपतने मिगदाये अनुत्तर धम्मचक्रं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन
 १० वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि,
 यदिद - इमेस चतुध्रं अरियसच्चानं आचिक्खना देसना पञ्चापना
 पट्टपना विवरणा विभजना उत्तानीकम्म" ति।

८ इदमवोच आयस्मा सारिपुत्तो। अत्तमना ते भिक्खू आय-
 स्मतो सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दुं ति।

४२. दक्खिणाविभङ्गसुत्तं

§ १. भगवन्तमुद्दिस्स कत्तं दुस्सयुगं

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिल-
वत्युस्मिं निश्रोधारामे। अथ खो महापजापति' गोतमी नवं दुस्सयुगं
आदाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्ना खो महापजापति गोतमी
भगवन्तं एतदवोच - "इदं मे, भन्ते, नवं दुस्सयुगं भगवन्तं उद्दिस्स 5
सामं कन्तं सामं वायितं। तं मे, भन्ते, भगवा पटिग्गण्हातु अनुकम्पं
उपादाया" ति। एवं वुत्ते, भगवा महापजापतिं गोतमिं एतदवोच -
"सङ्घे, गोतमि, देहि। सङ्घे ते दिन्ने अहं चेव पूजितो भविस्सामि
सङ्घो चा" ति। दुतियं पि खो महापजापति गोतमी भगवन्तं
एतदवोच - "इदं मे, भन्ते, नवं दुस्सयुगं भगवन्तं उद्दिस्स सामं 10
कन्तं सामं वायितं। तं मे, भन्ते, भगवा पटिग्गण्हातु अनुकम्पं
उपादाया" ति। दुतियं पि खो भगवा महापजापतिं गोतमिं एतद-
वोच - "सङ्घे, गोतमि, देहि। सङ्घे ते दिन्ने अहं चेव पूजितो
भविस्सामि सङ्घो चा" ति। ततियं पि खो महापजापति गोतमी
भगवन्तं एतदवोच - "इदं मे, भन्ते, नवं दुस्सयुगं भगवन्तं उद्दिस्स 15
सामं कन्तं सामं वायितं। तं मे, भन्ते, भगवा पटिग्गण्हातु अनुकम्पं
उपादाया" ति। ततियं पि खो भगवा महापजापतिं गोतमिं एतद-
वोच - "सङ्घे, गोतमि, देहि। सङ्घे ते दिन्ने अहं चेव पूजितो
भविस्सामि सङ्घो चा" ति।

२. एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच - "पटि- 20
ग्गण्हातु, भन्ते, भगवा महापजापतिया गोतमिया नवं दुस्सयुगं।
बहुपकारा', भन्ते, महापजापति गोतमी भगवतो मातुच्छा आपादिका
पोसिका खीरस्स दायिका; भगवन्तं जनेत्तिया कालङ्कताय थञ्जं
पायेसि। भगवा पि, भन्ते, बहुपकारो महापजापतिया गोतमिया।

भगवन्तं, भन्ते, आगम्म महापजापति गोतमी बुद्धं सरणं गता,
 धम्मं सरणं गता, सङ्घं सरणं गता । भगवन्तं, भन्ते, आगम्म महा-
 पजापति गोतमी पाणातिपाता पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरता
 कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता मुसावादा' पटिविरता' सुरामेरय-
 मज्जपमादट्टाना पटिविरता । भगवन्तं, भन्ते, आगम्म महापजापति
 गोतमी बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता,
 सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता अरियकन्तेहि सीलेहि समन्ना-
 गता । भगवन्तं, भन्ते, आगम्म महापजापति गोतमी दुक्खे निक्कह्वा
 दुक्खसमुदये निक्कह्वा दुक्खनिरोधे निक्कह्वा दुक्खनिरोधगामिनिया
 10 पटिपदाय निक्कह्वा । भगवा पि, भन्ते, बहुपकारो महापजापतिया
 गोतमिया" ति ।

३. "एवमेतं, आनन्द । यं, आनन्द, पुग्गलो पुग्गलं आगम्म
 बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्घं सरणं गतो
 होति, इमस्सानन्द, पुग्गलस्स इमिना पुग्गलेन न सुप्पतिकारं' वदामि,
 15 यदिदं - अभिवादनपच्चुट्टानअञ्जलिकम्मसामीच्चिकम्मचीवरपिण्डपात-
 सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानुप्पदानेन ।

"यं हानन्द, पुग्गलो पुग्गलं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो
 होति अदिन्नादाना पटिविरतो होति कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो
 होति मुसावादा पटिविरतो होति सुरामेरयमज्जपमादट्टाना पटिविरतो
 20 होति, इमस्सानन्द, पुग्गलस्स इमिना पुग्गलेन न सुप्पतिकारं वदामि,
 यदिदं - अभिवादनपच्चुट्टानअञ्जलिकम्मसामीच्चिकम्मचीवरपिण्डपात-
 सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानुप्पदानेन ।

"यं हानन्द, पुग्गलो पुग्गलं आगम्म बुद्धे अवेच्चप्पसादेन
 समन्नागतो होति, धम्मे ... सङ्घे .. अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतं
 25 होति, इमस्सानन्द, पुग्गलस्स इमिना पुग्गलेन न सुप्पतिकारं वदामि
 यदिदं - अभिवादनपच्चुट्टानअञ्जलिकम्मसामीच्चिकम्मचीवरपिण्डपात
 सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानुप्पदानेन ।

"यं हानन्द, पुग्गलो पुग्गलं आगम्म दुक्खे निक्कह्वा होति
 दुक्खसमुदये निक्कह्वा होति, दुक्खनिरोधे निक्कह्वा होति, दुक्

निरोधगामिनिया पटिपदाय निक्कङ्खो होति, इमस्सानन्द, पुग्गलस्स इमिना पुग्गलेन न सुप्पतिकारं वदामि, यदिदं - अभिवादनपच्चुट्टान-अञ्जलिकम्मसामीच्चिकम्मचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्ज-परिक्खारानुप्पदानेन ।

§ २. चुद्दस पाटिपुग्गलिका दक्खिणा

४. “चुद्दस खो पनिमानन्द, पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । ४
 कतमा^१ चुद्दस^२? तथागते अरहन्ते सम्मासम्बुद्धे दानं देति - अयं
 पठमा पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । पच्चेकसम्बुद्धे^३ दानं देति - अयं
 दुतिया पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । तथागतसावके अरहन्ते दानं
 देति - अयं ततिया पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । अरहत्तफलसच्छि-
 किरियाय पटिपन्ने दानं देति - अयं चतुत्थी^४ पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । 10
 अनागामिस्स दानं देति - अयं पञ्चमी पाटिपुग्गलिका दक्खिणा ।
 अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्ने दानं देति - अयं छट्ठी^५
 पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । सकदागामिस्स दानं देति - अयं सत्तमी
 पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्ने
 दानं देति - अयं अट्ठमी पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । सोतापन्ने दानं 16
 देति - अयं नवमी पाटिपुग्गलिका दक्खिणा । सोतापत्तिफलसच्छि-
 किरियाय पटिपन्ने दानं देति - अयं दसमी पाटिपुग्गलिका दक्खिणा ।
 बाहिरके कामेसु वीतरागे दानं देति - अयं एकादसमी पाटिपुग्गलिका
 दक्खिणा । पुथुज्जनसीलवन्ते दानं देति - अयं द्वादसमी पाटिपुग्ग-
 लिका दक्खिणा । पुथुज्जनदुस्सीले दानं देति - अयं तेरसमी पाटि- 20
 पुग्गलिका दक्खिणा । तिरच्छानगते दानं देति - अयं चुद्दसमी
 पाटिपुग्गलिका दक्खिणा ति ।

“तत्रानन्द, तिरच्छानगते दानं दत्त्वा सत्तगुणा दक्खिणा पाटिकङ्खितत्त्वा, पुथुज्जनदुस्सीले दानं दत्त्वा सहस्सगुणा दक्खिणा पाटिकङ्खितत्त्वा, पुथुज्जनसीलवन्ते दानं दत्त्वा सत्तसहस्सगुणा दक्खिणा 23
 पाटिकङ्खितत्त्वा, बाहिरके कामेसु वीतरागे दानं दत्त्वा कोटिसहस्सगुणा दक्खिणा पाटिकङ्खितत्त्वा, सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्ने

१-१ सी०, स्या० पोत्पवेचु नत्थि । २. पच्चेक्युद्धे - सी०, रो० । ३. चतुत्था - स्या० ।

४. छट्ठा - सी०, स्या०, रो० ।

दानं दत्वा असङ्गेय्या अप्पमेय्या दक्खिणा पाटिकङ्घितव्वा^१, को पन वादो सोत्तापन्ने, को पन वादो सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्ने, को पन वादो सकदागामिस्स, को पन वादो अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्ने, को पन वादो अनागामिस्स, को पन वादो अरहत्तफलसच्छिकिरियाय पटिपन्ने, को पन वादो अरहन्ते^२, को पन वादो पच्चैकसम्बुद्धे, को पन वादो तथागते अरहन्ते सम्मासम्बुद्धे!!

§ ३. सत्त सङ्घगता दक्खिणा

५. "सत्त खो पनिमानन्द, सङ्घगता दक्खिणा। कतमा सत्त^३? बुद्धप्पमुखे^४ उभतोसङ्घे दानं देति - अयं पठमा सङ्घगता दक्खिणा। तथागते परिनिव्वुत्ते उभतोसङ्घे दानं देति - अयं दुतिया सङ्घगता दक्खिणा। भिक्खुसङ्घे दानं देति - अयं ततिया सङ्घगता दक्खिणा। भिक्खुनीसङ्घे दानं देति - अयं चतुत्थी सङ्घगता दक्खिणा। 'एत्तका मे भिक्खू च भिक्खुनियो च सङ्घतो उद्दिस्सथा' ति दानं देति - अयं पच्चमी सङ्घगता दक्खिणा। 'एत्तका मे भिक्खू सङ्घतो उद्दिस्सथा' ति दानं देति - अयं छट्ठी सङ्घगता दक्खिणा। 'एत्तका मे भिक्खुनियो सङ्घतो उद्दिस्सथा' ति दानं देति - अयं सत्तमी सङ्घगता दक्खिणा।

१० "भविस्सन्ति खो पनानन्द, अनागतमद्धानं गोत्रभुनो कासावकण्ठा दुस्सीला पापधम्मा। तेसु दुस्सीलेसु सङ्घं उद्दिस्स दानं दस्सन्ति। तदापाहं^५, आनन्द, सङ्घगतं दक्खिणं असङ्गेय्यं अप्पमेय्यं वदामि। न त्वेवाहं, आनन्द, केनचि परियायेन सङ्घगताय दक्खिणाय पाटिपुग्गलिकं दानं महप्फलतरं वदामि।

§ ४. चतस्सो दक्खिणाविसुद्धियो

६. "चतस्सो खो इमा, आनन्द, दक्खिणाविसुद्धियो। कतमा चतस्सो? अत्यानन्द, दक्खिणा दायकतो विसुज्झति नो पटिग्गाहकतो। अत्यानन्द, दक्खिणा पटिग्गाहकतो विसुज्झति नो दायकतो। अत्यानन्द, दक्खिणा नेव दायकतो विसुज्झति नो पटिग्गाहकतो। अत्यानन्द, दक्खिणा दायकतो चैव विसुज्झति पटिग्गाहकतो च।

१. पाटिकङ्घेय्या - रो० २. तथागतसावके अरहन्ते - रो० ३-३ स्या०, रो०पोत्यकेमु नत्थि। ४. बुद्धगमुखे - सी०, रो०। ५. एत्तके - स्या०। ६. तदापाहं - सी०, स्या०, रो०।

“कथञ्चानन्द, दक्खिणा दायकतो विसुज्झति नो पटिग्गाहकतो? इधानन्द, दायको होति सीलवा कल्याणधम्मो, पटिग्गाहका होन्ति दुस्सीला पापधम्मा – एवं खो, आनन्द, दक्खिणा दायकतो विसुज्झति नो पटिग्गाहकतो।

“कथञ्चानन्द, दक्खिणा पटिग्गाहकतो विसुज्झति नो 5 दायकतो? इधानन्द, दायको होति दुस्सीलो पापधम्मो, पटिग्गाहका होन्ति सीलवन्तो कल्याणधम्मा – एवं खो, आनन्द, दक्खिणा पटिग्गाहकतो विसुज्झति नो दायकतो।

“कथञ्चानन्द, दक्खिणा नेव दायकतो विसुज्झति नो पटिग्गाहकतो? इधानन्द, दायको च होति दुस्सीलो पापधम्मो, 10 पटिग्गाहका च होन्ति दुस्सीला पापधम्मा – एवं खो, आनन्द, दक्खिणा नेव दायकतो विसुज्झति नो पटिग्गाहकतो।

“कथञ्चानन्द, दक्खिणा दायकतो चेव विसुज्झति पटिग्गाहकतो च? इधानन्द, दायको च होति सीलवा कल्याणधम्मो, पटिग्गाहका च होन्ति सीलवन्तो कल्याणधम्मा – एवं खो, आनन्द, 15 दक्खिणा दायकतो चेव विसुज्झति पटिग्गाहकतो च। इमा खो, आनन्द, चतस्तो दक्खिणाविसुद्धियो” ति।

७. इदमवोच भगवा। इदं वत्वान^१ सुगतो अथापरं एतदवोच

सत्था –

“यो सीलवा दुस्सीलेसु ददाति दानं, 20 धम्मेन लद्धं^२ सुपसन्नचित्तो।

अभिसद्दहं कम्मफलं उळारं,
सा दक्खिणा दायकतो विसुज्झति।।

“यो दुस्सीलो सीलवन्तेसु ददाति दानं, 25 अधम्मेन लद्धं अप्पसन्नचित्तो।

अनभिसद्दहं कम्मफलं उळारं,
सा दक्खिणा पटिग्गाहकतो विसुज्झति।।

“यो दुस्तीलो दुस्तीलेसु ददाति दानं,
अधम्मेन लद्धं अप्सन्नचित्तो ।
अभिसद्दहं कम्मफलं उच्चारं,
न* तं दानं विपुलप्फलं” ति ब्रूमि* ॥

6

“यो सीलवा सीलवन्तेसु ददाति दानं,
धम्मेन लद्धं सुपसन्नचित्तो ।
अभिसद्दहं कम्मफलं उच्चारं,
तं वे दानं विपुलप्फलं” ति ब्रूमि ॥

10

“यो वीतरागो वीतरागेषु ददाति दानं,
धम्मेन लद्धं सुपसन्नचित्तो ।
अभिसद्दहं कम्मफलं उच्चारं,
तं वे दानं आमिसदानानमग्ग” ति ॥

विनङ्गवग्गो निट्ठितो चतुत्थो ।

तम्मूद्दानं*

भद्दकानन्दकच्चान, लोमसकङ्घियासुभो* ।

महाकम्मसञ्जायतनविभङ्गा, उद्देसअरणा वातु सच्चं

दन्विणाविभङ्गसुत्तं ति ॥

15

— 0 —

* - * या दन्विना नेदुत्तो विमुत्तति - रो० । १ विमुत्तल - न्या० ।
२ विपुल्ल - रो० । ३ विट्ठ ति ब्रूमि - सो०, आमिसदान विमुत्त ति ब्रूमि - रो० ।
* रो० पाल्लहेत्ति । ४ लोमसकङ्घियसुना - सो० ।

४३. अनाथपिण्डकोवादसुत्तं

§ १. बाळहगिलानो अनाथपिण्डको

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन अनाथ-पिण्डको गहपति आवाधिको होति दुक्खितो बाळहगिलानो। अथ खो अनाथपिण्डको गहपति अब्जतरं पुरिसं आमन्तेसि - “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि; एवं च वदेहि - ‘अनाथ-पिण्डको, भन्ते, गहपति आवाधिको दुक्खितो बाळहगिलानो। सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति। येन चायस्मा सारिपुत्तो तेनुप-सङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा’ वन्दाहि - ‘अनाथपिण्डको, भन्ते, गहपति आवाधिको दुक्खितो बाळहगिलानो। सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति। एवं च वदेहि - ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’ ” ति।

“एवं, भन्ते” ति खो सो पुरिसो अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-वादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो भगवन्तं एतदवोच - “अनाथपिण्डको, भन्ते, गहपति आवाधिको दुक्खितो बाळहगिलानो। सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती” ति। येन चायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अभि-वादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच - “अनाथपिण्डको, भन्ते, गहपति आवाधिको दुक्खितो बाळहगिलानो। सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दति; एवं च वदेति - ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो

१. स्या० पाँत्यके नत्थिय। २. वदेती - गी०।

येन अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमत्तु अनुकम्प
उपादाया' " ति । अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन

२ अय खो आयस्मा सारिपुत्तो निवासेत्वा पत्तचीवरमादा
आयस्मता आनन्देन पच्छासमणेन येन अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स
६ निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि
निसज्ज खो आयस्मा सारिपुत्तो अनाथपिण्डकं गहपति एतदवोच
"कच्चि ते, गहपति, खमनीयं, कच्चि यापनीय ? कच्चि ते दुक्ख
वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसानं पञ्जाया
नो अभिक्कमो" ति ?

१० "न मे, भन्ते सारिपुत्त, खमनीय न यापनीय । वाब्हा
दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोस
पञ्जायति, नो पटिक्कमो । सेय्यथापि, भन्ते सारिपुत्त, वल
पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य, एवमेव खो
भन्ते सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति । न मे, भ
१५ सारिपुत्त, खमनीय न यापनीय । वाब्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति
नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसानं पञ्जायति, नो पटिक्कमो । सेय
थापि, भन्ते सारिपुत्त, वलवा पुरिसो दब्हेन वरत्तखण्डेन^१ सीसे सीसवे
ददेय्य, एवमेव खो मे, भन्ते सारिपुत्त, अधिमत्ता सीसे^२ सीसवेदन
न मे, भन्ते सारिपुत्त, खमनीय न यापनीय । वाब्हा मे दुक्
२० वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसानं^३ पञ्जाय
नो पटिक्कमो । सेय्यथापि, भन्ते सारिपुत्त, दक्खो गोघातको
गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्चि परिकन्तेय
एवमेव खो मे, भन्ते सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता कुच्चि परिकन्तनि
न मे, भन्ते सारिपुत्त, खमनीय न यापनीय । वाब्हा मे दुक्खा वे
२५ अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसानं पञ्जायति,
पटिक्कमो । सेय्यथापि, भन्ते सारिपुत्त, द्वे वलवन्तो पुरिसा दुव्वल
पुरिस नानाधाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्यु, सम्परितापेय
एवमेव खो भन्ते सारिपुत्त, अधिमत्तो कायस्मि ढाहो । न मे, २

१ मुद्दाने-मी०, स्या० । २ वरत्तखण्डेन-स्या० । ३ मीगवट्टन-स
गीगवेट्टन-मी० । ४-४ वाता मीस परिकन्तनि-मी०, स्या० । ५ स्या० पोत्ये न
६ अभिक्कमोसान-मी

सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं । चाब्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति,
नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पञ्जायति, नो पटिक्कमो” ति ।

६ २. आयस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसना

३. “तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न चक्खुं
उपादियिस्सामि, न च मे चक्खुनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति ।
एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं ।

“तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न सोतं उपा-
दियिस्सामि, न च मे सोतनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति ।
एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते, गहपति, एवं
सिक्खितव्वं — ‘न धानं’ उपादियिस्सामि, न च मे धाननिस्सितं
विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह
ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न जिब्हं’ उपादियिस्सामि, न च
मे जिब्हानिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति,
सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न कायं
उपादियिस्सामि, न च मे कायनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति ।
एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खि-
तव्वं — ‘न मनं उपादियिस्सामि, न च मे मनोनिस्सितं विञ्जाणं
भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं ।

“तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न रूपं उपादि-
यिस्सामि, न च मे रूपनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि
ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं —
न सद्दं उपादियिस्सामि ... पे० ... न गन्धं उपादियिस्सामि ... न रसं
उपादियिस्सामि ... न फोडुव्वं उपादियिस्सामि ... न धम्मं उपादियिस्सामि
न च मे धम्मनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती ति । एवं हि ते, गहपति,
सिक्खितव्वं ।

“तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — न चक्खु-
विञ्जाणं उपादियिस्सामि, न च मे चक्खुविञ्जाणनिस्सितं विञ्जाणं
भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते,
गहपति, एवं सिक्खितव्वं — न सोतविञ्जाणं उपादियिस्सामि ... न

धानविञ्जाणं उपादियिस्सामि ... न जिह्वाविञ्जाणं उपादियिस्सामि ...
न कायविञ्जाणं उपादियिस्सामि... न मनोविञ्जाणं उपादियिस्सामि
न च मे मनोविञ्जाणनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती ति । एवं हि
ते, गहपति, सिक्खितव्वं ।

- 6 “तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं - ‘न चक्खु-
सम्फस्सं उपादियिस्सामि, न च मे चक्खुसम्फस्सनिस्सितं विञ्जाणं
भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते,
गहपति, एवं सिक्खितव्वं - न सोतसम्फस्सं उपादियिस्सामि ... न
धानसम्फस्सं उपादियिस्सामि ... न जिह्वासम्फस्सं उपादियिस्सामि ... न
10 कायसम्फस्सं उपादियिस्सामि ... न मनोसम्फस्सं उपादियिस्सामि, न
च मे मनोसम्फस्सनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती ति । एवं हि ते,
गहपति, सिक्खितव्वं ।

- “तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं - ‘न चक्खु-
सम्फस्सजं वेदनं उपादियिस्सामि, न च मे चक्खुसम्फस्सजावेदना-
15 निस्सितं’ विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं ।
तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं - न सोतसम्फस्सजं वेदनं
उपादियिस्सामि.... न धानसम्फस्सजं वेदनं उपादियिस्सामि ... न
जिह्वासम्फस्सजं वेदनं उपादियिस्सामि ... न कायसम्फस्सजं वेदनं
उपादियिस्सामि ... न मनोसम्फस्सजं वेदनं उपादियिस्सामि, न च मे
20 मनोसम्फस्सजावेदनानिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती ति । एवं हि ते,
गहपति, सिक्खितव्वं ।

४. “तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं - ‘न पथवी-
धातुं उपादियिस्सामि, न च मे पथवीधातुनिस्सितं विञ्जाणं भवि-
स्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते, गहपति,
25 एवं सिक्खितव्वं - ‘न आपोधातुं उपादियिस्सामि ... न तेजोधातुं
उपादियिस्सामि ... न वायोधातुं उपादियिस्सामि ... न आकासधातुं
उपादियिस्सामि ... न विञ्जाणधातुं उपादियिस्सामि, न च मे
विञ्जाणधातुनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती ति । एवं हि ते, गहपति,
सिक्खितव्वं ।

१. चक्खुसम्फस्सजं वेदनानिमित्तं - रो०; चक्खुसम्फस्सजवेदनानिमित्तं - स्या० ।

“तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न रूपं उपादियिस्सामि, न च मे रूपनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — न वेदनं उपादियिस्सामि ... न सञ्जं उपादियिस्सामि ... न सङ्खारे उपादियिस्सामि ... न विञ्जाणं उपादियिस्सामि, न च मे विञ्जाणनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं ।

“तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न आकासानञ्चायतनं उपादियिस्सामि, न च मे आकासानञ्चायतननिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते गहपति, एवं सिक्खितव्वं — न विञ्जाणञ्चायतनं उपादियिस्सामि ... न आकिञ्चञ्चायतनं उपादियिस्सामि ... न नेवसञ्जानासञ्चायतनं उपादियिस्सामि न च मे नेवसञ्जानासञ्चायतननिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं ।

“तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न इधलोकं 16 उपादियिस्सामि, न च मे इधलोकनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘न परलोकं उपादियिस्सामि, न च मे परलोकनिस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं । तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितव्वं — ‘यं पि मे’ दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं 20 पत्तं परियेसितं अनुपरियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि न उपादियिस्सामि, न च मे तन्निस्सितं विञ्जाणं भविस्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं” ति ।

५. एवं वुत्ते, अनाथपिण्डको गहपति परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि । अथ खो आयस्मा आनन्दो अनाथपिण्डकं गहपतिं एतदवोच — “ओली- 25 यसिं खो त्वं, गहपति, संसीदसिं खो त्वं, गहपती” ति ?

“नाहं, भन्ते आनन्द, ओलीयामि, न पि संसीदामि; अपि च मे दीघरत्तं सत्या पयिरुपासितो मनोभावनीया’ च भिक्खु; न च मे एवरूपी धम्मी कथा सुतपुब्बा” ति ।

१-१. यं पिदं - गी०, रो० । २. गी०, स्सा०, रो० गोत्थनेणु नत्थि । ३. अनु-
नन्ति - ग० । ४. ओत्थेणदि - स्था० । ५. गंगीदि - ग्या० । ६. गंगोभावनीयो - रो० ।

“न खो, गहपति, गिहीनं ओदातवसनानं एवरूपी धम्मी कथा पटिभाति, पव्वजितानं खो, गहपति, एवरूपी धम्मी कथा पटिभाती” ति ।

“तेन हि, भन्ते सारिपुत्त, गिहीनं पि ओदातवसनानं एवरूपी धम्मी कथा पटिभातु । सन्ति हि, भन्ते, कुलपुत्ता अप्परजक्खजातिका, अस्सवनता धम्मस्स परिहायन्ति; भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्जातारो” ति ।

§ ३. अनाथपिण्डको देवपुत्तो

६. अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च आनन्दो अनाथपिण्डकं गहपतिं इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना पक्कमिंसु । अथ खो अनाथपिण्डको गहपति, अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते च सारिपुत्ते आयस्मन्ते च आनन्दे, कालमकामिं तुसितं कायं उपपज्जिं ।

अथ खो अनाथपिण्डको देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्प जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसद्धमि; उपसद्धमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो अनाथपिण्डको देवपुत्तो भगवन्तं गाथाहि अञ्जभामि —

७. “इदं हि तं जेतवनं, इसिसद्धनिसेवितं ।

आवुत्थं धम्मराजेन, पीतिसञ्जननं मम ॥

“कम्म विज्जा च धम्मो” च, सील जीवितमुत्तम ।

एतेन मच्चा सुज्जन्ति, न गोत्तेन धनेन वा ॥

“तस्मा हि पण्डितो पोगो, सम्पस्स जत्यमत्तनो ।

योनिंसो विचिने धम्म, एव तत्थं विमुज्जति ॥

“सारिपुत्तो व पञ्चाय, मीलेन उपसमेन च ।

यो पि पारद्गतो भिक्खु, एतावपरमो सिया” ति ॥

इदमवोच अनाथपिण्डको देवपुत्तो । ममनुज्जो सत्था अहोमि ।

१-१ धम्मिकरा-म्या० । २ दास्य भेदा परमरणा-मी०, रो० । ३ उज्जि-रो० । ४ धम्मा-म्या० । ५ हि-मी०, म्या०, रो० । ६ पाण्णो-मी०, म्या० रो०

अनाथपिण्डको देवपुत्रो - "समनुञ्जो मे सत्या" ति
अभिवादेत्वा पदक्खणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि ।

. अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आम-
इमं, भिक्खवे, रत्तिं अञ्जतरो देवपुत्रो अभिक्कन्ताय रत्तिया
वण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्गमि; 6
त्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठित्तो खो
ते मं' गाथाहि अज्झभासि -

'इदं हि तं जेतवनं, इसिसङ्घनिसेवितं ।

आवुत्थं धम्मराजेन, पीतिसञ्जननं मम ॥

'कम्मं विज्जा च धम्मो च, सीलं जीवितमुत्तमं ।

10

एतेन मच्चा सुज्झन्ति, न गोत्तेन धनेन वा ॥

'तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।

योनिस्सो विचिने धम्मं, एवं तत्थ विसुज्झति ॥

'सारिपुत्तो व पञ्जाय, सीलेन उपसमेन च ।

यो पि पारङ्गतो भिक्खु, एतावपरमो सिया' ति ॥ 15

'इदमवोच, भिक्खवे, सो देवपुत्रो । 'समनुञ्जो मे सत्या' ति
अदेत्वा पदक्खणं कत्वा तत्थेवन्तरधायी" ति ।

R. -

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच - "सो हि नून सो,
नाथपिण्डको देवपुत्रो भविस्सति । अनाथपिण्डको, भन्ते,
आयस्मन्ते सारिपुत्ते अभिप्पसन्नो' अहोसी" ति ।

20

"साधु, साधु, आनन्द ! यावतकं खो, आनन्द, तक्काय
अनुप्पत्तं तं तथा । अनाथपिण्डको सो, आनन्द', देवपुत्रो" ति ।

९. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
अभिनन्दी ति ।

—:०:—

४४. छन्नोवादसुत्तं

§ १. वाळ्हगिलानो आयस्मा छन्नो

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो आयस्मा च छन्नो गिज्झकूटे पव्वते विहरन्ति। तेन खो पन समयेन आयस्मा छन्नो आवाधिको होति दुक्खितो वाळ्हगिलानो। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं^१ पटि-सल्लाना^२ वुद्धितो येनायस्मा महाचुन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाचुन्दं एतदवोच - "आयामावुसो चुन्द, येनायस्मा छन्नो तेनुपसङ्कमिस्साम^३ गिलानपुच्छका" ति। "एवमावुसो" ति खो आयस्मा महाचुन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि।

अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो येनायस्मा छन्नो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता छन्नेन सद्धिं सम्मोदिसु। सम्मोदनीय कथ साराणीय^४ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं छन्नं एतदवोच - "कच्चि ते, आवुसो छन्न, खमनीय, कच्चि याप-
१५ नीय? कच्चि ते" दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमोसानं पञ्जायति, नो अभिक्कमो" ति ?

"न मे, आवुसो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं। वाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसानं पञ्जायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, आवुसो सारिपुत्त, वल्लंवा
२० पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि^५ अभिमत्येय्य, एवमेव खो मे, आवुसो सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता मुद्धनि^६ ऊहनन्ति। न मे, आवुसो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीय। वाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभि-

१ सायण्टमय - मी०, स्या०, रो०। २ पणिमल्लाना - मी०। ३ तेनुपसङ्क-
मेय्याम - मी०, रो०। ४ साराणीय - म०। ५ मी०, स्या०, रो० गीत्त्वकेमु नत्थि।
६ वीमं - स्या०, मुदान - मी०। ७. मुदान - मी०, स्या०।

विञ्जातव्वे धम्मे 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनु-
पस्ससी' ति ?

“चक्खुस्मिं, आवुसो सारिपुत्त, चक्खुविञ्जाणे चक्खुविञ्जाण-
विञ्जातव्वेसु धम्मेषु निरोधं दिस्वा निरोधं अभिञ्जाय चक्खुं
चक्खुविञ्जाणं चक्खुविञ्जाणविञ्जातव्वे धम्मे 'नेतं मम, नेसो- 5
हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामि । सोतस्मिं, आवुसो सारिपुत्त,
सोतविञ्जाणे ... घानस्मिं, आवुसो सारिपुत्त, घानविञ्जाणे ... जिब्हाय,
आवुसो सारिपुत्त, जिब्हाविञ्जाणे ... कायस्मिं, आवुसो सारिपुत्त,
कायविञ्जाणे ... मनस्मिं, आवुसो सारिपुत्त, मनोविञ्जाणे मनो-
विञ्जाणविञ्जातव्वेसु धम्मेषु निरोधं दिस्वा निरोधं अभिञ्जाय 10
मनं मनोविञ्जाणं मनोविञ्जाणविञ्जातव्वे धम्मे 'नेतं मम, नेसो-
हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामी” ति ।

५. एवं वुत्ते, आयस्मा महाचुन्दो आयस्मन्तं छन्नं एतदवोच-
“तस्मातिह, आवुसो छन्न, इदं पि तस्स भगवतो सासनं”, निच्चकप्पं
मनसि^३ कातव्वं^३ — “निस्सितस्स चलितं, अनिस्सितस्स चलितं नत्थि । 15
चलिते असति पस्सद्धि, पस्सद्धिया सति नति न होति । नतिया
असति आगतिगति न होति । आगतिगतिया असति चुतूपपातो
न होति । चुतूपपाते असति नेविध न हुरं न उभयमन्तरेण । एसेवन्तो
दुक्खस्सा” ति ।

अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो 20
आयस्मन्तं छन्नं इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना पक्कमिंसु ।

§ २. आयस्मतो छन्नस्त गति

६. अथ खो आयस्मा छन्नो अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते च
सारिपुत्ते आयस्मन्ते च महाचुन्दे सत्थं आहरेसि । अथ खो आयस्मा
सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो 25
भगवन्तं एतदवोच — “आयस्मता, भन्ते, छन्नेण सत्थं आहरितं ।
तस्स का गति, को अभिसम्परायो” ति ?

मनापेनेव नो अमनापेन। एतं हि, आवुसो सारिपुत्त, सावकस्म पतिरूपं यं सत्यारं परिचरेय्य मनापेनेव नो अमनापेन। 'अनुपवज्जं छन्नो भिक्खु सत्यं आहरिस्सती' ति एवमेतं, आवुसो सारिपुत्त, घारेही" ति।

५ "पुच्छेय्याम मयं आयस्मान्तं छन्नं कञ्चिदेव' देसं, सचे आयस्मा-छन्नो ओकासं करोति पञ्हुस्स 'वेय्याकरणाया' ति।

"पुच्छावुसो सारिपुत्त, सुत्वा वेदिस्सामी" ति।

३. "चक्खुं, आवुसो छन्न, चक्खुविञ्जाणं चक्खुविञ्जाण-विञ्जातव्वे धम्मे 'एतं मम, एसोहमस्मि, एमो मे अत्ता' ति समनु-
१० पस्ससि? सोतं, आवुसो छन्न, सोतविञ्जाणं ...पे०... घानं, आवुसो छन्न, घानविञ्जाणं ... जिह्वं, आवुसो छन्न, जिह्वाविञ्जाणं ... कायं, आवुसो छन्न, कायविञ्जाणं ... मनं, आवुसो छन्न, मनोविञ्जाणं मनोविञ्जाणविञ्जातव्वे धम्मे 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्ससी' ति?

१५ "चक्खुं, आवुसो सारिपुत्त, चक्खुविञ्जाणं चक्खुविञ्जाण-विञ्जातव्वे धम्मे 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनु-पस्सामि। सोतं, आवुसो सारिपुत्त ...पे०... घानं, आवुसो सारिपुत्त ... जिह्वं, आवुसो सारिपुत्त ... कायं, आवुसो सारिपुत्त ... मनं, आवुसो सारिपुत्त, मनोविञ्जाणं मनोविञ्जाणविञ्जातव्वे धम्मे 'नेतं मम,
२० नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामी' ति।

४. "चक्खुस्मिं, आवुसो छन्न, चक्खुविञ्जाणे चक्खु-विञ्जाणविञ्जातव्वेसु धम्मेषु किं दिस्वा किं अभिञ्जाय चक्खुं चक्खुविञ्जाणं, चक्खुविञ्जाणविञ्जातव्वे धम्मे 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्ससि? सोतस्मिं, आवुसो छन्न, सोत-
२५ विञ्जाणे ... घानस्मिं, आवुसो छन्न, घानविञ्जाणे ... जिह्वाय, आवुसो छन्न, जिह्वाविञ्जाणे ... कायस्मिं, आवुसो छन्न, कायविञ्जाणे ... मनस्मिं, आवुसो छन्न, मनोविञ्जाणे मनोविञ्जाणविञ्जातव्वेसु धम्मेषु किं दिस्वा किं अभिञ्जाय, मनं मनोविञ्जाणं मनोविञ्जाण-

विञ्जातव्वे धम्मं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनु-
पस्ससी' ति ?

“चक्खुस्मिं, आवुसो सारिपुत्त, चक्खुविञ्जाणे चक्खुविञ्जाण-
विञ्जातव्वेसु धम्मेषु निरोधं दिस्वा निरोधं अभिञ्जाय चक्खुं
चक्खुविञ्जाणं चक्खुविञ्जाणविञ्जातव्वे धम्मं 'नेतं मम, नेसो- 5
हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामि । सोतस्मिं, आवुसो सारिपुत्त,
सोतविञ्जाणे ... घानस्मिं, आवुसो सारिपुत्त, घानविञ्जाणे ... जिह्वाय,
आवुसो सारिपुत्त, जिह्वाविञ्जाणे ... कायस्मिं, आवुसो सारिपुत्त,
कायविञ्जाणे ... मनस्मिं, आवुसो सारिपुत्त, मनोविञ्जाणे मनो-
विञ्जाणविञ्जातव्वेसु धम्मेषु निरोधं दिस्वा निरोधं अभिञ्जाय 10
मनं मनोविञ्जाणं मनोविञ्जाणविञ्जातव्वे धम्मं 'नेतं मम, नेसो-
हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामी” ति ।

५. एवं वुत्ते, आयस्मा महाचुन्दो आयस्मन्तं छन्नं एतदवोच-
“तस्मातिह, आवुसो छन्न, इदं पि तस्स भगवतो सासनं”, निच्चकप्पं
मनसि कातव्वं” - “निस्सितस्स चलितं, अनिस्सितस्स चलितं नत्थि । 15
चलिते असति पस्सद्धि, पस्सद्धिया सति नति न होति । नतिया
असति आगतिगति न होति । आगतिगतिया असति चुतूपपातो
न होति । चुतूपपाते असति नेविध न हुरं न उभयमन्तरेण । एसेवन्तो
दुक्खस्सा” ति ।

अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो 20
आयस्मन्तं छन्नं इमिना ओवादेण ओवदित्वा उट्टायासना पक्कमिंसु ।

§ २. आयस्मतो छन्नस्स गति

६. अथ खो आयस्मा छन्नो अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते च
सारिपुत्ते आयस्मन्ते च महाचुन्दे सत्थं आहरेसि । अथ खो आयस्मा
सारिपुत्तो येण भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो 25
भगवन्तं एतदवोच - “आयस्मता, भन्ते, छन्नेण सत्थं आहरितं ।
तस्स का गति, को अभिसम्परायो” ति ?

“ननु ते, सारिपुत्त, छन्नेन भिक्खुना सम्मुखायेव अनुपवज्जता व्याकता” ति ?

“अत्थि, भन्ते, पुव्वजिरं नाम वज्जिगामो । तत्यायस्मतो^१ छन्नस्स मित्तकुलानि सुहज्जकुलानि उपवज्जकुलानी” ति ।

“होन्ति हेते,^२ सारिपुत्त, छन्नस्स भिक्खुनो मित्तकुलानि सुहज्जकुलानि उपवज्जकुलानि । नाह, सारिपुत्त, एत्तावता ‘सउपवज्जो’ ति वदामि । यो सो, सारिपुत्त, इम च कायं निक्खिपति अज्जं च कायं उपादियति तमहं ‘सउपवज्जो’ ति वदामि । त छन्नस्स भिक्खुनो नत्थि । ‘अनुपवज्जो’ छन्नो भिक्खु नत्थ आहरेसी’ ति एवमेतं, सारिपुत्त, धारेही” ति ।

७. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

—:०—

१. तत्यायस्मतो—सी०, रो० । २ हेतानि—म्या० । ३ अनुपवज्ज—म्या० ।

४५. पुण्णोवादसुत्तं

§ १. भगवतो पुण्णस्स ओवादो

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा पुण्णो सायन्ह-समयं पटिसल्लाना^१ वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा पुण्णो भगवन्तं एतदवोच - “साधु मं, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन ओवादेन ओवदतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमतो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति । ४

“तेन हि, पुण्ण, सुणाहि^२, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा पुण्णो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच- 10

“सन्ति खो, पुण्ण, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता^३ रजनीया । तं चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स तं अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । ‘नन्दीसमुदया दुक्खसमुदयो, पुण्णा’ ति वदामि ।

“सन्ति खो, पुण्ण, सोतविञ्जेय्या^४ सद्दा ... धानविञ्जेय्या गन्था ... जिव्हाविञ्जेय्या रसा... कायविञ्जेय्या फोट्ठव्वा ... मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । तं चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स तं अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । ‘नन्दीसमुदया दुक्खसमुदयो, पुण्णा’ ति वदामि । 15

“सन्ति च खो, पुण्ण, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । तं चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स तं अनभिनन्दतो अनभिवदतो 20

१. पटिसल्लाना - सी० । २. गुणोहि - गो०, रो० । ३. वामूपसंहिता - स्पा० ।

अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्जति । 'नन्दीनिरोधा दुक्खनिरोधो, पुण्णा' ति वदामि ।

"सन्ति च खो, पुण्ण, सोतविञ्जेय्या सद्दा ... घानविञ्जेय्या गन्धा ... जिह्वाविञ्जेय्या रसा ... कायविञ्जेय्या फोट्टुवा ... मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । तं चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स तं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्जति । 'नन्दीनिरोधा दुक्खनिरोधो, पुण्णा' ति वदामि ।

§ २. सुनापरन्तका मनुस्सा चण्डा

२. "इमिना च त्वं पुण्ण, मया सङ्घित्तेन ओवादेन ओवदितो कतरस्मिं जनपदे विहरिस्ससी" ति ?

"इमिनाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन ओवादेन ओवदितो, अत्थि सुनापरन्तो नाम जनपदो, तत्थाहं विहरिस्सामी" ति ।

"चण्डा खो, पुण्ण, सुनापरन्तका' मनुस्सा ; फरूसा खो, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा । सचे तं, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा अक्को-
सिस्सन्ति परिभासिस्सन्ति, तत्थ ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती" ति ?

"सचे मं, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा अक्कोसिस्सन्ति परिभासिस्सन्ति, तत्थ मे एवं भविस्सति - 'भद्दका वतिमे सुना-
परन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, यं मे नयिमे पाणिना पहारं देन्ती' ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति ;
एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती" ति ।

"सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा पाणिना पहारं दस्सन्ति, तत्थ पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती" ति ?

"सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा पाणिना पहारं दस्सन्ति, तत्थ मे एवं भविस्सति - 'भद्दका वतिमे सुनापरन्तका
मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, यं मे नयिमे लेड्डुना
पहारं देन्ती' ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति ; एवमेत्थ, सुगत,
भविस्सती" ति ।

“सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा लेड्डुना पहारं दस्सन्ति, तत्थ पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा लेड्डुना पहारं दस्सन्ति, तत्थ मे एवं भविस्सति - ‘भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, यं मे नयिमे दण्डेन पहारं देन्ती’ ति। एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति; एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति।

“सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा दण्डेन पहारं दस्सन्ति, तत्थ पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा दण्डेन पहारं दस्सन्ति, तत्थ मे एवं भविस्सति - ‘भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, यं मे नयिमे सत्थेन पहारं देन्ती’ ति। एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति; एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति।

“सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा सत्थेन पहारं दस्सन्ति, तत्थ पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा सत्थेन पहारं दस्सन्ति, तत्थ मे एवं भविस्सति - ‘भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, यं मं नयिमे तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरुपेस्सन्ती’ ति। एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति; एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति।

“सचे पन तं, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरुपेस्सन्ति, तत्थ पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे मं, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरुपेस्सन्ति, तत्थ मे एवं भविस्सति - ‘सन्ति खो भगवतो सावका काये’ च जीविते’ च अट्टीयमाना’ हरायमाना’ जिगुच्छमाना’ सत्थहारकं परियेसन्ति। तं मे इदं अपरियिट्ठं’ येव सत्थहारकं लद्धं’ ति। एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति; एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति।

१. मे-सी०। २. वोरुपेस्सन्ति-सी०। ३-३ कायेन च जीवितेन च-सी०, स्या०, रो०। ४. अट्टीयमाना-स्या०, रो०। ५. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ६. जिगुच्छियमाना-स्या०। ७. अपरियित्ठं येव-रो०।

“साधु, साधु, पुण्ण! सक्खिस्ससि खो त्वं, पुण्ण, इमिना दमूपसमेन समन्नागतो सुनापरन्तस्मिं जनपदे विहरितुं। यस्सदानि त्वं, पुण्ण, काल मञ्जसी” ति।

§ ३. परिनिव्वुतो आयस्मा पुण्णो

३. अथ खो आयस्मा पुण्णो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
 ५ अनुमोदित्वा उट्टयासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा
 सेनासनं ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सुनापरन्तो जनपदो तेन
 चारिकं पक्कामि। अनुपुव्वेन चारिकं चरमानो येन सुनापरन्तो
 जनपदो तदवसरि। तत्र सुद आयस्मा पुण्णो सुनापरन्तस्मिं जनपदे
 विहरति। अथ खो आयस्मा पुण्णो तेनेवन्तरवस्सेन पञ्चमत्तानि
 १० उपासकसतानि पटिवेदेसि^१, तेनेवन्तरवस्सेन पञ्चमत्तानि उपासिका-
 सतानि^१ पटिवेदेसि, तेनेवन्तरवस्सेन तिस्रो विज्जा सच्छाकासि।
 अथ खो आयस्मा पुण्णो अपरेण समयेण परिनिव्वायि।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु;
 उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं
 १५ निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु - “यो सो, भन्ते, पुण्णो
 नाम कुलपुत्तो भगवता सङ्घित्तेण ओवादेण ओवदितो सो कालङ्कतो।
 तस्स का गति, को अभिसम्परायो” ति ?

“पण्डितो, भिक्खवे, पुण्णो कुलपुत्तो पच्चपादि धम्मस्सा-
 नुधम्म, न च म धम्माधिकरणं विहेठेसि। परिनिव्वुतो, भिक्खवे,
 २० पुण्णो कुलपुत्तो” ति।

४. इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
 अभिनन्दु ति।

— ० —

१. पटिवेदेसि - स्था०, पटिपादेसि - सी०, रो०। २ उपासकसतानि - म०।

४६. नन्दकोवादसुत्तं

§ १. नन्दको अनुञ्जातो भिक्खुनोवादाय

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो महापजापति' गोतमी' पञ्चमत्तेहि भिक्खुनिसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठिता खो महापजापति गोतमी भगवन्तं एतदवोच - "ओवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खुनियो; अनुसासतु, भन्ते, भगवा भिक्खुनियो; करोतु, भन्ते, भगवा भिक्खुनीनं धम्मिं कथं" ति।

तेन खो पन समयेन थेरा भिक्खू भिक्खुनियो ओवदन्ति परियायेन। आयस्मा नन्दको न इच्छति भिक्खुनियो ओवदितुं परियायेन। अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि - "कस्स नु खो, आनन्द, अज्ज परियायो भिक्खुनियो ओवदितुं परियायेना" ति ? 10

"सब्बेहेव, भन्ते, क्तो परियायो भिक्खुनियो ओवदितुं परियायेन। अयं, भन्ते, आयस्मा नन्दको न इच्छति भिक्खुनियो ओवदितुं परियायेना" ति।

२. अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दकं आमन्तेसि - "ओवद, 15 नन्दक, भिक्खुनियो; अनुसास, नन्दक, भिक्खुनियो; करोहि त्वं, ब्राह्मण, भिक्खुनीनं धम्मिं कथं" ति। "एवं, भन्ते" ति खो' आयस्मा नन्दको भगवतो पटिस्सुत्वा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि। सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तो अत्तट्ठितियो येन राजकारामो तेनुपसङ्गमि 20 अद्दंसु' खो ता भिक्खुनियो आयस्मन्तं नन्दकं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान आसनं पञ्जापेसुं, उदकं च पादानं उपट्ठपेसुं। निसीदि खो आयस्मा नन्दको पञ्जत्ते आसने। निसज्ज पादे पक्खालेसि।

१-१. महापजापती-सी०, स्या०, रो०। २. पो सो-सी०, रो०। ३. अद्दामु-सी०, स्या०, रो०।

ता पि खो भिक्खुनियो आयस्मन्तं नन्दकं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदिसु ।

§ २. आयस्मतो नन्दकस्स पटिपुच्छकथा

३. एकमन्तं निसिन्ना खो ता भिक्खुनियो आयस्मा नन्दको
एतदवोच - "पटिपुच्छकथा खो, भगिनियो, भविस्सति । तत्थ
६ आजानन्तीहि - 'आजानामा' तिस्स वचनीयं, न आजानन्तीहि - 'न
आजानामा' तिस्स वचनीयं । यस्सा वा पनस्स कङ्खा वा विमति वा
अहमेव तत्थ पटिपुच्छितव्वो - 'इदं, भन्ते, कथं; इमस्स ववत्थो' " ति ?

"एत्तकेन पि मयं, भन्ते, अय्यस्स नन्दकस्स अत्तमना अभि-
रद्धा' यं नो अय्यो नन्दको पवारेती" ति ।

१० ४. "तं किं मञ्जय, भगिनियो, चक्खु निच्चं वा अनिच्चं
वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

१५ "यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' " ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्जय, भगिनियो, सोतं निच्चं वा अनिच्चं
वा" ति ?

२० अनिच्च, भन्ते ...पे०... घानं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... जिब्हा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

अनिच्चा, भन्ते ... कायो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

अनिच्चो, भन्ते ... मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

२५ "यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“पुब्बेव नो एतं, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठं -
‘इतिपिमे छ अज्झत्तिका आयतना अनिच्चा’” ति ।

“साधु, साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, होति
अरियसावकस्स यथाभूतं सम्मप्पज्जाय पस्सतो । तं किं मज्झथ,
भगिनियो, हपा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मज्झथ, भगिनियो, सद्धा निच्चा वा अनिच्चा
वा” ति ?

अनिच्चा, भन्ते ... पे०... गन्धा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

अनिच्चा, भन्ते ... रसा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

अनिच्चा, भन्ते ... फोट्ठ्वा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

अनिच्चा, भन्ते ... धम्मा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“पुद्बेव नो एतं, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं-
इतिपिमे छ वाहिरा आयतना अनिच्चा’” ति ।

“साधु, साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, होति
अरियसावकस्स यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो । तं किं मज्जय,
6 भगिनियो, चक्खुविज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा’” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा’” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

10 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जय, भगिनियो, सोतविज्जाणं निच्चं वा
अनिच्चं वा’” ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... पे० ... धानविज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
15 वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते . जिह्वाविज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... कायविज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते . मनोविज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं मुयं वा ति” ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “तं किस्स हेतु” ?

“पुद्बेव नो एतं, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं -
इतिपिमे छ विज्जाणकाया अनिच्चा’” ति ।

“साधु, साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, होति अरिय-
सावकस्स यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ।

५. "सेय्यथापि, भगिनियो, तेलप्पदीपस्स ज्ञायतो तेलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, वट्टि^१ पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा, अच्चि^२ पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा, आभा.पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा । यो नु खो, भगिनियो, एवं वदेय्य - 'अमुस्स. तेलप्पदीपस्स ज्ञायतो तेलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, वट्टि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा, अच्चि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा; या च खास्स आभा सा निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा' ति; सम्मा तु खो सो, भगिनियो, वदमानो वदेय्या" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तं किस्स हेतु" ?

"अमुस्स हि, भन्ते, तेलप्पदीपस्स ज्ञायतो तेलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, वट्टि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा, अच्चि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा; पगेवस्स आभा अनिच्चा विपरिणामधम्मा" ति ।

"एवमेव खो, भगिनियो, यो नु खो एवं वदेय्य - 'छ खोमे अज्जत्तिका आयतना अनिच्चा; यं च खो छ^३ अज्जत्तिके आयतने पटिच्च पटिसंवेदेति^४ सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं' ति; सम्मा तु खो सो, भगिनियो, वदमानो वदेय्या" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तं किस्स हेतु" ?

"तज्जं तज्जं, भन्ते, पच्चयं पटिच्च तज्जा तज्जा वेदना उप्पज्जन्ति^५ । तज्जस्स तज्जस्स पच्चयस्स निरोधा तज्जा तज्जा वेदना निरुज्जन्ती" ति ।

"साधु, साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, होति : धरियसावकस्स यथाभूतं सम्मण्यञ्जाय पस्सतो ।

६. सेय्यथापि, भगिनियो, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो

१. वट्टो-सी०, रो० । २. अच्ची-सी०, रो० । ३. म्हा० पोटके नल्लि ।
४. पटियदेदिगि-२:१०; पटियवेदेदिगि-रो० । ५. उप्पज्जति-स्या० । ६. तिज्जातो-
स्या० ।

मूलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, खन्धो पि अनिच्चो विपरिणाम-
धम्मो, साखापलासं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, छाया पि अनिच्चा
विपरिणामधम्मा । यो नु खो, भगिनियो,' एवं वदेय्य - 'अमुस्स
महतो एक्खस्स तिट्ठतो सारवतो मूलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं,
६ खन्धो पि अनिच्चो विपरिणामधम्मो, साखापलासं पि अनिच्चं
विपरिणामधम्मं, या च खास्स छाया सा निच्चा धुवा सस्सता
अविपरिणामधम्मा' ति; सम्मा नु खो सो, भगिनियो, वदमानो
वदेय्या" ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

10 “तं किस्स हेतु” ?

“अमुस्स हि, भन्ते, महतो एक्खस्म तिट्ठतो सारवतो मूलं पि
अनिच्चं विपरिणामधम्मं, खन्धो पि अनिच्चो विपरिणामधम्मो, साखा-
पलासं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं; पगेवस्स छाया अनिच्चा विपरि-
णामधम्मा” ति ।

15 “एवमेव खो, भगिनियो, यो नु खो एवं वदेय्य - ‘छ खोमे
वाहिरा आयतना अनिच्चा’ । यं च खो छ वाहिरे आयतने पटिच्च
पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं निच्चं धुवं
सस्सतां अविपरिणामधम्मं’ ति; सम्मा नु खो सो, भगिनियो, वदमानो
वदेय्या” ति ?

20 “नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“तज्जं तज्जं, भन्ते, पच्चयं पटिच्च तज्जा तज्जा वेदना
उप्पज्जन्ति । तज्जस्स तज्जस्स पच्चयस्स निरोधा तज्जा तज्जा
वेदना निरुज्जन्ती” ति ।

25 “साधु, साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, हीति
अरियसावकस्स यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ।

७. “सेय्यथापि, भगिनियो, दक्खो गोघातको वा गोघात-
कन्तेवासी वा गाविं वधित्वा तिण्हेन गोविकन्तनेन गाविं सङ्कुन्तेय्य’

१. स्या० पोल्यके नल्पि । २. अनिच्चा विपरिणामधम्मा - ती०, रो० । ३. विःशेय्य
- खी०, स्या०, रो० ।

अनुपहृच्च अन्तरं' मंसकायं अनुपहृच्च बाहिरं चम्मकायं । यं यदेव तत्थ अन्तरा विलिमंसं' अन्तरा नहारू' अन्तरा बन्धनं तं तदेव तिण्हेन गोविकन्तनेन सञ्छिन्देय्य सङ्कन्तेय्य सम्पकन्तेय्यं सम्परिकन्तेय्य । सञ्छिन्दित्वा सङ्कन्तित्वा सम्पकन्तित्वा सम्परिकन्तित्वा विधुनित्वा बाहिरं चम्मकायं तेनेव चम्मेन तं गाविं पटिच्छादेत्वा एवं वदेय्य - 'तथेवायं गावी संयुक्ता इमिना व चम्मेना' ति; सम्मा तु खो सो, भगिनियो, वदमानो वदेय्या" ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“अमुं हि, भन्ते, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा गाविं वधित्वा तिण्हेन गोविकन्तनेन गाविं सङ्कन्तेय्य अनुपहृच्च अन्तरं मंसकायं अनुपहृच्च बाहिरं चम्मकायं । यं यदेव तत्थ अन्तरा विलिमंसं अन्तरा नहारू अन्तरा बन्धनं तं तदेव तिण्हेन गोविकन्तनेन सञ्छिन्देय्य सङ्कन्तेय्य सम्पकन्तेय्य सम्परिकन्तेय्य । सञ्छिन्दित्वा सङ्कन्तित्वा सम्पकन्तित्वा सम्परिकन्तित्वा विधुनित्वा बाहिरं चम्मकायं तेनेव चम्मेन तं गाविं पटिच्छादेत्वा किञ्चापि सो एवं वदेय्य - 'तथेवायं गावी संयुक्ता इमिना व चम्मेना' ति; अथ खो सा गावी विसंयुक्ता तेनेव चम्मेना" ति ।

“उपमा खो मे अयं, भगिनियो, कता अत्थस्स विञ्जापनाय । अयमेवेत्थ अत्थो; 'अन्तरा मंसकायो' ति खो, भगिनियो, छन्नेतं अज्झत्तिकानं आयतनानं अधिवचनं; 'बाहिरो चम्मकायो' ति खो भगिनियो, छन्नेतं बाहिरानं आयतनानं अधिवचनं; 'अन्तरा' विलिमंसं, अन्तरा नहारू, अन्तरा बन्धनं' ति खो, भगिनियो, नन्दीरागस्सेतं अधिवचनं; 'तिण्हं गोविकन्तनं' ति खो, भगिनियो, अरियायेतं पञ्जाय अधिवचनं; यायं अरिया पञ्जा अन्तरा किलेसं अन्तरा संयोजनं अन्तरा बन्धनं सञ्छिन्दति सङ्कन्तति सम्पकन्तति सम्परिकन्तति ।

८. “सत्त खो पनिमे, भगिनियो, वोज्झङ्गा, येसं भावितत्ता वहुलीकत्ता भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जा-

१. अन्तरा - सी० । २. विलिमं - रो०; विलीमं - नी० । ३. नहारू - म० । ४. सी०, या०, रो० पीत्यकेमु नत्व । ५. अमु - सी०, त्या०, रो० । ६. अन्तरो - रो०, त्या० ।

विमुत्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति ।
 क्तमे सत्त ? इध, भगिनियो, भिक्खु सतिसम्बोज्जङ्गं भावेति
 विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं,
 धम्मविचयसम्बोज्जङ्गं भावेति ... पे० ... विरियसम्बोज्जङ्गं भावेति ...
 ५ पीतिसम्बोज्जङ्गं भावेति ... पस्सद्विसम्बोज्जङ्गं भावेति ... समाधि-
 सम्बोज्जङ्गं भावेति... उपेक्खासम्बोज्जङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विराग-
 निस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । इमे खो, भगिनियो, सत्त
 वोज्जङ्गा, येसं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवानं सया
 अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा
 10 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

६ ९. अथ खो आयस्मा नन्दको ता भिक्खुनियो डमिना
 ओवादेन ओवदित्वा उय्योजेसि - “गच्छथ, भगिनियो; कालो” ति ।
 अथ खो ता भिक्खुनियो आयस्मत्तो नन्दकस्स भासितं अभिनन्दित्वा
 अनुमोदित्वा उट्ठायासना आयस्मन्त नन्दक अभिवादेत्वा पदक्खिणं
 15 कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा
 एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता भिक्खुनियो भगवा एतद-
 वोच - “गच्छथ, भिक्खुनियो, कालो” ति । अथ खो ता भिक्खुनियो
 भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिसु । अथ खो भगवा
 अचिरपक्कन्तीसु^१ तासु भिक्खुनीसु भिक्खू आमन्तेसि - “सेय्यथापि,
 20 भिक्खवे, तदहुपोसथे चातुद्दसे न होति बहुनो जनस्स कह्हा वा
 विमति वा - ‘ऊनो नु खो चन्दो, पुण्णो नु खो चन्दो’ ति, अथ खं.
 ऊनो चन्दोत्वेव होति । एवमेव खो, भिक्खवे, ता भिक्खुनियो
 नन्दकस्स धम्मदेसनाय अत्तमना होन्ति नो च खो परिपुण्ण-
 सङ्कप्पा” ति ।

§ ३ इत्थियम्पि नन्दको अनुञ्जातो भिक्खुनोवादाय

25

१०. अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दक आमन्तेसि - “तेन
 हि त्वं, नन्दक, स्वे पि ता भिक्खुनियो तेनेवोवादेन ओवदेय्यासी” ति
 “एवं, मन्ते” ति खो आयस्मा नन्दको भगवतो पच्चस्सोसि ।

अथ खो आयस्मा नन्दको तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुव्वण्ह

१. अचिरपक्कन्तामु - रो०, स्या० । २. स्या० फोत्यवे नत्थि ।

समयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावित्थियं पिण्डाय पाविसि ।
 सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो अत्तद्वुतियो
 येन राजकारामो तेनुपसङ्गमि । अहंससु खो ता भिक्खुनियो आयस्मन्तं
 नन्दकं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान आसनं पञ्जापेसुं, उदकं च
 पादानं उपट्टपेसुं । निसीदि खो आयस्मा नन्दको पञ्जत्ते आसने । 5
 निसज्ज पादे पक्खालेसि । ता पि खो भिक्खुनियो आयस्मन्तं नन्दकं
 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ता भिक्खु-
 नियो आयस्मा नन्दको एतदवोच - "पटिपुच्छकथा खो, भगिनियो,
 भविस्सति । तत्थ आजानन्तीहि 'आजानामा' तिस्स वचनीयं, न
 आजानन्तीहि 'न आजानामा' तिस्स वचनीयं । यस्सा वा पनस्स 10
 कङ्खा वा विमत्ति वा, अहमेव तत्थ पटिपुच्छित्तव्वो - 'इदं, भन्ते,
 कथं; इमस्स ववत्थो' " ति ।

"एत्तकेन पि मयं, भन्ते, अय्यस्स नन्दकस्स अत्तमना अभिरद्धा
 यं नो अय्यो नन्दको पवारेती" ति ।

११. "तं किं मञ्जथ, भगिनियो, चक्खु' निच्चं वा अनिच्चं 15
 वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- 20
 त्तिस्सतुं - 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' " ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्जथ, भगिनियो, सोतं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?
 अनिच्चं, भन्ते ... पे० ... घानं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... जिह्वा ... कायो ... मनो निच्चो वा अनिच्चो 25
 वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

विमुक्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति ।
 कत्तमे सत्त ? इव, भगिनियो, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति
 विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं,
 धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पे० .. विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति ...
 ७ पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं भावेति ... समाधि-
 सम्बोज्झङ्गं भावेति... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विराग-
 निस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । इमे खो, भगिनियो, सत्त
 वोज्झङ्गा, येसं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवानं खया
 अनासवं चेतोविमुक्तिं पञ्जाविमुक्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा
 10 सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

९. अथ खो आयस्मा नन्दको ता भिक्खुनियो इमिना
 ओवादेन ओवदित्वा उय्योजेसि - “गच्छथ, भगिनियो; काली” ति ।
 अथ खो ता भिक्खुनियो आयस्मतो नन्दकस्स भासितं अभिनन्दित्वा
 अनुमोदित्वा उट्ठायासना आयस्मन्त नन्दकं अभिवादेत्वा पदक्खिणं
 15 कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
 एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता भिक्खुनियो भगवा एतद-
 वोच - “गच्छथ, भिक्खुनियो, कालो” ति । अथ खो ता भिक्खुनियो
 भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिसु । अथ खो भगवा
 अचिरपक्कन्तीसु^१ तासु भिक्खुनीसु भिक्खू आमन्तेसि - “सेय्ययापि,
 20 भिक्खवे, तदह्ठपोसये चातुदसे न होति बहुनो जनस्स कद्धा वा
 विमति वा - ‘ऊनो नु खो चन्दो, पुण्णो नु खो चन्दो’ ति, अथ खो
 ऊनो चन्दोत्वेव होति । एवमेव खो, भिक्खवे, ता भिक्खुनियो^१
 नन्दकस्स धम्मदेसनाय अतमना हान्ति नो च खो परिपुण्ण-
 सङ्कप्पा” ति ।

§ ३. इतियमिं नन्दको अनुञ्जातो भिक्खुनोवादाय

१०. अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दकं आमन्तेसि - “तेन
 हि त्वं, नन्दक, स्वे पि ता भिक्खुनियो तेनेवोवादेन ओवदेय्यासी” ति ।
 “एवं, मन्ते” ति खो आयस्मा नन्दको भगवतो पच्चस्सोसि ।

अथ खो आयस्मा नन्दको तस्मा रत्तिया अच्चयेन पुच्चण्ह-

१. अचिरपक्कन्तायु - री०, स्या० । २. थ्या० पांचवे नयि ।

समयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावित्थिं पिण्डाय पाविसि ।
 सावित्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिवकन्तो अत्तद्दुत्तियो
 येन राजकारामो तेनुपसङ्कमि । अद्दसंसु खो ता भिक्खुनियो आयस्मन्तं
 नन्दकं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान आसनं पञ्जापेसुं, उदकं च
 पादानं उपट्टपेसुं । निसीदि खो आयस्मा नन्दको पञ्जत्ते आसने ।
 निसज्ज पादे पक्खालेसि । ता पि खो भिक्खुनियो आयस्मन्तं नन्दकं
 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ता भिक्खु-
 नियो आयस्मा नन्दको एतदवोच - “पटिपुच्छकथा खो, भगिनियो,
 भविस्सति । तत्थ आजानन्तीहि ‘आजानामा’ तिस्स वचनीयं, न
 आजानन्तीहि ‘न आजानामा’ तिस्स वचनीयं । यस्सा वा पनस्स
 कङ्खा वा विमत्ति वा, अहमेव तत्थ पटिपुच्छितव्वो - ‘इदं, भन्ते,
 कथं; इमस्स व्वत्थो’ ” ति ।

“एत्तकेन पि मयं, भन्ते, अय्यस्स नन्दकस्स अत्तमना अभिरद्धा
 यं नो अय्यो नन्दको पवारेती” ति ।

११. “तं किं मञ्जथ, भगिनियो, चक्खुं निच्चं वा अनिच्चं
 वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
 पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जथ, भगिनियो, सोतं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... पे० ... धानं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... जिब्हा ... कायो ... मनो निच्चो वा अनिच्चो
 वा ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

६ “पुब्बेव नो एतं, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं-
‘इतिपिमे छ अज्झत्तिका आयतना अनिच्चा’ ” ति ।

“साधु साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, होति
अरियसावकस्स यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ।

१२. “तं किं मज्जथ, भगिनियो, रूपा निच्चा वा अनिच्चा
१० वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

१५ पस्सितुं - “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, भगिनियो, सद्दा निच्चा वा अनिच्चा
वा” ति ?

अनिच्चा ,भन्ते ... पे० ... गन्धा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

२० अनिच्चा, भन्ते ... रसा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

अनिच्चा, भन्ते ... फोट्ठव्वा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

अनिच्चा, भन्ते ... धम्मा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

२३ “दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“पुब्बेव नो एतं, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं --
‘इतिपिमे छ वाहिरा आयतना अनिच्चा’” ति ।

“साधु साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, होति
अरियसावकस्स यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ।

१३. “तं किं मज्जथ, भगिनियो, चक्खुविञ्जाणं निच्चं ५
वा अनिच्चं वा” ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... पे० ... सोतविञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... घानविञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... जिब्हाविञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ? १०

अनिच्चं, भन्ते ... कायविञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

अनिच्चं, भन्ते ... मनोविञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ।

“दुक्खं, भन्ते” । १५

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सित्तुं -- ‘एतं भम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“पुब्बेव नो एतं, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं -- २०
‘इतिपिमे छ विञ्जाणकाया अनिच्चा’” ति ।

“साधु साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, होति अरिय-
सावकस्स यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ।

१४. “सेय्यथापि, भगिनियो, तेलप्पदीपस्स ज्ञायतो तेलं पि
अनिच्चं विपरिणामधम्मं, वट्ठि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा, अच्चि २५
पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा, आभा पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा ।
यो नु खो, भगिनियो, एवं वदेय्य -- ‘अमुस्स तेलप्पदीपस्स ज्ञायतो
तेलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, वट्ठि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा,
अच्चि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा; या च ख्वास्स, आभा सा

निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा' ति; सम्मा नु खो सो, भगिनियो, वदमानो वदेय्या" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

"तं किस्स हेतु"?

५ "अमुस्स हि, भन्ते, तेलप्पदीपस्स ज्ञायतो तेलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, वट्टि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा, अच्चि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा; पगेवस्स आभा अनिच्चा विपरिणामधम्मा" ति।

१० "एवमेव खो, भगिनियो, यो नु खो एवं वेदय्य - 'छ खो- मे अज्झत्तिके आयतना अनिच्चा। यं च खो छ अज्झत्तिके आयतने पटिच्चं पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं' ति; सम्मा नु खो सो, भगिनियो, वदमानो वदेय्या" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

"तं किस्स हेतु"?

१५

"तज्जं तज्जं, भन्ते, पच्चयं पटिच्च तज्जा तज्जा वेदना उप्पज्जन्ति। तज्जस्स तज्जस्स पच्चयस्स निरोधा तज्जा तज्जा वेदना निरुज्जन्ती" ति।

२० "साधु साधु, भगिनियो! एवं हेतं, भगिनियो, होति अरियसावकस्स यथाभूतं सम्मप्पञ्चाय पस्सतो।

१५. "सेय्यथापि, भगिनियो, महतो स्वस्स तिट्ठतो सारवतो मूलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, खन्वो पि अनिच्चो विपरिणामधम्मो, साखापलासं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, छाया पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा। यो नु खो, भगिनियो, एवं वेदय्य - 'अमुस्स महतो स्वस्स तिट्ठतो सारवतो मूलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, खन्वो पि अनिच्चो विपरिणामधम्मो, साखापलासं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं; या च ह्वास्स छाया सा निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा' ति; सम्मा नु खो सो भगिनियो, वदमानो वदेय्या" ति?

२० "नो हेतं, भन्ते"।

“तं किस्स हेतु” ?

“अमुस्स हि, भन्ते, महतो ख्वस्स तिट्ठतो सारवतो मूलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, खन्धो पि अनिच्चो विपरिणामधम्मो, साखापलासं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं; पगेवस्स छाया अनिच्चा विपरिणामधम्मा” ति ।

“एवमेव खो, भगिनियो, यो नु खो एवं वदेय्य — ‘छ खोमे वाहिरा आयतना अनिच्चा’ । यं च खो वाहिरे’ आयतने पटिच्च पटिसंवेदेति सुखं वा दुखं वा अदुक्खमसुखं वा तं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं’ ति; सम्मा नु खो सो, भगिनियो, वदमानो वदेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ।

“तज्जं तज्जं, भन्ते, पच्चयं पटिच्च तज्जा तज्जा वेदना उप्पज्जन्ति । तज्जस्स तज्जस्स पच्चयस्स निरोधा तज्जा तज्जा वेदना निरुज्जन्ती” ति ।

साधु साधु, भगिनियो ! एवं हेतं, भगिनियो, होति अरिय-सावकस्स यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ।

१६. “सेय्यथापि, भगिनियो, दक्खो गोघातको वा गोघात-फन्तेवासी वा गाविं वधित्वा तिण्हेन गोविकन्तनेन गाविं सङ्गन्तेय्य’ अनुपहच्च अन्तरं” मंसकायं अनुपहच्च वाहिरं चम्मकायं । यं यदेव तत्थ अन्तरा विलिमंरं” अन्तरा नहारू अन्तरा बन्धनं तं तदेव तिण्हेन गोविकन्तनेन सञ्छिन्देय्य सङ्गन्तेय्य सम्पकन्तेय्य’ सम्परि-कन्तेय्य । सञ्छिन्दित्वा सङ्गन्तित्वा सम्पकन्तित्वा सम्परिकन्तित्वा विधुनित्वा” वाहिरं चम्मकायं तेनेव चम्मेन तं गाविं पटिच्छादेत्वा एवं वदेय्य — ‘तथेवायं गावी संयुत्ता इमिना व चम्मेना’ ति; सम्मा नु खो सो, भगिनियो, वदमानो वदेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

१. अनिच्चा विपरिणामधम्मा — गी० । २. छ वाहिरे — मी० । ३. विरन्तेय्य — सी०, ग्या० । ४. अन्तरा — सी० । ५. विलोमं — गी० । ६. मी०, स्था० पात्यनेगु नत्ति । ७. विधु-गित्वा — सी० ।

“तं किस्स हेतु ?”

“अमु हि, भन्ते, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा गावि वधित्वा तिण्हेन गोविकन्तनेन गावि सङ्कन्तेय्य अनुपहच्च अन्तरं मंसकायं अनुपहच्च वाहिरं चम्मकायं । यं यदेव तत्थ अन्तरा विलिमंसं
 5 अन्तरा नहारु अन्तरा वन्धनं तं तदेव तिण्हेन गोविकन्तनेन सञ्छिन्देय्य सङ्कन्तेय्य सम्पकन्तेय्य सम्परिकन्तेय्य । सञ्छिन्दित्वा सङ्कन्तित्वा सम्पकन्तित्वा सम्परिकन्तित्वा विधुन्तित्वा वाहिरं चम्मकायं तेनेव चम्मेन तं गावि पटिच्छादेत्वा किञ्चापि सो एव वदेय्य — ‘तथेवायं गावी संयुत्ता इमिना व चम्मेना’ ति; अथ खो सा गावी विसंयुत्ता तेनेव चम्मेना” ति ।

10 “उपमा खो मे अयं, भगिनियो, कता अत्थस्स विञ्जापनाय अयमेवेत्थ अत्थो । ‘अन्तरा मंसकायो’ ति खो, भगिनियो, छत्तेतं अज्झत्तिकानं आयतनानं अधिवचनं; ‘वाहिरो चम्मकायो’ ति खो, भगिनियो, छत्तेतं वाहिरानं आयतनानं अधिवचनं; ‘अन्तरा विलिमंसं अन्तरा नहारु वन्धनं’ ति खो, भगिनियो, नन्दीरागस्सेतं अधिवचनं; ‘तिण्हं गोविकन्तनं’
 15 अन्तरा ति खो, भगिनियो, अरियायेतं पञ्जाय अधिवचनं; यायं अरिया पञ्जा अन्तरा किलेसं अन्तरा संयोजनं अन्तरा वन्धनं सञ्छिन्दति सङ्कन्तति सम्पकन्तति सम्परिकन्तति ।

१७. “सत्त खो पनिमे, भगिनियो, वोज्झङ्गा, येसं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
 20 दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । कतमे मत्त ? इध, भगिनियो, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामि, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पे०... विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं भावेति...समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति
 25 .. उपेक्कमासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामि । इमे खो, भगिनियो, सत्त वोज्झङ्गा येसं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आमवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

१८. अथ खो आयस्मा नन्दको ता भिक्खुनियो इमिना ओवा-
 देन ओवदित्वा उय्योजेसि—“गच्छथ, भगिनियो; कालो” ति । अथ खो
 ता भिक्खुनियो आयस्मतो नन्दकस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
 उट्ठयासना आयस्मन्तं नन्दकं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन भगवा
 तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु ।
 एकमन्तं ठिता खो ता भिक्खुनियो भगवा एतदवोच—“गच्छथ, भिक्खु-
 नियो; कालो” ति । अथ खो ता भिक्खुनियो भगवन्तं अभिवादेत्वा
 पदक्खिणं कत्वा पक्कमिसु । अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तीसु^१ तासु
 भिक्खुनीसु भिक्खू आमन्तेसि—“सेय्यथापि, भिक्खवे, तदहुपोसथे पन्नरसे^२
 न होति बहुनो जनस्स कङ्खा वा विमति वा—‘ऊनो नु खो चन्दो, पुण्णो नु
 खो चन्दो’ ति, अथ खो पुण्णो चन्दोत्वेव होति; एवमेव खो, भिक्खवे,
 ता भिक्खुनियो नन्दकस्स धम्मदेसनाय अत्तमना चैव परिपुण्णसङ्कप्पा
 च । तासं, भिक्खवे, पञ्चन्नं भिक्खुनिसतानं^३ या पच्छिमिका^४ ता^५ भिक्खु-
 नियो^६ सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायना” ति ।

१९. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भसितं
 अभिनन्दुं ति ।

—:०:—

१. अचिरपक्कन्तामु—सी०, स्या०, रो० । २. पण्णरसे—सी०, स्या० । ३. भिक्खुनी-
 गतानं—सी०, स्या०, रो० । ४. पच्छिमा—सी०, रो० । ५-६. भिक्खुनी सा—रो०, सी०,
 स्या० ।

४७. चूलराहुलोवादसुत्तं

§ १. आयस्मा राहुलो आसवक्खये विनीतो

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
वने अनायपिण्डकस्स आरामे । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटि-
सल्लीनस्स' एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि' - "परिपक्का खो राहुलस्स
विमुत्तिपरिपाचनीया धम्मा । यन्नूनाहं राहुलं उत्तरिं आसवानं
५ खये विनेय्यं" ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय
चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि
- "गण्हाहि, राहुल, निसीदनं; येन अन्धवनं तेनुपसङ्कमिस्साम
दिवाविहाराया" ति । "एवं, भन्ते" ति खो आयस्मा राहुलो भगवतो
१० पटिस्सुत्वा निसीदनं आदाय भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुवन्धि ।

तेन खो पन समयेन अनेकानि देवतासहस्सानि भगवन्तं
अनुवन्धानि होन्ति - "अज्ज भगवा आयस्मन्तं राहुलं उत्तरिं
आसवानं खये विनेस्सती" ति । अथ खो भगवा अन्धवनं अज्जोगाहेत्वा
अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले पञ्जत्ते आसने निसीदि । आयस्मा पि खो
१५ राहुलो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्न
खो आयस्मन्तं राहुलं भगवा एतदवोच-

२. "तं किं मञ्जसि, राहुल, चक्खु निच्चं वा अनिच्चं
वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

२० "यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

१. चूलराहुलोवादसुत्त - सी० । २. पटिसल्लीनस्स - सी० । ३. उदपादि - सी० ।
४. भगवतो - सी० । ५. अज्जोगाहेत्वा - सी०, स्या०, रो० ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं — ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, राहुल, रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं — ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, राहुल, चक्खुविञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं — ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, राहुल, चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो
वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितुं — ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, राहुल, यमिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया

यज्जति वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विञ्जाणगतं तं पि निच्चं
[अनिच्चं वा' ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा' ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनु-
रस्सित्तुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।...पे०... ।

“तं किं मञ्जसि, राहुल, यमिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विञ्जाणगतं तं पि निच्चं वा अनिच्चं
वा' ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा' ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सित्तुं-
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

३. “एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि निव्विन्दति,
रूपेसु निव्विन्दति, चक्खुविञ्जाणे निव्विन्दति, चक्खुसम्फस्से निव्विन्दति,
० यमिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खार-
गतं विञ्जाणगतं तस्मिं पि निव्विन्दति । सोतस्मिं निव्विन्दति, सद्देषु
निव्विन्दति .. पे० . धानस्मिं निव्विन्दति, गन्धेषु निव्विन्दति ... जिह्वाय
निव्विन्दति, रसेसु निव्विन्दति ... कायस्मिं निव्विन्दति, फोट्टव्वेषु निव्वि-
न्दति .. मनस्मिं निव्विन्दति, धम्मेषु निव्विन्दति, मनोविञ्जाणे निव्वि-
२५ न्दति, मनोसम्फस्से निव्विन्दति, यमिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विञ्जाणगतं तस्मिं पि निव्विन्दति ।
निव्विन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ब्राणं
होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थ-
त्ताया’ ति पजानाती” ति ।

४. इदमवोच भगवा । अत्तमनो^१ आयस्मा राहुलो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति । इमस्मिं च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने आयस्मतो राहुलस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चि । तासं च अनेकानं देवतासहस्सानं विरजं वीतमलं धम्मचक्खु उदपादि— 'यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्मं' ति ।

5

— ० —

४८. छल्वकसुत्तं

§ १. छ छक्कानि-उद्देशो

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेति-
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच- “धम्मं^१ वो, भिक्खवे, देसिस्सामि^२ आदिकल्याणं मज्जे-
५ कल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थ्यं सव्यञ्जनं^३, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं
ब्रह्मचरियं पकासेस्सामि^४, यदिदं-छ छक्कानि । तं सुणाय, साधुकं
मनसि करोय; भसिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू
भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच-

“छ अज्झत्तिकानि आयतनानि वेदितव्वानि, छ वाहिरानि
१० आयतनानि वेदितव्वानि, छ विञ्जाणकाया वेदितव्वा, छ फस्सकाया
वेदितव्वा, छ वेदनाकाया वेदितव्वा, छ तण्हाकाया वेदितव्वा ।

§ २. छ अज्झत्तिकानि आयतनानि

२. “‘छ अज्झत्तिकानि आयतनानि वेदितव्वानी’ ति-
इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चक्खायतनं, सीता-
५ यतनं, घानायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं, मनायतनं । ‘छ अज्झत्ति-
१० कानि आयतनानि वेदितव्वानी’ ति-इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च
वुत्तं । इदं पठमं छक्कं ।

§ ३. छ वाहिरानि आयतनानि

३. “‘छ वाहिरानि आयतनानि वेदितव्वानी’ ति-इति
खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? रूपायतनं, सहायतनं, गन्धा-
यतनं, रसायतनं, फोट्टव्वायतनं, धम्मायतनं । ‘छ वाहिरानि आयत-
२० नानि वेदितव्वानी’ ति-इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं । इदं
दुतियं छक्कं ।

१. धम्मं हि-सी० ।

४. पकासिस्सामि-त्या० रो० ।

२. देसेस्सामि-म०, रो० ।

३. सव्यञ्जनं-सी० ।

§ ४. छ विज्ञानकाया

४. “‘छ विज्ञानकाया वेदितव्वा’ ति—इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविज्ञाणं, सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविज्ञाणं, घानं च पटिच्च गन्धे च उप्पज्जति घानविज्ञाणं, जिह्वं च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वाविज्ञाणं, कायं च पटिच्च फोटुब्बे च उप्पज्जति कायविज्ञाणं, मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनो-विज्ञाणं। ‘छ विज्ञानकाया वेदितव्वा’ ति—इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं। इदं ततियं छक्कं।

§ ५. छ फस्सकाया

५. “‘छ फस्सकाया वेदितव्वा’ ति—इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो; सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो; घानं च पटिच्च गन्धे च उप्पज्जति घानविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो; जिह्वं च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वाविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो; कायं च पटिच्च फोटुब्बे च उप्पज्जति कायविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो; मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो। ‘छ फस्सकाया वेदितव्वा’ ति—इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं। इदं चतुत्थं छक्कं।

§ ६. छ वेदनाकाया

६. “‘छ वेदनाकाया वेदितव्वा’ ति—इति खो पनेतं वुत्तं; किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खु-विज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया वेदना; सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया वेदना; घानं च पटिच्च गन्धे च उप्पज्जति घानविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया वेदना; जिह्वं च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वा-विज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया वेदना; कायं च पटिच्च फोटुब्बे च उप्पज्जति कायविज्ञाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया

वेदना; मनं च पटिच्च घम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया वेदना। 'छ वेदनाकाया वेदितव्वा' ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं। इदं पच्चमं छक्कं।

§ ७. छ तण्हाकाया

७. " 'छ तण्हाकाया वेदितव्वा' ति - इति खो पनेतं वुत्तं;
 ५ किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खु-
 विञ्जाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
 तण्हा; सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्जाणं ... पे० ...
 धानं च पटिच्च गन्धे च उप्पज्जति धानविञ्जाणं ... पे० ... जिह्वं च
 पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वाविञ्जाणं ... पे० ... कायं च पटिच्च
 १० फोदुब्बे च उप्पज्जति कायविञ्जाणं ... पे० ... मनं च पटिच्च घम्मे
 च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया
 वेदना, वेदनापच्चया तण्हा। 'छ तण्हाकाया वेदितव्वा' ति - इति
 यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं। इदं छट्ठं छक्कं।

§ ८. अत्तदिट्ठि न उपपज्जति

८. " 'चक्खु' अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति। चक्खुस्स
 १५ उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति। यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि
 पञ्जायति, 'अत्ता मे उप्पज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं
 होति। तस्मा तं न उपपज्जति - 'चक्खु अत्ता' ति यो वदेय्य। इति
 चक्खु अनत्ता।

- " 'रूपा अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति। रूपानं उप्पादो
 २० पि वयो पि पञ्जायति। यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति,
 'अत्ता मे उप्पज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति। तस्मा
 तं न उपपज्जति - 'रूपा अत्ता' ति यो वदेय्य। इति चक्खु अनत्ता,
 रूपा अनत्ता।

- " 'चक्खुविञ्जाणं अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति।
 २५ चक्खुविञ्जाणस्स उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति। यस्स खो पन
 उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति, 'अत्ता मे उप्पज्जति च वेति चा' ति

इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति - 'चक्खुविञ्जाणं अत्ता' ति यो वदेय्य । इति चक्खु अनत्ता, रूपा अनत्ता, चक्खुविञ्जाणं अनत्ता ।

“'चक्खुसम्फस्सो अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । चक्खुसम्फस्सो उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति, 'अत्ता मे उपपज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति - 'चक्खुसम्फस्सो अत्ता' ति यो वदेय्य । इति चक्खु अनत्ता, रूपा अनत्ता, चक्खुविञ्जाणं अनत्ता, चक्खुसम्फस्सो अनत्ता ।

“'वेदना अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । वेदनाय उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति, 'अत्ता मे उपपज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति - 'वेदना अत्ता' ति यो वदेय्य । इति चक्खु अनत्ता, रूपा अनत्ता, चक्खुविञ्जाणं अनत्ता, चक्खुसम्फस्सो अनत्ता, वेदना अनत्ता ।

“'तण्हा अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । तण्हाय उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति, 'अत्ता मे उपपज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति - 'तण्हा अत्ता' ति यो वदेय्य । इति चक्खु अनत्ता, रूपा अनत्ता, चक्खुविञ्जाणं अनत्ता, चक्खुसम्फस्सो अनत्ता, वेदना अनत्ता, तण्हा अनत्ता ।

९. “'सोतं अत्ता' ति यो वदेय्य ...पे०... घानं अत्ता ति यो वदेय्य ...पे०... जिव्हा अत्ता ति यो वदेय्य ...पे०... कायो अत्ता ति यो वदेय्य ...पे०... मनो अत्ता ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । मनस्स उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्जायति, 'अत्ता मे उपपज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति - 'मनो अत्ता' ति यो वदेय्य । इति मनो अनत्ता ।

“'धम्मा अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । धम्मानं'

उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति, 'अत्ता मे उप्पज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति—'धम्मा अत्ता' ति यो वदेय्य । इति मनो अनत्ता, धम्मा अनत्ता ।

५ "मनोविञ्ज्राणं अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । मनोविञ्ज्राणस्स उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति, 'अत्ता मे उप्पज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति—'मनोविञ्ज्राणं अत्ता' ति यो वदेय्य । इति मनो अनत्ता, धम्मा अनत्ता, मनोविञ्ज्राणं अनत्ता ।

१० "मनोसम्फस्सो अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । मनोसम्फस्सस्स उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति, 'अत्ता मे उप्पज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति—'मनो-सम्फस्सो अत्ता' ति यो वदेय्य । इति मनो अनत्ता, धम्मा अनत्ता, मनोविञ्ज्राणं अनत्ता, मनोसम्फस्सो अनत्ता ।

२३४ "वेदना अत्ता' ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । वेदनाय उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति, 'अत्ता मे उप्पज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति—'वेदना अत्ता' ति यो वदेय्य । इति मनो अनत्ता, धम्मा अनत्ता, मनोविञ्ज्राणं अनत्ता, मनोसम्फस्सो अनत्ता, वेदना अनत्ता ।

२३५ "तण्हा अत्ता" ति यो वदेय्य तं न उपपज्जति । तण्हाय उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति । यस्स खो पन उप्पादो पि वयो पि पञ्चायति, 'अत्ता मे उप्पज्जति च वेति चा' ति इच्चस्स एवमागतं होति । तस्मा तं न उपपज्जति—'तण्हा अत्ता' ति यो वदेय्य । इति मनो अनत्ता, धम्मा अनत्ता, मनोविञ्ज्राणं अनत्ता, मनोसम्फस्सो अनत्ता, वेदना अनत्ता, तण्हा अनत्ता ।

§ ९. सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा

१०. “अयं खो पन, भिक्खवे, सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा — चक्खुं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति; रूपे ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति; चक्खुविञ्जाणं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति; चक्खुसम्फस्सं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति; वेदनं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति; तण्हं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति; सौतं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति ...पे०... धानं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति ...पे०... जिब्हं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति ...पे०... कायं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति ...पे०... मनं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति, धम्मं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति, मनोविञ्जाणं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति, मनोसम्फस्सं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति, वेदनं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति, तण्हं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति ।

§ १०. सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा

११. “अयं खो पन, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा — चक्खुं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति, रूपे ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति, चक्खुविञ्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति, चक्खुसम्फस्सं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति, वेदनं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति, तण्हं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति; सौतं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति ...पे०.. धानं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति ...पे०... जिब्हं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति ...पे०... कायं ‘नेतं

- मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति . . पे०... मनं 'नेतं
 मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति, धम्मं 'नेतं मम,
 नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति, मनोविञ्जाणं 'नेतं मम,
 नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति, मनोसम्पस्सं 'नेतं
 ६ मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति, वेदनं 'नेतं मम,
 नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति, तण्ह 'नेतं मम,
 नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति ।

§ ११. सानुसयो न दुक्खन्तकरो होति

१२. "चक्खु च, भिक्खवे, पटिच्च रूपे च उप्पज्जति
 चक्खुविञ्जाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं
 १० सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा । सो सुखाय' वेदनाय
 फुट्ठो समानो अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स
 रागानुसयो अनुसेति । दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो सोचति
 किलमति परिदेवति उरत्ताळि कन्दति सम्मोहं आपज्जति । तस्स
 पटिधानुसयो अनुसेति । अदुक्खमसुखाय वेदनाय फुट्ठो समानो तस्सा
 १५ वेदनाय समुदयं च अत्यङ्गमं' च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं
 च यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स अविज्जानुसयो अनुसेति । सो वत,
 भिक्खवे, सुखाय वेदनाय रागानुसयं अप्पहाय दुक्खाय वेदनाय
 पटिधानुसय अप्पटिविनोदेत्वा अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयं
 असमूहनित्वा' अविज्ज अप्पहाय विज्जं अनुप्पादेत्वा दिट्ठेव धम्मं
 २० दुक्कयस्मन्तकरो भविस्मती ति - नेतं ठान विज्जति ।

- "सोतं च, भिक्खवे, पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोत-
 विञ्जाणं . . पे० . . धानं च, भिक्खवे, पटिच्च गन्धे च उप्पज्जति
 धानविञ्जाणं . . पे० . . जिह्वं च, भिक्खवे, पटिच्च रसे च उप्पज्जति
 जिह्वाविञ्जाणं . . पे० . . कायं च, भिक्खवे, पटिच्च फोट्टुञ्जे च उप्पज्जति
 २५ कायविञ्जाणं . . पे० . . मनं च, भिक्खवे, पटिच्च धम्मं च उप्पज्जति
 मनोविञ्जाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं
 मुग्गं वा दुक्कं वा अदुक्कमसुखं वा । सो सुखाय वेदनाय फुट्ठो समानो
 अभिनन्दति अभिवदति अज्झोमाय तिट्ठति । तस्स रागानुसयो

अनुसेति । दुःखाय वेदनाय फुट्टो समानो सोचति किलमति परिदेवति उरत्ताळिं कन्दति सम्मोहं आपज्जति । तस्स पटिघानुसयो अनुसेति । अदुक्खमसुखाय वेदनाय फुट्टो समानो तस्सा वेदनाय समुदयं च अत्यङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स अविज्जानुसयो अनुसेति । सो वत, भिक्खवे, सुखाय वेदनाय रागानुसयं अप्पहाय दुःखाय वेदनाय पटिघानुसयं अप्पटिविनोदेत्वा अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयं असमूहनित्वा अविज्जं अप्पहाय विज्जं अनुप्पादेत्वा दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो भविस्सती ति - नेतं ठानं विज्जति ।

§ १२. अनासवो दुःखस्तन्तकरो होति

१३. "चक्खुं च, भिक्खवे, पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं, तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा । सो सुखाय वेदनाय फुट्टो समानो नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रागानुसयो नानुसेति । दुःखाय वेदनाय फुट्टो समानो न सोचति न किलमति न परिदेवति न उरत्ताळिं कन्दति न सम्मोहं आपज्जति । तस्स पटिघानुसयो नानुसेति । अदुक्खमसुखाय वेदनाय फुट्टो समानो तस्सा वेदनाय समुदयं च अत्यङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । तस्स अविज्जानुसयो नानुसेति । सो वत, भिक्खवे, सुखाय वेदनाय रागानुसयं पहाय दुःखाय वेदनाय पटिघानुसयं पटिविनोदेत्वा अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयं समूहनित्वा अविज्जं पहाय विज्जं उप्पादेत्वा दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो भविस्सती ति - ठानमेतं विज्जति ।

"सोतं च, भिक्खवे, पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्जाणं ...पे०... घानं च, भिक्खवे, पटिच्च गन्धे च उप्पज्जति घानविञ्जाणं ...पे०... जिह्वं च, भिक्खवे, पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वाविञ्जाणं ...पे०... कायं च, भिक्खवे, पटिच्च फोट्टुव्वे च उप्पज्जति कायविञ्जाणं ...पे०... मनं च, भिक्खवे, पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं तिण्णं सङ्गति फस्सो, फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा । सो सुखाय वेदनाय फुट्टो समानो

नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्ज्ञोसाय तिट्ठति । तस्स रागानुसयो
 नानुसेति । दुक्खाय^१ वेदनाय फुट्ठो समानो न सोचति न किलमति
 न परिदेवति न उरत्ताळिं कन्दति न सम्मोहं आपज्जति । तस्स
 पटिघानुसयो नानुसेति । अद्रुक्खमसुखाय वेदनाय फुट्ठो समानो तस्सा
 5 वेदनाय समुदयं च अत्यङ्गम च अस्सादच आदीनवं च निस्सरणं
 च यथाभूत पजानाति । तस्स अविज्जानुसयो नानुसेति । सो वत,
 भिक्खवे, सुखाय वेदनाय रागानुसय पहाय दुक्खाय वेदनाय पटिघा-
 नुसय पटिविनोदेत्वा अद्रुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसय समूहनित्वा
 अविज्जं पहाय विज्ज उप्पादेत्वा दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो भवि-
 10 स्सती ति - ठानमेतं विज्जति^१ ।

१४. “एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि
 निव्विन्दति, रूपेसु निव्विन्दति, चक्खुविञ्जाणे निव्विन्दति, चक्खु-
 सम्फस्से निव्विन्दति, वेदनाय निव्विन्दति, तण्हाय निव्विन्दति,
 सौतस्मि निव्विन्दति, सद्देषु निव्विन्दति पे०. धानस्मि निव्विन्दति,
 15 गन्धेषु निव्विन्दति ... जिह्वाय निव्विन्दति, रसेसु निव्विन्दति .
 कायस्मिं निव्विन्दति, फोट्ठव्वेषु निव्विन्दति .. मनस्मिं निव्विन्दति,
 धम्मेसु निव्विन्दति, मनोविञ्जाणे निव्विन्दति, मनोसम्फस्से निव्वि-
 न्दति, वेदनाय निव्विन्दति, तण्हाय निव्विन्दति । निव्विन्दं विरज्जति,
 विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति वाणं होति । ‘खीणा
 20 जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापरं इत्यत्ताया’ ति
 पजानाती” ति ।

१५ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित
 अभिनन्दु ति । इमस्मि खो पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने सट्ठिमत्तान
 भिक्खून अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिंमू ति ।

—०:—

१ सो दुक्खाय - मी० । ० विज्जती ति - म्या० ।

४६. महासळायतनिकसुत्तं

§ १. सारत्तो दुक्खं पटिसंवेदेति

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच - "महासळायतनिकं वो, भिक्खवे, देसिस्सामि। तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति। "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच -

२. "चक्खुं, भिक्खवे, अजानं अपस्सं यथाभूतं, रूपे अजानं अपस्सं यथाभूतं, चक्खुविञ्जाणं अजानं अपस्सं यथाभूतं, चक्खुसम्फस्सं अजानं अपस्सं यथाभूतं, यमिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि अजानं अपस्सं यथाभूतं, चक्खुस्मिं सारज्जति, रूपेसु सारज्जति, चक्खुविञ्जाणे सारज्जति, चक्खुसम्फस्से सारज्जति, यमिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तस्मिं पि सारज्जति।

"तस्स सारत्तस्स संयुत्तस्स सम्मूहस्स अस्सादानुपस्सिनो विहरतो आयतिं पञ्चुपादानक्खन्धा उपचर्यं गच्छन्ति। तण्हा चस्स पोनोव्वविका नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सा चस्स पवड्ढति। तस्स कायिका पि दरथा पवड्ढन्ति, चेतसिका पि दरथा पवड्ढन्ति; कायिका पि सन्तापा पवड्ढन्ति, चेतसिका पि सन्तापा पवड्ढन्ति; कायिका पि परिळाहा पवड्ढन्ति, चेतसिका पि परिळाहा पवड्ढन्ति। सो कायदुक्खं पि चेतोदुक्खं पि पटिसंवेदेति।

"सोत्तं, भिक्खवे, अजानं अपस्सं यथाभूतं ...पे०... घानं, भिक्खवे, अजानं अपस्सं यथाभूतं ...पे०... जिह्मं, भिक्खवे, अजानं

अपस्सं यथाभूतं ...पे०... कायं, भिक्खवे, अजानं अपस्सं यथाभूतं ...पे०...
 मनं, भिक्खवे, अजानं अपस्सं यथाभूतं, धम्मो, भिक्खवे, अजानं अपस्सं
 यथाभूतं, मनोविञ्जाणं, भिक्खवे, अजानं अपस्सं यथाभूतं, मनो-
 सम्पस्सं, भिक्खवे, अजानं अपस्सं यथाभूतं, यमिदं मनोसम्पस्सपच्चया
 ६ उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि अजानं
 अपस्सं यथाभूतं, मनस्मिं सारज्जति, धम्मोसु सारज्जति, मनोविञ्जाणे
 सारज्जति, मनोसम्पस्से सारज्जति, यमिदं मनोसम्पस्सपच्चया
 उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तस्मिं पि
 सारज्जति ।

- १० “तस्स सारत्तस्स संयुत्तस्स सम्मूहस्स अस्सादानुपस्सिनो
 विहरतो आयतिं पञ्चुपादानक्खन्वा उपचयं गच्छन्ति । तण्हा चस्स
 पोनोब्भविका नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सा चस्स पवड्ढति ।
 तस्स कायिका पि दरथा पवड्ढन्ति, चेतसिका पि दरथा पवड्ढन्ति,
 कायिका पि सन्तापा पवड्ढन्ति, चेतसिका पि सन्तापा पवड्ढन्ति;
 १५ कायिका पि परिळाहा पवड्ढन्ति, चेतसिका पि परिळाहा पवड्ढन्ति ।
 सो कायदुक्खं पि चेतोदुक्खं पि पटिसंवेदेति ।

§ २. असारत्तो सुखं पटिसंवेदेति

३. “चक्खुं च खो, भिक्खवे, जानं पस्सं यथाभूतं, रूपे
 जानं पस्सं यथाभूतं, चक्खुविञ्जाण जानं पस्सं यथाभूतं, चक्खु-
 सम्पस्सं जानं पस्सं यथाभूतं, यमिदं चक्खुसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति
 २० वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि जानं पस्सं
 यथाभूतं, चक्खुस्मिं न सारज्जति, रूपेसु न सारज्जति, चक्खुविञ्जाणे
 न सारज्जति, चक्खुसम्पस्से न सारज्जति, यमिदं चक्खुसम्पस्सपच्चया
 उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तस्मिं पि
 न सारज्जति ।

- २५ “तस्म असारत्तस्म असंयुत्तस्म अमम्मूहस्स आदीनवानु-
 पस्सिनो विहरतो आयतिं पञ्चुपादानक्खन्वा उपचयं गच्छन्ति ।
 तण्हा चस्स पोनोब्भविका नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सा
 चस्स पहीयति । तस्म कायिका पि दरथा पहीयन्ति, चेतसिका पि
 दरथा पहीयन्ति; कायिका पि सन्तापा पहीयन्ति, चेतसिका पि

सन्तापा पहीयन्ति; कायिका पि परिळाहा पहीयन्ति, चेतसिका पि परिळाहा पहीयन्ति । सो कायसुखं पि चेतोसुखं पि पटिसंवेदेति ।

§ ३. अतारत्तो मगं परिपूरेति

४. “या तथाभूतस्स^१ दिट्ठि सास्स होति सम्मादिट्ठि; यो तथाभूतस्स सङ्कप्पो स्वास्स होति सम्मासङ्कप्पो; यो तथाभूतस्स वायामो स्वास्स होति सम्मावायामो; या तथाभूतस्स सति सास्स होति सम्मासति; यो तथाभूतस्स समाधि स्वास्स होति सम्मासमाधि । पुब्बैव खो पनस्स कायकम्मं वचीकम्मं आजीवो सुपरिसुद्धो होति । एवमस्सायं अरियो अट्ठङ्गिको मगो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“तस्स एवं इमं अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावयतो चत्तारो पि सतिपट्टाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारो पि सम्मप्पधाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारो पि इट्ठिपादा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्च पि इन्द्रियाणि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्च पि बलानि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, सत्त पि वोज्झङ्गा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“तस्सिमे द्वे धम्मा युगनद्धा^२ वत्तन्ति - समथो च विपस्सना च । सो ये धम्मा अभिञ्जा परिञ्जेय्या ते धम्मे अभिञ्जा परिजानाति; ये धम्मा अभिञ्जा पहातव्वा ते धम्मे अभिञ्जा पजहति; ये धम्मा अभिञ्जा भावेतव्वा ते धम्मे अभिञ्जा भावेति; ये धम्मा अभिञ्जा सच्छिकातव्वा ते धम्मे अभिञ्जा सच्छिकरोति ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा परिञ्जेय्या ? ‘पञ्चुपादानक्खन्धा’ तिस्स वचनीयं, सेय्यथीदं^३ - रूपपादानक्खन्धो, वेदनूपादानक्खन्धो, सञ्जूपादानक्खन्धो, सङ्खारूपादानक्खन्धो, विञ्जाणूपादानक्खन्धो । इमे धम्मा अभिञ्जा परिञ्जेय्या ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा पहातव्वा ? अविज्जा च भवतण्हा च - इमे धम्मा अभिञ्जा पहातव्वा ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा भावेतव्वा ? समथो च विपस्सना च - इमे धम्मा अभिञ्जा भावेतव्वा ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा सच्छिकातव्वा?
विज्जा च विमुत्ति च - इमे धम्मा अभिञ्जा सच्छिकातव्वा।

५. “सोतं, भिक्खवे, जानं पस्सं यथाभूतं ... पे० ... धानं
भिक्खवे, जानं पस्सं यथाभूतं ... पे० ... जिह्वं, भिक्खवे, जानं पस्सं यथा-
६ भूतं ... पे० ... कायं, भिक्खवे, जानं पस्सं यथाभूतं ... पे० ... मनं, भिक्खवे,
जानं पस्सं यथाभूतं, धम्मे जानं पस्सं यथाभूतं, मनोविञ्जाणं जानं पस्सं
यथाभूतं, मनोसम्फस्सं जानं पस्सं यथाभूतं, यमिदं मनोसम्फस्स-
पच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा
तं पि जानं पस्सं यथाभूतं, मनस्मिं न सारज्जति, धम्मेसु न सार-
१० ज्जति, मनोविञ्जाणे न सारज्जति, मनोसम्फस्से न सारज्जति,
यमिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा
अदुक्खमसुखं वा तस्मिं पि न सारज्जति।

“तस्स असारत्तस्स अमंयुत्तस्स असम्मूहस्स आदीनवानु-
पस्सिनो विहरतो आयतिं पञ्चुपादानकण्ठ्या अपचयं गच्छन्ति।
१५ तप्हा चस्स पोनोअभविका नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सा
चस्स पहीयति। तस्स कायिका पि दरथा पहीयन्ति, चेतसिका पि
दरथा पहीयन्ति; कायिका पि सन्तापा पहीयन्ति, चेतसिका पि
सन्तापा पहीयन्ति; कायिका पि परिळाहा पहीयन्ति, चेतसिका पि
परिळाहा पहीयन्ति। सो कायसुखं पि चेतोसुखं पि पटिसंवेदेति।

२० ६. “या तथाभूतस्स दिट्ठि सास्स होति सम्मादिट्ठि; यो
तथाभूतस्स सङ्कप्पो स्वास्स होति सम्मासङ्कप्पो; यो तथाभूतस्स
वायामो स्वास्स होति सम्मावायामो, या तथाभूतस्स सति सास्स
होति सम्मासति; यो तथाभूतस्स समाधि स्वास्स होति सम्मासमाधि।
पुब्बेव खो पनस्स कायकम्मं वचीकम्मं आजीवो सुपरिसुद्धो होति।
२५ एवमस्मायं अरियो अट्टङ्गिको मग्गो भावनापारिपूरि गच्छति।

“तस्स एवं इमं अरियं अट्टङ्गिकं मग्गं भावयत्तो चत्तारो पि
सतिपट्टाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारो पि सम्मप्यवाना
भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारो पि इट्ठिपादा भावनापारिपूरि
गच्छन्ति, पञ्च पि इन्द्रियानि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्च पि
३० वलानि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, मत्त पि वोञ्जङ्गा भावनापारिपूरि
गच्छन्ति।

“तस्मिन्ने द्वे धम्मा युगनद्धा वत्तन्ति - समथो च विपस्सना च । सो ये धम्मा अभिञ्जा परिञ्जेय्या ते धम्मे अभिञ्जा परिजानाति; ये धम्मा अभिञ्जा पहातव्वा ते धम्मे अभिञ्जा पजहति; ये धम्मा अभिञ्जा भावेतव्वा ते धम्मे अभिञ्जा भावेति; ये धम्मा अभिञ्जा सच्छिकातव्वा ते धम्मे अभिञ्जा सच्छिकरोति ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा परिञ्जेय्या ? ‘पञ्चुपादानक्खन्धो’ तिस्स वचनीयं, सेय्यथीदं - रूपपादानक्खन्धो, वेदनूपादानक्खन्धो, सञ्जूपादानक्खन्धो, सङ्खारूपादानक्खन्धो, विञ्जाणूपादानक्खन्धो । इमे धम्मा अभिञ्जा परिञ्जेय्या ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा पहातव्वा ? अविज्जा च भवतण्हा च - इमे धम्मा अभिञ्जा पहातव्वा ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा भावेतव्वा ? समथो च विपस्सना च - इमे धम्मा अभिञ्जा भावेतव्वा ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा सच्छिकातव्वा ? विज्जा च विमुत्ति च - इमे धम्मा अभिञ्जा सच्छिकातव्वा” ति ।

७. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।

५०. नगरविन्देय्यसुत्तं

§ १. कथंभूता समणब्राह्मणा न सक्कातब्बा

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन नगरविन्दं नाम कोसलानं ब्राह्मणानं गामो तदवसरि। अस्सोसुं खो नगरविन्देय्यका ब्राह्मणगहपतिका -
 "समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पव्वजितो कोसलेसु
 चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं नगरविन्दं अनुप्पत्तो।
 तं खो पन भवन्त गोतम एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो - 'इति
 पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोक-
 विद्दु अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि' सत्या देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा'
 ति। सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं
 सदेवमनुस्सं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा पवेदेति। सो घम्मं देसेति
 आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्यं सव्यञ्जनं,
 केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति। साधु खो पन तथा-
 र्पानं अरहतं दस्सनं होती' ति।

अथ खो नगरविन्देय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा
 तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमिल्वा अप्पेकच्चे' भगवन्तं अभिवादेत्वा
 एकमन्तं निमीदिसु'। अप्पेकच्चे' भगवता सद्धिं सम्मोदिसु; सम्मोद-
 नीयं कथं माराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु'। अप्पेकच्चे
 येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। अप्पेकच्चे
 भगवतो मन्तिके नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। अप्पेकच्चे
 तृप्पहीभूता एकमन्तं निमीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ने खो नगरविन्देय्यके
 ब्राह्मणगहपतिके भगवा एतदवोच -

२. "मचे वो, गहपतयो, अब्भ्रतित्थिया परिव्वाजका एव
 पुच्छेय्युं - 'कथंभूता, गहपतयो, समणब्राह्मणा न सक्कातब्बा न

१. गार्थी-गी०। २-२ रो० पांयवे नत्थि। ३-३. स्था० पांयवे नत्थि। ४
 कथंभूता-सी०, स्था०, गी०।

गरुकातब्बा न मानेतब्बा न पूजेतब्बा' ति ? एवं पुट्टा तुम्हे, गहपतयो, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं व्याकरेय्याथ - 'ये ते समणब्राह्मणा चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु अवीतरागा अवीतदोसा अवीतमोहा, अज्झत्तं अवूपसन्तचित्ता, समविसमं चरन्ति कायेन वाचाय मनसा, एवरूपा समणब्राह्मणा न सक्कातब्बा न गरुकातब्बा न मानेतब्बा न पूजेतब्बा । तं किस्स हेतु ? मयं पि हि चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु अवीतरागा अवीतदोसा अवीतमोहा, अज्झत्तं अवूपसन्तचित्ता, समविसमं चराम कायेन वाचाय मनसा, तेसं नो समचरियं पि हेतं उत्तरि अपस्सतं । तस्मा ते भोन्तो समणब्राह्मणा न सक्कातब्बा न गरुकातब्बा न मानेतब्बा न पूजेतब्बा । ये ते समणब्राह्मणा सोतविञ्जेय्येसु सहेसु ... धानविञ्जेय्येसु गन्धेसु ... जिह्वाविञ्जेय्येसु रसेसु ... कायविञ्जेय्येसु फोटुब्बेसु ... मनोविञ्जेय्येसु धम्मेषु अवीतरागा अवीतदोसा अवीतमोहा, अज्झत्तं अवूपसन्तचित्ता, समविसमं चरन्ति कायेन वाचाय मनसा, एवरूपा समणब्राह्मणा न सक्कातब्बा न गरुकातब्बा न मानेतब्बा न पूजेतब्बा । तं किस्स हेतु ? मयं पि हि मनोविञ्जेय्येसु धम्मेषु अवीतरागा अवीतदोसा अवीतमोहा, अज्झत्तं अवूपसन्तचित्ता, समविसमं चराम कायेन वाचाय मनसा, तेसं नो समचरियं पि हेतं उत्तरि अपस्सतं । तस्मा ते भोन्तो समणब्राह्मणा न सक्कातब्बा न गरुकातब्बा न मानेतब्बा न पूजेतब्बा' ति । एवं पुट्टा तुम्हे, गहपतयो, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं व्याकरेय्याथ ।

§ २. कथंभूता समणब्राह्मणा सक्कातब्बा

३. "सचे पन वो, गहपतयो, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं - 'कथंभूता, गहपतयो, समणब्राह्मणा सक्कातब्बा गरुकातब्बा मानेतब्बा पूजेतब्बा' ति ? एवं पुट्टा तुम्हे, गहपतयो, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं व्याकरेय्याथ - 'ये ते समणब्राह्मणा चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु वीतरागा वीतदोसा वीतमोहा, अज्झत्तं वूपसन्तचित्ता, समचरियं चरन्ति कायेन वाचाय मनसा, एवरूपा समणब्राह्मणा सक्कातब्बा गरुकातब्बा मानेतब्बा पूजेतब्बा । त किस्स

हेतु? मयं पि हि चक्खुविञ्ज्येसु रूपेसु अवीतरागा अवीतदोसा
अवीतमोहा, अज्झत्तं अवूपसन्तच्चित्ता, समविसमं चराम कायेन वाचाय
मनसा, तेसं नो समचरियं पि हेतं उत्तरि पस्सतं। तस्मा ते भोन्तो
समणब्राह्मणा सक्कातव्वा गरुकातव्वा मानेतव्वा पूजेतव्वा। ये ते

5 समणब्राह्मणा सोतविञ्ज्येसु सद्देषु... धानविञ्ज्येसु गन्धेषु . जिह्वा-
विञ्ज्येसु रसेसु... कायविञ्ज्येसु फोट्टव्वेषु .. मनोविञ्ज्येसु धम्मेषु
वीतरागा वीतदोसा वीतमोहा, अज्झत्तं वूपसन्तच्चित्ता, समचरियं
चरन्ति कायेन वाचाय मनसा, एवरूपा समणब्राह्मणा सक्कातव्वा
गरुकातव्वा मानेतव्वा पूजेतव्वा। तं किस्स हेतु? मयं पि हि मनो-

10 विञ्ज्येसु धम्मेषु अवीतरागा अवीतदोसा अवीतमोहा अज्झत्त
अवूपसन्तच्चित्ता, समविसमं चराम कायेन वाचाय मनसा, तेसं नो
समचरियं पि हेतं उत्तरि पस्सतं। तस्मा ते भोन्तो समणब्राह्मणा
सक्कातव्वा गरुकातव्वा मानेतव्वा पूजेतव्वा' ति। एवं पुट्ठा तुम्हे
गहपतयो, तेसं अञ्जतित्थियानं परिव्वाजकानं एव व्याकरेय्याथ।

15 ४. "सच्चे पन' वो', गहपतयो, अञ्जतित्थिया परिव्वाजका
एव पुच्छेय्यु - 'के पनायस्मन्तानं आकारा, के अन्वया, येन तुम्हे
आयस्मन्तो एवं वदेथ? अट्ठा ते आयस्मन्तो वीतरागा वा राग-
विनयाय वा पटिपन्ना, वीतदोसा वा दोसविनयाय वा पटिपन्ना,
वीतमोहा वा मोहविनयाय वा पटिपन्ना' ति? एवं पुट्ठा तुम्हे, गह-

20 पतयो, तेसं अञ्जतित्थियानं परिव्वाजकानं एवं' व्याकरेय्याथ - 'तथा
हि ते आयस्मन्तो अरञ्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवन्ति।
नत्थि खो पन तत्थ तथारूपा चक्खुविञ्ज्येय्या रूपा ये दिस्वा दिस्वा
अभिरमेय्यु, नत्थि खो पन तत्थ तथारूपा सोतविञ्ज्येय्या सद्दा ये सुत्वा
सुत्वा अभिरमेय्यु, नत्थि खो पन तत्थ तथारूपा धानविञ्ज्येय्या गन्धा

25 ये धायित्वा धायित्वा अभिरमेय्यु, नत्थि खो पन तत्थ तथारूपा
जिह्वाविञ्ज्येय्या रसा ये सायित्वा सायित्वा अभिरमेय्यु, नत्थि खो
पन तत्थ तथारूपा कायविञ्ज्येय्या फोट्टव्वा ये फुसित्वा फुसित्वा
अभिरमेय्यु। इमे खो नो, आवुमो, आकारा, इमे अन्वया, येन मय'
एवं वदेम - अट्ठा ते आयस्मन्तो वीतरागा वा रागविनयाय वा

१-१ ते - स्वा०, रो०। २ मी०, रो० पोचयेनु नत्थि। ३ मय आयस्मन्तो - सी०,
र्या०, रो०।

पटिपन्ना, वीतदोसा वा दोसविनयाय वा पटिपन्ना, वीतमोहा वा मोह-
विनयाय वा पटिपन्ना' ति। एवं पुट्टा तुम्हे, गहपतयो, तेसं अञ्ज-
तित्थियानं परिब्बाजकानं एवं व्याकरेय्याथा" ति।

§ ३. नगरविन्देयकानं सरणगमनं

५. एवं वृत्ते, नगरविन्देयका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्तं
एतदवोचुं—“अभिव्वकन्तं, भो गोतम, अभिव्वकन्तं, भो गोतम!
सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा
विवरेय्य, मूहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं
धारेय्य—‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति; एवमेव^१ भोता गोतमेन
अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं
गच्छाम धम्मं च भिक्खुसङ्घं च। उपासके नो भवं गोतमो धारेतु
अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गते” ति।

—:०:—

५१. पिण्डपातपारिसुद्धिसुत्तं

§ १ सुञ्जताविहारो महापुरिसविहारो

१. एवं मे सुत। एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमय पटिसल्लाना वुद्धितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त

६ सारिपुत्त भगवा एतदवोच -

“विप्पसन्नानि खो ते, सारिपुत्त, इन्द्रियाणि, परिसुद्धो छवि-
वण्णो परियोदात्तो। क्तमेन खो त्व, सारिपुत्त, विहारेण एतरहि
वहुल विहरसी” ति ?

“सुञ्जताविहारेण’ खो अह, भन्ते, एतरहि बहुलं विह-
१० रामी” ति।

“साधु, साधु, सारिपुत्त। महापुरिसविहारेण किर त्व,
सारिपुत्त, एतरहि बहुल विहरसि। महापुरिसविहारो एसो, सारिपुत्त,
यदिद - सुञ्जता।

§ २. तस्स भिक्खुनो पटिसञ्चिक्खित्तव्वानि

२ “तस्मातिह, सारिपुत्त, भिक्खु सचे आकह्वेय्य - ‘सुञ्जता-
१५ विहारेण बहुल’ विहारेय्य’ ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना इति
पटिसञ्चिक्खित्तव्व - ‘येन चाह मग्गेण गाम पिण्डाय पाविसि,
यस्मि च पदेसे पिण्डाय अचरि, येन च मग्गेण गामतो पिण्डाय
पटिक्कमि, अत्थि नु खो मे तत्थ चक्खुविज्जेय्येसु रूपेसु छन्दो वा
रामो वा दोसो वा मोहो वा पटिघ वा पि चेतसो’ ति ? सचे,
२० सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - ‘येन चाह मग्गेण
गामं पिण्डाय पाविसि, यस्मि च पदेसे पिण्डाय अचरि, येन च

१ सुञ्जताविहारेण - मी०। २ एतरहि वद - मी०, रो०।

मग्गेन गामतो पिण्डाय पटिक्कमिं, अत्थि मे तत्थ चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघं वा पि चेतसो' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्षुना तेसं' येव' पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहाणाय वायमित्त्वं। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्षु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - 'येन चाहं मग्गेन गामं पिण्डाय पाविसिं, यस्मिं च पदेसे पिण्डाय अचरिं, येन च मग्गेन गामतो पिण्डाय पटिक्कमिं, नत्थि मे तत्थ चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघं वा पि चेतसो' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्षुना तेनेव पीतिपामोज्जेन' विहातब्वं अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेसु।

३. "पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्षुना इति पटिसञ्चिक्खितब्वं - 'येन चाहं मग्गेन गामं पिण्डाय पाविसिं, यस्मिं च पदेसे पिण्डाय अचरिं, येन च मग्गेन' गामतो पिण्डाय पटिक्कमिं, अत्थि नु खो मे तत्थ सोतविञ्जेय्येसु सद्देसु ... पे० ... घानविञ्जेय्येसु गन्धेसु ... जिह्वाविञ्जेय्येसु रसेसु ... कायविञ्जेय्येसु फोट्टुब्बेसु ... मनोविञ्जेय्येसु धम्मेसु छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघं वा पि चेतसो' ति? सचे, सारिपुत्त, भिक्षु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - 'येन चाहं मग्गेन गामं पिण्डाय पाविसिं, यस्मिं च पदेसे पिण्डाय अचरिं, येन च मग्गेन गामतो पिण्डाय पटिक्कमिं, अत्थि मे तत्थ मनोविञ्जेय्येसु धम्मेसु छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघं वा पि चेतसो' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्षुना तेसं' येव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहाणाय वायमित्त्वं। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्षु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - 'येन चाहं मग्गेन गामं पिण्डाय पाविसिं, यस्मिं च पदेसे पिण्डाय अचरिं, येन च मग्गेन गामतो पिण्डाय पटिक्कमिं, नत्थि मे तत्थ मनोविञ्जेय्येसु धम्मेसु छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघं वा पि चेतसो' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्षुना तेनेव पीतिपामोज्जेन' विहातब्वं अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेसु।

४. "पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्षुना इति पटिसञ्चिक्खि-

तद्व्यं - 'पहीना नु खो मे पञ्च कामगुणा' ति? सचे, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - 'अप्पहीना खो मे पञ्च कामगुणा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना पञ्चन्नं कामगुणानं पहानाय वायमितद्व्यं। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - पहीना खो मे पञ्च कामगुणा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातद्व्यं अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेषु।

५. 'पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितद्व्यं - 'पहीना नु खो मे पञ्च नीवरणा' ति? सचे, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - 'अप्पहीना खो मे पञ्च नीवरणा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना पञ्चन्नं नीवरणानं पहानाय वायमितद्व्यं। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - 'पहीना खो मे पञ्च नीवरणा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातद्व्यं अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेषु।

६. 'पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितद्व्यं - 'परिज्जाता नु खो मे पञ्चुपादानक्खन्धा' ति? सचे, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'अपरिज्जाता खो मे पञ्चुपादानक्खन्धा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना पञ्चन्नं उपादानवगन्धान परिज्जाय वायमितद्व्यं। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'परिज्जाता खो मे पञ्चुपादानक्खन्धा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातद्व्यं अहोरत्तानुसिक्खिना कुमलेसु धम्मेषु।

७. 'पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितद्व्यं - 'भाविता नु खो मे चत्तारो सतिपट्टाना' ति? सचे, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - 'अभाविता खो मे चत्तारो सतिपट्टाना' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना चतुन्नं सतिपट्टानानं भावनाय वायमितद्व्यं। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'भाविता खो मे चत्तारो सतिपट्टाना' ति, तेन,

सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातब्बं अहोरत्तानु-
सिक्खिना कुसलेसु धम्मेसु।

८. “पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खि-
तब्बं—‘भाविता नु खो मे चत्तारो सम्मप्पधाना’ ति? सच्चे, सारि-
पुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति—‘अभाविता खो मे चत्तारो
सम्मप्पधाना’ ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना चतुन्नं सम्मप्पधानानं
भावनाय वायमित्तब्बं। सच्चे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो
एवं जानाति—‘भाविता खो मे चत्तारो सम्मप्पधाना’ ति, तेन,
सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातब्बं अहोरत्तानु-
सिक्खिना कुसलेसु धम्मेसु।

९. “पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खि-
तब्बं—‘भाविता नु खो मे चत्तारो इद्धिपादा’ ति? सच्चे, सारिपुत्त,
भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति—‘अभाविता खो मे चत्तारो
इद्धिपादा’ ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना चतुन्नं इद्धिपादानं भावनाय
वायमित्तब्बं। सच्चे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं
जानाति—‘भाविता खो मे चत्तारो इद्धिपादा’ ति, तेन, सारिपुत्त,
भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातब्बं अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु
धम्मेसु।

१०. “पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खि-
तब्बं—‘भावितानि नु खो मे पञ्चिन्द्रियाणी’ ति? सच्चे, सारि- 20
पुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति—‘अभावितानि खो मे
पञ्चिन्द्रियाणी’ ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना पच्चन्नं इन्द्रियानं भाव-
नाय वायमित्तब्बं। सच्चे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं
जानाति—‘भावितानि खो मे पञ्चिन्द्रियाणी’ ति, तेन, सारिपुत्त,
भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातब्बं अहोरत्तानुसिक्खिना 23
कुसलेसु धम्मेसु।

११. “पुन च परं, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खि-
तब्बं—‘भावितानि नु खो मे पञ्च वलानी’ ति? सच्चे, सारिपुत्त,
भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति—‘अभावितानि खो मे पञ्च

बलानी' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना पञ्चन्न बलान भावनाय वायमितव्व। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'भावितानि खो मे पच्च बलानी' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातव्व अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेषु।

६ १२ "पुन च पर, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितव्व - 'भाविता नु खो मे सत्त वोज्झङ्गा' ति? सचे, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'अभाविता खो मे सत्त वोज्झङ्गा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना सत्तन्न वोज्झङ्गान भावनाय वायमितव्व। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'भाविता खो मे सत्त वोज्झङ्गा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातव्व अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेषु।

१३ "पुन च पर, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितव्व - 'भावितो नु खो मे अरियो अट्टङ्गिको मग्गो' ति? सचे, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'अभावितो खो मे अरियो अट्टङ्गिको मग्गो' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना अरियस्स अट्टङ्गिकस्स मग्गस्स भावनाय वायमितव्व। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'भावितो खो मे अरियो अट्टङ्गिको मग्गो' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातव्व अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेषु।

१४ "पुन च पर, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितव्व - 'भाविता नु खो मे समथो च विपस्सना चा' ति? सचे, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एव जानाति - 'अभाविता खो मे समथो च विपस्सना चा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना समथविपस्सनान भावनाय वायमितव्व। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति - 'भाविता खो मे समथो च विपस्सना चा' ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातव्व अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेषु।

१५ "पुन च पर, सारिपुत्त, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितव्व - 'सञ्चित्ता नु खो मे विज्जा च विमुत्ति चा' ति? सचे,

सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति—‘असच्छिकता खो मे विज्जा च विमुत्ति’ चा’ ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना विज्जाय विमुत्तिया सच्छिकिरियाय वायमितव्वं। सचे पन, सारिपुत्त, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति—‘सच्छिकता खो मे विज्जा च विमुत्ति चा’ ति, तेन, सारिपुत्त, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन’ विहातव्वं 5
अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेषु।

१६. “ये हि केच्च, सारिपुत्त, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा पिण्डपातं परिसोधेसुं, सब्बे ते एवमेव पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा पिण्डपातं परिसोधेसुं। ये पि हि केच्च, सारिपुत्त, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा पिण्डपातं परिसोधेस्सन्ति, 10
सब्बे ते एवमेव पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा पिण्डपातं परिसोधेस्सन्ति। ये पि हि केच्च, सारिपुत्त, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा पिण्डपातं परिसोधेन्ति, सब्बे ते एवमेव पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा पिण्डपातं परिसोधेन्ति। तस्मातिह’, सारिपुत्त, ‘पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा पिण्डपातं परिसोधेस्तामा’ ति—एवं हि वो, सारि- 15
पुत्त, सिक्खितव्वं” ति।

१७. इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्सा सारिपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति।

— :o:—

१. विपरगगा—गी०, रो०। २. पीतिपामुज्जेन—स्या०, रो०। ३. तेन हि यो—गी०, रो०।

५२. इन्द्रियभावनासुत्तं

§ १. पारासरियवादो निराकृतो

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा गजङ्गलायं^१ विहरति सुवेळ्वने^२। अथ खो उत्तरो माणवो पारासरियन्तेवासी^३ येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सर्द्धि सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो
५ उत्तरं माणवं पारासरियन्तेवासिं भगवा एतदवोच—“देसेति, उत्तर, पारासरियो ब्राह्मणो सावकान इन्द्रियभावनं” ति?

“देसेति, भो गोतम, पारासरियो ब्राह्मणो सावकानं इन्द्रिय-भावनं” ति।

१० “यथा कथं पन, उत्तर, देसेति पारासरियो ब्राह्मणो साव-कानं इन्द्रियभावनं” ति?

“इध, भो गोतम, चक्खुना रूपं न पस्सति, सोतेन सद्दं न सुणाति—एवं खो, भो गोतम, देसेति पारासरियो ब्राह्मणो सावकान इन्द्रियभावनं” ति।

१५ “एवं सन्ते खो, उत्तर, अन्यो भावितिन्द्रियो भविस्सति, वधिरो भावितिन्द्रियो भविस्सति, यथा पारासरियस्स ब्राह्मणस्स वचन। अन्यो हि, उत्तर, चक्खुना रूपं न पस्सति, वधिरो सोतेन सद्दं न सुणाती” ति। एवं वुत्ते, उत्तरो माणवो पारासरियन्तेवासी तुण्हीभूतो मट्ठकुभूतो पत्तम्भन्वो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदि।

२० “अथ खो भगवा उत्तरं माणवं पारासरियन्तेवासिं तुण्हीभूतं मट्ठकुभूतं पत्तम्भन्वं अधोमुखं पज्झायन्तं अप्पटिभानं विदित्वा आयस्मन्तं आनन्द आमन्तेसि—“अञ्जथा खो, आनन्द, देसेति पारासरियो

१. कञ्जङ्गलाय—मी०, रो०, कञ्जङ्गलाय—स्या०। २. वेळ्वने—स्या०; मुखे-
वने—मी०, रो०। ३. पारासियन्तेवासी—प०, पारासियन्तेवासी—स्या०।

ब्राह्मणो सावकानं इन्द्रियभावनं, अञ्जथा च पनानन्द', अरियस्स विनये अनुत्तरा इन्द्रियभावना होती" ति।

§ २. अनुत्तरा इन्द्रियभावना

२. "एतस्स, भगवा, कालो; एतस्स, सुगत, कालो यं भगवा अरियस्स विनये अनुत्तरं इन्द्रियभावनं देसेय्य। भगवतो सुत्वा भिक्खु धारेस्सन्ती" ति।

"तेनहानन्द, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी" ति। "एवं, भन्ते" ति खो आयस्सा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच -

३. "कथं पनानन्द, अरियस्स विनये अनुत्तरा इन्द्रियभावना होति? इधानन्द, भिक्खुनो चक्खुना रूपं दिस्वा उप्पज्जति मनापं, उप्पज्जति अमनापं, उप्पज्जति मनापामनापं। सो एवं पजानाति - 'उप्पन्नं खो मे इदं मनापं, उप्पन्नं अमनापं, उप्पन्नं मनापामनापं। तं च खो सङ्खतं ओळारिकं पटिच्चसमुप्पन्नं। एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं - उपेक्खा' ति। तस्स तं उप्पन्नं मनापं उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्जति; उपेक्खा सण्ठाति। सेय्यथापि, आनन्द, चक्खुमा पुरिसो उम्मीलेत्वा' वा निमीलेय्य', निमीलेत्वा वा उम्मीलेय्य; एवमेव खो, आनन्द, यस्स कस्सचि एवंसीधं एवंतुवटं एवं-अप्पकसिरेन उप्पन्नं मनापं उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्जति, उपेक्खा सण्ठाति - अयं वुच्चतानन्द, अरियस्स विनये अनुत्तरा इन्द्रियभावना चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु।

४. "पुन च परं, आनन्द, भिक्खुनो सोतेन सद्दं सुत्वा उप्पज्जति मनापं, उप्पज्जति अमनापं, उप्पज्जति मनापामनापं। सो एवं पजानाति - 'उप्पन्नं खो मे इदं मनापं, उप्पन्नं अमनापं, उप्पन्नं मनापामनापं। तं च खो सङ्खतं ओळारिकं पटिच्चसमुप्पन्नं। एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं - उपेक्खा' ति। तस्स तं उप्पन्नं मनापं उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्जति; उपेक्खा सण्ठाति। सेय्यथापि, आनन्द, वलवा पुरिसो अप्पकसिरेनेव अच्छरिकं" पहरेय्य;

१. पन - सो०, स्या०, रो०। २. उम्मीलेत्वा - स्या०। ३. निमीलेय्य - स्या०।

४. अच्छरं - म०।

एवमेव खो, आनन्द, यस्स कस्सचि एवंसीघं एवंतुवटं एवंअप्पकसिरेन उप्पन्नं मनापं उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्झति, उपेक्खा सण्ठाति - अयं वुच्चतानन्द, अरियस्स विनये अनुत्तरा इन्द्रियभावना सोतविञ्चेय्येसु सहेसु।

5 ५. "पुन च परं, आनन्द, भिक्खुनो घानेन गन्वं घायित्वा उप्पज्जति मनापं, उप्पज्जति अमनापं, उप्पज्जति मनापामनापं। सो एवं पजानाति - 'उप्पन्नं खो मे इदं मनापं, उप्पन्नं अमनापं, उप्पन्नं मनापामनापं। तं च खो सङ्खतं ओळारिकं पटिच्चसमुप्पन्नं। एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं - उपेक्खा' ति। तस्स तं उप्पन्नं मनापं
10 उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्झति; उपेक्खा सण्ठाति। सेय्यथापि, आनन्द, ईसकपोणे^१ पट्टुमपलासे^२ उदकफुसितानि पवत्तन्ति, न सण्ठन्ति; एवमेव खो, आनन्द, यस्स कस्सचि एवंसीघं एवंतुवटं एवंअप्पकसिरेन उप्पन्नं मनापं उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्झति, उपेक्खा सण्ठाति - अयं वुच्चतानन्द, अरियस्स विनये
15 अनुत्तरा इन्द्रियभावना घानविञ्चेय्येसु गन्वेसु।

६. "पुन च परं, आनन्द, भिक्खुनो जिह्वाय रसं सायित्वा उप्पज्जति मनापं, उप्पज्जति अमनापं, उप्पज्जति मनापामनापं। सो एवं पजानाति - 'उप्पन्नं खो मे इदं मनापं, उप्पन्नं अमनापं, उप्पन्नं मनापामनापं। तं च खो सङ्खतं ओळारिकं पटिच्चसमुप्पन्नं।
20 एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं - उपेक्खा' ति। तस्स तं उप्पन्नं मनाप उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्झति; उपेक्खा सण्ठाति। सेय्यथापि, आनन्द, बलवा पुरिसो जिह्वागे खेळपिण्डं संयूहित्वा अप्पकसिरेन वमयेय्य; एवमेव खो, आनन्द, यस्स कस्सचि एवंसीघं एवंतुवटं एवंअप्पकसिरेन उप्पन्नं मनापं उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापा-
25 मनाप निरुज्झति, उपेक्खा सण्ठाति - अयं वुच्चतानन्द, अरियस्स विनये अनुत्तरा इन्द्रियभावना जिह्वाविञ्चेय्येसु रसेसु।

७. "पुन च परं, आनन्द, भिक्खुनो कायेन फोट्टुव्वं फुसित्वा उप्पज्जति मनापं, उप्पज्जति अमनापं, उप्पज्जति मनापामनापं। सो एवं पजानाति - 'उप्पन्नं खो मे इदं मनापं, उप्पन्नं अमनापं,

१. ईसकपोणे - म०। २. पट्टुमिनीपत्ते - गो०, म्या०, रो०।

उप्पन्नं मनापामनापं । तं च खो सङ्खतं ओळारिकं पटिच्चसमुप्पन्नं ।
 एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं—उपेक्खा' ति । तस्स तं उप्पन्नं मनापं
 उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्झति; उपेक्खा सण्ठाति ।
 सेय्यथापि, आनन्द, बलवा पुरिसो सम्मिञ्जितं वा वाहं पसारेय्य,
 पसारितं वा वाहं सम्मिञ्जेय्य; एवमेव खो, आनन्द, यस्स कस्सचि 5
 एवंसीघं एवंतुवटं एवंअप्पकसिरेन उप्पन्नं मनापं उप्पन्नं अमनापं
 उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्झति, उपेक्खा सण्ठाति—अयं वुच्चतानन्द,
 अरियस्स विनये अनुत्तरा इन्द्रियभावना कायविञ्जेय्येसु फोट्टुव्वेसु ।

८. “पुन च परं, आनन्द, भिक्खुनो मनसा धम्मं विञ्जाय
 उप्पज्जति मनापं, उप्पज्जति अमनापं, उप्पज्जति मनापामनापं । 10
 सो एवं पजानाति—‘उप्पन्नं खो मे इदं मनापं, उप्पन्नं अमनापं,
 उप्पन्नं मनापामनापं । तं च खो सङ्खतं ओळारिकं पटिच्चसमुप्पन्नं ।
 एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं—उपेक्खा' ति । तस्स तं उप्पन्नं मनापं
 उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्झति; उपेक्खा सण्ठाति ।
 सेय्यथापि, आनन्द, बलवा पुरिसो दिवसंसन्तत्ते' अयोक्टाहे' द्वे वा 15
 तीणि वा उदकफुसितानि निपातेय्य; दन्धो, आनन्द, उदकफुसितानं
 निपातो, अथ खो नं खिप्पमेव परिकखयं परियादानं गच्छेय्य; एव-
 मेव खो, आनन्द, यस्स कस्सचि एवंसीघं एवंतुवटं एवंअप्पकसिरेन
 उप्पन्नं मनापं उप्पन्नं अमनापं उप्पन्नं मनापामनापं निरुज्झति, उपेक्खा
 सण्ठाति—अयं वुच्चतानन्द, अरियस्स विनये अनुत्तरा इन्द्रियभावना 20
 मनोविञ्जेय्येसु धम्मेसु । एवं खो, आनन्द, अरियस्स विनये अनुत्तरा
 इन्द्रियभावना होति ।

§ ३. सेखो पाटपदो

९ “कथञ्चानन्द, सेखो होति पाटपदो ? इधानन्द, भिक्खुनो
 चक्खुना रूपं दिस्वा उप्पज्जति मनापं, उप्पज्जति अमनापं, उप्पज्जति
 मनापामनापं । सो तेन उप्पन्नेन मनापेन उप्पन्नेन अमनापेन उप्पन्नेन 25
 मनापामनापेन अट्ठीयति' हरायति जिगुच्छति । सोतेन सहं सुत्वा
 ...पे०...धानेन गन्ध घायित्वा ... जिब्हाय रसं सायित्वा ... कायेन फोट्टुव्वं
 फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्जाय उप्पज्जति मनापं, उप्पज्जति अमनापं,

उष्पज्जति मनापामनापं । सो तेन उष्पन्नेन मनापेन उष्पन्नेन अमनापेन उष्पन्नेन मनापामनापेन अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति । एवं खो, आनन्द, सेखो होति पाटिपदो ।

§ ४. अरियो भावितिन्द्रियो

१०. "कथञ्चानन्द, अरियो होति भावितिन्द्रियो ? इधानन्द, भिक्खुनो चक्खुना रूपं दिस्वा उष्पज्जति मनापं, उष्पज्जति अमनापं, उष्पज्जति मनापामनापं । सो सचे आकह्वति - 'पटिकूले' अप्पटिकूलसञ्जी विहरेय्यं' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति; सचे आकह्वति - 'अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्यं' ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति; सचे आकह्वति - 'पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसञ्जी विहरेय्यं' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति; सचे आकह्वति - 'अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसञ्जी विहरेय्यं' ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति; सचे आकह्वति - 'पटिकूलं च अप्पटिकूलं च तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो' ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो ।

११. "पुत च पर, आनन्द, भिक्खुनो सोतेन सहं सुत्वा ...पे०.. धानेन गन्धं घायित्वा .. जिञ्हाय रसं सायित्वा ... कायेन फोड्ढव्व फुसित्वा ... मनसा धम्म विञ्जाय उष्पज्जति मनापं, उष्पज्जति अमनापं, उष्पज्जति मनापामनाप । सो सचे आकह्वति - 'पटिकूले अप्पटिकूलसञ्जी विहरेय्यं' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति; सचे आकह्वति - 'अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्यं' ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे आकह्वति - 'पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसञ्जी विहरेय्यं' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति; सचे आकह्वति - 'अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसञ्जी विहरेय्यं' ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति; सचे आकह्वति - 'पटिकूलं च अप्पटिकूलं च तदुभयं पि अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो । एवं खो, आनन्द, अरियो होति भावितिन्द्रियो ।

१. पटिकूले - ती०, म्या०, रो० । २. पटिकूले - नी० ।

१२. “इति खो, आनन्द, देसिता मया अरियस्स विनये अनुत्तरा इन्द्रियभावना, देसितो सेखो पाटिपदो, देसितो अरियो भावितिन्द्रियो । यं खो, आनन्द, सत्थारा करणीयं सावकानं हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्पं उपादाय, कतं वो तं मया । एतानि, आनन्द, ख्वखमूलानि, एतानि सुञ्जागरानि, ज्ञायथानन्द, मा पमादत्थ, ६ मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी” ति ।

१३. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्सा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

सत्थायतनवग्गो निट्ठितो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं १

अनाथपिण्डको छन्तो, पुण्णो नन्दकराहुला २ ।

छल्लक्कं सत्थायतनिकं, नगरविन्देय्यसुद्धिका ३ ।

इन्द्रियभावना चा पि, वग्गो ओवादपञ्चमो ४ ति ॥

उपरिपण्णासकं समत्तं ।

तीहि पण्णासकेहि पटिमण्डितो सकलो

मज्झिमनिकायो समत्तो ।

—:०:—

१. रो० पोत्यके नत्थि । २. नन्दकराहुलो—स्या० । ३. नगरविन्देय्यसुद्धिको—

स्या० । ४. औत्तरपञ्चमो—स्या० ।

२१२, २५०, २६०, २६३,	अपरितस्सना, अनुपादाना	
२७६, २७७, २८०, २९७,	अपरिपररुवेदनीयं, कम्म	
३०५, ३१३, ३४५, ३५७,	अपसादना	
३६१, ३७६, ३८०, ३८९	अप्पटिवत्तियो, धम्मपरियायो	
अनायपिण्डको, देवपुत्तो	अप्पटिवत्तियं, धम्मचक्कं	
—आळहगिलानो	अप्पटिसरणे, भिन्नयूपे	
अनावत्तिधम्मो	अप्पना	
अनासवचित्तस्त	अप्पमाणसुभा, देवा	
अनासवो	अप्पमाणाभा, देवा	१६५,
—दुक्कलन्तकारो	अप्पवेदनीय, कम्मं	
अनिच्चसञ्जाभावानानुयोगमनुयुत्ता	अप्पावाधसंवत्तनिका, पटिपदा	
अनीघो	अव्युहनहेतु, सल्लस्सा	
अनुकम्पको, भगवा	अवभुतधम्मो, तथागतस्स	
अनुत्तरा, इन्द्रियभावना	अवभोकात्तिको	
अनुत्तरो	अवभोगासो, पव्वज्जा	
—योगाचरियानं	अव्यापादघातु	
—सङ्गामविजयो	अव्यापादसङ्कप्पो	
अनुत्तरं	अभव्व अभव्वाभासं, कम्मं	
—चित्तं	—भव्वाभासं, कम्मं	
—योगक्खेमं	अभिककन्तवण्णा	
अनुपादाना, अपरितस्सना	अभिजप्पा	२९
अनुपादा, परितस्सना	अभिजातिहेतु, सुखदुक्खं	
अनुपुव्वकिरिया	अभिज्जाय चित्तं परिसोघेति	
अनुपुव्वपटिपदा	अभिज्जा, धम्मा	
अनुपुव्वसिक्खा, धम्मविनये	—पहातव्वा, धम्मा	३९
अनुप्पत्तसदत्था	—भावेतव्वा, धम्मा	
अनुप्पत्तमग्गुप्पादेता	—सच्छिकिरिया	
अनुरुद्धा, खीरीदकीभूता	अभिधम्मे नानावादा	
अनुरुद्धो, आयस्सा १४२, २१२, २१६,	अभिनिज्जायितत्तं, रूपानं	
२१८, २१९, २२३, २२४	अभिनिरोपना	
अनुवादाधिकरणं	अभिसम्परायो, को	
अनुस्सवो	अमतदुन्दुभि	
अनोमनिककमो	अमतं	
अन्तरा न्हारु	अमनसिकारो	
—यन्धनं	अमहगगतं, चित्तं	
—मंसकायो	अमूळह्विनयो	४८
—विलिर्मसं	अमोसधम्मं, निव्वानं	
अपत्तमानसा, सेक्खा	अरञ्जकुटिकायं	
अपरन्तकप्पिका	अरञ्जसञ्जं	
अपरन्तानुदिट्ठिनो, अधिवुत्तिपदानि	अरणविभङ्गं	

अरणो, धम्मो	३२०	असमाहिजं, चित्तं	१६१
अरहन्तो	६४	असस्सतो, सत्ता	२५
अरहा, दस हसमन्नागतो	१४०	असित्तो	१३३
अरहं	१४, ३९४	असिपत्तवनं	२५७
अरिट्ठो	१३३	असुमभायनानुयोगमनुपुत्ता	१४४
अरिट्ठो, पच्चेव सन्नुदो	१३२	अस्मदम्मो	३०३
अरियचित्तस्स	१३६	अस्सपुरिसो	८३
अरियमगसमङ्गिनो	१३६	अस्तादो	८०
अरियमगं	१३६	अहङ्कारमङ्कारमानानुसया	८०, ९६, १००
अरियसच्चं	३३०	अहेतुवादा	१४१
—दुकखनिरोधं	३३६	अहोरेत्तानुसिस्सित्ता	४००
—दुकखं	३३४		
—परिपदा	३३६		
अरियसच्चानं आचिस्सना	३३३	आत्मारपरिवितक्को	७, २६
अरियसावको	५६	आवासघातु	९५, १२५, ३२४, ३२६
अरियस्स त्रिनये	४०९	आनासानञ्चायतननिस्सिता, उपेक्सा	३०१
अरिया वनासवा लोकुत्तरा मागङ्गा सम्मादिट्ठि	१३६	आनासानञ्चायतनसञ्चं, अमनसिक्खित्वा	१७०, १७१
अरियाय सन्नुट्ठिया	१७, ९९	—पटिच्च	१६९, १७०
अरियेन, इन्द्रियसवरेण	१६, १७	आनासानञ्चायतनूपगा, देवा	१६६
—सत्तिसम्पजञ्जेन	१७	आवासानञ्चायतनं	९०, ३०३, ३२८, ३२९
—सौलभ्यस्येन	१६	आकिञ्चञ्चायतननिस्सिता, उपेक्सा	३०१
—संवरेण	१७	आकिञ्चञ्चायतनसञ्जा	५९
अरियो अट्टङ्गिको, मग्गो	३९१, ३९२	आकिञ्चञ्चायतनसप्पाया, पटिपदा	५७, ६०
—आविर्निद्रियो	४०८, ४०९	आकिञ्चञ्चायतनाधिमुत्तो	४८
अरियो, विमोक्खो	६०	आकिञ्चञ्चायतनूपगा, देवा	१६७
अरूपघातु	१२६	आकिञ्चञ्चायतनूपगं, विञ्जाण	५८
अरूपसञ्चानं	२२	आकिञ्चञ्चायतनं	५८, ९०, ३०३
अवक्कारपाटि	२२५	आगुच्चारि	२३४
अविज्जा च भवतण्हा	३९१	आचरियो, उपद्दो	१८०
अविज्जाघातु	१२५	आचारोचोवरसम्पद्यो	६२, २००
अविज्जापच्चया, सद्द्वारा	१२७	आजीवो	३९१
अविज्जाविसदोसो	५१, ५३	आतापिनो	१५४
अविज्जामवा	१००, २०२	आदिवल्याणं	३८०, ३९४
अविनिपातधम्मा	१४४, ३७५	आदीनवो	१७४
अविमुत्तं, चित्त	१६१	आघातग्राही	३९
अविहा, देवा	१६६	आनन्दो, आयस्मा	३८, ५९, ६०, ६८, ६९, ७४
अविहिंसाघातु	१२६		१२४, १३०, १३४, १४२,
—सङ्कप्पो	१३७, ३३७		१६८, १७२, १७४, १८२,
असञ्चं	२३		१८३, १८९, २६३, २६६,
असप्पुरिसधम्मा	१०१		२८८, २९६, ३५१, ४०९

वानापानसति	१४४, १५१
वानापानसतिसमाधिभावनानुयोगमनुयुक्ता	१४४
वानिसंसो	१७४
वानेञ्जसञ्जा	५९
वानेञ्जसप्पाया, पटिपदा	५६, ५७, ६०
वानेञ्जुपगं, विञ्जाराणं	५७
आपत्ताधिकरणं	४०
आपोधानु	९५, १२५, १५३, ३२४, ३२५
आभा, देवा	१६५
आयतनकुसलो	१२४
आयतनानि, अञ्जत्तिकवाहिरानि	१२६
—अञ्जत्तिकानि	२९७, ३८०
—वाहिरानि, छ	२९७, ३८०
आयतनानं, पटिलाभो	३३५
आरञ्जको	१०४
आरद्धो	१४९, १५०
आरामरामणेष्यकं	६५
आलोकसञ्जी	९९
आसवनिरोधगामिनी, पटिपदा	१९
आसवनिरोधो	१९
आसवसमुदयो	१९
आसवा	१९
आसवानं, सयभाणाय	९९
आसवा, परिकक्षीणा	१०८
आहुनेय्या	१४३, २०२

इ

इदमेव सच्चं, गोघमञ्जं	२९२
इद्विपादा, चत्तारो	३८, १४४, ३९१, ३९२, ४०१
इद्वियो, चत्तसो	२४७
इद्विविधं, पञ्चतुभोति	७२
इन्द्रियभावना, अनुसरा	४०५
इन्द्रियसंवरण, अरियेन	१६, १७
इन्द्रियाणि, पञ्च	३८, १४४, ३९१, ३९२
इरियापयसति	१५२
इसिगिलि इसिगिलि, त्वेव	१३२
इसिगिलि कार्यं समञ्जा उदपादि	१३१
इसिगिलिनिवासी, पञ्चेकपुद्धा	१३२
इसिगिलिस्मि पच्चते	१३१

इसिपतने, मिग्दाये
इस्सरनिम्मानहेतु, सुखदुखसं
इस्सामनको

उ

उच्चङ्गमायो
उच्चाकुला, पव्वजितो
उज्जायो
उट्टानसञ्जं, मनसिकरित्वा
उत्तरो, माणवो
उदायो, आयस्मा
—मोघपुरिसो
उद्देसविभङ्गं
उद्धच्चकुक्कुच्चा, चित्तं परिसीघेति
उद्धच्चकुक्कुच्चं
उद्धुमातकं
उपक्कमो, अफलो
—तिब्बो
—डुक्खो
—सफलो
उपट्टानसाला
उपट्टवो, अन्तेवासी
—आचरियो
—ब्रह्मचारी
उपधी
उपनन्दो
उपनेमिसो
उपमा, द्वे
उपरिट्ठो
उपसमसुखं
उपसमाधिट्टानो
उपसमो, अरियो
उपसम्पदं
उपसिखि
उपादानसखन्धेसु, पञ्चसु
उपादाननिरोधो
उपादानपञ्चमा भवो
उपादानसेट्ठं, नेवसञ्जानासञ्जायतनं
उपादानं, तण्हापच्चया
उपादायरुपं, महाभूतानं

कामा, दिट्टधम्मिका	५६, ५७	कूटागरसालयं, महावने	४६
कामा, सम्परायिका	५७	केतुमा	१३३
कामासवा	१००, २०२	केतुम्भरानो	१३४
कायकम्मं	३९१	केती	१३४
—मेत्तं	२२५	कोसम्भियं, विहरति, घोसितारामे, भगवा	२२१
कायगतासति	१५१	कोसलानं ब्राह्मणानं गामो, नगरविन्दं	३९४
कायदुट्ठुल्लं	२१८	कोसलेसु चारिकं चरमानो	३९४
कायपरियन्तिकं, वेदनं	३२९	कोसल्लो	१३३
कायपरिहारिकेन चीवरेन	१६, ९८		
कायविञ्जाणघातु	१२५		
कायसह्वारं	१४५, १४६	खन्धानं पातुभावो	३३५
कायसमाचारं	१०९	—भेदो	३३५
कायधुचरितसमञ्जी	१२९, १३०	खयजाणाय, आसवानं	९९
काया, तुसिता	१८५	खारापतच्छिकं	२३४, २५३
कायानुपस्सना	१५१	खारोदका, नदी	२५७
कायायतनं	१९७	खीणासवो	६४, १०८
कायिका, दरथा	३८९	खीरल्यकूपमा	२०७
काये, सविञ्जाणके	८०	खीरोदकीभूता, अनुरुद्धा	२२३
कायो, पणिहितो	१५२	खेमाभिरतो	१३४
कालङ्कुरिया	३३५		
कासावकण्ठा, दुस्सीला	३४२		
काळखेमकस्स सक्कस्स	१७४	ग	
किञ्चाधिकरणं	४०	गजङ्गलयं, विहरति	४०४
कित्तिसद्दो, वल्याणो	३९४	गणारामो	१७४, १७५
किमिलो, आयस्मा	२२३	गणकमोगल्लानस्स, भगवति पासायो	६६
किंकारपटिस्साविनी	२४६	गणकमोगल्लानो, ब्राह्मणो	६१, ६४
किमूलका, पञ्चुपादानवखन्धा	७७	गण्डुप्पादा	३८२
कुक्कुलनिरयो	२५७	गन्धधातु	१२५
कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन	१६, ९८	गन्धारो	१३३
कुम्भकारावेत्तनं, उरुन्दं	३२२	—पच्चेकसम्बुद्धो	१३२
कुम्भकारो यथा	१८२	गम्मो	३१८
कुल्लं निगमो, काम्मासधम्मं	५६	गामन्तसेनासनं वस्सं	१९२
कुल्लु, विहरति, भगवा	५६	गामसञ्जं	१६८
कुल्लपुत्तो, सुभूति	३२१	गावी, विम्भन्ता	३३२
कुगलपक्खा, वीसति	१३५, १४०	गिञ्जकूटस्स, पब्बतस्स	१३१
कुसला, धम्मा	१५७	गिलानपुच्छका	३५२
कुसलानं, धम्मानं, उपसम्पदं	४, ५	गुत्तिजितो	१३३
कुसलेसु धम्मेषु, अहोरेत्तानुसिपिखना	४००	गुयनिरयो	२५७
कुसिनारायं, विहरति, भगवा	३१	गैहसिता, उपेक्खा, छ	३००
कुत्तना	१३९	—सरसकूप्या	१५२, १५३
		गैहसितानि, सोमनस्तानि, छ	२९८, ३०१

—दौमनम्सानि, छ	२९८
गोपातन्तेवामी	१५३, ३६७
गोपातन्तो, दम्नो	१५३, ३६७
गोतमी, महाप्रजापति	३६१
गोतमो, सत्रभूतो	३२३, ३९४
—उमगो	३२३, ३९४
गोत्रभूतो	३४२
गोदम्नो	३०३
गोत्रगोत्राणां, ब्राह्मणो	६९, ७६
गोपानमिवद्ध, जिग्वा	२५२

घ

घणायसक्तम्स विहारो	१७४
पगवायो, रजापयो	१५, ९७
—उम्द्रायो	१५, ९७
घानवानु	१२५
घानविज्ज्यागानु	२९७
घानायतन	२९७

च

चक्रनायतन	२१७
चक्रनुपायु	१२५
चक्रमुना, दिज्जेन	१८
चक्रमुविज्ज्यागानु	१२५
चक्रमुविज्ज्याग, अत्ता	३८०
चक्रमुविज्जेध्या, म्पा	३५७
चक्रमुम्सम्नो, अत्ता	३८३
चक्रमुयतन	२८०
चक्रमुयतन	१८, ६६, ७६,
	९९, ३०९, ३३८
चक्रमुयतन	१८४
—उम्सपानान	१४४
चक्रमुयतनो	१३०
चक्रमुयतनो	१५३
चक्रमुयतनो, येनाय	०८४
चक्रमुयतनो	३२८
चक्रमुयतनो, देवना	०८५, ०७९
चक्रमुयतनो	३०५
चक्रमुयतनो, देवा	१६३
चक्रमुयतनो, साहचर, कोमुदि	१४३

चारिकं चरमानो, मावेमु	३२२	
चित्तपटिसवेदी	१४५	
चित्तभावना, उभितं	०१७	
चित्तसङ्घारपटिसवेदी	१४५, १४६	
चित्तस्म उपक्वित्रेयो, धमनमिवारो	२३०	
—	—विचिक्विच्छा	२२९
चित्तानुपस्ती	१४७	
चित्तूपक्वित्रेसपहान	२२६	
चित्त	८९, ९०	
—अनुत्तर	१६१	
—अभिनित्तमेति, पुत्रे निवासानुस्सति- वागाय	१८	
—अमहगत	१६१	
—अविमुत्त	१६१	
—असमाहित	१६१	
—आसवेहि विमुत्त	९६	
—परिनोपेति, अभिज्जाय	६३	
—	—उदच्चकुक्कुच्चा	६३
—	—थीनमिद्धा	६३
—	—थ्यापादपदोसा	६३
—	—महगत	१६१
—	—विन्वित्त	१६१
—	—विचिक्विच्छाय	६३
—	—विमुत्त	७३, १६१
—	—थीनदोस	१६१
—	—थीतमोह	१६१
—वीतगग	१६१	
—उत्तर	७३, १६१	
—उद्वित्त	१६१	
—उदोस	१६१	
—उमाहित	१६१	
—उमाहं	१६१	
—उगाय	१६१	
चीवरकम्मे	१९२	
चीवरकम्म	१७४	
चीवरकारसमयो	१७५	
चीवरनेकस्यपरिहारिखेन	१६, ९८	
चुत्तरात्तागाय, चित्त अभिनित्तमेति	१८	
चुन्दो, समानुदेसो	३३, ३८	
चुन्दो	८९, ९०	

चेतसिका, दरथा	३८९
चेतसौ	१३७
चेतेति, परव्यावाधाय	८६
चेतोविमुक्ति	७४, १६१, १६७, २१३, २१४, ३६७, ३७४
चेतोसमाधि	२९०
—अनिमित्तं	१७१, १७२

छ

छमातुरो	३२३
छन्दमूलका, पञ्चुपादानमखन्धा	१२७
छन्दरागम्पटिवद्धं	२७१
छन्दो	८९, ९०
छद्यो, आयस्मा	३५२, ३५५
छप्रसायतनो	३२३, ३२४
छम्भतत्त	२२७
—चित्तस उपकिकलेसो	२३०
छिन्नपपञ्चे	१८३
छिन्नवदुमे	१८३

ज

जह्वाविहारं	१९४, २८७
जनपदनिकृति, नाभिनिकेसेय्य	३१३, ३१८
जयतो	१३४
जयसेन राजकुमारवत्यु	१९४
जयसेनो, राजकुमारो	१९४-१९७, २०४, २०५
जरा	३३५
जरामरणदुःखसमुदयसम्भवो	३०५
जरामरणं, जातिपञ्चया	१२७
जाति	३३४
जातिनिरोधो	२१७
जातिपञ्चया, जरामरणं	१२७
जाति, भवपञ्चया	१२७
जानपदा	१८१
जालिनि	१३४
जिष्वापायु	१२५
जिष्वापान	२९७
जिष्वापिन्द्राणायु	१२५
जीविपरिपन्थिकं, वेदनं	३२९
जीविनिर्निद्रामनु पण्डेदो	३३५

जेतवने, अनायपिण्डकस्त आरामे (अनाथ- पिण्डकस्त आरामे ति पदस्त हेद्वा दृष्टव्य)	
जेतवनं, इसिसङ्घनिसेवितं	३५०
जेतो	१३४
जेतिमालिकं	२५३

झ

ज्ञानानं, चतुर्षं	१६०
ज्ञानं, चतुर्षं	१७६
—ततियं	१७, ६४, ७५, ९९, १७६, ३०८, ३०९, ३३८
—तथागतवर्णितं	७४
—दुतियं	१७, ६४, ७५, ९९, १७६, ३०८, ३०९, ३३९
—पठमं	१७६

ञ

जाणदस्तनं, सततं समितं	६
-----------------------	---

ट

ठानाठानकुसलो	१२५, १२७
--------------	----------

त

तक्को	१३७
तगरसिली	१३३
—पञ्चेकसम्बुद्धो	१३२
तण्डुला	१५३
तण्हा	३८९, ३९२
—अत्ता	३८३, ३८४
तण्हाकाया, छ	३८०, ३८२
तण्हाच्छिदो	१३४
तण्हानिरोधो	१२७
तण्हापञ्चया, उपादानं	१२७
तण्हा, पोनीवभविता	३३६
—वेदनापञ्चया	१२७
—मल्लं	५१, ५३
ततियं ज्ञानं (ज्ञानं, ततियं नि पदस्त हेद्वा दृष्टव्यं)	
तत्तेन, तेलेन आंनिम्बनो	३३४
तत्तं, अयोचित्तं	३३६
तत्प परिनिचर्या	३३२

नवनव्याभिनदिनी, तण्डा	३८९, ३९२	दन्तो नागो, रज्जारहो	१९८
तयागतवर्णित, क्षान	७४	दरया	१६८, १७२
तयागतस्त अनुमोदना	७७४	—कायिका	३८९
—अचमुतयम्मो	१८४, १८८	—चेतसिका	३८९
तयागतान पापसण्डाना	१९	दरयमत्ता	१६८
तयागतो	००, ३०६	दसङ्गममजागतो, अरहा	१४०
—मग्नकसामी	६४	दससहस्ती, लोवघातु	१८५
—हृत्पिपदुपमो	२००	दसागिससा	१६० १६१
तयो, पञ्चेकमव्युद्धो	१३२	दायपालो	०२३
तयोदारामे	२६७	दिदृघम्मनिव्वान	२१
तयोदो	२६८	दिदृघम्मवेदनीय, वम्म	८-१०
तयो धम्मा	१३६	दिदृघम्मसुखविहार	२०१
तस्यपापिय्यमिवा	४०, ८२	दिदृघम्मिवा, कामसञ्जा	८७
तावातिसा	१६३	—कामा	५६, ५७
तावतिषेयु विहरति, नगवा	२७६, २७८	दिदृघम्मूपक्वमहेतु सुखदुक्ख	११, २०
विदुतेव, निव्वान	६६	दिद्विनिज्झानकखन्ति	७
निणवत्वारवो	४०, ४३, ४४	दिद्विपटिलाभ	१०९
निण सङ्गति, फम्मा	३८६	दिद्विपळामो	३५
तिश्रो, उपक्वमो	७, ८	दिद्विपुष्यो	३२३
तिश्र, पथान	८	दिद्व्याय, सौतघातुया	७३
तिला	१५३	दिद्वेन, चक्खुना	१८
तिम्पूविसा	१३४	दिसा, अट्ट विषावति	३०३
मुग्गिता काया, चवित्वा	१८४, १८५	दीघायुक्कसवत्तानिका, पटिपदा	२८५
मुग्गिता देवा	१६३	दुक्खरत्तारिवाय, निज्जीरेय	७
मुग्गित, बोधिमत्ता	१८४	दुक्खटक्कम्मवारिनो	१०
तेजोपाणु	९५ १०५ १५३, ३०४ ३२५	दुक्खटक्कम्मवारी, धालो	२३३
तेल्लिक्कूपमा	२०९	दुक्खक्खण्यस्म, निरोधो	१२७
तादस्युतो मुमो भागवा	२८१, २८६	—समुदयो	१२७
य		दुक्खक्खण्यो	३, ४, ७
धानमिद्धा कित्त परिगापति	६३	दुक्खघातु	१२५
पीनानिद्ध	०१८, ०२७	दुक्खनिज्जरावादो निगण्ठान	३
—विनस्य उपक्खिणेया	२३०	दुक्खानिरोधगामिनी पटिपदा	१९, १००, २०२
द		दुक्खानिराधो	१९, १००, २०२
दसिण्ण पारिपुग्गाल्लहा धुरग	३६१	—नन्दीनिरोधो	३५८
दसिण्ण गह्वरगा, गत	३८०	दुक्खानिरोध, अरियमच्च	३३६
दसिण्णविमुद्धिमा, वण्णा	३४०	दुक्खान्दक्को अनासवो	३८७
दसिण्णव्या	१४३, ०००	दुक्खान्दनीय, वम्म	१
दसिण्णव्या	१४३, ०००	दुक्खान्दनीय, वम्म	१९ १००, ००२
दसिण्णव्या	१४३	—नन्दीममुदयो	३७७
		दुक्खान्दनीय, अरियमच्च	३३६

—सुरण गतो	३८०
घातुवुसलो	१२४, १२६
घातुमनसिकारो	१५३
घातुयो, अट्टारस	१२५
घातुयो, छयिमा	९४
—तिस्सो	१२६
—द्वे	१२६
घातुसा, पञ्चवेक्यनि	१५३
घारोचं	३१८

न

नगरक, मकधान निगमो	१६८
नारविन्द, बीमलान ब्राह्मणान गामो	३९४
नगरविन्देयका, ब्राह्मणमहर्षितका	३९४
नीयकवादा	१४१
नन्दो आयस्सा	३६१, ३६२, ३६९, ३७५
नन्दियो, आयस्सा	२२३
नन्दीनिरोवा दुक्कनिरोयो	३५८
नन्दीरागमुहाना	३३८, ३८९, ३९०
नन्दीरागस्सेन, अधिवचन	३७४
नन्दीसमुदया दुक्कसमुदयो	३५७
नन्दो	१३४
नवनोनिदिकूपमा	२०८, २१०
नव दुक्कयुग	३३९
नागा, मानद्वरध्वेद	२२३
नापुना, सञ्चञ्चू	६
नातपुत्ते नाञ्छुत्ते मित्रा निगण्डा	३७
नानसञ्चारा	२०, २०९
नानसामञ्चरी, अना	२५
नानता नानसमिता, उपपत्ता	३०१
नानावादा, अमिधम्मे	३२
नामाञ्चया गळापतन	१२७
नामण्णनराया	१२७
नामण्ण, विञ्चालपञ्चया	१२७
निवापणानी	१६०
निञ्च	३, ४, ७, ८, ३७
निञ्चान दुक्कनिञ्चरावादा	३
निञ्चो, नागपुगा	३३
निवापणान विञ्चदधम्म	१३६, २०५
निञ्चण, विञ्चण	१४०

निञ्जिण, दुक्क	३, ५, ६, १३
निञ्जीरेय दुक्करकारिकाय	७
निष्पेसिकता	१३९
निञ्चालाधिमुत्तो	४९
निञ्चान	६३, ६६
—अमोसधम्म	३३०
निञ्चिन्द विञ्जति	३८८
निमित्तग्याही	१६, ६२, १८
निम्मानरती, देवा	१६३
नियत्ता	१७५
—सञ्चोधिपरायना	१४४
निरयपाला	२३६
निरामिस सुक्क	२८
निरोययम्म	३७२
निरोधनिस्मित	१५०
निरोधानुपस्मी	१४५, १४७
निरोयो, दुक्ककत्तवस्स	१२७
—सञ्चारान	२३-२५
निस्मरणदस्मावी	२२, २३, २९
निहितदण्डो	२८१
नीतो	१३३
—पञ्चवसम्पुद्दाम	१३५
नीवरणे, पञ्च पहाय	६४, २०१, ४०१
नेक्कम्मयातु	१२१
नेक्कम्मयवितक्को	१७
नेक्कम्ममङ्कयो	१३७, ३३
नेक्कम्ममिता, उपेक्खा छ	३०
नेक्कम्ममितानि दोमनस्सानि, छ	२९९, ३०
—गोमनस्सानि, छ	२९९, ३०
नेक्कम्ममुत्त	१७५, ३१
नेगमा	१८
नेमित्तिकता	१३
नेवमञ्चानामञ्च्रायतननिमित्ता, उपेक्खा	२०
नेवमञ्चानामञ्च्रायतनसञ्च, पटिच्च	१३
नेवमञ्चानामञ्च्रायतनसञ्च, पटिच्च	५८, ६
नेवमञ्चानामञ्च्रायतनसञ्च, पटिच्च	५
नेवमञ्चानामञ्च्रायतनाधिमुत्ता	१६
नेवमञ्चानामञ्च्रायतनपुगा, देवा	५
नेवमञ्चानामञ्च्रायतनपुगा, विञ्चाल	५९, ९१, ३०६, ३१
नेवमञ्चानामञ्च्रायतन	

—उपादानसैट्टं	६०	—नेवसञ्जानासञ्जायतनसप्पाया	५८, ६०
नेसज्जिको	१०५	—मज्झिमा	३१३, ३१४, ३१९
नेसादकुलं	२४०	—सक्कायनिरोधगामिनी	३८५
पङ्गो	१३३	—सक्कायसमुदयगामिनी	३८५
पच्चयो, नामरूप	७९	पटिपुच्छिकथा	३६२
पच्चवेक्खति, धातुसो	१५३	पटिसह्वा, योनिसो	६२
पच्चेकमुदसताग्नि, पच्च	१३२	पटिसरणं, भगवतो अच्चयेन	७०
पच्चेकमुद्धा	१३४	पठमं ज्ञानं	१७, ६४, ७५, ९९, ३०८, ३०९, ३३८
—इसिगिलिनिवासी	१३२	पण्डवं, पण्वतं	१३१
पच्चेकसम्बुद्धो, अरिट्ठो	१३२	पण्डितनिमित्तानि	२४०
—उपासभो	१३२	पण्डितस्स, पण्डितलक्खणानि	१२०
—पग्घारो	१३२	पण्डितापदानानि	२४०
—तगरसिखी	१३२	पण्डुकम्बलसिलाय, पारिच्छत्तकमूले	२७६, २७८
—तथो	१३२	पतचीवरं	३३२
—नीतो	१३२	पत्तं	३१८
—पिण्डोलो	१३२	पथवीधातु	९५, १२५, १५३, ३२४, ३२५
—पिपदस्सी	१३२	पथवीसञ्जं	१६९
—यसस्सी	१३२	पट्टमुत्तरो	१३४
—मुत्तवा	१३२	पट्टयो	१३४
—मुदस्सगो	१३२	पद्यानं, जफलं	७
पन्नोत्तस्स, रन्ध्रो आसङ्गमानो	६८	—तिब्बं	८
पच्चकङ्को	२१२, २१३	—सफलं	११, १७
पच्चमं, इन्द्रियातं	१४४	पच्चणितो, उच्चाकुला	१०१
—बलानं	१४४	पच्चज्जा, अज्जोकासो	९७
पच्चिन्द्रियानि	४०१	पच्चतपादहितपुरिसूपमो, राजकुमारो	१९६
पच्चुपादानयसग्धा, किमूलका	७७, ३३६, ३८९, ३९३, ४००	पच्चती	१३४
—उदमूलका	७७	परनिम्मितवसवती, देवा	१६३
पच्चा	१३६	परव्यावापाय, चेतति	८६
पच्चापिट्ठानो	३२४	परिफन्तनहेतु, वणमुखस्स	५
पच्चावलं	१३६	परिक्खीणभवत्तंयोजना	६४, १४३
पच्चाविमुत्तं	७४, १६१, १६७, ३६७, ३७४	परितस्सना, अनुपादा	३१०
पच्चिन्द्रियं	१३६	परित्तसञ्चो, अत्ता	२६
पटिक्कमोमानं, पच्चायति	३४६	परित्तमुभा, देवा	१६५
पटिक्कमप्यादपुगलो	१२४	परित्ताभा, देवा	१६५, २१४, २१८
पटिक्कनागामानुपत्ती	१४५	परित्तो, पाणिपत्तो	२३६
पटिक्कनागा, पुब्बन्तानुदिट्ठानि	२७	परिदेवो	३३५
पटिक्कना, आनेअज्जनप्याया	५६, ५७, ६०	परिपनरथेदनीयं, कम्मं	९
—अरियमच्चं	३३६	परिव्याजवा, अञ्जतित्थिया	२८९
—आरिअज्जापवनगप्पाया	५७, ६०	परिवादिद्रवट्टे	१८१

वाराणसियं, विहरति, भगवा	३३३, ३३४	भवपच्चया जाति	१
बालकलोणकारगामो	२३३	भववन्धनच्छिदा	१
बालस्त, बाललक्षणाणि, तीणि	२३३	मवासवा	१७२, ७
बाहिरानि, आयतनानि	२९७, ३८०	भद्रूपपत्तियो, चतस्तो	२
बाहिरो, चम्मकायो	३६७, ३७४	भवो, उपादानपच्चया	१
बिलङ्गयालिकं	२३४, २५३	भारद्वाजो	१
बुद्धो	१३३, १३४, ३९७	भावतानुयोगमनुयुत्ता	१
बुद्धं, सरणं गतो	३४०	भावनापारिपूर्ति	१
बोज्झङ्गा, सत्त	३८, १४४, १५०, ३६७, ३७४	भाविततो	१३२, १
	३९१, ३९२	भावितिन्द्रियो, अरियो	४
बोधि	१३३, १३४	भिक्षुनुपस्सयं	१
बोधिसत्तो	१८८, २२६	भिक्षुसङ्घो	१
—तुसितं कायं उपपज्जि	१८४	भिक्षुपूये, अप्पटिसरणे	
व्यप्पना	१३७	भिक्षा निगण्ठा, नात्तपुत्ते कालङ्कते	३
व्यापादधातु	१२६	भूमिजभिक्षु-जयसेनराजकुमारवत्सु	२०
व्यापादपदोत्ता, चित्तं परिसोधेति	६३	भूमिजो	२०४, २०५, २१
व्यापादसञ्चलं	१९१	भूमिरामणोव्यकं	६५, १९
ब्रह्मचरियानुग्गहाप	६२		
ब्रह्मचरियं	३९४	म	
ब्रह्मत्तं, करेय्य	१२९	मगधमहामत्तो, ब्राह्मणो	६९
ब्रह्मभूतो	३०६	मगधेसु, चारिकं चरमानो, भगवा	३२
ब्रह्मना	१४०	मगधकषायो, तथागतो	६
ब्राह्मणो, गणकमोगल्लानो	६१	मगङ्गो	१३६, १३
—गोपकमोगल्लानो	६९, ७६	मगो अट्टङ्गिको, अरियो	३१४, ३९१, ३५
—मगधमहामत्तो	६९, ७६	मङ्गलो	१२
—धत्तापारो	६९, ७४, ७६	मज्झिमा, पटिपदा	३१३, ३१४, ३६
भ		मज्झेकल्याणं	३८०, ३९
भगवति, अचिरपरिनिव्युते	६८	मज्जेस्सवा	३३
—पासादो, गणकमोगल्लानस्स	६६	मतुलो	१३
भगवतो, अच्चयेन पटिसरणं	७०	मत्तगिरारो	८९, ९
भगवा, अनुपम्पाओ	३१	मत्तायतनं	२९१
—अनुपपन्नमग्गुप्पादेता	६८	मत्तुस्समज्जं	१६०
भग्गु, आयस्सा	२२३	मत्तोस्सम्मं, मेत्तं	००
भद्देव रत्तास्स, उद्देगो	२६०	मत्तोत्तुच्चग्गिनगमग्गो	१०४
भद्देवरत्तियो, गाया	०५५	मत्तोपायु	१२५
भन्त्वं, क्षमन्त्याभानं वम्मं	०९६	मत्तोपविचारा, अट्टुग्ग	३९५, २९८
—धेव भन्त्याभानं वम्मं	०९६	मत्तोमयो	१३३
भयज्जटा	१३६	मत्तोविज्जानपायु	१५५
भयनेनिग्गियो	१३६	मत्तोविज्जानं	१९०
		—अग्ग	३८८

तोममाचार	१०९	मिच्छाज्जाजीवी	१३९, १४०
तोसम्कम्भो, अत्ता	३८४	मिच्छावम्भन्तो	१३८, १४०
तोमुचरिनसमञ्जी	१३०	मिच्छात्राणं	१४०
रणकाले	२९५	मिच्छादिद्वि	१३५, १४०
रण	३३५	मिच्छादिद्वी, समणब्राह्मण	१४१
महगतेन, चेतसा विहरैर्य्यं	५६	मिच्छावापामो	१४०
महगत, चित्त	१६१	मिच्छाविमुत्त	१४०
महावच्चाभस्त, वित्थारदेमना	२६९	मिच्छामत्त	१४०
महावच्चानेन, आयम्मता	१४२, २६९, २७५, ३०५-३०७	मिच्छामामाधि	३१९
महावच्चानो, पण्डितो	२७५, ३१२	मीळ्हसुव	९२
—महापञ्चो	३१२	मुग्गो, जावो	१५३
महावप्पिनेन, आयस्मता	१४०	मुग्गा	१४७
महावम्मविमद्द	२८९	मुद्दस्सतिम्म	१४४
महावुत्था, पञ्चजितो	१०१	मेत्ताभावानुयोगमनुयुत्ता	१०१
महावोद्धितेन, आयस्मता	१४२	मोहधम्मा	३७४
महावत्तारिगको, धम्मपरियायो	१४०	मनवायो	
महाचुन्दो, आयस्मा	१४२, ३५२, ३५५		य
महानामो	१३४	यथावम्मूपमे, मत्ते	१९
महानिरयो	२३७	यथासत्त्वतिको	१०५
महानिमत्ता	१५१	यसस्मी	१३३
महापजापत्ति, गोतमी	३३९, ३६१	—पच्चेवमम्बुद्धो	१३२
महापुरिमविहारो, मुञ्जत्ताविहारो	३९८	यामा, देवा	१६३
महामूत्ता, चत्तारो	७८	युगनद्धा, धम्मा	३९१, ३९३
महामूत्तानि, चत्तारि	५७	येनुय्यसिवा	४०, ४१
महामूत्तान, उपादायम्भ	५७	योपज्जेमं, अनुत्तर	६४
महामोग्गल्लानेन, आयस्मता	१८२	योगाच्चग्यान, अनुत्तरो	३०३, ३०४
महावने, वूटागारनालाप	४६	योजनगणनानि	१४३
महामल्लापननिव	३८९		र
महेस्सी	१३४	रत्थितो	१३४
मागधो, अजानमत्तु राजा	६८	रजापयो, धरावाप्तो	९७
मात द्धो	१३४	रञ्जो पञ्जानस्म आसङ्कमानो	६८
मानच्छदो	१३३	रथनारकुल	२४०
मारत्त करेय्य	१२९	रसपानु	१२५
मारथेय्य	५६	रहोवादो	३१९
मारजल	१३३	रहोवाद, न भागेय्य	३१७
माता	१५३	राजकारमी	३६१, ३६९
मिगदाये, इमिपत्तने	३३३	राजकुमारो, जयसेवो	१९४-१९७, २०४, २०५
मिगारभानुपामादे, पुञ्चारामे	६१, ८३, १४२, १६८	राजगृहामिस्स, मग्गस्स	६५

राजगहे, विहरति	६८, १३१, १९०, १९४,
	२०४, २६७, २८७, २९८, ३५२
राजा, ज्ञागधो विम्बिसारो	६८
राहुमुखं	२३४, २५३
राहुलो, आयस्मा	३७६, ३७९
रुक्ममूलाति	४०९
रुक्ममूलिको	१०५
रुचि	७
रूपवखन्वो	७८
रूपघातु	१२५, १२६
रूपनिमित्तानुसारि	३०७
रूपसञ्ज्ञानं	२२
रूपा, अत्ता	३८२
—वक्खुविञ्जेय्या	३५७
रूपुपादानकसन्धो	७७, ९४, ३३६
रूपुपादानकसन्धो	३९१, ३९३
रूपं	८०
—अनत्ता	८१
रेवतेन, आयस्मता	१४२
ल	
लपना	१३९
लिच्छविमुत्तो, मुनवसत्तो	४६
लोकविदू	१४, ३९४
लोकुत्तरो	१३७
लोकं, रादेवकं, समारकं, सन्नद्धकं	१४
लोभघम्मा	१०१
लोभसायन्निष्णयो, आयस्मा	२७६-२८०
लोभहंगो	१३३
व	
वयोकम्मं	३९१
—मेत्तं	२२५
वचोदुच्चरितममज्ञो	१२९
वचोदुच्चरितोहि, वचूहि	१३८
वचोमत्तारो	१३७
वचोममात्तारो	१०९
वचोमुपगमिममज्ञो	१३०
वचोमत्तारो	१५
वचमुत्तम, वचमुत्तमत्तमु	५

वणमुखे, ओदहनहेतु	
वणने, सञ्छविना	
वणो	५
वण्णपोक्खरताय	२४५, २४
वनरामणेय्यकं	६५, १९
वत्तसण्डे	३
वयभिञ्जा	१४
वल्लिहरणे	३
वसिप्पतो	५
वस्सकारो, ब्राह्मणो	६९, ७४, -
वट्टिसमंसिकं	२३
वादानुवादा, सहयम्मिका, दरा	१४
वायोवातु	९५, १२५, १५३, ३२४, ३२
विकिवत्तं, चित्तं	१६
विचिकिच्छा	२,
विचिकिच्छाय, चित्तं परिसोयेति	६
विज्जाचरणसम्पन्नो	१४, ३९
विज्जा च, विमुत्ति च	३९२, ४०
विज्जाभागिया	१५
विज्जाविमुत्ति	१५
विज्जाणकाया, छ	२९७, २९८, ३६०, ३८
विज्जाणकसन्धो	
विज्जाणञ्चापतननिस्सिता, उभेवसा	३०
विज्जाणञ्चापतनसञ्चं	१
विज्जाणञ्चापतनं	९० ३०३, ३२८, ३२
विज्जाणमातु	९५, १२५, ३२
विज्जाणनिरोधो	१६
विज्जाणपण्यया, नामग्नं	१७
विज्जाणपरिणामानुपरिगमि	३११
विज्जाणुपादानागण्यो	७७, ९४, ३३६, ३९१, ३९३
विज्जाणं	३०५, ३४८
—अनत्ता	८१
—आरिञ्चपञ्चापानुत्तं	५८
—अनेञ्चुत्तं	५७
—उत्तं पानुत्तं	१०८
—नेत्तञ्चपञ्चापानुत्तं	५९
—वत्तमुत्तं परिणोत्तं	३३७
—वत्तञ्च परिणोत्तं	१०३
—वत्तञ्चपञ्चापानुत्तं	१०३

वितक्यो	३३०	वेदनाभाषा, छ	३८०, ३८१
वित्त	३३८	वेदनाभङ्गघो	७८
विनिपातगता, घागे	२३५	वदनावनयो	३, ४, ७
विनीयक	१५४	वेदनानिरोधो	१२७
विपश्चना समयो च	३११, ३१३, ४००	वेदनापञ्चया तण्हा	१२७
विपाका, नरिय दुच्चरितस्म	२७३	वदना, पम्सपञ्चया	१२७
—मुञ्जरितस्म	२९४	वदनुपादानकनयो	७७, ९४, ३३६
विपुञ्जजात	१५४	वदनुपादानकनयो	३११, ३१३
विपरियादीनतो घेतया विहरति	८९	वेदन, कामपरिवत्तव	३२९
विमृति	३३०	—जीवितपरियन्तिर	३०९
—विज्जा च	३१०, ८०२	वेददृष्टिपुत्तो, अजानसत्तु	६८
विमुक्त चित्त	७३, १६१	वेतकु	२४०
विमाकरो, वरिया	६०	वेपुग्म्य पत्रतस्म	१३१
विरागनिश्चित	१५०	वेमारस्म पत्रतस्म	१३१
विरागानुपम्मी	१८५, १७७	वेसाग्गिय, विहरति, भगवा	४६
विरागा, विमुच्चति	३८८	वेहण्ण, देवा	१६६
विरियमन्वाग्गद्दो	१८८-१५०, २६९, ३७८	वेटुवन, फलन्दनिकापे	६८, ११०, ११८, २०४
विरिय	८९, ९०		२८७, ३५२, ३९८
विवादमूलानि, छ	३९	याम्मग्गपरिणामि	१५०
विवादाधिकरण	८०		
विवेक त्रपातिमुक्त्वादिनिनिपय	३०८		
विवकनिस्मित	१५०	मदतर, चित्त	७३, १६१
विसर्दोषा	५८	मत्तपनिग	१३५
विहारा, काट्ठमनस्स सत्तम्म	१७८	मत्तत्त, वरेम्य	१२९
—पणायसकम्म	१७८	गवनायदिट्ठि	७३
विहिंसायानु	१२६	उत्तायतिरोग्गामिनी, पटिपदा	३८५
विहिंसावितक, उप्पन्नपुत्र	१९१	सन्तायवरिज्जगुच्छा	२५
विहिंसायन्त्र उप्पन्नपुत्र	१९१	सन्तायनया	२५
विहिंसुरतिया	६०	सन्तायममुदयगामिनी, पटिपदा	३८५
विहट्ठ-त्राविका	२८१	सन्ताया	६०
वीज्जान, चित्त	१६१	सन्तेमु, विहरति भगवा ३, ३७, १६८, १७४, ३३८	
वात्तमाह चित्त	१६१	सन्धपुत्तो गोतमो	३०९, ३९६
वीज्जराग चित्त	१६१	सन्धयान त्तिगमो देवदह	३
वीममवा	१०४	— —नगरव	१६८
वीमनि, कुप्पणस्सा	१३५	सङ्कप्पा	१३७
वीहि	१५३	सङ्खित्ठिणा, देवता	२१५, २१८
वृत्तिवदना	६६ १८३	सङ्खत्त	२०-२५, २९
वदना	८० ८० ९०	सङ्खमुण्डि	२३६, २५३
—अना	३८३, ३८४	सङ्खारस्स या	७८
—अनना	८०	सङ्खारनिरागो	१०७

सङ्घारपञ्चया, विज्जार्ण	१२७	सत्थं	
सङ्घारा	८०	सदोसं, चित्तं	
—अनत्ता	८१	सद्धानु	
—अविज्जापञ्चया	१२७	सद्धा	
सङ्घारानं निरोधो	२३-२५	सन्तिवरपदं	
सङ्घारुपपत्ति	१६२	सन्तुट्ठो होति	
सङ्घारुपादानकखन्धो	७७, ९४, ३३६, ३९४,	सन्निद्धिपरामासी	
	३९५	सपरिक्रयारो	
सङ्घित्तं, चित्तं	१६१	सप्पुरिससधम्मा	
सङ्गणिकारामो	१७४, १७५	सप्पुरिसपट्ठिपत्ति	
सङ्गतिभावहेतु, सुखदुक्खं	१०, १९	सप्पुरिसो	
सङ्घगता, दक्खिणा	३४२	सफलो, उपक्कमो	
सङ्घो	१३४	सफलं, पवानं	
सङ्घं सरणं गतो	३४०	सव्वकायपटित्तंवेदी	१४५,
सञ्चमानो	१३४	सव्वञ्जू, नाटपुत्तो	
सञ्चाधिद्वानो	३२४, ३३०	सव्वदुस्सवीतिवत्ते	
सञ्छविना, वणेन	५	सञ्चूपधिपटिनिस्सग्गो	
सञ्जा	२३, ८०, ८९, ९०	सभियो, आयस्सा	
—अनत्ता	८१	समञ्जं, नातिघावेय्य	
सञ्जाकखन्धो	७८	समणो, गोतमो	
सञ्जावेदयितनिरोधं	९१, १०८	समयो च विपस्सना	३९१,
सञ्जी, अत्ता	२१	समवेपाकिनिया	
सञ्जुपादानकखन्धो	७७, ९४, ३३६	समाधिजपीत्तिमुलस्सादविनिवधं	
सञ्जुपादानकखन्धो	३९१, ३९३	समाधिमम्बोज्जाङ्गो	
सत्ति	८९, ९०	समाहितं, चित्तं	
सत्तिपट्टाना, चत्तारो	३८, १४४, १४६, १४७,	समिद्धि	२६७,
	१५०, ३९१, ३९२, ४००	समुदयो, दुक्खनासन्धस्सा	
	२९७, ३०२	समोहं, चित्तं	
—तयो	९०	सम्पजानादारी	
सत्तिपारिसुद्धि	४०, ४१	सम्परायवेदनीयं, वम्म	
सत्तिविनयो	१७, ९९	सम्परायिका, वामगञ्जा	
सत्तिसम्पजञ्जेण	१४९, ३६८, ३७४	—तामा	
सत्तिसम्बोज्जाङ्गो	१५१	सम्पसादो, अज्जत्तं	
सतो	६३	सम्पापं, धरासग्गो, ज्ञातापं	
—सम्पजानो	३३५	सम्बोज्जाङ्गानं, मत्तारं	
सत्तनिराया, धुति	२९७, २९८	सम्बोधिसराना	
सत्तारदा, छत्तिमा	२५	सत्थं धिमुत्तं	
सत्ता, अमग्गाणे	१९	सम्पराज्जा विमुग्गा	
सत्तां, यथासम्भूतं	१३३	सम्पराज्जा, पत्तारो	३८. १
सत्ता	१४, ३९४		
—देवमभुग्गानं			

गम्माशार्त्तवो	१२५, १२९, ३१४, ३३६, ३३७
गम्माशार्त्तत्र द्वय वदामि	१२९
गम्माशार्त्त	१४०
गम्मादिद्वि	१२९-१८०, २९५, ३१८, ३३६, ३३७, ३९१, ३९२
—शरणा शरणादा	१३६
—शुद्धना	१३६, १४०
—शामका पुञ्जनागिया	१३६
गम्मादादा	१३५, ३१४, ३३६, ३३७
गम्मावशामा	२३५-१३८, ३१४, ३३६, ३३७, ३९१, ३९२
गम्मादिद्वि	१४०
गम्माशुद्धना	१३५, १३६, १३९, ३१४, ३३६, ३३७, ३९१, ३९२
—शामका पुञ्जनागियो	१३७
गम्माशक्ति	१२५, १३६, १३८, ३१४, ३३६, ३३७, ३९१, ३९२
गम्मानामाधि	१३५, ३१४, ३३६, ३९१, ३९२
गम्माशुद्धवो	२४, ३९४
गम्मानाविनयो	४०
शरणो धम्मो	३२०
शरणद्वो	१३३
शरतद्वया, गेहसिता	१५२, १५३
शराग चित्त	१६१
शराव	३१८
सल्लस अव्युहनेहेतु	५
—एसनाहेतु	५
सल्ल	५४
सविन्वाणके धामे	
सवेदनीय, कम्म	९
सहयम्भवा दस, वादानुवादा	१४०
सञ्जायतननिरोधी	१२७
सञ्जायतनपञ्चया फस्सो	१२७
सञ्जायतनविमद्ग	२९७
सञ्जायतन, नामरूपपञ्चया	१२७
सामगामे सत्तेमु विहरति भगवा	३७
सामिगिबुल्लता	३३
साराणीया धम्मा, छ	४४
सारिपुत्तमोगल्लाना संवनीया	३३३

सारिपुत्तो

—आपरमा	१०९, १२३, १४२, ३९१, ३४६, ४०३, १५३
गाली	२१, १३५
सारिपय	१५३
—गोमुदि, चानुमानिनि	
—विहरति, भगवा	६१, ७७, ८९, ९३, १०१, १०९, १२४, १५१, १६३, १६८, १८३, २१२, २५०, २६०, २६३, २७६, २७७, २८०, २९७, ३०५, ३१३, ३४५, ३५७, ३६१, ३७६, ३८०, ३८९, ३९६
सारावा, पुञ्जनागिया, सम्मादिद्वि	७०
सिक्कापद	९७
सिक्काताजीवसमापन्नो	१३४
सिपरि	१३४
सिखी	२५७
सिम्बलियन	१६
सोलकत्तन्धेन, अरियेन	९९
—	—समप्रागतो
सोलवा	६३
सीहसेय्य कप्पेय्यासि	२४०
सुवत्तकम्मवारी, पण्डितो	२६
सुखदुक्खी, अत्ता	
सुखदुक्ख, अभिजातिहेतु	१०, १९
—इस्सरनिम्मानहेतु	१०, १९
—दिट्ठपम्मूषकमहेतु	११, २०
—सङ्गतिभावहेतु	१०, १९
सुरापानु	१२५
सुरावेदनीय, धम्म	९
—यत्थाणवम्म	२९५
सुख, विरामिता	२८
सुगरी	१४, १८१, ३९४
सुणिगिताधिक्खी, पण्डितो	२४०
सुञ्जताययन्ति	१६९
सुञ्जताविहारेन, भगवा विहरति	१६८
सुञ्जताविहारो, महापुरिसविहारो	३९८
सुञ्जापाराति	४०९
सुत्तवा	१३२, १३३
सुदन्धवो	१३२, १३३

सुदस्सा, देवा	१६६	सौतविञ्जाणघातु	१२५
सुदस्सी, देवा	१६६	सोतापत्तिफले	३३३
सुदाठो	१३३	सोतापन्ना	१४४
सुनकपत्तो, लिच्छविपुत्तो	४६	सौतायतनं	२९७
सुनापरन्तका, मनुस्सा, चण्डा	३५८	सोमनस्साधातु	१२५
सुनापरन्तो, जनपदो	३५८	सोमनस्सानि, गेहिरितानि, छ	२९८, ३०१
सुन्दरो	१३४	—नेक्खम्मसितानि, छ	२९९, ३०१
सुवाहु	१३३	सोमनस्सानुयोगो, पटिसन्धिसुखिनो	३१८
सुभकिण्हा, देवा	१६५	सोरतो	१३४
सुभासितभासी, पण्डितो	२४०	सोसानिको	१०५
सुभूति, कुलपुत्तो	३२१	संयोजनानं, तिण्णं	१४४
सुभो	१३३	—ओरम्मभागियानं, पञ्चन्नं	१४४
—माणवी	२८१, २८६	संयोजनं	३६७
सुम्भो	१३३	संवरन, अरियेन	१७
सुवेळुवने	४०४		
सुसम्बद्धो	१३३		ह
सेक्खा, अपत्तमानसा	६४	हत्थियदमकूपमो, तथागतो	२००
सेक्खो, अट्टङ्गसमन्नागतो	१४०	हत्थियदमको	१९८
सेखो, पाटिपदो	४०७, ४०८, ४०९	हत्थियदम्मो	३०३
सोकपरिदेवदोमनस्सुपायासा	३३४, ३३६	हिङ्गा	१३३
सोको	३३५	हिङ्गो	१३३
सौतधातु	१२५	हीनो	३१८
सौतधातुया, दिब्बाय	७३	हेतु, फस्सो	७८

उपमायो

सेय्यथापि, अग्निवेस्मन्, गामस्य वा निगमस्य वा अविदूरे महापञ्चनो । तमेन द्वे महापता तम्हा गामा वा निगमा वा निवृत्तमित्वा ह्यविविक्तयेन येन गो पञ्चतो तेनृपसङ्क्रमेयु	१९६
सेय्यथापि, अग्निवेस्मन्, राजा राक्षसो भुद्धावसितो नागवनिन आमन्तेति—'एहि त्व, सम्म नागवनिव, रञ्जो नाग अमिर्हृत्वा नागवन पविगित्वा आरञ्जव नाग अतिपम्मित्वा रञ्जो नागम्भ गोवाम उपनिन्द्याहि	१९८
सेय्यथापि, अग्निवेस्मन्, हृत्पिदमको महन्त यम्म पयविय निवृणित्वा आरञ्जवम्म नागस्य गोवाप उपनिव चति आरञ्जवान चेष शीलान अमिनिम्भदनाय आरञ्जवान चेष सरम्भुम्भान अमिनिम्भदनाय आरञ्जवान चेष दरय विरमयपरिच्छाहान अमिनिम्भदनाय गामन्ते अमिरमापनाय मनुस्मन्नेगु झीरेसु समादनाय	२०१
सेय्यथापि, अनुशुद्धा, पुरिमा अद्वानमगण्यटिपन्नो, तस्य उमनोपसं वट्टवा उप्पतेयु तस्य ततोतिदान छम्भित्त उप्पज्जेय्य.	२२७
सेय्यथापि, अनुशुद्धा, पुरिमा उमोहि हृत्वेहि वट्टव गाळ्ह गण्ठेय्य, सो तत्थेय मतमेय्य	२२८
सेय्यथापि, अनुशुद्धा, पुरिसो एव निधिमुग गवेसन्तो सविदेव पञ्च निधिमुगानि अधिगच्छेय्य, तम्म ततोतिदान उप्पिल उप्पज्जेय्य	२२८
सेय्यथापि, अनुशुद्धा, पुरिसो वट्टव सिविल गण्ठेय्य, सा तस्य हृत्पता उप्पतेय्य	७२
सेय्यथापि, आवास	
सेय्यथापि, आनन्द, अय गिगारमातुपामादो सुञ्जा हृत्पिगवत्सवञ्जनेन, सुञ्जो जात्तम्परजतो सुञ्जो इतिपुत्तिमसिपातेन अत्थि चेविद असुञ्जत, यदिद मिक्कम्मद्व पटिच्च एवत	१६८
सेय्यथापि, आनन्द, आसमचम्म सट्टसतेन मुमिहत्त विगतपरिव	१६९
सेय्यथापि, आनन्द, ईनवपोणे पट्टमपलाते उदरपुसितानि पवतन्ति, न सण्ठन्ति	४०६
सेय्यथापि, आनन्द, बलवा पुरिमा जिह्मे खलपिण्ड सवृह्तिवा अणवपिरेल पमय्य	४०६
सेय्यथापि, आनन्द, बलवा पुरिसो दिवमसन्तत्ते अयोत्ताहे द्वे वा तीणि वा उदरपुसितानि निपातेय्य	४०७
सेय्यथापि, आनन्द, बलवा पुरिसो मम्मिञ्जित वा बाह पसारयेय्य, पमारित वा बाह सम्मिञ्जेय्य	४०७
सेय्यथापि, आनन्द, मणिरत्तन वामिक्के बत्थे निजित्त नेव मणिरत्तन वामिक्के वथ मस्सेवि, ना पि वामिक्के बत्थे मणिरत्तन मक्केवि	१८७
सेय्यथापि, आनन्द, मणिवट्टुरिसो मुभो जातिमा अट्टमा सुपरिखम्मयता । तत्रास्स तुल आनुत्त नीं वा दीन वा लोहित वा बोद्धत वा पण्डुमुल वा । तमेन चक्कम्मा	१८६
सेय्यथापि, आनुभो पञ्चान, सेल्लपदीपस्य स्यावतो ते पि अपरिसुद्ध	२१८, २१९
सेय्यथापि, आनुभो निगण्ठा, पुरिसो सत्तेन विदो अस्स मरिणा गाळ्ळपलेनन, सा सग्ग्य पि वेयन हेतु दुक्कस तिज्जा खग वट्टवा वदता वेदियय्य	८
सेय्यथापि, आनुभो, पुरिसो पाररिक्का सारणवगी माररियखन चरमाना महत्ता रुक्खस्य तिट्ठतो मारवतो अतिम्मम्म व मू अतिम्मम्म म्ब सारणपल्लस सार पण्डिमित्त मञ्जय्य	२७०, २०६
सेय्यथापि, आनुभो मारिपुत्र, दस्सां मायातता वा मायातन तेधासी वा तिण्हेन गोविक्कतनेन बुद्धि पत्तिनेय्य	३५३

- सेय्ययापि, आवुसो सारिपुत्त, द्वे बलघन्तो पुरिसा दुब्बलतरं पुरिसं नानावाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्युं . . . ३५३
- सेय्ययापि, आवुसो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धेन अभिगत्येय्य . . . ३५२
- सेय्ययापि, आवुसो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो दब्बहेन वरत्तकपण्ढेन सोसे सोसवेठं ददेय्य . . . ३५३
- सेय्ययापि उदके . . . ७२
- सेय्ययापि, गहपति, पुरिसो तानि सम्बहुलानि तेलप्यदीपानि तम्हा घरा नीहरेय्य, तेसं ततो नीहत्तानं अच्चिन्नानत्तं चैव पञ्जायेय आभानानत्तं च . . . २१५
- सेय्ययापि, गहपति, पुरिसो सम्बहुलानि तेलप्यदीपानि एकं घरं पवेसेय्य, तेसं एकं घरं पवेसितानि अच्चिन्नानत्तं हि खो पञ्जायेय, नो च आभानानत्तं . . . २१५
- सेय्ययापि, गहपति, मक्खिकानं काजेन वा पिटकेन वा हरीयमानानं न एवं होति - 'इदं अम्हाकं निच्चं ति वा धुवं ति वा सस्सत् ति वा', अपि च यत्थ यत्थेव ता मक्खिका अभिनिविसन्ति तत्थ तत्थेव ता मक्खिका अभिरमन्ति . . . २१५
- सेय्ययापि, नाम तुलपिचुनो वा कप्पासपिचुनो वा २४५
- सेय्ययापि, नाम ब्राह्मणा आहुतिगन्धेन धावन्ति - 'एत्थ भुञ्जिस्साम, एत्थ भुञ्जिस्साम' . . . २३८
- सेय्ययापि, नाम भदो हत्याजानीयो दीघरत्तं सुपरिदन्तो एवमेव दमयं उपेति २४४
- सेय्ययापि, नाम दाणिज्जस्स दाणिज्जाय गच्छतो एवं होति - 'इतो मे इदं भविस्सति, इमिना इदं लच्छामि २४
- सेय्ययापि, नाम सा गद्बुलदब्बो दब्बहे थम्भे वा खिले वा उपनिबद्धो तमेव थम्भं वा खिलं वा अनुपरिधावति २५
- अनुपरिवत्तति . . . १६, ७२
- सेय्ययापि, पक्खी सज्जणो येन येनेव डेति सत्तभारो व डेति . . .
- सेय्ययापि, पत्सेय्य सरीरं सिक्खिकाय छड्ढितं अट्टिकसङ्खलिकं समंसलोहितं न्हास्सम्भयं . . . पे० . . . १५४
- अट्टिकसङ्खलिकं निम्मंसलोहितमक्खितं न्हास्सम्भयं . . . पे० . . . अट्टिकसङ्खलिकं . . .
- सेय्ययापि, पत्सेय्य सरीरं सिक्खिकाय छड्ढितं - अट्टिकानि सेतानि सङ्खयणपटिभागानि . . . पे० . . . १५५
- अट्टिकानि पुञ्जकितानि तेरोवस्सिकानि . . . पे० . . . अट्टिकानि पूतीनि चुण्णकजातानि . . .
- सेय्ययापि, पत्सेय्य सरीरं सिक्खिकाय छड्ढितं एकाहमतं वा द्वोहमतं वा तीहमतं वा उद्दुमातकं विनीलकं दिपुब्बकजातं १५४
- सेय्ययापि, पत्सेय्य सरीरं सिक्खिकाय छड्ढितं काकेहि वा सज्जमानं कुल्लेहि वा सज्जमानं मिज्जेहि वा सज्जमानं कण्ठेहि वा सज्जमानं मुनखेहि वा सज्जमानं व्यग्घेहि वा सज्जमानं दीपोहि वा सज्जमानं सिङ्गालेहि वा सज्जमानं विविधेहि वा पाणकजातेहि सज्जमानं १५४
- सेय्ययापि, ब्राह्मण, बल्लो अत्सदमणो भद्वं अत्साजानीयं लभित्वा पठमेनेव मखाधाने कारणं कारेति, अथ उत्तरि कारणं कारेति . . . ६१
- सेय्ययापि, भगवन्तं १९७, २११
- सेय्ययापि, भगिनियो, तेलप्यदीपस्स पामतो तेलं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, वट्टि पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा, आभा पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा । ३६५, ३७१
- सेय्ययापि, भगिनियो, दमसो गोपातको वा गोपातकन्तेवासी वा गापि यधित्वा तिण्हेन गोविन्दन्तेन गापि सद्दुन्तेय्य अनुपहण्य अन्तरं मंसापयं अनुपहण्य बहिरं सम्पपायं । यं यदेव तत्थ अन्तरा विलिमसं अन्तरा गह्हास्स अन्तरा घण्यनं तं तदेव तिण्हेन गोविकन्तेनेन सञ्चिन्देय्य गह्हास्सेय्य सम्पकन्तेय्य सम्परिन्देय्य । ३६७, ३७३
- सेय्ययापि, भगिनियो, महतो रत्तरा सिद्धतो रत्तरापो गूटं पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, रत्तो पि अनिच्चेो विपरिणामधम्मो, सागाग्गमां पि अनिच्चं विपरिणामधम्मं, टाया पि अनिच्चा विपरिणामधम्मा । ३७२

सेष्ययापि, भन्ते, पुरिसो इत्यपि सारतो पटिवद्वचितो तिञ्चच्छन्दो तिञ्चापेक्षो । सो त इत्यि पस्नेय्य	१२
घञ्जेन पुरिसेन सङ्घि सन्तिदुन्ति सल्लपन्ति घञ्जघ्वान्ति सहसन्ति	३४३
सेष्ययापि, भन्ते सारिपुत्र, द्वे बलवन्तो दुःखतर पुरिस नानामाहासु गहेत्वा	३४६
सेष्ययापि, भन्ते सारिपुत्र, बलवा पुरिसो तिष्ठेत् सिलरेण मुद्धानि अभिमत्येय्य	३४६
सेष्ययापि, भन्ते सारिपुत्र, बलवा पुरिसो दब्धेन वरतकण्ठेन सीसे मौसवंठ ददेय्य	२४७
सेष्ययापि, भिक्ववे, अक्वधुत्तो पठमेनेव कटगहेन महन्त भोगकन्धेन अधिगच्छेय्य	
सेष्ययापि, भिक्ववे, अक्वधुत्तो पठमेनेव कलिगहेन पुत्र पि जीमेय, दार पि जीमेय, सञ्च सापतेय्य	२४०
पि जीमेय	
सेष्ययापि, भिक्ववे, अल्ल कट्ट सस्नेह, अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारण आदाय - 'अग्निं अभि-	
निञ्चत्तेस्सामि तेजो पातुवरिस्सामि' ति ।	१५८
सेष्ययापि, भिक्ववे, उदकमणिको पूरो उदकस्स समतित्तिको कावपेय्यो आधारे ठपितो, अथ पुरिसो	
आगच्छेय्य उदकमार आदाय	१५९
सेष्ययापि, भिक्ववे, उदकमणिको पूरो उदकस्स समतित्तिको कावपेय्यो आधारे ठपितो । तमेन बलवा	
पुरिसो यतो यतो आविञ्छेय्य	१५९
सेष्ययापि, भिक्ववे, उदकमणिको रिक्तो तुच्छो आधारे ठपितो, अथ पुरिसो आगच्छेय्य उदकमार	
आदाय	१५८
सेष्ययापि, भिक्ववे, उदकरहदो गम्भीरो उच्चिदोदवो । तस्म नेवस्स पुरत्थिमाय दिस्साय उदकस्स आद-	
मुख न पञ्चिमाय दिमाय उदकस्स आयमुख न उत्तराय दिमाय उदकस्स आयमुख न दक्खिणाय	
दिमाय उदकस्स आयमुख, देवो च न कालेन काल सम्माधार अनुपपेच्छेय्य; अथ सो तम्हा	
व उदकरहदा सीता चारिपाठा उच्चिज्जित्वा तमेव उदकरहद सीतेन चारिणा अभिस्सन्देय्य	
परिस्सन्देय्य परिपूरेय्य परिष्फरेय्य, नास्स विञ्चि सञ्जावतो उदकरहदस्स सीतेन चारिणा	
अप्पुट्ठ अस्स	१५६
सेष्ययापि, भिक्ववे, उच्चलिनिय वा पट्टिमिनिय वा पुण्डरीधिनियं वा अप्पेवच्चानि उच्चलानि वा पट्ट-	
मानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके मवद्धानि उदकानुगतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि	१५६
सेष्ययापि, भिक्ववे, उभत्तोमुखा पुणेठि पूरा नानाविहितस्स घञ्जस्स, सेष्ययीद - सालीन वीहीन	
मुग्गान मागान किण्ण तण्डुलान तमेन चक्कुमा पुरिसो मुञ्चित्वा पच्चवेकसेय्य - 'इमे सळी,	
इमे बीही, इमे पूगा, इमे मासा, इमे तिला, इमे तण्डु' ।	१५३
सेष्ययापि, भिक्ववे, उमुत्तरां तेजन इंमि अलातेमु आनापेत्ति परित्तापेत्ति उज्जु वरोत्ति चम्मनिय	१५
सेष्ययापि, भिक्ववे, चक्कुमा पुरिसो एव आगण्ड हृये करित्वा पच्चवेकसेय्य	१६३
सेष्ययापि, भिक्ववे, चक्कुमा पुरिसो पच्च आयण्डानि हृये करित्वा पच्चवेकसेय्य	१६४
सेष्ययापि, भिक्ववे, धोर आयुचारि गहेत्वा रज्जो दसेय्य	२३५
सेष्ययापि, भिक्ववे, जनेना, एव सारिपुत्रो	३३३
सेष्ययापि, भिक्ववे, जायस्स आपदेत्ता, एव मोयान्त्वानो	३३३
सेष्ययापि, भिक्ववे, तदुत्तोपे चानुइय न हीति बहूतो जनस्स बह्वा वा विमत्ति वा - 'ओतो नू नो	
चन्दो, पुत्तो नू सो चन्दो' ति, अथ सो ओ चन्दोनेव हीति ।	३६८, ३७५
सेष्ययापि, भिक्ववे, दस्सो गोरावतो वा गोरावस्सवानी वा गावि पधित्वा चतुमहापये तिलसो विम-	
त्तिना विपत्ता धम्म	१५३
सेष्ययापि, भिक्ववे, दस्सो ग्हापयो वा ग्हापिस्सवानी वा वसवाके ग्हापीपयुलानि आविचित्ता उदकेन	
परिष्फरेय्य सपस्स, सान्ण ग्हापीपयिणि स्नेहानुगा स्नेहपेत्ता मत्तमाहिण पृथा स्नेहेन	
न च परिष्फरेय्य	१५५

- प्ययापि, भिक्खवे, द्विषं कट्टानं सङ्घट्टा समोधाना उस्मा जायति... ३२७
- प्ययापि, भिक्खवे, द्वे अगारा सद्दारा, तत्थ चक्खुमा पुरिसो मज्जे ठितो पस्सेय्य मनुस्से गेहं पविसन्ते
पि निक्खमन्ते पि २५०
- प्ययापि, भिक्खवे, नळागारा व त्तिणागारा व अग्गिमुत्तो कूटागारानि पि दहति उल्लित्तावलित्तानि
निवात्तानि फुसितगळानि पिहितवातपानानि... १२४
- प्ययापि, भिक्खवे, निक्खं जम्बोतदं दक्खकम्मारपुत्तज्जकामुत्तसुकुसलसम्पहट्ठं पण्डुकम्बले निक्खित्तं
भासते च तपते च विरोचति च १६५
- प्ययापि, भिक्खवे, पिता पुत्तानं पियो हौति मनापो... २४७
- प्ययापि, भिक्खवे, पितु पुत्ता पिया हौन्ति मनापा २४७
- प्ययापि, भिक्खवे, पुरिसो एकच्छिगलं युगं महासमुद्दे पक्खिपेय्य । तमेनं पुरत्थिमो वातो पच्छिमेन
संहरेय्य, पच्छिमो वातो... २३९
- प्ययापि, भिक्खवे, पुरिसो ओदातेन वत्थेन सरीसं निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चि सन्वावतो नायस्स
ओदातेन वत्थेन अप्फुटं अस्स... १५७
- प्ययापि, भिक्खवे, पुरिसो गरुक्कं सिलागुळं अल्लभत्तिकापुञ्जे पक्खिपेय्य... १५७
- प्ययापि, भिक्खवे, पुरिसो लुहुक्कं गुत्तगुळं सन्बसारमये अगळफलके पक्खिपेय्य... १५८
- प्ययापि, भिक्खवे, मणि वेळ्ळिरियो सुमो जातिमा अट्ठसो सुगरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो
भासते च तपते च विरोचति च... १६४
- प्ययापि, भिक्खवे, महत्तं पन्वत्तकूटानं छाया सायन्हसमयं पयविवा ओलम्बन्ति अञ्जोलम्बन्ति अभि-
प्लम्बन्ति २३४, २४२
- प्ययापि, भिक्खवे, यस्स कस्सचि महासमुद्दे चेतसा फुटो, अन्तोगधावास्स कुन्धदियो या काचि समुद्दङ्गमा... १५७
- प्ययापि, भिक्खवे, यं छाया जहति तं आतपो फरति, यं आपतो जहति तं छाया फरति २७, २८
- प्ययापि, भिक्खवे, राजा चक्कवत्तो सत्तहि रतनेहि समन्नागतो चत्तुहि च इदीहि ततोनिदानं सुखं
सौमनस्सं पटिसवेदेति । २४३
- प्ययापि, भिक्खवे, समे भूमिभागे चतुरस्सा पोक्खरणी अस्स आळिबन्धा पूरा उदकस्स समत्तित्तिका काक-
पेय्या । तमेनं बलवा पुरिसो यतो यतो आळि मुञ्चेय्य आगच्छेय्य उदकं... १५९
- प्ययापि, भिक्खवे, सुखं कट्ठं कोळापं, अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय - अग्गि अभि-
निब्बत्तेस्सामि तेजो पातुकरिस्सामि... १५८
- प्ययापि, भिक्खवे, सुभूमिं चतुमहापये आजञ्जरयो मुत्तो अस्स ठितो बोधस्तपतोदो; तमेनं दक्खो
योगाचरियो अस्सदम्मसारणि अभिषहित्वा वामेन हत्थेन रस्मियो गहेत्वा दक्खिणेन हत्थेन
पतोदं येनिच्छकं यदिच्छकं सारेय्य... १६०
- प्ययापि, भिक्खु, तेलं च पटिच्च वट्ठि च पटिच्च तेलप्यदीपो ज्ञायति... ३३०
- प्ययापि, भिक्खु दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा उज्जकं थयेय्य... ३२८
- प्ययापि, भूमिज, पुरिसो अभिगतियको अग्गिगवेसी, अग्गिपरियेसनं चरमानो अल्लं कट्ठं सत्त्वेहं उता-
रारणि आदाय अभिगन्धेय्य आसं थे पि करित्वा अल्लं कट्ठं सत्त्वेहं उत्तरारणि आदाय अभि-
गन्धेय्य... २०८
- प्ययापि, भूमिज, पुरिसो... सुखं कट्ठं कोळापं उत्तरारणि आदाय अभिगन्धेय्य आसं थे पि करित्वा,
अनासं थे पि करित्वा... २११
- प्ययापि, भूमिज, पुरिसो तेलत्थिको तेलगवेसी तेलपरियेसनं चरमानो गावि तण्णचन्धं धनतो भावि-
च्छेय्य... २०७, २१०

- सैम्ययापि, भूमिज, पुरिसो तेलत्तिको तेलगवेसी तेलपरियेसनं चरमानो तिलपिट्टं दोगिया आकिरित्वा
उदवेन परिष्फोसकं परिष्फोसकं पीळेय्य... २०९
- सैम्ययापि भूमिज, पुरिसो तेलत्तिको...वालिंकं दोगिया...पीळेय्य... २०७
- सैम्ययापि, भूमिज, पुरिसो नवनीतत्तिको नवनीतगवेसी नवनीतपरियेसनं चरमानो उदकं कलसे आसि-
ञ्चित्वा मत्थेन आविञ्छेय्य. . २०८
- सैम्ययापि, भूमिज, पुरिसो नवनीतत्तिको...दधि कलसे आसिञ्चित्वा मत्थेन आविञ्छेय्य... २१०
- सैम्ययापि, भो गौतम, इमस्स मिगारमतुपासादस्स दिस्सति अनुपुञ्चसिक्खा अनुपुञ्चकिरिया अनु-
पुञ्चपटिपदा यदिदं—याव पच्छिमसोपानकळेवरा... ६१
- सैम्ययापि, भो गौतम, निक्कुञ्जितं वा उक्कुञ्जेय्य पटिच्छन्नं वा विवरेय्य मूळहस्स वा भगं आचिकसेय्य,
अत्यकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य—‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति... ६६, २८६, ३९७
- सैम्ययापि, भो गौतम, ये केचि मूलगन्वा कालानुसारि तेसं अगमक्खायति; ये केचि सारगन्वा लोहित-
चन्दनं तेसं अगमक्खायति ये केचि पुष्पगन्वा वस्सिकं तेसं अगमक्खायति... ६६
- सैम्ययापि, मुनक्खत्त, आपानियकंसो वण्णसम्भो गन्धसम्भो रससम्भो; सो च खो विसेन संसट्ठो ।
अय पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खपटिकूलो... ५४
- सैम्ययापि, मुनक्खत्त, आर्माविमो धोरविसो । अय पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो दुक्ख-
पटिकूलो... ५४
- सैम्ययापि, मुनक्खत्त, तालो मत्थकच्छिन्नो अन्नञ्चो पुन विहळिहया .. ५०
- सैम्ययापि, मुनक्खत्त, पुयुसिला द्वेषा मित्रा अप्पटिसन्धिका होति . ४९
- सैम्ययापि, मुनक्खत्त, पुरिसो मनुञ्चमौजन भुत्तावी छट्ठेय्य... ४९
- सैम्ययापि, मुनक्खत्त, पुरिसो तच्चम्हा गामा वा चिरविप्पवुत्थो अस्म । अञ्जतर पुरिसं पस्सेय्य तम्महा
गामा वा निगमा वा अचिरपक्कन्तं । सो तं पुरिस तस्स गामस्स वा निगमस्स वा खेमत्तं च
मुमिक्खत्तं च अप्पावाचनं जु पुच्छेय्य .. ४७
- सैम्ययापि मुनक्खत्त, पुरिसो सल्लेन विट्ठो अस्स सविसेन गाळ्हपलेपनेन । तस्स मित्तामच्चा वातिसालोहिता
मिमक्कं सल्लज्जत्तं उपट्टापेय्यु . ५०, ५२
- सैम्ययापिस्सु, अग्गिवेस्सन, द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता, द्वे हत्थिदम्मा
वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता . १९५

सुद्धिपणं

विद्वे	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	विद्वे	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
६	२४	वेदना	वेदना-	१८०	२०	अरञ्ज	अरञ्जं
११	२४	दुक्खनं	दुक्ख-	१८०	२३	निकायमति	निकायमति
१५	२८	उच्चासयना-	उच्चासयन-	१८१	५	सुसान	सुसानं
२५	४	धम्मं	धम्मं	१८४	१	छिन्नपपच्चे	छिन्नपपच्चे
२७	सिरो	टिनिस्सगा	पटिनिस्सगा	१८४	१६	सम्मूखो	सम्मूखा
२९	२	उपसपज्ज	उपसम्मज्ज	१९२	७	धम्म	धम्मं
४३	१२	खा	खा	१९५	१८	आरोचसि	आरोचेसि
५७	सिरो	आकिञ्चञ्जा०	आकिञ्चञ्जा०	२०५	सिरो	तथागतअनुमोदना	तथागतअनुमोदना
६२	२२	मत्तञ्ज	मत्तञ्जू	२१३	११	येवत्य	येवेत्य
६४	१०	वुसियन्तो	वुसितवन्तो	२३७	६	आदितं	आदितं
७०	२३	भविस्सती	भविस्सती	२५८	१२	सम्बलोह	तम्बलोहं
७२	१०	मज्जे कल्याणा	मज्जेकल्याणा	२६१	सिरो	विभङ्गो	विभङ्गो
७२	२१	उम्मुज्जनिम्मुज्जं	उम्मुज्जनिम्मुज्जं	२७३	१५	तदभिनन्दति	तदभिनन्दति
७८	१२	रूप	रूपं	२७८	३	भगव	भगवा
९०	८	तजानाति	पजानाति	२७८	१५	विभङ्ग	विभङ्गं
९७	सिरो	समूहतअहङ्कारो	समूहतअहङ्कारो	२७९	१५	अङ्कुप्प	असङ्कुप्पं
१०८	१	आकिञ्चा०	आकिञ्च०	२८४	१०	पच्चुट्ठोतब्बं	पच्चुट्ठोतब्बं
१०९	२१	अजानामि	आजानामि	२९४	२७	कस्त	किस्स
११९	३०	यथारूपं	यथारूपं	२९५	२७	विनिपात	विनिपात
१३०	१७	ति ति	ति पि	३०३	१२	अनुत्तारो	अनुत्तरो
१४२	१	एव	एवं	३१२	६	यथा यथा	तथा तथा
१४२	२	पुब्बरागे	पुब्बारागे	३२५	९	चेतमेतं	एवमेतं
१४३	२१	बहुं	बहु	३२५	२०	सम्मप्यञ्जा	सम्मप्यञ्जाय
१४४	२६	परिपूरेन्ति	परिपूरेति	३२७	४	मुखवेदनीय	मुखवेदनीयं
१४९	सिरो	सत्तिपट्टना	सत्तिपट्टाना	३३८	१०	ब्रह्मना	ब्रह्मना
१६१	४	अतिक्रान्त०	अतिक्रान्त०	३४४	१३	भद्दकानन्द०	भद्दकानन्द०
१६२	१०	सहव्यत	सहव्यतं	३६९	१	सावत्थिय	सावत्थिय
१६४		B. 102	R. 102	३८०	७	भासिस्सामि	भासिस्सामि
१६४	२८	ब्रह्मता	ब्रह्मना	३८८	५	अस्सादं च	अस्सादं च
१६५	२१	अप्पमाणाभा	अप्पमाणाभा	३८८	८	अदुवमसुखाय	अदुक्खमसुखाय
१७१	२	आकिञ्चायतन०	आकिञ्चञ्जायतन०	३९३	११	पहातब्बा	पहातब्बा
१७४	सिरो	वूपवट्ठे	वूपवट्ठे				

मुद्रक—सम्मेलन मुद्रणालय, इलाहाबाद
प्रकाशक—निधु जगदीश काश्यप, मन्त्री, पालि प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नासन्वा (पटना)